

ADMONITIO IN GENESIM,

& quosdam Libros seqq.

PRIORES quinque S. Scripturae libri secundum antiquam versionem, seu Pentateuchus, ut vocant, cum sex aliis subsequentibus, videlicet Josue, Judicum & Ruth, nec non IV. Regum, II. Paralipomenon, & Esdra, proferuntur à nobis ex variis Latinorum Patrum scriptis, deficientibus nimirum Mss. codicibus, qui hosce libros vel integros, vel saltem ex parte complectantur: excipienda tamen sunt Cantica quaedam quae Mss. nonnulli seppeditarunt nobis, sicut & versiculi plures in Libris IV. Regum passim disseminati, quae omnia, quantulacunque sint, accuratè descripta, suis locis inseruimus.

Ad Patres, vel antiquos Scriptores quod attinet; cum Latinos omnes, vel pene omnes, consuluerimus ad Gregorium Magnum usque, horum multos in conficiendis his & aliis hujusmodi libris adhibuimus, illos sepe preferendo, vel qui antiquiores essent, vel quorum scripta plura & ampliora nobis sacri contextus fragmenta sufficerent. At ex omnibus veteribus Scriptoribus, vix ullus ad Textum nostrum instruendum & adornandum, plus contulit, quam Augustinus, maximè tomo 3. novissimae editionis, ubi habentur libri de Genesi ad litt. libri Locutionum & Questionum in Heptateuchum, Annotationes in Job, &c. Plura etiam mutuati sumus à Tertulliano, Cypriano, Lucifero, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, &c. de quibus omnibus singulatim differimus in Praefatione generali. Hujus tamen loci est nonnulla dicere de libro Quaestionum Hebraicarum in Genesim, auctore Hieronymo, quo in opere sententias bene multas libri Geneseos juxta versionem Latinam antiquam ex LXX. (quod autumamus) S. Doctor retulit, quasque omnes, summà curâ decerptas, eidem libro nostro annectendas duximus. Erunt forsàn qui addubitent de fragmentorum illorum pondere & auctoritate, ac si non tutè ac certò ad antiquam versionem libri Geneseos restituendam & complendam adhiberi valeant. Fatebor quod res est; paululum in his & ipse hesitari: id imprimis sollicitabat & angebat, quòd in locis quibusdam Hieronymus, dum refert unum aut alterum illius Scripturae versiculum, proximè addit: Pro eo quod nos posuimus..... in Hebræo ita scriptum est, &c. vel, Ubi nos posuimus..... & græcè dicitur sic..... in Hebræo habet ita, &c. At illud potissimum premebat, quod habet idem Hieronymus ad Genesim cap. 30. v. 19. 20. ubi post allata de more hujus Scripturae verba: Et concepit adhuc Lia, & peperit filium sextum Jacob: & dixit Lia: Dotavit me Deus dote bona: ex hoc tempore habitabit mecum vir meus, &c. statim subjungit: Ubi nos posuimus: Habitabit mecum, & LXX. interpretati sunt: Diliget me: in Hebræo habet, Jezbuleni.

Hoc autem si ita est, inquebam, ut Hieronymus eò loci, & aliis similibus, versionem Latinam veterem secundum LXX. exhibeat, quo pacto proximè addit: Ubi nos posuimus? ac si ipse verba superiora de Græco in Latinum interpretatus fuerit. Nonne aptius subjunxisset: Ubi nos legimus, vel quidpiam simile? Præterea si idem fragmentum petiit ex antiqua versione Latina, quomodo ibidem legeretur: Habitabit mecum, ubi LXX. ipso Hieronymo teste, ferebant, Diliget me? Num Hieronymus bene sibi constitisset, LXX. Interpretes ipsismet LXX. Interpretibus objiciendo & comparando? Hoc inquam, sicut & alia quaedam id genus injiciebant scrupulum, & in dubitationem nonnullam adducebant. Verum perpensis omnibus, & examinatis, in re satis clara & perspicua diu herere non licuit. Enim verò etsi non diffitear indicata superius testimonia apud Hieronymum, nonnihil habere difficultatis, non tamen judicandum esse existimo de toto opere, ex illis ambiguis & paucis admodum, cum suppetant alia aperta & majore numero, quae ambiguitatem solvunt.

Ac primò quidem, constat Hieronymum hoc in opere totum pene Geneseos percurrere librum, & in eodem recensendo, vulgò adhibere versionem Latinam ex LXX. Interpretibus. 2º. Huic interpretationi Latinam aliam interdum subjungere ex Hebræo, aliquando etiam ex Aquila, Symmacho, &c. 3º. Allato primum uno vel altero versiculo Latinae versionis secundum LXX. sepe quidem, ut dixi, adjungere alteram ex Hebræo, sed rarò admodum interponere hoc dictum: Quod nos posuimus, vel, Ubi nos posuimus, quod supra suspicioni locum dabat: quinimo multò frequentius, & passim, ad comparisonem instituendam, adjungere ista: Pro eo quod legimus supra; vel, Ubi nos legimus; vel, Ubi nos habemus; vel, Ubi nunc dicitur; vel, Hoc quod hîc positum est; vel, Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est; vel, Pro tali verbo relato supra, in Hebræo habet; vel, Multò alius in Hebræo, quàm in LXX. Interpretibus (relatis supra) sensus est, & sic de aliis multis.

At nullo ex loco libri ejusdem magis liquet id quod contendimus, quàm ex Prefatione ipsiusmet Hieronymi in hunc librum, ubi sanctus Doctor mentem suam aperit, & totum consilium sic narrat: Studii nostri erit, vel eorum qui de libris Hebraicis varia suspicantur, errores refellere, vel ea quæ in Latinis & Græcis codicibus scaterere videntur, auctoritati suæ reddere; etymologias quoque rerum, nominum, atque regionum, quæ in nostro sermone non resonant, vernaculæ linguæ explanare ratione. Deinde sequuntur ista planè aurea: Et quò facilius emendatio cognoscatur, ipsa primùm, ut apud nos sunt testimonia, proponemus; & ex collatione eorum quæ sequuntur, quid in illis aut minus, aut plus, aut aliter sit, indicabimus. Neque verò, inquit, LXX. Interpretum, ut invidi latrant, errores arguimus, nec nostrum laborem, illorum reprehensionem putamus, &c. His autem verbis manifeste apparet hæc duo potissimum intendisse Hieronymum: 1°. Ut Hebraico contextui suam auctoritatem, à nonnullis labefactatam, restitueret. 2°. Ut interpretationes Græcas, ac imprimis LXX. nec non Latinas ab ipsa derivatas, ad Hebræum tanquam ad fontem, & textum primigenium exactas emendaret, quod ut facilius præstet S. Doctor, illa ipsa, ut præ oculis erant, utriusque Scripturæ testimonia, profert in medium, ut ex collatione, inquit, eorum, quid in illis aut minus, aut plus, aut aliter esset, significaret.

Hoc etiam doctè exsequitur S. Pater in consequentibus, ubi contextus utriusque fragmenta passim, & secundum Hebræum, & secundum LXX. latine exhibet, postponendo unum alteri. Sententiæ tamen ex LXX. prolata, frequentiores sunt quàm quæ ex Hebræo translate sunt; quæ autem adduntur ex Aquila, & Symmacho, aut ex aliis codicibus Latinis, rarissima.

Quod spectat ad sententiæ aut fragmenta, petita è Græco LXX. cuncta illa accuratè transcripta, operi nostro adungere nil dubitavimus, rati scilicet ipsa, si non singula, saltem plurima, & vulgò eo modo adhibita fuisse ab Hieronymo, cujusmodi habebantur in ipsius codicibus.

Non idem tamen affirmatum velim de testimoniis latine prolatis, vel ex Hebræo, vel è Græcis Aquila & Symmachi translationibus: cum enim, ut ait Martianus noster Not. prolux. in hunc lib. col. 559. Hieronymi versio Genesis Latina, ad fontem Hebræum expressa, sex annis edita fuerit post editum librum Hebraicarum Quæst. in Genesim, non mirum si illa testimonia, ex Hebræo citata, tunc latine reddita fuerint ab Hieronymo, cum alia nulla ipsi præstò esset interpretatio Latina, ejusdem Hieronymi versione necdum exstante. Si enim prius adornata fuisset, illud ipsum præstitisset S. Doctor in hoc libro Quæstionum Hebraicarum, quod & ipse præstare non dubitavit in commentariis suis super Prophetas, ubi pariter adhibet utrumque contextum latine, & secundum Hebræum, & secundum LXX. & ad illum primum exprimendum, utitur versione Latina quam clucubraverat, quæ ipsissima est Vulgata nostra: pro altero verò textu, illam ipsam usurpat versionem, quæ tunc usurpabatur in Ecclesia Latina, ut probabitur infra. Non negaverim tamen nonnulla referri in libro Quæstionum Hebraicarum testimonia, seu potius verba, etiam secundum versionem LXX. quæ latine tunc reddita fuerint ab Hieronymo ipso: sed præterquam quod ista minùs multa sunt, ex quibus de aliis multò pluribus, judicium feratur, dicendum his in locis S. Doctorem conferre voluisse Latinam versionem suorum codicum cum textu Græco sui temporis. Conjecturam nostram ducimus ex eo quod ait Hieronymus non semel, textum primigenium Græcum frustra querendum esse, qualis nimirum vigeat tempore Apostolorum, nec alium superesse præter eum, quo utebatur Ecclesia eo ipso tempore quo scribebat. Restat igitur ut concludamus testimonia illa latine passim adhibita in libro Quæst. Hebr. ex versione LXX. plerumque mutuò sumpta fuisse ab Hieronymo ex codicibus Latinis, quos ad fontem Hebraicum exactos emendare volebat, non verò illa eadem ab ipso extemplo latine fuisse translata, quod inutile & supervacaneum ipsi fuisset. Nobis etiam hac in re assentiri videtur eruditus Auctor Quæstionum Hieronymianarum, nedum arguamur nos de proprio stomacho fecisse conjecturam; ille, inquam, Auctor Quæst. 13. p. 437. disserens de libro Quæst. Hebraicarum Hieronymi, ait: Quæstiones illas si diligentius consideremus, inveniemus aliud nihil esse, præter collationem non admodum accuratam versionis Latine cum textu Hebraico, & versionibus Græcis, de quibus suam, Judæorumque sententiam subinde profert Hieronymus. Ut non negarim, inquit, utile hoc esse opus, optandumque ut in universum Vetus Testamentum simile haberemus, præsertim propter antiquarum versionum fragmenta. Et supra Quæst. 4. pag. 110. ad hoc Genes. 2. v. 2. Et consummavit Deus in die sexto, ab Hieronymo, in 10 libri sui, adhibitum, id observat Vir doctus: Sic ergo habet, ad hæc verba veteris Latine versionis ex LXX. Interpretibus: Et consummavit Deus, &c.

Jam verò quod diximus supra de libro Quæstionum Hebraicarum, idem quoque affirmari posse existimamus de Augustini Locutionum & Quæstionum libris in Heptateuchum, maxime verò de libris Locutionum, qui nimirum libri Locutiones illas Scripturæ continent, ut ait Augustinus ipse, quæ videntur secundum proprietates, seu idiomata linguæ Hebræicæ

vel Græcæ. Hi autem septem libri, nec non alii totidem *Questionum*, magnam sententiarum seu lectionum turbam, ad restituendum imprimis *Heptateuchum* nostrum contulerunt: at de his, sicut de aliis plurimis Patrum Latinorum scriptis, actum est à nobis supra in *Prefatione generali*, quæ consulenda.

Unum hic superest notandum, vel potius deplorandum in primis hisce *Scripturæ antiquæ* libris, scilicet lacunarum illarum frequentia, quas explere non licuit: id sane non contigit culpâ nostrâ, sed *Mss. codicum* penuriâ, qui nobis defuerunt, maxime his in locis, non sine magno *Versionis antiquæ nostræ*, immo & *Reipublicæ litterariæ*, detrimento. Quamvis etiam antiquorum Patrum scripta veteris hujus *Interpretationis* lectionibus sint referta, nonnulli tamen sunt *Scripturæ* libri, maxime historici, quos vulgò ab ipsis citatos frustra exquiseris, v. g. *Paralipomenon* duo & *Esdræ*, ex quibus vix paucos versiculos decerptos reperias. At in *Genesi*, *Exodo*, & *Numeris* plurima admodum exstant, pauciora desiderantur in *Deuteronomio*, sed multa passim in *Levitico*, sicut & in libris seqq. *Josue*, *Judicum* & *Ruth*. Idem pene affirmandum de libris *Regum* quatuor, maxime de secundo, in quo lacuna frequentiores. Paucissima quoque supersunt, ut dixi, de *Paralipomenon* duobus, vix quidquam de *Esdræ* secundo, nihil prorsus de primo.

Tante jactura flagitium & damni hic nos frustra quasierimus, deslendum magis quàm persequendum. Detrimenta ista quodam modo resarciuntur ex adjuncta à nobis *versione Vulgata*, quæ integra hic, nec ulla sui parte minuta, vel decurtata prodibit, quod utile & commodum cuivis, sive docto, sive indocto, nedum grave & onerosum, futurum esse confidimus.

*CAPITULA LIBRI GENESIS.

Ex codd. S. Pauli, & Orat. edita à Jos. Maria Caro presb. Romæ 1688.
& tom. 1. nov. edit. Hieron.

- I. **D**E die primo, in quo lux facta est. cap. 1.
¶. 1. 3.
 II. De die secundo, in quo cælum factum est. c. 1.
¶. 6.
 III. De die tertio, in quo terra & mare. c. 1. ¶. 9.
 IV. De die quarto, in quo sol, & luna, & stellæ.
c. 1. ¶. 14.
 V. De die quinto, in quo ^arepentia in mari, & vo-
 latilia cœli. c. 1. ¶. 20.
 VI. De die sexto, in quo ^bquadrupedia & serpen-
 tes, & bestia, & omnia pecora, & repentia, &
 homo. c. 1. ¶. 24.
 VII. De die septimo, in quo requievit, omni opere
 consummato, Deus. c. 2. ¶. 1.
 VIII. De ^choc libro in quo universa, quæ facta sunt,
 dicit. c. 2. ¶. 4.
 IX. Ubi præceptum ^ddat Dominus Ada & mulieri
 ejus. c. 2. ¶. 9.
 X. Ubi seduxit serpens mulierem. c. 3. ¶. 1. 2.
 XI. Ubi interrogantur de transgressu. c. 3. ¶. 10.
 XII. Educuntur de paradiso, ne sumant de ligno vi-
 tæ. c. 3. ¶. 23.
 XIII. Nati sunt Ade Filii Cain & Abel. c. 4. ¶. 1.
 XIV. Cain cecidit ^efratrem. c. 4. ¶. 8.
 XV. Ade natus est Seth pro Abel. c. 4. ¶. 25.
 XVI. De ^fgenerationibus hominum. c. 5. ¶. 1.
 XVII. Enoch placuit ^gDeo, & transfudit eum Deus.
c. 5. ¶. 21.
 XVIII. Acceperunt sibi uxores filii Dei, & iratus
 est ^hDeus. c. 6. ¶. 2.
 XIX. ⁱNoë placuit Deo; & præcepit illi Deus, ut
 faceret arcam. c. 6. ¶. 9.
 XX. Et ingressus est Noë in arcam, & factum est
 diluvium. c. 7. ¶. 7.
 XXI. ^kMemoratus est Dominus Noë, & eorum qui
 cum illo erant, & siccata est aqua. c. 8. ¶. 1.
 XXII. Anno sexcentesimo & uno ^lexiit Noë de ar-
 ca, ipse, & qui cum ipso erant. c. 8. ¶. 13.
 XXIII. Benedixit Dominus Noë, & filios ejus. c.
9. ¶. 1.
 XXIV. Statuit Dominus diluvium minimè futu-
 rum. c. 9. ¶. 8.
 XXV. De tribus filiis Noë, Sem, Cham & Japheth:
 & de ipso ubi inebriatus est. c. 9. ¶. 18.
 XXVI. De generationibus Noë, & filiorum ejus.
c. 10. ¶. 1.
 XXVII. De commixtione ^mlinguarum. c. 10. ¶. 32.
 XXVIII. De generationibus Thare, patris Abra-
 ham. c. 11. ¶. 27.
 XXIX. Dixit Dominus ad Abraham: Exi de terra
 tua. c. 12. ¶. 1.
 XXX. ⁿVisus est Dominus Deus Abrahe ad locum
 Sichem. c. 12. ¶. 7.
 XXXI. ^oPromissiones Abrahe, & semini ejus. c.
13. ¶. 14.
 XXXII. Pugnauerunt reges quatuor adversus quin-
 que, & ceperunt Loth, & omnem equitatum Sodo-
 morum. ^pc. 14. ¶. 1.
 XXXIII. Visus est Dominus ^qAbrahe, & benedixit
 eum, & dixit ei: Peregrinum erit semen tuum.
c. 15. ¶. 1. 13.
 XXXIV. Visus est Dominus Abrahe, & dedit ei si-
 gnum circumcisionis, & de Isaac. c. 17. ¶. 1.
 XXXV. Visus est Dominus Abrahe, cum iret per-
 dere Sodomitas. c. 18. ¶. 1.
 XXXVI. Venerunt ^rAngeli in Sodomis, & manserunt
 apud Loth. c. 19. ¶. 1.
 XXXVII. Pluit Dominus ^ssulphur, & ignem, &
 evertit Sodomam. c. 19. ¶. 24.
 XXXVIII. Locutus est Dominus ad Abimelech pro
^tSarra. c. 20. ¶. 1.
 XXXIX. Sarra peperit filium, & vocavit eum pa-
 ter ejus, Isaac. c. 21. ¶. 1.
 XL. Dixit ^uSarra ad Abraham: Projice ancillam,
 & filium ejus. c. 21. ¶. 10.
 XLI. Juraverunt invicem Abraham & Abimelech.
c. 21. ¶. 22.
 XLII. Deustentavit Abraham in Isaac. ^xc. 22. ¶. 1.
 XLIII. Defuncta est Sarra, & emit locum Abraham
 ad sepulcrum ab Ephron. c. 23. ¶. 1.

NOTÆ.

* Quo ex fonte prodierint hæc vetera capitula, non ita facile est definire: scilicet utrum adornata fuerint ad veterem Latinam, seu Italicam Versionem ex LXX. an verò ad novam translationem Hieronymi ex Hebræo, si quidem singula in utramque quadrare satis aptè videntur. Si tamen utriusque comparatio fiat cum his capitulis, plura fortè in illis reperientur quæ magis sapiant ver. Italicam, quàm novam Versionem ex Hebræo. Consulenda potissimum capitula V. VIII. XVI. XIX. XXXVIII. LVII. LVIII. LX. LXXIII. LXXV.

^a Repentia..... & volatilia, al. reptantia..... & volatilia. Gr. ἐρπετὰ..... & πτερυγία. Vulg. reptile & volatile. 1. 20.

^b Quadrupedia, &c. Ita August. infr. c. 1. ¶. 24. Gr. τετραπόδια, & ἐρπετὰ, & θηρία..... & τὰ κτήνη..... & πάντα τὰ ἔρπετά. Vulg. 1. 24. 25. jumenta, & reptilia, & bestias..... & jumenta, & omne reptile.

^c De hoc libro, August. infr. c. 2. ¶. 4. Hic est liber creaturæ, vel sature. Gr. Αὐτὸν ἡ βίβλος γενέσεως at in Vulg. Iste sunt generationes: edit. nov. Hieron. post verbum, dicit, addit, & de quatuor fluminibus.

^d Dat, al. dedit: edit. nov. Hier. hoc capitul. ita exhibet: De homine posito in paradiso; & ubi præceptum dat Dominus Ada, & cunctis animantibus Adam imposuit nomina; & de muliere formata de costa ejus.

^e Edit. nov. Hier. fratrem suum.

^f De generat. hominum, Gr. c. 5. ¶. 1. βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. August. infr. liber natiuitatis hominum. Vulg. liber generationis Adam.

^g Deo..... Deus, al. Domino..... Dominus: ed. nov. Hier. addit, & de Marbusale & Noë.

^h Deus, al. Dominus.

ⁱ Noë placuit Deo. Ita Aug. inf. c. 6. ¶. 9. Gr. τῷ Θεῷ εὐπρέπην (ε Noë. Vulg. Noë..... cum Deo ambulavit.

^k Memoratus, al. recordatus. Ambr. infr. c. 8. ¶. 1. memor fuit. Gr. ἀνεμνήσθη. Vulg. recordatus.

^l Et uno exiit, nov. ed. Hier. & uno vita Noë exiit de arca, ipse, & qui erant cum eo.

^m Linguarum, edit. nov. Hier. addit: & turre confusio-
nis, & de generationibus Sem.

ⁿ Edit. nov. Hier. Ubi visus est..... Abra..... Sichem. Quo-
modo in Ægypto posito tulit Pharaon Sarra in uxorem sibi.

^o Edit. nov. Hier. De promissione Abra, & semini ejus.

^p Sodomorum, edit. nov. Hier. addit: & Melchisedech obtulit Abra decimas.

^q Abraha, edit. nov. Hier. constanter, Abra, & in fine addit: & genuit ei Agar Ismaëlem.

^r Angeli, edit. nov. Hier. duo angeli.

^s Sulphur, edit. nova Hier. ignem, & sulphur de cælo, & evertit Sodomam, & filia Loth conceperunt de patre suo.

^t Sarra, Gr. constanter, Σάρρα, edit. verò nov. Hier. Sara, cum Vulg. hic & infra.

^u Sarra, edit. nov. Hier. Sara, & in fine subdit: & in Bersabee locutus est Angelus Domini ad Agar.

^x In Isaac, edit. nov. Hier. addit: & de generationibus Nachor.

- XLIV. *Præcepit*^a Dominus servo, & profectus est; & adduxit Rebeccam. c. 24. v. 1.
- XLV. *Vixit Abraham annis centum septuaginta quinque.*^b c. 25. v. 7.
- XLVI. *Generationes Ismael.*^c c. 25. v. 12.
- XLVII. *Generationes Isaac.* c. 25. v. 19.
- XLVIII. *Facta est fames, & visus est Dominus Isaac, & dixit ei: Noli descendere in Ægyptum: & habitavit in Geraris, ubi seminavit, & invenit centuplum.* c. 26. v. 1.
- XLIX. *Senuit Isaac, & benedixit Jacob pro Esau, & nescivit.* c. 27. v. 1.
- L. *Dimisit Isaac Jacob filium suum, ut iret in Mesopotamiam.* c. 28. v. 1.
- LI. *Vidit Jacob visum; & Dominus locutus est ad eum, & benedixit eum.* c. 28. v. 10.
- LII. *Venit Jacob in Orientem, & accepit filias Laban sibi uxores.* c. 29. v. 1.
- LIII. *Peperit Lia Jacob viro suo filios quatuor, & stetit à partu.* c. 29. v. 31.
- LIV. *Rachel dedit Jacob ancillam suam Balam, & peperit ei duos filios.* c. 30. v. 1.
- LV. *Et Lia dedit ei ancillam suam, & peperit ei filios duos: & ipsa peperit filios duos, & Dinam.* c. 30. v. 9.
- LVI. *Memoratus est Deus Rachel, & peperit ei Joseph; & statuit cum Laban de ovibus variis.* c. 30. v. 22.
- LVII. *Dixit Deus Jacob: Revertere in terram patris tui: & consecutus est eam Laban, ubi invenerunt invicem sibi.* c. 31. v. 3.
- LVIII. *Vidit Jacob castra Dei, & misit nuncios ad fratrem suum.*^m c. 32. v. 1.
- LIX. *Venit Jacob in civitatem Sichimorum, ubi occiderunt filii ejus omnes inhabitantes propter Dinam.* c. 33. v. 18.
- LX. *Dixit Dominus ad Jacob: Ascende in locum Bethel.*^o c. 35. v. 1.
- LXI. *Visus est Dominus ipsi Jacob, & benedixit eum, cognominavitque eum Israel.* c. 35. v. 6.
- LXII. *Ubi peperit Rachel Benjamin, & mortua est: & de generationibus Jacob.*^p c. 35. v. 13.
- LXIII. *De generationibus Esau.* c. 36. v. 1.
- LXIV. *De principibus Esau.* c. 35. v. 15.
- LXV. *Qui regnaverunt in Edom, priusquam esset rex in Israël.* c. 36. v. 31.
- LXVI. *De Joseph, & de somniis ejus.* c. 37. v. 2.
- LXVII. *Ubi missus est in puteum, & distractus est Ismaelititis.* c. 37. v. 17.
- LXVIII. *De Juda & Thamar uxore filii ejus, quæ erat vidua.* c. 38. v. 1.
- LXIX. *De Joseph, & uxore Putaphare.* c. 39. v. 1.
- LXX. *De his qui in carcere somnia viderunt, & interpretavit ea Joseph.* c. 40. v. 1.
- LXXI. *Somnium Pharaonis, quod interpretavit Joseph.*ⁱ c. 41. v. 1.
- LXXII. *Ubi misit Jacob filios suos in Ægyptum, & cognovit eos Joseph, & unum ex ipsis reclusit, usque dum veniret frater ejus Benjamin.* c. 42. v. 1.
- LXXIII. *Invaluit fames, & venerunt ad eum cum Benjamin: & mandavit patri suo venire ad se.* c. 43. v. 1.
- LXXIV. *Visus est Dominus Jacob, & dixit illi: Descende in Ægyptum.* c. 46. v. 3.
- LXXV. *Cum septuaginta quinque animabus intravit Jacob in Ægyptum.* c. 46. v. 27.
- LXXVI. *Veniit obviam Joseph Israël patri suo.* c. 46. v. 28.
- LXXVII. *Nunciavit Joseph Pharaoni, quoniam venit pater ejus.* c. 46. v. 31.
- LXXVIII. *Dixit Pharaon Joseph, ut eligeret terram, in qua habitaret pater ejus.* c. 47. v. 5.
- LXXIX. *Habitavit Israël in Ægypto, & dixit filio suo Joseph, ne sepeliret eum illic: Vixit autem Jacob annos centum quadraginta septem.* c. 47. v. 27.
- LXXX. *Et infirmatus est Jacob, & benedixit filios Joseph alternis manibus.* c. 48. v. 1.
- LXXXI. *Vocavit Jacob omnes filios suos, & dixit eis quæ ventura essent in proximis diebus, & defunctus est.*^{aa} c. 49. v. 1.
- LXXXII. *Vixit Joseph annos centum & decem, & adjuravit fratres suos, ut cum visitarentur, tollerent secum ossa ejus in terram suam.* c. 50. v. 22.

Expliciunt Capitula.

NOTÆ.

^a Al. deest, Dominus, cujus loco edit. nov. Hier. ponit Abraham, & post Rebeccam, addit: & Abraham Cethuram duxit uxorem.

^b Edit. nov. Hier. addit in fine, & obiit.

^c Al. Hæ generationes Ismael: edit. nov. Hier. sic: De generationibus Ismael, & obitu ejus.

^d Edit. nov. Hier. De generationibus Isaac, al. Hæ generationes, &c.

^e Et invenit, al. fecit: edit. nov. Hier. similiter, fecit, sed post centuplum, subjungit, & juravit cum Abimelech.

^f Et stetit, edit. nov. Hier. & cessavit.

^g Dedit ei, edit. nov. Hier. dedit Jacob, pauloque post: & peperit ei duos filios; & de Mandragoris; & ipsa peperit, &c.

^h Memoratus, al. recordatus: edit. nov. Hier. memoratus est Dominus; subinde delet, ei, & post statuit, subdit, Jacob.

ⁱ Edit. nov. Hier. Dixit Dominus ad Jacob.

^k Revertere in terram patris tui: similiter habet Ambros. infr. c. 31. v. 3. è Græc. Ἀποστέφει εἰς τὴν γῆν τῆ πατρὸς αὐ.

Vulg. Revert. in terram patrum tuorum.

^l Vidit Jac. castra Dei: similiter Ambros. infr. c. 32. v. 1. unâ cum Gr. ubi sic, εἶδεν παρεμβολὴν Θεοῦ, quæ verba absunt à Vulg.

^m Edit. nov. Hier. addit in fine: & iulatus est cum Angele.

ⁿ Et venit Jacob, &c. sic etiam Aug. infr. c. 33. v. 18.

è Gr. Καὶ ἦν, ὅτε Ἰακώβ εἰς, &c. Vulg. transivitque in, &c.

^o Ascende in locum Bethel: ita Aug. infr. c. 35. v. 1. sicut in Græc. in quo, ὁ ἀνέβη εἰς τὸν τόπον Βαιθλῆλ. Vulg. verò, ascende Bethel, edit. nov. Hier. addit in fine: & abiecit omnia idola.

^p Edit. nov. Hier. hic subdit: & obitu Isaac patris ejus.

^q Edit. nov. Hier. distractus Ismaelititis.

^r Edit. nov. Hier. Putiphare. Gr. Πετεφρής.

^s Joseph, edit. nov. Hier. subjungit: & factus est Dominus terræ Ægypti, & nati sunt ei duo filii.

^t Invaluit fames: optimè è Græc. c. 42. v. 1. in quo, ὁ δὲ λιμὸς ἐνέχυρεν in Vulg. verò, interim fames omnem terram vehementer premebat: edit. nov. Hier. addit: & venerunt ad Joseph fratres sui cum Benjamin, &c.

^u Cum septuag. quinque: ita Hier. infr. c. 46. v. 27. sic etiam in Græc. ἐβδομηκονταεπτε loco hujus capituli, edit. nov. Hier. habet: Nomina filiorum Israël qui ingressi sunt in Ægyptum.

^x Edit. nov. Hier. Ubi venit Joseph obviam Israël.

^y Edit. nov. Hier. Et vixit Jacob annis.

^z Edit. nov. Hier. Infirmatus Jacob benedixit, &c.

^{aa} Et defunctus est: edit. nov. Hier. & defunctus, subdit: & sepultus est in terra sua.

^{bb} Annos, edit. nov. Hier. annis, pauloque post, ut cum visitarentur à Domino, tollerent, &c.

OBSERVATIO.

AD Vulgatam versionem Latinam, minutioribus typis posthac editam, nullas adjungimus notas, quod nobis nunquam propositum fuit, nec etiam ad rem nostram facit. Quia tamen Vulgatæ editionem accuratam, & numeris suis, quantum licebit, absolutam prælo committere intendimus, qualis nimirum Sixti V. Pontificis Maximi jussu recognita atque edita est; operæ pretium facturos nos duximus, si *Romanæ correctionis in Latinis hisce Bibliis, præfati Pontificis jussu recognitis, loca insigniora, observata, & denuo aucta à Francisco Luca Brugenſi, ecclesiæ cathedralis Audomaropolitanæ theologo & Decano*, deintegrò pervulgaremus; subjuncto etiam altero libello, continente alias lectionum varietates in eisdem Bibliis Latinis ex vetustis Mss. exemplaribus collectas ab eodem Theologo, quibus possit perfectior reddi feliciter cæpta correctio, si accedat Summi Pontificis auctoritas. Ne autem hujusmodi correctiones, & variantes lectiones, Notarum nostrarum, Versioni antiquæ subjectarum, ordinem ac seriem interturbarent, illas ad calcem cujusque libri edendas rejecimus; quemadmodum & ipsæ editæ sunt ad calcem Bibliorum sacrorum cum scholiis Joannis Marianæ, & Emanuelis Sa, Societatis Jesu sacerdotum, Antuerpiæ, ex officina Plantiniana, anno 1624. De his autem vide Præfat. gen.

LIBER GENESIS.

CAPUT PRIMUM.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Ab. 14. 1.
14. 17.
24.
Psf. 32.
6. 135. 5.
Eccli.
18. 1.

In principio creavit Deus
coelum & terram.

2. Terra autem erat
inanis & vacua, & tenebrae
erant super faciem abyssi
& Spiritus Dei ferebatur
super aquas.

I.

N principio fecit Deus coe-
lum & terram.

2. Terra autem erat invi-
sibilis & incompofita, & te-
nebrae erant super abyffum:
& Spiritus Dei superfereba-
tur super aquam.

Ex Aug. l. 1. de
Gen. ad litt. t. 3. p.
1. col. 117. 126.
seqq.

Heb. 11.
3.

3. Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux.
4. Et vidit Deus lucem quod esset bona: &

3. Et dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux.
4. Et vidit Deus lucem, quia bona est: & divi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Sic iterum Augustin. l. 12. conf. t. 1. col. 214. b. 218. d. e. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 647. f. & l. de Gen. imperf. to. 3. col. 94. c. & l. 8. de civit. Dei, to. 7. col. 200. b. Tertullianus verò l. de Bapt. c. 3. p. 388. b. *In primordio fecit Deus calum & terram.* at. l. contr. Hermog. pag. 411. c. 416. a. b. 417. b. c. 418. b. legit. *In principio fecit, &c.* Similiter vet. Irenæi Interpres l. 1. contr. hæc. p. 86. e. 116. b. Hilarius l. 2. de Trin. col. 795. f. Hieronym. quæst. Hebr. to. 2. col. 507. c. Ambrosius l. 1. Hexa. col. 9. e. 16. e. 17. e. 25. f. & l. de apol. Dav. col. 729. e. & l. 2. in Luc. col. 1309. e. 1314. d. & l. 2. de Spir. S. col. 634. a. Sic etiam Victorin. Afric. ad Cand. p. 172. Faust. presb. l. contr. Arian. col. 638. a. Eucher. Lugd. q. in Gen. p. 839. h. Auctor. q. Vet. T. ap. Aug. to. 3. q. 106. & 122. col. 101. d. f. 130. e. Auctor l. de promiss. part. 1. ap. Prosp. p. 92. c. & Victor Vit. l. 3. de persecut. Afric. p. 40. b. Græc. ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ, &c.

¶ 2. August. infra col. 125. f. legit. in fine, *super aquas.* Eadem rursus habet quæ supra, l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 647. f. 648. f. & l. 8. de civit. Dei, to. 7. col. 200. b. Sic etiam quæst. 134. in Gen. to. 3. col. 411. a. & l. de Gen. imp. col. 96. e. nisi quod legit, *ferebatur, pro superferebatur.* Tertul. l. de Bapt. c. 3. p. 388. b. *Terra autem erat invisib. & incompofita, & tenebrae erant super abyffum, & Spir. Dei super aquas ferebatur.* Sed l. contr. Hermog. p. 417. c. 418. b. *Terra autem erat invisib. & rudis.* & infr. p. 419. b. 420. a. b. *Et tenebrae erant sup. abyff. & Spirit. Dei super aquas ferebatur.* At l. de Bapt. c. 4. p. 388. c. *Supervectabatur super aquas.* Hilar. in Pf. 123. col. 399. d. *Et tenebrae erant sup. abyffum, & Spiritus Dei superferebatur sup. aquam.* Hieron. in Isai. 40. to. 3. col. 307. e. *In principio Genesios, inquit, ubi scriptum est: Terra autem erat invisibilis, & incompofita, cæteri transulerunt: Ter-*

ra autem erat inane, & nihil. Et l. quæst. Hebraic. to. 2. col. 508. post verba: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas,* hæc addit: *Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est: ferebatur, in Hebr. bab. Incubabat, confovebat.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 13. f. 14. e. 16. c. 17. e. & lib. 2. de Cain & Ab. col. 217. a. & l. de myst. col. 327. d. & l. 2. de Spir. S. col. 634. a. *Terra autem erat invisib. & incompof. & tenebrae erant super abyffum, & Spiritus Dei superferebatur sup. aquas.* Idem Victor Vit. l. 3. de persec. Afric. p. 40. b. excepto verbo, *ferebatur.* Optat. l. 5. contr. Donat. p. 80. c. 81. a. cum Cassiod. in Pf. 109. p. 378. b. *Et Spiritus Dei superferebatur sup. aquas.* Philastr. Brix. l. de hæres. p. 715. b. *superferebatur sup. aquam.* Fulgent. l. pro fide Cath. p. 541. & Auct. quæst. Vet. T. q. 41. col. 54. g. *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* At infra q. 106. ex utroq; T. mixtim, col. 102. d. optime cum August. *Terra autem erat invisib. & incomp. & tenebrae erant super abyffum, & Spir. Dei, superferebatur super aquam.* Similiter apud Greg. M. l. 28. in Job. c. 14. *Dum terra esset invisib. & incomp. dum tenebrae essent super abyffum.* Græc. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος, ἡ ἀκατασκεύαστος, ἡ σκοτος ἐπάνω (Ms. Oxon. ἦν ἐπάνω) τῆς ἀβύσσου, ἡ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπερέετο ἐπάνω τῇ ὕδατι.

¶ 3. Ita rursus Aug. l. 1. de Gen. to. 1. col. 650. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 99. d. & in Pf. 7. to. 4. col. 39. a. Concinnat ver. Iren. Interpr. l. 4. p. 269. e. Ambros. l. 1. Hexa. col. 19. d. f. 21. d. & l. 4. de fide, col. 532. e. & l. 2. de Spir. S. col. 662. f. Victorin. Afric. l. de princip. diei, col. 293. a. Gaud. Brix. fer. 14. p. 966. e. & Auct. q. Vet. T. q. 3. col. 44. b. Ita quoque in Græco. Apud Tertul. l. contr. Prax. p. 849. 3. deest, *lux,* post verbum, *facta est.*

¶ 4. Sic etiam idem August. l. 1. de Gen. to. 1. col. 650. a. 651. b. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 100. c. d. 101. e. sicut l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. c. f. nisi

- Ex Aug. l. 1. § 2. de Gen. ad lit. t. 3. p. 1. col. 128. § 97.
1. Et sit Deus inter lucem, & tenebras.
2. Et vocavit Deus lucem, diem; & tenebras vocavit noctem: & facta est vespere, & factum est manè, dies unus.
3. Et dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & sit dividens inter aquam & aquam; & sic est factum.
4. Et fecit Deus firmamentum, & divisit Deus inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & inter aquam, quæ erat super firmamentum.
5. Et vocavit Deus firmamentum, cælum: & vidit Deus quia bonum est. Et facta est vespere, & factum est manè, dies secundus.
6. Et dixit Deus: Congregetur aqua, quæ sub cælo est, in congregationem unam, & appareat arida. Et factum est sic. Et congregata est aqua, quæ sub cælo est, in congregationem unam, & apparuit arida.
7. Et vocavit Deus aridam, Terram; & congregationes aquarum vocavit Mare: & vidit Deus quia bonum est.

divisit lucem à tenebris.

5. Appellavitque lucem diem, & tenebras noctem: factumque est vespere & manè, dies unus.

6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.

7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita.

8. Vocavitque Deus firmamentum, cælum: & factum est vespere & manè, dies secundus.

9. Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita.

10. Et vocavit Deus aridam, Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quoddam esset bonum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quodd paulò post, pro *divisit*, leg. *separavit*, cui lectioni favet Tertull. l. cont. Marc. p. 648. c. 649. a. dicens: *Inter lucem & tenebras separatio pronuntiata est.* Cypr. de conc. Carthag. p. 335. a. *Et vidit Deus lucem quia bona est: & divisit inter lucem & tenebras.* Ambros. l. 1. Hexa. col. 20. *Et discrevit inter lucem, inter lucem & tenebras:* Deinde inverso ordine addit: *Et vidit Deus lucem quia bona est:* at l. 4. de fide, col. 532. e. post hæc: *Et facta est lux,* rectè sequuntur: *Et vidit Deus lucem quia, &c.* & l. 4. Hexa. col. 65. f. *Separavit Deus inter lucem ac tenebras.* Victorin. Afric. l. de princip. diei, col. 293. d. *Et divisit lucem à tenebris.* Græc. *Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν: καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκοτός.*

§. 5. Ita constanter Aug. cum Græco, l. 1. de Gen. to. 1. col. 651. b. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 102. a. f. 103. a. & in Pl. 7. to. 4. col. 39. a. & l. 10. de civit. Dei, to. 7. col. 277. d. & l. 11. col. 286. c. At l. contr. Adim. to. 8. col. 111. loco *facta est vespere*, leg. *factum est vespere.* Cui consentiunt Iren. l. 5. p. 320. d. Ambros. l. 1. Hexa. col. 21. b. c. & l. 4. col. 65. f. Et Cassiod. in Pl. 70. p. 236. c. Aucr. verò quæst. ap. Aug. to. 3. q. 107. col. 104. d. legit: *Et appellavit Deus lucem, diem; & tenebras appellavit, noctem: & factum est vespere & manè dies unus.*

§. 6. August. infra legit: *Et sit divisio inter,* &c. eadem rursus habet l. de Gen. imp. to. 3. col. 103. e. 104. c. e. præter voculam, *aqua*, loco *aquarum*. Assentiunt Hilarius l. 4. de Trin. col. 836. e. & in Pl. 123. col. 399. e. ac Faust. presb. l. contr. Arian. col. 638. e. Ita rursus August. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 651. f. ponit vocem *aquæ*, sed loco *dividens*, leg. *& sit divisio*, ut sup. Ambrosius verò l. 2. Hexa. col. 24. a. b. c. *Et dixit Deus: Fiat firmam. inter medium aquam, & sit discernens inter aquam & aquam; & factum est sic.* Et infr. col. 25. f. 29. f. *Fiat firmam. inter medium aquæ, & sit discernens inter aquam & aquam.* & col. 26. e. *In medio aquæ, & sit discernens inter aquas.* Græc. *ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος καὶ ἐξω διαχωρίζων ἀνὰ μέσον ὕδατος, καὶ ὕδατος: καὶ ἐγένετο ἕντος.*

§. 7. Idem August. infra legit: *Quæ erat super firmam..... quæ erat sub firmamento.* & l. 1. de Gen. to. 1. col. 651. f. sic: *Et fecit Deus firmam. & divisit Deus inter aquam, quæ est sup. firmam. & inter aquam, quæ est sub firmamento, ut sup.* At l. de Gen. imp. to. 3. col. 103. e. 104. c. e. *Et fecit Deus firm. & divisit inter aquam, quæ erat sub firmamento, & inter aquam, quæ erat supra firmam.* Tertull. l. contra Prax. p. 849. a. *Et fecit Deus firmam.* & l. contr. Hermog. p. 418. a. addit: *Et separavit inter aquam, quæ erat infra firmamentum, & quæ super firmamentum.* Hilari. l. 4. de Trin. p. 836. e. cum Faustino presb. l. contr. Arian. p. 638. e. f. *Et fecit Deus firmam. & divisit Deus per medium aquæ.* Ambros. verò l. 2. Hexa. col. 26. a. *Et discrevit Deus inter medium aquæ, quæ erat sub firmamento, & inter medium aquæ, quæ erat super firmamentum, quæ Græco congruunt.*

§. 8. Eadem rursus leguntur apud August. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 651. f. 652. a. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 104. f. g. 105. b. Tertullianus l. contr. Hermog. p. 418. b. *Et vocavit Deus firmam, cælum*

(ipsum quod in primordio fecerat.) Similiter Ambros. l. 2. Hexa. col. 30. b. sed infra col. 31. d. 32. c. addit: *Et vidit Deus quia bonum.* Ita quoque in Græco: *καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν:* deinde, *καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα δευτέρα.*

§. 9. August. infra, col. 140. b. legit: *Congregentur aquæ, & l. 4. 174. c. addit, in collectionem unam,* paulòque post, col. 159. b. *Et congregata est aqua in congregationes suas.* At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. b. sic: *Et dixit Deus: Congregetur aqua, quæ est sub cælo, in congregationem unam, & appareat arida; & sic factum est.* *Et congregata est aqua, quæ erat sub cælo, in congregat. unam, & apparuit arida.* l. verò de Gen. imp. to. 3. col. 105. b. ut sup. *Et dixit Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in congregat. & sic factum est.* Paulò post autem: *Congregetur aqua, quæ sub cælo est.* Et post pauca: *Postea, inquit, quod dicitur: Et congregata est aqua in congregat. unam, & appar. arida, non superfluo additum videatur, cum jam dictum esset, & sic factum est.* Ita rursus l. 1. contr. advers. legis, to. 8. col. 557. c. *Congregentur aquæ in congregat. &c.* sed omittit, *quæ sub cælo sunt.* Paulò autem post in singul. *Congregetur aqua.* Idem l. 12. confess. to. 1. col. 219. f. sed addit: *Quæ est sub firmamento.* Tertull. l. contr. Hermog. p. 419. a. *Congregetur aqua in congregationem unam, & videatur arida.* S. Eucher. quæst. in Gen. p. 840. b. *Separentur aquæ in congregationem unam, & appareat arida.* Hilarius in Pl. 118. col. 298. f. *Et pareat arida.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 35. b. *Congregetur aqua, quæ sub cælo est, in congregationem unam, & appareat arida.* Et factum est sic. Et post pauca: *Clamat Dei vox, inquit, Congregetur aqua, & appareat arida.* Mox ita: *Es iterum Scriptura dicit: Congregata est aqua in congregat. unam, & apparuit arida.* Tum addit: *Quid opus fuit iterare, nisi occurrentibus questionibus judicasset propheta? Rursus infra, col. 37. a. Congregetur aqua, & congregata est.* Et col. 38. b. c. d. f. *Colligatur aqua in collectionem unam.* Et post plura col. 41. b. *Non præterimus, inquit, quia aliqui nec in Hebræo putant esse, nec in cæteris interpretationibus, quia congregata est aqua in collectiones suas, & apparuit arida, & vocavit Deus, &c.* Cum enim dixerit Deus, quia factum est sic, satis esse putant vocem operatoris ad celebratione operationis indicium. Sed quia in aliis quoque creaturis habet & definitionem præceptionis, & repetitum operationis, vel indicium vel effectum, ideo nos non putamus absurdum id quod perhibetur additum, etiam si cæteris interpretibus vel veritas doceatur suppetere, vel auctoritas. Multa enim non otiose à LXX. viris Hebræice lectioni addita & adjuncta comperimus. Gr. *Καὶ εἶπεν ὁ Θεός. Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς θάλασσαν ἓν, καὶ ἐσθλήτω ἡ ἔρημος: καὶ ἐγένετο ἕντος: καὶ συναχθὲν τὸ ὕδωρ τὸ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὰς θάλασσας αὐτῶν, καὶ ἔσθλην ἡ ἐρημία.*

§. 10. Ita rursus habet August. tum l. 1. de Gen. to. 1. col. 652. b. tum l. de Gen. imp. to. 3. col. 105. e. f. præter hoc, & *congregationem aquæ*, loco, & *congregationes aquarum.* Ambros. l. 3. Hexa. col. 41. b. *Et vocavit Deus aridam, terram; & collectiones aquarum vocavit maria: & sup. col. 38. d. Congregationes aquarum vocavit maria.* Sic etiam Hieron. quæst. Hebræic. to. 2. col. 508. Ambrosius verò loco cit. col. 41. b. addit: *Et vidit Deus*

11. Et ait: Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.

12. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus quoddam esset bonum.

13. Et factum est vespere & mane, dies tertius.

14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento caeli, & dividant diem ac noctem, Pf. 135. & sint in signa & tempora, & dies & annos: 7.

15. Ut luceant in firmamento caeli, & illuminent terram. Et factum est ita.

11. Et dixit Deus: Germinet terra herbam pabuli, ferentem semen secundum genus, & secundum similitudinem, & lignum fructiferum faciens fructum, cujus semen sit in ipso secundum similitudinem suam super terram. Et factum est sic.

12. Et produxit terra herbam pabuli, semen habentem secundum genus, & secundum similitudinem; & lignum fructiferum faciens fructum, cujus semen ejus in eo sit secundum genus super terram. Et vidit Deus quia bonum est.

13. Et facta est vespere, & factum est mane, dies tertius.

14. Et dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento caeli, ut luceant super terram, in inchoationem diei & noctis, & ut dividant inter diem & noctem, & sint in signa, & tempora, & in dies, & in annos.

15. Et sint in splendorem in firmamento caeli, ut luceant super terram. Et factum est sic.

Ex Aug. l. 2. de Gen. ad lit. 1. 3. col. 140. c. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quia bonum. Apud Tertul. l. contr. Hermog. p. 419. a. priora tantum leguntur: Et vocavit Deus aridam, Terram. Ita quoque in Græc. in quo seq. Καὶ τὰ οὐσηματα τῶν ἰσάτων ἐλάσας βαλόντας, καὶ εἰς ἐν ὃ Θεὸς, ὅτι καλόν.

¶ 11. August. infr. col. 155. c. pro germinet, legit, producat, & pro ferentem, ponit, seminantem. Item l. 5. col. 185. a. hab. Herbam fani seminantem semen, &c. Arl. 1. de Gen. to. 1. p. 652. e. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 105. f. g. 106. b. sic: Et dixit Deus: Germinet ter. herb. pabuli ferentem sem. sec. suum genus, & similitud. & lignum fructif. fac. fruct. cujus semen sit in se secundum suam similitud. & sic est factum. Similiter Hilarius in Pf. 118. col. 298. f. Germinet terra herbam pabuli seminantem semen secundum suum genus. Tertull. verò l. contr. Hermog. p. 417. 419. a. Fructet terra herbam fani seminantem semen secundum genus, & secundum similitud. & lignum fructuosum faciens fructum, cujus semen in ipso in similitudinem, & factum est sic. Ambros. l. 3. Hexa. col. 42. f. Germinet terra herbam fani seminans semen sec. genus, & lignum fructiferum faciens fructum sec. genus, cujus semen suum in ipso. Idem l. 1. col. 7. b. usque ad vocem, fructum, nisi quod post 1. genus, addit: Et secundum similitud. sicut etiam l. 3. col. 45. a. Verum infra, col. 49. a. pro seminans semen, nescio cur scriptum habeat, spirans semen, nisi forte vocem Græc. σπείρειν, Latine pinxerit speiron, ex qua imperitus scriba fecerit, spirans. Id observat Muretus superiam lect. l. 1. c. 2. Utinam, inquit, interdum Latini scriptores Græcis quibusdam vocibus, easque, Latinis tamen literis notant, quod qui non animadvertunt, facile in errorem incidunt. Denique Ambros. ibid. col. 60. non legit, herbam fani, ut sup. sed herbam virentem, ut in Vulg. In Græco sic: Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· Βραχυσάτω ἡ γῆ βοτάνην χορτὴν σπείρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ ἐμοιότητα (in Ms. quodam deest, καὶ καὶ ἐμοιότητα) καὶ ἔλκον καρπὸν ποῖον καρπὸν, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς, &c. in Ms. Alex. κατὰ γένος εἰς ἐμοιότητα ἐπὶ τῆς, &c.

¶ 12. Aug. infra lib. 5. col. 184. g. Et produxit terra herb. pabuli (vel herbam fani) seminantem (Ms. constanter seminans) semen secundum genus & sec. similitud. & lignum fructuosum faciens..... cujus semen suum in se secundum genus, &c. & lib. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. e. Et eiecit terra herb. pabuli ferentem semen sec. suum genus, & lignum fructiferum faciens fructum, cujus semen est in se secundum suam similitudinem, secundum suum genus super terram, & vidit, &c. & lib. de Gen. ad lit. imp. to. 3. col. 106. b. c. Et dedit terra herbam pabuli, ferentem semen sec. genus suum, & lignum fructif. cujus semen in se secundum suam similitud. Tum addit: Et iterum dicit: Vidit Deus quia bonum est. Tertul. contr. Hermog. p. 417. a. 419. a. legit: Et produxit terra herbam fani seminantem semen secundum genus, & lignum fructuosum faciens fructum, cujus semen in ipso in similitudinem: & p. 418. a. addit: Et vidit Deus quia bonum. Ambros. l. de Parad. c. 10. to. 1. col. 165. f. Et vidit Deus quia bonum est. Gr. Καὶ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ βοτάνην χορτὴν σπείρον σπέρμα κατὰ γένος, καὶ καὶ ἐμοιότητα, καὶ ἔλκον καρπὸν ποῖον καρπὸν, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ εἰς ἐν ὃ Θεὸς ὅτι καλόν. Clem. cod. loco 2. κατὰ γένος, ponit, καὶ ἐμοιότητα.

¶ 13. Sic iterum Aug. l. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 652. e. lib. autem de Gen. ad lit. imp. to. Tom. I.

3. col. 106. e. Et factum est vespere, &c.

¶ 14. Idem August. lib. de Gen. imp. to. 3. col. 95. d. Et dixit Deus: Fiant lumin. in firmam. caeli, ut luceant sup. terram, & dividant inter noctem & diem, & sint in signa, & temp. & dies, & annos. Similiter habet infr. col. 106. e. præter hæc: Inter diem & noctem, & sint in signis & temporibus, & in diebus, & annis. Sic etiam col. 107. c. & in Pf. 109. to. 4. col. 1239. g. Et sint in signis & in temporibus, & in diebus, & in annis. At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. Et dixit Deus: Fiant sidera in firmam. caeli, sic ut luceant sup. terram, & dividant inter diem & noctem, & sint in signa, & in tempora, & in dies, & in annos. & lib. 13. confell. to. 1. col. 233. d. Fiant luminaria in firmam. caeli, & luceant sup. terram. lib. etiam 11. de civit. Dei, to. 7. c. 19. col. 286. d. præter verba, in inchoationem diei & noctis, quæ omittit; delet etiam ista: Et sint in signa & tempora, &c. at lib. 12. c. 15. col. 313. g. habet, in signa & in tempora, &c. & lib. 1. Locut. to. 3. col. 325. a. post hoc, & dividant, Græco pressius adherens legit, inter medium diei, & inter medium noctis. Victorin. Afer l. de princip. diei, p. 293. c. legit: Fiant duo luminaria in firmam. caeli, sic ut luceant super terram in inchoatione diei & noctis, ut ut dividant inter diem & noctem; & sint in signa, dies, & tempora, & annos. Ambros. verò, l. 4. Hex. to. 1. col. 64. c. Fiant luminaria in firmam. caeli ad illuminationem terræ; & infra, col. 65. f. Fiant luminaria ad illuminationem super terram, quæ discernant inter diem & noctem: & col. 67. c. 71. f. addit: Et sint in signa & in tempora, & in dies, & in annos. Hilar. l. 12. de Trin. col. 1129. b. Et sint in signa, & tempora, & annos. Tertul. l. 2. adv. Marc. p. 644. c. habet: Erunt enim in tempora, & menses, & annos. Leo Mag. ser. 26. p. 82. e. cum Vulgata consentit, nisi quod post vocem caeli, addit, Et luceant super terram, sicut etiam Auct. quæst. apud Aug. to. 3. q. 107. col. 104. e. Jam verò si hæc omnia quantumvis diffimilia cum Græco comparentur, vix ab ipso videbuntur discrepare, modò attendantur diversæ Mss. Græcorum lectiones, enim verò si suas habeant Latini, ut supra visum est, suas pariter & Græci, consule edit. LXX. anni 1709. cum variis lectionibus à Lamberto Boz annotatis; ex iis quam mirè, tot variæ Latinorum Patrum scripturæ confirmantur! Sic enim in textu Gr. legitur: Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς γενήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερέωματι τῷ ἄνω εἰς φαῦ-αῖν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ διαχωρίζειν ἀνα μέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀνὰ μέσον τῆς νυκτός, καὶ εἰς αἵμας, καὶ εἰς αἵμας, καὶ εἰς αἵμας καὶ εἰς αἵμας. Verum ad voces, εἰς φαῦ-αῖν ἐπὶ τῆς γῆς, notatur Ms. Cott. habere simpliciter, φαῦ-αῖν τῆς γῆς, Alexandr. autem addit: καὶ ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτός, καὶ διαχωρίζειν. Oxon. habet cum edit. Compl. ὥς φαῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ista verò, καὶ ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, &c. desunt in edd. Compl. & Ald. Porro ex priori lect. εἰς φαῖν ἐπὶ τῆς γῆς, five cum Ms. Cott. φαῖν τῆς γῆς, bene redditur Ambrosii lectio utraque, ad illuminationem super terram, seu, ad illuminationem terræ. Ex alia Oxon. ὥς φαῖν ἐπὶ τῆς γῆς, confirmatur illa Augustini & aliorum, ut luceant super terram; ex additis verò in Ms. Alex. καὶ ἀρχὴν τῆς ἡμέρας, &c. firmatur lectio tum Augustini, tum Victoris Afric. In inchoationem diei & noctis.

¶ 15. Similiter idem August. l. de Gen. imp. to. 3. col. 106. e. 107. f. nec non l. 1. de Gen. contr. Manich.

Ex Aug. l. 3. de
Gen. ad litt. l. 3. p.
1. col. 140. c. 144.
d. 145. c. 149. c.
152. c.

16. Et fecit Deus duo luminaria magna; luminare majus in inchoationem diei, & luminare minus in inchoationem noctis, & stellas.

17. Et posuit ea Deus in firmamento cœli, ut luceant super terram,

18. & ut sint in inchoationem diei, & noctis, & ut dividant inter lucem, & tenebras. Et vidit Deus quia bonum est.

19. Et facta est vespere, & factum est mane, dies quartus.

20. Et dixit Deus: Educant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia super terram, secundum firmamentum cœli. Et factum est sic.

21. Et fecit Deus cetos magnos, & omne animal reptilium, quæ eduxerunt aquæ secundum genus eorum, & omne volatile pennatum secundum genus. Et vidit Deus, quia bona sunt.

22. Et benedixit ea Deus, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas in mari; & volatilia multiplicentur super terram.

16. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti: & stellas.

17. Et posuit eas in firmamento cœli, ut lucentes super terram,

18. & præessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum.

19. Et factum est vespere & mane, dies quartus.

20. Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cœli.

21. Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum.

22. Benedixitque eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

to. 1. col. 653. b. nisi quod hoc ultimo loco, pro ut luceant, legit, sic ut luceant, pauloque post, & sic est factum: lib. vero 11. de civit. Dei to. 7. col. 286. d. verbum integrum omittit. Leo Mag. ser. 26. p. 82. e. simpliciter habet: Et sunt in firmamento cœli, ut luceant super terram. Gr. καὶ ἐποίησεν εἰς οὐρανὸν ἐν τῷ σερῶματι... ὥστε, &c. ut in textu Lat.

¶ 16. Eadem rursus habet August. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. c. omittit voce magna, cuius loco ponit, majus & minus. Paulò tamen post simpliciter legit: Et fecit Deus duo lumin. luminare majus in inchoationem, &c. at l. de Gen. imp. to. 3. col. 107. g. legit: Et fecit Deus duo luminaria, luminare majus, initium diei, & luminare minus, initium noctis, & stellas; cui lectioni suffragatur Tichon. reg. 5. p. 61. a. Idem August. l. 2. de Gen. ad litt. to. 3. col. 143. e. observat: Per inchoationem noctis, non intelligi, nisi principium, nam & Græcum verbum, inquit, hoc magis indicat, cum dictum est ἀρχὴν. Attamen l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. d. legisse videtur ἀρχάς, sic enim habet: Et fecit Deus duo lumin. magna; luminare majus, in principia, diei, & lumin. minus in principia noctis, &c. Monent tamen Editores nostri, hoc & altero Augustini loco, Miss. plures ferre, in principio, non in principia. Auct. quæst. ap. Aug. to. 3. q. 106. & 107. col. 103. a. 104. e. legit: Luminare majus in inchoationem diei, & lumin. minus in inchoationem noctis. In Gr. sic: καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὴς δύο φωστῆρας τὴς μεγάλης τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχάς τῆς... εἰς ἀρχάς τῆς νυκτὸς & τὴς ἀστέρας.

¶ 17. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. c. Et posuit illas Deus... sic ut luceant super terram: at l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. b. constanter ut sup. Et posuit illa Deus... ut luceant, &c. & lib. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 286. d. f. Et posuit illa Deus... lucere super terram. Gr. καὶ ἔθετο αὐτὴς ὁ Θεὸς... ὥστε φαίνεσθαι, &c. utrum verò legendum sit illa, vel illas, è Græco erui non potest, cum vox, αὐτὴς, utrique masculino, sive φωστῆρας, sive ἀστέρας, peræque conveniat.

¶ 18. Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. c. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. d. dissimiliter habet: Et præsent diei & (ac) nocti, & dividant inter diem & noctem, &c. at l. 11. de civit. Dei to. 7. col. 286. d. f. ad verbum è Græco: Et præesse diei & nocti, & dividere, (al. separare) inter lucem & tenebras, &c. Gr. καὶ ἀρχὴν τῆς ἡμέρας & τῆς νυκτὸς, & διὰ χωρῆσθαι ἀλλήλων τὸ φῶς, & ἀλλήλων τὸ σκότος, &c.

¶ 19. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 653. c. & l. de Gen. imp. col. 108. d. cum Gr.

¶ 20. Ita in Græco ad verbum, excepto uno περὶ περὶ, annexo voci περὶ τὰ, volatilia. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. c. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 108. e. 110. d. legit: Et dixit Deus: Eficiant aquæ reptilia animarum vivarum, & volatilia volantis super terram, sub firmamento cœli, & sic factum est. Similiter l. 2. Locut. to. 3. col. 325. a. addit verbum volantia, sed legit, secundum firmamentum. Item l. 13. conf. to. 1. col. 234. b. habet volantia, sed pro educant, vel ejiciant, scribit, producant, sicut & l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 661. b. Tertul. l. contr. Hermog. p. 417.

a. sic: Et dixit Deus: Producant aquæ repentina animarum vivarum & volatilia volantia super terram, per firmamentum cœli, & factum est sic. Ambros. l. 5. Hexa. col. 79. e. Producant aquæ reptilia animarum viventium secundum genus, & volatilia volantia super terram, secundum firmamentum cœli. Eadem repetit infra, col. 95. 96. a. & 98. d. nisi quod pro secundum firmamentum, ponit, secus firmamentum cœli, additque iterum, secundum genus, similiter & col. 108. c. cum hac tamen inversione vocum: super terram, secundum genus, secus firmamentum cœli, & l. 2. Hexa. col. 30. c. habet, volatilia circa firmamentum cœli. At l. de Incarn. col. 726. a. sic: Producant aquæ repentina animarum viventium & volatilia volantium, similiter l. de elem. & jejun. c. 4. col. 537. f. 538. a. præter hæc, volantis super terram, hoc addito, secundum firmamentum cœli. At l. 3. de sacram. col. 361. d. simpliciter habet: Producant aquæ animantia. Opat. l. 5. contr. Donat. p. 80. c. 81. a. Educant aquæ natantia, volatilia. Cassiod. in Ps. 80. p. 277. c. ut sup. Producant aquæ reptilia animarum vivarum.

¶ 21. Eadem repetit August. infra, col. 152. e. nisi quod pro omne animal reptilium, habet omnem animam animalium reptilium. Similiter l. de Gen. imp. to. 3. col. 110. e. g. paucis mutatis: Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentiū, quæ eiecerunt aquæ secundum genus eor. & omne volat. pennatum secundum genus suum; & vidit Deus quia bonum est. Item l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 654. c. Et fecit Deus cetos mag. & omnem animam animalium, & repentiū, quæ eiecerunt aquæ secundum unius cujusque genus, & omne genus volatile pennatum, secundum genus; & vidit Deus quia bona sunt. Tertull. l. contr. Hermog. p. 417. a. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentiū, quæ produxerunt aquæ secundum genus ipsorum, & sup. p. 414. b. Et vidit Deus quia bona. Similiter Ambros. l. de Elia & jejun. col. 537. f. Et vidit Deus quia bona. Auct. quæst. apud. Aug. to. 3. q. 106. col. 103. b. Et vidit Deus quia bona sunt. Gr. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κίτη τὰ μεγάλα, & πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν ἐρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένος αὐτῶν (codd. Clem. & Vatic. κατὰ τὸ γένος αὐτῶν) & πᾶν πετεινὸν πτερωτὸν κατὰ γένος, & εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλὰ.

¶ 22. Aug. infra, col. 153. c. post verbum, multiplicamini, habet, & implete aquas maris. Eadem reponit l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. c. 661. a. & l. de Gen. imp. to. 3. col. 110. g. 111. a. & in Ps. 66. to. 4. col. 663. b. cum hac voce maris. Ambros. verò l. de Incarn. col. 726. & l. de Elia & jejun. col. 537. f. 538. a. Et benedixit ea dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas, quæ sunt in mari; & volatilia multiplicentur super terram. Similiter habet Tertul. l. contr. Hermog. p. 414. b. & benedixit ea Deus: & l. 2. adv. Marc. p. 648. b. addit: crescite tantum & multiplicamini: lib. verò de anima p. 490. c. 491. a. crescite, & in multitudinem proficite. Auct. quæst. apud. Aug. to. 3. q. 127. col. 138. d. Et benedixit illa Deus, crescite & multiplicamini super terram. Gr. καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς, λέγων, Ἀυγαίνετε, & πληθύνετε, & πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις (al. τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις) & τὰ πετεινὰ πληθυνέσθω ἐπὶ

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

23. Et factum est vespere & manè, dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita.

25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum,

Inf. 5.1. 26. & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.

Sap. 2. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum, masculinum & feminam creavit eos.

Eccl. 17.1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

23. Aug. l. de Gen. imp. col. 111. b. ad verba, *creavit & multiplicavit*, & impleat, observat non in eadem persona usque ad finem benedictionis veniri; sequitur enim, inquit, & volatilia multiplicentur super terram. Non dixit: Multiplicentur super terram: Et post pauca observat sequi in textu: Et factum est sic; en verba: Quomodo uno die potuerunt & concipere.... & implere aquas maris, & multiplicari super terram? Ita enim subiungitur: Et sic factum est, ante vespere adventum. Et infra, relatis his verbis, & facta est vespere, & factum est manè dies quintus, statim adiungit: Hic posquam dixit: Et sic factum est, non subdidit, sicuti solet, executionem, quasi iterum facta sint, jam enim superius dictum erat.... nec illud dictum est: Et vidit Deus quia bonum est, jam enim res ipsa placuerat.... nihil hic itaque repetitum est, nisi quod ait: & factum est sic; statimque subiectum de vespere & manè. Quo ex fonte hanc perodum, & factum est sic, mutuatus fuerit Augustinus, me fugit: facile crediderim hanc ab ipso relata ex antecedentibus, si quidem hic vel in Hebræo, vel in Græco, vel in Patrum scriptis, vel alibi apud ipsum Augustinum non invenitur, immo & supra x. 20. hæc verba, & *ἐγένετο ἔσπερος*, notantur virgula — in Hexaplis Orig.

23. Ita constanter August. tum l. 1. de Gen. contr. Manich. col. 654. d. tum l. de Gen. imp. to. 3. col. 111. e. nec aliter in Græco.

24. Idem Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. f. Et dixit Deus: Ejiciat (infr. col. 661. a. producat) terra animam vivam secundum unum quodque genus, quadrupedum, & serpentium, & bestiarum terræ, & sic est factum: & l. de Gen. imp. to. 3. col. 111. g. Et dixit Deus: Ejiciat terra animam vivam secundum suum genus, quadrupedum, & serpentium, & bestiarum terræ secundum genus, & pecora secundum genus, & factum est sic. Tertul. l. contr. Hermog. p. 417. a. 419. a. Et dixit Deus: Producat terra animam viventem (al. vivam) secundum genus, quadrupedia, & reptilia, & bestias terræ secundum genus ipsorum. (al. deest ipsorum.) Ambros. l. 6. Hexa. c. 2. col. 114. f. Producat terra animam viventem secundum genus, quæ rursum refert l. de Parad. c. 9. col. 165. b. addit verò priori loco: Quadrupedes, & serpentes, & bestias terræ, & pecora secundum genus, & omnia reptilia; deinde sic: & fecit Deus, &c. omittit periodo, & factum est sic. Monent autem ibid. Editores nostri, hæc ita haberi in pluribus & potioribus Mss. Ambrosii, in aliis verò sicut in edit. Et bestias terræ secundum genus, & pecora secundum genus, & reptilia terræ ad genus: in Rom. edit. secundum genus, quæ etiam sola addit: & factum est sic. In Gr. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς Ἐξαγάγετω ἡ γῆ ψυχὰν ζώσαν κατὰ γένος τετραπόδα, & ἐρπετά, & θύρια τῆς γῆς κατὰ γένος, & ἐγένετο ἔσπερος, sed Mf. Oxon. post verba, & θύρια τῆς γῆς, addit, & τὰ κτήνη κατὰ γένος, & πάντα τὰ τετραπόδα αὐτῆς γῆς, Compl. & τὰ κτήνη, & πάντα τὰ ἐρπετά τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν.

25. Ita rursum Aug. l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 654. f. 655. a. præter vocem reptilia, pro reptilia: at l. de Gen. imp. to. 3. col. 112. b. legit serpentina, non reptilia, pauloque post: Et vidit Deus quia bonum est; reliqua ut sup. Ambros. l. 6. Hexa. col. 114. f. Et fecit Deus bestias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia reptilia terræ ad genus, & vidit Deus quia bona. Gr. Καὶ εἰπὼν ὁ Θεὸς τὰ θύρια τῆς γῆς κατὰ γένος, & τὰ κτήνη κατὰ γένος αὐτῶν (in Mf. Alex. deest αὐτῶν) & πάντα τὰ ἐρπετά τῆς γῆς κατὰ γένος, & εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὰ.

26. Eadem leguntur infra l. 6. col. 198. g. 202. b.

Tom. I.

23. Et facta est vespere, & factum est manè, dies quintus.

24. Et dixit Deus: Educat terra animam vivam secundum genus; quadrupedia, & reptilia, & bestias terræ secundum genus, & pecora secundum genus. Et factum est sic.

25. Et fecit Deus bestias terræ secundum genus, & pecora secundum genus, & omnia reptilia terræ secundum genus. Et vidit Deus quia bona sunt.

26. Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & domineatur piscium maris, & volatilium cæli, & omnium pecorum, & omnis terræ, & omnium reptilium repentium super terram.

27. Et fecit Deus hominem; ad imaginem Dei fecit eum: masculinum & feminam fecit eos.

Ex Aug. l. 3. de Gen. ad litt. 1. 3. p. 1. col. 145. e. 151. c. d. 156. b.

nisi quod pro dominetur, ponit August. *habeat potestatem*, & loco reptilium repentium, legit repentium quæ repunt, seu reptilium quæ repunt: similiter l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 655. f. 656. a. Et dixit Deus: Faciamus..... & habeat potestatem piscium maris, & volatili cæli, & omnium pecorum, & ferarum, & omnis terræ, & omnium reptilium quæ super terram repunt. Et quæst. 153. in Gen. to. 3. col. 416. b. Faciamus..... & habeat potestatem piscium..... & omnium pecorum quæ sunt super terram. Lib. autem 19. de civit. Dei, to. 7. col. 559. f. scribit: Dominetur piscium, & volatilium cæli, & omnium repentium quæ repunt super terram: & tract. 8. in 1. Joh. to. 3. col. 880. d. & habeat potestatem piscium..... cæli, & omnium pecorum quæ repunt super terram. Vetus Irenæi Interp. l. 3. p. 220. c. & l. 4. p. 253. c. & l. 5. p. 293. a. Faciamus hominem ad imag. & similitud. nostram; at l. 5. p. 312. b. faciamus hom. secundum imaginem & similitud. nostram. Tertul. l. de resur. carn. p. 568. b. c. & l. 2. adv. Marc. p. 645. b. & contr. Prax. p. 848. c. & l. de Pudicit. p. 1009. b. Faciamus hominem ad imag. & similit. nostram. Item l. de anima, p. 491. a. ubi addit, & præsit piscibus maris. Similiter habet Cypr. l. de hab. virg. p. 178. a. Faciamus hom. ad imaginem & similit. nostram. Item Hilar. in Ps. 118. col. 299. a. d. & l. 3. de Trin. col. 822. a. 837. e. 838. a. sicut Ambr. l. 3. Hexa. col. 45. c. 120. e. & l. de fug. sæc. col. 421. f. & alibi passim: at l. 6. Hexa. col. 127. f. 128. b. sic: Faciamus hom. ad imaginem nostram & similitud. nostram: & in Ps. 1. col. 743. c. legit, secundum imaginem nostram & similitud. nostram: lib. verò 1. offic. col. 35. f. 36. a. Faciamus hominem ad imaginem nostram, & secundum similitudinem, additque, & habeat potestatem piscium maris, & volatilium cæli, & pecorum, & omnium repentium super terram: & in Ps. 118. dicit: dominabuntur, vel principatum habebunt. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 695. b. & Epist. ad Damas. to. 3. col. 525. a. Faciamus hom. ad imag. & similit. nostram. Idem Fulgent. l. de Trin. p. 331. Philast. Brix. de Hæres. p. 708. f. 715. a. Faust. Presb. contr. Arian. p. 638. f. Vigil. Tapf. contr. Variomad. p. 738. a. Aucl. l. de prædict. apud Prosp. p. 1. c. 1. col. 92. c. & Junil. Afric. l. 5. c. 19. to. 10. Bibl. PP. p. 347. g. Sic etiam Aucl. quæst. ver. Test. apud Aug. to. 3. q. 45. col. 58. e. qui paulò post addit: Et domineatur piscium maris, & volatilium cæli, & totius terræ; at infra, q. 106. col. 103. c. Et habeat potestatem super omnia quæ facta sunt super terram. Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. & l. 3. adv. Arium p. 278. e. 283. a. habet ut sup. Faciamus hom. ad imag. & similitud. nostram. At l. 1. adv. Arium, legit, juxta imaginem, &c. & p. 259. b. secundum imaginem nostram, & secundum similitudinem. Aucl. op. imp. in Matth. hom. 42. p. 181. b. secundum imaginem & similitud. nostram. Gr..... καὶ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, & ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, & τῶν πετεινῶν τῆς ἐραβῆς, & τῶν κτηνῶν, (Mf. Clem. & πάντων τῶν κτηνῶν), & πάσης τῆς γῆς, & πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

27. Similiter habet Tertul. l. contr. Hermog. p. 418. a. b. & contr. Prax. p. 848. c. Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum: at l. de resur. carn. p. 568. b. Et finxit Deus hominem, pauloque post: Et fecit hominem Deus, id unigue quod finxit, ad imaginem Dei fecit illum: & l. de pudic. p. 1009. b. Et fecit hominem Deus, ad imaginem & similitudinem Dei fecit illum. Cæteri plures Augustiniano textui assentiunt, nempe No-

Ex Aug. l. 3. de
Gen. ad litt. c. 3.
p. 1. col. 156. b.

28. Et benedixit eos Deus dicens : Crescite, & multiplicamini, & implete terram; & dominamini ejus, & principamini piscium maris, & volatilium cœli, & omnium pecorum, & omnis terræ, & omnium reptilium reptentium super terram.

29. Et dixit Deus : Ecce dedi vobis omne pabulum feminale, feminans semen quod est super omnem terram; & omne lignum, quod habet in se fructum feminis feminalis, vobis erit ad escam :

30. & omnibus bestiis terræ, & omnibus volatilibus cœli, & omni reptili repenti super terram, quod habet in se spiritum vitæ, & omne pabulum viride in escam. Et factum est sic.

31. Et vidit Deus omnia quæ fecit; & ecce bona valde. Et facta est vespere, & factum est manè, dies sextus.

28. Benedixitque illis Deus, & ait : Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & sub-
jicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram. Matth. 19. 4. Inf. 8. 17. 9. 1.

29. Dixitque Deus : Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam : Infr. 9. 3.

30. & cunctis animantibus terræ, omnique volucris cœli, & universis quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat : & erant valde bona. Et factum est vespere & manè, dies sextus. Eccli. 39. 21. Mar. 7. 37.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

variant. l. de Trin. p. 1047. a. Hilar. l. 4. de Trin. col. 838. e. Ambros. in Psal. 1. col. 743. c. Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. col. 695. b. Ambrosiast. p. 273. a. Faust. Presb. contr. Arian. p. 638. g. Auctor quæst. vet. Test. q. 21. & 45. col. 49. g. 58. g. & Fulg. contr. Fab. frag. 21. p. 605. a. Sic etiam Philast. Brix. de Hæref. p. 712. g. nisi quod loco, ad imag. Dei, &c. legit, ad imaginem suam fecit eum. Vigil. Tapf. l. contr. Varimad. p. 750. f. Et fecit Deus hominem ad imaginem suam. Gr. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, &c. ut in textu Aug. 28. Idem Aug. infra l. 6. col. 198. c. uno excepto, & habete potestatem, loco principamini. Item col. 202. b. Crescite & multiplicamini & replete.... & habete potestatem piscium..... & omnium reptentium quæ repunt super terram. Ita quoque l. 14. de civit. Dei, to. 7. col. 372. c. Et benedixit eos Deus dicens : Crescite & multiplic. & implete terram, & dominamini ejus. At l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 657. b. Et benedixit eos Deus dicens : Crescite & multiplic. & generate, & replete terram : & post pauca : Habete potestatem piscium maris, & volatilium cœli, & reptentium omnium quæ repunt super terram. Vetus Irenæi Interp. l. 4. col. 240. b. Crescite & multiplicamini. Similiter habet Tertul. l. 1. adv. Marc. p. 930. b. c. & l. de exhort. cast. p. 941. b. & l. de pudicit. p. 1009. c. sed l. de Monog. p. 954. b. legit, Crescite & redundate. Hilar. in Pl. 66. col. 185. c. Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ejus. Gaud. Brix. ser. 8. p. 953. f. implete. Ambros. l. de Noë & Arca, col. 263. f. Et benedixit eis dicens : Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ejus, & potestatem habete super pisces maris, & volatilia, & bestias terræ, & reptilia : & lib. 2. de Abrah. col. 328. f. 329. a. Crescite & multiplic. & replete terram, & dominamini in eam, & imperate piscibus maris, & volatilibus cœli, & omnibus pecoribus, & omni terræ, & omnibus serpentibus qui super terram. At lib. de Elia & jejun. col. 557. b. legit : Dominamini piscium maris; & l. de Parad. col. 168. b. Habete potestatem piscium maris, & volatiliū cœli, & omnium reptentium quæ repunt super terram. Græc. textui Augustiniano favet ad verbum.

29. Eadem repetit infra l. 6. col. 202. b. 228. a. præter hæc : Et omne lignum fructiferum, quod habet....

feminalis, quod erit vobis ad escam; at l. 4. contr. Julian. to. 10. col. 617. d. Ecce dedi vobis omne sanum sativum, feminans semen, quod est sup. omnem terram; & omne lignum, quod habet in se fructum feminis sativi, vobis erit in escam. Tertul. l. adv. Psych. p. 983. b. Ecce dedi vobis omne sanum sementivum feminans semen, quod est super terram; & omne lignum quod habet in semetipso fructum feminis sementivi, vobis erit in escam. Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. non sanum habet, sed pabulum ad escam. Ambros. l. de viduis, to. 2. col. 187. b. Omne lignum, quod habet in se fructum feminis sativi, erit vobis in escam. Gr.... ἡ δὲ ἐξέσται ὑμῖν πάντα χέρτων σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπ' αὐτῶ πάντος τῆς γῆς, ὃ πᾶν ζῶον, ὃ ἔχει ἐν αὐτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶ-
αν. In Ald. & Compl. deest πάντος, ante τῆς γῆς.

30. Idem August. l. 4. contr. Julian. to. 10. col. 617. d. Et omnibus bestiis terræ, & omnib. volatilib. cœli, & omni serpenti repenti super terram quod habet in se animam vitæ, & omne sanum viride in escam, &c. Ita quoque in Græco ad verbum, nisi excipias unum, ἐπεὶ τῷ, pro serpenti, melius reptili, ut sup. Ms. Oxon. loco ψυχῆς ζωῆς, animam vitæ, habet πνεῦν ζωῆς, spiritum vitæ, ut etiam supra. Ambros. l. de viduis to. 2. col. 187. b. sic : Et omnibus bestiis, & omnibus avibus, & omnibus serpentibus super terram.

31. Sic iterum August. l. 11. de civit. Dei, to. 7. col. 289. c. usque ad vocem, valde; at l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 658. a. legit : Et vidit Deus omnia quacunque fecit, esse bona valde. Ambros. l. de Parad. col. 165. f. Vidit Deus omnia quæ fecit : & ecce erant bona valde. Idem Vigil. Tapf. l. 3. de Trin. detracto verbo erant. Ita quoque habet Fulgent. l. 1. ad Monim. c. 18. p. 14. Gaudentius verò Brix. l. de Machab. p. 967. b. Et erant valde bona. Philastr. Brix. l. de Hæref. p. 710. a. Ecce enim omnia valde erant bona. S. Eucher. quæst. in Gen. p. 840. c. Et vidit Deus quia bona sunt valde. Anon. ser. 1. append. to. 5. Aug. col. 3. a. Et vidit Deus quæ fecit, & ecce bona valde. S. Petr. Chrysol. ser. 89. & 96. p. 915. e. 920. d. Et vidit Deus omnia quacunque fecit, & ecce valde bona. Ita quoque in Græco. Victorin. Afr. l. de principio diei, p. 294. a. addit : Et factum est vespere, & manè dies sextus. Gr. bis ponit, καὶ ἐγένετο, ut sup. in textu.

CAPUT II.

Ex Aug. l. 4. de
Gen. ad litt. c. 1.
p. 1. col. 159.
e. 162. e. 166. f.
173. g. & l. 6.
204. c.

1. ET consummata sunt cœlum & terra, & omnis ornatus eorum.

2. Et consummavit Deus in die sexto opera sua quæ fecit : & requievit Deus in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit.

1. Igitur perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.

2. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat : & requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. Exod. 20. 11. 31. 17. Deut. 5. 14. Heb. 4. 4.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

1. Eadem rursus habet August. infra l. 6. col. 204. b. Si excipiantur, compositio illorum, loco ornatus eorum. Vetus Irenæi Interp. l. 5. c. 28. p. 327. legit ut sup. Et consummata sunt.... & omnis ornatus eorum; nec aliter in Græco.

2. August. infra constanter habet : Et consummavit

Deus in die sexto, &c. & l. 22. de civit. Dei, c. 30. to. 7. col. 701. f. addit : Et requievit Deus die septimo, &c. ut sup. Vetus Iren. Interp. l. 5. de Hæref. p. 327. Et consummavit Deus die sexto omnia opera sua quæ fecit; & requievit in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Adimantus ap. August. to. 8. col. 112. b. Et consummavit Deus

3. Et benedixit diei septimo; & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret.

4. Istæ sunt generationes cœli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram:

5. Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram:

6. Sed fons ascendebat à terra, irrigans universam superficiem terræ.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.

1. Cor.
35. 45.

3. Et benedixit Deus diem septimum, & sanctificavit eum; quia in ipso requievit ab omnibus operibus suis quæ inchoavit Deus facere.

4. Hic est liber creaturæ cœli & terræ: cum factus est dies, fecit Deus cœlum & terram:

5. Et omne viride agri, antequam esset super terram, & omne fœnum agri, antequam exortum est: non enim pluerat super terram Deus; & homo non erat qui operaretur terram:

6. Fons autem adscendebat de terra, & irrigabat omnem faciem terræ.

7. Et finxit Deus hominem pulverem de terrâ, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo in animam viventem.

Ex Aug. l. 4. c. 5.
de Gen. ad litt. 1. 3.
p. 1. col. 159. e.
181. d. 190. f. 196.
g. 197. a. l. 6. 197.
c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

die sexto omnia opera sua quæ fecit; & in die septimo requievit ab eisdem omnibus operibus quæ fecerat. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. a. Et consummavit Deus in die sexto opera sua quæ fecit: ubi pro die sexto, inquit, in Hebræo habet diem septimum. Tertul. l. contr. Hermog. p. 423. a. Septima die requievit ab operibus. Ambros. Epist. 44. to. 2. col. 978. f. Requievit ab omnibus operibus suis in die septima. Gr. textui Augustin. congruit, nisi quod in ipso deest, Deus in, post requievit; sed in ed. Compl. habetur, & κατέπαυεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ, &c.

¶ 3. Eadem referuntur ab August. l. 22. de civit. Dei, c. 30. to. 7. col. 701. f. excepto, in eo, pro in ipso. Ita quoque in Græco ad verbum. Huc redeunt quæ Tertul. habet, l. contr. Jud. c. 4. p. 137. c. Dicunt Judei, inquit, quod à primordio sanctificaverit Deus diem septimum, requiescendo in eo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Hilar. in Pl. 41. col. 235. f. Et requievit Deus in die septima ab omnibus operibus suis, quæ inchoavit facere. Gaud. Brix. fer. 10. p. 959. e. Et benedixit Deus diem septimum, & sanctificavit eum; quia in eo requievit ab omnibus operibus suis, quæ cœperat Deus facere.

¶ 4. August. infra, col. 181. c. habet: Hic est liber creaturæ, vel facturæ cœli & terræ, &c. sed post pauca passim, hic est liber creaturæ cœli, &c. ut in textu. Item l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. legit: Hic est liber creaturæ cœli & terræ, cum factus esset dies, quo fecit Deus cœlum & terram: & col. 665. f. Factus est ergo dies, quo die fecit Deus cœlum & terram. Ambros. verò in Luc. 15. to. 1. col. 1464. e. Hic dies generationis cœli & terræ, cum facti sunt; quæ die fecit Deus cœlum & terram. Gr. Ἀὐτὴν ἡ βροχὸς γενέσθαι ἔραρον ἡ γῆς, ὅτε ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἐποίησε κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἔραρον ἡ τὴν γῆν. In ed. Ald. ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἡ, quæ lectio posteriorem Augustini lectionem confirmat. In ed. Compl. & Ms. Oxon. deest vox, κύριος, sicut in Lat.

¶ 5. Similiter habet Aug. infra, col. 190. f. præter hæc, antequam exoriretur; non enim pluerat Deus super terram, nec erat homo qui, &c. at infra col. 196. g. constanter legit, exortum est; pauloque post addit, ut loco præced. non enim pluerat Deus.... nec erat homo, &c. col. verò 184. d. 199. a. legit: antequam exoriretur. Eadem profert idem August. l. 2. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. hoc dissimili modo: Et omnia viridia agri, antequam essent super terram, & omne pabulum agri, antequam germinaret; nondum enim pluerat Deus super terram, nec erat homo qui operaretur in ea. At infra, col. 665. f. Et omne viride agri, antequam essent, &c. & lib. Locut. to. 3. col. 325. b. ad hoc, & homo non erat operari terram, observat Latinos codices habere, qui operaretur terram. Vet. Irenæi Interp. l. 3. c. 21. p. 218. a. habet: Nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram. Ambros. in Luc. 15. to. 2. col. 1464. e. legit, Et omne viride agri: & l. de Noë & Arca c. 24. col. 264. a. alludens dicit: Non erat pluvia super terram, nec homo terram operabatur. Gr. Καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγρὸς πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ πάντα χλωρὸν ἀγρὸς πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· ὁ γὰρ ἐβρέχεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, ἡ ἀνθρώπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι αὐτήν. Ms. Alex. ἐργάζεσθαι τὴν γῆν.

¶ 6. Idem Aug. infra, & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. d. & l. 13. de civit. Dei, to. 7. col. 345. d. nec aliter in Græco.

¶ 7. Ita Aug. & Græco, verbum pro verbo. Sic etiam iterum legit infra l. 7. col. 211. e. præter verbum, flavit, pro insufflavit; at col. 213. a. sufflavit, & in fine animam vivam; lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1.

col. 663. d. sic habet: Et tunc finxit Deus hominem de limo terræ, & insufflavit, &c. ut in textu. At l. 13. de civit. Dei, cap. 24. to. 7. col. 345. c. d. ita legit: Et formavit Deus hominem pulverem de terra; deinde sic pergit: Quod quidam planius interpretandum putantes, dixerunt: Et finxit Deus hominem de limo terræ; quoniam superius dictum fuerat: Fons autem ascendebat de terra, & irrigabat, &c. ut ex hoc limus intelligendus videretur, humore scilicet, terræque concretus. Ubi enim hoc dictum est, continuo sequitur: Et formavit Deus hominem pulverem de terra, sicut Græci codices habent, unde in Latinam linguam scriptura ista conversa est. Et l. 7. de Gen. ad litt. col. 211. g. ut sequentia verba confirmet: flavit vel sufflavit in fac. ejus flatum vitæ, hæc addit: Nonnulli enim codices habent inspiravit, vel inspiravit in faciem ejus; sed cum Græci habeant, ἐνεπνεύσεν, non dubitatur, flavit, vel sufflavit, esse dicendum. Attamen loco cit. de civit. Dei, col. 346. d. e. utrumque admittere videtur dicens: Et finxit Deus hom. pulverem de terra, & insufflavit, sive inspiravit in faciem ejus spiritum vitæ. Ad hanc autem vocem, spiritum, hæc habet: Non aut Græci πνεῦμα, sed πνοή, quod nomen in creatura, quam in creatore frequentius legitur: unde nonnulli etiam Latini propter differentiam hoc vocabulum, non spiritum, sed flatum appellare maluerunt. Attamen quæst. 9. in Gen. to. 3. col. 381. g. legit ipse: Et insufflavit Deus in faciem ejus spiritum vitæ; sicut & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 668. e. 669. b. ubi loco in faciem ejus, habet in eum; & in fine constanter, animam viventem, non vivam. Gr. ζώαν. Tertul. l. de resur. carn. p. 568. b. Et finxit Deus hominem limum de terra, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo (id est limus) in animam vivam. Alio etiam modo cum August. legit l. contr. Hermog. p. 418. a. b. Et finxit Deus hom. de limo terræ, & afflavit in faciem ejus flatum vitæ, &c. ut sup. & infra p. 419. c. Fecit Deus hom. de terra, & afflavit in fac. ejus flatum, &c. at l. 1. contr. Marc. p. 628. c. Et fecit hominem Deus limum de terra; semper autem vocem, vivam in fine retinet, sicut l. 2. p. 647. a. b. ubi tamen & inter fragm. p. 927. c. non afflavit, aut insufflavit, sed flavit simpliciter ponit, nec non l. de anima, p. 490. c. Vet. Irenæi Interp. paululum differt à superioribus, scilicet l. 5. c. 15. p. 311. e. ubi sic legit: Et sumpsit Dominus limum de terra, & plasnavit hominem. Atl. 4. c. 20. p. 253. b. & l. 5. c. 7. p. 300. d. sic habet: Et plasnavit Deus hominem, limum terræ accipiens, & insufflavit in faciem ejus flatum vitæ, & factus est homo in animam viventem; seu ut l. 2. c. 34. p. 169. b. in animam vivam. Item Rufin. in expof. symb. Accipiens Deus limum terræ, plasnavit hominem. Philastr. Brix. l. de Hæres. p. 713. a. Et accepit Dominus terram de limo, & plasnavit hominem quem fecit. Hilar. in Pl. 118. col. 299. e. Et accepit Deus pulverem de terra, & finxit hominem, pauloque post addit: Et inspiravit in eum spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem. Similiter Ambros. in Pl. 118. col. 1091. e. Accepit Deus pulverem de terra, & plasnavit hominem. At seqq. locis posteriorem Augustini lectionem admittit, nempe l. de Noë & Arca, c. 24. col. 264. a. 266. b. ubi sic: De limo terræ finxit Deus hominem, & insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem. Similiter in Luc. 2. & 22. col. 1309. f. 1524. d. Finxit Deus hom. de limo terræ, & insufflavit in fac. ejus flatum vitæ; at in Pl. 118. col. 1091. d. Inspiravit in eum Deus spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem, quam vocem spiritum pariter admittit, l. de bono mort. c. 9. col. 405. d. Hieron. verò in lla. 57. to. 3.

Ex Aug. l. 6.
8. de Gen. ad lit.
t. 3. p. 1. col. 199.
c. 227. f. 228. d.

8. Et plantavit Deus paradysum in Eden ad Orientem: & posuit ibi hominem quem finxerat.

9. Et eiecit Deus adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum, & bonum ad escam: & lignum vitæ in medio paradisi, & lignum scientiæ dignoscendi bonum & malum.

10. Flumen autem exiit de Eden, quod irrigabat paradysum, & inde divisum est in quatuor partes.

11. Ex his uni nomen est Phison: hoc est quod circuit totam terram Evilath, ubi est aurum:

12. Aurum autem terræ illius optimum est: & ibi est carbunculus, & lapis prasinus.

13. Et nomen flumini secundo Geon: hoc est quod circuit totam terram Æthiopiz.

14. Flumen autem tertium Tigris: hoc est quod fluit contra Assyrios. Flumen autem quartum Euphrates.

15. Et sumpsit Dominus Deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso, ut operaretur & custodiret:

8. Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis à principio: in quo posuit hominem quem formaverat.

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visum, & ad vescendum suave: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum: Ecd. 24. 35.

12. Et aurum terræ illius optimum est: ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiz.

14. Nomen verò fluminis tertii, Tygris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

p. 423. f. Insufflavit Deus flatum vitæ, & factus est homo in anim. viventem. Vigil. Tapf. l. 12. de Trin. p. 326. b. Inspiravit Dominus in faciem Adæ inspirationem vitæ, & factus est homo in anim. viventem; at sup. p. 324. a. habet spiravit. Avit. Vienn. ep. 1. p. 4. b. Fecit Deus hom. de limo terræ, & inspiravit, &c. ut in Vulg. paulò verò sup. legit: Insufflavit Deus spiritum in animam vitæ. Auch. quæst. Vet. & N. Test. apud August. to. 3. q. 3. p. 143. e. Inspiravit Deus in faciem ejus spiritum vitæ; at infra, p. 144. b. subdit: Frequenter tamen aliqui codices non sic habent, quia inspiravit Deus; sed insufflavit Deus in faciem ejus spiritum vitæ; & factus est homo in anim. viventem.

¶ 8. Similiter habet August. infra l. 8. col. 225. c. excepto verbo, finxit, pro finxerat: & post plura, col. 227. f. Plantavit Deus paradysum in deliciis (hoc est enim in Eden) ad orientem, & posuit.... quem finxerat; & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. Et tunc plantavit Deus parad. in Eden, ad ori..... quem finxerat: & l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. d. Et plantavit Dominus Deus parad. in Eden, ad orientem..... quem formavit: & Locut. 5. to. 3. col. 325. b. Plantavit Deus parad. secundum orientem. Tum addit: Latini habent, ad Orientem. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 5. p. 298. c. Et plantavit Deus parad. in Eden contra orientem, & posuit ibi hom. quem plasmavit. Similiter Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 145. a. exceptis his: secundum orientem..... quem finxit. Denique Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. a. Et plantavit Dominus Deus parad. in Eden contra orientem. Pro his verò, contra orientem, notat in Hebræo haberi, ab exordio. Gr. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς (Mf. Alex. cum ed. Compl. κύριος ὁ Θεὸς) παράδεισον ἐν Ἑδέμ κατὰ ἀνατολὰς, & ἐποίησεν ὁν ἑπλάσεν.

¶ 9. Nonnulla dissimilia habet idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. ubi sic: Et produxit adhuc Deus de terra omne lignum formosum ad aspectum, & bonum ad escam; & lignum vitæ plantavit in med. parad. & lignum scientiæ boni & mali: & l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. d. e. Et produxit Deus adhuc de terra omne lignum speciosum, & bonum in escam, & lignum vitæ in med. parad. & lign. scientiæ boni & mali. Porro hæc ultima verba pro variis codicibus variasse notat Aug. Locut. 6. de Gen. to. 3. col. 325. b. c. Quod habent, inquit, multi Latini codices: & lignum sciendi bonum & malum, vel lignum scientiæ boni & mali, vel lignum sciendi boni & mali, & si quæ sunt aliæ varietates de hac re interpretum; Græcus habet: Et lignum ad sciendum cognoscibile boni & mali, quod nescio utrum locutionis sit, & non magis certum sensum aliquem insinuet. Idem Aug. l. de nat. boni, to. 8. col. 510. d. Arborem veritatem dicit sic appellatam, dignoscencie boni & mali. Novatian. apud Tertul. p. 1035. a. vocat arborem scientiæ boni & mali. Hilar. in Pl. l. n. 9. col. 20. Cum dixerit, omne lignum specie pulchrum, & ad esum bonum, productum fuisse à Legislatore, subdit, lignum vitæ, & lignum sciendi boni & mali à Deo fuisse expositum. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 147. d. ita legit: Produxit Deus lignum speciosum ad aspectum, & bonum ad escam, & lignum vitæ in paradiso, & lignum scientiæ boni & mali.

Gr. Καὶ ἐξανέτειλεν ὁ Θεὸς ἐπὶ ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὀρεῶν εἰς ὄραον, & καλὸν εἰς βρώσιν, & τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῆς παραδείσου, & τὸ ξύλον τῆς ἐπίσταί τρωσὶν καλὸν & πονηρὸν.

¶ 10. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. e. Flumen autem prodiebat ex Eden, & irrigabat paradysum, quod inde dividitur in quatuor partes. Apud Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 146. c. 150. a. hæc leguntur: Fons procedit ex Eden, qui rigat paradysum..... & dividitur hic fons in quatuor initia: & in Pl. 35. col. 774. c. illa: Hic est torrens voluptatis, quem in Genesi legimus, fontem qui abluet paradysum, & dividitur in quatuor flumina. Apud Hieron. in Isai. 58. to. 3. p. 433. f. Fons egrediebatur, & irrigabat omnem faciem paradisi, pro quo, inquit, in Hebr. Hortus legitur. vid. sup. ¶ 6. In Gr. sic: Ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἑδέμ ποτιζὼν τὸν παράδεισον, ἐκεῖθεν ἀπορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχαίς.

¶ 11. Rursum August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. e. Nomen uni Phison: hoc est quod circuit totam terram Evilath: ibi est aurum. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 150. b. Nomen est uni Phison: (supl. fonti) hic est qui circuit omnem terram Evilath, ubi est aurum. Vid. etiam in Pl. l. col. 755. d. Apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. b. sic: Nomen uni Phison: & in Isai. 13. to. 3. p. 152. d. Ille est qui circumit omnem terram Evilath, ubi est aurum. In Gr. Ονομα τῷ ἐνὶ, Φισὼν ἔστος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Ἑβλαθ ἐκεῖ ἐστὶ τὸ χρυσίον.

¶ 12. Rectè August. è Græco; eadem profert l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. e. Nili quod pro bonum, legit optimum, (Gr. καλόν,) deletque &, ante ibi, quod etiam deest in Mss. quibusd. Græcis. Apud Hieron. in Isai. 13. to. 3. p. 152. d. Et aurum terre illius optimum; & ibi est carbunculus, & lapis prasinus; at quæst. Hebr. to. 2. p. 509. b. ubi est carbunculus, &c. Apud Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 150. b. sic: Terra autem illius aurum bonum est, ubi est carbunc. &c. ut sup.

¶ 13. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. f. Et nomen secundo fluminis, Geon: hoc circuit totam terram Æthiopiz. Ambros. verò l. de Parad. to. 1. col. 150. b. sic: Et nomen secundo, Geon: hic est qui circuit omnem Æthiopiam. In Gr. Καὶ ὀνομα τῷ ποταμοῦ τῷ ἐν ὑτέρῳ Γεὼν ἔστος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Ἀθιοπίας.

¶ 14. Gr. Καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος, Τίγρις ἔστος ὁ περιπορεύμενος κατέναντι Ἀσσυρίων ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος, Εὐφράτης. Mf. Alex. cum ed. Compl. habet simpliciter, περιούμενος. Unde August. l. 2. contr. Manich. col. 663. f. Et flumen tertium, Tigris: hoc est quod vadit contra Assyrios; & flumen quartum dicitur Euphrates. Similiter Ambros. l. de Parad. col. 150. b. Et flumen tertium, Tigris: hic est qui vadit contra Assyrios; & flumen quartum est Euphrates: & in Pl. l. col. 755. d. huc alludens, dicit: Est & Tigris fluvius Assyrios præterfluens; est & Euphrates in Babyloniam tendens.

¶ 15. Similiter habet idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 663. f. præter seqq. Quem fecerat..... ut operaretur ibi, & custodiret eum: sed l. 3. de doctr. chr. to. 3. col. 62. f. loco fecerat, aut fecit, ponit, finxit. Harum etiam vocum, ut operaretur & custodiret, ambiguum notat

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

16. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:

17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adiutorium simile sibi.

19. Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea: omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

lib. citato de Gen. ad lit. col. 232. g. his verbis: Neque Scriptura dixit: Ut operaretur & custodiret paradysum; dixit autem, ut operaretur & custodiret. Quamquam si de Græco diligentius ad verbum exprimeretur, ita scriptum est: Et accepit Dominus Deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso operari eum, & custodire. Sed utrum ipsum hominem posuit operari; hoc enim sensus qui interpretatus est, ut operaretur: an eundem paradysum operari, id est, ut homo paradysum operaretur, ambiguo sonat; & videtur magis exigere locutio, ut non dicatur, operaretur paradysum, sed in paradiso. Ambrosium tollit ipse lib. sup. cit. de Gen. contr. Manich. cum legat, ut operaretur ibi, & custodiret eum. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 153. e. 154. b. sic habet: Et apprehendit Deus hominem, quem fecit, & posuit eum in paradiso, operari & custodire. Vocem autem Dominus, quam non exprimit hic Ambrosius, additam illam vult August. l. 8. de Gen. ad lit. col. 234. b. c. Nullomodo, inquit, vacare arbitror..... quod ab ipso divini libri huius exordio..... usque ad hunc locum, nusquam positum est, Dominus Deus, sed tantummodo, Deus: nunc vero ubi ad id ventum est..... ita Scriptura locuta est: Et sumpsit Dominus Deus hominem..... & posuit eum in parad. operari eum, & custodire; & infra col. 235. e. Sumpsit ergo Dominus Deus hominem..... & pos. eum in parad. operari eum, (hoc est operari in eo, & custodire eum.) Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. b. Et sumpsit Dominus Deus hominem & posuit eum in parad. voluptatis; tum subdit per hanc vocem voluptatis a LXX. redditum Eden. Et verò in Græco etiamnum legitur vox, τρυφή, nempe καὶ ἔλαβε κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. Ms. Oxon. pro ἔπλασε, habet ἐποίησε. Edit. vero Ald. omittit τῆς τρυφῆς.

¶ 16. Eadem refert infra August. col. 238. e. 242. f. excepto ultimo, *escā edes*, pro *edes ad escām*. Similia legit l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. præter hæc: *Ex omni ligno..... edes ad escām*. In quibusdam Mss. scriptum olim, *escā edes*, ipsemet commemorat lib. 1. Locut. to. 3. col. 325. c. *Quod habent*, inquit, *Latini codices*; *Ex omni ligno*, quod est in paradiso, *escā edes*; non, in paradiso *escā*, distinguendum est, sed *escā edes*; nam, *escā edes*, dici admittit Latina locutio, quoniam pro dativo casu Græco, ablativum in huiusmodi locutionibus solent ponere. Aut certe ordo verborum est: *Ex omni ligno escā*. Ver. Iren. Interp. l. 5. c. 20. p. 317. b. Sic habet: *Ab omni ligno paradisi escās manducabitis*: at infra, c. 23. p. 320. c. *Ab omni ligno quod est in paradiso, escām manducabis*, (al. *manducabitis*.) Tertul. l. de anima, p. 496. b. *Ex omni ligno edetis*. Ambros. l. de Parad. c. 5. to. 1. col. 154. f. *Et præcepit Dominus Deus Adæ dicens: Ex omni ligno, quod est in paradiso ad escām, edes*. Deinde quæritur hic Deus singulariter dixerit, *edes*; ubi autem de ligno scientiæ boni & mali, pluraliter, non edetis, dixerit; quam quæstionem non otiosam putat. Tamen infra, c. 12. col. 170. e. testatur ipse Deum dixisse: *Ex omni ligno quod est in parad. edetis ad escām*, ubi duo accurate notanda, primo verbum *edetis* plurali numero expreßum, quod tamen supra singulariter dictum contendebat; secundo illud, *ad escām*, postpositum verbo *edetis*, quod sup. referebat ad lignum. August. l. 8. sup. cit. de Gen. ad lit. col. 238. e. similiter observat, Deum dixisse, *escā edes*, non dixisse, *edetis*; quoad alterum, vide sup. locum libri Locut. ex ipso citat. Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. p. 697. c. legit: *de omni ligno, quod est in paradiso, comedes*. Anon. verò apud August. append. to. 5. ser. 1. col. 1. in plurali: *Ex omni ligno, quod est in paradiso, edetis*. Auct. quæst. Ver. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 127. col. 140. g. *Ex omni ligno, quod est in paradiso ad escām, edes*. Gaud. Brix. ser. 10. p. 960. g. *Ab omni fructu ligni, quod est in paradiso ad escām,*

16. Et præcepit Dominus Deus Adæ dicens: *Ex Aug. l. 8. 9. de Gen. ad lit. 1. 3. p. 1. col. 235. e. 238. c. 242. f. 243. d. e.* Ab omni ligno, quod est in paradiso, edes ad escām:

17. De ligno autem cognoscendi bonum & malum, non manducabitis de illo: qua die autem edetis ab eo, morte moriemini.

18. Et dixit Dominus Deus: Non bonum est hominem esse solum; faciamus ei adiutorium secundum ipsum.

19. Et finxit Deus adhuc de terra omnes bestias agri, & omnia volatilia cœli; & adduxit illa ad Adam, ut videret quid vocaret illa: & omne quodcunque vocavit illud Adam animam vivam, hoc est nomen ejus.

edes. Auct. verò l. de prædict. apud Prosp. c. 2. p. 93. b. *Ex omni ligno paradisi edetis*. Gr. ἀπὸ παντὸς ξύλου τῷ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθίετε φάγῃ.

¶ 17. Paululum dissimilia habet idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. *De ligno autem scientiæ boni & mali non edetis ab eo, qua die enim edetis ab illo, morte moriemini*: & infra, col. 671. c. *Qua die autem manducaveritis, morte moriemini*: at l. 13. de civit. Dei, c. 12. to. 7. col. 333. g. *Quacunque die edetis ex eo, morte moriemini*: & infra, col. 334. g. 343. a. *Qua die edetis, &c.* Ita quoque lib. 16. c. 27. col. 440. d. & l. 1. de pecc. mer. to. 10. col. 3. a. Ver. Irenæi Interpres, l. 5. c. 23. p. 320. priori Augustiniano textui faver, scribens: *A ligno autem cognoscendi bonum & malum, ab eo non manducabitis; qua autem die manducaveritis ab eo, morte moriemini*; & infra, p. 321. a. *In qua die manducabitis ex eo, &c.* Hoc autem lignum, Tertul. l. de vel. virg. c. 10. p. 313. a. & adv. Plyph. p. 983. a. appellat, *arbores agnitionis boni & mali*, & l. 2. adv. Marc. p. 645. a. b. addit: *Qua die autem edetis, morte moriemini*. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 154. f. & 170. e. legit: *De ligno autem, quod est scientiæ boni & mali, non edetis. Qua die autem manducaveritis ex eo (al. manducabitis) morte moriemini*. Eadem repetit l. de elec. & jej. c. 4. col. 538. c. excepto uno, *comedetis*, p. o. *edetis*. Similiter habet Hieron. ep. ad Cypr. to. 2. p. 697. c. sed in singulari: *De ligno autem scientiæ boni & mali non comedes*. In quocunque enim die gustaveris de eo, morte morieris: & quæst. Hebr. to. 2. p. 509. c. *In quacunque autem die comederis ex eo, &c.* Ticonius reg. 5. pag. 62. a. in plurali ut *Pro*. *Qua die gustaveritis ex arbore, morte moriemini*. Anon. de prædict. Dei, apud Prosp. c. 2. p. 93. b. sic legit: *De ligno autem dignoscenciæ boni & mali non edetis ex eo. Qua die autem edetis, morte moriemini*. Similiter habet alter Anon. append. Aug. to. 5. ser. 1. col. 1. b. nisi quod post vocem *mali*, addit, *quod est in medio paradisi*: demto ex eo, post *edetis*. Auctor verò Quæst. Ver. & N. Test. apud eund. August. q. 127. to. 3. col. 140. g. *De ligno autem unde dignoscitur bonum & malum, non edetis ex eo*: & sup. q. 6. col. 45. f. addit: *Qua die manducaveritis, morte moriemini*. In Gr. 'Απὸ δὲ τοῦ ξύλου τῷ γνωστικῷ καλὸν καὶ πονηρὸν, ἐφάγετε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτου ἀποθανείδετε.

¶ 18. Idem August. sup. l. 6. col. 199. g. immutato vocum ordine, non est bonum esse hominem solum, faciamus illi, &c. Ita quoque l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. Si excipias unum, simile sibi, pro secundum ipsum. Apud Tertul. l. de Monog. p. 952. b. sic: *Non est bonum homini solum eum esse, faciamus adiutorium illi*. Ambros. verò tum l. de Parad. to. 1. col. 165. e. 166. f. tum l. 1. offic. to. 2. col. 36. a. cum August. *Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutor. simile sibi*: & l. de instit. virg. to. 2. col. 254. e. *Faciamus ei adiutorium secundum se*. Auct. l. de prædict. Dei, ap. Prosp. c. 1. p. 92. c. *Et dixit Deus: Non est bonum solum hominem esse, faciamus ei adiutorium simile illi* (al. *similem illi*) *consiliarium*. Gr. Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' εἰκόνα.

¶ 19. Eadem retulerat supra August. l. 6. col. 199. g. his tantum immutatis: *Et omne quodcunque illud vocavit Adam..... hoc nomen est illius*. Gr. Καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδάμ..... τὸτο ὄνομα αὐτοῦ (Ms. Alex. αὐτῆς) reitiqua ad verbum, ut in Lat. Plurimum verò absunt quæ habet idem Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. en verba: *Et quæcunque finxerat Deus ex omni genere pecorum, & ex omni genere bestiarum agri, & ex omni genere volatilium volantium sub cælo, perduxit ea ad Adam, ut videret quid ea vocaret; & quod vocavit ea omnia Adam animam vivam, hoc est nomen ejus*.

Ex Aug. l. 9. 11.
de Gen. ad litt. t. 3.
p. 1. col. 243. c.
275. d.

20. Et vocavit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus volatilibus cæli, & omnibus bestiis agri: Ipsi autem Adam non est inventus adjutor similis ei.

21. Et immisit Deus ecclasm in Adam, & obdormivit, & accepit unam costarum ejus, & adimplevit carnem in loco ejus.

22. Et edificavit Dominus Deus costam, quam accepit de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Et dixit Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur mulier, quoniam ex viro suo sumpta est.

24. Et propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur uxori suæ: & erunt duo in carne una.

25. Et erant nudi ambo, Adam & mulier ejus,

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cæli, & omnes bestias terræ: Adæ verò non inveniebatur adjutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

22. Et edificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est.

24. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una.

25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet

1. Cor.
11. 9.
Eph. 5.
31.
Matth.
19. 5.
Mar.
10. 7.
1. Cor.
6. 16.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 20. Eadem quoque leguntur sup. apud Aug. l. 6. col. 200. a. nisi quod pro ipsi autem Adam, scribit, Adæ autem; & in fine, similis ipsi, pro ei. In Gr. τῷ δὲ Ἀδὰμ.....ὅμοιος αὐτῷ. Quæ etiam antecedunt in eodem Græco optimè conveniunt cum Lat. At longè distant ab ipso quæ legere pergit August. l. 2. contr. Manich. to. 1. col. 663. f. 664. c. ubi sic: Et post hæc vocavit Adam nomina omnium pecorum, & omnium avium cæli, & omnium bestiarum agri: & sciendum quod vocavit ea Adam, hoc est nomen eorum usque in hodiernum diem. Ipsi autem Adæ nondum fuit adjutorium simile illi. Apud Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 167. b. sic: Imposuit Adam nomina omnibus pecoribus & omnibus bestiis agri. Adæ autem non est inventus adjutor similis illi. Similiter l. 1. Offic. to. 2. col. 36. b. ab his: Non est inventus, &c. Apud Tertul. l. de vel. virg. c. 5. p. 311. a. Omnibus animalibus Adam nomina imposuit.

¶ 21. Non sibi constat August. nam supra l. 6. col. 200. a. legerat: Et injectit Deus mentis alienationem super Adam, & obdormivit, & sumpsit unam de costis ejus, & adimplevit carnem in locum ejus. Lib. verò 2. contr. Manich. to. 1. col. 664. c. Et immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit, & sumpsit Deus unam de costis ejus, & implevit locum ejus carne. Quod autem vocat August. soporem, seu ecclasm, seu mentis alienationem. Tertul. l. de anima, p. 487. b. amentiam dicit: In illam, inquit, Deus amentiam immisit; at infra p. 498. b. 499. a. tum soporem, tum ecclasm appellat: Ille fons, inquit, generis Adam ante ebibat soporem, quam sicut quietem: & post pauca: sic & in promordio somnus cum ecclasi dedicatus: & misit Deus ecclasm in Adam, & obdormivit. Ambros. l. de Parad. col. 167. c. Et immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit. Et in Luc. 2. col. 1309. f. 1310. a. eadem repetita periodo, sic pergit: Et dormivit, & sumpsit unam costam de latere ejus, & replevit carnem ejus; quæ ultima verba sic exhibent Mss. XI. alii verò partim, replevit eam carne, partim cum edit. replevit locum ejus carne. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 509. c. legit: Et misit Dominus Deus ecclasm in Adam, & dormivit. Fulgent. verò ep. 3. c. 4. p. 165. c. Immisit Dominus Deus soporem in Adam, cùmque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea. Aucl. l. de præd. Dei ap. Prosp. p. 92. c. Immisit Deus soporem in Adam, & obdormivit, & sumpsit unam de costis ejus. Gaud. Brix. fer. 9. p. 956. d. Et injectit Dominus soporem in Adam, & obdorm. & sumpsit unam de costis ejus, & supplevit carnem in loco ejus. Gr. Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ὕπνον ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ, καὶ ὕπνωσε καὶ ἔλαβε μίαν τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπηρώσε σάρκα ἀπ' αὐτοῦ. In ed. Ald. Κύριος ὁ Θεός, post ἐπέβαλεν, cui lectioni favent Hieron. & Fulg. supra.

¶ 22. Similiter habet August. supra l. 6. col. 200. a. excepto verbo sumpsit, pro accepit; lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. c. paulò dissimilius: Et formavit Deus costam, quam accepit ab Adam, in mulierem; & adduxit illam ad Adam, ut videret quid eam vocaret, quæ postrema verba, ut videtur, &c. alibi non leguntur apud Aug. nec apud alios, nec etiam in Græco. Ambros. in Luc. 2. col. 1310. a. Et edificavit Dominus Deus costam, quam sumpsit ab Adam, in mulierem. Eadem reponit, l. de Parad. col. 167. d. præter voculam de, pro ab. Vide etiam l. 1. de Abr. c. 6. col. 301. a. & l. de instit. virg. to. 2. col. 258. b. Nec ab simili modo Fulgent. ep. 3. c. 4. p. 165. c. Et edificavit Dom. Deus costam, quam tulerat de Adam, in mul. & adduxit, &c. cui accinit Gaud. Brix. fer. 9. p. 956. d. Nisi quod habet, sumpsit, pro tulerat, & ab,

pro de. Aucl. l. de præd. Dei, ap. Prosp. p. 92. c. hanc vocem, formavit, usurpat pro edificavit. Καὶ ὁμοεικένει ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ, &c. ut in Lat. Mf. Alex. ac edit. Compl. ferunt, ὁμοεικένει κύριος ὁ Θεός, Ald. simpliciter, Κύριος.

¶ 23. Eadem etiam apud August. infra col. 256. e. nisi excipias voculam de, pro ex, ante viro suo. Eadem quoque l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. & ita in Græco ad verbum. Posteriori tamen loco August. post verbum sumpta est, addit: Et hæc erit mihi adjutorium; quæ alibi nusquam reperias. Tertul. l. de anima, p. 482. b. & de resur. carn. p. 569. a. similiter habet: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Ita quoque l. de vel. virg. c. 5. p. 311. a. & l. de anima, p. 487. b. detracta vocula, nunc. Addit etiam: Vocabitur mulier, quoniam ex viro suo sumpta est, seu ut l. de vel. virg. p. 312. b. Quia de viro suo sumpta est. Hilar. in Ps. 138. col. 518. b. ut supra: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Ambros. l. de instit. virg. to. 2. col. 258. b. Dixit Adam: Os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocab. mulier quoniam de viro suo sumpta est. Idem in Psal. 1. & 37. col. 743. d. 826. e. præter hoc: Hoc nunc os. Lib. verò 2. in Luc. col. 1310. b. Os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocab. mulier, quoniam de viro suo assumpta est. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 509. c. Hoc nunc, os ex ossibus..... quon. ex viro sumpta est, absque vocula suo. Tum addit cum Eucherio Lugd. quæst. in Gen. p. 840. c. Non videri in Græco & in Latino sonare cur mulier appelleretur, quia ex viro sumpta sit. Optimè sonat apud Fulgent. ep. 3. c. 4. p. 165. c. ubi sic: Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Similiter apud Aucl. de præd. Dei ad calc. Prosp. p. 92. c. nec non apud Gaud. Brix. fer. 9. p. 956. d. qui ambo cum Fulgentio & Vulgata concordant, nisi quod addunt vocem suo, post viro.

¶ 24. Idem August. supra l. 6. col. 198. f. legit: Propter hoc relinquet homo patr. suum, & matrem, & conjungetur uxori suæ, & erunt duo (Mss. prope omnes, ambo) in carne una. Similiter infr. lib. 9. col. 256. e. excepto verbo, adhærebit, pro conjungetur. Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. adjungetur; cætera ut in textu, ubi deest, suum, post patrem: & infr. col. 672. e. nec non quæst. in Jud. to. 3. col. 620. c. Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Idem Ambros. in Ps. 39. to. 1. col. 861. e. nisi quod habet, propter hoc, loco propterea. Sic etiam ep. 76. col. 1086. a. & in Luc. 16. col. 1471. f. præter voculam ambo, pro duo; ita quoque l. 1. offic. to. 2. col. 45. a. cum voce ambo; sed lib. de vid. col. 210. e. retinet, duo. Nullo autem in loco addit suum, ad patrem. Eodem modo legit Junil. Afr. l. 5. c. 19. to. 10. p. 347. cum Aucl. l. de præd. Dei ap. Prosp. p. 92. c. Tertul. verò l. de vel. virg. c. 5. p. 310. c. 311. a. sic: Propterea (al. propter hoc) relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur mulieri suæ; & erunt duo in carnem unam. Similiter & l. de anima, p. 487. b. præter verbum, agglutinabitur, vel ut sup. p. 482. b. adglutinabit se uxori suæ. At constanter tam locis suprad. quam l. de Monog. p. 952. b. habet, duo in carnem unam. Similiter in Gr. Ἐκεν τότε καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἑσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. In Mf. Alex. ac edit. Ald. Τῇ γυναίκι αὐτοῦ, ut in Lat.

¶ 25. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. d. nec non l. 14. de civit. Dei, c. 17. to. 7.

et & uxor ejus : & non erubescabant.

& non pudebat illos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

col. 368. f. legit : Et erant ambo nudi , Adam & mulier ejus , & non confundebantur. Eadem quoque refert Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. præter unam partic. *hunc*, positam ante Adam. Vet. Irenæi Interp. l. 3. c. 22.

p. 219. d. Erant enim utrique nudi , & non confundebantur. Gr. Καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοὶ , ὁ , τε Ἀδάμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ , & ἐκ ἄλλήλων.

CAPUT III.

1. Sed & serpens erat callidior cunctis animalibus terræ quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem : Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi ?

2. Cui respondit mulier : De fructu lignorum , quæ sunt in paradiso , vescimur :

3. De fructu verò ligni , quod est in medio paradisi , præcepit nobis Deus ne comederemus , & ne tangeremus illud , ne fortè moriamur.

2. Cor. 11. 3. **4.** Dixit autem serpens ad mulierem : Nequaquam morte moriemini.

5. Scit enim Deus quòd in quocunque die comederitis ex eo , aperientur oculi vestri : & eritis sicut dii , scientes bonum & malum.

6. Vidit igitur mulier quòd bonum esset li-

1. Serpens autem erat prudentissimus omnium bestiarum quæ sunt super terram , quas fecit Dominus Deus. Et dixit serpens mulieri : Quid quia dixit Deus : Non edetis ab omni ligno paradisi ?

2. Et dixit mulier serpenti : A fructu ligni , quod est in paradiso , edemus :

3. De fructu autem ligni , quod est in medio paradisi , dixit Deus , non edetis ex eo , neque tangeritis illud , ne moriamini.

4. Et dixit serpens mulieri : Non morte moriemini.

5. Sciebat enim Deus , quoniam qua die manducaveritis de eo , aperientur vobis oculi : & eritis tanquam dii , scientes bonum & malum.

6. Et vidit mulier quia bonum lignum ad

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. r. 3. p. 1. col. 275. 288, 289.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ **1.** Eadem repetit August. ibid. col. 276. d. 289. a. cum hoc levi discrimine : quæ erant super terram , quas fecerat Dominus. At in Gr. τῶν ἐπὶ τῆς γῆς , ὧν ἐποίησε : reliqua Græca optimè quadrant , si excipias unum , & μὴ φάγῃτε , ne edatis , pro non edetis. Nonnulla dissimilia habet idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. ubi sic : Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum , quæ erant sup. terr. quas fecerat Dominus Deus. Et dixit serpens ad mulierem : Quare dixit Deus , ne edatis ab omni ligno , quod est in paradiso ? At l. 1. Locut. to. 3. col. 325. d. legit : Serpens erat prudentissimus omnium bestiarum , quod , inquit , multi Latini habent ; tum addit : In Græco scriptum est , σοφώτατος , (Librarium incuriā pro σοφώτατος ,) non σοφώτατος , (Ita scripsimus ex Augustino σοφώτατος , vel σοφώτατος , Mss. omnium fide , licet novissimī nostri Editores BB. cum aliis edidit. spreta eorumdem Mss. auctoritate posuerunt in textu juxta LXX. προνοήτατος) σοφῶν autem temperans dicitur , sicut σοφός , sapiens , & πρόνους , prudens , quæ tria eodem recidunt eo loci. Observat enim August. l. 11. de Gen. ad litt. col. 276. d. Translato verbo didum esse , prudentissimus , vel sicut plures Latini codices habent , sapientissimus , non proprio , quo in bonum accipi solet , sapientia , vel Dei , vel Angelorum , vel anime rationalis abusione quippe nominis ita sapientia dicitur in malo , quemadmodum in bono astutia unde nonnulli , sicut in plerisque codicibus , ad usum Latine locutionis , non verbum , sed potius sententiam transferentes , astutior omnibus bestiis istum serpentem , quàm sapientior dicere maluerunt. Apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. Sapientior dicitur. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. a. Serpens autem erat sapientior cunctis bestiis super terram , licet in Isai. 27. to. 3. p. 227. b. legatur , prudentissimus. Sed apud Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 169. b. 170. d. 173. c. ut sup. Serpens autem erat sapientior omnium bestiarum quæ erant (antiq. aliquot Mss. quæ repunt) super terram , quas fecit Dominus Deus. Et dixit serpens mulieri : Quid utique dixit Deus ne edatis ab omni ligno , quod est in paradiso ? Item in Luc. 4. col. 1350. d. Et dixit serpens mulieri : Quid utique dixit Deus , ne edatis ab omni ligno : at infra in cap. 5. col. 1359. Quid utique dixit Deus : Nolite manducare ex omni ligno ? Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. c. Quid utique (al. itaque) dixit Deus , ne manducaveritis ab omni ligno paradisi ? Lucif. Cal. loco cit. Quid quia dixit Dominus Deus , ne edatis ex omni ligno , quod est in paradiso ?

¶ **2.** Idem Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. legit : Et dixit mulier ad serpentem : Ex omni ligno , quod est in paradiso , edemus. Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. d. Ab omni ligno paradisi manducabimus. Ambr. l. de Parad. to. 1. col. 158. c. 170. d. e. Et dixit mulier serpenti : Ex omni ligno paradisi manducabimus. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. Et dixit mul. serp. Ex omni Tom. I.

ligno , quod est in paradiso , edemus. Gr. Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει Ἀπὸ καρπῶ τῶ ὕλη τῶ παραδείσου φαγέμεθα. In Mss. Alex. Ἀπὸ παντὸς ὕλης τῆς , &c.

¶ **3.** Aug. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. A fructu autem ligni , quod est in medio paradisi , dixit Deus , ne edamus , sed neque tangeremus , ne moriamur. Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. d. priori lectioni favet , his verbis : A fructu autem ligni , quod est in medio paradiso , dixit Deus : Ex eo non manducabitis , neque tetigeritis , ne moriamini. Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 212. h. De fructu autem ligni , quod est in medio paradisi , dixit Deus : Non manducabitis ex eo , sed nec tangeritis eum , ne moriamini. Idem. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 170. d. e. hoc excepto , neque tangeritis ex eo , col. 171. b. d. ex eo quidquam , loco , sed nec tangeritis eum. Ita rursus col. 170. f. 171. a. nisi quòd pro moriamini , ponit , morte moriamini : & col. 158. c. 173. c. legit , in medio paradiso : at lib. 1. de Jacob & vit. beat. to. 1. col. 446. f. sic : De fructu autem ligni , quod est in medio paradisi , non edetis , neque tangeritis illud , ne moriamini. Gr. Ἀπὸ δὲ τῆς καρπῶ τῶ ὕλης , ὁ εἶναι ἐν μέσῳ τῆς παραδείσου , εἶπεν ὁ Θεός , Οὐ φαγέμεθ' αὐτῆς , & δὲ μὴ ἀψήδε αὐτῆς , ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν.

¶ **4.** Ita Aug. è Græco , sicut etiam l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. e. 681. e. & in Pl. 29. to. 4. col. 141. d. Similiter habet Ambros. l. de Parad. col. 174. c. cum Anon. append. Aug. to. 5. col. 2. a. Ita quoque vet. Iren. Interp. l. 5. c. 23. p. 320. e. Non morte moriemini. Lucifer verò Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. a. Et dixit serp. mulieri , non moriemini , absque morte.

¶ **5.** Ita rursus Aug. infra , col. 289. b. præter seqq. Adaperientur vobis oc. & eritis sicut dii , cognoscentes bonum , &c. Item l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. Sciebat enim Deus , quia qua die manducav. ex illo , aperientur oculi vestri , & eritis sicut dii , scientes , &c. & infra , col. 681. e. Sciebat enim Deus , quoniam qua die edetis , aperientur oculi vestri : at in Pl. 7. to. 4. col. 32. b. sic : Manducate , & aperientur vobis oculi , & eritis tanquam dii : & in Pl. 29. col. 141. d. Gustate , & eritis tanquam dii : & l. 3. de lib. arb. to. 1. col. 640. c. Gustate , & eritis sicut dii. Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 23. p. 320. e. suffragatur Augustino , cum legat : Sciebat enim Deus , quoniam qua die manducav. ex eo aperientur oculi vestri , & eritis sicut dii , scientes bonum & malum. Idem apud Lucif. Cal. l. 2. pro S. Athan. p. 213. a. præter unum , quacunque die , pro qua die. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 174. c. d. Scit Deus , quia quacunque die manducav. ex eo , adaperientur oculi vestri , & eritis sicut dii , scientes , &c. Similiter Auct. op. imp. in Marth. p. 178. c. Et eritis sicut dii , scientes , &c. Gr. Ἦδει γὰρ ὁ Θεός , ὅτι ἡ αὐτῆς φαγῆναι αὐτῆς , διανοήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί , & εἰσέθε ως θεοὶ γνωσάμενοι , &c.

¶ **6.** Multa dissimilia apud eund. August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. e. En verba : Et vidit

Ex Aug. l. 11. de
Gen. ad litt. t. 3. p.
1. col. 275. 289.
292.

escam, & quia placet oculis videre, & decorum est cognoscere: & fumens de fructu ejus, edit; & dedit viro suo secum, & ederunt.

7. Et aperti sunt oculi amborum, & agnoverunt quia nudi erant, & confuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria.

8. Et audierunt vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vespeream, & absconderunt se Adam & mulier ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Et vocavit Dominus Deus Adam, & dixit illi: Ubi es?

10. Et dixit ei: Vocem tuam audivi deambulantis in paradiso: & timui, quia nudus sum, & abscondi me.

11. Et dixit illi: Quis nunciavit tibi quia nudus es, nisi à ligno quod præceperam tibi tantum ne ex eo manducares, ab eo edisti?

12. Et dixit Adam: Mulier, quam dedisti mecum, hæc mihi dedit de ligno, & edi.

gnum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro suo, qui comedit.

7. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, confuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.

8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso: & timui eò quòd nudus essem, & abscondi me.

11. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?

12. Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.

Eccli.
25. 33.
1. Tim.
2. 14.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

mulier quia bonum est lignum in escam, & quia bonum est oculis ad videndum & cognoscendum, & sumpsit fructum de ligno illo, & manducavit, & dedit viro suo: & accepit Adam, & manducavit: at l. 14. de civit. Dei, to. 7. c. 17. col. 369. a. Vidit mulier quia bonum lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum; & l. 11. de Gen. ad lit. col. 289. d. Viditque bonum ad escam, & decorum ad aspectum: & l. 1. de nupt. & concup. to. 10. col. 283. a. addit: Summens de fructu ejus, edit, & dedit viro suo secum, & ederunt. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 174. e. Et vidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & speciosum est ad intuemdum. Et post pauca: Accipiens de fructu ejus, manducavit, & dedit viro suo simul, & manducaverunt ambo. Item sup. col. 158. e. Manducaverunt ambo. S. Paulin. ep. 30. p. 191. a. Vidit mulier à borem, quia bona ad manducandum, & grata erat oculis ad videndum. Gaud. Brix. de Machab. p. 967. b. Et vidit mulier fructum ligni quia gratus est ad aspectum, & dulcis ad escam; & accepit, & manducavit, & dedit viro suo. Philast. Brix. l. de Hæres. p. 716. f. Vidit oculis suis arborem & fructum ejus, quia bona aspectu, & suavis visu; extendens manum gustavit, &c. Gr. Kai εἶδεν ἡ γυνὴ, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρώσιν, & ὅτι ἀρεσκὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶναι, & ὁρατὸν ἐστὶ τὴν κατασκευάσαν, & ἀλφειὰ ἀπὸ τοῦ καρπὸς αὐτῆς, ἐφαγεν: & ἔδωκε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, & ἐφαγεν. (al. ἐφαγεν.)

7. Eadem refert idem August. l. 14. de civit. Dei, to. 7. c. 17. col. 369. b. Sed addit, pro campestria, quosdam Interpretes posuisse, succindloria, quam vocem usurpat ipse tract. 7. in Joh. to. 3. col. 351. a. sicut & l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. ubi hoc modo legit: Et aperti sunt oculi eorum, & tunc scierunt quia nudi erant; & sumperunt sibi folia fici, & fecerunt sibi succindloria, vel ut infr. col. 678. b. præindloria. Lib. etiam 1. Locut. to. 3. col. 325. d. habet ut sup. Aperti sunt oculi eorum, non amborum; sicut etiam l. 11. de Gen. ad lit. col. 290. a. At vocem amborum, retinet l. 1. de nupt. & concup. to. 10. col. 283. a. Similiter habet Ambros. l. de Parad. col. 158. e. & 174. f. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt quòd nudi essent; & infra, col. 175. a. addit: Et assuerunt folia ficus, & fecerunt sibi succindloria. Item S. Petr. Chrysol. ser. 106. to. 7. p. 929. e. Et cognoverunt quia nudi sum, & confuerunt folia fici, & fecerunt sibi succindloria. Vox etiam succindloria admittitur ab Aug. l. de promiss. apud Prosp. part. 2. c. 9. col. 133. c. In Gr. Kai ἐπινοήσαντες οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο (Mf. Oxon. αὐτῶν τῶν δύο) & ἐργάσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, & ἐβράσαν ψύλλα συκῆς, & ἐποίησαν αὐτοῖς περιζώματα.

8. Nonnulla dissimilia habet idem August. infra, col. 291. a. d. nempe verbum ambulantis, loco deambulantis; & paulò post ista, à facie Domini in medio ligno quod est in paradiso. Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. ita legit: Et cum audissent vocem Domini deambulantis in paradiso ad vespeream, absconderunt se Adam & mulier ejus ab ante faciem Domini Dei, ad illam arborem quæ erat in medio paradiso; sed Gr. priori textui consonat ad verbum. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 17. p. 313. d. habet: Audivit enim Adam vocem Domini Dei. Tertul. contr. Prax. p. 851. c. ait: Deum in paradiso ad vespeream deambulasse. Item Hilar. l. 12. de Trin. col.

1136. d. Vocem deambulantis in paradiso Adam audivit. Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 176. c. Et audierunt vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad vespeream; quæ iterum refert in Pf. 39. col. 865. d. e. additis his: Absconderunt se ambo à facie Domini. Denique Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. prolatis istdem: Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad vespeream; subdit: In plerisque codicibus Latinorum pro eo quòd hic posuimus ad vespeream, post meridiem habet; quia τὸ εἰρηρῶν, Græcum sermonem ad verbum transferre non possumus.

9. Ita constanter August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. f. nisi quòd geminat vocem Adam, scribendo, Adam ubi es? Concinit Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 653. c. 714. b. & contr. Plyph. p. 984. b. Ambros. in Pf. 36. & 39. col. 787. a. 865. d. & l. de Parad. col. 176. f. Nec non Eucher. quæst. in Gen. p. 840. g. Similiter habet Hilar. in Pf. 1. & 119. col. 26. b. 372. c. postposita voce Adam, hoc modo, Ubi es Adam? sic etiam Tertul. contr. Prax. p. 851. b. At in Gr. ut sup. 'Αδὰμ, πῶς εἶ; al. tamen, εἶπεν αὐτῷ, πῶς εἶ; al. εἶπεν αὐτῷ Κύριος, πῶς εἶ;

10. August. infra, col. 291. f. Respondit ergo Adam: Vocem tuam audivi in paradiso, &c. omisso verbo, deambulantis: at l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a. legit: Et dixit illi: Vocem tuam audivi, Domine, in paradiso, & timui, & abscondi me, quia nudus sum. Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. Et dixit: Vocem tuam audivi, Domine, in paradiso, & timui, quoniam nudus sum, & abscondi me. Similiter habet Ambros. l. de Joseph. c. 5. to. 1. col. 493. a. deleto, Domine. In Gr. sic: Καὶ εἶπεν αὐτῷ τῆς φωνῆς αὐτοῦ περιπατῆντος ἐν τῷ παραδείσῳ, & ἐβρίβην, ὅτι γυμνός εἰμι, & ἐκρύβην al. Καὶ εἶπεν 'Αδὰμ τῆς φωνῆς, &c. al. Καὶ εἶπεν τῆς, &c. subinde in Mf. Oxon. deest vox περιπατῆντος.

11. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. col. 664. f. Et dixit Dominus Deus: Quis nunciavit tibi, quia nudus es, (infr. col. 675. a. quòd nudus esses) nisi quia ab illa arbore de qua dixeram tibi, ex illa sola non (infr. ne) manducares, ex illa manducasti? Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. f. Et dixit illi Deus: Quis tibi indicavit, quia nudus es, nisi de ligno de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares, ex eo manducasti? Similiter Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 173. c. Ait Deus ad Adam: Quis tibi indicavit quoniam nudus es, nisi de ligno à quo præceperam tibi ab hoc solo ne manducares, manducasti? Gr. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός: Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου ὃ ἐνετείλαμην σοὶ τὴν μὲν μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἐφαγεῖς; In Mf. Alex. deest, ὁ Θεός, post εἶπεν αὐτῷ.

12. Similiter habet idem Aug. l. 14. de civit. Dei, to. 7. col. 366. c. præter unum, à ligno, pro de ligno. Et verò l. citato de Gen. ad lit. col. 292. c. legit, à ligno: at l. 14. de civit. Dei, col. 364. a. omisso, de ligno, legit: Mulier quam dedisti mecum, ipsa mihi dedit, & manducavi. Lib. verò 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. sic: Et dixit Adam: Mulier quam dedisti mihi, dedit ut ederem, & manducavi. Lucif. Cal. Bibl. PP. Lugd. to. 4. col. 182. f. Et dixit Adam: Mulier quam dedisti, ipsa mihi dedit de ligno, & manducavi. Gr. Καὶ εἶπεν ὁ 'Αδὰμ Ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὐτὴ μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, & ἐφαγεν.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA:

Ex Aug. l. 11. de
Gen. ad litt. l. 3. p.
1. col. 275. c. &
inf. col. 292. seq.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem : Quare hoc fecisti ? Quæ respondit : Serpens decepit me, & comedi.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem : Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ : super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.

15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius : ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.

16. Mulieri quoque dixit : Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos : in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.

17. Adæ verò dixit : Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præce-

13. Et dixit Dominus Deus mulieri : Quid hoc fecisti ? Et dixit mulier : Serpens seduxit me, & manducavi.

14. Et dixit Dominus Deus serpenti : Quia fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis, quæ sunt super terram : super pectus tuum & ventrem tuum ambulabis, & terram edes omnes dies vitæ tuæ.

15. Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum & semen ejus : ipsa tibi servabit caput, & tu servabis ejus calcaneum.

16. Et mulieri dixit : Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitum tuum : in tristitiis paries filios, & ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur.

17. Adæ autem dixit : Quia audisti vocem mulieris tuæ, & edisti de ligno, de quo præcepe-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* 13. Ita August. è Græco. Sic iterum l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 664. f. deleta voce, Dominus, quæriam deest in edit. Gr. Ald. & Compl. Lucifer. Cal. pro S. Athan. Bibl. PP. Lugd. to. 4. p. 182. f. legit : Et dixit Deus mulieri : Quid hoc fecisti ? Et dixit mulier : Serpens persuasit mihi, & manducavi. Similiter habet Ambros. l. de Elia & jej. to. 1. c. 4. col. 538. d. Serpens persuasit mihi, &c. at l. de Parad. col. 177. e. Serpens decepit me, &c. & l. de instir. virg. to. 2. col. 255. e. Serpens traxit me ; sed ver. Iren. Interp. l. 3. c. 23. p. 222. a. cum August. Serpens seduxit me. Gr. ὁ ὄφις ἠπάτησέν με.

* 14. Hæc omnia similiter habentur in Græco, si tollas vocem, tuum, post centum, quæ à Græco abest. Eadem refert August. lib. sup. citato col. 292. f. nisi quod initio delet verbum, dixit ; pauloque post legit : Quia fecisti tu hoc : at l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a. sic habet : Et dixit Dom. Deus serpenti : Quia hoc fecisti, maledictus tu ab omni pecore, & omni genere bestiarum : pectore & ventre repes, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Ver. Iren. Interp. l. 3. c. 23. p. 221. c. Et dixit Deus serpenti : Quoniam fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis terræ. At Cypr. l. 2. Testim. p. 288. c. Tunc dixit Deus ad serpentem : Quia tu hoc fecisti, maledictus tu ab omni genere bestiarum terræ : pectore tuo & ventre repes, & erit tibi terra cibus in omnibus diebus vitæ tuæ. Lucif. Cal. Bibl. PP. Lugd. to. 4. col. 182. g. Quia tu fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab omnibus bestiis terræ, quæ sunt super terram ; super pectus & ventrem tuum repes, & terram edes omnibus diebus vitæ tuæ. Ambros. l. de fug. sæc. c. 7. to. 1. col. 433. f. Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ : & infra, col. 434. b. Super pectus tuum & ventrem ambulabis, & terram edes omnes dies vitæ tuæ. Lib. verò de Parad. col. 179. a. Supra pectus tuum, & in utero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ : at l. 1. de Penit. to. 2. col. 402. a. legit, cum Cypr. Erit tibi terra cibus. S. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. b. ad hæc : super pectus tuum & ventrem tuum ambulabis, notat, ventrem à LXX. Interpretibus additum fuisse ; deinde sic pergit : Terram manducabis. Aug. quæst. Ver. Test. q. 31. col. 52. b. cum Lucifero : Supra pectus & ventrem tuum repes, & terram edes omnibus diebus vitæ tuæ. Item Aug. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 192. a. Super ventrem tuum, & super pectus tuum repes, & terram manducabis omnibus diebus tuis. Aug. l. de præd. ap. Prosp. part. 1. c. 3. col. 93. c. Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ.

* 15. Idem August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. a. legit : Et inimicitiam (infr. inimicitias) ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & inter semen illius : ipsa tuum observabit caput, & tu ejus calcaneum : & l. 1. Locut. to. 3. col. 326. a. dicit : Quod habent multi codices : Inimicitiam ponam inter te & mulierem ; Græci habent, in medio tui & in medio mulieris ; quod locutionis est.... hoc & in eo quod sequitur, In medio feminis tui, & in medio feminis ejus. Ver. Irenæi Interp. l. 4. c. 40. p. 227. d. Et inimicitiam ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum, & inter semen mulieris : ipse tuum calcabit caput, & tu observabis calcaneum ejus. Eadem repetit infr. l. 5. c. 21. p. 318. a. præter hæc : Inter semen tuum, & semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu observabis ejus calcaneum. Item Cypr. l. 2. Testim. p. 288. c. Et ponam inimicitiam inter te & mulierem, & inter semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu observabis calcaneum ejus. Similiter habet Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. p. 182. g. Et inimicitiam ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum,

& inter semen ejus ; ipse tuum observabit caput, & tu ejus observabis calcaneum. Augustino favet Ambros. l. de fug. sæc. c. 7. col. 434. ubi sic : Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & semen tuum, & semen mulieris ; ipsa tibi observabit caput, & tu illius calcaneum. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. p. 510. b. Ipse servabit caput tuum, & tu servabis ejus calcaneum : & in Isai. 58. to. 3. p. 434. e. Tu observabis caput ejus, & ille observabit tibi calcaneum : & in Ezech. 47. p. 1055. a. Tu ejus observabis caput, & ipse observabit tuum calcaneum. Aug. op. imp. in Matth. hom. 45. p. 192. a. Ecce pono inimicitias inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius. S. Gregor. l. 2. in Job. c. 36. p. 36. b. Ipsa tuum observabit caput, & tu calcaneum ejus. Tertul. l. de hab. mul. c. 7. p. 259. a. legisse videtur, calcabit. Gr. καὶ ὁ ὄφις ἔσται ἀπὸ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ ἀπὸ ἀνὰ μέσον τῆς σπέρματος αὐτῆς, καὶ ἀπὸ ἀνὰ μέσον τῆς σπέρματος αὐτῆς ἀντὶς (al. ἀντὶς) αὐτῆς τρυφῆς (ed. Compl. τρυφῆς) κεφαλῇ, καὶ αὐτὸς τρυφῆς αὐτῆς πτέρναν.

* 16. Vix quicquam Græco similis. Eadem refert idem August. l. 15. de civit. Dei, c. 7. to. 7. col. 386. d. e. At lib. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. sic habet : Et mulieri dixit : Multiplicans multiplicabo dolores tuos & suspiria tua, & in doloribus paries filios tuos, & ad virum tuum conversio tua, & ille tui dominabitur : & infr. col. 676. f. In doloribus paries filios, & erit tibi conversio ad virum tuum, & ipse tui dominabitur. Tertul. l. de hab. mul. c. 1. p. 257. b. In doloribus & anxietatibus paries, & ad virum tuum conversio tua, & ille dominabitur tui. Cypr. de hab. virg. p. 180. b. & lib. 3. Testim. p. 315. c. Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos ; & in tristitia paries filios, & erit conversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur. Ambros. l. de instir. virg. to. 2. col. 255. c. In tristitia paries filios, & ad virum conversio tua, & ipse tibi dominabitur. Ambrosiast. p. 159. e. 274. a. Ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. habet cum Cypr. Multiplicans multiplicabo tristitias tuas & gemitus tuos. (In edit Compl. στενοχώρις.) Epist. autem ad Eustoch. to. 4. p. 35. a. cum Tertul. In doloribus & in anxietatibus paries. Et in ep. ad Tit. to. 4. p. 427. e. cum Ambrosiast. Ad virum tuum conversio tua, & ipse tui dominabitur. Similiter in Capitul. Baluz. to. 2. p. 314. b. Ad virum tuum erit conversio tua, & ipse dominabitur tui. In Hypognoft. apud Aug. lib. 2. to. 10. col. 10. c. sic : Mulieri autem dixit Deus : Multiplicans multiplicabo maiores tuos, & gemitum tuum ; in tristitiis paries filios, &c. ut in textu August. Philastr. Brix. l. de Hæres. In dolore parturies filios. Aug. quæst. Ver. & Nov. Test. q. 127. col. 141. b. legit : Replens replebo ærumnas tuas & gemitum tuum ; in tristitia paries filios, &c. ut in textu ; at infra : Replens replebo maiores tuos, &c. S. Petrus Chrysol. ser. 44. to. 7. p. 880. b. Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos ; in tristitia & gemitu paries filios. Aug. l. de Præd. ap. Prosp. part. 1. c. 4. col. 93. e. Multiplicans multiplicabo gemitus & dolores tuos ; in tristitia paries filios. Sedul. Hibern. in 1. Cor. 14. p. 547. g. Sub viri potestate eris, & erit conversio tua ad virum tuum, & ipse tui dominabitur.

* 17. Vix melius è Græco, nisi quod in ipso ante vocem maledictus, additur, ἀπὸ ἀντὶς ἐπαγες, ab eo manducasti, quod omittit sup. Augustinus. Nonnulla variant apud ipsum l. 1. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. & lib. 2. col. 665. b. 677. a. ubi sic : Et tunc dixit Deus ad Adam : Quia audisti vocem mulieris tuæ, & manducasti de ligno, de quo præceperam tibi ex illo solo ne ederes, maledicta terra

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. l. 3. p. 1. col. 275. e. & inf. col. 293. seq.

ram tibi de eo solo non edere, maledicta terra in operibus tuis: in tristitiis edes illam omnes dies vitæ tuæ.

18. Spinæ & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri.

19. In sudore faciei tuæ edes panem tuum, donec revertaris in terram ex qua sumptus es: quia terra es, & in terram ibis.

20. Et vocavit Adam nomen mulieris suæ, Vita: quoniam hæc est mater omnium viventium.

21. Et fecit Dominus Deus Adam & mulieri ejus tunicas pelliceas, & induit eos:

22. Et dixit Dominus Deus: Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis, in cognoscendo bonum & malum: & nunc ne aliquando extendat manum suam, &umat de ligno vitæ, & edat, & vivat in æternum.

peram tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.

18. Spinæ & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.

19. In sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.

20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eo quod mater esset cunctorum viventium.

21. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos:

22. Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne fortè mittat manum suam, &umat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ait tibi in omnibus operibus tuis; & in tristitia & gemitu tuo (al. deest, tuo) manducabis (vel edes) ex ea omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Hypognoft. l. 2. apud August. to. 10. col. 10. c. Et Adæ dixit: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducaſti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis; in mæroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ. Apud. Cypr. l. 3. Testim. p. 320. b. Tunc dixit Dominus ad Adam: Quia exaudisti vocem uxoris tuæ, & manducaſti ex illa arbore, de qua ſola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis; in tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ. Itidem l. de op. & eleem. p. 250. c. exceptis his: Quia audisti vocem mulieris. Sic etiam Hilar. habet in Pl. 51. col. 74. f. Quia audisti vocem mulieris tuæ: & in Pl. 59. & 66. col. 137. d. 188. a. sic pergit: Maledicta terra in operibus tuis; in doloribus edes eam omnibus diebus vitæ tuæ. Ambrof. l. de fide relur. to. 2. col. 1144. a. legit: Quoniam audisti vocem uxoris tuæ, & manducaſti de ligno, de quo præceperam tibi ab eo solo ne manducares, maledicta terra in operibus tuis; in tristitia manducabis fructum ejus omnibus diebus vitæ tuæ: at in Pl. 43. col. 917. c. habet: in omnibus operibus tuis: & l. de Parad. to. 1. col. 180. b. addit: In tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ. Auçt. quæſt. Vet. & N. Teſt. ap. August. to. 3. q. 127. col. 141. f. Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & ediſti de ligno, de quo præceperam tibi ne ederes ex ea; maledicta terra in operibus tuis, & in mæroribus tuis edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ. Auçt. l. de promiſſ. & præd. Dei ap. Proſp. part. 1. c. 5. col. 94. c. Adæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ pluſquam me, & tetigiſti de arbore, de qua ſola præceperam tibi ne manducares ex ea, & manducaſti; maledicta terra in operibus tuis; spinas, &c. Solus nempe ex Latinis Patribus Græcum reddidit, & ἐν τριſτίᾳ σου πάντα τὰς μέρας τῆς ζωῆς σου, ἀπὸ αὐτῆς ἐφαγες, ſeu cum al. ἀπὸ αὐτῆς, abque ἐφαγες, ut legit ſup. Auçtor. quæſt. Vet. & N. Teſt. quæ verba, ſive ἀπὸ αὐτῆς, ſive ἀπὸ ἐφαγες, deſcunt in Latinis codd. tempore Auguſtini. Id nempe commemorat S. Doçtor l. 1. Locut. to. 3. part. 1. col. 326. b. his verbis: Quod habent multi Latini codices: Quia audisti vocem mulieris tuæ, & ediſti de ligno de quo præceperam tibi de eo ſolo non edere, ex eo ediſti. Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. p. 510. c. addit: Maledicta terra in operibus tuis, licet Mſ. plures ſerant, in opere tuo. Auçt. op. imp. in Matth. hom. 16. p. 85. b. Maledicta terra in operibus tuis. Eucher. Lugd. quæſt. in Gen. p. 840. h. in operibus ſuis.

¶ 18. Eadem proſert Auguſt. ſupra l. 3. col. 155. f. & infra, col. 293. g. uno excepto, pariet, vel edet, pro germinabit. Lib. verò l. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. legit: spinas & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri tui: ſic etiam infr. lib. 2. col. 665. b. 677. a. præter verbum germinabit, vel pariet, loco ejiciet: & l. 6. op. imp. tom. 10. col. 1331. a. pariet terra tibi. Cypr. de op. & eleem. p. 250. c. & l. 3. Teſtim. p. 320. b. Spinæ & tribulos ejiciet tibi, & edes pabulum agri. Hilar. in Pl. 66. col. 188. a. Spinæ & tribulos generabit tibi. Auçt. quæſt. Vet. & N. Teſt. ap. Auguſt. to. 3. q. 127. col. 141. f. Spinæ & tribulos germinabit tibi. Similiter Ambrof. l. de fide relur. to. 2. col. 1144. a. additis his: Et edes pabulum agri. Item in Pl. 43. to. 1. col. 917. c. germinabit; at l. de Parad. col. 180. f. Manducabis fœnum agri. Hypognoſt. ap.

August. to. 10. l. 2. col. 10. c. Germinabit tibi, & edes fœnum agri. Auçt. verò lib. de promiſſ. & præd. Dei ap. Proſp. l. 1. c. 5. p. 94. c. ſic habet: Spinæ & trib. pariet tibi, in tristitia & gemitu edes pabulum agri tui. Gr. Ἀδά- λας & τριβύλος ἀπαρτεῖ (edit. Compl. ἀπαρτεῖ ἡ γῆ) σοι, & φαγῇ τὸν χορτὸν τῆς ἀγρῆς.

¶ 19. Similiter habet idem Auguſt. l. 1. & 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 653. b. 665. b. præter. ſeqq. In sudore vultus tui edes.... donec revertaris in terram, de qua, &c. Itidem l. 6. op. imp. to. 10. col. 1331. a. & quæſt. 24. in Joſue, to. 3. col. 591. f. excepto uno unde pro de qua. Sic etiam in Pl. 7. to. 4. col. 31. c. ſed infra col. 37. e. ita exorditur: In labore manducabis panem tuum. Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 16. col. 312. d. In sudore vultus tui manducabis panem tuum, quoadque revertaris in terram, ex qua sumptus es. Cypr. l. de op. & eleem. p. 250. c. & l. 3. Teſtim. p. 320. b. In sudore vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es, &c. Ambrof. de fide relur. col. 1144. a. Cum sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec revertaris in terram de qua adsumptus es: at infra legit, in sudore, ſicut in Luc. 1. to. 1. col. 1264. a. Reliqua verò, terra es, & in terram ibis, paſſim legit ut ſupra. Sic etiam Tertul. l. de reſur. carn. p. 568. c. 573. a. nec non Hilar. in Pl. 66. & 142. col. 188. a. 550. b. Vide etiam Ambrof. in Pſal. to. 1. col. 755. a. 1009. e. 1033. c. Similiter habet Hieron. in Iſai. 3. to. 3. col. 31. f. In sudore vultus tui comedes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es: & in ep. ad Cypr. to. 2. col. 698. a. ut ſup. Terra es, & in terram ibis: at in Eccleſ. to. 2. col. 736. b. Non ibis, ſed reverteris. In Hypognoſt. l. 2. ap. Auguſt. to. 10. col. 10. c. In sudore vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia terra es, & in terram ibis. Itidem Auçt. l. de promiſſ. & præd. ap. Proſp. l. 1. c. 5. p. 94. c. excepto verbo manducabis, pro edes, & quoniam, pro quia. Similiter in Gr. Ἐν ἰδρῶτι τῆς προσώπου σου φαγῇ.... ὥς τῆς ἀποſτρέψαι εἰς εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήρθης: ὅτι γῆ εἶ, & εἰς γῆν ἀπελευθῇ.

¶ 20. Auguſt. inf. col. 294. a. Et ipſe Adam.... tunc vocavit nomen mulieris suæ, Vitam, quoniam iſta eſt mater omnium viventium: & l. 2. Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. Et tunc Adam impoſuit nomen uxori ſuæ, Vita, quia mater eſt omnium vivorum. Quam autem Auguſt. conſtanter appellat Vitam, hanc Tertul. l. de vel. virg. c. 5. p. 311. b. nominat Evam: Eva, inquit, cognominatur perſonalitè jam vocabulo.... ſi enim Eva mater viventium eſt, &c. Vide etiam l. de reſur. carn. p. 568. c. & l. de coron. mil. c. 7. p. 290. c. ubi Eva conſtanter appellatur. At Hieron. quæſt. Hebr. to. 2. col. 510. c. Auguſtino favet ſcribens: Et vocavit Adam nomen uxoris ſuæ, Vitam, quia ipſa eſt mater omnium viventium. Similiter in Gr. Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναῖκος αὐτῆς, Ζωὴν, ὅτι μήτηρ πάντων τῶν ζώντων. Mſ. Alex. ὅτι αὐτὴ μήτηρ, &c.

¶ 21. Similiter habet Auguſt. infra, col. 294. b. præter vocem Adæ, pro Adam. Sic etiam l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. b. Et tunc fecit Dominus Deus Adæ.... & induit illos. Tertul. l. de reſur. carn. p. 568. c. Tunicas pelliceas memorat, ſicut & Ambrof. l. de Elia, & jejun. c. 4. col. 538. c. Gr. Καὶ ἐποίησε.... τῷ Ἀδὰμ, &c. ut in Lat.

¶ 22. Eadem exhibet Auguſt. infra, col. 294. c. d. e. niſi quòd omittit voces Dominus, ante Deus, & ſuam, poſt manum. Lib. verò 2. de Gen. cont. Manich. to. 1. col. 665. c. & 678. d. ſ. diſſimilia hab. Et dixit: Ecce Adam factus eſt tanquam unus ex nobis ad ſcientiam cognoscendi bonum & malum: & tunc ne porrigeret manum ſuam Adam ad arbe-

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

23. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est.

24. Ejecitque Adam : & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim , & flammeum gladium atque versatilem , ad custodiendam viam ligni vitæ.

23. Et dimisit illum Dominus Deus de paradiso voluptatis operari terram, ex qua sumptus est.

24. Et ejecit Adam, & collocavit eum contra paradisum voluptatis ; & ordinavit Cherubim , & flammeam romphæam, quæ vertitur, custodire viam ligni vitæ.

Ex Aug. l. 11. de Gen. ad litt. to. 3. p. 1. col. 275. f. 294. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

rem vita, & sumeret sibi inde, & ederet, & viveret in æternum. Græc. priori textui favet : Καὶ ἐπέμειν ὁ Θεὸς (Mf. Alex. Κύριος ὁ Θεός) ἵνα ὁ Ἀδὰμ..... τὴν γῆν ἐκέρκειν καὶ ἀργύρῃ..... ἡ γὺν μὴ ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτῆς, ἡ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἡ φάγῃ, ἡ ζῷενταίς εἰς τὸν αἰῶνα. Tertul. l. 2. contr. Mare. p. 654. a. & l. contr. Prax. p. 248. c. legit cum August. Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis. Sic etiam l. de resur. carn. p. 593. a. præter hoc, quasi unus. Similiter habet Ambros. l. de Elia & jej. c. 4. col. 538. d. ar l. de Parad. col. 157. a. Ecce Adam factus est tanquam unus nostrum ; & infra col. 168. d. Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis, ut sciat bonum & malum ; vel ut ferunt Mss. tres : Ecce Adam factus es unus ex nobis, ut scias bonum & malum.

¶ 23. Sic in Græco ad verbum. August. verò l. 2. de

Gen. contr. Manich. col. 665. c. paulum dissimiliter : Dimisit eum Dominus Deus de paradiso suavitatis, ut operaretur terram, de qua & sumptus fuerat.

¶ 24. Vix melius è Græco, nisi excipias verbum collocavit, pro quo in Gr. Κατάκειναι. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. melius : Et ejecit Adam, & habitare fecit contra paradisum voluptatis, & statuit (Gr. ἐτάξε) Cherubim, & flammeam romphæam, quæ vertitur, ad custodiendam viam ligni vitæ. Et in Sophon. 2. to. 3. col. 1667. d. Statuit Cherubim & flammetum gladium, qui vertitur, ad custodiendam, &c. August. l. 2. de Gen. contr. Manich. to. 1. col. 665. c. paulo liberius : Et ejecit foras de paradiso, moratus est contra paradisum voluptatis : & Cherubim, & illam flammeam frameam, quæ versatur, posuit Deus ad custodiendam viam arboris vitæ.

CAPUT IV.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Adam verò cognovit uxorem suam Evam : quæ concepit & peperit Cain, dicens : Possedi hominem per Deum.

2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Caïn agricola.

3. Factum est autem post multos dies ut offerret Caïn de fructibus terræ munera Domino.

Hebr. 11. 4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum : & respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.

5. Ad Caïn verò, & ad munera illius, non respexit : iratusque est Caïn vehementer, & concidit vultus ejus.

6. Dixitque Dominus ad eum : Quare iratus es? & cur concidit facies tua?

7. Nonne si bene egeris, recipies : sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.

1. Adam autem cognovit Evam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain, & dixit : Acquisivi hominem per Deum.

2. Et adjecit parere Abel : & factus est Abel pastor ovium, Caïn autem operabatur terram.

3. Et factum est post dies obtulit Caïn de fructu terræ sacrificium Domino.

4. Et Abel obtulit & ipse de primitiis ovium suarum : & respexit Deus super Abel, & super munera ejus.

5. Super Caïn verò, & super sacrificia ejus, non respexit : & contristatus est Caïn valdè, & concidit vultus ejus.

6. Et dixit Dominus Deus ad Caïn : Quare tristis factus es? & quare concidit vultus tuus?

7. Nonne si rectè offeras, rectè autem non divides, peccasti? Quiesce ; ad te enim conversio ejus, & tu dominaberis illius.

Ambros. l. 1. de Cain & Abel c. 1. 183. c.

Ibid. 183. d. 187. f.

Lucif. Calar. l. 1. pro S. Arban. col. 182. b. 183. a.

Aug. l. 15. de civ. Dei c. 7. i. 7. 384. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Optimè Ambros. ex Græco, nisi quòd loco, quæ concepit & peperit, in ipso legitur, Καὶ συνελάβεν ἔτεκεν. At in Mf. Alex. Καὶ συνέλαβεν ἔτεκεν. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. Et concepit & peperit Caïn ; & dixit : Acquisivi, sive possedi hominem per Deum. Item apud August. l. 15. de civit. Dei, to. 7. col. 396. a. 399. c. Acquisivi hominem per Deum. Auct. vero quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 81. col. 76. e. legit : Procreavi hominem per Deum. Gr. ἔκτηναι.

¶ 2. August. l. 1. Locut. to. 3. col. 326. c. Et apposuit parere fratrem ejus Abel. Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. h. 183. a. Factus est Abel pastor ovium ; Caïn autem erat operans terram. Ambros. l. 1. Hexa. col. 13. f. Erat autem Caïn operarius terræ. Gr. Καὶ πρόσθετος τεκνὶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀβελ..... Καὶν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν.

¶ 3. Ambros. l. 1. de Caïn & Ab. c. 7. col. 195. f. Et factum est post dies obtulit Caïn ex fructibus terræ munus Domino. Huc etiam redeunt quæ Tertul. habet l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. Major natu Caïn de fructu terræ obtulit munera Deo. In Gr. sic. Καὶ ἐγένετο μετ' ἡμέρας ἡνεγκας Καὶν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς βρώσας τῷ Κυρίῳ.

¶ 4. Tertul. l. adv. Jud. c. 5. p. 138. b. Minor verò filius Abel de fructu ovium suarum, (suppl. obtulit.) rum addit : Respexit Deus in Abel, & in munera ejus. Ambros. in Pl. 45. & 118. col. 932. c. 1187. d. Respexit Deus super munera Abel. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. Et respexit Deus super Abel, & super munera ejus. Vigil. Tapf. l. contr. Varim. p. 750. h. Respexit Deus in Abel, & super munera ejus. In Gr. sic : Καὶ Ἀβελ ἡνεγκεν ἡ δούτος ἀπὸ τῶν πρωτότων τῶν προβάτων αὐτοῦ, ἡ ἀπὸ τῶν στείλων αὐτῶν, ἡ ἐπέμειν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἀβελ, ἡ ἐπὶ τοῖς δώ-

ποις αὐτοῦ. Hoc autem, ἡ ἀπὸ τῶν στείλων αὐτῶν, & de adipibus eorum, nusquam legitur apud Latinos.

¶ 5. Sic est in Græco, nisi quòd loco vultus ejus, legitur, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ at in edit. Compl. τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. a. habet cum Lucifero, Super Caïn autem, & super sacrificia ejus non respexit ; & contristatus est Caïn valdè. Tertul. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. In Caïn autem, & in munera ejus non respexit. Ambros. in Pl. 45. & 118. p. 932. c. 1187. d. Super Caïn autem munera non respexit. Vigil. Tapf. l. contr. Varimad. p. 750. h. Super Caïn autem & munera ejus non respexit : quæ vox, munera, exprimitur Græcè per hanc βρώσας, quam Lucifer & Hieron. optimè reddunt per sacrificia ; & in Mf. Clem. pro ταῖς βρώσας, legitur, τοῖς δώποις.

¶ 6. Græco quid similis? Concinit August. l. 15. de civit. Dei, c. 7. to. 7. col. 384. f. 385. e. ubi sic : Et dixit Dominus ad Caïn : Quare tristis factus es, (vel contristatus es) ; & quare concidit facies tua? Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. Et dixit Deus ad Caïn : Quare concidit vultus tuus? Idem Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. b. nisi quòd pro Deus, scribit, Dominus. Auctor. quæst. Vet. Test. q. 5. col. 45. a. Quid contristatus es, & ut quid concidit vultus tuus? Auct. Lib. de vocat. Gent. l. 2. c. 13. p. 24. a. Ut quid tristis factus es? ut quid concidit vultus tuus?

¶ 7. Eadem verba refert ver. Irenæi Interpres, l. 4. c. 18. p. 250. d. e. detractâ tantum voculâ enim, ante vocem conversio. Eadem quoque habet Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 511. b. absque enim : cui accinit Auct. quæst. Vet. Test. q. 5. nisi quòd loco, ad te conversio ejus, ponit, apud te conversio ejus ; deinde sic : & tu dominaberis ejus. Auct. etiam lib. de vocat. Gent. l. 2. c. 13. p. 24. a. textum

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Lucif. Cal. l. 1. x. 8. Et dixit Cain ad Abel fratrem suum: Eamus
pro S. Athan. col. 463. a. in campum. Et factum est, cum essent ipsi in
campo, insurrexit Cain super Abel fratrem
suum, & occidit eum.

9. Et dixit Deus ad Cain: Ubi est frater tuus?
Et dixit: Nescio: Numquid custos fratris mei sum
ego?

10. Et dixit Deus: Quid fecisti hoc? vox san-
guinis fratris tui clamat ad me de terra.

Aug. l. 12. contr. 11. Et nunc maledictus tu a terra, quæ ape-
Faust. l. 8. 231. g. ruit os suum excipere sanguinem fratris tui de
332. f. manu tua.

12. Quoniam operaberis terram, & non ad-

8. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum:
Egrediamur foras. Cumque essent in agro, con-
surrexit Cain adversus fratrem suum Abel, & in-
terfecit eum.

9. Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel fra-
ter tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos
fratris mei sum ego?

10. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sa-
guinis fratris tui clamat ad me de terra.

11. Nunc igitur maledictus eris super terram,
quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fra-
tris tui de manu tua.

12. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi

Sap. 10.

3.

Matt.

23. 35-

1. Joan.

3. 12.

Juda 1.

11.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Augustin. congruit ad verbum, hoc tamen excepto, ad
te enim erit conversio ejus. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138.
b. sic: Quoniam si recte quidem offeras, non recte autem di-
vidas, peccasti, quiesce; ad te enim conversio ejus, & tu
dominaberis ejus. Similiter apud Ambros. l. de Incarn. to. 3.
col. 703. c. d. 705. b. 706. a. & alibi passim: Si recte offe-
ras, recte autem non divides, peccasti, quiesce. Accinunt alii
plures, nempe Gregor. Mag. l. 3. in Job, c. 13. col. 82.
d. & in Ezech. l. 1. hom. 11. col. 1286. a. Maximus Taurin.
Bibl. PP. to. 6. col. 45. g. Facundus Herm. ap. Sirm.
to. 2. p. 853. a. & Felix III. in epist. ap. eundem, to. 1.
p. 779. d. Epistola verò 14. t. 4. Concil. col. 1091. c. ha-
bet: Si recte offeras, & recte non divides, peccasti. S. Pauli.
lin. ep. 24. p. 152. a. Si recte diligis, & non recte divides,
peccasti. Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 182. h. 183. a.
Quare non recte obtulisti? Peccasti; quiesce. Philastr. Erix.
l. de Hæres. col. 719. h. Peccasti? quiesce: ad te conversio
tua, & tu ejus dominaberis. Auct. l. de promiss. ap. Prosp.
part. 1. c. 6. col. 95. a. Peccasti, quiesce; ad te conversio
ejus, & tu dominaberis ejus. In Gr. Οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσ-
εργῇς, ὁρθῶς δὲ καὶ διένης, ἡμαρτες ἡμετέρας πρὸς αὐτὸν
ἀποσποῖν αὐτῷ, ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ. Porro Hieron. loco sup.
cit. quæst. Hebr. observat. longè alium esse sensum textus
Hebraici & LXX. Translatorum: allatis nempe verbis Latinis
quæ supra retulimus ex LXX. subjunctisque his ex He-
bræo: Ante fores peccatum tuum sedebit, & ad te societas
ejus; post pauca subdit: Quod autem in LXX. Interpreti-
bus fecit errorem, illud est, quia Peccatum, id est, Attath,
in Hebræo generis masculini est, in Græco feminini. Et qui
interpretati sunt, masculino illud, ut erat in Hebræo, genere
translulerunt. Rectè quidem, inquit, si LXX. Interpre-
tes vocem Hebræam Attath, vel bhathath, peccatum, quæ
est masculini generis, istâ Græcâ ἀμαρτία reddidissent,
quæ est feminini; tunc enim pronomen masculinum αὐτῷ,
loco αὐτῆς, errorem creasset. Verum quia vox ἀμαρτία non
expressa est à LXX. sed tantum Aorist. 2. ἡμαρτες, non vi-
detur quomodo masculinum αὐτῷ obscuritatem afferre po-
tuerit. Responsum in promptu est: ut apta sit Hieronymi
observatio, necesse non est ut vox ἀμαρτία prolata fuerit
à LXX. Sat illis esse debuit quod, subaudita voce ἀμαρτία,
pronomen sequens, quod in Hebræo masculinum est, re-
lativè ad masculinum Attath, per hoc masculinum, αὐτῷ,
non verò per femininum αὐτῆς, expresserint. Porro ipsum
illud est quod ipsis contigisse videtur. Enimverò pro
Attath, i. e. peccatum, male legerunt, bhathath, peccasti,
cùm autem pronomen subsequens masculini esset generis in
Hebræo, per relat. scilicet ad vocem masculinam bhathath,
seu peccatum, parum perpenso verbo, bhathath, seu
ἡμαρτες, quod malè scripserant, subauditaque voce, ἀμαρ-
τία, pronomen sequens Hebræo masculino respondens,
malè reddiderunt per istud αὐτῷ, unde nata obscuritas.
Non etiam unus auctor fuit Hieronymus hujus explicatio-
nis, qua nimirum pronomen ejus ad peccatum referretur.
Enimverò Ambros. l. 2. de Cain & Ab. c. 7. to. 1. col.
217. f. hunc locum eodem modo exponit: Ideo autem, in-
quit, ait, quiesce, quoniam non habes quod excuses; culpe ip-
sius ad te conversio est; & post pauca: In te revertitur crimen
quod à te caput.... in te retorquetur improbitas tua: tu prin-
ceps es illius. Deinde sic: Bene ait: Tu princeps es illius;
etenim impietas mater quedam est delictorum, &c. Vid.
Mariani nostri Not. in hunc Hieron. loc. to. 2. col.
511. b.

8. Ad verbum è Græco, nisi excipias unum eamus,
pro quo, διελθωμεν, melius transeamus. Eadem narrat
Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. scribens: Et tunc di-
xit Cain ad Abel fratrem suum: Eamus in campum: & abiit
cum eo illic, & interfecit eum. Similiter Ambros. l. 2. de
Cain & Ab. c. 8. to. 1. col. 218. a. Eamus in campum.
Hieron. verò ep. ad Damasc. to. 2. col. 565. b. Transeamus

in campum. Et quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 511. c. ad
hæc: Et dixit Cain ad Abel fratrem suum: notat subaudi-
ri, ea quæ loquutus est Dominus. Tum pergit: superfluum
ergo est quod in Samaritanorum, & nostro volumine reperitur:
Transeamus in campum. Apud August. Locut. 14. de Gen. to. 3.
col. 326. c. addit cum Lucif. Et factum est, dum essent in
campo, insurrexit Cain super Abel, & occidit eum.

9. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. Et tunc dixit
Jesus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Et dixit: Nescio;
numquid custos fratris mei sum ego? Victor Tun. ap. Ambr.
col. 592. d. Et dixit Dominus ad Cain: Ubi est frater tuus?
Et dixit Cain: Nescio; numquid, &c. ut sup. Vet. Irenæi
Interp. l. 3. c. 22. p. 221. a. eadem legit ab hac voce,
nescio. Similiter Ambros. l. de Parad. c. 14. col. 177. f.
Nescio; numquid ego custos fratris mei sum? Item l. 2. de
Cain & Ab. c. 9. col. 219. c. Nescio; numquid custos fratris
mei ego sum? Et in Ps. 35. col. 769. e. Numquid ego custos
sum fratris mei? Apud Hilar. in Ps. 119. col. 372. c. hæc
pauca: Ubi est frater tuus? ap. Hieron. ep. ad Damasc. to.
2. col. 564. a. Ubi est Abel frater tuus? pauloquæ post:
Nescio; numquid custos fratris mei sum? Iudem infra, col.
565. b. absque pronom. ego. August. verò l. 12. contr.
Faust. to. 8. col. 231. f. habet: Numquid ego custos sum fra-
tris mei? Gr. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς (Mf. Alex. εἶπεν ὁ
Θεὸς) πρὸς Καὶν. Πῶς εἶπεν Ἀβὲλ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ; ὅτι εἶπεν, Οὐ
γινώσκω; καὶ πάλιν τῷ ἀδελφῷ καὶ ἐπὶ τῷ ὄνοματι;

10. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος τὴν πεποιθήσας; φωνὴ αἱματός
τῆς, &c. ut in textu Lucif. In Mf. Alex. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός,
& in edit. Compl. τὴν ἐποίησας τῆς; ut sup. apud Lucif. Si-
militer habet Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. Et dixit
ei Deus: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra,
omissis his: quid fecisti hoc? Vet. Irenæi Interp. l. 5. c. 14.
p. 310. b. simpliciter: Vox sanguinis fratris tui clamat
ad me. Eadem refert Hilar. in Ps. 118. & 140. col. 352. f.
354. c. Eadem & Ambros. l. 1. de Cain & Ab. to. 1. col.
200. f. 218. f. 219. e. 220. d. Atin Ps. 118. col. 1211. b.
addit: de terra, sicut & l. 2. de Cain & Ab. col. 220. b.
sed absque, ad me. Denique l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f.
& in Luc. l. col. 1280. b. Non legit: vox sanguinis, sed,
sanguis fratris tui clamat ad me. Victor. Tun. apud Ambr.
col. 592. e. hoc modo: Quid fecisti? Ecce vox sanguinis
fratris tui clamat ad me de terra. Item Hieron. in Isai. 26.
to. 3. col. 225. d. 226. b. cum Auct. l. de promiss. & præd.
ap. Prosp. part. 1. c. 6. col. 95. c. Vox sanguinis fratris tui
clamat ad me de terra. Optat. verò l. 7. contr. Donat. p.
110. c. Ecce sanguis fratris tui clamat ad me de terra. Iudem
Auct. quæst. Ver. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 68. col. 69.
f. detractâ voculâ, ecce. Augustinus denique l. 12. contr.
Faust. to. 8. col. 231. f. legit ut sup. Dicit Deus ad Cain:
Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de ter-
ra: sic etiam Adimantus apud Aug. to. 8. col. 115. c. d.
præter hoc: & dixit Dominus.

11. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. Propter
quod maledicta terra, quæ aperuit os suum ad excipiendum
sanguinem fratris tui: & l. de resur. carn. p. 576. b. Ma-
ledicta (terra) quæ hausit sanguinem. Hieron. in Ezech.
27. to. 3. col. 887. d. non abimili modo: Maledicta terra,
quæ aperuit os suum, & hausit sanguinem fratris tui: &
in Isai. 26. col. 225. d. 226. b. sic: Quæ aperuit os suum,
ut susceperet sanguinem fratris tui de manu tua. Adimantus
ap. Aug. to. 8. col. 115. c. d. paulò dissimilius: Nunc ma-
ledictus eris à facie terræ, quæ absorbit, & recepit sanguinem
fratris tui ex eade manu tua. Ambros. verò l. 1. de inter-
pell. Job. c. 8. to. 1. col. 635. f. vix discedit ab August.
ita scribens: Maledictus à terra, quæ aperuit os suum ac-
cipere sanguinem fratris tui de manu tua. Gr. Καὶ τὸν ἐπὶ κα-
τάρατος ἐν ἀπο τῆς γῆς, ἡ ἐχάνα τὸ σῶμα αὐτοῦ δέχεται τὸ
&c. ut sup.

12. Similiter habet Ambros. l. 1. de interpell. Job. c.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

fructus suos : vagus & profugus eris super terram.

13. Dixitque Cain ad Dominum : Major est iniquitas mea , quàm ut veniam merear.

14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ , & à facie tua abscondar , & ero vagus & profugus in terra : omnis igitur qui invenerit me , occidet me.

15. Dixitque ei Dominus : Nequaquam ita fiet : sed omnis qui occiderit Cain , septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum , ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.

16. Egressusque Cain à facie Domini , habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17. Cognovit autem Cain uxorem suam , quæ concepit , & peperit Henoah : & ædificavit civitatem , vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui , Henoah.

18. Porro Henoah genuit Irad , & Irad genuit Maviael , & Maviael genuit Mathusael , & Mathusael genuit Lamech.

19. Qui accepit duas uxores , nomen uni Ada , & nomen alteri Sella.

20. Genuitque Ada Jabel , qui fuit pater habitantium in tentoriis , atque pastorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal : ipse fuit pater canentium cithara & organo.

22. Sella quoque genuit Tubalcain , qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Soror verò Tubalcain , Noëma.

23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ & Sellæ : Audite vocem meam uxores Lamech , aufcultate sermonem meum : quoniam occidi virum in vulnus meum , & adolescentulum in livorem meum.

jiciet virtutem suam dare tibi : gemens & tremens eris in terra.

13. Et dixit Cain ad Dominum : Majus delictum meum , quàm ut remittatur mihi.

14. Si ejicis me hodie à facie terræ , & à facie tua abscondar , & ero gemens & tremens super terram : & erit , omnis qui invenerit me , occidet me.

15. Et dixit ei Dominus : Non sic : sed omnis qui occiderit Cain , septem vindictas exsolvet. Hoc est signum quod posuit Dominus in Cain , ne occideret eum omnis qui invenisset eum.

16..... & habitavit in terra Naid.....

17. Et cognovit Cain uxorem suam , & concipiens peperit Enoch : & erat ædificans civitatem in nomine filii sui Enoch.

18..... Mathusael genuit Lamech,

19. Et sumpsit sibi Lamech duas uxores , nomen uni Ada , & nomen secundæ Sella.

20. Et peperit Ada Jobel : hic erat pater habitantium in tabernaculis pecuuariorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal : hic fuit qui ostendit psalterium & citharam.

22. Sella autem peperit & ipsa Thobel , & erat ærarius , & malleator aramenti & ferri. Soror autem Thobel , Noëma.

23..... Audite verba mea uxores Lamech , auribus percipite verba mea : quia virum occidi in vulnus meum , & juvenem in livorem meum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

8. to. 1. col. 635. f. Quoniam operaberis terram : quæ iterum ponit l. de Noë & Arca , c. 29. col. 271. d. additis his : Et non augebit virtutem suam dare tibi ; gemens & tremens eris super terram. Idem l. 2. de Cain & Ab. c. 9. col. 220. c. Non augebit virtutem suam dare tibi ; seu ut in Mss. tribus , non audebat virtutem suam , &c. Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. addit : Gemens & tremens eris super terram. In Gr. sic : "Οτε (ed. Compl.) ἐργᾶν τὴν γῆν , & ὃ προσδοῖ τὴν ἰσχυρὴν αὐτοῦς δὲ αὐτὸς οὐ σέσωκ' ἐν τριμῶν ἐστὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Adimantus ap. August. to. 8. col. 115. c. d. alludens dicit : Te enim operari necesse est terram , quæ steriles tibi fructus dabit.

¶ 13. Gr. καὶ εἶπε καὶ τὸν κύριον τὸν θεόν (Mf. Alex. ac ed. Compl. del. Θεόν) Μετῶν ἡ αἰτία μὴ τὴ ἀρεθῶναι με. Vox autem , Αἰτία , utrumque significat , causam , & crimen , seu culpam : Causam tamen plerique Patres retinent. Ambros. scilicet , l. 2. de Cain & Ab. c. 9. to. 1. col. 221. a. c. legit : Major causa mea est , quàm ut dimittatur mihi. Hieron. ep. ad Damas. to. 2. col. 564. a. Major mea causa est , quàm ut dimittar. Ita rursus quæst. 8. ad Algas. to. 4. col. 200. f. at ep. ad Damas. col. 565. b. sic : Major culpa mea est , quàm ut dimittar. Philastr. Brix. de Hæref. col. 720. b. Major causa est si dimissus fuero. August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 232. g. Major est causa mea , deinde ommissis intermediis , subdit : si ejicis me , &c. Auct. quæst. Vet. Test. ap. Aug. to. 3. q. 5. col. 45. b. Major causa est mea relinqui me , (Mss. relinque.)

¶ 14. Ita in Græco , verbum pro verbo. In Mf. tamen Alex. ac edit. Ald. loco , εἰ ἐκβάλλεις , si ejicis , exstat , εἰ ἐκβάλλεις , unde Tertul. l. contr. Jud. c. 5. p. 138. b. legit : Et ejicis me hodie à facie terræ , & à facie tua abscondar : & ero gemens & tremens super terram ; & omnis qui invenerit me , occidet me. Item Ambros. l. 2. de Cain & Ab. c. 9. col. 221. a. c. Si derelinques me hodie , à facie tua abscondam me ; omnis qui invenerit me , occidet me : at ep. 37. col. 937. e. sic : Abscondam me , & ero gemens , & tremens super terram ; & erit , omnis qui , &c. ut sup. Auct. verò quæst. Vet. Test. q. 5. apud Aug. to. 3. col. 45. b. Si ejicis me hodie à facie tua , & à facie terræ abscondam me ; & ero gemens , & tremens super terram ; & erit , omnis qui , &c. ut in textu. Hieron. ep. ad Damas. to. 2. col. 564. a. sic habet : Ecce ejicis me hodie à facie terræ , & à facie tua abscondar , & ero

gemens ; reliqua ad verbum ut in textu Augustin. Philastr. Brix. de Hæref. col. 720. b. Et erit , omnis qui invenerit me , interficiet me.

¶ 15. Ita Hieron. ex edit. LXX. usque ad verbum exsolvet , ut ipse monet loco cit. Reliqua descriptimus ex Auctore quæst. Vet. Test. Hæc autem verba : Omnis qui occiderit Cain , septem vindictas exsolvet , rursus profert Hieron. l. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 511. f. sicut etiam Damasus ep. 17. Conc. to. 1. col. 580. b. nec non August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 233. b. Ambros. verò l. 2. de Cain & Ab. c. 10. col. 221. e. legit : Omnis qui occiderit Cain , septies vindictam exsolvet. Philastr. Brix. de Hæref. col. 720. c. Omnis qui occidit Cain , septem vindictas persolvat. Auct. Quæst. Vet. Test. citatus sup. ad marg. Non sic ; itaque omnis qui occiderit Cain , septem vindictas exsolvet , &c. Gr. καὶ εἶπεν αὐτῷ κύριος ὁ θεός , οὐχ ἕπω· πᾶς ὁ ἀποκτείνων καὶν , ἐπὶ ἑπτὰ ἐκδικήμενα παραύσεται· & ἔλετο κύριος ὁ θεός οὐμίον τῷ καὶν , τὸ μὴ ἀνεκείν αὐτὸν πάντα τὸν εὐρίσκοιτα αὐτόν.

¶ 16. Nec plura exhibet S. Hieron. Observat tamen ibid. Quod LXX. Naid , transfulerunt , in Hebræo , Nod , dicit. Eadem profert Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 840. h. cum eodem additamento. In Gr. versus integer sic legitur : Ἐξῆλθε δὲ καὶν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ , & ὤκισεν ἐν γῇ ναὶδ κατένοτι Ἐδέμ. Exiit autem Cain à facie Dei , & habitavit in terra Naid contra Edem.

¶ 17. Similia Græcum habet , nisi quod post hoc , ædificans civitatem , addit : καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ ὀνόματι , &c. Et nominavit civitatem in nomine , &c.

¶ 18. In Gr. Μαθυσάλα , non Mathusael.

¶ 19. 20. Eadem in Græco leguntur , verbum pro verbo.

¶ 21. Gr. καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ , Ἰεβὰν· ἔτος ἦν ὁ κατασείσας , &c. ut in Lat. Ambros. l. 1. Hexa. col. 14. a. De eo qui Jubal dictus est : hic erat pater qui demonstravit psalterium & citharam.

¶ 22. Gr. Σελᾶ δὲ & αὐτὴ ἔτεκε τὸν Θόβην & ἦν σφυροκόπος χαλκὸς χαλκῶν , &c. ut in Lat. Sella autem & ipsa peperit Thobel , & erat malleator , faber æris , &c.

¶ 23. Idem Hieron. ep. ad Damas. to. 2. col. 564. f. 565. a. habet : Quia virum occidi in vulnere meo , & juvenem in livore meo. Similiter Auct. quæst. Vet. Test. q. 6.

Tertul. adv. Jud. c. 5. 138. b.

Aug. contr. Faust. l. 12. t. 8. 232. g.

Hieron. ep. ad Damas. t. 2. 563. c. & Auct. q. Vet. Test. q. 5. p. 45. d.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 512. a.

Aug. de civ. Dei , l. 15. c. 8. t. 7. 387. f.

Aug. ibid. c. 17. 400. a.

Hieron. in Joel , l. 6. 1339.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. ep. ad Dam. 1. 2. 565. a. 24. Quoniam septies vindicabitur de Cain, de Lamech autem septuagies septies.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 8. t. 7. 387. 8. 396. b. e. 400. f. 25. Cognovit Adam uxorem suam Evam: & concepit, & peperit filium, & nominavit nomen illius Seth, dicens: Suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.

Aug. ibid. c. 18. 400. d. 26. Et Seth natus est filius, & nominavit nomen ejus Enos: hic speravit invocare nomen Domini Dei.

24. Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech verò septuagies septies.

25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.

26. Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: iste cepit invocare nomen Domini.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ap. Aug. to. 3. col. 45. d. Occidi virum in livore meo, & juvenem in vulnere meo. In Gr. Ἀνέκατέ μιν τῆς φωνῆς γυναικὸς Λάμεχ, ἐνώτισα δὲ μιν τὸς λόγους ὅτι ἀνδρα ἀπέκτεινα εἰς τρεῖς αἵμοι, καὶ νεανίσκον εἰς μὲν ὧπα ἐμοί.

¶ 24. Idem in Græco præter verbum, ἐνδεδέκνται, vindicatum est, pro vindicabitur. Huic lectioni faver Tertul. l. de orat. c. 8. p. 181. c. dicens: In Genesi de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultio reputata est. Similiter Hilar. in Matth. col. 701. b. Solvenda, inquit, per Cain pœna in septuplum constituta est.... sed in Lamech supplicium usque ad septuagies & septies est constitutum. Auct. quæst. Ver. Test. q. 6. col. 45. e. aperte: Dixit, de Cain vindicatum est, quasi jam factum: & paulo sup. de Lamech autem septuagies septies: ita nempe post Lamech ei qui hoc

secutus fuisset, ait esse futurum.

¶ 25. Similia Græcum habet, nisi excipias ista: Ἐγγὼ δὲ Ἀδὰμ Εὐάν τὴν γυναῖκα αὐτῆ, καὶ συνεβέβα, ἔτεκεν υἱόν καὶ ἐπωνόμασεν.... λέγεται, ἐξένευσεν, &c. Idem August. infra, col. 396. b. pro nominavit, legit appellavit, ad verbum è Græco, cognominavit. Hier. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 512. a. Et vocavit nomen ejus Seth: suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro, &c. ut sup.

¶ 26. Similiter habet, Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 512. a. Et vocavit nomen ejus Enos: hic speravit invocare nomen Domini Dei. Item Ambros. l. de Parad. to. 1. col. 152. c. Enos, qui speravit invocare nomen Dom. Dei. In Gr. καὶ τῷ Σεθ ἐγένετο υἱός ἐπωνόμασεν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐνώς: ὅτος ἤλπιεν ἐπικαλεῖσθαι, &c. ut sup.

CAPUT V.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 21. f. 7. 404. g. 1. Hic liber nativitatis hominum. Qua die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit illum.

2. Masculum & feminam fecit illos, & benedixit illos: & cognominavit nomen eorum Adam, qua die fecit illos.

Hilar. de Synod. 1191. a. 3. Vixit autem Adam ducentis triginta annis: & genuit secundum effigiem suam, & secundum similitudinem suam, & cognominavit nomen ejus Seth.

Hieron. Quæst. Hebr. 1. 2. 512. b. 4. Fuerunt autem dies Adam, postquam genuit Seth, septingenti anni: & genuit filios & filias.

Aug. l. 15. de civ. Dei, c. 15. 396. e. f. 6. Vixit autem Seth quinque & ducentos annos, & genuit Enos. 7.... & genuit filios & filias.

8. Et fuerunt omnes dies Seth duodecim & nongenti anni, & mortuus est.

1. Hic est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum.

2. Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios & filias.

5. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit Enos.

7. Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ad verbum è Græco.

¶ 2. Idem Græcè, præter unum, τὸ ὄνομα αὐτῶν, loco nomen eorum; at in Mf. Alex. τὸ ὄνομα αὐτῶν. August. loco cit. c. 17. col. 399. f. constanter legit, nomen eorum. Similiter Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 512. b. Virum & mulierem fecit eos, & benedixit eos, & vocavit nomen eorum Adam. Hieronymo accinit Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. a. nisi quod legit, & benedixit eis: at in Gr. εὐλόγησεν αὐτούς.

¶ 3. In Græco sic: Ἐξήνσε δὲ Ἀδὰμ τριάκοντα καὶ διακόσια (Mf. Alex. Διακόσια καὶ τριάκοντα) ἔτη καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτῆ, κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτῆ, καὶ ἐπωνόμασεν, &c. ut in Lat. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 512. b. Vixit autem Adam ducentos & triginta annos, & genuit ad imaginem & similitudinem suam; & vocavit nomen ejus Seth. Tum addit: Sciendum quod usque ad diluvium, ubi in nostris codicibus ducentorum, & quod excurret annorum, genuisse quis dicitur, in Hebræo habeat, centum annos, & reliquos quæsequuntur. Idem observat August. l. 15. de civ. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. c. his verbis: Inter Hebræos & nostros codices de ipso numero annorum nonnulla videtur esse distantia, quod ignoro qua ratione sit factum.... Nam ipse homo primus Adam antequam gigneret filium, qui appellatus est Seth, ducentos triginta annos vixisse reperitur in codicibus nostris, in Hebræis autem centum triginta perhibetur. Quod autem hic, ignorare se dicit, infra c. 13. col. 392. e. explicare tentat; vid. infr. Notam ad ¶ 25. Idem confirmat Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374.

dicens: A primoplasti, Ade scilicet, nativitate, usque ad diluvium factum sub Noë, anni sunt 2257. qui per generationes singulas fideliter comprobantur.... anno 230. genuit Seth.

¶ 4. Ita Hieron. usque ad vocem anni: reliqua adduntur ex August. l. 15. de civ. Dei, c. 8. col. 387. c. omnia autem cum Gr. conveniunt, nisi quod post Adam legitur, ἄς ἐξῆσε, quas vixit; sed in Mf. Cor. deest, ἄς ἐξῆσε, sequitur in Gr. μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτὸν τὸν Σεθ, postquam ipse genuit Seth, quæ vox αὐτὸν, non redditur ab Hieronymo: subdit S. Doctor: Quia in ducentis erraverat, consequenter hic posuit septingentos, cum in Hebræo hic habeatur, octingentos & supra centum. Idem notat S. August. l. 15. de civ. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. c. Postquam, inquit, eum (Seth) genuit, septingentos vixisse legitur in nostris, octingentos verò in illis, atque ita in utriusque universitatis summa concordat.

¶ 6. Idem Græcè, August. loco cit. addit: Vel secundum Hebræos, quinque & centum annos: & supra c. 10. col. 389. c. Deinde, inquit, per consequentes generationes antequam gignatur qui gigni commemoratur, minus vixisse apud Hebræos pater ejus invenitur centum annos: sed postquam est genitus idem ipse, centum minisquam in Hebræis, inveniuntur in nostris: atque ita hinc & inde numeri universitas consonat. Similiter Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374. ait: Seth 205. genuit Enos.

¶ 7. Sic est in Græco.

¶ 8. In Gr. καὶ ἐξέσπτο, & facti sunt, &c. ut in Lat.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

9. Vixit verò Enos nonaginta annis, & genuit Cainan.

¶¶. 9. 10. 12. 15. 18. 21. Vide Not.

VULGATA NOVA.

10. Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11. Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est.

12. Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel.

13. Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.

14. Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus est.

15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel postquam genuit Jared, octingentis triginta annis : & genuit filios & filias.

VULGATA NOVA.

24. Ambulavitque cum Deo, & non apparuit : quia tulit eum Deus.

25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios & filias.

27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, & mortuus est.

17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus est.

18. Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis, & genuit Henoch.

19. Et vixit Jared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20. Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni, & mortuus est.

21. Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusalam. *Eccli. 44. 16.*

22. Et ambulavit Henoch cum Deo : & vixit, postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias. *Heb. 11. 5.*

23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni.

VERSIO ANTIQUA.

24. Et complacuit Enoch Deo, & non est inventus postmodum : quia Deus illum transtulit. *Cyp. Testim. l. 3. 320. b.*

25. Et vixit Mathusala annis centum sexaginta septem, & genuit Lamech. *Hieron. quest. Heb. 10. 2. 512. b.*

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, annos octingentos duos, & genuit filios & filias.

27. Et fuerunt omnes dies Mathusala quos vixit, anni nongenti sexaginta novem, & mortuus est.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶. 9. Jul. Hilar. Bibl. PP. to. 6. col. 374. habet : Enos anno 190. genuit Cainan. Gr. Kai ἐγένετο Ἐνὼς ἐπὶ ἑκατὸν ὀνενήκοντα, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνάν.

¶. 10. 11. & seqq. August. loc. cit. post hoc, & mortuus est, addit : Argue ita deinceps quorum anni commemorantur, nec filios filiaque genuisse reticentur : & sup. cap. 10. col. 387. c. Scriptura divina, inquit, ubi & numerum annorum, quos illi homines vixerunt, commemorat, ita concludit, ut dicat de illo de quo loquebatur : Et genuit filios & filias : & fuerunt omnes dies illius, vel illius, quos vixit anni tot, & mortuus est.

¶. 12. Jul. Hilario, p. 374. Cainan anno 170. genuit Malelehel. Gr. Kai ἐγένετο Καϊνὰν ἐπὶ ὀμνήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ καὶ ἐγέννησε τὸν Μαλελεὴλ.

¶. 15. Jul. Hilario, ubi sup. Malelehel anno 165. genuit Jared. Gr. Kai ἐγένετο Μαλελεὴλ πεντή καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰαρέδ.

¶. 18. Jul. Hilario ubi sup. Jared anno 162. genuit Enoch. Gr. Kai ἐγένετο Ἰαρέδ δὺο καὶ ἑξήκοντα ἐπὶ καὶ ἑκατὸν καὶ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. S. Aug. l. 15. de civit. Dei, to. 7. col. 389. e. notat, in sexta generatione nusquam utrosque codices discrepare.

¶. 21. Jul. Hilar. ubi sup. Enoch anno 165. genuit Mathusalam. Gr. Kai ἐγένετο Ἐνώχ πεντή καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθυσάλα.

¶. 24. Eadem rursus habet Cyp. l. de Mortal. p. 235. c. præter unum, placuit, pro complacuit. Gr. Kai εὐπρέσυνεν Ἐνώχ τῷ Θεῷ καὶ οὐχ εὐρίσκετο, ὅτι μετέβηκεν αὐτὸν ὁ Θεός. Hieron. ep. ad Damas. to. 2. col. 565. c. Et non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Ambr. l. de Elia & jejun. c. 22. to. 1. col. 562. c. huc alludens dicit : Enoch raptus ad cælum est. Item August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. col. 389. e. In septima, inquit, (generatione) ubi ille qui natus est Enoch, non mortuus, sed quod Deo placuerit, translatus esse narratur ; eadem dissonantia est quæ in superioribus quinque de centum annis, antequam gigneret eum, qui ibi commemoratus est, filium ; atque ita in summa similis consonantia : vixit enim annos, antequam transferretur, secundum utrosque codices, CCCLXV.

¶¶. 25. 26. 27. Ad hæc Hieron. loco cit. Famosa questio, inquit, & disputatione omnium Ecclesiarum ventilata, quod juxta diligentem supputationem, quatuordecim annos post diluvium Mathusala vixisse referatur. Etenim cum esset Mathusala annorum 167. genuit Lamech. Rursum Lamech cum esset annorum 188. genuit Noë. Et sunt simul usque ad diem natiuitatis Noë, anni vite Mathusale 355. Sexcentesimo autem anno vita Noë diluvium factum est. Ac per hoc habita supputatione per partes, 955. anno Mathusale, diluvium

fuisse convincitur. Cum autem supra 969. annis vixisse sit dictus, nulli dubium est 14. eum annos vixisse post diluvium. Et quomodo verum est, quod oïlo tantum anima in arca salvæ factæ sunt ? Restat ergo ut quomodo in plerisque, ita & in hoc sit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris ita scriptum reperi : Et vixit Mathusala 187. annis, &c. ut in Vulg. A die ergo natiuitatis Mathusale, usque ad diem ortus Noë, sunt anni 369. His adde 600. annos Noë, quia in sexcentesimo vita ejus anno factum est diluvium : atque ita fit ut 969.º vita sua Mathusala mortuus sit, eo anno quo capit esse diluvium. Similiter August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. f. hunc nodum solvit ; maximè verò cap. 11. col. 390. b. & c. 13. col. 393. f. quo postremo loco ita disserit : Rursus movet cur in octava generatione antequam de Mathusale nasceretur Lamech, cum apud Hebræos legantur centum octoginta duo anni, viginti minus inveniuntur in codicibus nostris, ubi potius addi centum solent, & post genitum Lamech complendam restituntur ad summam, quæ in codicibus utriusque non discrepat (969.)..... sed quomodolibet istud accipiatur..... rectè fieri nullomodo dubitaverim, ut cum diversum aliquid in utriusque codicibus invenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum utrumque esse non potest verum, ei lingua potius credatur, unde est in aliam per Interpretes facta translatio. Nam in quibusdam etiam codicibus Græcis tribus, & uno Latino, & uno etiam Syro inter se consentientibus, inventus est Mathusalem sex annis ante diluvium fuisse defunctum. Idem pariter observat quest. 2. in Gen. to. 3. col. 380. b. Hanc questionem, inquit, plurium codicum mendositas peperit. Non solum quippe in Hebræis aliter invenitur, verum etiam in LXX. interpretatione. Mathusalam in codicibus paucioribus, sed veracioribus, sex annos ante diluvium reperiit fuisse defunctum. Julius Hilario, Bibl. PP. to. 6. col. 374. hoc erratum ita corrigendum credit : Igitur, inquit, Mathusalam vixit annos 182. & sic genuit Lamech ; & post hoc vixit annos 787. sic enim divina Scriptura fides vera demonstrat, quæ Mathusalam ante diluvium & vixisse, & mortuum esse narrat. Jam verò si cuiuslibet inspicias unde manaverit error, an ex Judæis, an ex LXX. Interp. neutris illorum tribuendus est, si Augustino fides, ait enim lib. 15. de civit. Dei, c. 13. col. 392. f. Absit ut prudens quispiam vel Indos cuiuslibet perverstitatis atque malitia tantum potuisse credat in codicibus tam multis, & tam longe lateque dispersis ; vel LXX. illos memorabiles viros, hoc de incidenda gentibus veritate unum communicasse consilium. Credibilis ergo quis dixerit, cum primum de bibliotheca Ptolemæi describi ista ceperunt, tunc aliquid tale fieri potuisse in codice uno, scilicet primitus inde descripto ; nunc jam latius emanaret, ubi potius

VERSIO ANTIQUA.

28.... Vide Not.

Hier. ubi sup.

513. a.

Ambr. de Noë &
Arca c. 1. 227. d.

29. Et vocavit nomen ejus Noë, dicens : Iste requiescere nos faciet ab operibus nostris, & à tristitia, & à terra cui maledixit Dominus Deus.

VULGATA NOVA.

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis, & genuit filios & filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium :

29. vocavitque nomen ejus Noë, dicens : Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus.

septuaginta septem anni, & mortuus est. Noë verò cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Japheth.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quidem accidere etiam scriptoris error. Et hoc, inquit, in illa questione de vita Mathusalem non absurdum est suspicari. Idem judicat de annis centum, quibus differebant supra Græci ab Hebræis : Illa diversitas, inquit, numerorum aliter se habentium in codicibus Græcis & Latinis, aliter in Hebræis, ubi non est ista de centum annis prius additis, & postea detractis, per tot generationes continuata paritas, nec malitia Judæorum, nec diligentia, vel prudentia LXX. Interpretum, sed scriptoris tribuatur errori, qui de bibliotheca supradicti regis codicem describendum primus accepit.

¶ 28. Jul. Hilario ubi sup. col. 374. sic habet : Lamech anno 188. genuit Noë. Gr. Καὶ ἔζησε Λάμεχ ὀκτὼ καὶ ὀγδ' ἐκατὸν καὶ ἑκατὸν ἔτη, καὶ ἐγέννησεν υἱόν. Ad hæc August. l. 15. de civit. Dei, c. 10. to. 7. col. 389. g. In sola nona genera-

tione, id est, in annis Lamech filii Mathusalem, patris autem Noë, summa universitatis discrepat, sed non plurimum : viginti enim & quatuor annos plus vixisse in Hebræis, quam in nostris codicibus invenitur. Nam antequam gigneret filium, qui vocatus est Noë, sex minus habet in Hebræis quam in nostris ; postea verò quam eum genuit, viginti amplius in eisdem quam in nostris ; unde sex illis detractis, restant viginti quatuor, ut dictum est.

¶ 29. Ambr. loc. cit. Hic faciet nos requiescere ab operibus, & à tristitia. &c. ut sup. Gr. Καὶ ἐπαύρασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε, λέγων· Οὗτος διαπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατήρατο Κύριος ὁ Θεός.

CAPUT VI.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. de civ. Dei,
l. 15. c. 23. r. 7.
col. 407. c. 408. b.

1. ET factum est, postquam cœperunt homines multi fieri super terram, & filiarum natarum sunt illis.

2. Videntes autem angeli Dei filias hominum, quia bonæ sunt, sumpserunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Et dixit Dominus Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, propter quod caro sunt : erunt autem dies eorum centum viginti anni.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Gr. Καὶ ἐγένετο ὥστε ἄνθρωποι ὑπάρχοντες, &c. ut in Lat. Similiter habet Tertul. l. de vel. virg. c. 7. p. 312. a. Et factum est cum cepissent homines plures fieri super terram, & filiarum natæ sunt eis.

¶ 2. Videntes autem, &c. Quod observat Nobilius, ista apud Augustinum conjungi cum superioribus, detractâ voculâ, autem, omnino falsum est, Mss. omnibus faventibus. In Græco sic : Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς,.... ὅτι καλὰ εἶσαν, &c. ut in Lat. In Ms. verò Alex. Ἰδόντες δὲ οἱ ἀγγέλοι τοῦ Θεοῦ, ut legebat August. vox autem, angeli, non ita angustè hic accipienda est, ac si homines non fuissent, hanc nempe ita explicat August. loc. cit. col. 408. b. c. Spiritu Dei fuerant facti angeli Dei & filii Dei : sed declinando ad inferiora, homines dicuntur nomine naturæ, non gratiæ ; & post pauca : LXX. quidem Interpretes & angelos Dei dixerunt istos, & filios Dei ; quod quidem non omnes codices habent, nam quidam nisi filios Dei non habent. Idem observat quæst. 2. in Gen. to. 3. col. 380. b. c. Queritur, inquit, quemadmodum potuerint angeli cum filiabus hominum concubere.... quamvis nonnulli & Latini & Græci codices non angelos habeant, sed filios Dei ; quos quidam ad solvendam istam questionem, justos homines fuisse crediderunt, qui potuerint etiam angelorum nomine nuncupari. Similiter Ambros. in Ps. 118. col. 1011. d. Qui autem, inquit, cum essent angeli Dei, hoc est vitæ probitate angelorum imitantes gratiam.... Qui ergo cum angeli viderentur, capti sunt decore femineo. Auct. etiam l. de ling. cleric. ap. Cypr. p. 532. Angelos vocat : Novimus, inquit, & angelos cum feminis cecidisse. Tertul. verò l. de vel. virg. c. 7. p. 312. a. sic legit : Conspicati autem filii Dei filias hominum quod pulchræ essent, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerunt. Item Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 513. b. Videntes autem filii Dei filias hominum quia bonæ sunt. Vox autem Gr. καλὰ, per hanc alterutram reddi potest, vel pulchræ, vel bonæ. Id ipsum significat August. l. 15. de civit. Dei, c. 23. col. 407. f. Bonas, inquit, id est, pulchras ; consuetudo quippe Scriptura hujus est etiam specio-

VULGATA NOVA.

1. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent,

2. videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Dixitque Deus : Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est : eruntque dies illius centum viginti annorum.

fos corpore, bonos vocare. Vid. Laçant. l. 11. c. 14. In Ms. Floriac. sic : Videntes autem filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi eas ab omnibus quas elegerunt.

¶ 3. Eadem exstant Græcè, præter hoc, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς σάρκας, propter quod ipsi carnes sunt. Aug. ibid. l. 20. c. 21. col. 602. e. habet : In hominibus istis, quoniam caro sunt, absque hoc, in æternum : similiter quæst. 134. in Gen. to. 3. col. 411. a. delet, in æternum, sed legit, propter quod carnes sunt, secundum meliorem notâ Mss. sic etiam quæst. 55. in Exod. col. 438. c. Non permanebit in istis hominibus spiritus meus, quoniam carnes sunt, absque hoc in æternum : & verò in Ms. Oxon. ac edit. Ald. deest eis τὸ αἰῶνα. Tertul. etiam l. de refur. carn. p. 570. a. legit : Non manebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt : at lib. de Monogam. p. 951. c. Non permanebit spiritus meus in istis hominibus in ævum, eò quod caro sint. Hilar. in Ps. 64. col. 163. f. Et dixit Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt : similiter in Ps. 55. col. 114. a. excepto verbo, habitabit, loco permanebit. Ambros. in Ps. 118. col. 1011. e. & in Luc. 9. col. 1406. d. Dominus Deus dixit : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, propter quod caro sunt : & in Ps. 38. col. 856. a. Non permanebit in his spiritus meus in æternum, quoniam carnes sunt : at l. de exhort. virg. to. 2. col. 296. a. delet in æternum, & habet caro, non carnes : & l. 6. Hexa. c. 6. col. 127. e. nec non lib. de Isaac & anima, c. 2. col. 357. c. ac ep. 39. col. 945. d. & alibi, tollit quidem, in æternum, sed legit, quoniam carnes sunt : similiter l. de Noë & Arca, c. 3. col. 230. b. & l. de myst. col. 327. e. nisi quod delet vocem istis, post hominibus : at in Ps. 118. col. 1168. f. legit, in his hominibus, deinde, quoniam carnes sunt, ut sup. & in eundem Ps. col. 1020. b. addit : Erunt dies eorum anni centum viginti. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 513. b. c. Et dixit Dominus Deus : Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, quia carnes sunt ; sed erunt dies eorum

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famoli.

5. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore,

6. pœnituit eum quòd hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus,

Inf. 8. 7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cœli: pœnitet enim me fecisse eos.

Eccli. 44. 17. 8. Noë verò invenit gratiam coram Domino. 9. Hæ sunt generationes Noë: Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Japheth.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

12. Cùmque vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram,)

13. dixit ad Noë: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra.

14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubito-

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Et post illud, cùm intrarent filii Dei ad filias hominum, & generabant sibi, illi erant gigantes à sæculo homines nominati.

5. Videns Dominus Deus, quia multiplicatæ sunt malitiæ hominum super terram, & omnis quisque cogitat in corde suo diligenter super maligna omnes dies:

6. Et cogitavit Deus quia fecit hominem super terram, & recogitavit:

7. Et dixit Deus: Deleam hominem, quem feci, à facie terræ, ab homine usque ad pecus, & à reptilibus usque ad volatilia cœli, quia iratus sum, quoniam feci eos.

9..... Noë vir justus atque perfectus in generatione sua, Deo placuit.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & impleta est iniquitate.

12..... quoniam corrupti omnis caro viam ejus....

13. Dominus Deus ait: Tempus omnis hominis venit ante me, quia repleta est terra iniquitatibus suis.....

14. Fac igitur tibi arcam ex lignis quadratis: nidos facies in ea, & bituminabis eam intus & foris bitumine.

15. Et facies arcam trecentorum cubitorum longitudine, & quinquaginta cubitorum latitu-

Aug. ubi sup. col. 407. f. 8.

Ibid. c. 24. col. 409. c.

Hieron. quest. Heb. to. 2. 513. c.

Ambros. to. 1. de Noë & Arca, c. 5. 232. b. Hilar. in Ps. 64. 163. f.

Ambros. de Noë, c. 5. to. 1. 232. b. c.

Ambros. Hex. 6. to. 1. col. 141. b. & l. de Noë & Arca, c. 6. 233. a. 234. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

centum viginti anni: at in Isai. 40. to. 3. col. 302. a. & in ep. ad Gal. 1. 3. to. 4. col. 300. f. tollit hoc, in æternum, retineque vocem, carnes, sicut etiam Auc. op. imp. in Matth. hom. 50. p. 213. a. Auctor verò l. de vocat. Gent. 1. 2. c. 10. p. 23. e. delet quidem, in æternum, sed habet, caro. Similiter Auc. quest. Ver. Test. q. 41. & 106. col. 55. a. & 102. e. legit: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia sunt caro: & paulo post: Propterea quòd sint caro: & infra, col. 144. c. quia sunt caro, anni illorum centum viginti. Item apud Eucher. Lugd. quest. in Gen. p. 841. a. Erunt dies eorum centum viginti anni. In Ms. Floriac. sic: Et tunc dixit Deus: Non permanebit spiritus meus in istis hominibus in æternum, propter quod sint caro.

¶ 4. Vix dissimiliter legit Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 513. c. Gigantes autem erant super terram in diebus illis; & post hæc quomodo ingrediebantur filii Dei ad filias hominum, & generabant eis, illi erant gigantes à sæculo homines nominati: nec aliter in Græco, nisi excipias hæc pauca: Καὶ μετ' ἐκεῖνο αἰς αἰὲς περὶ οὐρανὸν οἱ υἱοὶ, &c. quæ lectio magis Augustino favet: subinde, pro ἐγγενέσθαι αὐτοῖς, ut legit Hieron. Ms. Alex. habet, ἐγγενέσθαι αὐτοῖς, cui lectioni suffragatur Augustinus. Apud Ambros. l. de Noë & Arca, c. 4. col. 230. d. priora tantum verba leguntur: Gigantes autem erant in terra in diebus illis.

¶ 5. Gr. ita incipit, Ἰδὼν δὲ, videns autem; reliqua ut in Lat. ad verbum. Eadem memorat Auc. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. his verbis: Et vidit Dominus Deus redundare nequitias hominum super terram, & quòd omnes in malum recordarentur à principio dierum suorum.

¶ 6. In Gr. Καὶ ἐνεθυμήθη ὁ Θεός..... ἔ. διενόησεν. Ad quæ August. Locut. 14. de Gen. to. 3. col. 326. c. Quod scriptum est, inquit, in quibusdam Latinis codicibus: Et pœnituit, &c. in Græco invenitur, διενόησεν, quod magis, recogitavit, quàm pœnituit, significare perhibetur, quod verbum etiam nonnulli Latini codices habent. Tertul. l. contr. Prax. p. 851. b. legitur videtur pœnituit, cùm dicat: Pœnitens (Deus) quòd hominem fecisset.

¶ 7. Nil Græco similis, præter verbum, iratus sum, pro quo, ἐνεθυμήσθαι, pœnituit me; at in Ms. Alex. & Cott. legitur, ἐνεθυμήσθαι, excandui, seu iratus sum, ut vertit August. Item posui, deleam, auctoritate Manuscriptorum, licet edidit. ferant, delebo, juxta Gr. Ἀπαλείψω enim verò idem August. Locut. 14. de Gen. to. 3. col. 326. c. observat, in quibusdam Latinis codicibus scribi: Et dixit

Tom. I.

Deus: Deleam hominem, quem feci, à facie terræ. Similiter habet Auc. quest. Ver. Test. q. 41. col. 55. a. & c. sed deleam omnia ab homine usque ad pecus. Ambros. verò l. de Noë & Arca, c. 4. col. 231. d. Ab homine usque ad pecus, & à reptili usque ad volatilia cœli delebo: & paulo sup. Postea habet, inquit, quia iratus Dominus est. Auc. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. Perdam hominem, quem feci, à facie terræ, ab homine usque ad pecus, & à reptili usque ad volatilia cœli.

¶ 9. Gr. Νῶε ἀνθρώπος δικαίος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεῇ αὐτῇ, τῷ Θεῷ εὐρέσεν Νῶε.

¶ 11. Itidem Græcè, nisi quòd post verbum, impleta est; iterum ponitur ἡ γῆ, terra.

¶ 12. Sic est in Græco ad verbum. Apud Ambros. l. de Noë & Arca, c. 5. col. 232. c. Corrupti omnis caro viam suam; tum addit: Carnem hic posuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam ejus corruperit: & post pauca: Alii habent, inquit, viam ipsius, hoc est, Dei. Gr. τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

¶ 13. In Gr. sic: Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Νῶε· Καὶ ὅς πάντες ἀνθρώποι ἦκεν ἐναντίον μου ὅτι ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας ἀπ' αὐτῶν, &c. Et dixit Dom. Deus Noë: Tempus omnis hominis venit coram me, quia terra impleta est iniquitate ab ipsis.

¶ 14. Itidem in Græco, præter vocem, τὴν κιβωτὸν, additam verbo facies, cujus loco, nempe κιβωτὸν, Ambros. ponit, in ea, seu ut l. de Noë, c. 6. col. 233. d. Nidos facies in arca; & verò edit. Compl. habet, ἐν αὐτῇ, Ald. κατὰ τὴν κιβωτὸν. Ad hæc August. Locut. 15. de Gen. to. 3. col. 326. d. Quod habent, inquit, Latini codices plurimi: Nidos facies in arcam; cùm Latina locutio sit, non in arcam, sed in arca; Græci nec in arcam, nec in arca, habent; sed, nidos facies arcam; quòd intelligitur ut ipsa arca nidi essent. Deinde Ambros. l. de Noë & Arca, c. 6. col. 234. a. pro, bituminabis eam, quod scripserat supra, legit: illinies eam bitumine. Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. a. similiter habet: Fac tibi arcam de lignis quadratis; cui accinit August. in Ps. 86. col. 920. f. dicens: De lignis quadratis edificata est arca. Item Auc. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 7. legit: Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricameratam facies arcam; & bituminabis intrinsecus & extrinsecus.

¶ 15. Sic Ambros. l. de Noë & Arca, c. 7. col. 234. c. Lib. verò 6. Hexa. col. 141. c. ita incipit: Et sic facies arcam, ut in Græco, quod sic pergit: Τριακοντα πηχῶν τὸ

D ij

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambros. ubi sup. dine, & triginta cubitorum altitudine.
col. 141. c. 233. c.
234. c. 237. c.

16. Colligens facies arcam, & in cubito consummabis eam à summo : ostium verò facies ex transverso : inferiora autem arcæ bicamerata & tricamerata facies.

Auct. l. de promiss. Dei, ap. Prosp. l. 1. c. 7. p. 95. d.
Ambr. de Noë, c. 10. 39. c. 240. d. f.
17. Ecce adducam diluvium aquæ super terram, & interficiam omnem carnem, in qua est spiritus vitæ sub cœlo : Quæcunque sunt in terra, morientur.

18. Statuam testamentum meum ad te....

Tertul. de Monog. 952. c.

19.... Ex omnibus bestiis ex omni carne, duo induces in arcam, ut vivant tecum : masculus & femina erunt.

20. De animalibus volatilibus secundum genus, & de omnibus serpentibus terræ secundum genus ipsorum : duo ex omnibus introibunt ad te, masculus & femina.

rum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius.

16. Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summam ejus : ostium autem arcæ pones ex latere : deorsum, coenacula, & tristega facies in ea.

17. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cœlum : Univerfa quæ in terra sunt, confumentur.

18. Ponamque fœdus meum tecum : & ingredieris arcam tu, & filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum, tecum.

19. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum : masculini sexus & feminini.

20. De volucribus juxta genus suum, & de jumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundum genus suum : bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

VULGATA NOVA.

21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandari possunt, & comportabis apud te : & erunt tam tibi quam illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quæ præceperat illi Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἄρκος τῆς κλωτῆς, ἢ περὶ κόντα πύχων τὸ πλάτος, ἢ τριάκοντα πύχων τὸ ὕψος αὐτῆς. Græca sic reddit Auct. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 7. Et sic facies eam : Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ ; quinquaginta cubitorum latitudo ; & triginta cubitorum altitudo ipsius. In ed. Compl. deest, αὐτῆς.

¶ 16. Gr. Ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν κλωτὴν, ἢ εἰς τῆς συντελέσεις αὐτὴν ἀναβὼν τὴν δὲ ὑψὺς τῆς κλωτῆς ποιήσεις ἐκ πλαγίων, κατὰ γὰρ διώροφα, ἢ τριώροφα ποιήσεις αὐτὴν. Edit. Compl. tollit, τῆς κλωτῆς, post ὑψὺς, cum Ambrosio, qui etiam l. de Noë, c. 8. col. 236. d. legit : Ostium ex adverso facies, non ex transverso, ut sup. Mss. tamen duo hic etiam retinent, ex transverso. Id ipsum monet August. Locut. 16. de Gen. to. 3. col. 326. d. Quod habent, inquit, plerique codices : facies ostium arcæ à latere ; nonnulli habent : ex transverso ; sic enim voluerunt interpretari quod Græci dicunt, ἐκ πλαγίων. Item, quæst. 6. in Gen. to. 3. col. 381. c. & l. 15. de civit Dei, c. 26. col. 411. a. addit : Inferiora bicamerata, & tricamerata facies eam ; saltem ex codd. Mss. nam editt. utrobique ferunt, ea, non eam ; & posteriori loco, nonnulli Mss. habent : bicameratam & tricameratam. Hieron. etiam quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. a. legit : Colligens facies arcam, & in cubito consummabis eam de super. Item apud Rufin. l. 1. de bened. Patr. p. 6. b. 14. b. Arca bicamerata & tricamerata fieri jubetur. Auct. verò l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 7. p. 95. c. d.

legit cum Vulg. Fenestram facies in arca, & in cubito consummabis eam ; ostium autem arca pones ex latere.

¶ 17. Gr. Ἐγὼ δὲ εἰς ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν, ὃς ὡς ἐπὶ τὴν γῆν, καταρθεῖραι πάσαν σάρκα.... ἢ ὅσα ἂν ᾖ ἐπὶ τῆς γῆς, τελευτήσῃ. Ego autem ecce induco diluvium, aquam super terram, ut disperdam omnem carnem.... & omnia quæ fuerint super terram, morientur. In ed. Compl. non legitur, ἐπάγω, sed ἐπάξω.

¶ 18. Gr. Καὶ σῶσω τὴν διαθήκην μὲ μετὰ σοῦ, Mf. verò Alex. cum edit. Ald. fert, μὲ πρὸς σε, ut Ambrosius supra.

¶ 19. Gr. Καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ὀρέων τῶν πετεινῶν κατὰ γένος, ἢ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, ἢ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σε, τρέφεσθαι μετὰ σοῦ, ὥσπερ ἢ βῆλυ. Ab omnibus avibus volatilibus secundum genus, & ab omnibus pecoribus secundum genus, & ab omnibus reptilibus reptantibus super terram, secundum genus eorum, duo duo ab omnibus ingredientur ad te, ut nutrantur tecum, masculus & femina.

¶ 20. Gr. Ἀπὸ πάντων τῶν ὀρέων τῶν πετεινῶν κατὰ γένος, ἢ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν κατὰ γένος, ἢ ἀπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, δύο δύο ἀπὸ πάντων εἰσελεύσονται πρὸς σε, τρέφεσθαι μετὰ σοῦ, ὥσπερ ἢ βῆλυ. Ab omnibus avibus volatilibus secundum genus, & ab omnibus pecoribus secundum genus, & ab omnibus reptilibus reptantibus super terram, secundum genus eorum, duo duo ab omnibus ingredientur ad te, ut nutrantur tecum, masculus & femina.

CAPUT VII.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. 10. 1. de Noë, c. 11. 241. a. d.

1. ET dicit Dominus.... Intra tu, & omnis domus tua, in arcam : quia te vidi justum coram me in generatione ista.

Hilar. in Ps. 140. § 37. b. c.

2. A pecoribus autem mundis induces ad te septem & septem, & à pecoribus immundis bina & bina.

Aug. Locut. 17. 10. 3. 327. a.

4. Adhuc enim septem dies, ego inducam diluvium aquæ super terram.... & delebo omnem

1. D Ixitque Dominus ad eum : Ingredere tu, & omnis domus tua, in arcam : te enim vidi justum coram me in generatione hac.

2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena & septena, masculum & feminam : de animalibus verò immundis duo & duo, masculum & feminam.

3. Sed & de volatilibus cœli septena & septena, masculum & feminam : ut salvetur semen super faciem universæ terræ.

4. Adhuc enim, & post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & quadra-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Gr. Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς Νῶε, &c. ut in Lat. ad verbum.

¶ 2. Gr. Ἀπὸ πάντων κτηνῶν τῶν καθαρῶν εἰσάγαγε πρὸς σε ἐπτά ἐπτά, ὥσπερ ἢ βῆλυ, ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν μὴ καθαρῶν, δύο δύο, ὥσπερ ἢ βῆλυ. Tertul. l. de Monog. c. 5. p. 952. f. Eadem forma, inquit, & septena ex binis

allegi mandata ex masculo & femina : uno & una. Auct. quæst. Ver. Test. q. 7. col. 46. c. De mundis & immundis induc tecum in arcam.

¶ 4. Ita nonnulli Latini codices habent, ut monet August. ibid. tum subdit : In Græco invenitur : Ego inducam pluam super terram : Græca locutio genitivum casum habet,

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

ginta noctibus : & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ.

5. Fecit ergo Noë omnia, quæ mandaverat ei Dominus.

6. Eratque sexcentorum annorum quando diluvii aquæ inundaverunt super terram.

Matt. 24. 32. & uxores filiorum ejus cum eo, in arcam, propter Luc. 17. 26. 1. Petr. 3. 20. aquas diluvii.

8. De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucris, & ex omni, quod movetur super terram,

9. duo & duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noë.

10. Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.

11. Anno sexcentesimo vitæ Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt :

resurrectionem carnis à facie terræ.

5. Et fecit Noë omnia, quæcunque præcepit illi Dominus Deus, sic fecit.

6.... Vide Not.

7.... Ingressus est Noë & filii ejus, & ejus uxor & uxores filiorum ejus.

8. Et à volatilibus mundis, & à volatilibus immundis, & à pecoribus mundis, & à pecoribus immundis, & ab omnibus serpentibus in terra,

9. duo duo intraverunt ad Noë in arcam, masculus & femina....

10.... & aqua diluvii facta est super terram.

11. Sexcentesimo anno in vita Noë, secundi mensis, septima & vicesima mensis, & rupti sunt omnes fontes abyssi, & cataractæ cœli apertæ sunt.

Ambr. de Noë, c. 23. 245. a. 246. a.

Aug. Locut. 12. 327. a.

Ambr. de Noë, c. 21. 259. f.

Aug. quest. 8. in Gen. 10. 3. 381. c.

VULGATA NOVA.

12. & facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noë, &

Sem, & Cham, & Japheth, filii ejus; uxor illius, & tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam :

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

14. ipsi & omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, & omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universæ aves, omnesque volucres,

15. ingressæ sunt ad Noë in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.

16. Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus : & inclusit eum Dominus deforis.

17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram : & multiplicatæ sunt aquæ, & elevaverunt arcam in sublime à terra.

14. & omnes bestiæ secundum genus, & omnia pecora secundum genus, & omne repens quod movetur super terram secundum genus, & omne volatile secundum genus,

15. intrarunt ad Noë in arcam, bina ab omni carne, in quo est spiritus vitæ.

16.... & clausit Dominus à foris arcam.

17. Et factum est diluvium quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Aug. Locut. 20. 10. 3. 327. c.

Ambr. de Noë, c. 15. 248. d.

Ibid. c. 13. col. 244. b.

VULGATA NOVA.

18. Vehementer enim inundaverunt : & omnia repleverunt in superficie terræ : porrò arca ferebatur super aquas.

19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram :

opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cœlo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

non accusativum, ut si hoc in Latinum exprimamus, ita dicatur : Adhuc enim septem dierum inducam pluviam super terram ; & infra Locut. 19. col. 327. b. Quod scriptum est, inquit, Delebo omnem suscitationem, non creationem dictam notandum est : ἀνάσσειν enim Græcè scriptum est, quod nomen etiam resurrectionis assidue ponitur, in scripturis Græcis, cum posset ἐξανάσσειν dici, ut suscitatio sit ἀνάσσειν, resurrectio, ἐξανάσσειν. Apud LXX. sic integer versus extat : "Ετι γὰρ ἡμερῶν ἐπὶ ἃ ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἢ τεσσαράκοντα νύκτας, ἢ ἐξαλείψω πᾶν τὸ ἀνίσχυμα, ὃ ἐποίησα ἀπὸ προσώπου πάσης τῆς γῆς." In Mf. Alex. τῆς γῆς, absque, πάσης.

¶ 5. Ita in Græco, præter hoc ultimum, sic fecit, quod abest. Ita tamen legisse constat Augustinum in suo codice cum dicat ibid. Quod scriptum est : Et fecit Noë.... sic fecit : locutio est similis ei, quod in conditione creaturæ, posteaquam dicitur, & sic est factum, additur, & fecit Deus. Ambros. l. de Noë & Arca, c. 13. col. 246. c. simpliciter habet : Et fecit omnia Noë, quæ mandavit ei Dominus Deus.

¶ 6. 7. Hi duo versus defunt in Mf. Gr. Cot. quæ autem posui ex Ambrosio, ex ipsiusmet dictis confeci : sic enim habet loc. cit. Hic ordo fuit ingredientium, ut primò ipse ingrederetur, & filii ejus ; deinde ejus uxor, & uxores filiorum ejus. Gr. Εἰσῆλθε δὲ Νωὲς, ἢ οἱ, &c. ut in Lat.

¶ 8. Idem Græcè, nisi excipias hæc ultima, serpentibus in terra, pro quibus habetur, τῶν ἐρπύλλων ἐπὶ τῆς

γῆς, reptantibus super terram ; at in Mf. Alex. & Cot, τῶν ἐρπύλλων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

¶ 9. Ita quoque in Græco.

¶ 10. Ad verbum è Græco.

¶ 11. Optimè Augustinus ex Græco, usque ad hoc, & vicesima mensis. Quæ autem sequuntur ex Ambrosio, cum Græco pariter concinunt, nisi quod ante hoc, & rupti sunt, Græcum hab. τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, deinde, ἐρράγυσαν, &c. Ambrosius etiam infra, col. 253. d. dicit, diluvium capisse secundo mense anni, septima & vicesima mensis.

¶ 14. Similia Græcum habet, nisi quod loco, & omne volatile secundum genus, fert, Καὶ πᾶν ὄρεον πτερινὸν κατὰ γένος αὐτῷ, & omnis avis volatilis secundum genus suum : at in Mf. Alex. defunt, ὄρεον, & αὐτῷ, sicut apud August. Ald. quoque edit. delet, ὄρεον.

¶ 15. Ita in Græco præter seqq. δύο δύο, ἀρσεν ἢ θῆλυ, duo duo, masculus & femina, loco bina. Ad hæc autem, in quo est spiritus vitæ, August. ait : Non refertur, in quo, nisi genus subaudias, id est, in quo genere ; nam si, carne, subaudiremus, in qua, fuerat descendendum, quod solus interpres Symmachus dixit.

¶ 16. Gr.... Καὶ ἐκλείσθη Κύριος ὁ Θεὸς τὰς κλισίας ἐξωθεν αὐτῷ, & clausit Dominus Deus arcam deforis ejus.

¶ 17. Gr. Καὶ ἐγένετο ὁ κατακλυσμὸς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἢ τεσσαράκοντα νύκτας, &c.

Aug. de anim. l. 4. to. 10. 407. d.

21. Et mortua est omnis caro quæ movebatur super terram, volatiliū, pecorum, & jumentorum, & ferarum, & omnis serpens, qui movetur super terram: & omnis homo,

Idem de civ. Dei, l. 13. c. 24. to. 7. 347. d.

22. & omnia quæcunque habent spiritum vitæ, & omnis qui erat super aridam, mortuus est.

Id. Locut. 22. to. 3. 327. d.

23. Et deleta est omnis fuscitatio, quæ erat super faciem omnis terræ, ab homine usque ad pecudem, & repentiū, & volatiliū cœli: & deleta sunt de terra: & derelictus est Noë solus in arca cum iis, qui cum ipso erant.

Ambr. de Noë, c. 15. 250. d.

Aug. quæst. 11. in Gen. to. 3. 382. a.

24. Et exaltata est aqua super terram centum quinquaginta dies.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 21. Græcè, vix dissimilia, nempe, Καὶ ἀπέθανε πᾶσα σὰρξ κινεμένη ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν πετεινῶν, ἢ τῶν κινήων, ἢ τῶν βιρίων, ἢ πᾶν ἔρπετον κινέμενον, &c. ut in Lat. Et mortua est omnis caro, quæ movetur super terram, volatiliū, & pecorum, & bestiarum, & omne reptile quod movetur, &c. Aug. quæst. Vet. Test. q. 41. col. 55. a. c. hæc habet: Et mortua est omnis caro in aqua, in qua erat spiritus vitæ.

¶ 22. August. loco cit. de civit. Dei, habet, omnia quæ, Gr. πάντα ὅσα, deinde ἔχει πνοὴν ζωῆς, ad quod August. ibid. Non Græcus πνεῦμα, sed πνοὴ dixit, ad verbum, flatum: mox in Græco, Καὶ πᾶν ὃ ἐν, &c. ut in Lat. at in edit. Ald. legitur, καὶ πᾶς ὃς ἐν, uti August. supra.

21. Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptiliū, quæ reptant super terram: universi homines,

Sap. 10.

4. Eccli.

39. 28.

1. Petr.

3. 20.

22. & cuncta in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.

23. Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quàm volucres cœli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

24. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

¶ 23. Gr. Καὶ ἐξήλειψε πᾶν τὸ ἀνάστημα, ὃ ἦν ἐπὶ προσώπῳ τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήων, ἢ ἔρπετων, ἢ τῶν πετεινῶν τῶν ἐρανῶν, ἢ ἐξήλειψεν ἀπὸ τῆς γῆς. ἢ κατελείφθη μόνος Νῶε, ἢ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῇ. In edit. Ald. loco, Καὶ ἐξήλειψε, & delevis, existat, ἐξήλειψεν, deleta est, ut apud Aug. & infra pro ἐξήλειψεν, in Ms. Alex. ἐξήλειψεν.

¶ 24. Ita in Græco: Ambros. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. e. similiter ait: Centum quinquaginta diebus fuisse infusionem aquarum, seu ut infra, col. 253. d. infusisse diluvium.

CAPUT VIII.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. de Noë, to. 1. c. 16. 250. f. 251. d.

1. Memor fuit Dominus Noë, & bestiarum, & jumentorum.... & induxit Dominus spiritum super terram, & cessavit aqua.

Aug. quæst. 12. in Gen. to. 3. 382. b.

2. Et conclusi sunt fontes abyssi, & cataractæ cœli: & detenta pluvia de cœlo.

Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 514. b.

3. Et cessavit aqua super terram....

Aug. l. 15. de civ. Dei, to. 7. c. 14. 394. e.

4. Et sedit arca in mense septimo, septima & vicesima die mensis, super montes Ararat.

5. Aqua autem minuebatur usque ad undecimum mensem: in undecimo autem mense, prima die mensis, paruerunt capita montium.

6.... post quadraginta dies, aperuit Noë ostium arcæ, quod fecit, & emisit corvum:

Hieron. quæst. Hebr. to. 2. 514. b.

1. Recordatus autem Deus Noë, & omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ.

2. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cœli: & prohibita sunt pluviae de cœlo.

3. Reversæque sunt aquæ de terra euntes & redeuntes: & cœperunt minui post centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis, super montem Armeniæ.

5. At verò aquæ ibant & decrescabant usque ad decimum mensem: decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.

6. Cùmque transissent quadraginta dies, aperiens Noë fenestram arcæ, quam fecerat, dimisit corvum:

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. In Gr. sic: Καὶ ἀνεμνήσθη, (Ms. Alex. cum ed. Ald. ἐμνήσθη) ὁ Θεὸς τῇ Νῶε, ἢ πάντων τῶν βιρίων, ἢ πάντων τῶν κινήων, ἢ πάντων τῶν πετεινῶν, ἢ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων, ὅσα ἦν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ κιβωτῇ, ἢ ἐπὶ γῆς, &c. ut in Lat. At in Ms. Oxon. ac edit. Compl. vox πάντων, tripliciter omittitur. Item in Ms. Cor. defunt, Καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. pro cessavit aqua, legit, quievit aqua. Gr. ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. Ambros. ubi sup. c. 17. col. 253. Centum quinquaginta diebus aliis cessit diluvium. August. quæst. 12. in Gen. to. 3. col. 382. b. Scriptum est, inquit, post centum quinquaginta dies adductum esse spiritum super terram, & defuisse aquam.

¶ 2. Versus integer non ita exprimitur ap. August. sed ipsummet confecimus ex his quæ narrat S. Doctor, scripserim, dicens, & conclusos fontes abyssi, & cataractas cœli, & detentam pluviam de cœlo. In Gr. sic: Καὶ ἐπεκαλύφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, ἢ οἱ καταράκται τῶν ὑδάτων, ἢ ἀνεκλύθη ὁ ὕδατος ἀπὸ τῶν ὑδάτων. Ambros. l. de Noë & Arca c. 17. col. 252. b. legit: Clausi sunt fontes aquarum, & cataractæ cœli. Hieron. verò quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. b. Et revelati sunt fontes abyssi, & cataractæ cœli: tum addit: Pro revelatis fontibus, clausos & obturatos, omnes interpretes transulerunt: Varietas orta est ex similitudine verbī utriusque, ἐπεκαλύφθησαν, & ἀπεκαλύφθησαν: primum legisse videtur Ambrosius cum August. uti etiamnum existat in edit. Rom. alterum admisit Hieron. quod etiam invenitur in Ms. Alex. ac edit. Ald.

¶ 3. Gr. Καὶ ἐπέσθη τὸ ὕδωρ πορευόμενον ἀπὸ τῆς

γῆς, &c. Et cedebat aqua vadens de terra.

¶ 4. Idem Græcè, exceptâ vocali, die, quæ deest. Similiter Ambros. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. e. Et sedit arca septimo mense, septima & vigesima mensis; & infra, col. 253. c. Tunc ergo sedit arca, hoc est, in mense septimo, septima & vigesima mensis, super montem quardati.

¶ 5. Ita August. è Græco, nisi quòd loco, usque ad undecimum mensem; in undecimo autem, &c. ibi legitur: ἕως τῆς δεκάτης μηνός, ἢ ἐν τῷ δεκάτῳ, &c. usque ad decimum mensem, & in decimo, &c. Ms. tamen Alex. cum edit. Ald. habet, ἐν δὲ τῷ ἐνδεκάτῳ, in undecimo autem. Similiter Ambros. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: Postea minui cepisse aquas, & centum quinquaginta diebus diminutionem aquarum factam, postea apparuisse capita montium. Et infra, col. 253. d. Ex illo, inquit, minus diluvium cepit: pauloque post: Diluvium cepit secundo mense anni, septima & vigesima mensis; centum quinquaginta diebus influxit diluvium; centum quinquaginta diebus aliis cessit diluvium; quadraginta diebus nimia vis.... exsternavit; quadraginta diebus aliis exaltis, postquam visa sunt capita montium, undecimo mense, primo die mensis, dimisit corvum S. Noë. Rectè autem Ambros. sub finem scribit, visa sunt capita, è Gr. ὄψιναι αἱ κεφαλαί, pro quo ipse sup. apparuerunt capita, Aug. paruerunt. Habet etiam undecimo mense, cum August. sicut & prima die, cum ipso: sed à Græco abest vox die.

¶ 6. Gr. Καὶ ἐγένετο μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἡνέφθη Νῶε τὴν βυρίδα, &c. ut in Lat. observat ibid. Hieronymus,

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

7. qui egrediebatur, & non revertebatur, donec ficcarentur aquæ super terram.

8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ super faciem terræ.

9. Quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam: aquæ enim erant super universam terram: extenditque manum, & apprehensam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultrà septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad vespèram, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo: intellexit ergo Noë quod cessassent aquæ super terram.

12. Expectavitque nihilominus septem alios dies: & emisit columbam, quæ non est reversa ultrà ad eum.

13. Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ super terram: & aperiens Noë tectum arcæ, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terræ.

14. Mense secundo, septimo & vigesimo die mensis, arefacta est terra.

15. Locutus est autem Deus ad Noë, dicens:

16. Egredere de arca, tu & uxor tua, filii tui & uxores filiorum tuorum tecum.

17. Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus, quàm in bestiis & universis reptilibus, quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram:

Sup. 1. 28. *Infr. 9.* 1. 18. Egrediens est ergo Noë, & filii ejus, uxor illius, & uxores filiorum ejus, cum eo.

19. Sed & omnia animantia, jumenta, & reptilia quæ reptant super terram, secundum genus suum, egressa sunt de arca.

7. & egressus non rediit ad eum, donec ficcarentur aquæ de terra.

8.... *Vide Not.*

9..... & extendit manum suam, accepit eam, & induxit eam ad semetipsum in arcam.

10.... *Vide Not.*

11. Regressa est igitur columba ad vespèram, habens folium oleæ & ramum in ore suo: & cognovit Noë quia defecit aqua à terra.

12.... & non apposuit reverti ad eum amplius.

13.... in primo & sexcentesimo anno vitæ Noë, primo die mensis imminuta aqua à facie terræ: & denudavit Noë tectum arcæ, & advertit quod aqua omnis recessisset.

14. In secundo autem mense, septima & vigesima die mensis, ficcata terra.

15. Et dixit Dominus Deus ad Noë:

16. Exi de arca, tu & uxor tua, & filii tui....

18. Et exivit ipse, & uxor ejus, & filii, & uxores filiorum ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pro ostio scriptum esse in Hebræo, *fenestram*. Similiter Ambrosius. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *Post quadraginta dies aperuisse ostium arcæ sanctum Noë. Ostium etiam ponit infra, col. 253. e. paulo vero post, fenestram; Mf. Oxon. τὴν κύραν.*

¶ 7. Sic etiam in Græco, præter unum ad eum, quod abest; loco verò, *donec ficcarentur aquæ, &c. exiit in singulari, ὥς τὸ ὑπερβῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς donec ficcaretur aqua, &c. August. Locut. 23. de Gen. to. 3. col. 327. c. sic habet: Et dimisit eorum videre si cessavit aqua; & exiens reversus non est, donec ficcavit aqua à terra. Hunc legendi modum confirmat Mf. Alex. in quo sic: Καὶ ἀπέστειλε τὸν κόρακα, τὸ ἰδεῖν εἰ κεκόπαιεν τὸ ὕδωρ, ἢ ἐξηλεῶν, ἢ ἀνέσπρεψεν, &c. Similiter habet edit. Ald. τὸ ἰδεῖν εἰ κεκόπαιεν, &c. Ambrosius. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *dimissum eorum non revertisse.... & infra, col. 254. c. d. quærens, quare non regressum dixeris eorum, donec ficcaret aqua à terra; quasi verò postea sit regressus, subdit cum Aug. ubi sup. non inde sequi; sed hanc locutionem usitatam esse Scripturæ divinæ. Rursum Ambrosius. post pauca: Quæ est, inquit, locutio ista, ut diceret: Donec ficcaret aqua à terra, non terra ab aqua? Mox ille: Et quidem usus loquendi etiam hoc habere consuevit. Vid. etiam Hilarius in Pf. 146. col. 580. f.**

¶ 8. Tertullianus. l. de Bapt. c. 8. p. 389. c. his alludens dicit: *Columbam dimissam ex arca.*

¶ 9. Græco. Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἔλαβεν αὐτήν, &c. ut in Lat. *Et extendens manum, accepit eam, &c. Ad hæc August. loco cit. Quod scriptum est, inquit, & extendit manum suam, accepit eam, &c. Locutio est, quam propterea Hebræam puto, quia & Punica lingue familiarissima est, in qua multa invenimus Hebræis verbis consonantia; nam utique sufficeret: Et extendit manum, & si non adderet, suam. Mf. etiam Alex. cum edit. Ald. & Compl. habet, τὴν χεῖρα αὐτῆς. Ambrosius. l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. alludens ait: *Dimissam columbam revertisse vocavit.**

¶ 10. Ambrosius. ubi sup. col. 252. f. scribit: *Iterum post septem dies dimissam columbam.* In Gr. Καὶ ἐπιχῶν ἐτι ἡμέρας ἐπτά ἐτέρας, πάλιν ἐξαπέστειλε τὴν περισεραν ἐκ τῆς κιβωτῆς, & cum sustinuisse adhuc septem dies alios, rursum

emisit columbam ex arca. In Mf. Oxon. ac edit. Compl. deest vox, ἐτέρας, post ἐπτά.

¶ 11. Id quod ramum hic appellat Ambrosius ibidem infra, *ramulum* dicit; at sup. c. 17. col. 252. f. scribit: *Post septem dies dimissam columbam revertisse cum ramo olivæ.* Similiter Tertullianus. l. de Bapt. c. 8. p. 389. c. ait: *Columbam dimissam ex arca, & cum olea reversam.* Auct. l. ad Novatian. hæret. ap. Cypr. p. 436. *Recepisse eam (Noë) portantem suo ore olivæ folium.* August. Locut. 24. de Gen. to. 3. col. 327. e. *Habebat, inquit, olivæ folia, junculum in ore suo.* In Gr. sic: Καὶ ἀνέσπρεψεν πρὸς αὐτὸν ἡ περισερὰ τὸ πρὸς εὐσπέραν, ἢ εἶχε ῥυμὸν ἐλαιᾶς, καρπὸς ἐν τῷ σώματι αὐτῆς, ἢ ἔγνω Νῶε, ὅτι κεκόπαιεν, &c. ut sup. *Et revertit ad eum columba ad vespèram, & habebat folium oleæ, festucam in ore suo; & cognovit Noë quia cessavit, &c.*

¶ 12. Idem Græco. Ambrosius. etiam l. de Noë & Arca, c. 17. col. 252. f. ait: *Post septem dies dimissam (columbam) non revertisse.*

¶ 13. Versus totus non constat, nisi ex propriis Ambrosii dictis, paulisper immutatis; ita nempe Ambrosius. narrat cap. 20. col. 258. c. *In primo & sexcentesimo anno vitæ Noë, primo die mensis, imminutam aquam dicit à facie terræ; pauloque post: Et denudavit Noë tectum arcæ: supra verò, c. 17. col. 252. f. addit, advertisse Noë quod aqua omnis recessisset; ex quibus versum integrum confecimus ut sup. In Græco exstat hoc modo: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐνὶ ἢ ἐξακοσίων ἔτει, ἐν τῇ ζωῇ τῆς Νῶε, τῇ πρώτῃ μηνὸς, μιᾶ τῇ μηνὸς, ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς, ἢ ἀπεκαλύψε Νῶε τὴν στέγην τῆς κιβωτῆς ἣν ἐποίησε, ἢ εἶδεν ὅτι ἐξέλιπε τὸ ὕδωρ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Et factum est in uno & sexcentesimo anno, in vita Noë, primi mensis, una mensis, defecit aqua à terra; & denudavit Noë tectum arcæ quod fecerat, & vidit quia defecit aqua à facie terræ. In Mf. verò Cort. ac edit. Compl. desunt, μιᾶ τῇ μηνὸς, una mensis, sicut in Mf. Alex. ἣν ἐποίησε, quod fecit; quæ omnia non legitur videtur Ambrosius.*

¶ 14. Græco sic mutatur ordo: Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μηνὶ ἐξυράνθη ἡ γῆ, ἐξ δὲ ὅρμη ἢ εἰκάδι τῷ μηνός.

¶ 15. Græco. addit, λέγων, dicens, ad vocem Noë.

¶ 16. Sic in Græco ad verbum.

¶ 18. Gr. Καὶ ἐξῆλθε Νῶε, ἢ ἡ γυνὴ αὐτῆς, ἢ οἱ υἱοὶ

VERSIO ANTIQUA.

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. 29. a. & frag. 34. 638. b.
20. Et ædificavit Noë altare Deo : & accepit ab omnibus pecoribus mundis, & ab omnibus volatilibus mundis, & obtulit hostiam super altare Deo.

Ambr. l. 2. de Sp. S. col. 647. a.
Item de Noë, c. 22. 261. b. 262. a. & 263. c.
21. Et odoratus est Dominus odorem suavitatis, & dixit Dominus Deus : Recogitans, non adjiciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala à juventute : non ergo adjiciam adhuc percutere omnem carnem sicut feci.

22. Omnibus diebus terræ, semen & messis, frigus & æstus, hiems & æstas, die & nocte non requiescent.

VULGATA NOVA.

20. Ædificavit autem Noë altare Domino : & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, & ait : Nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines : sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua : non igitur ultrà percutiam omnem animam viventem sicut feci. *Sup. 6. Matt. 15. 19.*

22. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, nox & dies, non requiescent.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

αὐτῷ, ὃ αἱ γυναῖκες τῶν..... μετ' αὐτῷ.

¶ 20. Eadem Græcum exhibet, præter pauca, Κυρίῳ, scilicet, pro Deo, post 1. altare, & εἰς ἀοικάρπωνιν, loco hostiam, absque Deo in fine. Ms. Alex. habet, θυσιᾶς ὑπὲρ τῷ Θεῷ, deletque εἰς, ante ἀοικάρπωνιν. Similiter Ambrosius. 1. de Noë & Arca, c. 22. col. 260. f. 261. a. legit : Et ædificavit Noë aram Deo, & semperit à bestiis, & à volatilibus mundis, & obtulit holocausta. Subinde rationem affert cur scriptum sit, ædificavit Deo, & non dictum sit, Domino, sed Deo. Fulgent. utrumque admittit : loco nempe sup. citato, habet Deo, & l. contr. Fab. habet, Domino.

¶ 21. Idem Ambrosius. infra, col. 261. d. sic habet : Non adjiciam ultrà maledicere terræ, propter opera hominum : & post pauca : Non adjiciam maledicere terræ, propter peccata hominum, quia permanet sensus hominis diligenter super mala à juventute : & infra, col. 262. a. Non adjiciam percutere omnem carnem : & sup. col. 261. b. addit : Non ergo adhuc percuteret omnem terram sicut fecit, omnibus diebus terræ. Ex quibus duobus posterioribus locis, ultimam periodum confeci, Non ergo adjiciam, &c. In Gr. vix dissimile quid Ambrosius : en verba : Καὶ ὡς ἡρώδης Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν εὐχάσας, & εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς διανοήσεις Οὐ προδιῶν ἐτι καταρασάσαι τὴν γῆν, διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ ποιητὰ ἐκ νεότητος αὐτῷ ἢ προδιῶν ἢ ἐτι πατάσαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθὼς ἐποίησα. Deinde posita interpunctione, sic legitur : Πᾶσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς, &c. quæ Ambrosius. conjungere videtur cum superioribus, sicut etiam

August. infra. In Ms. Alex. omittitur, αὐτῷ, post νεότητος. In Oxon. deest ἢν, post 2. προδιῶν, sicut ἐτι, in edit. Compl. ante πατάσαι. Apud Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 652. hoc legitur : Holocausta Noë odoratus est (Deus) libenter. Item apud Novatian. l. de Trin. p. 1034. a. Odoratus est Deus odorem bonæ fragrantia. Similiter habet Hieron. in Ezech. 6. to. 3. p. 733. præter unum Dominus, pro Deus : & infra, in cap. 44. col. 1030. f. Ab infantia cor hominis appositum est ad malitiam. August. verò, quæst. 15. in Gen. to. 3. col. 382. e. hæc habet : Dominus dicit : Non adjiciam adhuc maledicere super terram propter opera hominum, quia apposita est mens hominis ad maligna à juventute : non adjiciam ergo adhuc percutere omnem carnem vivam, quemadmodum feci. Mox ita : Et deinde adjungit : Quæ secundum largitatem bonitatis sue donat hominibus indignis. Rursus Locut. 26. de Gen. to. 3. col. 327. f. Et non adjiciam adhuc maledicere super terram : & Locut. 27. Et non adjiciam percutere omnem carnem vivam.

¶ 22. Ad verbum è Græco, præter hoc, hiems & æstas, pro quo, ἔρος & ἔαρ, æstas & ver ; cui etiam lectioni favere videtur Ambrosius. in consequentibus, cum dicat ibid. Annus ex contrariis ducitur, vere, autumno, æstate, hyeme : & infra, col. 263. a. Corpus nostrum tanquam vere, hoc est, ære, cibo pascitur naturali ; ær, autem Græco nomine, ver Latino dicitur. Vox autem ista, ær, librarii incuriâ facile ponit scribi pro ἔαρ, maxime cum hanc vocem Mss. codd. partim Latinis, partim confusis characteribus ibidem exhibeant. Vid. Not. nostrorum BB. in hunc locum.

CAPUT IX.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. l. de Noë & Arca, c. 24. 263. a.
1. ET benedixit Dominus Noë & filios ejus, dicens : Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini ejus.

2. Et timor vester & tremor erit omnibus bestiis terræ, & omnibus avibus cœli, & in omnibus quæ moventur super terram, & in omnibus piscibus maris.....

Ibid. 264. c. 265. b. c.
3. Omnia reptilia, quæ sunt viva, erunt vobis in escam : sicut olera pabuli dedi vobis omnia.

Tertul. adv. Ppsych. p. 983. b.
4. Verum carnem in sanguine animæ suæ non edetis.

S. Iren. l. 5. c. 14. 310. b.
5. Etenim vestrum sanguinem animarum vestrarum exquiram illum de manu omnium bestiarum

1. BENEDIXITQUE Deus Noë & filiis ejus. Et dixit ad eos : Crescite, & multiplicamini, & replete terram. *Sup. 1. 22. 8. 17.*

2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cum universis quæ moventur super terram : omnes pisces maris manus vestras traditi sunt.

3. Et omne, quod movetur & vivit, erit vobis in cibum : quasi olera virentia tradidi vobis omnia. *Sup. 1. 29.*

4. Excepto quod carnem cum sanguine non comedetis. *Jerem. 17. 14.*

5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum : & de

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita in Gr. exceptis his : Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς... & εἶπεν αὐτοῖς Αὐξάνετε, &c. Et benedixit Deus..... & dixit eis, crescite, &c.

¶ 2. Paucis tantum discrepat Ambrosius. à Græco, ubi sic : Καὶ ὁ τρόμος & ὁ φόβος ὑμῶν ἔσται ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, ἐπὶ πάντα τὰ πτερινὰ τῆς ἡρᾶς, & ἐπὶ πάντα τὰ κινούμενα..... & ἐπὶ πάντας τοὺς ἰχθύας, &c. In quibusdam libris Græcis, teste Nobilio, Καὶ ὁ φόβος ὑμῶν & ὁ τρόμος, ut legit Ambrosius. Vid. etiam Tertul. infra, Not. ad 7. seq.

¶ 3. Gr. habet in singulari, Καὶ πῶν ἔρπετον ὃ ἐστὶ ζῶν, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν ὡς λάχανα χόρτον, &c. ut in Lat. Ambrosius autem faver Tertul. l. contr. Ppsych. p. 983. b. ubi sic narrat : Enumerata subjunctio omnium bestiarum

maris, & omnis viventis : Erunt, inquit, vobis in escam : velut olera fani dedi vobis universa. Item l. de anima, p. 496. b. Ecce dedi vobis omnia in escam, tanquam olera fani. Sic etiam Lucif. Cal. p. 183. a. Sicut olera fani dedi vobis omnia. Similiter Aug. l. contr. Judæos, apud Cypr. p. 573. Omnes res cibis vobis, quasi pabulum olerum, excepta carne in sanguine vite.

¶ 4. Gr. Non addit suæ, ad vocem anime ; cætera quadrant. Similiter habet Ambrosius. Non manducabis carnem in sanguine. Item Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. Præter (f. Præterea, Gr. πᾶν) carnem & sanguinem anima non edetis.

¶ 5. Eadem Græcum exhibet ad verbum, nisi quod transfert hoc, exquiram illum, post vocem bestiarum : at in Mss. Alex. & Cott. sic legitur : τῶν ψυχῶν ὑμῶν

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

an hominis, de manu viri, & fratris ejus, requiram animam hominis.

Matt. 6. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo.

Apoc. 13. 19. 7. Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam.

Sup. I. 28. 8. 17. 8. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, & ad filios ejus cum eo:

9. Ecce ego statui pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos:

10. & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum, tam in volucribus quam in jumentis & pecudibus terræ cunctis, quæ egressa sunt de arca, & universis bestiis terræ.

Isa. 54. 9. 11. Statui pactum meum vobiscum, & nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram.

12. Dixitque Deus: Hoc signum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas:

13. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram.

Ecdi. 43. 12. 14. Cumque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus:

15. & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendum universam carnem.

VULGATA NOVA.

16. Eritque arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum & omnem animam viventem, universæ carnis quæ est super terram.

VULGATA NOVA.

18. Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐκχυσίω, ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἑνῶν ἐκχυσίω, &c. Huic lectioni favet Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. dicens: Etenim vestrum sanguinem animarum vestrarum exquiram de manibus omnium bestiarum, exquiram animam hominis. Tertul. verò l. de refur. carn. p. 577. b. Quoniam & vestrum sanguinem exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram cum. August. Locut. 28. de Gen. to. 3. col. 327. f. legit: Etenim sanguinem vestrum animarum vestrarum; cum sufficeret, inquit, aut sanguinem vestrum, aut sanguinem animarum vestrarum. Ambros. l. de Noë & Arca, c. 26. col. 267. c. Etenim vestrum sanguinem, & animarum vestrarum exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris; at lib. 2. de Abrah. col. 340. e. legit: De manibus omnium bestiarum: & l. de Noë, c. 26. col. 267. d. Sanguinem hominis de manu fratris ejus exquiram. In. Ms. Oxon. ac edit. Compl. Ἀδελφὸν αὐτοῦ.

¶ 6. Gr. Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆ αἱματος αὐτοῦ ἐκχυνέσθαι, ὅτι ἐν εἰκόνι Θεοῦ, &c. ut sup. Lucif. Cal. Bibl. PP. to. 4. col. 183. a. Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine hominis effundetur, quia ad imaginem Dei feci hominem. Ambros. l. de Noë & Arca, c. 26. col. 268. c. Qui effuderit sang. hominis, pro sanguine hominis ejus effundetur. Vet. Iren. Interp. l. 5. c. 14. p. 310. b. Qui effundet sanguinem hominis, pro sanguine ejus effundetur. In edit. Compl. ἀπὸ τῆ αἱματος ἀνθρώπων, τὸ αὐτὸ ἐκχυνέσθαι quæ lectio Cotelerio placet, autumat enim ita Græcum distingui debere in edit. Rom. ut legatur, ἀπὸ τῆ αἱματος, αὐτὸ ἐκχυνέσθαι, suppleudo, τὸ αἷμα, quod agnoscitur à Cedreno, p. 238. edit. Basil. nec non ab Irenæo, edit. Erasmi, Gallaf. & Feuard. ac Hieronymo ad Sophon. l. 1. 17. vel τὸ duntaxat, quemadmodum habetur sup. in ed. Compl. & apud Chrysostom. hom. 27. in Gen. & verò in Synodo S. Patricii, canon. 6. ita legitur: Qui effuderit sanguinem innocentem, sanguis ipsius effundetur: & apud Hilar. supra: effundetur anima ejus. Ambros. etiam hanc explicationem admittit, cum verbis supra relatis ad-

Tom. I.

rum: & de manu hominis fratris exquiram animam hominis.

6. Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine ejus effundetur anima ejus: quia ad imaginem Dei feci hominem.

7..... Crescite & multiplicamini.....

8..... dixit Dominus ad Noë, & ad filios ejus....

9. Ecce ego excito testamentum meum vobis, & semini vestro post vos:

10. & omni animæ, quæ vivit vobiscum.....

11..... Non erit diluvium, ut corrumpat omnem terram.

12..... Hoc signum testamenti, quod ego ponam inter me & vos, & omnem animam vivam.....

13. Arcum meum ponam in nube, & erit signum testamenti æterni inter me & inter terram.

14. Et erit cum innubilavero nubes super terram, parebit arcus meus in nube:

15. & memor ero testamenti mei, quod est inter me & vos, & omnem animam vivam.....

VERSIO ANTIQUA.

18. Et erant filii Noë, qui egressi sunt de arca,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dat: Non erravit locutio, sed emphasis est, id est, exaggeratio facta verborum est, eo quod is qui effuderit sanguinem hominis, ipse quasi sanguis effundetur, quod spem ei posteritatis eripiat: & infra, col. 268. d. Movet etiam plerisque quod dixerit, ad imaginem Dei fecit hominem, & non dixerit; ad imaginem meam.

¶ 7. Gr. Τρεῖς δὲ ἀνθρώποι καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων.

¶ 8. Gr. Καὶ εἰπὼν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, λέγων.

¶ 9. Gr. Καὶ ἰδὼ ἀνθρώπων, &c. ut in Lat. ad verbum.

¶ 10. Gr. Καὶ πάση ψυχῇ ζώσῃ μετ' υἱῶν, &c. Et omni animæ viventi vobiscum, &c.

¶ 11. Gr..... Καὶ ἕκ ἐτι ἕως κατακλυσμοῦ, ὡς αἰῶν, κατὰ τρεῖς, &c. Et non ultra erit diluvium aquæ, ut corrumpat, &c.

¶ 12. August. Locut. 29. sic habet: Hoc signum testamenti, quod ego ponam inter medium meum & vestrum; tum addit, quod est, inter me & vos: & in Pl. 67. Quod habent, inquit, Latini codices: inter me & vos, vel, inter me, & omnem animam vivam, & si qua ibi talia dicuntur: inter medium meum & vestrum, invenitur in Græco, quod est ἀνὰ μέσον. LXX. sic: Τὸ τοῦ σημείου τῆς διαθήκης, ὃ ἐγὼ δίδωμι ἀνὰ μέσον ἐμῶν καὶ υἱῶν, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης ψυχῆς ζώσης, &c.

¶ 13. Arnob. Jun. de Deo trino, col. 215. f. Ponam arcum meum in nubibus cæli: Gr. Τὸ τόξον μου τίθωμι ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἕσαι εἰς σημεῖον διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμῶν καὶ τῆς γῆς, Arcum meum pono in nube; & erit in signum testamenti inter me & terram.

¶ 14. Gr. similiter: Καὶ ἕσαι ἐν τῷ συνεφεῖν με νεφέλας ἐπὶ τὴν γῆν, ὁφείσεται τὸ τόξον ἐν τῇ νεφέλῃ. Ms. Alex. ac edit. Compl. addunt με, post τόξον, cum Ambrosio.

¶ 15. Idem Græcè, nisi quod ante, omnem, repetitur, inter, seu, ἀνὰ μέσον.

¶ 18. In Græco, ἦσαν δὲ, erant autem, pro & erant: reliqua concordant, nisi quod deest, καὶ, ante Japeth,

E

August. quæst. 16. in Gen. l. 3. 382. f.

Hilar. l. 4. de Trin. col. 839. c.

Ambr. ep. 54. 1004. e.

Arnob. jun. de Deo trino, l. 8. p. 215. f.

Ambr. l. 1. de Nov. c. 27. 269. b.

Aug. Locut. 29. l. 3. 327. g. & in Pl. 67. l. 4. 674. d.

Ambr. de Noë, c. 27. 269. e.

Arnob. jun. de Deo trino, l. 8. p. 215. f.

Hieron. quæst. Hebr. 514. b.

Ambrosius de Noë, Sem, Cham, & Japheth: Cham autem pater erat Chanaan.
c. 28. 270. d.

19. Isti tres erant filii Noë....

Ibid. c. 29. 271. b. 20. Et cœpit Noë homo agricola esse terræ, & plantavit vineam.

Ibid. 272. d. Aug. de civ. Dei, 21. Et bibit de vino, & inebriatus est, & nudatus est in domo sua.

l. 16. c. 2. v. 7. 415. f. g. Ambrosius de Noë, 22. Et vidit Cham, pater Chanaan, nudationem patris.....
c. 30. 273. e. 274. d.

Ibid. 275. a. c. 23. Sem & Japheth imposuerunt vestimentum super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem ejus.

Ambrosius t. 2. ep. 37. 931. c. 24. Et sobrius factus est Noë à vino, & cognovit omnia quæ fecit ei filius junior.

Ambrosius de Noë, 25. Et dixit: Maledictus Cham, servus domesticus erit fratribus suis.

c. 32. t. 1. 275. f. Ibid. 276. c. 26. Et ait: Benedictus Dominus Deus Sem, & erit Chanaan servus ejus.

Ibid. 276. c. 27. Dilatet Dominus Japheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan servus ejus.

Ibid. c. 33. 276. e. 28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis & quinquaginta annis.

Hieron. quest. Hebr. t. 2. 514. c. 29. Et facti sunt omnes dies Noë, nongenti quinquaginta anni....

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 19. Gr. Τρεῖς ἦσαν υἱοὶ Νῶε, Tres hi sunt filii Noë.

¶ 20. Ita Græcè ad verbum: Ambrosius tamen loco cit. col. 271. b. non habet: & plantavit vineam, sed de his quæ infra f. dicit: Quid est quod justus primum vineam plantat? supplevimus.

¶ 21. Eadem planè in Græco. Posteriora verò, & nudatus est, &c. eruta ex Augustino. Ambrosius memorat, loco cit. dicens: Et nudatur, in domo tamen nudatur sua. Augustinus etiam ubi sup. habet, & inebriatus est, cum Ambrosio.

¶ 22. Ita Græc. habet: addit quoque αὐτῷ, ad vocem, patris; deinde seqq. Καὶ ἐξελθὼν ἀνήγγειλε τοῖς υἱοῖν ἀεφοῖς αὐτῷ ἔξω. Et egressus, annuntiavit duobus fratribus suis foris, nempe deridendi gratiā; Ambrosius enim ibid. ait: Ridet igitur Cham, nudatum patrem videns.

¶ 23. Verendum ne Ambrosius hic sensum magis quam ipsa verba exprimat, maximè cum ita exordiat: Quid est quod Sem & Japheth imposuerunt, &c. Sed dubitatio forsitan tollitur, ex his quæ ipsismet Scripturæ verbis à se relatis addit: Littera evidentem pietatis expressit affectum. Ita tamen in Græco legimus: Καὶ λαβόντες Σὴμ & Ἰάφεθ τὸ ἱμάτιον, ἐπέβητο (Mf. Alex. cum edit. Ald. ἐπέβηκαν) ἐπὶ τὰ δύο νῦντα αὐτῶν, & ἐπορεύθησαν ὀπίσθον αὐτῶν. Et sumentes Sem & Japheth vestimentum, imposuerunt super duos humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & cooperuerunt nuditatem patris sui: & faciem eorum retrorsum, & nuditatem patris sui non viderunt. Huc pariter redeunt quæ habet idem Ambrosius. l. de Tob. c. 20. col. 616. c. Hoc vestitu filii Noë pudenda patris operuerunt, accipientes super humeros vestimentum, & retrorsum pergentes, ne viderent virilia patris. Aquila & Symm. τὴν ἀχρημοσύνην, i. e. turpitudinem, ponunt, ¶ 22. loco τὴν γυμνώσειν.

¶ 24. Non eodem tenore versus totus hic exprimitur apud Ambrosium, sed prima pars uno, altera altero loco; eaque de causa Ambrosius, omisso, & ante cognovit, repetit nomen Noë; at ego juxta Græc. deleto Noë, addidi conjunctionem copulativam. ¶ Gr. etiam addit, αὐτῷ, ad vocem filius; cætera quadrant ad verbum, nisi excipias primum, ἐξένησε δὲ, pro quo Ambrosius ponit, & sobrius factus est: ἐκνήνησε autem ad verbum, evigilo, à νύκτωρ, sobrius sum, vigilo; unde Ambrosius loco cit. addit: Manifestum est ex ebrietate, intercedente somno, sobrios fieri homines: & epist. 55. to. 2. col. 1005. a. ait: Evigilans Noë intellexit, quæ ei fecerit filius suus junior.

¶ 25. Sic Ambrosius. Maledictus Cham, Mf. omnium fide, licet Rom. edit. ejusdem ferat Chanaan, juxta Gr.

arca, Sem, Cham, & Japheth: porro Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filii sunt Noë: & ab his dif-
feminatum est omne genus hominum super uni-
versam terram.

20. Cœpitque Noë vir agricola exercere ter-
ram, & plantavit vineam.

21. Bibensque vinum inebriatus est, & nu-
datus in tabernaculo suo.

22. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan,
verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit
duobus fratribus suis foras.

23. At verò Sem & Japheth pallium impo-
suerunt humeris suis, & incedentes retrorsum,
operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum
aversæ erant, & patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cum di-
dicisset quæ fecerat ei filius suus minor,

25. ait: Maledictus Chanaan, servus servo-
rum erit fratribus suis.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus
Sem, sit Chanaan servus ejus.

27. Dilatet Deus Japheth, & habitet in taber-
naculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis
quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongento-
rum quinquaginta annorum: & mortuus est.

Xαανά. In Mf. tamen Oxon. hic & ¶. seq. constanter Χάμ, non Χανά, similiter habet edit. Ald. Χαμ παῖς, Mf. Alex. παῖς αὐτῷ. in edit. novissima Ambrosii. ponitur virgula post Cham, sed Ambrosiast. col. 274. f. eam tollit, ita legendo: Maledictus puer Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. Et verò pro eo quod apud LXX. legitur: παῖς, οἰκέτης ἔσται τοῖς, &c. Aquila habet: δῆλος ὁ δούλος, sicut etiam Theodoretus quæst. 57. Hilari. in Pl. 134. col. 476. f. Maledictum Chanaan, inquit, esse Genesis docet, & esse servum fratrum suorum. Hieron. in Sophon. 1. tq. 3. col. 1652. a. Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus suis. Item Augustinus. l. 16. de civit. Dei, c. 1. to. 7. col. 413. f. Maledictus Chanaan puer, famulus erit fratribus suis. Vide etiam Ambrosius. l. 1. de bened. Patr. c. 1. col. 513. b.

¶ 26. Ita in Græco, præter hoc, παῖς οἰκέτης αὐτῷ, puer domesticus ejus, loco, servus ejus: at in Mf. Alex. ac edit. Ald. nec non apud Theodoret. quæst. 57. simpliciter, παῖς, absque voce, οἰκέτης. Similiter habet Augustinus. l. 16. de civit. Dei, c. 1. col. 414. d. Benedictus Dominus Deus Sem; & erit Chanaan puer illius. Augst. op. imp. in Matth. hom. 37. p. 158. a. Benedictus filius meus Sem; dilatet, &c.

¶ 27. Gr. Πλατύνει ὁ Θεὸς τὸ Ἰάφεθ, & κατασκευάζει ἐν τοῖς οἰκοῖς τῷ Σὴμ, & γενήσεται Χαναν παῖς αὐτοῦ. In aliis lib. Græcis sicut apud Chrysost. & Theodoret. legitur: ἐν τοῖς οἰκισμοῖς τῷ Σὴμ. Deinde in Mf. Cotton. Καὶ ἔσται Χαναν. Similiter habent Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 514. b. & Eucher. quæst. in Gen. col. 841. b. Dilatet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem. Item Philastr. Brix. de hæres. col. 717. e. Dilatet Dominus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem. Augst. op. imp. in Matth. hom. 37. p. 158. a. Dilatet Deus Japheth, & inhabitabit in tabernaculo Sem. August. verò, l. 16. de civit. Dei, c. 1. col. 414. d. Latificet Deus Japheth, & habitet in domibus Sem. Item Ambrosius. ep. 55. to. 2. col. 1005. b. Latificet Deus Japheth in domibus Sem: at infra, ait: In cuius domibus dilatetur Japheth; observant tamen hic editores nostri BB. pro dilatetur, quod habet Rom. edit. cum Mf. multò pluribus, veterem edit. cum uno vel altero Mf. exhibere, latetur Japheth.

¶ 28. Ambrosius hæc ait: Post diluvium Noë dicitur vixisse, &c. ex quibus confeci: vixit autem Noë post diluvium, &c. ut in Græco, nisi quod habet, ἐν τριακοντα πεντήκοντα, annos trecentos quinquaginta. At Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 514. c. Ambrosius faver, dicens: Ecce post diluvium trecentis quinquaginta annis vixit Noë.

¶ 29. Idem Græcè, addito in fine, & ἀπέθανεν, & mortuus est.

CAPUT X.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Par. 1. **H**æ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Japheth: natiq̃ue sunt eis filii post diluvium.

2. Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras.

3. Porro filii Gomer: Aschenez, & Riphath, & Thogorma.

4. Filii autem Javan: Elifa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

5. Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam & familias suas in nationibus suis.

6. Filii autem Cham: Chus, & Mesraim, & Phuth, & Chanaan.

7. Filii Chus: Saba, & Hevila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filii Regma: Saba & Dadan.

8. Porro Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra,

9. & erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.

10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar.

11. De terra illa egressus est Assur, & ædificavit Niniven, & plateas civitatis, & Chale.

12. Resen quoque inter Niniven & Chale: hæc est civitas magna.

1..... Vid. Not.

2. Filii Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras. Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 514. c.

3. Filii Gomer: Aschenez, & Riphath, & Thogorma. Ibid. 515. a.

4. Filii Javan: Elifa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

5. Ex his segregatæ sunt insulæ gentium in terra sua, unusquisque secundum linguam suam, in tribubus suis, & in gentibus suis. Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 3. 1. 7. 418. d.

6. Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phuth, & Chanaan. Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 515. b.

7. Filii Chus: Saba & Hevila, Sabatha, Regma, & Sabathaca. Filii Regma: Saba, & Dadan.

8. Chus autem genuit Nebroth: hic cœpit esse gigas super terram; Aug. de civ. Dei, l. 16. c. 3. 1. 7. 416. g. 417. a.

9. hic erat gigas venator contra Dominum Deum. Propter hoc dicunt: Sicut Nebroth gigas venator contra Dominum.

10. Et factum est initium regni ejus Babylon, Orech, Archad, & Chalanne, in terra Sennaar.

11. De terra illa exiit Assur, & ædificavit Niniven, & Robooth civitatem, & Chalach.

12. Et Dasem inter medium Ninives & Chalach: hæc civitas magna.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Gr. ab his incipit: Αἱ γενεαὶ τῶν υἱῶν Νῶε, &c. ad quæ August. respiciens, l. 16. de civit. Dei, c. 3. to. 7. col. 416. f. dicit: Generationes ergo filiorum Noë deinceps inttende, &c.

¶ 2. Paulum immutantur nomina in Græco, nempe pro Gomer, legitur Γαμὲρ, Μαδὰι, pro Madai, Ἰάβαν, pro Javan (in Mf. tamen Alex. Μαδὰι & Ἰάβ) deinde Θούβη, pro Thubal, Οἰπῆας, pro Thiras. Præterea octavus septem aliis superadditur, scilicet Ἐλισά, post Ἰάβαν, qui tamen Elifa, ut apud Hieronymum sic in edit. Compl. deest: nec librarius hic incuriæ insimulandus est, saltem Hieronymianus, cum S. Doctor ibidem dicat: Japheth filio Noë, nati sunt septem filii. Contra August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. ait: Cæptæ sunt commemorari generationes à minimo filio, qui vocatus est Japhet, cujus filii octo nominati sunt; & infra, col. 418. e. Cum filii Japhet octo enumerentur, ex duobus eorum tantum filii nati commemorantur.

¶ 3. In Gr. sic: Καὶ υἱοὶ Γαμὲρ, Ἀχχανά, & Ῥιφάθ, & Θοργαμά. In ed. Compl. Θοργαμά. Vid. August. infra ad 4.

¶ 4. Gr. Καὶ υἱοὶ Ἰάβαν Ἐλισά, & Θάρσις, Κίθιμ, & Πόδαν. Mf. Cott. pro Κίθιμ, habet, Κίθι, edit. Compl. Κίθι, al. Χερουβιμ. Ambr. l. de Noë & Arca, c. 33. col. 276. f. De generatione Japhet, inquit, Rhodius. Hieron. ubi sup. Dodanim, Rhodii; ita enim LXX. Interpretes transtulerunt. Hos omnes August. memorat, l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. dicens: Japhet filii octo nominati sunt (¶ 2.) Nepotes autem septem de duobus filiis ejus; tres ex uno, (¶ 3.) quatuor ex altero: sunt itaque omnes quindecim: & infra, col. 418. b. quindecim de Japhet.

¶ 5. Nil Græco similis, delendo suam, post linguam; ita nempe simpliciter, κατὰ γλώσσαν nec multum differunt quæ habet Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 515. a. Ab his divisæ sunt insulæ nationum in terris suis; vir secundum linguam suam, & cognationem suam, & gentem suam. Ad hæc Ambros. l. de Noë & Arca, c. 33. col. 276. f. respiciens, dicit: De generatione Japhet Rhodius, & alia insulæ sunt nationum.

¶ 6. In Gr. similiter: Τῶι δὲ Χάμῃ Χὺς & Μεσραῖμ, Φούθ & Χανανά. In Mf. Cott. Μεσραῖμ, in edit. Compl. Μεσραῖμ, utrobique Φούθ. Apud August. l. 16. de civit. Dei, col. 416. f. Filii autem Cham, quatuor.

¶ 7. Optinè de Græco, nisi quod ibi post utrumque, υἱοί, additur, δὲ, autem, & ante Σαβὰ, & Ῥεγμά, ponitur, καὶ. Deinde variant nomina pro variis Mf. al. enim leg. Σεβὰ, non Σαβὰ, Mf. Cott. Ἐυαῖ, pro Ἐλισά, Alex. Ῥεγμά, pro Ῥεγμά, uterque demum, Tom. 1.

Σαβανὰ, pro Σαβανὰ, quos omnes sic memorat August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 416. f. dicens: Filii autem Cham, hoc est, medii filii Noë, quatuor, & nepotes quinque ex uno ejus filio; pronepotes duo, ex nepote uno; fit eorum summa undecim: quibus enumeratis redditur tanquam ad caput, & dicitur: Chus autem, &c.

¶ 8. Ita in Græco, præter unum, Νεβρόθ, pro Nebroth. Edit. Compl. scribit, Νεμρόθ. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 516. a. Nemrod, cum cæt. de Vulg. August. verò quæst. 18. in Gen. to. 3. col. 382. g. legit: Nebroth, addito ut sup. Hic caput esse gigas super terram. Ambros. similiter, l. de Noë, c. 34. col. 278. a. b. scribit Nebroth. S. Paulin. ep. 9. Nebroth.

¶ 9. Sic in Gr. ad verbum. Eadem repetit August. Locut. 30. de Gen. to. 3. col. 328. a. usque ad vocem, Deum; sed addit: Incertum est utrum possit accipi, coram Domino Deo, quia & sic solet intelligi quod Græci dicitur, Ἐναντίον & l. 16. de civit. Dei, c. 4. col. 419. e. Quod non intelligentes, inquit, nonnulli ambiguo Græco decepti sunt, ut non interpretarentur, contra Dominum, sed ante Dominum: Ἐναντίον quippe, & ante, & contra, significat: & post pauca: Sic ergo intelligendus est: Gigas iste venator contra Dominum. Ambros. l. de Noë & Arca, c. 34. col. 278. a. b. & epist. 55. to. 2. col. 1005. d. Sicut Nebroth gigas venator ante Deum. S. Paulin. ep. 9. p. 45. cum August. sicut Nebroth..... contra Dominum. In Mf. Oxon. Ἐναντίον Θεῷ, non Κυρίῳ.

¶ 10. Itidem Græcè, nisi quod habetur, καὶ, ante Ὀρέχ, & Ἀρχάδ. In Mf. tamen Cott. deest, καὶ ante Ὀρέχ: in eodem etiam legitur Ἀχχάδ, non Ἀρχάδ. Similiter apud Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 516. a. Et fuit caput regni ipsius Babel, & Arach, & Achad, & Chalanne in terra Sennaar.

¶ 11. Similiter in Græco, præter leviam, nempe Ἀσσοῦρ, al. Ἀσῶρ, pro Assur, & Νινευί, seu cum Alex. Νινευί, loco Niniven; item Ῥοβοῦθ, pro Roboth, Mf. Alex. Ῥοβῶθ, al. Ῥοβῶμ. Hieron. quæst. Hebr. col. 516. b. legit cum August. De terra illa exiit Assur, & ædific. Ninivem, & Robooth civit. Similiter Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. c. excepto uno, Rooboth, pro Roboth. Niniven autem & Rooboth civitatem non putemus, inquit Hieron. sup. duas esse urbes: sed quis Rooboth platea interpretantur, ita legendum est: Et ædificavit Niniven, & plateas civitatis.

¶ 12. Sic etiam in Gr. præter seqq. Καὶ τὴν Δασί, pro & Dasem; Mf. tamen Alex. cum Cott. scribit Δασίμ, edit. Compl. Δασίμ, subinde in eodem Gr. Καὶ ἀνὰ μέσσω Χά-

Hieron. quæst.
Hebr. t. 2. 616. b.

13. Et Mesraim genuit Ludim, & Ananim, & Laabim, & Nephtuim,
14. & Phetrofim, & Chasloim : è quibus egrediuntur Philistiim, & Capthorim.

15. Et Chanaan genuit Sidonem primogenitum suum, & Chetthæum,

16. & Jebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum,

17. & Evæum, & Aracæum, & Sinæum,

18. & Aradium, & Samarræum, & Amathæum.....

Ibid. 517. a.

19. Et fuit terminus Chananæorum à Sidone, donec venias in Gerara usque ad Gazam, pergentibus Sodomam, & Gomorram, & Adamam, & Seboim, usque ad Lise.

Aug. l. 16. de civ.
Dei, c. 3. 418. e.

20. Hi filii Cham in tribubus suis, secundum linguas suas, in regionibus suis, & in gentibus suis.

Ibid. 417. e.

21. Et Sem natus est etiam ipsi, patri omnium filiorum Heber, fratri Japhet majori.

Hieron. quæst.
Hebr. t. 2. 517. a. b.

22. Filii Sem : Elam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.

23. Filii Aram : Us, & Ul, & Gether, & Mes.

Aug. de civ. Dei,
l. 16. c. 3. 417. g.

24. Arphaxat genuit Cainan, Cainan genuit Sala, Sala genuit Heber.

Idem t. 3. quæst.
19. in Gen. 383. a.

25. Et Heber nati sunt filii duo : nomen unius Phalech, quia in diebus ejus divisa est terra : & nomen fratris ejus Jectan.

Hieron. quæst.
Hebr. t. 2. 517. b.

26. Jectan genuit Helmodad, & Saleph, &

Hieron. ibid. c.

13. At verò Mesraim genuit Ludim, & Ananim, & Laabim, Nephtuim,

14. & Phetrofim, & Chasloim : de quibus egrediuntur Philistiim & Capthorim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum,

16. & Jebusæum, & Amorrhæum, Gergesæum,

17. Hevæum, & Aracæum : Sinæum,

18. & Aradium, Samaræum, & Amathæum : & post hæc diffeminati sunt populi Chananæorum.

19. Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam, & Gomorram, & Adamam, & Seboim, usque Lese.

20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisque, & gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japheth majore.

1. Par.
1. 17.

22. Filii Sem : Elam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram.

23. Filii Aram : Us, & Hul, & Gether, & Mes.

24. At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Natiqve sunt Heber filii duo : nomen unius Phaleg, eò quòd in diebus ejus divisa sit terra : & nomen fratris ejus Jectan.

26. Qui Jectan genuit Elmodad, & Saleph,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

לָאֶחָד, & inter medium Chalach, quod inter medium, non geminat August.

¶ 13. Piger hæc & sequentia nomina proferre ex Hieronymo, apud quem totidem multum differunt à Græco : ita nempe ibi legitur : Καὶ Μεσράϊν ἐγέννησε τὴν Λυδίην, & τὴν Νεφθυίην, & τὴν Ἀνανίην, & τὴν Λαβίην. Hieron. magis accedit ad edit. Compl. in qua sic : Τὴν Λυδίην, & τὴν Νεφθυίην, & τὴν Λαβίην, & τὴν Νεφθυίην. August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. d. hæc habet : Mesraim genuit eos, qui dicuntur Ludicim, & eodem modo cetera usque ad septem gentes : Vide etiam infra ad ¶. 14.

¶ 14. In Gr. sic : Καὶ τὴν Παρρωσσίην, & τὴν Χασμουρίην, ὅθεν ἐξῆλθε Φυλισίην, & τὴν Γαθρίην, seu cum Mf. Alex. Χαρβορίην. Huc redeunt quæ August. habet lib. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. Rediit ad alium filium Cham, qui vocabatur Mesraim, & commemorantur quos genuit, non tanquam singuli homines, sed nationes septem ; & de sexta, velut de sexto filio gens commemoratur exiisse, qui appellatur Philistiim : & Locut 31. de Gen. to. 3. col. 328. a. hanc locutionem notat : Unde exiit inde Philistiim ; cum sufficeret, inquit, Unde exiit Philistiim ; & verò in Mf. Alex. ac edit. Compl. sic legitur, Ὅθεν ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, quæ vox, ἐκεῖθεν, abest à cæteris.

¶ 15. Gr. Χαναάν δὲ ἐγέννησε τὸν Σιδωνίαν..... & τὸν Χετταίων ad quæ August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. Iterum, inquit, ad Chanaan rediit, in quo filio maledictus est Cham, & quos genuit undecim nominantur, ut videre est hic & infra usque ad ¶. 19.

¶ 16. Itidem Græcè.

¶ 17. Gr. Καὶ τὸν Εὐαίον, & τὸν Ἀρραχάιον, & τὸν Ἀσενναίον.

¶ 18. Gr. Καὶ τὸν Ἀράδιον, & τὸν Σαμαράιον, & τὸν Ἀμαθί, &c.

¶ 19. Gr. non valde dissimiliter : Καὶ ἐγένετο τὰ ὄρια τῶν..... ἕως ἐλθεῖν εἰς Γεραρά, & Γαζάν, ἕως ἐλθεῖν εἰς Σοδόμων (in Compl. deest ult. ἕως) & Γομόρρας, Ἀδάμα, & Σεβοὶν ἕως Δασά, in edit. Compl. Δασά. Et facti sunt fines Chananæorum à Sidone, donec veniatur ad Gerara, & Gazan, donec veniatur usque ad Sodomam, & Gomorram, Adamam, & Seboim, usque ad Dasa. Huc accedunt quæ habet August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 417. d. Deinde usque ad quos fines pervenerint, commemoratis quibusdam civitatibus, dicitur : ac per hoc filiis nepotibusque computatis, de progenie Cham triginta unus geniti referuntur.

¶ 20. Ita in Græco est, verbum pro verbo. Eadem rursus habet idem August. l. 3. de doctr. christ. to. 3. col. 62. f.

¶ 21. In Gr. Καὶ τῷ Σὴμ ἐγεννήθη δύο υἱοὶ πατρὶ..... ὁ μὲν φησὶ Ἰάφεθ τῷ μείζονος, hoc autem, τῷ μείζονος, ma-

joris, quod in omnibus Græcis reperitur, Nobilio videtur Hebraïmus. Ordo quippe verborum est, teste August. loco cit. Et Sem natus est Heber etiam ipsi ; id est, ipsi Sem natus est Heber, qui Sem pater est omnium filiorum suorum ; ac proinde frater major ipsius Japheth. Deinde August. quæst. 24. in Gen. to. 3. col. 383. f. quærit quare scriptum sit : Sem erat pater omnium filiorum Heber, cum inveniantur Heber quintus in Sem filio Noe. Nodum solvit lib. sup. cit. de civit. Dei, dicens : Sem ergo patriarcham intelligi voluit omnium, qui de stirpe ejus exorti sunt, quos commemoraturus est, sive sint filii, sive nepotes, sive pronepotes, & deinceps indidem exorti. Non sane istum Heber genuit Sem, sed ab illo quintus in progenitorum serie reperitur..... Non utique frustra ipse primus est nominatus..... nisi quia verum est quod traditur, ex illo Hebræos esse cognominatos, tanquam Hebræos.

¶ 22. Eadem leguntur Græcè, superaddito uno, & Καϊνάν, post Aram, quem Cainan, hic omittit Hieron. deest etiam & Καϊνάν, in Mf. Alex. sed hunc agnovisse videtur August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. a. his verbis : Igitur filii Sem prius sex nominantur : porro non sex numerasset, sed quinque, si sustulisset Cainan. Item sup. col. 417. f. dicit, Sem inter alios filios genuisse Arphaxat. Gr. Ἀρραχάδ.

¶ 23. In Gr. sic : Καὶ υἱοὶ Ἀράμ· Οὐζ, & Οὐλ, & Γαθέρ, & Μοσώχ. In Mf. Alex. loco Οὐζ, legitur, ὤς, in edd. Compl. & Ald. ὤς. Item in Mf. Alex. Γαθέρ. August. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. a. Ex uno, inquit, filiorum Sem, nempe Aram, nati sunt quatuor nepotes ejus.

¶ 24. Itidem Græcè, nisi quòd habetur, &, ante Ἀρραχάδ, & ante Καϊνάν, sicut, δὲ, autem, post Σαλά. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 517. b. ita legitur : Arphaxad genuit Sela, & Sela genuit Heber, prætermisso Cainan, ut supra ¶. 22. Mf. tamen Alex. qui eodem ¶. 22. deleverat Καϊνάν, hic illum admittit. August. quoque ubi sup. col. 418. a. textum à se allatum confirmat, dicens : Itemque alter filiorum Sem (Arphaxat) genuit ejus nepotem (Cainan) atque ex illo itidem pronepos (Sala) natus est ; atque inde abnepos, qui est Heber : additur etiam Cainan, Luc. 3. 36. Vid. Commentar. D. Calmer in Gen. to. 1. p. 295.

¶ 25. Ita Aug. usque ad vocem, terra. Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 517. b. habet : Ex Heber nati sunt duo filii : nomen uni Phaleg, quia, &c. ut sup. Gr. Καὶ τῷ Ἑβρ ἐγεννήσαν δύο υἱοὶ ὀνόμα τῷ εἰν, Φαλέγ, ὅτι, &c. ut in Lat. excepta voce ἀδελφῶ, fratri, loco fratris. Mf. Alex. scribit, Φαλέκ, non Φαλέγ. August. eadem memorat l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. & cap. 10. col. 424. d.

¶ 26. In Gr. hæc tantum variant : Ἰεκτάν δὲ..... &

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

& Afarmoth, Jare,
 27. & Aduram, & Uzal, & Decla,
 28. & Ebal, & Abimael, Saba,
 29. & Ophir, & Hevila, & Jobab : omnes if-
 ti, filii Jeſtan.
 30. Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa per-
 gentibus uſque Sephar montem orientalem.
 31. Iſti filii Sem, ſecundum cognationes, &
 linguas, & regiones, in gentibus ſuis.
 32. Hæ familie Noë juxta populos & natio-
 nes ſuas. Ab his diſperſæ ſunt gentes in terra poſt
 diluvium.

Aſermoth, & Jare,
 27. & Aduram, & Uzal, & Decla,
 28. Ebal, Abimael, Seba,
 29. Ophir, Evila, & Jobab.....

31. Hi filii Sem, in tribubus ſuis, ſecundum lin-
 guas ſuas, in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis.
 32. Hæ tribus filiorum Noë ſecundum gene-
 rationes eorum, & ſecundum gentes eorum. Ab
 his diſperſæ ſunt inſulæ gentium ſuper terram
 poſt diluvium.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Σαλὲθ, ἢ τὸν Σαρμῶθ, ἢ Ἰαράχ. Mf. verò Alex. cum
 edit. Compl. ſcribit Σαλέφ, non Σαλέθ. item Compl.
 Ἀσαρμῶθ, non Σαρμῶθ.

¶ 27. Gr. Καὶ Ὀδὸρρά, ἢ Αἰθὺλ, ἢ Δεκλά. Edit.
 Compl. pro Ὀδὸρρά, ſcribit, τὸν Ὀδὸρράμ.

¶ 28. Gr. Καὶ Εὐάλ, ἢ Ἀβιμαέλ, ἢ Σαβῶ. à Mf.
 autem Alex. & ab edit. Ald. abeſt, Εὐάλ, ſeu Ebal, ut
 ſcribit Hieron. Nec etiam illum Ebal admiſiſſe videtur
 Auguſt. cum lib. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. duo-
 decim tantum filios Jeſtan genitos duodecim filios, conti-
 nuò addit : *Ac per hoc ſunt omnes progeniti de Sem, viginti
 ſeptem*, quos quidem ſi numerabis ab *Elam*, primo filio
Sem, uſque ad *Jobab*, ultimo filio *Jeſtan*, totidem 27. in-
 venies, etiam ſublato Ebal, modò retineas *Cainan*,

quem admiſit Auguſt. ut oſtendimus ſup. ad ¶. 22. Hie-
 ron. verò loco cit. numerat tredecim filios Jeſtan, *Trede-
 cim*, inquit, *harum gentium poſteriora nomina invenire non
 potui*.

¶ 29. Gr. Καὶ Οὐφελ, ἢ Εὐείλ, ἢ Ἰωβῶλ. tum
 addit : πάντες ἔτι υἱοὶ Ἰεκτάν, omnes hi filii Jeſtan. Au-
 guſt. l. 16. de civit. Dei, c. 3. col. 418. b. cunctos Noë
 filios ſic reſumit, dicens : *In ſumma igitur omnes progeniti
 de tribus filiis Noë, id eſt, quindecim de Japhet, & trigin-
 ta unus de Cham, viginti ſeptem de Sem, ſunt ſeptuaginta
 tres*.

¶ 31. Eadem rursus habet Auguſt. l. 3. de doct. chrift.
 to. 3. col. 62. f. nec aliter in Græco.

¶ 32. Sic iterum Auguſt. l. 3. de doct. chr. col. 62. f.
 verbum pro verbo. Eadem quoque in Græco ad verbum,
 excepto uno, &, poſt generationes eorum, quod deeſt.

CAPUT XI.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Sap. 10. 1. **E**Rat autem terra labii unius, & ſermonum
 5. eorundem.

2. Cùmque proficiſcerentur de oriente, inve-
 nerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt
 in eo.

3. Dixitque alter ad proximum ſuum : Venite,
 faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habue-
 runtque lateres pro faxis, & bitumen pro cemen-
 to :

4. & dixerunt : Venite, faciamus nobis civita-
 tem & turrim, cujus culmen pertingat ad cælum :
 & celebremus nomen noſtrum antequam divida-
 mur in univerſas terras.

5. Deſcendit autem Dominus ut videret civi-
 tatem & turrim, quam ædificabant filii Adam,

6. & dixit : Ecce, unus eſt populus, & unum
 labium omnibus : cœperuntque hoc facere, nec
 deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere
 compleant.

7. Venite igitur, deſcendamus, & confunda-

1. **E**T erat omnis terra labium unum, & vox
 una omnibus.

2. Et factum eſt, cùm moverent ipſi ab orien-
 te, invenerunt campum in terra Sennaar, &
 habitaverunt ibi.

3. Et dixit homo proximo ſuo : Venite, facia-
 mus lateres, & coquamus illos igni. Et facti ſunt
 illis lateres in lapidem, & bitumen illis erat lu-
 tum :

4. & dixerunt : Venite, & ædificemus nobis
 metiſpis civitatem, & turrem, cujus caput erit uſ-
 que ad cælum : & faciamus noſtrum nomen an-
 tequam diſpergamur in faciem omnis terræ.

5. Et deſcendit Dominus videre civitatem &
 turrem, quam ædificaverunt filii hominum :

6. & dixit Dominus Deus : Ecce, genus unum,
 & labium unum omnium : & hoc inchoaverunt
 facere, & nunc non deficient ex illis omnia, quæ
 conati fuerint facere.

7. Venite, & deſcendentes confundamus ibi

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita rursus Auguſt. non ſemel, l. 3. de doct. chr.
 col. 62. f. 63. a. ſic etiam Locut. 32. in Gen. to. 3. col.
 328. a. & quaſt. 20. in Gen. col. 383. a. uſque ad unum ;
 omnia autem cum Græco congruunt.

¶ 2. Itidem Græcè, niſi excipias vocem, Σενάαρ,
 ſcriptam abſque duplici, & ; in Mf. tamen Alex. Σενάαρ,
 ut ſup. apud Aug.

¶ 3. Ad verbum è Græco, exceptis his, *Et facti ſunt
 illis lateres*, pro quibus, Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς ἡ πλίνθος, &
factus eſt illis later. Auguſt. Locut. 33. de Gen. to. 3. col.
 328. b. *Et facti ſunt illis lateres pro lapide* : obſervat ta-
 men Græcum habere, & *facti ſunt*..... *in lapidem* ; ſed ad-
 dit : *Quod ſi Latine diceretur, locutio minus intelligeretur*.
 Ex hoc faciliè crederem in verſione Italica olim ſcriptum
 fuiſſe, *pro lapide*, niſi Auguſt. lib. cit. de civit. Dei legiſſet,
in lapidem.

¶ 4. Nil Græco ſimilius, detracto, &, poſt *venite* ;
 edit. tamen Ald. habet, δεῦτε καὶ : at Aug. Locut. 34. de
 Gen. to. 3. col. 328. b. legit : *Venite, ædificemus nobis civi-
 tatem & turrem, cujus caput erit uſque ad cælum*. Similiter
 quaſt. 21. in Gen. col. 383. b. uno excepto, *in cælum*.

Gr. εἰς τὸ ὕψος. Notandum etiam hoc, *noſtrum nomen*,
 quod poſuimus ſupra ex Aug. non ſic legi in edit. noviff.
 ſed, *nobis nomen* ; cùm autem illic moneant editores noſtri
 in Mſ. ſcribi, *noſtrum nomen*, hanc lectionem præſeren-
 dam duximus, ne tantæ auctoritati detraheretur. In Gr.
 tamen eſt, ἐαυτοῖς ὄνομα, *nobis ipſis nomen*. Hieron. in
 Iſai. 9. to. 3. col. 88. c. ſimiliter habet : *Venite, ædificemus
 turrim, & faciamus nobis nomen antequam diſpergamur*.

¶ 5. Optimè è Græco : Eadem quoque reſert Ambroſ.
 l. de fide, c. 5. col. 590. b. præter unum, *ædificarent*, pro
ædificaverunt. Gr. ἀποδοῦναι.

¶ 6. In Gr. hæc tantum variant : Καὶ εἶπε Κύριος
 Ἰς..... ἢ τὸ τοῦ ἡρέαντο ποιῆσαι..... ἀπ' αὐτῶν πάντα ὡς
 αὐτὸν ἐπιδόξαν ποιῆσαι. In Mf. Alex. ac edit. Ald. ἐξ αὐτῶν πᾶ-
 ρα. Auſt. l. de promiſſ. part. 1. c. 8. apud Proſp. col. 98. a.
 ſic habet : *Ecce labium unum eſt omni terræ ; & hoc cape-
 rant facere ; & nunc non deficient ab eis omnia quæcunque
 aggreſſi ſunt facere*.

¶ 7. Itidem Græcè, excepta voce ultima ſui, quæ
 deeſt ; at in Mf. Cott. exiſtat, τὸ πᾶν αὐτῶν. Rurſus
 Auguſt. quaſt. 22. in Gen. to. 3. col. 383. c. ſic legit :

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 3. p. 419. a. linguam eorum, ut non audiant unusquisque vocem proximi sui.

8. Et disperisit eos Dominus inde super faciem omnis terræ, & cessaverunt ædificantes civitatem & turrem.

9. Propter hoc appellatum est nomen illius Confusio, quia ibi confudit Dominus labia omnis terræ: & inde disperisit illos Dominus Deus super faciem omnis terræ.

Ibid. c. 10. 424. c. 425. a. 10. Et hæ generationes Sem: Sem filius centum annorum cum genuit Arphaxat, secundo anno post diluvium.

11. Et vixit Sem postquam genuit Arphaxat, quingentos annos: & genuit filios & filias: & mortuus est.

Aug. quæst. 23. in Gen. 10. 3. p. 1. 383. d. 12. Et erat Arphaxat annorum centum triginta quinque cum genuit Chaiṇan.

13. Et vixit Arphaxat, postquam genuit Chaiṇan, annos quadringentos.....

mus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem.

9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ: & inde disperisit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10. Hæ sunt generationes Sem: Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, bienio post diluvium. *1. Par. 1. 17.*

11. Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias.

12. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias.

VULGATA NOVA.

14. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.

15. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.

16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg.

17. Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias.

18. Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu.

1. Par. 1. 19. 19. Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis: & genuit filios & filias.

20. Vixit autem Reu triginta duobus annis, &

genuit Sarug.

21. Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias.

22. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor.

23. Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.

24. Vixit autem Nachor viginti novem annis, & genuit Thare.

25. Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. ubi sup. 384. c. 26. Cum esset Tharra annorum septuaginta, genuit Abraham, & Nachor, & Arran.

26. Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran. *1. Par. 1. 28. Jos. 24. 2.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ne audiat unusquisque vocem proximi. Ambros. l. de fide, c. 5. col. 568. c. & de Spir. S. col. 625. c. *Venite, descendamus, & confundamus linguas eorum.* Edit. Ald. similiter habet, τὰς γλώσσας αὐτῶν, non τὴν γλῶσσαν. Accinunt Vigil. Tapf. l. contr. Varimad. p. 738. b. & Aug. quæst. Ver. Test. q. 45. col. 58. g. Novatianus verò l. de Trin. p. 1047. b. sic habet: *Venite, & mox descendamus, & confundamus illic ipsorum linguas.* Aug. l. de promiss. part. 1. c. 8. ap. Prosp. p. 98. a. nec non Fulg. l. de Trin. p. 331. a. *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum.*

¶ 8. Ad verbum è Græco.

¶ 9. Eadem prorsus in Græco, excepta voce, *Deus*, quæ deest post Dominus; in Mss. tamen Alex. & Cott. existat, Κύριος ὁ Θεός. Hilar. in Ps. 136. col. 491. e. dicit, & confusarum linguarum hominibus nuncupatam esse Babylonem.

¶ 10. Notant noviss. editores BB. ad hunc Augustini locum sic legi in edit. *Sem filius Noë centum erat annorum*, in Mss. verò ejusdem omitti, *Noë & erat.* In Gr. sic: Καὶ αὐτὰς αἱ γενέσεις Σήμ. ἔην Σήμ υἱὸς..... ὅτε ἐγέννησε τὸν Ἀρφαξάδ, &c. ut in Lat. at in Mf. Alex. etiamnum simpliciter legitur: Σήμ Σήμ υἱὸς ἐτὼν ἑκατὸν ὅτε, &c. absque, καὶ ἔην, & Νῶε. Hanc vet. librorum varietatem observat August. ipse Locut. 35. de Gen. 10. 3. col. 328. c. his verbis: *Quod quidam Latini codices habent: Sem filius Noë erat annorum centum, cum genuit Arphaxad; Græci habent: Sem filius centum annorum, cum genuit Arphaxat: ubi ellipsis est, inquit, quia deest, erat; sed quod non habent, filius Noë, sed, filius tantum, nova locutio est.*

¶ 11. Similiter Gr. habet, nisi excipias unum, Ἀρφαξάδ, pro Arphaxat.

¶ 12. In Gr. non omnino similiter: Καὶ ἐγένετο Ἀρφαξάδ ἑκατὸν τριακονταεπτα ἔτη, ἔην ἑπέννησε τὸν Καῖνάν. Et vixit Arphaxad centum triginta quinque annos, & genuit Chaiṇan. Attamen August. prius dixerat: *Quod scriptum est: Et erat, &c.* Item l. 16. de civit. Dei, c. 10. col. 425. a. Narrando dicit: *Arphaxat autem cum esset 135. annorum, genuit Chaiṇan.*

¶ 13. Ita Græcum habet ad verbum: August. verò post hanc vocem, *quadringentos*, addit: *vel sicut in Græco invenimus, annos trecentos.* Edit. Rom. constanter habet. ἐτη τετρακλῶσια, Mf. Alex. cum edit. Compl. τετρακλῶσια τριάκοντα, edit. Ald. sola, τριακλῶσια τριάκοντα. Reliquæ generationes recensæ ab hoc versu 13. ad 26. vix memorantur à Patribus Latinis, præterquam ab Augustino, qui illas omnes sic persequitur, l. 16. de civit. Dei, c. 10. col. 424. e. *Generationum contextio..... sic exsequitur ceteros, dicens quotoquique anno vita sua filium genuerit, ad istum generationum ordinem pertinentem, qui pertendit ad Abraham; & quot annos postmodum vixerit, intimans eum filios filiaque genuisse.* Et post pauca: *Sed nos, inquit, ne diutius quam opus est, immoremur, non quot annos quisque in istis generationum serie vixerit, sed quoto anno vitæ suæ genuerit filium, hoc ordine memorandum tantummodò ponimus.* ¶ 10. Secundo igitur anno post diluvium Sem, cum esset centum annorum, genuit Arphaxat. ¶ 12. Arphaxat autem cum esset centum triginta quinque annorum, genuit Chaiṇan. ¶ 13. Qui cum esset centum triginta, genuit Sale. ¶ 14. Porro etiam ipse Sala totidem annorum (130.) erat quando genuit Heber. ¶ 16. Centum verò & triginta & quatuor agebat annos Heber, cum genuit Phalech, in cujus diebus divisa est terra. ¶ 18. Ipse autem Phalech vixit centum triginta, & genuit Ragau. ¶ 20. Et Ragau centum triginta, duos, & genuit Seruch. ¶ 22. Et Seruch centum triginta, & genuit Nachor. ¶ 24. Et Nachor septuaginta novem, (Gr. ἑκατὸν ἑβδομηκονταεννέα) & genuit Thara. ¶ 26. Thara autem septuaginta, & genuit Abram, quem postea Deus, mutato vocabulo, nominavit Abraham. Quæ omnia aptè respondent Græco, si excipias annos Nachor, ut notavimus sup. & nomina Phalech, & Thara, quæ ita scribuntur, Φαλέγ, & Θάρρα. Mf. Alex. Θάρρα. Huc etiam redeunt quæ narrat Aug. l. de promiss. part. 1. c. 10. ap. Prosp. p. 99. a. *Ex semine Sem filii Noë, natus est Heber, cujus fuit filius Phaleg..... Phaleg genuit Reu; Reu genuit Seruch; Seruch genuit Nachor; Nachor genuit Thare; Thare genuit Abram.*

¶ 26. Gr. Καὶ ἐγένετο Θάρρα ἑβδομηκοντα ἔτη, ἔην

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

17. Hæ sunt autem generationes Thare : Thare genuit Abram, Nachor, & Aran. Porro Aran genuit Lot.

28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suæ in Ur Chaldæorum.

29. Duxerunt autem Abram & Nachor uxores : nomen uxoris Abram, Sarai : & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Jeschæ.

30. Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.

Jes. 24. 31. Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filii sui, & Sarai nument suam, uxorem Abram filii sui, & eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan : veneruntque usque Haran, & habitaverunt ibi.

Judith. 5. 6. 32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.

27. Hæ sunt generationes Tharæ : Thara genuit Abram, & Nachor, & Aran. Et Aran genuit Lot.

28. Et mortuus est Aran coram Thara patre suo, in terra in qua natus est, in regione Chaldæorum.

29. Et sumpserunt Abram & Nachor sibi uxores : nomen mulieris Abram, Sara : & nomen mulieris Nachor, Melcha filia Aran, pater Melchæ, & pater Jeschæ.

30. Et erat Sara sterilis, & non generabat.

31. Et sumpsit Thara Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filii sui, & Saram nument suam, uxorem Abram filii sui, & eduxit illos de regione Chaldæorum, ire in terram Chanaan : & venit in Charram, & habitavit ibi.

32. Et fuerunt dies Tharæ in Charra quinque & ducenti anni, & mortuus est in Charra.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 12. 428. d.

Aug. Locut. 36. to. 3. 328. c.

Idem lib. 16. de civ. Dei, c. 13. 428. f.

Ibid. c. 14. 429. d. 430. d.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vixit τὸν Ἀβραμ, &c. ut in Lat. Et vixit Tharra septuaginta annos, & genuit Abram, &c. non Abraham, ut notavit sup. Aug. l. 16. de civ. Dei, col. 424. c.

¶ 27. Gr. Ἀδται δὲ αἱ γενέσεις Θάρρα..... ἡ τὸν Ἀβρὰν, ἡ Ἀβρὰν, &c. Mf. Alex. scribit, Θάρρα. edit. Compl. tollit δὲ, post αἱται, cum August.

¶ 28. Ita in Græco, nisi quod constanter scribitur, Ἀβρὰν, & Θάρρα, absque in, post terra. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 517. c. sic legit : Et mortuus est Aran ante patrem suum in terra, qua natus est, in regione Chaldæorum. Observat hic Nobilius sæpe in Scriptura, ante, valere idem quod coram ; in Gr. ἐνώπιον.

¶ 29. Eadem Græcum exhibet, nisi quod pro gemina voce mulieris, bis ponit, τῇ γυναίκα, mulieri, constanterque scribit, Ἀβρὰν, non Aran ; deinde sic, καὶ πατὴρ Μεχχά, ἡ πατὴρ Ἰεσχά. Supplevi autem hoc, pater Melchæ & pater Jeschæ, de his quæ August. verbis superioribus addit ibid. Iste Aran pater Melchæ fuit, & pater Jeschæ, quæ Jeschæ creditur ipsa esse etiam Sara uxor Abrahæ. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 517. f. sic legit : Et sumpserunt Abram & Nachor sibi uxores : nomen uxoris Abram,

Sarai ; & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran : pater autem Melchæ, ipse est pater Jeschæ.

¶ 30. August. hanc Locutionem notat, & non generabat ; cum posset sufficere, inquit, & erat Sara sterilis. Similiter in Gr. καὶ ἦν Σάρα στείρα ἡ ἢ ἐτεκνοποίησεν.

¶ 31. Gr. constanter habet, Θάρρα, & Ἀβρὰν, pro Thara, & Aran ; subinde, πορεύσασθαι, ut irent, pro ire ; pauloque post, καὶ ἦλθον εἰς Χαρράν, & venerunt usque ad Charran, loco, & venit in, &c. cætera concordant ad verbum. In edit. Ald. καὶ ἦλθον, & venit, ut ap. Aug. sup. in Compl. ἦλθον, tum sequitur, ὥκισαν, habitaverunt.

¶ 32. Gr. καὶ ἐγένοντο πάσαι αἱ ἡμέραι Θάρρα ἐν γῇ Χαρράν, διακόσια πέντε ἐτη ἡ ἀπέθανε Θάρρα ἐν Χαρράν. At Mf. Alex. scribit, Θάρρα, non Θάρρα, & deletque vocem, πάσαι, ante ἡμέραι, & γῇ, ante Χαρράν. Edit. etiam Compl. delet, πάσαι, & Ald. γῇ, cum Aug. qui etiam quæst. in Gen. to. 3. col. 383. g. dicit : Tharra..... cum suis omnibus mansit in Charran, & vixit annos ducentos quinque in Charran, & mortuus est : & infra, col. 384. a. Fuerunt anni vitæ Tharra ducenti quinque in Charran.

CAPUT XII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Ab. 7. 3. 1. Dixit autem Dominus ad Abram : Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrabo tibi.

2. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus.

Inf. 18. 3. Benedicam benedictibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ.

1. ET dixit Dominus ad Abram : Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram quam tibi demonstravero.

2. Et faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus.

3. Et benedicam benedictes te, & maledicam maledicentes te, & benedicentur in te omnes tribus terræ.

Aug. ubi sup. 429. g. 431. c. e. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Similiter in Græco. Eadem rursus habet August. l. 2. de Trin. to. 8. col. 783. b. usque ad hoc, & vade, &c. nisi quod scribit Abraham, non Abram ; sic etiam quæst. in Gen. to. 3. col. 383. g. & seqq. sed male ; nam l. cit. de civitat. Dei, constanter legit, Abram, Cyprian. l. 1. Testim. p. 281. b. Et dixit Dominus Deus ad Abraham : Exi de terra tua, & de cognat. tua, & de domo patris tui, & vade in illam terram, quam tibi ostendero. Ambros. in Luc. 3. to. 1. 1316. c. Exi de terra tua, & de cognat. tua, & de domo patris tui, & vade in terram, quam tibi monstrabo. Vide etiam l. 1. & 2. de Abr. c. 1. & 2. col. 282. d. 314. a. & l. de fug. sæc. c. 2. col. 419. e. Similiter Auc̃. quæst. Vet. & N. Test. apud Aug. to. 3. q. 109. col. 107. a. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Auc̃. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. e. Exi de terra tua, & de cogn. tua, & veni in terram, quam tibi demonstrabo. Ibidem infra hom. 41. p. 173. a. excepto uno, demonstravero. Gr. ἡ δὲ αὐτοῦ δειξέτω.

¶ 2. Eadem referunt ad verbum Cypr. l. 1. Testim. p. 281. b. & Ambros. l. 3. in Luc. col. 1316. c. Ita quoque in Græco, Junil. verò Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21.

legit : Eteris in gentem grandem & multam. Rursus Ambr. l. 2. de Abr. c. 1. col. 314. e. Benedicam te, & faciam te in gentem magnam.

¶ 3. Concinit Ambros. l. 3. in Luc. col. 1316. c. ad verbum. Sic etiam in Græco, præter unum, καὶ ἀπ' ἀκούσας, maledicam, translatus post maledicentes te. Junil. Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. col. 347. h. ut sup. Benedicam benedictes te, & maledicam maledic. te. Cyprian. verò l. 1. Testim. p. 281. b. Et benedicam qui te benedixerit ; & maledicam qui te maledixerit : & benedicentur in te omnes tribus terræ. Eadem memorat Hilario in Pf. 118. col. 349. f. his verbis : Abrahæ quoque Dominus dixit : Qui te maledixerit maledictus erit ; & inimicus ero inimicis tuis, & adversantibus tibi adversabor. Tum addit : Si Abrahæ inimici Deo inimici sunt, quales nobis esse oportet ? At horum, quemodo referuntur ab Hilario, vix ullum vestigium reperias in toto Geneseos libro : quare suspicor hunc versum ex memoria recitatum fuisse ab Hilario, partim ex Genesi, partim ex Exodo : priora scilicet verba : Qui te maledixerit, &c. ex Genesi 12. 3. posteriora verò, & inimicus ero, &c. ex Exod. 23. 22. ubi sic habentur : Si feceritis omnia quæcumque

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 14. p. 430. a. 431. g. 4. Et exiit Abram, quemadmodum locutus est illi Dominus, & abiit cum eo Lot: Abram autem erat quinque & septuaginta annorum cum exiit ex Charra.

Hieron. contr. Heloid. 10. 4. p. 2. & Lot filium fratris sui..... & omnem animam, quasunque possederat in Charram.....

Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 316. a.

Ambr. l. 1. § 2. de Abr. p. 283 f. ad locum Sychem, ad quercum altam.....

Fulg. fragm. 31. 7. Et visus est Dominus Deus Abræ, & dixit ei: Semini tuo dabo terram istam. Et ædificavit ibi Abram altare Domino, qui visus est ei.

Idem. fragm. 31. 8. Et recessit inde in montem contra orientem Bethel, & statuit ibi tabernaculum suum Bethel, secundum mare Agge, contra orientem: & ædificavit ibi altare Domino Deo, & invocavit in nomine Domini Dei, qui visus est.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. 318. d. 9. Et abiit Abram, & demoratus est in deserto.

Hieron. quæst. Hebr. 518. b. 10. Et fames facta est super terram: & descendit Abraham in Ægyptum.....

Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. b.

Aug. Locut. 37. 12. Erit ergo cum te viderint Ægyptii, dicent, quia uxor illius hæc.....

13..... Vide Not.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

que dixerō vobis, ἐχρεώσω τοὺς ἑβραῖους αὐτῶν, & ἀντικείμενοι τοῖς ἀντικείμενοις σοι, quæ ipsa sunt ab Hilario latine reddita; at illa non Abrahæ dicta sunt, sed Israelitico populo.

¶ 4. Gr. ita incipit: Καὶ ἐπορεύθη Ἀβραμ, & ἔβη Abram; reliqua ut in Latino, nisi excipias vocem ultimam, Χαράν, pro Charra. Similiter Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 283. a. 315. b. Exiit Abraham quemadmodum locutus est ei Dominus, & exiit cum eo Lot. Et infra: Abraham septuaginta & quinque annorum, describitur exisse de Charra. Item Hieron. quæst. Hebr. to 2. col. 518. a. Erat autem Abram septuaginta quinque annorum, quando egressus est ex Charra: & contra Helvid. to. 4. col. 139. b. Abraham autem erat annorum 75, cum exiret de Charra.

¶ 5. Gr. Καὶ ἔβη Ἀβραμ Σάραν, &c. ut sup. in Lat. subinde sic: & πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκλήσαντο ἐκ Χαράν, & ἐκλήσαντο πορεύσθαι εἰς τὴν Χαναάν. In Ms. Cott. ac edit. Compl. & ἔβη. Quibus alludens Ambr. l. 2. de Abr. c. 2. col. 316. a. dicit. Ita evasit (Abram) ut sueretur uxorem suam & nepotem, & omnem animam quasunque possederat in Charram. Vide etiam sup. l. 1. c. 2. col. 283. b. Eadem quoque sic memorantur ab August. l. 16. de civit. Dei, c. 18. col. 433. a. Egressus ergo Abraham de Charra, 75° anno ætatis sue..... cum Lot filio fratris, & Sara conjugē, perrexit in terram Chanaan: & pervenit usque ad Sichem.

¶ 6. Hunc versum ex Ambrosii loco duplici descriptionem proferimus: in primo scilicet col. 283. f. sic legitur: Egressus perambulavit terram usque ad Sichem: in altero, col. 316. d. Et perambulavit Abraham usque ad locum Sichem, ad quercum altam. Posteriorem servavimus, addita tantum voce, terram, ex altero. In Gr. sic: Καὶ διῶδεν Ἀβραμ τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς ὡς τὸ τόπον Συχέμ, ἐπὶ τὴν δρὺν τὴν ὑψηλὴν, &c. Et perambulavit Abram terram in longitudinem ipsius usque ad locum Sichem, ad quercum altam. In edit. Ald. deest, τὴν γῆν, sicut in Compl. & Ms. Cott. εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς.

¶ 7. Eadem rursus habet Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. a. & fragm. 34. contr. Fab. p. 638. exceptis vocibus Abrahæ & Abraham, loco Abræ & Abram. Gr. Καὶ ὡς Κύριος τῷ Ἀβραμ, &c. ut in Latino textu. Similiter habet Augustin. l. 2. de Trin. to. 8. col. 783. c. Et visus est Dominus Abrahæ, & dixit illi: Semini tuo dabo terram hanc: quæ iterum refert l. 16. de civit. Dei, c. 18. to. 7. col. 433. a. præter verbum apparuit, pro visus est. Ambros. l. 2. de Abr. c. 3. col. 316 f. Continuo apparuit illi Deus: deinde sic: Nusquam superius habes, quod visus esset illi Deus; & l. 1. c. 2. col. 284. a. 317. c. Apparuit illi Dominus, & dixit: Semini tuo dabo terram hanc. Et aram

4. Egressus est itaque Abram sicut præceperat Gal. 3: ei Dominus, & ivit cum eo Lot: septuaginta Heb. 11: quinque annorum erat Abram cum egrederetur 8. de Haran.

5. Tulitque Sarai uxorem suam, & Lot filium fratris sui, universamque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Haran: & egressi sunt ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam,

6. pertransiit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chanaanæus autem tunc erat in terra.

7. Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. Inf. 13: 15. 15.

8. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen ejus. 18. 26. 4. Dem. 34. 4.

9. Perrexitque Abram vadens, & ultra progrediens ad meridiem.

10. Facta est autem fames in terra: descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra.

11. Cumque prope esset ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ: Novi quodd pulchra sis mulier:

12. & quodd cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est: & interficient me, & te reservabunt.

13. Dic ergo, obsecro te, quodd soror mea Inf. 20: 11.

ædificavit Deo, qui apparuit ei. Junil. quoque Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. habet, semini tuo dabo terram hanc.

¶ 8. Pauca tantum variant Græcè, nempe hæc: Κατὰ ἀνατολὰς, loco contra orientem, melius in, vel ad orientem; subinde ista, ἐν Βαθὴλ κατὰ βάλασσιν, & Ἀγγαί κατὰ ἀνατολὰς, In Bethel ad mare, & Ange ad orientem; reliqua quadrant, nisi quodd defunt voces, Deo & Dei, cum seq. qui visus est. Ed. tamen Ald. addit τῷ ὁφείντι αὐτῶν, sed post vocem Κυρίῳ Domino, non Domini. Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. a. similiter habet: Et recessit inde in montem contra orientem Bethel: pauloque post: Ideo, inquit, non in vallibus, sed in monte tabernaculum sibi locavit.... & invocavit nomen Domini. Eadem repetit l. 2. c. 3. col. 317. c. Recessit inde in montem contra orientem Bethel; sed post pauca addit: Merito post, contra orientem Bethleem, domus enim Dei dicitur Bethleem, in qua natus est Christus.... Non dixit, contra Bethleem, sed tabernaculum ipsum Bethleem appellavit; & infra, col. 318. c. Iterum ædificavit aram, & invocavit in nomine Domini.... Hoc adjecit superioribus. Augustinus etiam l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. b. alludens dicit: Deinde ædificato ibi altari, & invocato Deo, Abraham profectus est, &c.

¶ 9. Gr. Καὶ ἀπῆρεν Ἀβραμ, & πορεύεσθαι ἐπαρτορέ-δευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, Et abiit Abram, & profectus castrametatus est in deserto. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 518. c. Et proficiscens Abram, abiit in desertum. August. l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. b. Abraham profectus est inde, & habitavit in eremo.

¶ 10. Pergit Ambros. ibid. 318. e. hoc modo: Abraham dicitur descendisse in Ægyptum ut affligeretur; & col. 319. b. sed ut descenderet in Ægyptum fames coegit: & post pauca: Descendit in Ægyptum.... sic tamen descendit, ut quasi advena ad tempus incolere videatur. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. b. Atque inde ire in Ægyptum, famis necessitate compulsus est, &c. In Gr. sic: Καὶ ἐγένετο μῆδος ἐπὶ τῆς γῆς, & κατέβη Ἀβραμ εἰς Αἴγυπτον παροικῆσαι ἐκεῖ, ὅτι εὐχόμενος ὁ μῆδος ἐπὶ τῆς γῆς. Et facta est fames super terram; & descendit Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi, quia invaluit fames super terram.

¶ 12. Eadem rursus habet August. quæst. 26. in Gen. col. 385. d. nec aliter in Græco, præter unum ἐστίν, est, additum voci illius; deinde Gr. sic pergit: Καὶ ἀποκλεισθεὶς με, & δὲ περιποιήσονται. Et occidit me, te autem servabunt.

¶ 13. Gr. Εἶπον ἂν, ὅτι ἀδελφὴ αὐτοῦ εἶναι, ὅπως αὐτὸς εὖ μοι γένηται διὰ τοῦ, & ζήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐνεκεν σοι. Dic ergo, quia soror ejus sum, ut bene mihi sit propter te: & vivet anima mea propter te. Ad quæ alludens Tertul. l. de cult,

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

sis : ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui.

14. Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulchra nimis.

15. Et nunciaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum : & sublata est mulier in domum Pharaonis.

16. Abram verò bene usi sunt propter illam : fueruntque ei oves & boves, & asini, & servi & famulæ, & asinæ, & cameli.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.

18. Vocavitque Pharao Abram, & dixit ei : Quidnam est hoc quod fecisti mihi ? quare non indicasti quod uxor tua esset ?

19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem ? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade.

20. Præcepitque Pharao super Abram viris : & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

14. Factum est autem, statim ut intravit Abram in Ægyptum, videntes Ægyptii mulierem, quia speciosa erat valde :

15. Et viderunt eam principes Pharaonis, & laudaverunt eam apud Pharaonem : & introduxerunt eam in domum Pharaonis.

16. Et Abram bene fecit propter eam : & fuerunt ei oves, & armenta, & asini, & servi & ancillæ, muli, & cameli.

17. Afflixit autem Dominus Pharaon afflictionibus magnis & fevissimis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.

18. Pharao vocavit Abraham, & ait : Quid hoc fecisti mihi ? quare non dixisti mihi quia uxor tua est ?

19. Sed dixisti mihi quia soror tua est : & sumpteram eam mihi uxorem. Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recurre hinc.

20..... Vide Not.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

femin. c. 2. p. 265. b. dicit : Abraham in uxoris sue specie pertinuit, & sororem mentitus Sarai, salutem contumeliâ redemit. Similiter Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. b. Advertebat intuitum uxoris pudicitiam fore, sibi que conjugis pulchritudinem periculo futuram : monuit uxorem, ut sororem se diceret : & infr. l. 2. c. 4. col. 319. c. dixit Sarai, ne se uxorem ejus diceret, sed sororem appellaret.

¶ 14. Ita Gr. habet, nisi quod addit, αὐτῇ, ad mulierem. Edit. verò Compl. delet, αὐτῇ, cum August. Nec omittendum August. quæst. 26. legere Abraham, non Abram ; sed Locut. 38. to 3. col. 328. d. habet : Quod ait Scriptura : Factum est autem, statim ut intravit Abram in Ægyptum : cum addit, sufficeret : Statim autem ut intravit Abram, &c. Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. e. Ut viderunt illam Ægyptii, admirati quod speciosa esset valde.

¶ 15. In Græc. constanter, Φαράω, per omnes casus ; cætera optimè conveniunt. Ambr. l. 2. de Abr. c. 4. col. 319. d. eò respiciens, dicit : Unde videntes eam Ægyptii.... induxerunt ad tyrannum : & sup. l. 1. c. 2. col. 284. e. Induxerunt illam ad regem suum.

¶ 16. Ita Græcè, præter seqq. εὖ ἐχρίσαντο, bene usi sunt, loco bene fecit, μόχοι, vituli, loco armenta, & καὶ ἵπποι, & muli ; edit. verò Ald. delet καὶ, cum Hieron. Apud Ambr. l. 1. de Abr. c. 2. col. 284. e. hæc leguntur : Et cum Abraham bene egerunt (Ægyptii) tanquam fratrem ejus, quæ placuisset regi, honorantes.

¶ 17. Gr. καὶ ἔτασαν ὁ Θεὸς τὸν Φαράω ἐταμοῖς μεγάλαις & ποικίλαις, &c. ut in Lat. Ad verbum, Inquisivit, seu infestatus est, aut exanimavit Deus Pharaonem inquisitionibus, seu tormentis magnis & malis, &c. Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 302. dicit, Pharaonem questionibus ab omnipotente Deo graviter afflictum esse. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 19. col. 433. d. graviter afflictum esse Pharaonem, pauloque post addit, afflictionibus magnis.

¶ 18. Sic habet Ambrosius, loco cit. Pharao vocavit Abraham, & arguit eum, dicens, &c. vel ut infra, Ait ad Abraham, &c. unde posui : Pharao vocavit Abraham, & ait : &c. ut sup. In Gr. sic : Καλέσας δὲ Φαράω τὸν Ἀβραμ, εἰπὼν Τί τούτο ἐποίησάς μοι, ὅτι ἐκ ἀπηνεικάς μοι, &c. ut sup. Vocans autem Pharao Abram, dixit : reliqua optimè reddit August. Locut 39. de Gen. to. 3. col. 328. d. his verbis : Quid hoc fecisti mihi, quia non annunciaſti mihi, quia uxor tua est ? sed addit : Cum sufficeret, non annunciaſti. Et ipsum annunciaſti, inquit, more Scripturarum dictum est : nam Latini habent plerique, non dixisti.

¶ 19. Ambr. l. 2. de Abr. col. 320. a. tollit mihi, post dixisti, & eam, post sumpteram ; cætera ut sup. Rursum infra habet : Ecce mulierem tuam ante te, accipe, & recurre. Gr. Ἰταὶ εἶπας, ὅτι ἀδεῖχά μιν ἐστίν ; & ἔδωκεν αὐτὴν ἐμαυτῷ γυναῖκα. ἢ νῦν ἰδὲ ἡ γυνὴ σε ἐναντίον, καὶ οὖν ἀπὸ τρέχει. Ut quid dixisti, quia soror mea est ? & sumpsi eam mihi uxorem. Et nunc ecce uxor tua coram te, accipiens recede.

¶ 20. Gr. sic pergit : Καὶ ἐπέταξε ὁ Φαράω ἀ Σάραι περὶ Ἀβραμ, συμπορεύσθαι αὐτὸν, & τὴν γυναῖκα αὐτῆς, & πάντα ὅσα ἦν αὐτῷ. Et præcepit Pharao viris de Abram, ut comitantes dimitterent eum, & uxorem ejus, & omnia quæcumque erant ei. Quibus intendens Ambr. ubi sup. col. 320. e. ait : Et misit alumnos suos (Pharao) ut eliminarent ac longe propellerent.... ne recursum faceret in eos fines : & l. 1. c. 2. col. 285. c. Uxorem non solum marito reddidit, verum etiam persecutores dedit, qui deducere eum.

CAPUT XIII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Ascendit ergo Abram de Ægypto, ipse & uxor ejus, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad Australem plagam.

2. Erat autem dives valde in possessione auri & argenti.

1. ET ascendit Abram ex Ægypto, ipse & uxor ejus, & omnia quæ illius erant, & Loth cum eo, in desertum.

2. Erat autem Abram dives valde in pecore, & argento, & auro.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Itidem in Græco est, præter hoc, ἀνέβη δὲ, ascendit autem, loco & ascendit. Similiter apud August. Locut. 40. to. 3. col. 328. d. Ascendit autem Abram de Ægypto, ipse & uxor ejus, & omnia ejus, & Lot cum eo in desertum. Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321. a. his alludens, dicit : Discessit itaque Abraham, inde habens secum uxorem suam Sarai, & infra, de Ægypto secum omnia retulit.

¶ 2. Gr. Ἀβραμ δὲ ἦν πλούσιος ὁπότερα κτήνη, &c. ut in Lat. Abraham autem erat dives valde pecoribus, &c. Edit. Compl. ἐν κτήνεσι, in pecoribus. August. Locut. 40. de Gen. col. 328. d. ad hæc verba ¶. superioris : Ascendit autem Abram.... & Lot cum eo, &c. addit : Nec tamen Tom. I.

proprie dicitur ascendisse cum eo quod habebat exanime, sicut aurum & argentum & omnis supellex ; ac per hoc intelligitur hic locutio, quæ vocatur Græcè ζεύγμα καὶ ἐκείνη. Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321. c. habet : Erat (Abraham) dives valde ; pauloque post : Erat autem dives pecoribus, argento & auro : ac infra, col. 322. e. ad ¶. 5. dicit : Non habebat (Lot) argentum.... non habebat aurum.... Abraham autem auri speciem habere meruit & possidere. Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b. sic legit : Abram autem erat onustus valde pecoribus, & argento & auro, quod lectionem Hebraicam sapit. Enim verò Hieron. loco cit. querens, quomodo Abram potuerit exiens de Ægypto fuisse dives valde,

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b. 3. Et abiit unde venerat in desertum, usque Bethel, ad locum ubi fuerat tabernaculum ejus prius, inter Bethel & inter Agge:

4. in locum ubi altare fecerat initio, & invocaverat ibi Abram nomen Dei.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 5. 322. f. 323. d. 5. Et Lot qui simul ambulabat cum Abram, erant oves, & boves, & tabernacula.

Ibid. l. 1. c. 3. 286. e. 6. Et non capiebat illos terra, habitare simul.....

Aug. Locut. 41. co. 3. 328. e. 7. Et facta est rixa inter pastores pecorum Abram, & pecorum Lot.....

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. a. 8. Dixit autem Abraham ad Lot: Non fit rixa inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. 286. f. 9. Nonne ecce tota terra ante te est? discede à me: si tu in sinistram, ego in dexteram; vel si tu in dexteram, ego in sinistram.

Ibid. l. 2. c. 6. 327. a. c. 10. Et levavit Lot oculos, & aspexit omnem regionem Jordanis, quæ irrigabatur, priusquam everteret Deus Sodomam & Gomorrhā, sicut paradisus Dei, & terra Ægypti, usque dum venias Zothopa.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. a. 11. Et elegit sibi Lot regionem Jordanis, & elevavit Lot ab oriente: & discesserunt unusquisque à fratre suo.

12. *Vid. Not.*

Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 327. f. 13. Homines in Sodomis sævi erant, & pec-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQVAM.

addit, id solvi illa Hebræica veritate, in qua scribitur: Abram gravis vehementer, hoc est, βαρὺς ἐφόδρα, Ægypti enim pondere gravabatur.

¶ 3. Ita Hieron. se legisse ait in edit. LXX. nempe usque ad vocem Bethel, pro quibus, inquit, in Hebræo scriptum est: Abiit itinere suo per austrum usque Bethel. Item Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 3. p. 29. b. ex LXX. Et abiit illò unde venerat in desertum usque Bethel, &c. ut in textu. Hieron. paulò sup. legerat: Et abiit unde venit, &c. Gr. Καὶ ἐπορεύθη ὅθεν ἦλθεν εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βαιθλ, ἕως τὸ τόπος, ὃ ἦν..... ἀπὸ μέσων Βαιθλ, ἢ ἀπὸ μέσων Ἀγγαί. Et ivit unde venerat in desertum usque ad Bethel, usque ad locum, ubi erat tabernac. ejus prius, inter Bethel, & inter Anga. Ambros. l. 2. de Abr. c. 5. col. 321. e. his alludens, dicit: Eò inducitur rediisse Abraham, hoc est, in Bethel, unde in Ægyptum descenderat. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 20. col. 433. d. Reverso igitur Abraham ex Ægypto in locum unde venerat, &c.

¶ 4. Gr. Εἰς τὸν τόπον τῷ θυσιαστηρίῳ, ὃ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχὴν, ἢ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ "Αβραμ τὸ ὄνομα τῷ Κυρίῳ. Ad locum altaris quod fecerat ibi à principio, & invocavit sibi Abram nomen Domini. In ed. Compl. deest, ἐκεῖ, post ἐποίησεν.

¶ 5. Ambros. infra, col. 323. b. c. habet, qui ambulabat, absque simul, Græc. Καὶ Λὼτ τῷ συμπορευομένῳ, &c. ut in Lat.

¶ 6. Idem Græcè. Addit Ambros. ibid. Quia nimium divites erant. August. l. 16. de civit. Dei, c. 20. col. 433. d. Divites quippe facti erant, pastoresque multos pecorum habere cæperant. In Gr. "Ὅτι ἡ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν πολλὰ, &c. Quoniam erant possessiones eorum multa.

¶ 7. August. sic habet loco cit. Et facta est rixa inter medium pastorum pecorum Abram, &c. è Gr. "Α ἀ μέσων τῶν ποιμένων τῶν κτηνῶν τῷ "Αβραμ, &c. Sed cum moneat ibid. S. Doctor, Latinos codices penè omnes non transfuisse istam locutionem, sed ita locutos, ut consuetudo nostra habet; idcirco posui in textu: Inter pastores, &c. loco inter medium pastorum; quod autem addit August. Et pecorum Lot, sic habetur in Gr. Καὶ ἀπὸ μέσων τῶν ποιμένων, τῶν κτηνῶν τῷ Λῳτ. quam locutionem (inter medium) nobis deinceps, inquit August. notare non placuit, ipsa est enim per omnia in Græca scriptura, ubi tale aliquid dicitur. Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 323. f. Quis igitur pastores, inquit, sint, & quorum animantium, & qua rixa inter pastores Abrahæ, & inter pastores Lot.... cujus pecoris pastores sint, consideremus.... pastores, inquit, jumentorum; jumenta autem, &c. August. l. 16. de civit. Dei, c. 16. col. 433. e. Pastores pecorum

3. Reversusque est per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel & Hai:

4. in loco altaris quod fecerat prius, & invocavit ibi nomen Domini. *Sup. 12. 7.*

5. Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, & armenta, & tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter. *Inf. 36. 7.*

7. Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chanaanæus & Pherezæus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæso sit jurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus.

9. Ecce universa terra coram te est: recede à me, obsecro: si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergā.

10. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorrhā, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor.

11. Elegit sibi Lot regionem circa Jordanem, & recessit ab oriente: divisi sunt alterutrum à fratre suo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot verò moratus est in oppidis, quæ erant circa Jordanem, & habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomitæ pessimi erant,

vocat, quibus, inquit, inter se rixantibus, eo modo discordiam vitaverunt, &c.

¶ 8. Eadem rursus habet Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 324. e. & 325. c. præter unum, & inter te. Mirè consentiunt cum Ambr. Hieronymus & Augustinus. Hic nempe ad verbum l. 16. de civit. Dei, c. 20. to. 7. col. 433. e. Ille etiam l. contr. Helvid. to. 4. part. 2. col. 139. a. nisi quòd ponit omnes, loco homines. August. Locut. 42. de Gen. to. 3. col. 328. f. Quoniam homines fratres nos sumus: Abram dixit ad Lot. Gr. Εἶπε δὲ "Αβραμ τῷ Λῳτ. Μὴ ἐσὼ μάχη ἀπὸ μέσων ἐμῶν ἢ σὺ, ἢ ἀπὸ μέσων τῶν ποιμένων μου, ἢ ἀπὸ μέσων τῶν ποιμένων σου, ὅτι ἀδελφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς.

¶ 9. Eadem profert August. l. 16. de civ. Dei, c. 20. col. 433. e. ad verbum; sicut Ambros. iterum l. 2. de Abr. c. 6. col. 325. c. 326. f. paucis exceptis. Ubi autem Ambr. legit dexteram. August. constanter dextram. Græcè omnia similia, nisi excipias hæc: Εἰ οὐ εἰς ἀριστερά, ἢ εἰς δεξιὰ, εἰ δὲ οὐ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά.

¶ 10. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 286. f. non omnino sibi constat, ita nempe habet: Et levavit oculos Lot, & elegit irriguam regionem Jordanis, quia tota rigabatur, & erat sicut paradisus Dei. Gr. Καὶ ἐπάρας Λὼτ τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἐπέειδε πᾶσαν τὴν περικύκλον τῇ Ἰερδάνῃ, ὅτι πᾶσα ἦν ποτισμένη πρὸ τοῦ καταστρέφαι τὸν Θεὸν Σόδομα, ἢ Γόμορρα, ὡς ὁ παράδεισος τῷ Θεῷ, ἢ ὡς ἡ γῆ Αἰγύπτου, ἕως ἐλθεῖν εἰς Ζόγορα. Et levans Lot oculos suos, aspexit omnem regionem circa Jordanem, quia omnis erat irrigua, antequam everteret Deus Sodoma & Gomorrha, sicut paradisus Dei, & sicut terra Ægypti, usque dum venisset in Zogora.

¶ 11. Similiter habet Ambr. l. 2. de Abr. c. 6. col. 327. Elegit sibi Lot. Gr. Καὶ ἐξελέξατο ἑαυτῷ Λὼτ πᾶσαν τὴν περικύκλον τῇ Ἰερδάνῃ, ἢ ἀπ' ἧς Λὼτ ἀπὸ ἀνατολῶν, ἢ διαχωρίσθων, &c. ut sup. Et elegit sibi Lot omnem regionem circa Jordanem, & abiit Lot ab oriente, & separati sunt, &c.

¶ 12. Deficientibus hîc Patribus Lat. ita supplemus de Græco: "Αβραμ δὲ κατώκησεν ἐν γῇ Χαναάν. Λὼτ δὲ κατώκησεν ἐν πόλει τῶν περικύκλων, ἢ ἐσκήνωσεν ἐν Σοδόμοις. Ad quæ respiciens August. l. 16. de civit. Dei, c. 21. col. 433. f. dicit: Cum ergo digressi essent, separatimque habitarent Abraham & Lot.... & Abraham in terra Chanaan, Lot autem esset in Sodomis, &c.

¶ 13. Gr. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εἰ ἐν Σοδόμοις πομπὴ ἢ ἀμάρτυροι ἐναντίον τῷ Θεῷ ἐφύδρα. Eadem sic reddit Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. a. Et viri So-

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

& peccatores coram Domino nimis.

Sup. 12. 14. Dixitque Dominus ad Abram, postquam
7. 15. divisus est ab eo Lot : Leva oculos tuos, & vide
18. 26. à loco, in quo nunc es, ad aquilonem & meri-
diem, ad orientem & occidentem.

4. 15. Omnem terram, quam conspicias, tibi da-
bo & semini tuo usque in sempiternum.

34. 4. 16. Faciamque semen tuum sicut pulverem ter-
ræ : si quis potest hominum numerare pulverem
terræ, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge, & perambula terram in longitudi-
ne, & in latitudine sua : quia tibi daturus sum
eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram,
venit & habitavit juxta convallem Mambre, quæ
est in Hebron : ædificavitque ibi altare Do-
mino.

catores in conspectu Domini valde.

14. Et dixit Deus ad Abram, postquam rece-
sit Lot ab illo : Respice oculis tuis, & vide a
loco, in quo nunc tu es, ad africanum, & aquilo-
nem, & orientem, & mare.

15. Quia omnem terram, quam tu vides, tibi
dabo eam, & semini tuo usque in sæculum.

16. Et faciam semen tuum tanquam arenam
terræ : si potest aliquis dinumerare arenam ter-
ræ, & semen tuum dinumerabitur.

17. Surgens perambula terram in longitudi-
nem ejus, & in latitudinem : quia tibi dabo eam,
& semini tuo in æternum.

18..... Vide Not.

Ambr. l. 2. de
Abr. c. 7. 328. c.

Aug. de civ. Dei,
l. 16. c. 21. ro. 7.
433. g. 434. c.

Ambr. de Abr. l.
2. c. 7. 329. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

domorum mali, & peccatores in conspectu Dei vehementer.
Tum addit : Superfluo hic in LXX Interpretibus additum est,
in conspectu Dei, siquidem Sodomorum coloni apud homi-
nes mali & peccatores erant.

¶ 14. Similia in Græco, præter hoc, ὁ δὲ Θεὸς εἶπεν,
dixit autem Deus, loco & dixit Deus. Vet. Iren. Interp.
l. 5. c. 32. col. 331. d. sic habet : Respice sursum oculis, &
vide à loco hoc, ubi nunc tu es, ad aquilonem & africa-
num, & orientem & mare. August. verò tum quæst. 28.
in Gen. to. 3. col. 386. a. tum l. 16. de civit. Dei, c. 21.
to. 7. col. 433. g. Respiciens oculis tuis, vide à loco, in quo
nunc tu es, ad aquilonem & africanum, &c. ut supr. nec malè
secundum Mss. Cotton. & Oxon. nec non edit. Compl. in
quibus loco, ἀνάβλεψον..... ἔστι δὲ, legitur, ἀνάβλεψας..... ἔστι δὲ.
Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. b. sic : Leva
oculos tuos, & vide à loco, in quo tu nunc es, ad aquilo-
nem & ad austrum, & ad orientem & ad mare. Idem
Cassiod. in Pf. 106. p. 366. b. nisi quòd addit in fine, quod
est occasus : & verò Hieron. sup. monet, mare semper pro
occidente (in Scripturis) poni.

¶ 15. Eadem refert idem August. quæst. 28. in Gen.
to. 3. col. 386. a. quæ etiam ita leguntur Græcè. Vet. Iren.
Interp. l. 5. c. 32. col. 331. d. sic habet : Quoniam omnem
terram, quam tu vides, tibi dabo, & semini tuo usque in sem-
piternum. Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 328. c. Quia om-
nem terram, quantum vides, tibi dabo eam, & semini tuo
in æternum. Idem Hilar. in Pf. 138. col. 523. b. præter
unum, quam tu, pro quantum : sic etiam Hieron. quæst.
Hebr. in Gen. to. 2. col. 519. b. sed omittit, in æternum.
Ad quod August. ubi sup. Potest, inquit, movere nonnullos
fi, usque in sæculum, intelligant, in æternum : si autem
in sæculum, hoc loco sic accipiant, quemadmodum fideliter

tenemus initium futuri sæculi à fine præsentis ordiri, nihil
eos movebit.

¶ 16. Ita Græcè ad verbum. Hilar. verò in Pf. 138.
col. 523. b. sic habet. Et faciam semen tuum tanquam are-
nam maris : si potest quis enumerare arenam maris, ita &
semen tuum dinumerabitur.

¶ 17. Oprimè August. de Græco : ultima verò, & se-
mini tuo in æternum, omiſsa ab Augustino, supplevimus
ex Ambros. juxta idem Græc. in quo sic habentur, καὶ τὸ
σπέρματί σου εἰς τὸν αἰῶνα, & semini tuo in sæculum. In
Mss. tamen Cott. & Oxon. defunt hæc ultima verba, sicut
apud August. Idem Ambros. priora sic habet : Surge, & per-
ambula terram in longitudinem, & in latitudinem : quia
tibi dabo eam, & semini, &c. ut supr. at infra d. in longitu-
dinem ejus, & latitudinem. Item August. quæst. 28. in
Gen. to. 3. col. 386. c. Surge, & perambula terram in lon-
gitudine ejus, & latitudine, quia tibi dabo eam. Vet. Iren.
Interp. l. 5. c. 32. col. 331. d. Surgens ingredi terram in
longitudinem ejus, & in latitudinem. quia tibi dabo eam : nec
addit seqq. & semini tuo, &c. Eò spectare videntur, quæ
refert Auct. op. imp. in Matth. hom. 41. p. 173. a. Et
omnem terram, quamcumque tetigeris pedibus tuis, tibi
dabo eam, & semini tuo in æternum : possunt etiam referri
ad ¶. 15. supr.

¶ 18. Silent hîc Patres Lat. In Græco verò sic : καὶ
ἀποσπινώσας τὸν Ἀβραμ, ἐλθὼν κατώκησε παρὰ τὴν δὲ ῥὴν τὴν
Μαμβρὴν, ἢ ἢ ἐν Χεβρών, ἢ οὐκ ὄντως ἐκείνῃ τῇ
Κυρίῳ. Huc redeunt ista Augustini, l. 16. de civit. Dei,
c. 21. col. 434. c. Hoc responso promissionis accepto, migra-
vit Abraham, & mansit in alio ejusdem terre loco, id est,
juxta quercum Mambre, quæ erat Chebron.

CAPUT XIV.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Factum est autem in illo tempore, ut Am-
raphel rex Sennaar, & Arioch rex Ponti,
& Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thadal,
rex Gentium,

2. inirent bellum contra Bara regem Sodomor-
um, & contra Berfa regem Gomorrhæ, & con-
tra Sennaab regem Adamæ, & contra Semeber
regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est
Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem Silvestrem,
quæ nunc est mare salis.

4. Duodecim enim annis servierant Chodorla-
homor, & tertio decimo anno recesserunt ab eo.

5. Igitur quartodecimo anno venit Chodorla-
homor, & reges qui erant cum eo : percusserunt-

1. Factum est autem in regno Amarphal regis
Sennaar.....

Aug. Locut. 43.
to. 3. 328. f.

2..... & rex Bale, hæc est Segor.

Hieron. quæst.
Hebr. to. 2. 519. b.

3. Omnes hi consenserunt apud vallem Sal-
sam, hoc est mare salis.

5. Quarto decimo autem anno Chodollogo-
mor, & reges qui cum eo, & conciderunt gigan-

Aug. Locut. 44.
to. 3. 328. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita in Græco.

¶ 2. Græcè. καὶ μετὰ Συμβόρ βασιλέως Σεβωίμ, ἢ
βασιλέως Βαρά, αὐτὴν ἐστὶν Συγώρ. Et cum Symobor rege
Seboim, & rege Balæ : hæc est Segor.

¶ 3. Idem Græcè, nisi excipias vocem ult. τῶν ἀλφ, *salinum*, loco *salis*.

¶ 5. Post Chodollogomor, supplendum, venit, sicut
Tom. I.

erant, post hoc, qui cum eo : Unde, inquit August. lo-
co cit. à quibusdam Latinis etiam additum est, erant. In
Gr. sic : Ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ ἔτει ἦλθε Νοδο-
γόμορ, ἢ οἱ βασιλεῖς μετ' αὐτοῦ (Mf. Alex. cum edit. Ald.
oī μετ' αὐτοῦ.) ἢ κατέβησαν τὴν γῆντας τὴν ἐν Ἀσάρῳ,
ἢ Καρραῖν (Mf. Alex. cum edit. Compl. Ἀσάρῳ Καρραῖν.)
ἢ ἐλθὼν ἰχθυὸν ἅμα αὐτοῖς : ἢ τὸς Ὀμμάς τὴν ἐν Σαυῇ
F ij

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. quest. Hebr. 519. c. tes in Astaroth-Carnaim, & gentes fortes simul cum eis, & Ominæos in Save civitate, antequam Sodomam pervenirent,

Aug. Locut. 45. 329. a. 6. & Chorræos qui in montibus Seir.....

Hieron. quest. Hebr. 517. c. 519. c. 7. Et revertentes venerunt ad fontem iudicii, hæc est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrorum sedentem in Asafonthamar.

8..... & direxerunt contra eos aciem ad bellum in valle Salinarum:

que Raphaim in Astarothcarnaim, & Zuzim cum eis, & Emim in Save Cariathaim,

6. & Chorræos in montibus Seir, usque ad Campeftria Pharan, quæ est in solitudine.

7. Reversique sunt, & venerunt ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrhæum qui habitabat in Asafonthamar.

8. Et egressi sunt, rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, & rex Seboim, nec non & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciem contra eos in valle Silvestri:

VULGATA NOVA.

9. scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges adversus quinque.

10. Vallis autem Silvestris habebat puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorrhæ, terga verterunt, cecideruntque ibi: & qui remanserant, fugerunt ad montem.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

11. Et tulerunt omnem equitatum Sodomorum & Gomorrhæ.....

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorrhæ, & universa quæ ad cibum pertinent, & abierunt:

Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. a. 12. Ceperunt etiam Lot, filium fratris Abrahamæ..... & discefferunt.....

Aug. Locut. 46. 329. a. 13. Adveniens autem eorum, qui evaserunt, quidam, nunciavit Abram transfluviali: ipse autem habitabat ad quercum Mambre Amorrhæi, fratris Eschol, & fratris Aunan: qui erant conjurati Abram.

12. nec non & Lot & substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13. Et ecce unus qui evaserat, nunciavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi, fratris Eschol, & fratris Aner: hi enim pepigerant foedus cum Abram.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. p. 2. 139. b. 14. Cum autem audisset Abraham, quia captivus ductus est Lot frater suus, numeravit vernaculos suos trecentos decem & octo: & persecutus est eos usque Dan.

14. Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo: & persecutus est usque Dan.

Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. 330. d. 15..... & percussit eos, & persecutus est usque Choba, quæ est ad dexteram Damasci.

15. Et divisit focios, irrui super eos nocte: percussitque eos, & persecutus est eos usque Hoba, quæ est ad lævam Damasci.

Hieron. cont. Helvid. to. 4. 139. b. 16. Et reduxit omnem equitatum Sodomorum, & Lot fratrem suum revocavit.....

16. Reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

(edit. Compl. Ὁμμαίς ἐν Σαυῇ) τῇ πόλει ex quibus apparet Hieronymum legisse secundum Mf. Alex. ac edit. Ald. & Compl. Quæ autem addit in fine, antequam Sodomam pervenirent, absunt à textu sacro & à LXX.

¶ 6. Hic etiam secundum August. subauditur, erant. ¶ 7. Ita Græcè, exceptis his, καὶ κατέκοψαν πάντας τοὺς ἀρχοντας Ἀμαλὴκ, & τοὺς Ἀμορραῖους τοὺς κατοικοῦντας, &c. Et conciderunt omnes principes Amalec, & Amorraeos habitantes, &c. loco, & percusserunt, &c.

¶ 8. Gr. καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἀνυκῇ, Et instruxerunt aciem contra eos in bellum in valle falsa.

¶ 11. Gr. Ἐλαβὼν δὲ τὴν ἵππον πάσαν τὴν Σοδὸμω καὶ Γομωρρας, Ceperunt autem equitatum omnem qui erat, &c. Huc redeunt quæ narrat Ambr. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. a. Illi quatuor reges, qui de quinque regibus triumphaverunt, & adduxerunt equitatum Sodomorum totum.

¶ 12. Gr. Ἐλαβὼν δὲ τὸν Λωτ, &c. ut supr. præter vocem Ἀβραμ, loco Abrahamæ.

¶ 13. Similia in Græco: Obscurum hyperbaton, hic arguit August. Ordo est enim, inquit: Adveniens eorum, qui evaserunt, quidam Amoryhis fratris Eschol & fratris Aunan, qui erant conjurati, nunciavit Abram transfluviali: ipse autem habitabat ad quercum: tum addit: Hoc hyperbaton obscurius fit etiam per ellipsin: cum enim dictum esset: Quidam Amorrhæi fratris Aunan, non dictum est, quid fratris, sed intelligitur filius. Item quest. 29. in Gen. to. 3. col. 386. d. ad hæc: Et nunciavit Abrahamæ transfluviali, ait: Transfluvialem Abraham appellatum etiam Græca exemplaria satis indicant: sed cur ita appellatus sit, hæc videtur causa, quod ex Mesopotamia veniens, transito flumine Euphrate, sedes constituit in terra Chanaan, & transfluvialis appellatus est ex ea regione unde venerat. In Gr. περάτης, transitori. Similiter habet Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 520. a. Et qui fugerat, nunciavit Abram transitori: ipse vero sedebat ad quercum Mambre Amorrhæi, fratris Eschol & fratris Aunan,

qui erant conjurati Abrahamæ. Mox addit: Pro eo quod nos posuimus transitori, in Hebræo scriptum est libri, hoc enim transitor exprimitur. Quod autem ait: Apud quercum Mambre Amorrhæi, melius in Hebræo legitur: Apud quercum Mamre Amorrhæi, fratris Eschol, & fratris, non Aunan, ut LXX. transulerunt, sed Aner, &c.

¶ 14. In Gr. sic: Ἀνέρας δὲ ὁ Ἀβραμ, ὅτι ἡρχαζόμενται Λωτ ὁ ἀδελφεὸς αὐτοῦ, ἡγήσθη τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ τριακούς δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ κατέδιωξεν ὅπισθεν αὐτῶν Δαί. In edit. Complet. deest, ὅπισθεν αὐτῶν. Mf. etiam Alex. cum edit. Ald. loco ἀδελφεὸς, fratris filius, habet ἀδελφός, frater. Mf. Oxon. ἀνέρας, quæ tria idem significant eò loci: id confirmat Hieron. loc. citat. ut enim probet contra Helvid. cognatione fratres eos vocari, qui sunt de una familia; exemplum petit ex hoc loco Geneleos, ubi Lot frater Abrahamæ appellatur, licet frater ejus non fuerit, sed tantum fratris ejus filius. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 287. huc alludens, dicit: Quo completa Abram numeravit servulos suos vernaculos: & cum trecentis decem & octo viris adeptus vultoriam, liberavit nepotem: & l. 2. c. 7. col. 330. d. Numeravit Abram trecentos decem & octo vernaculos suos. Idem narrat August. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. his verbis: Deinde ab hostibus, qui Sodomis irruebant, cum quinque reges adversus quatuor bellum gerebant, & vultis Sodomitis, etiam Lot captus esset, liberavit eum Abraham, adducens secum in prælum trecentis decem & octo vernaculis suis.

¶ 15. Ita in Græco, præter unum, ἐν ἀριστερᾷ, ad sinistram, loco ad dexteram; attamen Ambros. infra constanter legit, ad dexteram: Ipsa, inquit, ad dexteram Damasci pulchrè esse dicitur; agni enim ad dexteram, hædi ad sinistram.

¶ 16. Gr. καὶ ἀπέστρεψε..... ἢ Λωτ τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ ἀπέστρεψε καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα, &c. Edit. Ald. habet: Λωτ τὸν ἀδελφόν, Mf. verò Oxon. Λωτ ὑπὸν τῷ ἀδελφῷ. Ambros. l. 2. de Abr. c. 7. col. 330. f. similiter: Revo-

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis.

Heb. 7. 18. At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi,

19. benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelsio, qui creavit cælum & terram:

20. & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cætera tolle tibi.

22. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cæli & terræ,

23. quod à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram:

24. exceptis his, quæ comederunt juvenes, & partibus virosum, qui venerunt mecum, Aner, Efcòl, & Mambre: isti accipient partes suas.

17..... Vide Not.

18. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum; & ipse sacerdos Dei excelsi:

Hieron. quæst. Hebr. 10. 2. 520. b.

19. Et benedixit Abram, & dixit: Benedictus Abraham Deo summo, qui creavit cælum & terram.

Cypr. l. 2. ep. 3. Philar. l. 12. de Trin. col. 1114. c.

20..... Vide Not.

21. Rex Sodomorum exivit obviam Abræ, & dixit: Da mihi homines, equos autem sume tibi.

Ambros. l. 2. de Abr. c. 2. 331. j.

22. Et dixit Abram ad regem Sodomorum: Extendo manum meam ad Deum altissimum, qui creavit cælum & terram,

Aug. Locut. 47. 10. 3. 329. b.

23. si à sparto usque ad corrigiam calceamenti, accipiam de omnibus tuis.....

24..... Vide Not.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cavit omnem equitatum Sodomorum; & infra, col. 331. b. substantiam quoque recepit.

¶ 17. Sub finem hujus v. hæc habentur in Gr. Τὸ πρὸς τὸν βασιλέα, quæ Hieron. ep. ad Evang. 10. 2. col. 574. b. sic reddit ex Hebræo: Hæc est vallis regis..... sic, inquit, ut LXX. transferunt, campus.

¶ 18. Similiter habet Cypr. ep. 63. p. 105. a. Et Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Ita quoque in Gr. præter unum, ἄρτους, panes; subinde sic: ἦν δὲ ἱερεὺς τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. a. Erat enim sacerdos summi Dei. Similiter Tertull. contr. Jud. c. 2. p. 136. b. Dei summi. Item Julius Firm. l. de errore prof. relig. Melchisedech rex Salem, & sacerdos summi Dei, reverenti Abræ cum pane & vino, benedictionis obtulit gratiam. August. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. Benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi.

¶ 19. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. 10. 2. col. 520. c. Et benedixit ei, Gr. καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραμ. edit. Compl. pro Ἀβραμ, habet, αὐτὸν Μετχισεδέχ. seq. verò & dixit, addidi de Græco, ubi καὶ εἶπε, reliqua excerpta ex Hilario concinunt cum eodem Græco, nisi excipias vocem, Abraham, pro qua constanter, Ἀβραμ. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. a. Et Melchisedech benedixit: & l. 1. Hex. col. 5. b. addit: Benedictus Abram à Deo summo, qui fecit cælum & terram.

¶ 20. In Gr. sub finem hoc legitur: καὶ ἔδωκεν αὐτῷ Ἀβραμ δεκάτην ἀπὸ πάντων, Et dedit ei Abram (vel ipsi Abram) decimam de omnibus; ubi vox αὐτῷ, æquæ potest referri vel ad Melchisedech, vel ad ipsum Abram: ambiguum enim esse potest utrum Abram dederit decimas Melchisedecho, an verò Abram ab ipso acceperit; Græc. priori magis favet, Vulg. posteriori: Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 287. f. 288. a. priorem sententiam confirmare videtur, dicens: Qui vincit, non debet sibi arrogare victoriam, sed deferre Deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho fallis humilior est, non superior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit; ideoque ei Melchisedech benedixit: vid. etiam infr. l. 2. c. 8. col. 331. e. Similiter Hieron. quæst. Hebr. in Gen. 10. 2. col. 573. c. Nec est mirum, inquit, si Melchisedech victori Abraham obviam processerit, & in refectionem tam ipsius, quam pugnatorem ejus, panes vinumque protulerit, & benedixerit ei..... & decimas præda atque victoriæ acceperit ab eo. Sed addit: Sive, quod habetur ambiguum, ipse

dedit ei substantiæ suæ decimas..... utrumque enim intelligi potest, & juxta Hebræum & juxta LXX. Interpretes, quod & ipse acceperit decimas spoliatorum, & Abræ dederit decimas substantiæ suæ, quæquam Apostolus in epistola sua ad Hebræos aperitissime definiat, non Abraham suscepisse à Melchisedech decimas divitiarum ejus, sed de spoliis hostium partem accepisse pontificem.

¶ 21. Sacrum contextum hîc exhibere videtur Ambrosius, nec quidquam de suo addere; sic enim loquitur: Quid est quod ait: Rex, inquit, Sodomorum exivit obviam Abræ, &c. Græc. tamen simpliciter habet: Εἶπε δὲ βασιλεὺς Σοδὸμ ὅμων πρὸς Ἀβραμ. Δὸς μοι τὰς ἀνδρας, τὴν δὲ ἵππων καὶ ὄασις. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi homines, equitatum autem sume tibi.

¶ 22. Ita ferunt Latini codices, teste Augustino: Græcè, hæc tantum variant: Εἶπε δὲ..... ἔκτενῶ..... πρὸς Κύριον τὸν Θεόν sed MS. Alex. & Cotton. cum edit. Compl. delectant Κύριον. Ver. Iren. Interp. l. 3. c. 5. p. 233. b. similiter hab. Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui constituit cælum & terram. Ambros. l. 1. Hex. col. 5. c. Extendam manum meam ad Deum summum, qui fecit, &c. ut sup.

¶ 23. Mox Aug. ib. Quod habent quidam Latini codices: si à sparto usque ad, &c. fecellit interpretem, quod Græcus habet σπάρτις, quod Latine, filum intelligitur, ut ista Scripturarum locutio sit: Extendo manum meam ad.... qui creavit cælum & terram, si accipiam de omnibus tuis. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. c. his alludens, ait: Quomodo dicit ad regem Sodomorum: Nihil sumam abs te? & l. 2. c. 8. col. 331. f. Ideo Abraham dicit: Nihil sumam ab omnibus tuis. August. l. 16. de civit. Dei, c. 22. col. 434. f. Victoriæ fecit regibus Sodomorum, nihilque spoliatorum auferre voluit, cum rex cui vicerat, obtulisset. Gr. Εἰ ἀπὸ σπάρτις ἕως σφυρῶν ὑποδύματος λήφομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, &c.

¶ 24. Ita de Gr. deficientibus Patribus Lat. Πάντων ἔσται οἱ νεώτεροι, & τῆς μερὸς τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμῶν..... ὅσοι λήφονται μερὸς. Præter ea quæ comederunt juvenes, & portionem virosum qui mecum unâ profecti sunt.... hi sumunt portionem. Quod redeunt quæ Ambros. alt. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. c. Sane iis, qui secum fuissent in adjumentum, fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam adserit tanquam mercedem laboris.

CAPUT XV.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **H**is itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens:

1. **P**ost hæc verba, factum est verbum Domini ad Abram in visu, dicens: Noli timere

Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. 288. d. & l. 2. c. 8. col. 332. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita in Græco, præter unum, ὑπερασπίζω, clypeo protego, loco protegam. Aug. l. de promitt. ap. Prosp. l. 1.

c. 11. p. 99. d. e. sic hab. Factus est sermo Domini ad Abraham per visum, dicens: Noli timere, Abraham, ego te pro-

Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valde.

Hieron. quest. Hebr. 10. 2. 520. c. 2. Dixitque Abraham : Domine Deus, quid dabis mihi ? & ego vado sine liberis : & filius Mafsec vernacula mea, hic Damascus Eliezer.

3. Et dixit Abram : Ecce mihi non dedisti semen ; & filius vernacula mea hæres meus erit.

Anon. ap. Prosp. l. 1. 99. d. Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 26. 438. e. 4. Statimque sermo Domini ad eum : Non erit hæres tuus hic : sed qui exiet de te, ille erit hæres tuus.

Hieron. in ep. ad Gal. l. 1. 10. 4. 254. a. 5. Eduxit autem eum foras, & dixit ei : Aspice in cælum, & numera stellas, si poteris dinumerare eas. Et ait illi : Sic erit semen tuum.

Ambr. de Abr. l. 2. c. 8. 333. a. 6. Et credidit Abram Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 435. f. 7. Ait autem ad illum : Ego Deus qui te eduxi de regione Chaldaeorum, ut dem tibi terram hanc, ut hæres sis ejus.

Ibid. 436. c. 8. Dixit autem : Dominator Domine, secundum quid sciam, quia hæres ejus ero ?

435. g. & infra passim. 9. Dixit illi Deus : Accipe mihi juvencam trimam, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.

10. Accepit autem illi hæc omnia, & divisit illa media, & posuit ea contra faciem alterum alteri : aves autem non divisit.

Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

2. Dixitque Abram : Domine Deus, quid dabis mihi ? ego vadam absque liberis : & filius procuratoris domus meæ, iste Damascus Eliezer.

3. Addiditque Abram : Mihi autem non dedisti semen ; & ecce vernaculus meus, hæres meus erit.

4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens : Non erit hic hæres tuus : sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem.

Rom. 4. 18. 5. Eduxitque eum foras, & ait illi : Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei : Sic erit semen tuum.

Rom. 4. 3. Gal. 3. 6. Jac. 2. 23. 6. Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

7. Dixitque ad eum : Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldaeorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam.

8. At ille ait : Domine Deus, unde scire possum, quod possessorus sim eam ?

9. Et respondens Dominus : Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.

Jerem. 34. 18. 10. Qui tollens universa hæc, divisit ea per medium, & utrasque partes contra se alitrinsecus posuit : aves autem non divisit.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

1. Ego : merces tua multa erit valde. August. l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. huc respiciens, dicit : Etiam tunc factum est verbum Domini ad Abraham in visu : qui cum ei protectionem, mercedemque promitteret valde multam, &c. Tichen. reg. 3. col. 54. e. Merces tua multa est.

2. Hæc verba, Dixitque Abraham, prætermissa ab Hieronymo, suppleditur Aug. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. qui etiam addit : Domine, quid dabis mihi ? ego enim sum absque liberis, & filius præpositus domui meæ, hic Damascus Eliezer. Ambr. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. e. f. & l. 2. c. 8. col. 333. a. Quid mihi dabis ? ego autem dimittor sine filiis. Gr. λέγει δὲ Ἀβραμὶ Δέσποτα Κύρις τί μοι δώσεις ; ἐγὼ δὲ ἀπορρομαι ἀτεκνός ὁ δὲ υἱὸς Μαζέκ τῆς οἰκογενεῆς μου, ὅτος Δαμασκὸς Ἐλιέζερ.

3. Καὶ εἶπεν Ἀβραμὶ Ἐπειδὴ αἱ ἐμοὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲ οἰκογενεῖς μου κληρονομίαί μοι. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 288. e. f. Quia mihi semen non dedisti, vernaculus meus mihi hæres erit. Similiter habet Aug. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. Sedulius autem in ep. ad Rom. col. 507. e. Quoniam non dedisti mihi semen, hic vernaculus meus hæreditabit me. August. l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. alludens, dicit : Ille de posteritate sollicitus quemdam Eliezer vernaculum suum futurum sibi hæredem dixit.

4. Ambros. l. 1. de Abr. c. 3. col. 283. e. f. Non erit hæres tuus hic, sed alter qui exierit de te, ille hæres tuus erit. Aug. l. de præd. ap. Prosp. præter illa, quæ ex ipso posuimus in textu, habet seqq. Non erit hic hæres tuus ; sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. In Gr. sic : Καὶ εὐθὺς φωνὴ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα Ὁ κληρονομίαί σε ὅτος, ἀλλ' ὅς (edit. Ald. ἄλλος) ἐξέλθου ἐκ τοῦ ὄντος κληρονομίαί σε. Quò spectant quæ August. dicit l. 16. de civit. Dei, c. 23. col. 435. c. Continuoque illi promissus est hæres, non ille vernaculus, sed qui de ipso Abraham fuerat exiturus.

5. Similia Græcum exhibet ; nec dissentit Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. b. ubi sic : Eduxit eum foras : & l. 1. c. 8. col. 307. f. addit : Dixit ei Dominus : Respice in cælum, & numera stellas, si poteris : sic erit semen tuum. Similiter Aug. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. p. 99. d. Eduxitque eum foras, & ait illi : Suspice in cælum, & numera stellas, si poteris numerare eas ; & dixit : Sic erit, &c. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 507. e. Et dixit Dominus ad eum : Respice ad cælum, & numera stellas, si poteris dinumerare eas ; & ait ad eum : Sic erit, &c. Fulgent. l. 3. de verit. præd. c. 4. p. 484. Respice in cælum, & numera stellas, si poteris numerare eas ; & dixit : Sicerit, &c. Aug. quest. Vet. & N. Test. ap. Aug. to. 3. q. 117. col. 127. e. Si potes numerare eas ; sic erit semen tuum. August. l. 16. de civit. Dei,

col. 435. c. Illi promissum est, inquit, semen innumerabile, non sicut arena terra, sed sicut stelle cæli.

6. Sic iterum Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. f. cui acciunt Victorin. Afr. l. 3. adv. Arium, col. 279. g. Fulgent. l. 3. de verit. præd. c. 4. p. 484. Auctor quest. Vet. & N. Test. col. 127. e. Cassiod. in Pf. 12. p. 48. b. & Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 507. e. Tertullianus verò l. de pat. c. 6. p. 200. c. sic habet : Abraham Deo credit, & iustitia deputatus ab illo est. Cypr. epist. 63. p. 105. b. Et credidit Abram Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Similiter Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. e. August. l. 16. de civit. Dei, c. 24. col. 436. c. & Aug. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 11. p. 99. d. e. In Gr. καὶ ἐπίστευσεν..... ὃ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς, &c.

7. Similiter in Gr. nisi excipias verbum ultimum, κληρονομίαί, hereditate, vel in hereditatem, loco, ut hæres sis ejus. Mf. Cott. & Oxon. habent, κληρονομίαί αὐτῶν. Hier. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 521. a. ut supra : Ego Deus, qui eduxi te de regione Chaldaeorum. Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. c. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Chaldaeorum, ut darem tibi terram hanc, ut hæres esses ejus. Aug. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 12. p. 100. a. Ego sum, qui eduxi te de terra Chaldaeorum, ut darem tibi terram hanc, & possideres eam.

8. Addidi autem, è Gr. εἶπε δὲ. Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. d. sic habet : Quomodo intelligam, quia hæres ejus sum ? & infra, col. 337. a. Unde cognoscam, quia hæres ero terræ hujus ? Gr. Δέσποτα Κύρις, καὶ τί ᾔρωσμαι, ὅτι κληρονομίαί αὐτῶν ;

9. Gr. εἶπε δὲ αὐτῷ Ἄλα μοι, &c. ut in textu Lat. Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. e. Dixit autem illi Dominus Deus : Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam. Idem infra, col. 334. b. Vitulum, & capram, & arietem : paulò verò post addit : Vitulus & capra.... feminea dicuntur ; at verò aries masculinum quoddam animal est ; & infra : Caro nostra vitula est.... Græci, δ᾿ ἄμωρ, dixerunt vitulum, ἀπὸ τοῦ ἁμῶσαι με αὐτῷ, &c. & col. 338. c. Descenderunt aves supra divisa corpora vitulae, caprae, &c. Aug. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. c. Accipe vaccam tricornem. August. quest. 47. in Exod. to. 3. col. 434. e. eadem memorat his verbis : Dixit enim Deus ad Abraham, cum factum esset illud sacrificium de vacca trima, & capra, & ariete, & turture, & columba.... Sciendo scias, &c.

10. Idem Græcè Hieron. verò quest. Hebr. in Gen. col. 521. a. legit : Et posuit ea contra faciem invicem, aves verò non divisit. Hefych. l. 1. in Levit. c. 1. col. 57. e. Accepit sibi hæc omnia, & divisit ea per medium alitrinsecus, & contra se exposuit : aves autem non divisit. Eorundem meminit Ambr. l. 2. de Abr. c. 8. col. 333. e. dicens : Post immolationem divisa sunt animalia, & contra faciem

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

11. Descenderuntque volucres super cadavera, & abigebat eas Abram.

12. Cūque sol occumberet, sopor irrui super Abram, & horror magnus & tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum : Scito prænoscens *Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 435. g. & infra.*
 7. quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis.

14. Veruntamen gentem, cui servituri sunt, ego iudicabo : & post hæc egredientur cum magna substantia.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

16. Generatione autem quarta revertentur huc : necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.

17. Cū ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.

Sup. 12. 18. In illo die pepigit Dominus fœdus cum *Deut.*
 7. 13. Abram, dicens : Semini tuo dabo terram hanc à *2. Par.*
 15. fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphraten,

19. Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos,

34. 4.
2. Par.
9. 26.
2. Reg.
4. 21.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

alterutrum posita. Gr. Καὶ ἔθηκεν αὐτὰ ἀντιπρόσωπα ἀλλήλοις, &c.

¶ 11. Huc redeunt quæ Ambros. l. 2. de Abr. c. 8. col. 338. c. dicit : *Aves descenderunt supra divisa corpora vitulae, capre, atque arietis : & sup. col. 336. d. Divisit Abram corpora, & confedit illis : & col. 333. e. Confedit illis Abraham.* Hier. verò, quæst. Hebr. in Gen. col. 521. a. sic habet : *Descenderunt autem volucres super cadavera, & super divisiones eorum ; & sedit cum eis Abram : nec malè, nam in Gr. sic : Κατέβη δὲ ὄρεα ἐπὶ τὰ σώματα, ἐπὶ τὰ διχοτομήματα (al. καὶ τὰ διχοτομήματα) αὐτῶν, & συνεκάθισεν αὐτοῖς "Αβραμ.* At in Ms. Oxon. exstat, ἐπὶ τὰ σώματα διχοτομημένα, al. διχοτομηθέντα, quælectionem Ambrosii & Augustini confirmant.

¶ 12. Eadem iterum refert August. quæst. 30. in Gen. to. 3. col. 386. e. præter vocem *tenebrosus*, quam delet. Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 9. col. 339. c. sic legit : *Solis occasu, excessus cecidit super eum ; & ecce timor magnus & tenebrosus incubuit super eum : & infra, col. 340. a. Tenebrosus horror, & magnus fœdus est.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. col. 521. c. *Ad occasum autem solis, cecidit super Abram.* Gr. Περὶ δὲ ἡλίου δυσμῶς ἐκταῖς ἐπέπεσε τῷ "Αβραμ, & ἰδὲ φόβος σκοτεινὸς μέγας ἐπιπλήει αὐτῷ, quæ Latinam Augustini translationem mirè confirmant.

¶ 13. Eadem profert idem Aug. quæst. 47. in Exod. col. 434. e. 436. e. paucis mutatis : *Sciendo scias, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria ; & in servitute redigent eos, & nocebunt illis quadringentos annos.* Itidem col. 434. g. præter hoc, *sciendo scias, & istud, in terra non sua.* At Locut. 48. de Gen. col. 329. d. legit : *sciendo scies*, notatque hanc locutionem, *Scripturarum esse usitatissimam* ; sed Græcos habere *sciens scies*, quod penè tantundem est. Similiter hab. Tich. reg. 5. col. 60. g. *Sciens scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non sua ; & dominabuntur eorum, & affligent eos annis quadringentis.* Item Julius Hilario de mundi durat. col. 374. g. *Sciens scies, quomodo peregrinum erit semen tuum in terra non sua ; & in servitute redigentur ; & dominabuntur eorum annis quadringentis.* Sic etiam hab. Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 347. h. *Peregrinum erit semen tuum in terra non sua.* Aucl. quæst. Ver. Test. quæst. 8. col. 46. f. *Peregrinum erit semen tuum ; & servitio opprimunt eos.* Ambros. verò l. 2. de Abr. c. 9. col. 339. f. *Sciendo scies, quod peregrinum erit semen tuum in terra non sua ; & servitio opprimuntur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis.* Gr. Καὶ ἐρρέθη πρὸς "Αβραμ Γινώσκων γινώσκων ὅτι..... ἐν γῇ ἐκ ἰδία, & δουλώσουσιν αὐτὸς, & καλώσουσιν αὐτὸς, & ταπεινώσουσιν αὐτὸς τετραχίλια ἔτη. Hæc autem, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτὸς, à solo Ambrosio reddita sunt : istud verò, *τετραχίλια ἔτη*, observat August. quæst. 47. in Exod. col. 436. f. *non sic accipiendum esse, tanquam in illa durissima servitute quadringentos annos Dei populus fuerit..... Non enim, inquit, quod ait : In servitute redi-*

11. Et descenderunt aves supra corpora, quæ *Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 24. 435. g. & infra.*
 12. Circa solis autem occasum, pavor irrui super Abram, & ecce timor tenebrosus magnus incidit ei.

13. Et dictum est ad Abram : Sciendo scies, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria, & in servitute redigent eos, & affligent eos quadringentis annis.

14. Gentem autem, cui servierint, iudicabo ego : post hæc verò exhibunt huc cum supellestili multa.

15. Tu autem ibis ad patres tuos cum pace, nutritus in senecta bona.

16. Quarta verò generatione convertent se huc : nondum enim impleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc.

17. Cū autem jam sol erat ad occasum, facta est flamma, & ecce fornax fumabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa.

18. In die illa disposuit Dominus Deus testamentum ad Abram, dicens : Semini tuo dabo terram hanc à flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem,

19. Cenæos, & Cenezæos, & Cedmonæos,

gent eos, & nocebunt illis, ad quadringentos annos referendum est, tanquam per tot annos eos haberint in servitute ; sed referendi sunt quingenti anni ad id quod dictum est : Peregrinum erit semen tuum in terra non propria..... ut hyperbaton hic intelligatur, & ordo verborum sit : Sciendo scias, quia peregrinum erit..... in terra non propria ; quadringentis annis : illud autem interpositum intelligitur : Et in servitute redigent eos, & nocebunt illis ; ita ut ad quadringentos annos ista interpositio non pertineat. Vid. plura ibid. & col. 434. e. vide etiam infir. Exod. 12. 37. 40. cum Notis.

¶ 14. Similiter hab. Julius Hilar. l. de mundi durat. col. 374. g. *Gentem autem cui servierint, ego iudicabo.* Ita quoque in Gr. Aucl. verò quæst. Ver. Test. quæst. 8. col. 46. f. hab. *Ego autem liberabo eos.* Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 347. h. addit : *Et exient inde cum præparatione magna.* Gr. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελθούσιν αὐτοὶ ὡς μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς.

¶ 15. Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 341. d. *Tu autem ibis ad parentes (al. patres) tuos cum pace, nutritus in senectute bona.* Similiter habet Junil. Afric. l. 5. de partib. div. leg. c. 21. col. 348. a. In Gr. sic : Σὺ δὲ ἀπελεύσῃ (ed. Compl. περιεύσῃ) πρὸς τὸς πατέρας σε ἐν εἰρήνῃ (Ms. Alex. μετ' εἰρήνης) τραπεῖς ἐν γῆραι καλῇ.

¶ 16. Itidem Græcè, nisi excipias hoc ; *ἐπιστρέψουσιν αὐτοὶ, revertentur huc, pro convertent se huc.* Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 521. b. *Generatione autem quarta revertentur huc.* Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 342. a. *Quarta autem generat. revertentur.* Tichon. reg. 5. col. 61. h. *revertetur huc.* Aucl. quæst. Ver. Test. quæst. 8. col. 46. f. *Et quarta generatione exient inde.* Aucl. l. de vit. chr. ap. pend. Aug. to. 6. col. 186. b. *Nondum repleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc.* Ambrosiast. col. 66. d. *Non sunt completa peccata, &c.* ut sup. Gr. ἔτι γὰρ ἀπεπληρώται αὐτῶν..... ἕως τῶ ὕμν.

¶ 17. Similiter Ambr. l. 2. de Abr. c. 9. col. 343. e. *Cū jam sol esset ad occasum, flamma facta est, & ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media divisa illa.* Ita quoque in Gr. nisi quòd initio exstat, *ἐπεὶ δὲ ὁ, & in fine, ὡς μέσον τῶν διχοτομημάτων τεταύ, per medium divisionum istarum.* Edit. Compl. pro ἐπεὶ δὲ, hab. ἐπεὶ δὲ ὕμν, sicut August. & Ambr. supra.

¶ 18. Gr. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ διεθετο Κύριος τῷ "Αβραμ διαθήκην, λέγων, &c. ut in textu Lat. Eadem iterum refert idem August. quæst. 21. in Josue, to. 3. col. 589. e. præter hoc, *flumen magnum, flumen Euphratem.* Similiter habent ver. Iren. Interp. l. 5. c. 32. p. 332. a. & Ambr. l. 2. de Abr. c. 10. col. 344. c. *Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti usque ad flumen magnum Euphratem.*

¶ 19. Ita rursus August. quæst. 21. in Josue, col. 589. e. præter hoc, *Cetmonæos ;* at in Gr. Κεδμωναῖς, ut sup. in textu.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 16. de civ.
Dei, c. 24. 436.
h.

20. & Chetæos, & Pherefæos, & Raphaïm,
21. & Amorrhæos, & Chananæos, & Evaos,
& Gergelæos, & Jebusæos.

20. & Hethæos, & Phereæos, Raphaïm
quoque,
21. & Amorrhæos, & Chananæos, & Ger-
gefæos, & Jebusæos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 20. Sic iterum August. quæst. 21. in Jos. col. 589. c.
excepto uno, Cethæos, e Gr. Χετταῖος.

¶ 21. Iudem Augustin. quæst. 21. in Josue, cum
Græco.

CAPUT XVI.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. l. 1. de
Abr. c. 4. 290. c.

2. Dixit Sara ad Abram : Ecce conclusit me
Dominus, ut non pariam : intra ergo ad ancil-
lam meam, ut filios facias ex illa.....

Aug. l. 16. de civ.
Dei, c. 34. 10. 7.
445. g.

3. Et apprehendit Sarra, uxor Abram, Agar
Ægyptiam ancillam suam, post decem annos
quam habitaverat Abram in terra Chanaan : &
dedit eam Abram viro suo ipsi uxorem.

Ambr. l. 1. de
Abr. c. 4. 291. f.

5. Et dicit ad eum : Injuriam accipio ex te :
ego dedi ancillam meam in sinum tuum : ubi au-
tem videt conceptum esse, sprete sum coram ab
ea : iudicet Deus inter me & te.

6. Dixit autem Abram ad Saram : Ecce ancil-
la tua in manibus tuis, utere eâ quomodo tibi
placuerit. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie
ejus.

7. Et invenit eam angelus Domini super fon-
tem aquæ in deserto, ad fontem in via Sur.

8..... A facie Saræ dominæ meæ ego fu-
gio.

Hilar. de Trin. 4.
841. a.

9. Et dixit angelus Domini ad Agar : Redi ad
dominam tuam, & humilia te sub manibus ejus.

10. Et dixit ei angelus Domini : Multiplicans
multiplicabo semen tuum, & non dinumerabitur
a multitidine.

Hieron. quæst.
Hebr. to. 2. 521. c.

11..... & vocavit nomen ejus Ismaël, quia
exaudivit Deus humilitatem meam.

Hier. l. 2. in ep.
ad Gal. to. 4. 279.
c.

12. Iste erit rusticanus homo, manus ejus su-

1. **I**gitur Sarai, uxor Abram, non genuerat
liberos : sed habens ancillam Ægyptiam no-
mine Agar,

2. dixit marito suo : Ecce conclusit me Do-
minus, ne parerem : ingredi ad ancillam meam,
si fortè saltem ex illa suscipiam filios. Cùmque ille
acquiesceret deprecanti,

3. tulit Agar Ægyptiam ancillam suam, post
annos decem quàm habitare cœperant in terra
Chanaan : & dedit eam viro suo uxorem.

4. Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse
se videns, despexit dominam suam.

5. Dixitque Sarai ad Abram : Iniquè agis con-
tra me : ego dedi ancillam meam in sinum tuum,
quæ videns quòd conceperit, despectui me habet :
iudicet Dominus inter me & te.

6. Cui respondens Abram : Ecce, ait, ancilla
tua in manu tua est, utere eâ ut libet. Affligente
igitur eam Sarai, fugam iniit.

7. Cùmque invenisset eam angelus Domini
juxta fontem aquæ in solitudine, qui est in via Sur
in deserto,

8. dixit ad illam : Agar ancilla Sarai, unde
venis ? & quò vadis ? quæ respondit : A facie Sa-
rai dominæ meæ ego fugio.

9. Dixitque ei angelus Domini : Reverte-
re ad dominam tuam, & humiliare sub manu
illius.

10. Et rursus : Multiplicans, inquit, multi-
plicabo semen tuum, & non numerabitur præ
multitudine.

11. Ac deinceps : Ecce, ait, concepisti, &
paries filium : vocabisque nomen ejus Ismaël,
eò quòd audierit Dominus afflictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 2. Rursus Ambros. l. 2. de Abr. c. 10. col. 346. b.
Conclusit me Dominus, ut non pariam, intra ergo ad..... &
filium facies ex illa. Hieron. verò quæst. Hebr. in Gen.
col. 521. b. Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam ;
ingredere ergo ad ancillam meam, ut habeam filios ex ea. Sic
etiam in Gr. nisi excipias verbum, ἡ αὐτὴ τεκνοποιῶμαι, ut
filios faciam ; at in aliis vet. lib. legitur, ἡ αὐτὴ τεκνοποιῶντος,
ut filios facias, quod secuti sunt Ambros. Jo. Chrys. &
Philo.

¶ 3. Gr. ita incipit : Καὶ λαβὲν Σάρα, & sumens
Sara, nec addit infra, Καὶ, post Chanaan, quod tamen
habet Ms. Alex. cum edit. Ald. & Compl. cætera concor-
dant ad verbum. Similiter habet idem August. Locut. 49.
de Gen. to. 3. col. 329. d. Et dedit eam Abram viro suo ipsi
uxorem. Eò spectant quæ dicit Ambr. l. 1. de Abr. c. 4.
col. 291. e. Sara ipsa marito ancillæ suæ potestatem dederat.

¶ 5. Gr. Εἶπε δὲ Σάρα πρὸς Ἀβραμ Ἀδικήματα ἐκ ἐμοῦ
ἵστα δὲ ἐπὶ ἐν γαστρὶ ἔχει, ὑπεμάσθην ἐναντίον αὐτῆς, &c.
ut in Lat. August. Locut. 50. de Gen. to. 3. col. 329. d.
Cùm autem vidit se conceptum habere, sprete sum coram illa :
tum addit : Græci habent hoc loco participium, quod Latina
lingua non habet, hoc est, ἵστα, sed tanquam si diceretur,
videns autem se conceptum habere, sprete sum coram illa,
quasi solacijmus sonat, sic etiam per illud participium quod
additum est, ἵστα, pro quo nos dicimus, videns.

¶ 6. Hæc verba : Dixit autem Abram ad Saram, repo-
suimus de Græco ; quorum loco, Ambros. habet : Sed
Abraham vir moderatus & prudens : Ecce, inquit, ancilla
tua, &c. reliqua cum Græco congruunt.

¶ 7. Gr. Εὗρε δὲ αὐτὴν, &c. Invenit autem eam, &c.
ut in textu Lat.

¶ 8. Ambros. hæc anteposit : Interroganti angelo quò
ivet, respondit : A facie Saræ, &c. quorum loco, Gr. habet :
Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου Ἀγαρ παῖς ἐκὰν Σάρας,
πόθεν ἔρχῃς ; καὶ πῶς πορεύῃς ; καὶ εἶπεν Ἀπὸ προσηπὲν Σάρας,
&c. ut in Lat. Et dixit ei angelus Domini : Agar ancilla
Saræ, unde venis ? & quo vadis ? & dixit : A facie Saræ,
&c.

¶ 9. Gr. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἄγγελος Κυρίου Ἀποσπάσθου
..... καὶ ταπεινώσῃ, &c. ut sup. Ambr. l. 1. de Abr. c. 4.
col. 292. b. Angelus dixit illi : Reverte ad dominam tuam,
& humilia te sub manibus ejus : mel. humiliare sub, &c.

¶ 10. Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. c.
Multiplicans multiplicabo semen tuum, & non numerabitur
præ multitudine. Ita quoque in Græco.

¶ 11. Gr. Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσμαὴλ, ὅτι
ἐπώκενος Κύριος τῇ ταπεινώσει αὐ. Et vocabis nomen ejus
Ismael, quia exaudivit Dominus humilitatem tuam. Edit.
Compl. ἐπώκενος ὁ Θεός.

¶ 12. Eadem iterum refert idem Hieron. quæst. Hebr.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

omnes, & manus omnium contra eum : & è regione univerſorum fratrum ſuorum figet tabernacula.

13. Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam : Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim : Profectò hic vidi posteriora videntis me.

per omnes, & manus omnium super eum : & contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit.

13. Et vocavit nomen Domini qui loquebatur ſecum : Tu Deus qui aſpexiſti me.....

Hebr. de Tr. n. 4.
241. b. c.

VULGATA NOVA.

Inf. 24. 14. Propterea appellavit puteum illum, Puteum viventis & videntis me. Ipſe eſt inter Cades & Barad.

15. Peperitque Agar Abræ filium : qui vocavit

nomen ejus Iſmaël.

16. Octoginta & ſex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Iſmaëlem.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Gen. to. 2. col. 521. d. exceptis hiſ : *Ille erit ruſticus homo* : nec diſſimilia Gr. habet, niſi excipias unum, κατὰ πρόσωπον, *verſus faciem*, loco *contra faciem*.

ψ. 13. Gr. Καὶ ἐλάλει..... τῷ πατρὶτιος πρὸς αὐτὴν Σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἐπὶ ὧν με, &c.

CAPUT XVII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **P**ostquam verò nonaginta & novem annorum eſſe cœperat, apparuit ei Dominus : dixitque ad eum : Ego Deus omnipotens : ambula coram me, & eſto perfectus.

2. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus : Ego ſum, & pactum meum tecum, eriſque pater multarum gentium.

5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram : ſed appellaberis Abraham : quia patrem multarum gentium conſtitui te.

6. Faciamque te crefcere vehementiſſimè, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7. Et ſtatuiam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis, fœdere ſempiterno : ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.

8. Daboque tibi & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam, eroque Deus eorum.

1. **C**um eſſet annorum nonaginta & novem, apparuit ei Dominus, & dixit illi : Ego ſum Deus : place in conſpectu meo, & eſto ſine querela.

2. Et ponam teſtamentum meum inter me & inter te, & implebo te valde.

3. Et procidit Abram in faciem ſuam.

4. Et locutus eſt illi Deus, dicens : Et ego, ecce teſtamentum meum tecum, & eris pater multitudinis gentium.

5. Et non appellabitur adhuc nomen tuum Abram : ſed erit nomen tuum Abraham : quia patrem multarum gentium poſui te.

6. Et augeam te valde, & ponam te in gentes, & reges ex te exhibunt.

7. Et ſtatuiam teſtamentum meum inter me & inter te, & inter ſemen tuum poſt te in generationes eorum, in teſtamentum æternum : ut ſim tibi Deus, & ſemini tuo poſt te.

8. Et dabo tibi & ſemini tuo poſt te terram, in qua incola es, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam, & ero illis Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ψ. 1. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. c. ait, *Abraham nonaginta & novem proceſſiſſe annos* : & ſup. c. 4. col. 292. d. addit : *Dixit illi : Ego ſum Deus tuus ; emerere in conſpectu meo, & eſto ſine querela ; pauloque poſt : ſine querela, hoc eſt, irreprehenſibilis* : & l. 2. c. 10. col. 346. f. *Dicitur Abrabæ : Eſto ſine reprehensione*. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 540. f. & 541. c. *Ego ſum Deus tuus : placeo in conſpectu meo, & eſto ſine macula, vel querela*. P. Oroſius contr. Pelag. col. 449. h. 454. g. *Ambula coram me, & eſto ſine querela*. Gr. Ἐγένετο δὲ Ἀβραμ ἐπὶ τὴν ἐνενήκονταεβδ., ἢ ὅπῃ Κύριος τῷ Ἀβραμ, ἢ εἶπεν αὐτῷ Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς σου, ἐν ἀρεταῖς ἐνώπιον ἐμοῦ, ἢ γινώσκεις.

ψ. 2. Idem Græcè, niſi excipias verbum πληθυνῶ, pro implebo. Rectè Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 540. f. *Et ponam teſtam. meum inter me & te, & multiplicabo te nimis*.

ψ. 3. Ad verbum è Græco.

ψ. 4. Similiter apud Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. col. 521. d. *Et locutus eſt ei Dominus, dicens : Ecce teſtamentum meum tecum ; & eris pater multitudinis gentium*. Gr. Καὶ ἐλάλει τῷ Ἀβραμ, &c. ut in textu Lat. Addit ibid. Hieron. *Notandum quòd ubicunque in Græco teſtamentum legitur, ibi in Hebræo ſermone ſit fœdus, ſive pactum*.

ψ. 5. Hieron. quæſt. Hebr. in Gen. col. 521. d. *Et non vocabitur ultra nomen tuum Abram, ſed erit, &c. ut ſup. Ita quoque in Gr. ad verbum. S. Petr. Chryſol. ſer. 154. col. 963. b. Et non vocabitur amplius nomen tuum Abram ; ſed Abraham erit nomen tuum, quia, &c. ut ſup. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 4. col. 292. d. alludens, ait : *Mutat nomen, litteræ additæ, ut de Abram, vocaretur Abraham*. Victorin. Afric. l. 1. adv. Arium, col. 258. b. ſimiliter habet : *Quia patrem multarum gentium poſui te ; ſed continuo addit :**

Tom. I.

Ante eum, cui credidiſti Deo, qui vivificat mortuos, & vocat ea que non ſunt, tanquam ſunt ; quæ à Græco abſunt. Similia leguntur ſuperaddita apud Aug. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. exceptis hiſ : Ante Deum cui credidiſti, que..... tanquam ea que ſunt. Obſervandum tamen iſta non exſtare apud Auguſt. niſi in edit. Amſt. Eraſ. & Lovan. abeſſe autem à Mſ. codd.

ψ. 6. Ita Auguſt. ſecundùm Mſ. codd. ubi conſtanter, *augeam*, in edit. *augebo*, è Gr. Αὐξάνω in eodem etiam Gr. bis ἐπὶ ἅπα ἐπὶ ἅπα, valde valde, quod non geminat Auguſt. reliqua ad verbum quadrant. Eadem exhibet Auguſt. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. *Et augeam te nimis valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt* : & Locut. 51. de Gen. to. 3. col. 329. e. *Quod Latini, inquit, habent, augeam te nimis valde, Græci habent, valde valde*. Ex quibus patet optimè ſibi conſtare Auguſtinum, cum ſemper legat *augeam*, nuſquam *augebo*, quod male correxerunt Edit. noviff. contra fidem omnium Mſ. Ambroſius tamen l. 2. de Abr. c. 10. col. 347. c. habet : *Augebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt*.

ψ. 7. Eadem reſert iterum Auguſt. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. præter unum *ponam*, pro *ſtatuiam* ; omittit etiam *inter*, ante *te*. In Gr. Καὶ ſταθὶ τῷ Ἀβραμ, ὡς αὐτὸς μέσος ἐν, ἢ αὐτὸς μέσος τῷ σπέρματι σου, &c. ut in Lat. Mſ. verò Alex. & Cott. nec non edit. Compl. cum Auguſt. αὐτὸς μέσος ἐπὶ, ἢ αὐτὸς μέσος ἐν, ἢ αὐτὸς μέσος τῷ, &c.

ψ. 8. Eadem rurſum leguntur apud Auguſt. l. 1. de Gen. to. 1. col. 660. c. tum Locut. 52. de Gen. to. 3. col. 329. f. uno tamen excepto, *habitas*, pro *incola es*. Ita etiam, tertio habet Aug. quæſt. 31. in Gen. col. 387. a. cum verbo *habitas*, ſed pro *Chanaan*, legit *cuiſam*, vel, cum Mſ. Corb. *incultam*. In Gr. Καὶ ſταθὶς σου..... τῷ γῆν ἡπαραισ, ὡς αὐτὸς μέσος ἐν, ἢ αὐτὸς μέσος τῷ, &c.

G

Aug. l. 16. de civi.
Dei, c. 26. t. 7.
438. g. seqq.

9. Et dixit Deus ad Abraham : Tu autem testamentum meum conservabis, & semen tuum post te in generationes suas.

10. Et hoc est testamentum quod conservabis inter me & vos, & inter semen tuum post te in generationes suas : Circumcidetur omne vestrum masculinum :

11. & circumcidemini carnem præputii vestri, & erit in signum testamenti inter me & vos.

12. Et puer octo dierum circumcidetur, vestrum omne masculinum in progenies vestras : vernaculus, & emptitius ab omni filio alieno, qui non est de semine tuo, circumcisione circumcidetur, vernaculus domus tuæ, & emptitius :

13. & erit testamentum meum in carne vestra in testamentum æternum.

14. Et qui non fuerit circumciscus masculus, qui non circumcidetur carnem præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere ejus : quia testamentum meum dissipavit.

9. Dixit iterum Deus ad Abraham : Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.

10. Hoc est pactum meum quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te : Circumcidetur ex vobis omne masculinum :

11. & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos.

12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris : tam vernaculus, quàm emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra :

13. eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.

14. Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo : quia pactum meum irritum fecit.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

μαὶ αὐτοῖς εἰς Θεόν. Mf. Alex. cum edit. Ald. & August. αὐτοῖς Θεός. Observat sup. Aug. Æternum, à nostris interpretari, quod Græci appellant, αἰώνιος, quod à saculo derivatum est..... sed non sunt ausi, inquit, Latini hoc dicere, sæculare.... sæcularia quippe dicuntur multa, quæ in hoc sæculo sic aguntur, ut brevis etiam tempore transiant : αἰώνιος autem quod dicitur, aut non habet finem, aut usque in huius sæculi tenditur finem.

¶ 9. Ad verbum è Gr. nisi quod ibi additur, *et tu*, ad verbum διατηρήσεις, conservabis ; at edit. Ald. & Compl. delent, *et*, cum August. Eundem locum citat S. Doctor, Locut. 53. de Gen. to. 3. col. 329. f. ut supra, absque *tu*, sed loco, in generationes suas, scribit, in progenies suas, Gr. εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Lib. verò contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. sic legit : Testamentum meum custodi, *tu* & semen tuum, quod erit post te ; deinde hoc omisso, in generationes suas, cum edit. Compl. addit : Hoc est testamentum, &c. At vereor ne hic S. Pater, vel citet ex memoria, sensum magis quaerendo quàm verba, vel potius textum referat qualiter ab Adimanto, quem confutabat, prolatum fuerat : id maxime patet ex his, quæ addit August. Hæc omnia verba, inquit, Veteris Testamenti, ut eis de Novo Testamento adverteretur, proponit Adimantus. Non tamen Adimantus hic infirmatur falsi ab August. ut infra n. 3. col. 135. d. Ambrosius epist. 72. col. 1076. b. sic habet : Et dixit Deus ad Abraham : Tu autem testamentum meum observabis, *tu* & semen tuum post te, in progenies eorum. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. Et dixit Dominus ad Abraham : Tu autem testam. meum servabis, & omne genus tuum post te, in generationes suas.

¶ 10. Iudem in Græco, sed absque est, ante testamentum. Similiter Ambros. epist. 72. col. 1076. b. nonnullis mutatis : Et hoc est testam. meum quod observabis inter me & vos, & semen tuum post te in progenies eorum : circumcidetur vestrum omne masculinum. Observandum apud August. supra addi pronom. meum, ad testamentum ; sed in edit. tantum, renitentibus Mfs. & LXX. Lib. verò contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. Aug. habet : Hoc est testam. meum, quod servabis inter me & te, & semen tuum, ommissis aliis : huic lectioni favent quidam Græci, apud quos, καὶ ἐγώ, *et*, ἢ τὸ σπέρμα ἐγὼ μετὰ σέ, absque seqq. εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Sedul. quoque Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. legit : Et hoc est testam. quod disposui inter me & vos ; deinde, ommissis intermediis, addit : Circumcidetur omne masculinum vestrum ; quæ postrema etiam habet ver. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. a.

¶ 11. Ita Græcè. Ambros. verò epist. 72. col. 1076. f. & Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. sic habent : Et circumcidetis carnem præputii vestri, & erit in signo testamenti inter me & vos. Iudem ver. Iren. Interp. l. 4. c. 16. p. 246. a. omisso tamen, & erit : at in Gr. constanter περιτμύσθεσθε, circumcidemini, sicut infra ἡ εἰς αὐτὸς ἐστὶν, & erit in signum, Mf. Alex. solus, ἐν σημείῳ. Eadem diversè leguntur apud August. l. contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. ubi sic : Omne masculinum circumcides in carne præputii ipsorum ; & sit hoc signum testamenti inter me & vos ; quæ verba quoniam dissimilia sunt illorum, quæ supra retulit August. vix alium, ut jam dixi, hoc posteriori loco, crediderim usurpatum fuisse contextum ab Augustino, præter illum, quem Adimantus adhibuerat.

¶ 12. In Gr. post 1. circumcidetur, additur ὑμῶν, vo-

bis, loco vestrum, quod habet August. subinde post progenies vestras, additur, καὶ, quod delet Aug. cætera quadrant ad verbum. Non dissimulabo tamen in edit. August. pro alieno, scribi, alienigena ; sed cum Mfs. codd. ferant, alieno, hanc lectionem præferendam duxi, maxime cum in Græco, legatur, ἀλλοτρίῳ, non ἀλλοφύλῳ. Similiter habet idem Aug. Locut. 54. de Gen. to. 3. col. 329. f. Et puer octo dierum circumcidetur, omne masculinum, sed absque vobis, aut vestrum. Ambros. epist. 72. col. 1076. f. sic habet : Infans octo dierum circumcidetur vobis, omne masculinum in progenies vestras : vernaculus domus tuæ, & pecunia emptus, ab omni filio alterius, qui non est ex semine tuo, circumcisione circumcidetur : mox ita : Et erit testamentum, &c. non repetitis his, vernaculus domus tuæ & emptus, quæ etiam absunt à Mf. Alex. ac edit. Ald. & Compl. In eisdem tamen 1. loco legitur, ὁ δικηγόρος τῆς οἰκίας αὐ, ἢ ὁ ἀργυρώματος, sicut apud Ambros. Aug. verò contr. Adim. seu potius Adimantus ipse apud August. to. 8. col. 134. b. c. ita legit : Octavo autem die circumcidetis omnes masculos in gente vestra, ut etiam dominatum & comparatum circumcidatis, præter alienigenam. Deinde, ommissis intermediis, addit : Et hoc erit testamentum, sed heu ! quàm dissimilia illa, & Græco, & ipsi Augustino ! Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. utrique propius accedit, dicendo : Et puer octavo die circumcidetur in vobis, omnis masculus in generationibus vestris : vernaculus & pecuniâ emptus, ab omnibus filiis alienigenarum, & qui non est ex semine tuo circumcidetur. Erit, &c.

¶ 13. Similiter habet Ambros. l. 2. de Abr. c. 11. col. 349. c. & ep. 72. p. 1076. f. unà cum Græco. Sedul. verò Scot. in ep. ad Rom. col. 501. c. legit : Et erit testamentum meum super carnem vestram ; deinde sic : Masculus qui non fuerit, ommissis his, in testamentum æternum. Item ap. Aug. l. contr. Adim. to. 8. col. 134. b. c. Et hoc erit testamentum in gente vestra ; deinde, & omnis masculus, &c.

¶ 14. Rursum August. l. 2. de nupt. & concup. to. 10. col. 313. a. legit : Masculus qui non circumcidetur carnem præputii sui octavo die, disperiet anima ejus de genere suo ; quia, &c. ut sup. Similiter Ambros. l. 2. de Abr. c. 11. col. 350. a. c. Qui non fuerit circumciscus masculus, & qui non circumcidetur carnem præputii sui octavo die, interibit anima illa de genere suo, quia testam. meum interrumpit. At ep. 72. col. 1076. f. sic habet : Et incircumciscus masculus, qui non circumcidetur carnem præputii sui octavo die, exterminabitur anima illa de generatione illa, quia testamentum meum transgressus est. Gr. Καὶ ἀπερίτμυτος ἄνθρωπος, ὃς ἂν περιτμήσεται τὴν σάρκα..... ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, ὅτι τὴν..... διεκέδασεν. Fulgent. epist. 17. ad Petr. Diac. p. 303. Masculus qui non fuerit circumciscus carne præputii sui octavo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testam. meum transgressus est. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 501. b. c. Masculus qui non fuerit circumciscus in carne præputii sui die octava, exterminabitur ille de genere suo, quia testam. meum dissipavit. August. verò l. contr. Adim. vel potius Adimantus ipse, to. 8. col. 134. b. c. Et omnis masculus qui non circumcidet præputium suum, perdet animam suam, de media plebe, quia testam. meum dissipavit. In Mf. Oxon. pro ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, legitur, ἐκ τοῦ λαοῦ cui lectioni favent Adimantus, & Fulgentius supra.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham : Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

16. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum, eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem suam, & risit, dicens in corde suo : Putasne centenarium nascetur filius ? & Sara nonagenaria pariet ?

18. Dixitque ad Deum : Utinam Ismaël vivat coram te.

Inf. 18. 19. Et ait Deus ad Abraham : Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini ejus post eum.

20. Super Ismaël quoque exaudivi te : ecce, benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde : duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam.

21. Pactum verò meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

15. Et dixit Deus ad Abraham : Sara uxor tua non appellabitur nomen ejus Sara, sed Sarra erit nomen ejus. Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 26. t. 7. 439. b. c.

16. Benedicam autem illam, & dabo tibi ex ea filium, & benedicam illum, & erit in nationes, & reges gentium ex eo erunt.

17. Et procidit Abraham super faciem suam, & risit, & dixit in animo suo, dicens : Si mihi centum annos habenti nascetur filius ? & si Sarra annorum nonaginta pariet ?

18. Dixit autem Abraham ad Deum : Ismaël hic vivat in conspectu tuo.

19. Dixit autem Deus ad Abraham : Ita, ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Isaac, & statuam testamentum meum ad illum in testamentum æternum, esse illi Deus, & semini ejus post illum.

20. De Ismaël autem ecce exaudivi te : ecce, benedixi eum, & ampliabo illum, & multiplicabo illum valde : duodecim gentes generabit, & dabo illum in gentem magnam.

21. Testamentum autem meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sarra in tempore hoc ad annum sequentem.

VULGATA NOVA.

22. Cùmque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab Abraham.

23. Tulit autem Abraham Ismaël filium suum, & omnes vernaculos domus suæ : universosque quos

emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ : & circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 15. Itidem Græcè, sublatâ voculâ sed, ante Sarra ; in Ms. tamen Alex. est ἀνὰ Σάρρα. Nec curandum quòd in edit. August. legatur Sarai, pro Sara, & Sara, pro Sarra, cùm Mss. codd. & Græcum constanter ferant, Sara, & Sarra. Hanc lectionem confirmat Ambros. l. 2. de Abr. c. 11. col. 351. a. dicens : Sara una additur littera, hoc est, r, ut vocaretur Sarra..... Sarra enim dicitur, ἀρχὴ ἐμὴ, hoc est, potestas mea, vel principatus mei initium, vel regis : Sara Græcè dicitur, ἀρχὴ, Latine, quæ regat. Hieron. tamen l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. legit : Sarai uxor tua non vocabitur ultra Sarai ; sed Sara erit nomen ejus. Lib. verò quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. c. ait : Errant qui putant primum Saram per unum, r, scriptam fuisse, & postea ei alterum, r, additum : & quia, r, apud Græcos centenarius numerus est, multas super nomine ejus ineptias suspicantur : cùm utique, utcumque voluit ei vocabulum commutatum, non Græcam, sed Hebræam debeat habere rationem, cùm ipsum nomen Hebræicum sit ; nemo autem in altera lingua quempiam vocans, etymologiam vocabuli sinit ex altera. Sarai igitur primum vocata est per sin, res, iod, sublato igitur, iod, id est, i, elemento, addita est, he littera, quæ per a, legitur, & vocata est Sara. Causa autem ita nominis immutata, hæc est, quòd antea dicebatur, princeps mea, unius tantum domus mater familia. Postea verò dicitur absolute, princeps, id est, ἀρχὴ,..... signanterque non ut in Græco legimus : Et dixit Deus ad Abraham : Sarai uxor tua non vocabitur nomen ejus Sarai ; in Hebræo habetur : Non vocabis nomen ejus Sarai, &c.

¶ 16. Ad verbum è Græco. Similiter habet Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. c. Dabo tibi ex ea filium, & benedicam ei, & erit in gentes, & reges populorum erunt ex eo. Sic etiam l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. præter ista : Et reges gentium ex ipso erunt, seu cum August. quæst. 32. in Gen. to. 3. col. 387. c. Reges gentium ex illo erunt.

¶ 17. Rursus August. Locut. 55. de Gen. to. 3. col. 329. g. habet, paucis mutatis : Et procidit Abraham in faciem, & dixit in animo suo, dicens : Si mihi centum annos habenti nascetur, & si Sara annorum nonaginta pariet ? At l. 16. de civit. Dei, c. 32. to. 7. col. 445. c. Si mihi annorum centum nascetur filius, & si Sarra annorum 90. pariet ? Lib. verò 2. contr. adversar. leg. to. 8. col. 588. f. ut sup. Si mihi centum annos habenti nascetur filius ? Ambros. l. 2. de Abr. c. 11. col. 351. e. f. Et cecidit in faciem Abraham, & risit ; & dixit in corde suo : Si centum annorum nascetur filius, & si Sarra 90. annorum pariet ? & l. 1. c. 4. col. 294. d. Si mihi centum annorum nascetur filius, & si Sara 90. annorum pariet ? & infra, col. 352. a. Si centenaria nascetur filius, & nonagenaria pariet ? Similiter habet

Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 522. d. Et cecidit Abraham super faciem suam, & risit ; & dixit in corde suo : Si centenarius nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet ? & l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. Cecidit Abr. in faciem suam, risitque ; & dixit in mente sua : Si centenarius nascetur filius, & si Sara nonaginta annorum pariet ? Ita quoque in Gr. addito verbo, λέγων, dicens, post hoc, mente sua, ut sup. ap. August.

¶ 18. Similiter Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. Abraham autem dixit ad Deum : Ismael iste vivat in conspectu tuo : & l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 541. b. Dixitque Abr. ad Deum : Ismaël vivat in, &c. Item Hilar. in Pl. 51. col. 77. c. cum Ambr. l. 1. de Abr. c. 4. col. 294. d. Et dixit : Ismael hic vivat in conspectu tuo : & l. 2. c. 11. col. 352. a. Ismael vivat hic in consp. tuo. Gr. Ἰσὼὴλ ἐστὶς ζήτω ἐν ὀφθαλμοῖς σου.

¶ 19. Eadem leguntur Græcè. Sic etiam apud Hilar. l. 4. de Trin. col. 841. d. e. paucis exceptis : in verba : Et dixit Deus ad Abraham : Ecce Sara uxor tua pariet filium tibi, & vocabis nomen ejus Isaac ; & statuam testam. meum ad illum in testam. æternum, & semini ejus post illum. Similiter habet Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. præter ista : Et Deus respondit ad eum : Ita : & l. 3. contr. Pelag. to. 3. col. 541. b. Cui respondit Deus : Etiam, ecce Sara, &c. ut sup. usque ad statum. Græci tamen quidam tollunt, Ναί, Ita, cum Hilar. ante vocem ecce, & à Ms. Alex. nec non ab edit. Compl. abest, εἰς αὐτὸν Θεός, esse illi Deus, vel ut sim ejus Deus, ut sup. ab eodem Hilar. & Hieron. Ambrosius l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. b. legit : Dominus ait : Etiam, ecce Sarra uxor tua pariet tibi filium ; tum addit : Etiam, cùm dicit, confirmat promissa, &c.

¶ 20. Ad verbum è Gr. addito uno, &, post exaudivi te. Hilar. l. 4. de Trin. col. 841. d. e. habet : De Ismaël autem exaudivi te, & benedixi ei, & ampliabo eum valde : duodecim gentes generabit, & dabo eum in gentem magnam : infra autem : & benedixi ei, & multiplicabo eum, (Ms. tamen Carnut. ampliabo, alii nonnulli amplificabo.) Sic etiam apud August. supra, amplificabo, sicut, audivi te, pro exaudivi te ; sed in edit. tantum, renitentibus codd. Mss. Ambrosius l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. b. De Ismaël autem exaudivi te. Hieron. l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 279. f. De Ismaël autem ecce exaudivi te, & ecce benedixi eum, & augebo eum, & multiplicabo illum vehementer, duodecim gentes, &c. ut sup.

¶ 21. Itidem in Gr. nisi excipias ultima verba : εἰς τὸν χρόνον τούτον, ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῷ ἐτέρῳ, Ms. Oxon. τῷ ἑσπερίῳ, in tempus hoc in anno altero. Hieron. l. 2. in epist. ad Gal. to. 4. col. 279. f. sic habet : Testamentum autem meum statuam ad Isaac, quem generabit tibi Sara in tempore isto, anno centesimo.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 56.
3. t. 8. 329. g.

24. Abraham autem erat annorum nonaginta novem, cum circumcisus est carnem præputii sui.

24. Abraham nonaginta & novem erat annorum, quando circumcidit carnem præputii sui.

VULGATA NOVA.

25. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ.

filius ejus.

26. Eadem die circumcisus est Abraham & Ismaël

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii & alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 24. Ita in Græco, verbum pro verbo. Quæ autem sequuntur de Ismaëlis circumcisione, absunt ab edit. Aldina.

CAPUT XVIII.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. de Trin. l. 1.
3. t. 8. 806. g.

1. **V**isus est autem ei Deus ad ilicem Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie.

Aug. l. 2. cont.
Maxim. t. 8. 736.
a. f.

2. Respiciebat autem oculis suis, vidit, & ecce tres viri stabant super eum : & videns, procurrit in obviam illis ad ostium tabernaculi sui, & adoravit super terram.

3. Et dixit : Domine, si inveni gratiam ante te, ne prætereas servum tuum :

4. fumatur nunc aqua, & lavem pedes vestros, & refrigerate sub arbore.

5. Et sumam panem, & manducate, & postea transibitis in viam vestram : propter quod declinastis ad servum vestrum.....

Ambr. l. 1. de
Abr. c. 5. 296. c.

6. Et festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei : Festina, & consperge tres mensuras similaginis, & fac sub-ineri.ia.

Aug. Locut. 57.
3. t. 8. 329. g.

7. Et in boves adcurrit Abraham, & accepit vitulum unum tenerum & bonum, & dedit puero : & festinavit facere eum.

Ambr. l. 1. de
Cain, c. 8. 198. b.
Idem l. 1. de
Abr. c. 5. 297. d.

8..... manducaverunt illi : Abraham autem stabat sub arbore.

9. Dixit autem ad illum : Ubi est Sara uxor tua ? qui respondit, & dixit : Ecce in tabernaculo.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Idem August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. legit : Deus apparuit Abraham ad quercum Mambre. Novatian. de Trin. p. 1048. a. ait similiter : Abraham visum Deum apud quercum Mambre, sedente ipso ad ostium tabernaculi sui meridie. Ambr. l. 1. de Cain & Ab. c. 8. col. 197. e. Cum visus esset Deus Abraham ad ilicem Mambre : & l. 1. in Luc. col. 1274. b. Apparuit Deus Abraham ad ilicem Mambre. Vig. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. Visus est Deus Abraham ad quercum Mambre. Gr. Ὁ θεὸς δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ, καὶ ἐκινῆσεν αὐτὸν, &c. ut sup.

¶ 2. Similia Græcorum exhibet. Eadem iterum leguntur ap. August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 442. c. ab hoc, & ecce, sed absque præp. in, ante obviam, quam tamen retinet, quæst. 33. in Gen. to. 3. col. 387. d. ubi eadem tertio refert ab hoc, & videns. Ambros. l. 1. de Cain & Ab. c. 8. col. 197. e. sic habet : Respiciebat Abraham, oculis suis, vidit, & ecce tres viri stabant super eum : & videns, occurrit obviam illis ad ostium tabernaculi sui, & adoravit super terram : at l. 1. de Abr. c. 5. col. 295. a. Et respiciebat oculis, vidit, & ecce tres viri stabant secus illum : & cum vidisset illos, cucurrit obviam illis. Similiter in edit. Ald. Kai ἰδὼν αὐτοὺς, non ἰδὼν, simpliciter. Apud Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. A pexit, & ecce tres viri steterunt ante ipsum, & procidens, adoravit.

¶ 3. Sic iterum legit August. quæst. 33. in Gen. to. 3. col. 387. d. Sic etiam Ambros. l. 1. de Cain & Ab. c. 8. col. 197. e. & l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. excepto uno, ne præterieris, quod iterum habet, l. 2. offic. to. 2. col. 95. c. At hic non servum habet, sed puerum. Fulgent. l. pro fide cath. p. 540. ait, Abraham uni ex tribus angelis dixisse, Dominator Domine. Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. Si inveni gratiam in conspectu tuo, ne transferis servum tuum. In Gr. Et ἄρα εὐρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδ' ἅ σου, Mf. Cott. δὲ δὸν σου.

¶ 4. Sic iterum August. quæst. 34. in Gen. to. 3. col.

1. **A**pparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui 2. in ipso fervore diei.

2. Cumque elevarisset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum : quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram.

3. Et dixit : Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum :

4. sed afferam pauxillum aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.

5. Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum, postea transibitis : idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt : Fac ut locutus es.

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei : Accelera, tria fata similæ commisce, & fac subcinericios panes.

7. Ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero : qui festinavit & coxit illum.

8. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis : ipse verò stabat juxta eos sub arbore.

9. Cumque comedisent, dixerunt ad eum : Ubi est Sara uxor tua ? ille respondit : Ecce in tabernaculo est.

387. e. Sumatur aqua, & lavem, &c. ut sup. Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. Sumatur aqua, & laventur pedes vestri, & refrigerate sub arbore. Anecd. Marten. to. 5. p. 4. b. Accipe aquam, & laventur pedes vestri, & refrigerate sub arbore istam. Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. Afferatur aqua, & laventur pedes vestri. Gr. ἀνομήτω δὲ ὕδωρ, & νηάτωσαν τὰς πόδας ὑμῶν, & καθάψετε ὑπὸ τὸ δένδρον.

¶ 5. Similiter habet idem August. quæst. 34. in Gen. col. 387. e. Et sumam panem, & manducate. Sic etiam Ambr. l. 1. de Abr. c. 5. col. 296. b. sed addit : Et post hæc transietis, propter quod declinastis ad servum vestrum. Gr. Καὶ ἡψύμα' ἄρτον, & φάγετε, & μετὰ τὸ παρελθεῖν εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν, & ἐνεκεν ἐξελθῆναι πρὸς τὸν παῖδ' ἅ ὑμῶν, &c.

¶ 6. Vix melius è Græco, nisi quod ibi legitur, Σάρραν, non Saram. Præterea observat Ambros. ibid. Subcinericia, Græcè ἐγκυρῖα dici, hoc est, abscondita. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 523. a. hæc habet : Et dixit ei : Festina, tres mensuras farinæ simile commisce.

¶ 7. Ambr. ubi sup. Cucurrit. Gr. Καὶ εἰς τὰς βόας ἐδραμεν Ἀβραάμ, & ἐλαβεν ἀπαλὸν μοχλῆριον & χαλὸν, &c. & ἐτάχυνε τὸ πίνειν αὐτοῦ.

¶ 8. Ambros. ibid. Ad canam, vitulus immolatur, & cum lacte manducatur... bonus vitulus... tener... deinde : manducaverunt illi, &c. ut sup. item l. de Elia & jej. c. 5. col. 539. f. Abraham, inquit, immolabat vitulum, butyrum & lac etiam angelis hospitibus exhibebat. Vigil. Tapf. l. 2. contr. Arium & Sab. Apposuit eis mensam, & manducaverunt : ipse verò stabat ante ipsos sub arbore. Gr. Ἐλαβε δὲ βούτυρον, & γάλα, & τὸ μοχλῆριον ὁ ἐποίησε, & παρέθηκεν αὐτοῖς, & ἐφαγον αὐτοὺς δὲ παρεσέηκε αὐτοῖς ὑπὸ τὸ δένδρον.

¶ 9. Similiter hab. August. l. 2. contr. Maxim. to. 8. col. 737. a. Ubi est Sara uxor tua ? Concinit Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. f. & addit : Ille respondit : In taber-

Sup. 17. 10. Cui dixit : Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi.

Rom. 9. 11. Erant autem ambo senes, prope ætatis, & desiderant Saræ fieri muliebria.

1. Petr. 12. Quæ risit occultè, dicens : Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo ?

13. Dixit autem Dominus ad Abraham : Quare risit Sara, dicens : Num verè paritura sum anus ?

14. Nunquid Deo quidquam est difficile ? juxta conditum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.

15. Negavit Sara dicens : Non risi : timore perterrita. Dominus autem : Non est, inquit, ita : sed risisti.

16. Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam : & Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

17. Dixitque Dominus : Num celare potero Abraham quæ gesturus sum :

18. cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & BENEDICENDÆ sint in illo omnes nationes terræ ?

Sup. 12. 19. Scio enim quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam : ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum.

Infr. 22. 18. 20. Dixit itaque Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis.

10. Et dixit ei : Revertens veniam ad te ad hoc tempus in futurum, & habebit filium Sara uxor tua. Audiens verò hæc Sara, cum esset in ostio tabernaculi post eum.

11. Abraham autem & Sara seniores, progressi in diebus ; defecerant autem Saræ fieri muliebria.

12. Risit autem Sara in semetipsa, dicens : Necdum mihi factum est usque nunc, & dominus meus senex est.

13. Et dixit Dominus ad Abraham : Quare risit Sara in semetipsa, dicens : Ergo verè pariam ? ego autem senui.

14. Nunquid impossibile est à Deo verbum ? in tempore hoc revertar ad te in futurum, & erit Saræ filius.

15. Negavit Sara dicens : Non risi : timuit enim.....

16. Exsurgentes autem inde viri, conspexerunt in faciem Sodomorum & Gomorrhæ : Abraham verò ambulabat cum illis, deducens.

17. Dominus autem dixit : Nunquid celabo ego puero meo Abraham quæ ego facio :

18. Abraham autem sciens fiet, & erit in gentem magnam, & multam, & BENEDICENTUR in eo omnes gentes terræ ?

19. Scio enim quia constituet filiis suis, & domui suæ post se, & custodient vias Domini, & facere justitiam & judicium : ut adducat Dominus in Abraham omnia quæ locutus est ad illum.

20. Dixit autem Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & peccata eorum magna valde.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

maculo est. Sic etiam Augt. l. de præd. ap. Prosp. l. 1. c. 15. col. 102. a. Ubi est Sara uxor tua ? qui dixit : In tabernaculo est. Gr. Εἰς δὲ πρὸς αὐτόν Πῦ Σάρρα ἡ γυναῖς ; ὃ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν Ἰδὲ ἐν τῇ σκηνῇ.

¶ 10. Augt. l. de præd. ap. Prosp. loco cit. sic habet : Dixitque illi Dominus : Revertar ad te hoc tempore opportunè, & habebit Sara filium ; deinde : audiens verò, &c. ut sup. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 523. a. Dixit autem : Revertens veniam ad te in tempore hoc, & in hora, & habebit filium Sara. Sedul. Scot. in ep. ad Rom. col. 521. f. Cui dixit : Revertens veniam ad te tempore isto, & habebit filium Sara uxor tua. Gr. Εἶπε δὲ Ἐπαναστρέψων ἡμεῖς πρὸς σε κατὰ τὸν καιρὸν τῆτον εἰς ὥρας, & ἔξει υἱόν Σάρρα ἡ γυναῖς αὐτῆς Σάρρα δὲ ἡμεῖς πρὸς τὴν ὕμνησιν τῆς σκηνῆς, ὅσα ὁπίσθεν αὐτῆς. Vide infr. ¶ 14.

¶ 11. Ita rursum August. Locut. 58. de Gen. col. 330. a. usque ad verba, progressi in diebus, quorum loco, inquit, Græci habent : progressi diurnum. Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. c. Provehitior ætate jam Sara, juvenilem custodit verecundiam..... defecerant, inquit, Saræ fieri muliebria : & l. de fug. sæc. c. 8. col. 436. e. defecerunt Saræ fieri muliebria. Gr. Ἀβραὰμ δὲ ἡ Σάρρα πρεσβύτεροι πρὸς ἐκλήσεις ἡμερῶν ἐξέλιπε δὲ τῇ Σάρρα γινέσθαι τὰ γυναικεία.

¶ 12. Similiter Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. f. Risit autem Sara. Augt. l. de præd. Dei, ap. Prosp. l. 1. c. 15. p. 102. a. Risit intra semetipsam, dicens : Nondum factum mihi est usque in hoc tempus, & Dominus meus senior est. Gr. Ἐβλάσεν δὲ Σάρρα ἐν ἑαυτῇ (Aq. καὶ αὐτῆς), λέγῃσα Οὐπὼ μὲν μοι γέγονεν ὥς τὸ νῦν ὃ δὲ Κύριος μὲν πρεσβύτερος, edit. Compl. πρεσβύτερος.

¶ 13. Eadem iterum refert August. l. 2. contr. Maxim. to. 8. col. 737. b. usque ad verbum dicent. Ita quoque in Gr. nisi excipias seqq. τί ὅτι ἐβλάσεν Σάρρα ; quid quòd risit Sara ? & ἀρά γε, num utique, pro ergo. Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. f. legit : Et dixit Dominus ad Abr. Quare risit Sara, dicens : Ergo verè paritura sum ? ego autem senui. Augt. l. de præd. Dei, ap. Prosp. c. 15. p. 102. a. At Dominus ad Abr. Quare risit Sara intra seipsam, dicens : Ergo ego verè pariam, quæ senui ?

¶ 14. Augt. l. de præd. Dei, ap. Prosp. l. 1. c. 15. col. 102. a. legit : Nunquid nihil potest verbum Dei ? Revertar igitur ad te opportunè, & habebit Sara filium. Ambros. l. 2. de Abr. c. 11. col. 352. d. Revertar ad te in futurum,

& erit Sara filius. Fulgent. l. pro fide cathol. p. 540. Ad hoc tempus veniam, & erit Sara filius. Gr. Μὴ ἀδυνατήσῃ (Mf. Alex. & Ox. cum edit. Ald. ἀδυνατῇ) παρὰ τῷ Θεῷ (Mf. Ox. delet, παρὰ, in edit. Compl. παρὰ Κυρίῳ) ῥῆμα ; εἰς τὸν καιρὸν τῆτον ἀναστρέψω πρὸς σε εἰς ὥρας, & ἔσαι τῇ Σάρρα υἱός.

¶ 15. Gr. Ἠρώτατο δὲ Σάρρα, &c. ut in Lat. Ambros. l. 1. de Abr. c. 5. col. 297. f. Negavit se risisse.

¶ 16. Similia Græc. habet, nisi excipias ultima, συνεπορεύετο μετ' αὐτῶν συμπροπέμπον αὐτῆς, simul ambulabat cum eis comitans eos. Mf. Cott. delet, αὐτῆς, cum August. Similiter habet Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. b. Exsurgentes autem viri, conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorrhæ. Gr. Σοδόμων. Vigil. Tapf. l. 2. contr. Ari. & Sab. Surgentes inde viri, ibant ad faciem Sodomorum, Abraham autem comitabatur cum eis.

¶ 17. Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. c. Non celabo ego Abraham puerum meum quæ fulcrum sum. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. c. Non celabo Abraham puerum meum quæ ego faciam. Vigil. Tapf. l. 2. contr. Ari. & Sab. Dixit autem Dominus : Nem celabo ego puero meo Abraham quæ Sodomis fulcrum sum ? Gr. Ὁ δὲ Κύριος εἶπε Οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τὴν παιδῶς με ἀ ἐγὼ ποιῶ, al. Μὴ κρύψω.

¶ 18. August. l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 443. a. simpliciter hab. Abraham erit in gentem magnam & multam, & benedicentur in eo omnes gentes terræ. Gr. verò, Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος ἔσαι εἰς ἔθνος μέγα, &c. ut in Lat.

¶ 19. Edit. August. loco, & custodient..... & facere, habent, ut custodiant..... & faciant ; sed nullis Mf. auctoribus. In Gr. sic : Ἡμεῖς (Mf. Cott. εἰδὼν) γὰρ ὅτι ἀνταῖσι τοῖς..... ἡ τῷ ὀικῷ αὐτῷ μετ' αὐτόν, (Mf. Alex. μετ' αὐτόν) & φυλάξουσιν τὰς..... ποιεῖν (ed. Compl. τὰ ποιεῖν.....) ὅπως ἀν' ἐπαγγελίᾳ Κύριος ᾖ τῷ Ἀβραὰμ πάντα ὅσα, &c. ut in Lat.

¶ 20. Eodem modo iterum legit Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. b. excepto uno Sodomæ, loco Sodomorum. Similiter hab. Aug. Locut. 59. de Gen. to. 3. col. 330. a. Dixit autem Dominus : Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valde : arl. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. e. Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccata eorum magna valde. Item Hieron. in Zach. 8. to. 3. col. 1751. a. Clamor Sodomorum & Gom. multiplicatus est, & peccata eorum magna sunt nimis.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. quest. 39. in Gen. 10. 3. 388. c. 21. Descendens ergo videbo, si secundum clamorem ipforum venientem ad me, consummantur : si autem non, ut sciam.

Idem l. 2. cont. Maxim. 1. 8. 737. c. 22. Et conversi inde viri, venerunt in Sodoma : Abraham autem erat adhuc stans ante Dominum.

23. Et appropians Abraham dixit : Ne simul perdas justum cum impio ; & erit justus tanquam impius ?

Anon. ap. Prosp. l. 1. de præd. c. 16. 102. d. 24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes illos ? non remittes omnem locum causâ illorum quinquaginta justorum ?....

Hilar. de Trin. 4. 844. c. 25. Nullo modo tu facies hoc verbum, occidere justum cum impio ; & erit justus sicut impius : nequaquam, qui judicas omnem terram, facies hoc judicium.

Ibid. 842. d. 26. Et dixit Dominus : Si invenero in Sodomis quinquaginta justos in civitate, remittam omni loco propter illos.

Aug. Locut. 60. l. 3. 330. a. 28..... Et dixit : Quia non perdam, si invenero ibi quadraginta quinque.

Hieron. quest. Hebr. 10. 2. col. 323. b. 30. Et dixit : Nunquid est, Domine, si loquar ?....

Aug. Locut. 61. col. 330. b. 32.... Nunquid, Domine, si loquar ?.... Si decem ibi invenero, parcam universæ civitati.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Auct. l. de præd. ap. Prosp. part. 1. c. 16. p. 102. c. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccata eorum valde nimia. *Auct. l. de vita chr. append. Aug. to. 6. col. 654. b.* Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum repletus est, & peccata eorum magna vehementer repleta sunt. *Anon. serm. 5. append. Aug. to. 5. col. 12. c.* Clamor Sodomorum & Gomorrhæa ascendit ad me. Sic etiam August. ipse, in Job. to. 3. col. 654. b. Ambrosius verò, l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. d. ut sup. Clamor Sodomorum & Gomorrhæa impletus est. *Gr. Κραυγή Σοδόμων & Γομόρρας περισπύεται πρὸς με, & αἱ ἀμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι ἐφ' ὅρα.* In *Mf. Cott. deest*, πρὸς με.

¶ 21. Sic iterum legit August. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. c. usque ad verbum, consummantur, cujus loco habet, consummant. *Tertul. l. 2. contr. Marc. p. 654. b.* legit : Descendens videbo, si secundum clamorem pervenientem ad me consumunt ; si verò non, agnoscam. At *Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. b.* Descendam ergo & videbo, si secundum clamorem eorum consummantur ; quod si non, ut sciam. *Mss.* tamen tres post eorum, addunt, ad me venientem, & duo ferunt, consummabuntur. *Ambros. tum l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. c. tum l. 5. de fide, to. 2. col. 590. b.* legit : Descendam itaque, ut videam secundum clamorem illorum venientem ad me, si consummabuntur ; sin autem, ut sciam. *Hieron. in Zach. 8. to. 3. col. 1751. a.* Descendens ergo videbo, si juxta clamorem eorum, qui venit ad me, compleant ; sin autem non, ut sciam. *Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 16. p. 102. c.* Descendens videbo, si clamorem qui venit ad me, consummaverint, (*Mf. l. consummabunt* ;) sin autem, ut sciam. *Anon. denique, serm. 5. append. Aug. to. 5. col. 12. c.* Descendi ergo ut viderem, si sermo qui venit ad me, opere compleatur (infr. completus fit) ; an non est ita, ut sciam. *Gr. Καταβὰς ἐν ὄψει, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν, τὴν ἐρχομένην πρὸς με, οὐτελεῖται.* (*Symm. ἐπετέλεσε τὸ ἔργον*) εἰ δὲ μή, ἵνα γνῶ.

¶ 22. *Gr. Καὶ ἀποστέψαντες ἐκείθεν, &c. ut in Lat.*

¶ 23. Sic etiam in Græco, Nec dissimilia illa quæ habet *Auct. l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 16. p. 102. d.* Ne perdis pariter justum cum impio ; & erit justus quomodo &

21. Descendam & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint : an non est ita, ut sciam.

22. Converteruntque se inde, & abierunt Sodomam : Abraham verò adhuc stabat coram Domino.

23. Et appropinquans ait : Nunquid perdes justum cum impio ?

24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul ? & non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo ?

25. Absit a te, ut rem hanc facias, & occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius, non est hoc tuum : qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc.

26. Dixitque Dominus ad eum : Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Respondensque Abraham, ait : Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.

28. Quid si minùs quinquaginta justis, quinque fuerint ? delebis, propter quadraginta quinque, universam urbem ? Et ait : Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque.

29. Rursumque locutus est ad eum : Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies ? Ait : Non percutiam propter quadraginta.

30. Ne quæso, inquit, indigneris, Domine, si loquar : Quid si ibi inventi fuerint triginta ? Respondit : Non faciam, si invenero ibi triginta.

31. Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum : Quid si ibi inventi fuerint viginti ? Ait : Non interficiam propter viginti.

32. Obsecro, inquit, ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel : Quid si inventi fuerint ibi decem ? Et dixit : Non delebo propter decem.

injustus ? Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f. Abraham petens, ne simul perderet justos tanquam iniquos, &c.

¶ 24. Similiter habet *Ambr. l. 1. de Abr. c. 6. col. 298. f. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes illos ? Ita quoque in Gr. deinde sic : & ἀνέσεις πάντα τὸν τόπον ἐνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων ; &c. pro quibus Anonym. supra ponit, non remittes omnem locum causâ illorum, &c. at in *Mf. Rem. omni loco causam illorum.**

¶ 25. Eadem rursus habet *Hilar. infra, l. 5. col. 862. c.* paucis mutatis, scilicet : Nullo modo facies (*Mf. quid. facies*) hoc verbum, ut occidas justum cum impio ; & eris justus tanquam impius : nullo modo, qui judicas terram, facies hoc judicium. *Gr. Μὴ αὐτὸς οὐ ποιήσεις ὡς (ed. Compl. delet, οὐ, & ὡς) τὸ ῥήμα τῆτο, τὸ ἀποκτείνειν (Compl. delet, τὸ) δίκαιον μετὰ ἀσεβῶς..... ὁ κρινὼν πάντα τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις ὡς ;*

¶ 26. *Gr. Εἶπε δὲ Κύριος : Ἐὰν ὧσιν ἐν..... δίκαιοι..... ἀρῶσιν ὅλην τὴν πόλιν, & πάντα τὸν τόπον δι' αὐτοὺς. At in *Mf. Alex. εἰς εὐρὴν ἐν..... δίκαιοις..... ἀρῶσιν πάντα τὸν τόπον δι' αὐτοὺς, ut supra apud Hilar. Ambrosius verò l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. a. alludens, dicit : Non perdam civitatem, si fuerint in ea quinquaginta justis, & totum locum servabo.**

¶ 28. *Gr.... Καὶ εἶπεν : Οὐ μὴ ἀπολέσω, &c. ut in Lat. at in *Mss. Alex. & Cott. ὅτι &, secundum quos legit Aug. quia non perdam ; addit tamen superfluum videri, quia : Et ideo, inquit, in codicibus nonnullis Latinis non legitur.**

¶ 30. Ita in Græco, detracto verbo, est, teste etiam Hieronymo.

¶ 32. *Græc. Καὶ εἶπε : Μὴ τι Κύριε ἐὰν καλῶσιν ἐπὶ ἀπᾶς ; ἐὰν δὲ εὐρεθῶσιν ἐκεῖ δέκα ; & εἶπεν : Οὐ μὴ ἀπολέσω ἐνεκεν τῶν δέκα. Et dixit : Nunquid, Domine, si loquar adhuc semel ? sin autem inventi fuerint ibi decem ? & dixit : Non perdam propter decem. August. ubi sup. & tamen si ibi inveniantur, parco. Huc etiam redeunt ista Ambrosii, l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. a. Et sic per ordinem interrogationum, & responsonum vicem, etiamsi decem justos invenerit in civitate, tamen propter paucorum justitiam, impunitatem toti populo promittit.*

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

33. Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham : & ille reverſus eſt in locum ſuum.

33. Abiit autem Dominus postquam ceſſavit loquens ad Abraham : & Abraham reverſus eſt ad locum ſuum.

Aug. l. 2. de Trin. i. 2. 784. d.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 33. Eadem refert idem Auguſt. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 736. d. hoc modo : Abiit autem Dominus, ut deſiſt loqui ad Abr. & Abraham regreſſus eſt in locum ſuum.

Gr. Ἀπῆλθε δὲ ὁ Κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ,.... ὁ ἀπέρπεν εἰς, &c. ut ſup.

CAPUT XIX.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **V**eneruntque duo angeli Sodomam veſpere, & ſedente Lot in foribus civitatis. Qui cū vidiffet eos, ſurrexit, & ivit obviam eis : adoravitque pronus in terram,

1. **V**enerunt autem duo angeli in Sodomis veſpere ; Loth autem ſedebat ad portam Sodomorum. Et cū vidiffet eos Loth, ſurrexit in obviam illis, & adoravit in faciem ſuper terram,

Aug. ibid. col. 784. e. f.

2. & dixit : Obſecro, domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi : lavate pedes veſtros, & manē proficiſcemini in viam veſtram. Qui dixerunt : Minimē, ſed in platea manebimus.

2. & dixit : Ecce, domini, declinate in domum pueri veſtri..... in platea manebimus.

Ambroſ. de Abr. c. 6. l. 1. 299. e. f.

3. Compulſit illos oppidō ut diverterent ad eum : ingreſſiſque domum illius fecit convivium, & coxit azyma : & comederunt.

3..... Vide Not.

4. Prius autem quā irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero uſque ad ſenem, omnis populus ſimul.

4..... Viri autem civitatis Sodomorum circumdederunt domum ab infante uſque ad ſenem, totus populus pariter.

5. Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei : Ubi ſunt viri qui introierunt ad te nocte ? educ illos huc, ut cognoſcamus eos.

5..... Educ foras viros, ut concumbamus cum eis.

Hieron. in Iſa. 3. l. 3. 38. b.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

6. Egreſſus ad eos Lot, poſt tergum occludens oſtium, ait :

7. Nolite, quæſo, fratres mei, nolite malum hoc facere.

VULGATA NOVA.

8. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum : educam eas ad vos, & abutimini eis ſicut vobis placuerit, dummodō viris iſtis nihil mali faciatis, quia ingreſſi ſunt ſub umbra culminis mei.

8. Sunt mihi duæ filiæ, quæ non cognoverunt virum : producam illas ad vos, & utimini eis quomodo placuerit vobis, tantum in viros iſtos ne faciatis iniquum, propterea quia intraverunt ſub tectum tignorum meorum.

Aug. cont. mendac. ad Conſent. 1. 6. 458. e.

9. At illi dixerunt : Recede illuc. Et ruſus : Ingreſſus es, inquiunt, ut advena ; nunquid ut iudices ? te ergo ipſum magis quā hos affligemus. Vimque faciebant Lot vehementiſſimē : jamque prope erat ut effringerent fores.

10. Vide Not.

10. Et ecce miſerunt manum viri, & introduxerunt ad ſe Lot, clauſeruntque oſtium.

11. Viros verō, qui erant ad oſtium domūs, percuſſerunt cecitate.....

Aug. quaſt. 43. in Gen. i. 3. 389. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Sic iterum Auguſt. l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 737. d. g. 738. a. Venerunt autem duo ang. in Sodoma ad veſperam ; Lot verō ſedebat juxta portam Sodomor. Videns autem Lot, ſurrexit in obviam illis, & adoravit in faciem in terram. Similiter in Gr. Ἦλθον δὲ..... εἰς Σόδομα ἐσπέρας..... παρὰ τὴν πύλιν Σοδόμων· ἰδὼν δὲ Λὼτ, ἐξῆλθεν (Mf. Alex. & Compl. ἀνέστη) εἰς..... τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. d. legit : Venerunt autem angeli duo in Sodomam ad veſperam ; deinde ſic : Sedebat Lot ad portam : tum, exſurrexit obviam illis, & adoravit in faciem ſuper terram. Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. d. Et ut vidit Lot, exſurrexit obviam illis, & adoravit in faciem in terram.

¶ 2. Hilar. l. 4. de Trin. col. 844. d. Et dixit : Ecce domini, diverſite in domum pueri veſtri. Itidem Auguſt. l. 2. de Trin. to. 8. col. 784. f. at l. 16. de civit. Dei, c. 29. to. 7. col. 442. d. legit, declinate, ē Gr. ἐκκλίνατε ſubinde in eodem Gr. καταλύομεν, diverſtemus, pro manebimus.

¶ 3. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 299. e. Et coegit illos divertere. Gr. Καὶ κατέβιαστο αὐτοὺς, &c.

¶ 4. Gr..... Οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, οἱ Σοδομίται περιέκυλσαν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ νεκροὺς ἕως πρεσβυτέρου (edit.

Compl. πρεσβύτε) ἅπας ὁ λαὸς αὐτοῦ.

¶ 5. Gr..... ἐξάγαγε αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, ἵνα συγγενόμεθα αὐτοῖς.

¶ 8. Eadem exſtant in Gr. ad verbum, addito, δὲ autem, poſt ſunt, loco tamen, propterea quia, hab. αὐ εἶπεν, mel. quam ob cauſam, & loco tectum, οὐκ ἔπην, i. e. tegmen. Ruſum Auguſt. quaſt. 42. in Gen. to. 3. col. 389. c. legit : Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros, producam illas ad vos, utimini illis, quomodo placuerit vobis, tantum in viros iſtos ne faciatis iniquum. Hieron. quaſt. in Gen. to. 2. col. 523. c. Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum : unde Ambroſ. l. 1. de Abr. col. 300. a. ait : Offerebat ſanctus Lot filiarum pudorem.

¶ 10. Gr. Ἐκτείναντες δὲ οἱ ἄνδρες τὰς χεῖρας ἐπέσπεσαν τὸν Λὼτ πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον, &c. quæ Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. b. memorat, dicens : Hoſpitiū manibus revocatus eſt ſanctus Lot in domum.

¶ 11. Ita in Græco, excepto uno, ἐν ἀρραβία, in cecitate ; at in Mf. Alex. ac edit. Ald. deſt, ἐν. Obſervat etiam ibid. Auguſt. Græcos habere ἀρραβία, quod magis, inquit, ſignificant, ſi dici poſſet, avidentia, quæ faciat non videri, non omnia, ſed quod non opus eſt. Nam merito motes quomodo potuerunt deficere, quaerendo oſtium, ſi tali erant

Aug. l. 2. cont. 12. Dixerunt viri ad Loth : Sunt tibi hic generi, aut filii, aut filia : aut si quis tibi alius est in civitate, educ de loco hoc :

Maximin. t. 8. 738. d. 13. quoniam perdimus nos locum hunc, quia exaltatus est clamor eorum ante Dominum, & misit nos Dominus conterere eum.

Hieron. quest. 14. Et locutus est ad generos suos, qui acceperant filias ejus..... Surgite, & exite ex hoc loco : quia conteret Dominus civitatem.....

Hebr. t. 2. 523. b.
Junil. Afric. l. 2. de partib. div. leg. c. 21. p. 348. b.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 29. t. 7. 442. d. 16..... Et tenuerunt angeli manum ejus, & manum uxoris ejus, & manus duarum filiarum ejus, in eo quod parceret Dominus ipsi.

17. Et factum est mox, ut eduxerunt illum foras, & dixerunt : Salvam fac animam tuam : ne respexeris retro, nec steteris in tota regione : in monte salvum te fac, nequando comprehendaris.

Aug. quest. 44. in Gen. t. 3. 389. g. 340. a. 18. Dixit autem Loth ad illos : Oro, Domine,

19. quia invenit puer tuus misericordiam ante te, & magnificasti justitiam tuam quam facis in me, ut vivat anima mea : ego autem non possum salvus fieri in monte, ne fortè comprehendant me mala, & moriar.

Idem. l. 2. cont. Maximin. t. 8. 738. f. 21. Et dixit ei : Ecce miratus sum faciem tuam, & super verbum hoc, ne everterem civitatem de qua locutus es.

22. Festina ergo, ut salvus sis ibi : non enim potero facere verbum, donec tu illò introeas.....

Tichon. reg. 7. 67. b. 23. Sol exortus est super terram, & Loth intra- vit in Segor.

24. Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem à Domino de cœlo :

12. Dixerunt autem ad Lot : Habes hic quem-
piam tuorum ? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac :

13. delebimus enim locum istum, eò quòd increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illos.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad ge-
neros suos qui accepturi erant filias ejus, & di-
xit : Surgite, egredimini de loco isto : quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cumque esset manè, cogeabant eum an-
geli, dicentes : Surge, tolle uxorem tuam, &
duas filias quas habes : ne & tu pariter pereas in scelere civitatis.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt ma-
num ejus, & manum uxoris, ac duarum filia-
rum ejus, eò quòd parceret Dominus illi.

17. Eduxeruntque eum, & posuerunt extra *Sap. 104*
civitatem : ibique locuti sunt ad eum, dicentes : 6.
Salva animam tuam : noli respicere post ter-
gum, nec stes in omni circa regione : sed in mon-
te salvum te fac, ne & tu simul pereas.

18. Dixitque Lot ad eos : Quæso, Domine
mi,

19. quia invenit servus tuus gratiam coram
te, & magnificasti misericordiam tuam quam fe-
cisti mecum, ut salvares animam meam, nec pos-
sum in monte salvari, ne fortè apprehendat me
malum, & moriar :

20. Est civitas hæc juxta, ad quam possum
fugere, parva, & salvabor in ea : nunquid non
modica est, & vivet anima mea ?

21. Dixitque ad eum : Ecce etiam in hoc sus-
cepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro
qua locutus es.

22. Festina, & salvere ibi : quia non potero *Sap. 104*
facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcirco *6.*
vocatam est nomen urbis illius Segor.

23. Sol egressus est super terram, & Lot in-
gressus est Segor.

24. Igitur Dominus pluit super Sodomam & *Deut. 29. 23.*
Gomorrhā sulphur & ignem à Domino de *Isa. 13.*
cœlo : *19.*

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

cacitate percussit, ut omnino nihil viderent. Et verò in Gr. sequitur : Καὶ παρεδόθησαν ζήτῶντες τὴν ὕψιν. Eorundem meminit Ambrosius l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. b. dicens : Percusserunt autem illos angeli cacitate, ut & ostium domus, quod aperire cupiebant, non reperirent.

¶ 12. Ita quoque in Græco, addito uno, &, au-
tem, verbo dixerunt. Vide sis Ambrosius l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. c.

¶ 13. Optimè de Græco, nisi excipias hoc ult. contere-
re eum, pro quo, ἐκτρέψαι αὐτὴν, exterere, vel ad exte-
rendam eam, supple, civitatem.

¶ 14. Itidem Græcè, præter unum, ἐκτρέψαι, disper-
dit, pro conteret. Gr. addit : ἔδωκε δὲ παραδίδειν ἑαυτὴν τῶν γυναικῶν αὐτῶν, quæ memorat Ambrosius l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. d. dicens : Sed visum est illis quòd derideret eos.

¶ 16. In Græco primum : Καὶ ἐπαράχθησαν, deinde ut
supra in Lat. Aquila, pro ἐπαράχθησαν, turbati sunt, habet, ἐμέλησαν, cunctatus est ; cui lectioni faver Ambr. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. d. dicens : Et tamen adhuc morabatur Lot, ut persuaderet generis suis ; & penè non esset profectus ut evaderet, nisi urgentibus angelis, & tenentibus manus ejus, egredi coactus esset.

¶ 17. Eadem rursus habet Augustinus l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. ab his, salvam fac animam : at lib. 2. de Trin. to. 8. col. 785. a. sic legit : Et factum est, postquam eduxerunt eos foras, dixerunt : Salvans salva animam tuam : ne respexeris retro, neque stes in hac universa regione : in montem vade, & ibi salvaberis, ne fortè comprehendaris. Similiter Ambrosius epist. 29. col. 909. e. hab. Salvans salva animam tuam. Item Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 27. d. Ne respexeris retro, nec steteris in omni

circa regione ; sed in monte salvam te fac, ne fortè compre-
hendaris. In Gr. Καὶ ἐγένετο ἵνα ἐξήγαγον αὐτὸς ἐξω
& εἶπον. Σώζων ὥστε τὴν αὐτὴν ψυχὴν μὴ περιέλῃ εἰς
τὰ ὀπίσω, μὴ δὲ σῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ εἰς τὸ ὄρος αὐτῶν, μὴποτε συμπαράλῃς.

¶ 18. Ita etiam idem Augustinus l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. & l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. & l. 2. de Trin. to. 8. col. 785. a. legit, Rogo, Domine, Gr. Δέχομαι Κύριε.

¶ 19. Quia invenit..... ante te,] Ita rursus habet Augu-
stinus l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. & l. 2. contr. Maximin. to. 8. col. 738. e. & l. 2. de Trin. to. 8. col. 785. a. Græcè ita primum, ἐπειδὴν εὗρεν, subinde ὁ ποιῶν ἐπ' ἐμέ, quod facis super me, pro quam facis in me ; al. εἰς ἐμέ, & post pauca, οὐ δύναμαι, non potero, loco non possum ; in cæteris magna concordia.

¶ 21. Et dixit ei :] Hæc verba de Hieronymo sunt, quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 523. c. qui addit : Ecce admiratus sum faciem tuam. Augustinus verò, l. 16. de civit. Dei, c. 29. col. 442. d. constanter, miratus sum, Mss. auctori-
bus, licet tam hic, quam l. contr. Maximin. Edit. ibidem ferant, miseratus sum. In Gr..... Ἰδὲ ἐθαύμασα ὅτι τὸ πρό-
σωπον, & ἐπὶ τῷ ῥήματι τέτω, τὸ μὴ κατασφίψαι, &c. etiam in verbo hoc, ut non evertam, &c. ut sup.

¶ 22. Gr. Σπένδον ὅτι τὸ σωθῆναι ἐκέλευ' ὃ γὰρ δύναμαι ποιῆσαι πράγμα, ὥς τὸ εἰσεῖν σε ἐκεῖ, &c. In Mf. Cotton. ὥς οὐ εἰσελθῆς ἐκεῖ, quam lectionem confirmat Augustinus.

¶ 23. Ita in Græco, præter unum, ἐξῆλθεν, egressus est, pro exortus est.

¶ 24. Ita PP. Lat. magno consensu ; scilicet Iren. seu vet. ejus Interp. l. 3. c. 6. p. 180. c. Tertul. l. contr. Prax. p. 849. b. Novatian. l. de Trin. p. 1043. b. Cypr. l. 3.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

25. & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

Luc. 17. 26. Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuum salis.

Sap. 18. 27. Abraham autem confurgens manè, ubi steterat prius cum Domino,

2. 28. intuitus est Sodomam & Gomorrhā, & universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.

29. Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahæ, liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.

30. Ascenditque Lot de Segor, & mansit in monte, duæ quoque filię ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelunca ipse, & duæ filię ejus cum eo.

31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, & nullus virorum remansit in terra qui possit ingredi ad nos juxta morem universæ terræ.

32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen.

33. Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa: Et ingressa est major, dormivitque cum patre: at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.

34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.

35. Dederunt etiam & illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo: & ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.

36. Conceperunt ergo duæ filię Lot de patre suo.

37. Peperitque major filium, & vocavit no-

25. & evertit civitates illas....

26.... *Vide Not.*

28.... & ecce ascendebat flamma de terra quasi vapor fornacis.

29.... Cum contereret Deus omnes civitates in circuitu, commemoratus est Deus Abrahæ, & emisit Loth è medio subversionis, cum subverteret Deus civitates, in quibus inhabitabat in eis Loth.

30. Et ascendit Loth de Segor, & fedit in monte, & duæ filię ejus cum eo (timuit enim sedere in Segor)....

31. Dixit autem major ad minorem: Pater noster senior est, & nemo est super terram qui intret ad nos ut oportet omni terræ.

32. Veni, potionemus patrem nostrum vino, & dormiamus cum eo, ut fuscitemus de patre nostro semen.

33.... Et intravit major nata, & dormivit cum patre suo nocte illa: & non scivit Lot cum dormiret illa, & cum surgeret.

35.... & non scivit cum dormisset secum, nec cum surrexisset.

36. Et conceperunt duæ filię Lot de patre suo.

37. Et genuit primogenita filium, & voca-

Vigil. Tapf. cont. Varim. 726. c.

Hieron. quest. Hebr. t. 2. 523. c.

Tichon. reg. 7. 67. b.

Hieron. quest. Hebr. in Gen. t. 2. col. 523. f.

Iren. l. 4. c. 31. 269. b.

Ibid. 268. c.

Ibid. 269. a.

Hieron. quest. Hebr. t. 2. 524. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Testim. p. 316. b. Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. e. 845. b. & alibi; Philastr. B. ix. de hæres. p. 715. d. Vigil. Tapf. l. contr. Varim. p. 728. e. 738. b. Nonnulli sic voces invertunt, & Dominus pluit, ut Hilar. Alii, Pluit Dominus à Domino, ut Philastr. Vigil. Tapf. & Ambros. l. 1. de fide, col. 448. c. e. Quidam, ignem & sulphur, ut Iren. Novatian. & Vigil. Tapf. Alii, de calo à Domino, ut Cyr. Fulgent. verò, l. de Trin. p. 331. sic habet: Pluit Dominus à Domino super Sodomam & Gomorrhā sulphur & ignem à Domino. Ambrosiast. col. 306. f. Et pluit Dominus sulphur & ignem super Sodomam & Gomorrhā à Deo de calo. Gr. Καὶ Κύριος ἐβρέχεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γομόρρα βέτον, καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐξ ὕραυ.

¶ 25. Gr. Καὶ κατέσρεψε τὰς πόλεις ταύτας, &c. Eò pariter spectant quæ narrat August. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. b. his verbis: Liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbree de calo, tota illa regio impie civitatis in cinerem versa est.

¶ 26. Græca ista: Καὶ ἐπέβλεψεν ἡ γυνὴ αὐτῆς εἰς τὰ ὄπισθον, καὶ ἐγένετο σῆλη αἰὼς, ita reddit August. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. c. Uxor Lot ubi respexit, remansit, & in salem conversa. Item Optat. l. 3. contr. Donat. p. 66. a. Lot, inquit, & uxorem ejus, (Mf. 1. hic addit, Molassadon): quæ post se attendens, in statuum salis mutata est.

¶ 28. Ita de Græco ad verbum. Vide August. supra, ¶ 25.

¶ 29. Cum contereret.] Tichon. in edit. cum conteret, sed aperto mendo, in Gr. enim ἐν τῷ ἐκτρέψαι, sicut infra, ἐν τῷ κατατρέψαι, pro quo iidem editt. serunt, cum subverteret. August. quest. 45. in Gen. to. 3. col. 390. b. legit: Et recordatus est Deus Abrahā, & exemit Lot de medio subversionis. Item Locut. 62. de Gen. col. 330. b. addit: Cum everteret Dominus civitates, in quibus habitabat in eis. Gr. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐκτρέψαι τὸν Θεὸν πάσας τὰς πόλεις τῆς

Tom. 1.

περιοίχῃ, ἐκτρέψαι ὁ Θεὸς τῇ Ἀβραάμ, καὶ ἐκτρέψαι, &c. ut sup. ap. August. addito, Λώτ, in fine. Eò spectant quæ Ambros. dicit, l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. f. Filie Lot putaverunt, non vicinæ regionis, sed totius orbis fuisse excidium.

¶ 30. August. quest. 46. in Gen. to. 3. col. 390. b. c. Ascendit autem Lot de Segor, & sedebat in monte; & post pauca: timuit enim habitare in Segor. Gr. Ἀνέβη δὲ Λώτ ἐκ Σιγώρ καὶ ἐκάθιστο ἐν τῷ ὄρει αὐτοῦ, καὶ αἱ..... ἐπορεύθη γὰρ κατοικήσας ἐν Σιγώρ, &c. In Mf. Alex. deest, αὐτοῦ, post ὄρει.

¶ 31. Græc. Εἶπε δὲ ἡ πρεσβυτέρα πρὸς τὴν νεωτέρα· Ὁ πατὴρ ἡμῶν πρεσβύτερος, καὶ εἰς..... ὅς εὐερεύσεται πρὸς ἡμᾶς, ὡς καθύκει πάσῃ τῇ γῇ.

¶ 32. Gr. Δεῦρο, καὶ πότισαμεν..... οἶνον, καὶ κοιμησώμεν..... καὶ ἐξαναστήσωμεν ἐκ, &c. ut in Lat. Mf. 2. Iren. cum editt. 3. serunt similiter, & fuscitemus. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 300. f. 301. a. huc respiciens, dicit, filias Lot, ne genus deficeret humanum, paternum petisse concubitum, ut semen generationis humane de patre suo rejussitarent.

¶ 33. In Græco.... Καὶ εἰσελθὼσα ἡ πρεσβυτέρα ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς..... καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὴν, καὶ ἐν τῷ ἀναστῆναι, Mf. verò Alex. cum editt. Ald. αὐτὴν, καὶ ἀναστῆναι, quæ lectio textui Iren. faver. Ambros. l. 1. de Abr. c. 6. col. 301. a. alludens, ait: Inebrians enim vino, quid gereret nesciebat.

¶ 35. Græc.... Καὶ οὐκ ᾔδει ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὴν, (Mf. Alex. αὐτὴν) καὶ ἀναστῆναι. Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. a. Et nescivit cum dormisset cum eo, & cum surrexisset ab eo.

¶ 36. Sic etiam in Græco.

¶ 37. Gr. Καὶ ἔτεκεν ἡ πρεσβυτέρα υἱὸν, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μωᾶβ, λέγῃσα· Ἐκ τῷ πατρός μου ὅτις πατήρ Μωαβιτῶν ἕως τῆς ἡμέρας. Et peperit senior filium,

H

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. *quæst.* vir nomen ejus Moab : iste est pater Moabitarum usque in hanc diem.

Hebr. 1. 2. 524. a. b.

38. Et minor & ipsa peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius generis mei : ipse est pater filiorum Ammon.....

men ejus Moab : ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diem.

38. Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei : ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ *vocavit nomen ejus Moab, dicens : De patre meo : iste pater Moabitarum usque in hodiernum diem.*

¶ 38. Filius generis mei.] Hieron. in textu habet, filius populi mei : sed cum in consequentibus dicat : Ammon quasi causa nominis redditur : filius generis mei, sive, ut melius

est in Hebræo, filius populi mei, priorem lectionem prætulit, quæ est LXX. Ita enim ferunt : Ἐτεκε δὲ ἡ νεωτέρω υἱὸν, ὃν ἐκάλεσε τὸν..... Ἀμμὼν, λέγοντα, ὅτι οὗτος πατὴρ Ἀμμωνιτῶν, &c.

CAPUT XX.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

1..... *Vid. Not.*

1. **P**rofectus inde Abraham in terram australem, habitavit inter Cades & Sur : & peregrinatus est in Geraris.

Aug. *quæst.* 48. in Gen. 1. 3. 390. c. 2. Dixit autem Abraham de Sara uxore sua : Soror mea est : timuit enim dicere : Uxor mea est : ne fortè occiderent eum viri civitatis propter illam.....

Ambr. 1. 1. de Abr. c. 7. 301. f. 3..... Ecce tu morieris propter mulierem. hæc autem commoratur cum viro.

2. Dixitque de Sara uxore sua : Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam.

3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi : En morieris propter mulierem quam tulisti : habet enim virum.

4. Abimelech verò non tetigerat eam, & ait : Domine, num gentem ignorantem & justam interficies ?

5. Nonne ipse dixit mihi : Soror mea est : & ipsa ait : Frater meus est ? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, feci hoc.

6. Dixitque ad eum Deus : Et ego scio quòd simplici corde feceris : & ideo custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam.

7. Nunc ergo redde viro tuo uxorem, quia propheta est : & orabit pro te, & vives : si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

Ambrosiast. 223. f. 4..... Domine, nunquid gentem ignorantem perdes ?

5..... *Vide Not.*

Ambr. 1. 1. de Abr. c. 7. 302. b. 6..... Et ego cognovi quoniam puro corde fecisti hoc : & peperi tibi ut non peccares in me, propter hoc non sum passus te tangere illam.

Auct. op. imp. in Matth. hom. 1. p. 12. b. 7..... Quoniam propheta est : & orabit pro te, & salvus eris tu, & domus tua.

VULGATA NOVA.

8. Statimque de nocte confurgens Abimelech, vocavit omnes fervos suos : & locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei : Quid fecisti nobis ? quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum pecca-

tum grande ? quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursumque exostulans, ait : Quid vidisti, ut hoc faceres ?

11. Respondit Abraham : Cogitavi mecum, dicens : Forsitan non est timor Dei in loco isto : & interficiet me propter uxorem meam :

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. 1. 16. de civ. Dei, c. 30. 1. 7. 443. d. 12. etenim verè soror mea est de patre, sed non de matre.....

12. aliàs autem & verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem. *Sup. 12.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Gr. sub finem habet : Ἀβραάμ..... παρόντων ἐν Γεράραις : quò spectant ista Augustini, 1. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. c. Inde rursus Abraham fecit in Geraris apud regem civitatis illius Abimelech, quod in Ægypto de conjugere fecerat, eique intacta similiter reddita est.

¶ 2. Ita in Græco, excepta voce, Σάρρας, præponitur etiam ὅτι, quia, vocibus soror, & uxor : sed ab aliquot codd. Gr. abest ὅτι sub finem quoque adduntur seqq. ἀπέστειλε δὲ Ἀβιμέλεχ βασιλεὺς Γεράρων, ὃν ἐλάβε τὴν Σάρραν quæ Ambr. 1. 1. de Abr. c. 7. col. 301. f. memorat, dicens : Tentatur Sara pudicitia..... nam & Abimelech in uxorem sibi eam sumpterat.

¶ 3. Sic pergit Ambros. Et dixit ei in nocte Deus : Ecce tu morieris, &c. ut sup. Similiter habet Aug. quæst. 49. in Gen. to. 3. col. 390. d. e. Ecce tu morieris. Gr. καὶ ἐλάμβαν ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα, ὃν εἶπεν, &c. ut in Lat. tum addit : ἡς ἐλάβεσθαι αὐτὴν δὲ ἐστὶ συνωμωμένη αὐτῷ, quam accepisti : ista vero est cohabitans viro.

¶ 4. Similiter Auct. quæst. Vet. & N. Test. ap. Aug. 10. 3. quæst. 67. col. 69. b. Nunquid gentem ignorantem

perdes ? Græc..... Κύριε, ἔβρος ἀγνοοῦν ὃ δίκαιον ἀπολείς :

¶ 5. In Gr. sic : Οὐκ αὐτὸς μοι εἶπεν, ἀδελφὴ μὲν ἐστὶ, &c. quò spectant illa Ambrosii, 1. 1. de Abr. col. 302. b. Cum prætenderet Abimelech quòd uxorem alienam esse ignoraveris, quam sororem esse vir ipse suam dixerit, respondit ei Dominus, &c. ut ¶. seq.

¶ 6. August. quæst. 52. in Deuteron. to. 3. col. 576. f. legit : Scio quia in mundo corde fecisti hoc : tum infr. quæst. 55. col. 577. g. propterea peperi tibi, ne peccares in me : at quæst. 49. in Gen. col. 390. d. e. hab. cum Ambros. & peperi tibi, ut non peccares in me. Græc..... Κατὰ τὸ ἐγνων ὅτι ἐν καθαρῇ καρδίᾳ ἐποίησας τὸ το, ὃ ἐπεισάμην οὐ τὸ μὴ σμαρτύν σε εἰς ἐμὲ ἐνεκα τούτου ὃν ἀρῆκα σε ἀψάδαι αὐτῆς.

¶ 7. Ita in Græco est, exceptis his : Et salvus eris tu, & domus tua, pro quibus simpliciter hab. καὶ ζήσῃ, & vives.

¶ 12. Similiter habet Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. b. Etenim verè soror mea est de patre, sed non ex matre. Nec aliter in Græco.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

13. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam : Hanc misericordiam facies mecum : In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus sim.

14. Tulit igitur Abimelech oves & boves, & servos & ancillas, & dedit Abraham : reddiditque illi Saram uxorem suam,

13..... In omni loco, ubi intraverimus ibi.....

Aug. Locut. 63.
t. 3. 330. b.

14..... Vid. Not.

VULGATA NOVA.

15. & ait : Terra coram vobis est, ubicunque tibi placuerit habita.

16. Saræ autem dixit : Ecce mille argenteos dedi

fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, & quocunque perrexeris : mementoque te deprehensam.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

17. Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt :

18. concluderat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahamæ.

17. 18. Vide Not.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 13. Græc.... εἰς πάντα τόπον ᾧ ἐὰν εἰσέλθωμεν ἐκεῖ, &c. ad omnem locum quocunque ingressi fuerimus illuc.

¶ 14. Græc. Ἐλαβε δὲ Ἀβιμελεχ χίλια δίδραγμα, & πρόβατα..... & ἔδωκε τῷ Ἀβραάμ· & ἀπέδωκεν αὐτῷ Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Horum meminit Ambros. l. 1. de Abr. c. 7. col. 302. e. dicens : Statim vocavit Abraham, uxorem suam ei reddidit, pretio se ipse multavit, &c.

¶ 17. 18. Huc redeunt quæ Ambros. narrat, l. 1. de Abr. c. 7. col. 302. e. Abraham pro eo (Abimelech) rogavit

& impetravit. Peperit enim & uxor ejus, & ancilla ejus, quas ante concluderat Deus propter Saram uxorem Abrahamæ, pro quibus in Græco : Προσέλατο δὲ Ἀβραάμ πρὸς τὸν Θεόν, & ἰάσατο ὁ Θεὸς τὸν Ἀβιμελεχ, & τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, & τὰς παιδικὰς αὐτοῦ· & ἔτεκεν.

¶ 18. Ὅτι συγκατέειπεν συνέχευσε Κύριος ἐκθεῖν πᾶσαν μίτραν ἐν τῷ οἴκῳ Ἀβιμελεχ, ἕνεκεν Σάρρας τῆς γυναίκος Ἀβραάμ.

CAPUT XXI.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Visitavit autem Dominus Saram sicut promiserat : & implevit quæ locutus est.

2. Concepitque & peperit filium in fenestrate

Gal. 4. sua, tempore quo prædixerat ei Deus.

Heb. 11.

1. ET Dominus visitavit Saram sicut dixit : & fecit Deus Saræ sicut locutus est.

2. Et concepit & peperit Sara Abrahamæ filium in fenestrate sua, & in tempore, sicut locutus est illi Dominus.

Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. c. 844. a. b.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

3. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac :

4. & circumcidit eum octavo die, sicut præceperat ei Deus,

Sup. 17. 10. Maub. 1. 2.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

5. cum centum esset annorum : hac quippe ætate patris, natus est Isaac.

6. Dixitque Sara : Risum fecit mihi Deus : quicunque audierit, corridebit mihi.

7. Rursumque ait : Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam senis ?

8. Crevit igitur puer, & ab lactatus est : fecitque Abraham grande convivium in die ab lactationis ejus.

9. Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham :

5. Genitus est autem Abrahamæ filius Isaac, cum esset annorum centum.

6. Dixit & Sara : Risum mihi fecit Dominus : quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.

7. Et dixit Sara : Quis annuntiabit Abraham, quoniam lactet infantem Sara?.....

8..... fecit autem Abraham coenam magnam, qua die ab lactatus est Isaac filius ejus.

9. Et vidit Sara filium Agar Ægyptiæ, quem peperit Abraham, ludentem cum Isaac filio suo : & dixit ad Abraham :

Ambr. l. 1. de Abr. c. 7. col. 303. a. b. c.

Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 524. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. In Gr. constanter, Σάρρα, loco Saram, & Saræ, item Κύριος, Dominus, non Deus : cætera congruunt cum Lat.

¶ 2. Græc. Καὶ αὐμαλῶσα, ἔτεκε τῷ Ἀβραάμ υἱὸν εἰς τὸ γῆρας, εἰς τὸν καιρὸν, &c. ut in Lat. Mf. Alex. ac edit. Ald. addunt, Σάρρα, post ἔτεκε, cum Hilaro.

¶ 5. Ambros. hac verba citare videtur ex memoria, sic enim habentur Græcæ : Καὶ Ἀβραάμ (Mf. Alexand. Ἀβραάμ δὲ) ἦν ἑκατὸν ἐτῶν, ἡνίκα ἐγένετο αὐτῷ Ἰσαὰκ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Et Abraham, vel Abraham autem erat centum annorum, cum factus est ei Isaac filius ejus.

¶ 6. Concinit Hieron. comment. in Mich. 4. to. 3. col. 1528. a. Nec etiam differt August. l. 16. de civit. Dei, c. 30. col. 443. f. nisi quod pro congratulabitur, habet congaudebit, in Gr. συγκαταίεται. August. etiam scribit Sarra, in Græco, εἶπε δὲ Σάρρα.

Tom. I.

¶ 7. In Græco deest Saræ, post dixit : subinde pro lactet, habetur ὑπαίξει, lactat, & in fine constanter Σάρρα, non Sara.

¶ 8. Gr.... Καὶ ἐποίησεν Ἀβραάμ δεῖπνον μεγάλην, &c. ut in Lat. Et fecit Abr. convivium magnum. Hilar. in Psal. 130. col. 443. f. legit, coenam, cum Ambr. Ablactato, inquit, Isaac, accepimus Abraham fecisse coenam. At August. quest. 50. in Gen. to. 3. col. 390. e. hab. epulum : Quæritur, inquit, cur Abraham, nec die quo natus est ei filius, nec die quo circumcisus est, sed die quo ab lactatus est, epulum fecerit.

¶ 9. In Græc. Ἰδὼσα δὲ Σάρρα, cum vidisset autem Sara : subinde sic, ὡς ἐγένετο, qui factus est, loco quem peperit : cætera quadrant. Observat ibid. Hieron. hæc verba, cum Isaac filio suo, non haberi in Hebræo. Apud Ambros. l. 1. de Abr. c. 7. col. 303. d. sic : Vidit ancille filium

H ij

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

- Ambr. l. 1. de Abr. 303. d. 10. Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.
- 11..... Vide Not.
- Amb. ibi. l. 303. e. 12. Dixit autem Deus Abrahæ: Non sit durum ante te de puero, & de ancilla: omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quoniam in Isaac vocabitur tibi semen.
- Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. s. 7. 13. Filium autem ancillæ hujus in magnam gentem faciam illum, quia semen tuum est.
444. b. 14. Surrexit autem Abraham manè, & impsit panes, & utrem aquæ, & dedit Agar, & imposuit in humeros, & puerum, & dimisit illum....
- Aug. quest. 53. in Gen. t. 3. 391. a. 15. Defecit autem aqua de utre, & projecit puerum sub unam abietem.
- Ibid. quest. 54. 391. d.

16. Et discessit, & federe cœpit contra illum longe quantum arcus mittit; dixit enim: Non videbo mortem filii mei: & sedit contra eum. Exclamans autem puer, ploravit.

17. Et exaudivit Deus vocem pueri de loco ubi erat: & vocavit Angelus Dei Agar de cœlo, & dixit ei: Quid est Agar? noli timere: exaudivit enim Deus vocem filii tui de loco in quo est.

18. Surge, & accipe puerum, & tene illum in manu tua: in magnam enim gentem faciam illum.

Aug. Locut. 64. 19. Et aperuit Deus oculos ejus, & vidit Deus

10. Ejice ancillam hanc, & filium ejus: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Gal. 4. 30.

11. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo.

12. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quia in Isaac vocabitur tibi semen.

13. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Rom. 9. 7. Heb. 11. 18.

14. Surrexit itaque Abraham manè, & tolens panem & utrem aquæ, imposuit scapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimisit eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee.

15. Cùmque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant.

16. Et abiit, seditque è regione procul quantum potest arcus jacere; dixit enim: Non videbo morientem puerum: & sedens contra, levavit vocem suam & fleuit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri: vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens: Quid agis Agar? noli timere: exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est.

18. Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum.

19. Aperuitque oculos ejus Deus: quæ vi-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Indentem cum filio suo Isaac. Item apud August. ser. 3. to. 5. col. 10. e. Et factum est cum luderet Ismael, & Isaac, vidit eos ludentes. Ap. Tichon. reg. 3. col. 55. h. Ludebat Ismael cum Isaac.

¶ 10. Eadem iterum legit Ambros. & l. 2. de Abr. c. 10. col. 345. f. & epist. 33. col. 921. d. Ita quoque epist. 77. col. 1089. e. præter unum, expelle, pro ejice: sic etiam in Pl. 43. col. 910. b. & l. de Isaac, c. 1. col. 355. c. Augustinus autem tum quest. 52. in Gen. to. 3. col. 390. f. tum ser. 3. to. 5. col. 10. g. constanter legit, Ejice ancillam & filium ejus; non enim hæres erit, &c. ut sup. Concinit Gaud. Brix. l. de Machab. col. 967. h. Solus Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 524. c. post ejice, hab. ancillam hanc cum filio suo; reliqua ut sup. Sed l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 282. f. tollit, hanc, additque, & filium ejus; non enim hæreditabit filius ancillæ, &c. ut sup. Apud Junil. Afric. l. 5. de part. div. leg. c. 21. col. 347. h. Ejice ancillam hanc & filium ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio libero. In Græc. Καὶ εἶπε τῷ Ἀβραάμ. Ἐκβαλε τὴν παιδίαν σου τὴν ταύτην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὗ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τῷ υἱῷ μου Ἰσαάκ. Sed edit. Compl. ταύτην delet, sicut Mf. Alex. ταύτης.

¶ 11. Græc. sic pergit: Σκληρὸν δὲ ἔργον τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐναντίον Ἀβραάμ περὶ τοῦ υἱὸς αὐτοῦ. quæ Ambros. l. 1. de Abr. col. 303. d. exprimit, dicens: Durum hoc visum Abrahæ erat, ut ejiceret filium suum.

¶ 12. Eadem sunt in Gr. verbum pro verbo. Eademque iterum refert Ambros. epist. 33. col. 921. e. ab his: Omnia quæcunque tibi dixerit Sara, audi vocem ejus, quoniam, &c. at l. de institut. virg. to. 2. col. 256. f. scribit: Audi Sarai uxorem tuam: lib. verò 2. de Abr. c. 5. col. 321. a. Audi Sarai uxorem tuam: & infr. c. 9. col. 340. b. nec non epist. 72. col. 1077. b. addit: In Isaac erit semen tuum. Ambrosiast. ut sup. In Isaac vocabitur tibi semen. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. b. & ser. 2. to. 5. col. 5. d. Hieron. quoque l. 2. in ep. ad Gal. to. 4. col. 283. a. legit cum Ambros. Non durum sit coram te de puero & ancilla: omnia quæ dixerit tibi Sara, &c. ut sup.

¶ 13. Gr. ita incipit: Καὶ τὸν υἱὸν δὲ, sed & filium; reliqua ut in Lat. ad verbum. Similiter Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. b. Sed & filium ancillæ tue in gentem magnam faciam.

¶ 14. Ita in Græco, exceptis his: Καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν ὄμρον αὐτοῦ τὸ παιδίον, & imposuit super humerum ejus puerum. Similiter Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 524. c. Et impsit panes, & utrem aquæ; & dedit Agar, ponens super humerum ejus, & parvulum; & dimisit eam. Sequitur

in Græco: Ἀπελθὺσα δὲ ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον, κατὰ τὸ πρῶτον τῷ ὄρντι unde August. ibid. col. 392. a. Agar enim de Abrahæ domo expulsa cum filio, juxta puerum jurationis errabat. Hieron. autem & August. ubi sup. non credunt Ismaëlem jam adolescentem matris sedisse cervicibus. Posuit ergo, inquit Hieron. Abraham panes & utrem super humerum Agar; & hoc factum, dedit puerum matri; hoc est, in manus ejus tradidit, commendavit, & ita emisit è domo. Similiter August. loco cit. Dedit Abraham matri ejus panes & utrem, quæ illa imposuit in humeros suos. Cùm autem adjunctum & dñum est: & puerum; subaudimus, dedit, qui panes & utrem dederat; non in humeros imposuit. Hæc etiam explicatio confirmatur his quæ leguntur infra, x. 18. Surge, & accipe puerum, & tene illum in manu tua, &c. al. tene manum ejus. Ex quo manifestum est, inquit Hieron. infra, eum qui tenebat, non oneri matri fuisse, sed comitem.

¶ 15. Idem Græcè. Apud Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 525. a. sic: Et projecit puerum subter abietem.

¶ 16. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 525. a. Et abiens sedit de contra longè, quasi factu sagitte; dixit enim: Non videbo mortem parvuli mei; & sedit contra eum. Exclamavit puer, & fleuit. Similiter hab. August. ubi sup. fleuit puer. Gr. Ἀπελθὺσα δὲ ἐκάλυπτο ἀπέναντι αὐτῇ μακροτέρω, ὥστε τὸ τῷ βόλῳ εἶπε γὰρ, Οὐ μὴ ἴδω τὸν θάνατον τοῦ παιδὸς μου..... ἀναβοήσαν δὲ τὸ παιδίον ἔκλαυσεν. At in Mf. Cotton. ἀναβοήσαν δὲ..... & ἔκλαυσεν quam lectionem confirmat Hieron.

¶ 17. Similiter in Græco, exceptis his: εἰσάκουσας δὲ, exaudivit autem; & post pauca: μὴ φοβῆ, ἐπαχύνος γάρ.... τὸ παιδίον (Mf. Alex. addit, αὐ) ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἔστιν. Ne timeas, exaudivit enim.... pueri (tui) de loco ubi est. Hilar. l. 4. de Trin. col. 842. f. 843. a. Et exaudivit Dominus Deus vocem pueri, ubi erat; & vocavit angelus Dei Agar de cælo, & dixit ei: Quid est Agar? noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco, in quo est. Mf. tamen tres initio ferunt, & audivit: edit. verò, & ecce exaudivit. Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. a. Et audivit Deus vocem pueri de loco ubi erat; & dixit angelus Dei ad Agar de cælo.

¶ 18. Hieron. quest. Hebr. in Gen. col. 525. c. Surge, & tolle puerum, & tene manum ejus. Hilar. l. 4. de Trin. col. 843. a. Surge, & accipe puerum, & tene manum ejus; in gentem enim magnam faciam eum. Ita quoque in Græco, exceptis his: Καὶ κρατῖνον τῇ χειρὶ αὐτοῦ, & tene manum illam; in edit. tamen Compl. & apud Chrysost. hom. 46. κρατῖνον τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ut Hilar. & Hieron. supra. Vid. Not. ad x. 14. sup.

¶ 19. Similiter in Græco, præter vocem Deus, quæ deest post vidit: cur autem addatur hic, Deus, ab August.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

dens puteum aquæ, abiit, & implevit utrem, de- puteum aquæ vivæ....
ditque puero bibere.

VULGATA NOVA.

20. Et fuit cum eo : qui crevit & moratus est in fo- litudine, factusque est juvenis sagittarius.

VULGATA NOVA.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, & Phi- col princeps exercitus ejus, ad Abraham : Deus tecum est in universis quæ agis.

23. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ : sed juxta miseri- cordiam, quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es advena.

VULGATA NOVA.

24. Dixitque Abraham : Ego jurabo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus.

VULGATA NOVA.

27. Tulit itaque Abraham oves & boves, & dedit Abimelech : percusseruntque ambo fœdus.

VULGATA NOVA.

28. Et statuit Abraham septem agnas gregis feor- sum.

VULGATA NOVA.

30. At ille : Septem, inquit, agnas accipies de manu mea : ut sint mihi in testimonium, quo- niam ego fodi puteum istum.

31. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee : quia ibi uterque juravit.

32. Et inierunt fœdus pro puteo juramenti.

33. Surrexit autem Abimelech, & Phicol prin- ceptus exercitus ejus, reversique sunt in terram Palæstinorum. Abraham verò plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni.

34. Et fuit colonus terræ Palæstinorum die- bus multis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

me fugit, ipse enim quæst. 55. in Gen. to. 3. col. 392. b. ait : Ipse est puteus, quem apertis oculis vidit Agar.

¶ 22. Item in Græco.

¶ 23. Et terra,] scribendum terræ ; nam in Gr. sic : Καὶ τῇ γῇ ἣ οὐ παρόικτος ἐν αὐτῇ.

¶ 27. Idem in Græco.

¶ 30. Gr. καὶ εἶπεν Ἀβραάμ. Ὅτι τὰς ἐπὶ τὰ ἀμνάδας αὐτοῦ, &c. ut in Lat. In ed. Compl. deest Ἀβραάμ : quas au- tem hic oves appellat Hieron. agnas infra melius nomina- ri dicit : agnas quoque vocat August. quæst. 56. in Gen. to. 3. col. 392. d.

¶ 31. Gr. διὰ τὸ τοῦ ἐπώνυμους, &c. ut in Lat. Quod autem hic Hieron. vocat, Puteum juramenti, August. quæst. 55. in Gen. col. 391. g. 392. a. Puteum jurationis

21. Habitavitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.

VERSIO ANTIQUA.

22. Factum est autem in tempore illo, & di- xit Abimelech, & Ochozath pronubus ejus, & Phichol princeps exercitus ejus.....

23..... & terra quam inhabitasti in ea.

Aug. quæst. 55. in Gen. l. 3. 391. g. Hieron. quæst. Hebr. l. 2. 525. b. Aug. Locut. 65. l. 3. 330. b.

VERSIO ANTIQUA.

27..... & disposuerunt ambo testamentum.

Aug. Locut. 66. l. 3. 330. c.

VERSIO ANTIQUA.

30. Et dixit : Septem oves has accipies à me : ut sint in testimonium mihi, quia ego fodi pu- teum istum.

31. Ideo cognominavit nomen loci illius, Pu- teus juramenti : quia ibi juraverunt ambo.

33..... Vide Not.

34. Et habitavit Abraham in terra Philistino- rum.....

Ibid. 525. c.

CAPUT XXII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Judith. 1. Q Uæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum : Abraham, Abraham. At ille respondit : Adsum.

2. Ait illi : Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visio-

1. E T factum est post hæc verba, tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum : Abraham, A- braham. Et ille dixit : Ecce ego.

2. Et dixit ei : Accipe filium tuum dilectum, quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsum :

Aug. l. 3. de Trin. l. 2. 807. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Similiter habet Ambros. l. 1. de Abr. c. 8. col. 304. b. c. Et factum est post hæc verba, Deus tentavit Abra- ham, & dixit ad eum : Abraham, Abraham : deinde, respondit ille : Ecce ego. Ita quoque in Græco, præter unum, & εἶπεν, & dixit, pro respondit ille. Item Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 17. col. 103. b. Tentavit Deus Abraham, dicens : Abraham, Abraham ; & dixit : Ecce ego. Cypri. quoque, l. 3. Testim. p. 309. b. Et tentavit Deus

Abraham ; sicut iterum August. quæst. 57. in Gen. to. 3. col. 392. d. & serm. 2. to. 5. col. 6. b.

¶ 2. Optimè è Græco, si excipias seqq. Et dixit ei : Ac- cipe..... quem diligis..... quem tibi dixerò ; pro quibus : Καὶ εἶπε· Λαβέ..... ὃν ἠγάπησας..... ὃν ἐγὼ σοὶ εἶπα. Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. col. 304. d. c. 305. a. legit : Et dixit : Accipe filium tuum amantissimum, quem dilexisti, Isaac, & vade in terram excelsum : & offeres mihi illum, holocaustum in

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

& offer eum ibi in holocaustum super unum montium quem tibi dixerō.

Ambr. l. 1. de Cain & Ab. c. 8. 197. b. c. 3. Exsurgens manē, stravit asinam suam : & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filium suum : Et concidens ligna ad holocaustum, surgens abiit, & venit ad locum, quem dixerat ei Deus, die tertia.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 8. 305. c. seq. 307. d. 4. Et respiciens Abraham oculis, vidit locum à longē : 5. ait pueris suis : Sedere hic cum asina : ego autem & puer pertransibimus usque illuc, & cum adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Accepit autem ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo : accepit & ignem ipse in manu, & machæram.....

7. dixit autem Isaac ad Abraham patrem suum : Pater. Qui dixit : Quid vis fili? dixit autem : Ecce ignis & ligna : ubi est ovis in holocaustum?

8. Respondit & Abraham : Deus providebit sibi ovem ad holocaustum, fili.....

9..... & ædificavit ibi aram, & imposuit ligna : & colligatis manibus ac pedibus Isaac filii sui, imposuit eum in aram super ligna.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 444. f. 10. Et extendit Abraham manum suam, fume-
re machæram, ut occideret filium suum.

11. Et vocavit illum angelus Domini de cælo, & dixit : Abraham. Ille autem dixit : Ecce ego.

nis : atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

3. Igitur Abraham de nocte confurgens, stravit asinum suum : ducens secum duos juvenes, & Isaac filium suum : Cùmque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.

4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul :

5. dixitque ad pueros suos : Expectate hic cum asino : ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum : ipse verò portabat in manibus ignem & gladium. Cùmque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo : Pater mi. At ille respondit : Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna : ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham : Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter :

9. & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit : cùmque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.

10. Extenditque manuum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. *Jac. 2: 21.*

11. Et ecce angelus Domini de cælo clamavit, dicens : Abraham, Abraham, Qui respondit : Adsum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

uno montium, quem tibi dixerō, & infra probè sibi confians, ait : Non satis putavit dixisse, filium; adjungit, amantissimum, quem dilexisti Isaac. Deinde : Quid est quod ait : Quem dilexisti : & non dixit, Quem diligis? & post pauca : Offeres mihi holocaustum in uno montium quem, &c. August. Locut. 67. de Gen. to. 3. col. 330. c. constanter habet : accipe filium tuum dilectum, Gr. ἀγαπητόν. Vocula autem, exst, ibi, addita in Gr. post ἀνέστης ἀντὶν, offer eum, deest in Mf. Cotton. ut sup. apud Ambr. qui etiam semper legit, offeres mihi, absque seq. in; præpositio tamen, ex, exstat in Græco, sed absque mihi; & sub finem constanter, ὧν, quos, post montium, licet Patres Lat. singularem numerum retineant cum edit. Ald. in qua non, ὧν, sed ὧν, lege, ὧ. Cyprian. l. 3. Testim. p. 309. b. sic habet : Et dixit ad illum : Accipe filium tuum unicum (Symm. μόνον οὗ) quem diligis, Isaac, & vade in terram altam, imponens illum ibi in holocaustum hostiam in unum ex montibus, de quo tibi dixerō. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 525. c. Et dixit ei Deus : Tolle filium tuum unigenitum (Aquil. τὸν μονογενῆ) quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsum; & offer illum ibi in holocaustum super unum de montibus, quem ego dicam tibi. Aug. l. 1. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 17. col. 103. b. Et Dominus : Accipe filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsum : & offer ibi eum holocaustum super unum montium, quem tibi dixerō.

¶ 3. Græcè, pauca dissimilia, nempe seqq. Ἀναστὰς δὲ Ἀβραάμ..... παρέλαβε δὲ..... ἡ Ἰσαὰς ἑώρα..... ἀναστὰς ἐπορεύθη..... ὅν εἶπεν, &c. In Mf. Cotton. deest, Ἀβραάμ, & pro παρέλαβε δὲ, exstat, ἡ παρέλαβε. Ambrosius non reticuit nomen Abrahæ, cùm ibidem dicat : Abraham filium suum ad holocaustum jussus offerre, non post dies, ut Cain obtulit, sed exsurgens manē stravit, &c. ut sup. Lib. verò 1. de Abr. c. 8. col. 305. b. Exsurgens autem, non solum sequenti die, sed etiam diluculo, stravit asinam suam; & sempsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocaustum. Et post pauca addit : Venit autem ad locum, quem dixit illi Deus, in die tertio. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526. a. Et abiit in locum, quem dixit ei Deus, in die tertia.

¶ 4. Gr. Καὶ ἀναβλέψας..... τοὺς ὄρθαντας αὐτῆς, εἶδε τὸν τόπον μακρόθεν. Mf. tamen Alex. cum edit. Ald. delet, αὐτῆς. & Compl. scribit, ἀπὸ μακρόθεν, cum Ambros. Similiter habet August. Locut. 68. de Gen. to. 3. col. 330. c. Et respiciens Abraham oculis.

¶ 5. Gr. sic hab. initio : Καὶ εἶπεν Ἀβραάμ τοῖς παισὶν αὐτῆς, in cæteris magna concordia, nisi quod loco, puer,

ponit παιδῶν, parvulus; Mf. tamen Alex. παῖδες, & Ambros. infr. constanter puer; sed addit, pertransibimus viam, Gr. ut sup. διελευσόμεθα εἰς ὁδόν.

¶ 6. Gr. ἔλαβε δὲ Ἀβραάμ τα, &c. ut in Lat. subinde sic : ἔλαβε δὲ μετὰ χειρὸς τὸ πῦρ ἡ τὴν, &c. Mf. verò Alex. ἔλαβε δὲ τὸ πῦρ μετὰ χειρὸς, ἡ τὴν, &c. His alludit Tertul. l. contr. Jud. c. 13. p. 147. a. dicens : Hoc lignum sibi & Isaac filius Abrahæ ad sacrificium ipse portabat, cùm sibi eum Deus hostiam fieri præcepisset. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 32. to. 7. col. 444. e. Isaac sibi ligna ad victimam locum, quibus fuerat imponendus, ipse portavit.

¶ 7. Post vocem fili, addidi, dixit autem, è Græc. εἶπε δὲ, cujus loco Ambros. hab. addidit Isaac dicens; deinde ap. Ambros. deest, ignis, quam vocem supplevi ex ipsomet epist. 8. col. 783. c. ubi legit, ecce ignis & ligna; deinde sic, ubi hostia? Græc. textui priori congruit, exceptis his; ὁ δὲ εἶπε, Τί ἐστὶ τέκνον; at ille dixit : Quid est fili?

¶ 8. Ambros. narrando, dicit : Respondit denique similiter & Abraham, pro quibus Græc. habet, εἶπε δὲ Ἀβραάμ, dixit autem Abraham, deinde loco prævidebit, simpliciter ὁψεται, videbit; reliqua ut supra. Rursus Ambros. epist. 8. col. 783. c. legit : Deus providebit sibi, additque, sacrificium, fili, absque hoc, ovem in; at in Gr. πρόσεται ἐς ὁλοκαύτωσιν, τέκνον, ut in textu Lat.

¶ 9. Græc. sic pergit : Πορεύσιντες δὲ ἀμφοτέρω ἡμέρᾳ, ἤλθον ἐπὶ τὸν τόπον, ὅν εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός; quò redeunt ista quæ Ambros. ibid. ait : Venit Abraham ad locum sacrificio prædestinatum; tum addit : & ædificavit ibi, &c. quæ similiter habentur Græcè, nisi quod post vocem, ibi, additur, Ἀβραάμ, & pro colligatis manibus ac pedibus, &c. sic, συμπέσας Ἰσαὰκ τὸν ὕδον αὐτῆς, cùm ligasset Isaac filium suum. In Mf. Cott. deest vox Ἀβραάμ; addit Ambros. Nectit filio manibus suis vincula pater.

¶ 10. Idem August. l. 3. de Trin. to. 8. col. 807. c. sic legit : Extendens autem Abraham manum suam, sempsit gladium, occidere filium suum. At in Gr. Καὶ ἐξέτεμεν..... ἡ αἶσιν τὴν μάχαιραν, σπάξα, &c.

¶ 11. Itidem Græcè, nisi quòd geminatur, Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Sic etiam apud eundem August. l. 3. de Trin. to. 8. col. 807. c. Et vocavit illum angelus Domini de cælo, & dixit ei : Abraham, Abraham : & dixit : Ecce ego. In Mf. Alex. ac edit. Compl. similiter : Καὶ εἶπεν αὐτῷ. Item apud Cyprian. l. 2. Testim. p. 286. a. & lib. 3. p. 311. c. Et vocavit eum angelus Domini de cælo, & dixit illi : Abraham, Abraham : ille autem dixit : Ecce ego. Ambros. l. 1. de

12. Dixitque ei : Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam : nunc cognovi quod times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me.

13. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.

14. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur : In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem Angelus Domini Abraham secundò de cælo, dicens :

16. Per memetipsum juravi, dicit Dominus : quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me :

17. benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris : possidebit semen tuum portas inimicorum suorum,

18. 17.

12. Et dixit : Non injicias manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam : nunc enim scivi quia times Deum tu, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me.

13. Respiciens Abraham oculis suis vidit ; & ecce aries unus tenebatur in arbore Sabech cornibus ; & abiit Abraham, & accepit arietem, & obtulit eum holocaustum pro Isaac filio suo.

14. Et cognominavit Abraham nomen loci illius, Dominus videt. Ut dicant hodie, quod in monte Dominus visus est.

15. Et vocavit Angelus Domini Abraham secundò de cælo, dicens :

16. Per memetipsum juravi, dicit Dominus : propter quod fecisti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me :

17. nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & tanquam arenam quæ est juxta labium maris : & hæreditate possidebit semen tuum civitates adversariorum,

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Abr. c. 8. col. 307. a. Et dixit angelus : Abraham, Abraham.

12. Eadem iterum refert August. l. 3. de Trin. to. 8. col. 307. c. d. præter seqq. Et dixit : Ne injicias..... neque facias ei quidquam ; nunc enim cognovi quia, &c. & quæst. 58. in Gen. to. 3. col. 392. f. Ne injicias manum in puerum, & neque..... modò enim cognovi, quoniam times Deum tu, &c. ut sup. & in Pl. 36. to. 4. col. 257. d. Nunc cognovi, quod times tu Deum : & ser. 2. to. 5. col. 7. e. Nunc cognovi, quoniam tu times Deum : at lib. cit. de civit. Dei, constanter, nunc scivi. In Gr. καὶ εἶπε· Μὴ ἐπιβάλῃς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὸ παιδάριον, καὶ δὲ ποιήσῃς..... οὐκ ἐπιτίμῃς, οὐτὶ φοβῇ αὐτὸν Θεὸν, καὶ ἐκ ἐπείσεω, ut in Lat. In Mf. Alex. οὐτὶ φοβῇ τὸν Θεὸν αὐ. Cyprian. l. 2. Testim. p. 286. a. & lib. 3. p. 311. c. legit : Et dixit : Noli imponere manum tuam super puerum, neque feceris illi quidquam : nunc enim cognovi, quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo (Gr. ἀγαπῆς) propter me. Faust. presb. l. contr. Arian. col. 643. a. Ne injicias manum tuam in puerum, & ne facias illi quidquam : nunc enim cognovi, quia times Deum tuum, & non pepercisti fil. tuo dilecto propter me. Itidem Hilar. l. 9. de Trin. col. 1026. d. at in Pl. 1. n. 19. col. 26. c. legit : Quia times Dominum Deum tuum, &c. ut sup. Ambros. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. b. Non injicias manum in puerum, neque feceris ei quidquam : nunc enim cognovi, quia times Deum tuum, & non pepercisti fil. tuo dilectissimo propter me : at lib. de virg. to. 2. col. 215. e. Nunc scio quia amas Dominum Deum tuum, quia non pepercisti unico filio tuo. Fulgent. fragm. 5. contr. Fa- brian. p. 585. Nunc cognovi quoniam times Deum, & non pepercisti filio tuo propter me. S. Valerian. hom. 18. ap. Sirm. to. 1. p. 687. c. Ne injicias manus in puerum : sufficit quod agnovi, quod diligis Dominum Deum tuum.

13. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526. b. Et elevavit Abraham oculos suos ; & ecce aries post tergum ejus tenebatur in virgulto Sabech cornibus suis : & post pauca addit : Quibusdam, in hoc duntaxat loco, melius videntur interpretari esse LXX. & Theodotio, qui ipsum nomen Sabech, posuerunt, dicentes : In virgulto Sabech cornibus suis. Rursum August. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. e. ait : Quando cum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Ambros. verò l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. c. sic hab. Et respiciens Abraham vidit ; & ecce aries unus habens in virgulto ; tum addit : Quis ratione arietem ?..... qua ratione suspensum ?..... qua causa cornibus suspensum ? Tertul. l. contr. Jud. c. 13. p. 147. a. his alludens, dicit : Isaac cum ligno reservatum, ariete oblato in vepre cornibus hærente. Maxim. etiam. Taurin. col. 24. g. Vidit Abraham, inquit, arietem inter vepres hærentem cornibus. Hilar. in Matth. col. 656. a. Abraham, postulat ad hostiam Isaac, non desuit aries ad victimam. In Gr. sic : καὶ ἀναβλέψας Ἀβραὰμ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, εἶδε· καὶ ἰδὲ κριὸς εἰς κατεχόμενος ἐν πυλῶνι Σαβὲχ τῶν κερᾶτων καὶ ἐπορεύθη Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβε τὸν κριόν, καὶ ἀνέθηκεν αὐτὸν εἰς ὀλοκαύτωμα, &c. ut in Lat.

14. Idem August. tum quæst. 58. in Gen. to. 3. col. 392. f. tum l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 444. g. legit : Et vocavit Abraham nomen loci illius, Dominus videt ; ut dicant hodie : In monte Dominus apparuit. Itidem Ambros. l. 1. de Abr. c. 8. col. 307. e. præter unum, Dominus videt, pro vidit. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 526.

d. sic : Et vocavit Abraham nomen loci illius, Dominus videt, ut dicant hodie, In monte Dominus videt. Et addit : Pro eo quod hic habet, videt, in Hebræo scriptum est, videbitur. In Gr. καὶ ἐκάλεσεν Ἀβραὰμ τὸ..... Κύριος εἶδεν, ἵνα εἰπωσιν σήμερον, ἐν τῷ ὄρει Κύριος ὤφθη.

15. Sic etiam idem August. tum quæst. 59. in Gen. col. 393. a. tum l. 3. de Trin. to. 8. col. 808. a. excepta voce, iterum, pro secundò, Gr. δεύτερον.

16. Similia Græc. exhibet ; eademque iterum August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. excepto uno, amantissimo, pro dilecto ; item Locut. 69. de Gen. to. 3. col. 330. c. & quæst. 59. in Gen. col. 393. a. habet : Per memetipsum juravi ; at l. 3. de Trin. to. 8. col. 808. a. sic : Per me juravi, dicit Dominus : pro eo quod fecisti verbum hoc, & non pep. fil. tuo dilecto propter me. In sequentibus locis non ita tibi constet August. nempe ser. 307. to. 5. col. 1244. e. sic hab. Per memetipsum juro, dicit Dominus : quia obaudisti vocem meam, & non pepercisti fil. tuo dilecto propter me. Similiter in Pl. 30. to. 4. col. 159. c. ab hoc, quoniam obaudisti : at in Pl. 109. col. 1240. g. legit cum Cassiod. in eund. Plal. p. 379. c. Vivo ego, dicit Dom. quoniam audisti vocem meam, & non pep. fil. tuo propter me. Cassiod. tamen in Pl. 94. p. 320. c. habet : Per memetipsum juravi. In Collat. Carthag. append. ad Optat. p. 392. c. sic : Per me juravi, dicit Dominus : propter quod fecisti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo amantissimo propter me. Hieron. in Amos 8. to. 3. col. 1441. e. Per memetipsum juravi, dicit Dom. quia fecisti verbum hoc, & non pepercisti filio tuo charissimo ; nec addit, propter me : in Ald. etiam edit. deest, δὲ ἐμὲ. Auct. verò l. de promiss. ap. Prosp. l. 1. c. 18. col. 103. c. legit : Per memetipsum juravi, dicit Dom. propter quod non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Ambrosius, l. 2. de fide, col. 483. f. Per me ipsum juravi. Gr. καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὡμολογῶ.

17. Ita Græcè ad verbum, excepto primo, ἢ μὴν ; pro quo August. nisi, Nobil. certè. At August. Locut. 69. de Gen. to. 3. col. 330. c. constanter legit, nisi benedicens, &c. tum addit : ac si diceret : Quod benedicens benedicam te ; aut nullo verbo addito simpliciter : Benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo semen tuum. Et l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. sic : Nisi benedicens benedicam te, & implendo implebo semen tuum tanquam stellas cæli, & tanquam arenam quæ secus oram maris est, & hæreditate possidebit semen tuum civitates adversariorum. Itidem in Collat. Carth. ap. Optat. col. 392. c. præter hæreditatem, pro hæreditate. Rursum August. in Pl. 109. to. 4. col. 1240. g. legit : Nisi benedicens..... & implendo implebo..... sicut stellas cæli, & sicut arenam quæ est ad labium maris. Similiter in Pl. 30. to. 4. col. 159. c. sed absque prima voce, nisi, omisso etiam hoc : Quæ est ad labium. Item ser. 307. to. 5. col. 1244. e. tollit, nisi, ac præterea verbum, implendo ; cætera ut sup. in Pl. 130. at Locut. 70. de Gen. to. 3. col. 330. d. priorem lectionem retinet : Et multiplicans multiplicabo semen tuum : & epist. 93. to. 2. col. 243. e. habet : sicerit semen tuum sicut stella cæli, & sicut arena maris : sed infra, quæ est ad oram maris : demum serm. 3. to. 5. col. 9. b. c. hæc habet : facio semen tuum sicut stellas cæli, & arenam maris ; & obtinebit semen tuum civitates adversariorum. Hilar. in Pl. 138. col. 523. c. legit ut sup. Nisi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. p. 444. f.

Aug. l. 3. de Trin. t. 8. 807. c.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 445. a.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 32. t. 7. 445. a. 18. & BENEDICENTUR in femine tuo omnes gentes terræ, quia obaudisti vocem meam.

Hieron. quest. 20. Et nunciaverunt Abraham, dicentes: Ecce peperit Melcha & ipsa filios Nachor fratri tuo.

21. Us primogenitum ejus, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum, & Cafed.

VULGATA NOVA.

22. & Cafed, & Azau, Pheldas quoque & Jedlaph,

23. ac Bathuel, de quo nata est Rebecca: octo

VULGATA NOVA.

18. & BENEDICENTUR in femine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Sup. 122. 3. 18. 18. Infr. 26.

19. Reverſus eſt Abraham ad pueros ſuos, abieruntque Berſabee ſimul, & habitavit ibi. 4. Eccli.

20. His ita geſtis, nunciatum eſt Abraham quòd Melcha quoque genuiſſet filios Nachor fratri ſuo, 44. 25. All. 3. 25.

21. Huſ primogenitum, & Buz fratrem ejus, & Camuel patrem Syrorum,

iſtos genuit Melcha, Nachor fratri Abraham.

24. Concubina verò illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Tahas, & Maacha.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris. Itidem Caſſiod. in Pf. 109. p. 379. c. & in Pf. 67. p. 218. a. excepto, benedicam te: ſic etiam in Pf. 11. p. 46. b. & in Pf. 110. p. 381. c. Hieron. verò in Amos 8. to. 3. col. 1441. e. Benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te quaſi ſtellas cæli, & ſicut arenam, quæ eſt in litore maris. Auſt. l. de promiſſ. ap. Proſp. l. 1. c. 18. col. 103. e. concinit ad verbum cum Vulgata, niſi quòd ſub finem habet civitates, non portas. Tertul. l. 5. contr. Marc. p. 802. c. ſimpliciter: Et faciam ſemen tuum tanquam ſtellas in cælo.

¶ 18. Eadem iterum refert Auguſt. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 344. f. nec aliter in Collat. Carthag. ap. Optat. p. 392. c. nec etiam in Græco. Sic etiam denuò apud Auguſt. ſerm. 3. to. 5. col. 9. b. c. præter hoc, eò quòd exauდიſti. Gr. οὐδ' ὡς ὑπαυξέας. Tichon. reg. 3. col. 54. d. ſic: Benedicentur in te omnes gentes terræ, pro eo quòd audiſti vocem meam, & non peperciſti, &c. ut ſup. ¶ 16. Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 8. col. 308. a. Et benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam: at in Pf. 1. ſimpliciter: Benedicentur in te omnes gentes. Ambroſiaſt. ap.

eundem col. 80. d. & 105. d. In femine tuo benedicentur omnes gentes: cui accinunt Gelaſ. Conc. to. 4. col. 1254. a. Auſt. quaſt. N. Teſt. ap. Aug. to. 3. col. 62. d. & S. Leo ſerm. 23. p. 75. f. Apud Tertul. l. de carn. chr. p. 553. b. Et in femine tuo benedicentur omnes nationes. Apud S. Pacian. ep. 3. col. 315. a. Benedicentur in te omnes tribus terræ. Apud Junil. Afr. l. 2. de part. div. leg. c. 22. col. 348. g. In te & femine tuo benedicentur omnes gentes.

¶ 20. In Gr. ſic: Καὶ ἀνγγέλι τῶ Ἀβραάμ, &c. ut in Lat. Rectè Auguſt. Locut. 71. de Gen. to. 3. col. 330. d. Et nunciatum eſt Abraham dicentes: additque: cum conſuetudo loquendi habeat: Nunciaverunt Abraham dicentes: unde quaſt. 60. in Gen. col. 393. c. ait: Nunciaverunt Abraham natos eſſe filios Melchæ.

¶ 21. In Gr. Τὸν Οὐ? πρωτότοκον, ὃ τὸν Βαύζ, &c. ut in Lat. Addit Hieron. infra: Natus eſt de Melcha Buz, quem LXX. Banz tranſſerre voluerunt. Item Auguſt. quaſt. 60. in Gen. col. 393. c. ait: Inter natos filios Melchæ, nominatur & Chamuel pater Syrorum: addit. Hieron. ſup. & Cafed, pro quo in Gr. ὃ τὸν Χαζάδ.

CAPUT XXIII.

VERSIO ANTIQUA.

1. Vide Not.

Hieron. quest. 2. Et mortua est Sara in civitate Arboc, quæ est in valle, hæc est Chebron, in terra Chanaan: venit autem Abraham plangere Saram & lugere. Aug. l. 2. cont. Maxim. t. 8. 693. re.

Aug. Locut. 72. 3. 330. e. 3. Et surrexit Abraham à mortuo suo, & dixit filiis Heth:

Aug. l. 2. cont. 4. Peregrinus & advena sum ego vobiscum: date ergo mihi possessionem monumenti, tibi sepeliā mortuum meum.

5. Responderunt autem filii Heth ad Abraham, dicentes: Absit hoc, domine.

6. Audi nunc & nos, rex à Deo tu es in nobis: in electis monumentis nostris sepeli mortuum

VULGATA NOVA.

1. **V**ixit autem Sara centum viginti septem annis.

2. Et mortua est in civitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fletet eam.

3. Cùmque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:

4. Advena sum & peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum. Item sepeliā mortuum meum.

5. Responderunt filii Heth, dicentes:

6. Audi nos, domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc. Ἐγγετο δὲ ἡ Ζαὶ Σάρρας, ἐπὶ ἐκὰτον εἰκοσιεπτά: ad quod intendens Auguſt. l. 16. de civit. Dei, c. 32. col. 445. b. dicit: Post hæc Sarra mortua est centesimo & vicesimo septimo anno vite sue. Item Ambroſ. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. c. Locus qui sequitur, habet mortem uxoris, ſtetum mariti, ſepulchræ officium.

¶ 2. In Gr. conſtanter, Σάρρα, non Sara; reliqua quadrant. Obſervat autem Hieron. ibid. Hoc quod hic poſitum eſt, quæ eſt in valle (Græc. κοιλάτι) in authenticis codicibus non haberi: nomen quoque civitatis, Arboc, paulatim à ſcribentibus legentibusque corruptum eſſe. Neque enim putandum, inquit, LXX. nomen civitatis Hebræa barbarè atque corruptè, & aliter quàm in ſuo dicitur, tranſtulſiſſe; Arboc enim niſi omnino ſignificat, &c.

¶ 3. Ita in Gr. exceptis hiſ: Et dixit filiis Heth, quorum loco ſic legitur: Καὶ εἶπεν Ἀβραάμ τοῖς υἱοῖς τῆ Χετ, λέγων. Et dixit Abraham filiis Chet, dicens. Auguſt. loco cit. contr. Maximin. priora verba ſic habet: Et surrexit Abr. de ſupra mortem ejus; at Locutionem 72. de Gen. prætulit: Et surrexit Abr. à mortuo ſuo, maxime cùm addat Aug. tum ibid. tum Locut. 69. de Exodo, col. 345. d.

Non dixit, à mortua ſua; at quaſt. 49. in Jud. to. 3. col. 612. f. ſimpliciter hab. ſurgens à mortuo, abſque ſuo. Item Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. c. Et surrexit Abr. à mortuo; & quidem in edit. Compl. deſt. autè.

¶ 4. Gr. Πάροικος ὃ παρεπίδημος ἐγὼ εἰμι μετ' ὑμῶν ὅτε μοι οὐκ ἔστιν τάφη μετ' ὑμῶν, ὃ λάψω τὸν νεκρόν μου ἀπ' ἐμῶ. Tertul. l. de reſurr. carn. p. 573. b. Date ergo mihi poſſeſſionem ſepulchri vobiscum, & humabo mortuam meam. At Auguſt. Locut. 72. de Gen. to. 3. col. 330. e. conſtanter: Et ſepeliā mortuum meum: Quod non neutro, inquit, quaſi corpus mortuum, ſed maſculino genere dictum Græca ſcriptura demonſtrat. Vid. ſup. Not. ad ¶ 3. & infra Aug. Locut. 69. de Exod. col. 345. d.

¶ 5. Gr. Ἀπεκρίσαντο δὲ οἱ υἱοὶ Χετ..... λέγοντες. Μὴ κύριε. Ambroſ. etiam in Pf. 47. col. 939. c. legit, Chet, non Heth.

¶ 6. Gr. incipit hoc modo: Ἀκούον δὲ ὑμῶν, reliqua ut in Lat. niſi quòd loco, prohibet te à monum. ſuo ut ſepeliā, &c. habet: Οὐ μὴ καλύσει τὸ μνημεῖον αὐτοῦ ἀπὸ οὗ, τὸ τάφου, &c. Prohibebit monumentum ſuum à te, ad ſepeliendum, &c. Hieron. quaſt. Hebr. to. 2. col. 527. c.

VULGATA NOVA.

tuum : nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

7. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth :

VULGATA NOVA.

8. dixitque ad eos : Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Scor :

9. ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui : pecuniâ dignâ tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens :

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor : Agrum trado tibi, & speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham coram populo terræ.

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe : Quæso, ut audias me : Dabo pecuniam pro agro : suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo.

14. Responditque Ephron :

15. Domine mi, audi me : Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet : istud est pretium inter me & te : sed quantum est hoc ? sepeli mor-

VERSIO ANTIQUA.

tuum : nemo enim nostrum prohibet te à monumento suo, ut sepelias mortuum tuum ibi.

7. Surgens autem Abraham, adoravit plebem filiorum Heth.

tuum tuum.

VULGATA NOVA.

16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ.

VERSIO ANTIQUA.

16. Et audivit Abraham Ephron, & appendit Abraham Ephron argentum, quod locutus est in auribus filiorum Heth....

Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. § 27. b.

VULGATA NOVA.

17. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,

18. Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ respiciebat Mambre. Hæc est Hebron in terra Chanaan.

20. Et confirmatus est ager, & antrum quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth.

Inf. 35. 27.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

priora verba sic reddit : *Audi nos, Domine ; rex à Deo tu es nobis : in electo sepulchro nostro sepeli mortuum tuum.* Similiter ap. Ambros. in Pl. 47. col. 939. c. *Rex à Deo tu es nobis.* Observat autem Hieron. sup. *Pro rege, principem haberi in Hebræo.*

¶ 7. Idem August. quæst. 61. in Gen. to. 3. col. 393. d. sic : *Exsurgens autem Abraham, adoravit populum terræ.* Græcè. Ἀναστὰς δὲ Ἀβραάμ προσεκύνησε τῷ λαῷ τῆς γῆς,

τοῖς υἱοῖς τοῦ Χέτ.

¶ 16. Idem Græcè, excepto uno, Χέτ, pro Heth. Observat autem ibid. Hieron. *In Hebræo primum nomen ejus scribi, Ephron ; secundum, Ephraim.* Eo pariter spectant ista Ambrosii, l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. d. *Festinauit pro loco sepulchri pretium solvere, cum gratis daretur.* Item Augustini : *Tunc emit agrum Abraham, in quo sepelivit uxorem.*

CAPUT XXIV.

VULGATA NOVA.

1. **E**Rat autem Abraham senex, dierumque multorum : & Dominus in cunctis benedixerat ei.

Inf. 47. 29. 2. Dixitque ad servum seniore[m] domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat : Pone manum tuam sub femur meum,

3. ut adjurem te per Dominum, Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito :

VERSIO ANTIQUA.

1.... Vide Not.

2.... Pone manum tuam sub femore meo ;

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 33. 445. d.

3. & adjurabo te per Dominum, Deum cœli, & Dominum terræ, ut non sumas filio meo Isaac uxorem de filiabus Chananæorum, cum quibus ego habito in eis :

Idem Locut. 74. r. 3. 330. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. eò respiciens, ait : *Senuerat Abraham : itaque quod boni est patris, debuit uxorem providere filio.* In Gr. sic : Καὶ Ἀβραάμ ὡς πρεσβύτερος προέβλεπεν τὴν νεότητά, &c.

¶ 2. Hæc antecedunt in Græco : Καὶ εἶπεν Ἀβραάμ τῷ παιδί αὐτοῦ τῷ πρεσβυτέρῳ τῆς οἰκίας αὐτοῦ τῷ ἀρχοῦ πᾶντων τῶν αὐτοῦ. Οὗτος, &c. ut in Lat. Item apud August. loco cit. *Ut autem illam duceret (Rebecca) quando ab ejus patre in Mesopotamiam servus missus est.... eidem servo dixit Abraham : Pone, &c. ut sup. Item quæst. 62. in Gen. to. 3. col. 393. e. Abraham, inquit, jubet puero suo, ut manum suam ponat sub ejus femore. Similiter in Pl. 44. to. 4. col. 388. a. & contr. Secundin. to. 8. col. 543. e. Pone manum tuam sub femore meo ; cui acciunt Avit. Vienn. ep. 2. p. 16. b. ac Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 19. col. 104. d. Cyprianus etiam l. 3. Testim. p. 323. b. his alludens, dicit : *Mittit puerum suum Abraham, ut de femine suo accipiat Rebecca filio ejus Isaac.* Item Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. *Et vocavit puerum seniore[m] domus suæ, & dixit ei ut iret, &c. & infra, col. 309. a. Invenit est de servilis senior.... & contritus ut juraret, mitteret manum sub femur domini sui.* Hieron. epist. ad Princip. to. 2. col. 686. a. legit : *Pone manum tuam super**

femore meo. Ferrand. Diac. ep. ad Anatol. n. 3. p. 184. *Mitte manum tuam sub femur meum.* Gr. Οὗτος τῷ..... ὑπὸ τὸν μηρὸν μου.

¶ 3. Similiter idem Aug. Locut. 73. de Gen. to. 3. 330. e. *Et adjurabo te per Dominum Deum cœli, & Deum terræ ; sed addit : Græci non habent, per, sed, Adjurabo Dominum Deum cœli : & quæst. 62. in Gen. to. 3. col. 393. e. ait : Sic enim adjurat per Dominum Deum cœli, & Dominum terræ. Hieron. etiam ep. ad Princip. to. 2. col. 686. a. legit : *Et adjurabo te per Dom. Deum cœli.* At August. in Pl. 44. to. 4. col. 388. a. habet : *Et sic jura.* Item l. contr. Secundin. to. 8. col. 543. e. *Et jura per Deum.* Similiter Ferrand. Diac. ep. ad Anatol. col. 184. *Et jura per Deum cœli.* Avitus quoque Vien. ep. 2. col. 16. b. *Et jura mihi per Dominum cœli, quod non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaan.* Item Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 19. col. 104. d. *Et jura per Deum cœli, quia non accipies uxorem filio meo ex filiabus terræ hujus, cum quibus ego habito.* In Gr. sic : Καὶ ἐξορκίω σε Κύριον τοῦ Θεοῦ τῆς γῆς καὶ τὸν Θεὸν τῆς οἰκίας, ὥστε μὴ λάβῃς γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναανίων, μεθ' ὧν ἐστὶν ἐγὼ ἐν αὐτοῖς. In Mf. Cott. & edit. Ald. non ἐξορκίω, sed ἐξορκίζω : quam lectionem confirmat August. ipse Locut. 72.*

VERSIO ANTIQUA.

4.... Vide Not.

Aug. Locut. 75. 5.... Nequando noluerit mulier ire mecum....
 & 76. t. 3. 330. e. in terram de qua existi inde?

Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. 309. f. 6.... Attende tibi, ne revoces filium meum illud.

7. Dominus Deus cœli, & Deus terræ accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus sum, qui locutus est mihi, & juravit, dicens: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo: ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies filio meo uxorem inde:

8. quod si noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à juramento hoc....

Aug. Locut. 78. 9. Et posuit puer manum suam sub femore Abrahamæ, & juravit ei de verbo hoc.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 13. s. 7. 428. g. 10. Et accepit puer decem camelos de camelis domini sui, & de omnibus bonis domini sui fecum, & exurgens profectus est in Mesopotamiam in civitatem Nachor.

VULGATA NOVA.

11. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ vespere, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 132. 13. Ecce ego sto super fontem aquæ....
 in Gen. 410. e.

Aug. quest. 63. 14.... Bibe & tu, & adaquabo camelos tuos, quoad usque bibere definent....
 in Gen. t. 3. 393. f.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. 310. b. 15.... occurrit ei Rebecca..... habens hydriam super humerum:

Aug. Locut. 79. 16. virgo autem erat speciosa valde; virgo erat,
 s. 3. 330. g.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

de Gen. col. 330. f. ubi postquam retulit hæc verba versus 9. Et juravit ei de verbo hoc; continuo addit: Ergo locutus est qua dixerat Abraham (¶. 3.) adjuro te; ac si dixisset: jura mihi: & post pauca: Manifestavit ita se dixisse, adjuro te, tanquam diceret: jura mihi. Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. his alludens, dicit: Habitabat autem (Abraham) in terris Chananæorum, ex quo genere legitimam successionem sibi quævero fugiebat: & infra, col. 309. b. Constrinxit autem eum, ne de semine Chananæorum uxorem arceffret domino suo.

¶. 4. Græc. Ἀλλ' ἢ εἰς τὴν γῆν μου, ὃ ἐγενήθην, πορεύσθαι, & εἰς τὴν φυλὴν μου, & λήψαι γυναῖκα τῷ υἱῷ μου Ἰσαὰκ ἐκείθεν. Sed in terram meam, ubi natus sum, ibis, & ad tribum meam; & sumes uxorem filio meo Isaac inde. Quæ Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 308. e. respiciens, ait: Et dixit ei ut iret in Charran, & de proximis suis uxorem peteret juniore domino suo: & infra, col. 309. e. Abraham, inquit, proximam quæsitit dare filio suo. Similiter Cypr. l. 3. Testim. p. 323. b. Mittit puerum suum.... ut de semine suo accipiat Rebecca filio ejus Isaac. Auct. denique l. de promiss. ap. Proff. p. 104. d. habet: sed ex tribu mea accipies illi uxorem.

¶. 5. Priora hæc habentur in Græco: Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ παῖς, μήποτε, &c. dixit autem ad eum puer: Nequando, &c. ut sup. & sub finem sic: ἀποστέψω τὸν υἱόν σου εἰς τὴν γῆν, ὅθεν, &c. Revocabo filium tuum in terram, unde, &c. ut sup. quorum loco Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 309. f. dicit: Deinde interrogatus, si nollet venire mulier, utrumnam eò filium domini sui duceret.

¶. 6. Similiter August. Locut. 77. de Gen. to. 3. col. 330. e. Adtende tibi ne revoces filium meum illuc. Ita quoque in Græco.

¶. 7. Græca mirè concordant, his tamen exceptis: ὃς

VULGATA NOVA.

4. sed ad terram & cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac.

5. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, nunquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?

6. Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium meum illuc.

7. Dominus Deus cœli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies inde uxorem filio meo:

8. sin autem mulier noluerit sequi te, non te neberis juramento: filium meum tantum ne reducas illuc.

9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, & juravit illi super fermone hoc.

10. Tulitque decem camelos de grege domini sui, & abiit, ex omnibus bonis ejus portans fecum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor.

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, & fac misericordiam cum domino meo Abraham.

VULGATA NOVA.

13. Ecce ego sto prope fontem aquæ, & filiaë habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.

14. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa responderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam præparasti servo tuo Isaac: & per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo.

15. Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua:

16. puella decora nimis, virgoque pulcherri-

ἐλάβε με.... ἐκ τῆς γῆς ἧς ἐγενήθην.... & ὃς ἄμωσέ μοι, qui accepit me.... de terra qua natus sum.... & qui juravit mihi.

¶. 8. August. Locut. 78. de Gen. to. 3. col. 330. f. Si noluerit mulier venire tecum, purus eris à juramento hoc. Gr. Ἐὰν δὲ μὴ ἐλθῇ ἡ γυνὴ πορεύσθαι μετὰ σοῦ εἰς τὴν γῆν ταύτην, καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τῆς ὁρᾶς μου. Ms. Alex. cum Ald. edit. ὁρᾶς τέτυ, ut sup. Edit. verò Compl. ὁρᾶς μου τέτυ.

¶. 9. Hieron. quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 527. d. Et posuit servus manum suam sub femore Abraham domini sui, & juravit ei super verbo hoc. Ita quoque in Græco, nisi excipiat vox, παῖς, puer, loco servus, & hoc, περὶ, de, pro super.

¶. 10. Vix quidquam Græco similis: Ambros. etiam l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. b. legit: Et surgens puer profectus est in Mesopotamiam. Gr. Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη, ad verbum, Et surgens perrexit.

¶. 13. Græc. Ἴδὲ ἐγὼ ἑστῶκα, &c. Ecce ego steti, &c. ut in Lat.

¶. 14. August. antecedentia & consequentia verba memorat, dicens: Quarendum quo differant augurationes illucita ab illa petitione signi, qua petivit servus Abraham, ut ei Deus ostenderet ipsam esse futuram uxorem domini sui Isaac, à qua cum petivisset ut biberet, diceretur illi: Bibe & tu, &c. ut sup. Gr. Πῶς οὖν, & τὰς καμίνους ἐν πετρίῳ, εἰς αὐτὰ παύσονται πίνουσαι, &c.

¶. 15. Græc.... Καὶ ἰδὲ Ῥεβέκκα ἐξεπορεύετο... ἔχουσα τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς. In Ms. Oxon. ac edit. Ald. deest, αὐτῆς. Et ecce Rebecca egrediebatur.... habens hydriam super humeros suos.

¶. 16. Similiter Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. b. c. Virgo speciosa valde.... virgo autem, quam vir non cognoverat: descendit autem ad fontem, & implevit hydriam, &

Sup. 12.
7. 13. 15.
& 15. 18.
Inf. 26.
3.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

ma, & incognita viro : descendere autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur.

vir non cognoverat eam : descendens ad fontem, implevit hydriam, & ascendit.

Ambr. de Isa. c. 1. 356. b.

17. Occurritque ei servus, & ait : Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.

18..... *Vide Not.*

18. Quæ respondit : Bibe, domine mi : celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum.

19. Cùmque ille bibisset, adjecit : Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam : & hausit omnibus camelis dedit.

20..... & adaquavit omnes camelos ejus.

Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. 310. c. 311. a.

21. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrùm prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.

22. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inares aureas, appendentes ficos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem.

22..... accepit inares aureas singularum drachmarum, & duas virias dedit in manus ejus, decem aureorum pondus earum.

23..... *Vide Not.*

23. Dixitque ad eam : Cujus es filia ? indica mihi : est in domo patris tui locus ad manendum ?

VULGATA NOVA.

24. Quæ respondit : Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor.

plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum.

25. Et addidit, dicens : Palarum quoque & scæni

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

26. Inclinauit se homo, & adoravit Dominum,

26..... adoravit Domino,

Aug. Locut. 80. 3. 331. a.

27. dicens : Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.

27..... quoniam non dereliquit justitiam & veritatem à domino meo.....

Item Locut. 81. ibid.

28. Cucurrit itaque puella, & nunciavit in domum matris suæ omnia quæ audierat.

28. Et currens puella, nunciavit in domum matris suæ.....

Item Locut. 82. ibid.

VULGATA NOVA.

29. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

Hæc locutus est mihi homo : venit ad virum, qui stabat juxta camelos, & prope fontem aquæ :

30. Cùmque vidisset inares & armillas in manibus fororis suæ, & audisset cuncta verba referentis :

31. dixitque ad eum : Ingredere, benedicte Domini : cur foris stas ? præparavi domum, & locum camelis.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

32. Et introduxit eum in hospitium : ac destravit camelos, deditque paleas & scænum, & aquam ad lavandos pedes ejus, & virorum qui venerant cum eo.

32..... & aquam lavare pedibus ipsius, & pedibus virorum qui cum eo erant.

Item Locut. 83. ibid.

33. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait : Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei : Loquere.

33..... *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

34. At ille : Servus, inquit, Abraham sum :

afinos.

35. & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est : & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas &

36. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ascendit. Gr. Ἡ δὲ παρθένος ἦν καὶ τῇ ὄψει σφόδρα παρθένος ἢν ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτὴν καταβάσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν, ἐπλυνε τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, καὶ ἀνέβη. In Mf. Cott. ac edit. Compl. deest. αὐτῆς, post ὑδρίαν. Augustinus etiam sup. observat Græcos non habere, cognoverat, sed cognovit, quod, inquit, videtur ; inconsequens.

¶ 18. Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. c. Et dedit puero bibere, Gr. Καὶ ἐπότισεν αὐτόν, Et potavit eum, &c.

¶ 20. Gr. Καὶ ὑδρεύσατο πάσαις ταῖς καμήναις.

¶ 22. Hieron. quæst. Hebr. in Gen. to. 2. col. 527. d. Et tulit vir in aurem auream, didrachmum pondus ejus. Gr. Ἐλαβεν ὁ ἀνὴρ ὅτι ἐνάτια χρυσᾶ ἀνὰ δραχμὴν ὀκτὺς, καὶ δύο φέλλα ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς, δέκα χρυσῶν ὀκτὸν αὐτῶν. Mf. Oxon. non habet, δραχμὴν, sed δίδραχμον, al. δίδραχμιν.

Tom. I.

¶ 23. In Gr. sic : Καὶ ἐπιρώτισεν αὐτὴν, καὶ εἶπε Ὁυγάτιρ, τίς εἰς ἀγγεῖλόν μοι, εἰ ἐστὶ παρὰ τῷ πατρὶ σὺ τόπος ἡμῖν τῷ καταλύσαι. Quæ ita exprimit Ambr. l. 1. de Abr. c. 9. col. 310. c. Et quasi ait ab ea, si locus esset hospitio, & cujus esset filia.

¶ 26. Ita in Græco : Προσκύνησε τῷ Κυρίῳ, addit August. Nobis usitatum est dicere, Adoravit Dominum.

¶ 27. Græc. ab his incipit : Καὶ εἶπεν Ἐυλογητός Κύριος, &c. Subinde sic : ὅς οὐκ ἐγκατέλιπε τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς, &c. ut in Lat. In. Mf. Alex. ac edit. Ald. deest, αὐτῆς.

¶ 28. Itidem Græcè.

¶ 32. Græc..... ἐδάκρυεν..... καὶ ὕδωρ νίψασθαι, &c. ut in Lat.

¶ 33. Græc. Καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς ἄρτους φαγεῖν, καὶ εἶπεν Οὐ μὴ φάγω, ἕως τέ λαλήσω με τὰ ῥήματά μου, &c.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 64. in Gen. l. 3. 394. v. 37..... Non sumes uxorem filio meo à filiabus Chanaanorum, inter quos ego habito in terra eorum :

38. sed in domum patris mei ibis, & in tribum meam, & sumes uxorem filio meo inde.

Aug. Locut. 84. l. 3. 331. v. 40..... Dominus cui placui ante ipsum, ipse mittet angelum suum tecum.....

Item quest. 65. in Gen. l. 3. 394. d. 41. Tunc innocens eris à juramento meo.....

Hieron. cont. Jovin. l. 1. c. 4. 173. f. 42..... Domine Deus domini mei Abraham, si tu dirigis viam meam, per quam ego ingredior,

Hieron. quest. Melch. l. 2. 528. d. 43. ecce ego sto super fontem aquæ; & filia hominum civitatis egredientur ad hauriendam aquam, & erit virgo, cui ego dixero: Da mihi bibere paululum aquæ de hydria tua:

Aug. Locut. 86. l. 3. 331. v. 44. & dicet mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc mulier est quam paravit Dominus famulo suo Isaac.....

VULGATA NOVA.

45. Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula: descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere.

46. Quæ festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuam po-

VERSIO ANTIQUA.

Item Locut. 87. 331. v. 48..... Et benedixi Dominum Deum domini mei Abraham.....

Aug. quest. 66. in Gen. l. 3. 394. v. 49. Si ergo facitis misericordiam & justitiam ad dominum meum, renuntiate mihi, ut redeam in dextram, aut sinistram.

Idem Locut. 88. l. 3. 331. v.

Aug. quest. 67. in Gen. l. 3. 394. v. 51. Ecce Rebecca in conspectu tuo, accipiens recurre, & sit uxor filii domini tui, quemadmodum locutus est Dominus.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

quò redeunt ista Ambrosii, l. 1. de Abr. c. 9. col. 311. c. Non prius manducavit puer Abrahæ appositum sibi panem, quam mandatum Domini exsequeretur.

¶ 37. Ita primum in Græco: Καὶ ἐπρωτοῦ με ὁ κύριός μου, λέγων, Οὐ λάβῃ, &c. quæ August. reddit his verbis: Servus Abrahæ, narrans quæ sibi mandata fuerant à domino suo, dicit eum sibi dixisse: Non sumes, &c. verba autem seqq. optinè concinunt cum Græco, si excipias unum, inter quos, pro quo, ἐν οἷς, in quibus.

¶ 38. Nil Græco similis.

¶ 40. Gr. habet, Κύριος ὁ Θεός, Dominus Deus; reliqua ut sup. in Lat.

¶ 41. Græc. Τότε ἀνέως ἦν ἀπὸ τῆς ἀράς μου ἡ ψυχή γὰρ εἶν ἑλπίς εἰς τὴν φυλὴν μου, & μεῖν σοι εἶναι, & εἶναι ἀνέως ἀπὸ τῆς ὀργῆς μου. Quidam post ἀράς μου, rursus addunt: & ἀπὸ τῆς ὀργῆς μου. Ad hæc August. sup. Quod habent, inquit, Latini codices, narrante servo Abrahæ quæ sibi mandaverat dominus ejus: Tunc innocens eris à juramento meo, vel, juratione mea, Græci habent: à maledicto meo; ὅπως enim dicitur, juratio; ἀρά, maledictio.

¶ 42. Melius August. Locut. 85. de Gen. to. 3. col. 331. b. Si tu prosequeris viam meam, qua ego nunc ingredior in eam. Græc. εἰ αὐ εὐδοκῇς τὴν ὁδὸν μου, ἐν ᾗ νῦν ἐγὼ περιούμιαι ἐν αὐτῇ. Ms. Alex. ἡ νῦν ἐγὼ περιούμιαι ἐν αὐτῇ.

¶ 43. Dissimiliter habet idem Hieron. l. 1. contr. Jovin. to. 4. col. 173. f. en verba: Ecce dum stetero super fontem aquæ, virgo quæ egredietur ut hauriat aquam, & di-

VULGATA NOVA.

37. Et adjuravit me dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chanaanorum, in quorum terra habito:

38. sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo:

39. ego verò respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier?

40. Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea & de domo patris mei.

41. Innocens eris à maledictione mea, cùm veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.

42. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si dirixisti viam meam, in qua nunc ambulo,

43. ecce sto juxta fontem aquæ; & virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit à me: Da mihi paulillum aquæ ad bibendum ex hydria tua:

44. & dixerit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei.

tum. Bibi, & adaquavit camelos.

47. Interrogavique eam, & dixi: Cujus es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque in aures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus.

VULGATA NOVA.

48. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut fumerem filiam fratris domini mei filio ejus.

49. Quamobrem si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi: sin autem aliud placet, & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

50. Responderuntque Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

51. En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & sit uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus.

xero ad eam: Da mihi paululum aquæ, ut bibam de hydria tua. August. verò Locut. 86. de Gen. to. 3. col. 331. b. ut sup. Cùm verba sua, inquit, narraret servus Abrahæ, quæ dixit accessurus ad fontem, ita narravit: Et erit virgo, cui ego dixero: Da mihi bibere paulillum aquæ de hydria tua. In Græco sic: Ἰδὲ, ἐγὼ ἐρέσκηκα ἐπὶ τῆς πηγῆς τῆς ὕδατος, & αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων τῆς πόλεως ἐκπορεύονται ἀνελκεῖν τὸ ὕδωρ, & εἶναι ἡ πατέρα, ἡ δὲ ἐγὼ εἶπα, πότισόν με ἐκ τῆς ὕδατος οὗ μικρὸν ὕδωρ. Ms. verò Cott. pro ἐρέσκηκα, hab. ἐςκηκα, deinde Ms. Alex. ἐπὶ τὴν πηγὴν, pro ἐπὶ τῆς πηγῆς, paulòque post tam ipse quàm edit. Ald. ἐξελκεύονται, pro ἐκπορεύονται, & sub finem idem Alex. cum Cott. sic invertit voces, πότισόν με μικρὸν ὕδωρ ἐκ τῆς ὕδατος οὗ, quæ lectiones variæ, textus Hieron. similes mirè confirmant.

¶ 44. Hieron. l. 1. contr. Jovin. to. 4. col. 173. f. Et responderit: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: hæc erit uxor, quam præparavit Dominus filio domini mei. Similiter Græcæ, præter seqq. Καὶ εἶπη μοι..... ὁ δὲ εὐδοκῆσαι αὐτῇ ἡ γυνὴ ἡν..... τῷ αὐτοῦ θεράποντι Ἰσαὰκ.

¶ 48. Idem Græcæ.

¶ 49. Græcæ. addit, ὅμως, vos, ad verbum facitis, sicut hoc, εἰ δὲ μὴ, sin autem non, post dominum meum; reliqua optinè quadrant. In Ms. tamen Alex. deest, εἰ δὲ μὴ. In Oxon. sic, ἀπαγγεῖλάτε μοι, εἰ δὲ μὴ, ἐπιστρέψω, &c.

¶ 51. Vix melius è Græco, præter vocem, filii, pro qua: τῷ υἱῷ, filio.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

52. Quod cum audisset puer Abraham, pro-
cidens adoravit in terram Dominum.

53. Prolatissime vasis argenteis, & aureis, ac
vestibus, dedit ea Rebecca pro munere, fratri-
bus quoque ejus & matri dona obtulit.

53..... vasa aurea, & argentea, & vestem de-
dit Rebecca.....

Ambr. l. 1. de
Abr. c. 9. 311. c.

VULGATA NOVA.

54. Inito convivio, vefcentes pariter & bibentes
manserunt ibi. Surgens autem manē, locutus est puer :
Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55. Responderuntque fratres ejus & mater : Ma-
neat puella saltem decem dies apud nos, & postea

proficiscetur.

56. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus di-
rexit viam meam : dimittite me ut pergam ad domi-
num meum.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

57. Et dixerunt : Vocemus puellam, & quæ-
ramus ipsius voluntatem.

58. Cumque vocata venisset, sciscitati sunt :
Vis ire cum homine isto? Quæ ait : Vadam.

59. Dimiserunt ergo eam, & nutrice illius,
servumque Abraham, & comites ejus,

57..... 58. Vide Not.

59. Et dimiserunt Rebecca sororem suam,
& substantiam ejus, & servum Abraham, & viros
qui cum eo erant,

Hieron. quest.
Hebr. t. 2. 528. b.

60. imprecantes prospera sorori suæ, atque
dicentes : Soror nostra es, crescas in mille mil-
lia, & possideat semen tuum portas inimicorum
suorum.

60..... Soror nostra es, esto in millia millium,
& hæreditatem obtineat semen tuum civitates
adversariorum.

Aug. quest. 68.
t. 3. 394. 8.

61. Igitur Rebecca & puellæ illius, ascen-
sis camelis, secutæ sunt virum : qui festinus re-
vertebatur ad dominum suum.

62. Eo autem tempore deambulabat Isaac
per viam quæ ducit ad Puteum, cujus nomen est

62..... Et ipse habitabat in terra austri.....

Hieron. quest.
Hebr. t. 2. 528. b.

Sup. 16. Viventis & videntis : habitabat enim in terra
40. austri :

63. & egressus fuerat ad meditandum in agro,
inclinata jam die : cumque elevasset oculos, vidit
camelos venientes procul.

63. & egressus est Isaac exerceri in campo,
ad vespæram.....

64. Rebecca quoque, conspecto Isaac, des-
cendit de camelo,

65. & ait ad puerum : Quis est ille homo qui
venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei :
Ipse est dominus meus. At illa tollens citò pal-
lium, operuit se.

65..... & tulit theristrum, & operuit se.

Hieron. quest.
Hebr. t. 2. 528. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 53. In Græco primùm, Καὶ ἐξήνεγκας ὁ παῖς, ὃ pro-
ferens puer; reliqua ut in Lat. Græcum tamen addit : Καὶ
δῶρα ἐδωκε τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ὃ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, quæ Am-
bros. memorat, his verbis : Honorantur autem & parentes
numeribus.

¶ 57. 58. Græc. Καλέσωμεν τὴν παῖδα, ὃ ἐρωτῶμεν
τὸ σῶμα αὐτῆς. Καὶ ἐκάλεσαν τὴν Ῥεβέκκην, ὃ εἶπεν αὐτῇ
Πορεύου μετὰ τῷ ἀνδρὶ αὐτοῦ, ὃ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, quæ Am-
bros. meminit Ambros. l. 1. de Abr. c. 9. col. 311. e.
dicens : Consulitur puella non de sponsalibus..... sed jam
desponsata viro de professionis consulitur die; nec immerito
dilationem non adtulit, jure etenim properare debuit ad ma-
ritum.

¶ 59. Græc. Καὶ ἐξέπεμψεν Ῥεβέκκην τὴν..... ὃ τὰ
ἐπαρχοῦ αὐτῆς, ὃ τὸν παῖδα τῷ Ἀβραάμ, ὃ τὴν μετ'
αὐτῇ.

¶ 60. Ita primùm Græcè : Καὶ εὐλόγησαν Ῥεβέκκην, ὃ
εἶπεν αὐτῇ, pro quibus August. ibid. Rebecca dixerunt fra-
tres ejus proficiscens; reliqua probè conveniunt cum Græco,
si excipias vocem, millium, pro qua, μυριάδων, decem
millium. Apud Ambros. l. de Isaac, c. 3. col. 358. f. sic :
Esto in millia millium, & semen tuum possideat adversari-
um civitates. Gr. Καὶ κληρονομήσας τὸ σπέρμα σου, &c.

¶ 62. Græc..... αὐτὸς δὲ κατοικεῖ ἐν τῇ γῇ τῇ πρὸς Διὰ.
Terra austri, Geraram signat, teste Hieron.

¶ 63. Græc. Καὶ ἐξῆλθεν Ἰσαὰκ ἀδολοχεῖν εἰς τὸ πε-
δίον τὸ πρὸς Διὰ. Edit. Compl. habet, ἐν τῷ πεδίῳ.
Similiter August. quest. 69. in Gen. to. 3. col. 395. a. le-
git : Et exiit Isaac exerceri in campo meridie : Διὰ, proprie
significat pomeridianum tempus, id est, vel nonam bo-
ram, vel ante solis occasum, ut Hieron. ibid. notat. De
verbo autem, exerceri, ita differit August. supra : Qui
verbum de hac re Græcum nesciunt, exercitationem corporis
putant : Scriptum est Græcè, ἀδολοχεῖν ἀδολοχεῖν, verò
ad animi exercitationem pertinet, & sæpe vitio deputatur;
more tamen Scripturarum plerumque in bono ponitur. Tum
addit : Pro isto verbo quidam interpretati sunt, exercitatio-

nem; quidam, garrulitatem, quasi verbositatem, quæ in
bono, quantum ad Latinum eloquium pertinet, vix aut nun-
quam invenitur; sed, ut dixi, in Scripturis plerumque in
bono dicitur, & videtur mihi significare animi assiduum, stu-
diosissime aliquid cogitantis cum delectatione cogitationis, nisi
aliud sentiunt qui hæc verba Græca melius intelligunt. Item
Hieron. sup. hæc habet : Quod autem ait : Et egressus est
ut exerceretur in campo, quod Græci dicitur, ἀδολοχεῖν
αὐτοῦ, in Hebræo legitur : Et egressus est Isaac, ut loqueretur
in agro, inclinante jam vespere. Uniusque interpretatio-
nem confirmat S. Ambrosius in Pl. 118. v. 27. col. 1013.
a. dicens : ἀδολοχεῖν, vulgò asinatur, vel hallucinari,
vel, plusquam oportet, aliquid loqui. Et post pauca : ἀδολο-
χεῖν, vel hallucinatio, videtur longa quedam esse meditatio,
& morosa quedam mentis intentio : à quo non longè abest exer-
citiū, vel animi, vel corporis. Et infra ad hunc Genes.
locum : Exiit in campum Isaac, addit : Græcus dixit,
ἀδολοχεῖν, Latinus, deambulare, vel exerceri : Rebecca
veniebat..... parabantur nuptie..... videns patriarcha..... exi-
vit in campum, diffundens acrimoniam suæ mentis..... di-
versis utique cogitationibus exercebat animum. Item l. de
Isaac, c. 1. col. 356. a. Ipse est mitis, inquit, qui ve-
niente Rebecca..... exiit in campum abalienare : & infra,
c. 3. col. 358. d. de David loquens, ait : Elevabat ani-
mam suam sicut Isaac in campo, vel abalienabat, vel, ut alii
habent, deambulabat. Pro ἀδολοχεῖν, Symm. habet, ἀπο-
λῆσαι, Aquila, ἀπολῆσαι.

¶ 65. Græc..... ὃ δὲ λαβὼσα τὸ βέρινον, περιέβαλετο.
Theristrum, teste Hieronymo, pallium dicitur : genus etiam
nunc Arabici vestimenti, quo mulieres provincie illius velan-
tur. Unde Tertul. l. de coron. mil. c. 4. p. 289. c. ait :
Rebecca, conspecto procul sponso, velamen intulit. Item Ambr.
l. 1. de Abr. c. 9. col. 312. c. his alludens, dicit : Cum
veheretur camelo, veniebat ad sponsum; & infra : Cum vene-
ret Rebecca, vidit Isaac deambulantes; & cum interrogasset
quis esset, cognito quid ipse esset, cui duceretur uxor, degen-
dit, & caput suum obnubere cepit.

16. Isti sunt filii Ismaëlis : & hæc nomina per castella & oppida eorum , duodecim principes tribuum suarum.

17. Et facti sunt anni vitæ Ismaëlis centum triginta septem, deficiensque mortuus est, & appositus ad populum suum.

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyrios : coram cunctis fratribus suis obiit.

19. Hæc quoque sunt generationes Isaac filii Abraham : Abraham genuit Isaac :

20. qui cum quadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eò quod esset sterilis : qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli ; quæ ait : Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere ? Perrexitque ut confunderet Dominum.

Rom. 9. 30. 23. Qui respondens, ait : Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividantur, populusque populum superabit, & major serviet minori.

24. Jam tempus pariendi advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti sunt.

Of. 12. 3. 25. Qui prior egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus : vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu : & idcirco appellavit eum Jacob.

26. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.

17. Hi sunt anni vitæ Ismaël centum triginta septem, & deficiens mortuus est, & est appositus ad genus suum.

18..... contra faciem omnium fratrum suorum habitavit..... Hieron. in Sophon. 1. 1545. c. d.

20..... accepit Rebeccam filiam Bathuel Syri de Mesopotamia, sororem Laban Syri sibi in uxorem. Aug. Locut. 90. t. 3. 331. c.

21..... & concepit Rebecca uxor ejus. Hieron. quest. Hebr. t. 2. 530. a.

22..... Si sic mihi futurum erat, ut quid mihi hoc ? Abiit autem Isaac cum ea interrogare Dominum. Aug. l. de pred. apud Prop. p. 105. a. part. 1. c. 20.

23. Et dixit Dominus Rebeccæ : Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo dividantur, & populus populum superabit, & major serviet minori. Cyp. l. 1. Testim. 280. c.

24..... & ei erant gemini in utero ejus. Aug. Locut. 91. t. 3. 331. c.

25. Et egressus est primus rubeus, totus sicut pellis pilosus..... Hieron. quest. Hebr. t. 2. 530. b.

26..... Vide Not.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 17. Optimè è Græco, geminata voce anni, nempe ante vitæ, & post septem.

¶ 18. Gr. Κατοίκησε δὲ ἀπὸ Εὐρίλα ἕως Σὺρ, ἢ ἐν κατὰ πρόσωπον Αἰγύπτου ἕως ἐλθεῖν πρὸς Ἀσσυρίους κατὰ πρόσωπον, &c. ut in Lat. Hieron. ubi supra sic habet : Et habitaverunt ab Hevila usque Sur, quæ est contra faciem Ægypti venientibus in Assyrios : in conspectu omnium fratrum occidit. Hæc autem ex Hebræo : addit Hieron. Quod autem in extremo hujus capituli, juxta LXX. legimus : contra faciem omnium fratrum suorum habitavit : verius est illud quod nos posuimus : Coram omnibus fratribus suis occubuit.

¶ 20. Hæc antecedunt in Græco : Ἦν δὲ Ἰσαὰκ ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὅτε ἐλάβε, &c. Erat autem Isaac annorum quadraginta, quando accepit, &c. ut in Lat. nisi quod additur Συρίας, Syrias, ad vocem, Mesopotamia, Mf. tamen Alex. delet, Συρίας, cum Auguft.

¶ 21. Ita primum Græcè : Ἐστῆρο δὲ Ἰσαὰκ Κυρίῳ περὶ Ῥεβέκκας τῆς γυναῖκος αὐτοῦ, ὅτι στείρα ἦν ἑπικύκλος δὲ αὐτῷ ὁ Θεός, deinde ut in Lat. præter unum ἐν γαστρὶ, in utero, additum verbo concepit. Auguft. l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. d. iisdem alludit, dicens : Cum illi (Isaac) Deum roganti, ut pareret uxor ejus, quæ sterilis erat, concessisset Dominus quod petebat, atque haberet illa conceptum, &c. Similiter Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 362. f. Partus ejus, inquit, avidè requirebat : concepit autem Rebecca : & patientiâ suâ nodum sterilitatis absolvit : & in Pf. 118. col. 1223. d. Rogatus est Dominus ab Isaac..... ut daret ei..... hæredes de Rebecca uxore sua..... Exaudivit eum, & concepit Rebecca.

¶ 22. Priora ista leguntur apud Anonymum : Cum autem concepisset Rebecca, gemini gestiebant in utero ejus : illa ægrè ferens (supple dixit) &c. ut sup. Similiter Auguft. l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. d. Gestiebant gemini adhuc in utero ejus inclusi. Item quest. 72. in Gen. to. 3. col. 396. b. De Rebecca scriptum est, quia venit interrogare Dominum, cum gestirent puerperia in utero ejus : & scism. 5. to. 5. col. 30. f. cum paraphrasi : Cum etiam in utero lucerentur, & radium mater pateretur, quia impellerantur ciscera ejus, ait : Quid mihi sic ? Melius mihi erat sterilitas quam ut hæc paterer. Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 362. f. Abiit, inquit, interrogare Dominum, quia exultabant infantes in utero ejus : & in Pf. 118. col. 1223. d. Et rogavit Dominum, cum jactare se (Mf. quid, luctari se) parvuli viderentur in utero ejus. Hieron. denique quest.

Hebr. to. 2. col. 530. a. relatis his verbis quasi ex Hebræo, & movebantur filii ejus in ea, addit : Pro motione LXX. Interpretes posuerunt, ἐκρίτων, id est, ludebant, sive calcitrabant. Sic etiam legimus in Gr. Ἐκρίτων δὲ τὰ παῖδια ἐν αὐτῇ εἶπε δέ. Εἰ ἔτω μοι μεμνη γινέσθαι, ἵνα τί μοι τὸτο ; ἐπερὺν δὲ πυθέσθαι παρὰ Κυρίῳ.

¶ 23. Cypiano accinit ad verbum Tertul. l. contr. Jud. c. 1. p. 135. cum Anon. apud Marten. Anecd. to. 5. col. 10. b. Sic etiam habet Auguft. tum quest. 73. in Gen. to. 3. col. 396. d. tum l. 16. de civit. Dei, c. 35. col. 448. c. excepto uno, separabuntur, pro dividuntur, in Gr. διασπῶντο, cum cæteris ut in Lat. Rursus Auguft. ser. 5. to. 5. col. 30. f. iisdem alludens, ait : Dicitur esse ei a Domino quod duo populi in utero ejus confligerent, & duæ gentes ; & quia major serviet minori. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 21. col. 258. b. sic legit : Duo populi in utero tuo, & duæ gentes in ventro tuo ; & populus populum superabit, & major serviet minori. Similiter Ambros. in Pf. 118. col. 1223. d. Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi ab utero tuo separabuntur, & populus, &c. ut sup. & l. 1. de Cain & Ab. c. 1. col. 184. d. 185. c. Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo exibunt. Auc. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 20. col. 105. a. Duo populi in utero tuo sunt, & duæ plebes de ventre tuo prodibunt, & populus populum superabit, &c. ut sup. Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 21. col. 348. a. Populus populum præcedet, & major serviet minori. Vid. etiam Hieron. ep. ad Damasc. to. 2. quest. 3. col. 569. b.

¶ 24. Itidem Græcè.

¶ 25. In Græco : Ἐξῆλθε δὲ ὁ πρωτότοκος πυρράκης ὄλος, ὥς ἐστι σείρα, & αὐτός, &c. quæ optimè congruunt cum Latino. Addit quoque Hieronymus. Ubi nos, pilosum, posuimus, in Hebræo habet, seir ; unde & Esau, sicut & alibi legimus, seir, id est, pilosus, est dictus. Sequitur etiam in Græco : ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἡεαῦ, cognominavit autem nomen ejus, Esau. Auguft. ser. 4. to. 5. col. 17. e. hæc habet : Genuit mater ambos filios..... unum pilosum, alterum lenem. Vid. etiam, l. 16. de civit. Dei, col. 448. b.

¶ 26. In Græco sup. Καὶ μετὰ τὸτο ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφός αὐτοῦ, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἐπειμυμένη τῆς πτέρυγος Ἡεαῦ, καὶ ἐκαλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἰακώβ. Ἰσαὰκ δὲ ἦν ἐτῶν ἐξήκοντα, ὅτε ἐτεκεν αὐτὸς Ῥεβέκκα. Eò spectant quæ Auguft. ait ser. 4. to. 5. col. 23. b. Tunc enim dicitur est supplantator, quando manu fratris sui nascentis pedem tenuit, Item quest. 122.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 92. 27. Creverunt autem juvenes : erat Esau homo
1. 3. 331. e. sciens venari, agrestis : Jacob autem homo sim-
Aug. l. 16. de civ. plex, habitans domum.
Dei, c. 37. t. 7.
448. b. c.

VULGATA NOVA.

28. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus
illius vesceretur : & Rebecca diligebat Jacob.

29. Coxit autem Jacob pulmentum : ad quem cum
venisset Esau de agro lassus,

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. quest. 30. & dixit Esau Jacob : Da mihi gustum de
Hebr. 1. 2. 530. b. coctione rubea ista, quia deficio. Propterea vo-
catum est nomen ejus Edom.

Aug. Locut. 93. 31..... Vende mihi hodie primogenita tua mihi.
1. 3. 331. f.

Ambr. de Cain l. 32..... ut quid mihi primatus?
1. c. 4. 188. d. e.

33..... 34. Vide Not.

30. ait : Da mihi de coctione hac rubra, quia
oppidò lassus sum. Quam ob causam vocatum
est nomen ejus Edom.

31. Cui dixit Jacob : Vende mihi primogeni-
tata tua.

32. Ille respondit : En morior, quid mihi pro-
derunt primogenita?

33. Ait Jacob : Jura ergo mihi. Juravit ei
Esau, & vendidit primogenita.

34. Et sic accepto pane & lentis edulio, com-
edit, & bibit, & abiit; parvipendens quod primo-
genita vendidisset.

Hebr.
12. 16.
Abd. 1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

in Gen. to. 3. col. 408. a. Genit eos Isaac cum esset anno-
rum sexaginta.

¶ 27. Optimè è Græco, addito, &, post juvenes. Ad
hanc autem vocem, simplex, August. loco cit. de civit. Dei,
addit : Hoc nostri quidam interpretati sunt, sine dolo; sive
autem, sine dolo, sive simplex, sive potius, sine fitione, dica-
tur, quod est Græcè ἀπλῶς, quis est... dolus hominis sine dolo?
Similiter quæst. 74. in Gen. to. 3. col. 396. f. Quod Græcè
dicitur, ἀπλῶς, hoc Latini, simplicem, interpretati sunt :
propriè autem, ἀπλῶς, non fictus, unde aliqui Latini In-
terpretes, sine dolo, interpretati sunt, dicentes : Erat Jacob
sine dolo habitans in domo. Benè inquit, in domo, juxta
Ms. Cott. & Aldin. edit. quæ hab. οἰκῶν ἐν οἰκῇ, loco
οἰκῶν οἰκῶν, quod alii ferunt. August. tamen ibid. textum
Lat. refert ut sup. Jacob autem homo simplex, habitans do-
mum : at ser. 4. to. 5. col. 18. a. c. alludens, dicit : Erat
ille agrestis venator; Jacob autem sine dolo conversabatur in
domo. Greg. M. Moral. l. 5. c. 11. col. 147. c. ad hoc
Vulgatæ, habitabat in tabernaculis, addit : vel sicut in
alia translatione dicitur, habitabat domi.

¶ 30. Vix meliùs è Græco, nisi quod loco horum, da
mihi gustum de coctione rubra, Græcè legitur, γούρι με ἀπὸ
τῆ ἐσθλας πυρρῆς, ad verbum, gustare fac me de pulmento
ruffo, quod idem valet. Rubrum autem, inquit, sive

fulvum, linguâ Hebræâ, Edom dicitur.

¶ 31. Ita primum Græcè : Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ Ἠσαῦ.
Ἀπὸ δὲ μοι, &c. ut in Lat. Item apud August. ibid. Jacob ad
Esau : Vende mihi, &c. & in fine : sic enim, inquit,
habent codices Græci. August. in Pl. 46. to. 4. col. 410. g.
eadem memorat, dicens : Si vis ut dem tibi, da mihi pri-
mogenita tua : & ser. 4. to. 5. col. 16. c. Da mihi proge-
nita tua, & dabo tibi lentem quam coxi.

¶ 32. In Græco sic : Καὶ εἶπεν Ἠσαῦ Ἰδὲ ἐγὼ
πορεύομαι τελευτᾶν, ἵνα τί μοι ταῦτα τὰ πρωτόγονια; quod
spectant ista Hilarii in Pl. 118. col. 350. f. Enit enim
Jacob primogenita Esau, quæ sibi ille tanquam morituri
inutilia existimavit.

¶ 33. 34. Græc. sic pergit : Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰακώβ
Ὅμοσόν μοι σήμερον ἢ ἄρῃς αὐτῷ ἀπὸ δόλο δὲ Ἠσαῦ τὰ
πρωτόγονια τῷ Ἰακώβ. Ἰακώβ δὲ ἐδωκε τῷ Ἠσαῦ ἀπλῶν
καὶ ἐψῆμα παρῶν, &c. quibus omnibus intendens August. l.
16. de civit. Dei, c. 37. to. 7. col. 448. a. dicit : Primatus
majoris transfunditur in minorem ex patre & placito inter
illos, eo quod lenticulam, quem cibum minor paraverat,
major immoderatiùs concupivit, eoque pretio primogenita sua
fratri, juratione interposita, vendidit : item ser. 4. to. 5.
col. 16. c. vendidit primogenita sua minori.

CAPUT XXVI.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 16. de civ. 1. F Acta est autem fames super terram, præter
Dei, c. 36. t. 7. famem quæ prius facta est in tempore Abra-
447. a. b. c. d. hæ : abiit autem Isaac ad Abimelech regem Phi-
listinorum in Gerara.

2. Apparuit autem illi Dominus, & dixit :
Noli descendere in Ægyptum, habita autem in
terra, quam tibi dixero.

3. Et incole in terra hac, & ero tecum, &
benedicam te : tibi enim & semini tuo dabo om-
nem terram hanc, & statuam juramentum meum
quod juravi Abraham patri tuo.

4. Et multiplicabo semen tuum tanquam stel-
las cœli : & dabo semini tuo omnem terram hanc :
& BENEDICENTUR in semine tuo omnes gen-
tes terræ,

1. O Rta autem fame super terram, post eam
sterilitatem quæ acciderat in diebus A-
braham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæ-
stinorum in Gerara.

2. Apparuitque ei Dominus, & ait : Ne des-
cendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam
dixero tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, &
benedicam tibi : tibi enim & semini tuo dabo uni-
versas regiones has, complens juramentum quod
spopondi Abraham patri tuo. Sup. 12;
7. 15. 18.

4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas
cœli : daboque posteris tuis universas regiones
has : & BENEDICENTUR in semine tuo omnes
gentes terræ, Sup. 12;
3.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Eadem rursus habet August. tum quæst. 75. in
Gen. to. 3. col. 397. a. tum l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345.
e. d. exceptâ voculâ, ante, loco prius. Similiter in
Græco : Ἐγένετο δὲ πῦρ ἐπὶ τῆς γῆς, χωρὶς τῆς πυρρῆς
πυρρῆς (Ms. Cott. & Oxon. cum edit. Compl. τῆς πυρρῆς)
ὅς ἐγένετο ἐν τῷ..... ἐπορεύθη δὲ..... εἰς Γεράρα
&c. ut sup.

¶ 2. Sic iterum legit August. l. de unit. Eccl. to. 9.
col. 345. c. nisi excipias unum, & apparuit, pro apparuit
autem; at in Gr. ὤφθη δὲ, &c. ut in Latino.

¶ 3. Nil Græco similis. Eadem quoque refert idem

Aug. lib. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. d. præter ista, inco-
le, pro habita, & jusjurandum tecum, loco juramentum
meum : at l. 4. contr. Crescon. to. 9. col. 521. b. retinet
juramentum meum. Collat. Carthag. ap. Oprat. col. 392.
a. jusjurandum meum. Tichon. reg. 3. col. 54. d. similiter
habet : Ero tecum, & benedicam te; tibi enim & semini tuo
dabo terram hanc, & statuam jurationem meam, quam jura-
vi Abraham patri tuo.

¶ 4. Ita Græc. habet, verbum pro verbo, sicut & Au-
gust. denuo, l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. d. hoc tamen
excepto, ampliato, pro multiplicabo, nec non, tibi &

VULGATA NOVA.

18. 5. Eò quòd obediit Abraham voci meæ, &
 18. 22. custodierit præcepta & mandata mea, & ceremo-
 18. nias legesque servaverit.
 24. 6. Mansit itaque Isaac in Geraris.

VULGATA NOVA.

7. Qui cùm interrogaretur à viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est: timuerat enim confiteri quòd sibi esset fociata conjugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius pulchritudinem.
 8. Cùmque pertransisset dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinatorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua.
 9. Et accersito eo, ait: Perpicuum est quòd uxor

VULGATA NOVA.

12. Sevit autem Isaac in terra illa, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus.
 13. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est:

VULGATA NOVA.

14. habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiae plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini,
 15. omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes

VULGATA NOVA.

17. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi:
 18. rursus fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim: appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat.
 19. Foderuntque in Torrente, & repperunt aquam vivam.
 20. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

addito ad *dabo*. Sic iterum August. l. contr. Crescon. to. 9. col. 521. b. cum his, *Ampliabo.... & dabo tibi, & semini tuo, &c.* sed post *terram*, tollit *hanc*. Itidem in Collat. Carthag. col. 392. a. recenta tamen voce, *hanc*, sed pro seq. in *semine*, legitur, in nomine. Apud August. l. 1. contr. epist. Parm. to. 9. col. 12. d. constanter: *Et benediscuntur in semine tuo, &c.* ut sup. Apud Tichon. reg. 3. col. 54. d. simpliciter: *Et multiplicabo semen tuum sicut stellas celi, & dabo tibi, & semini tuo omnes gentes terræ.*
 ¶ 5. Græc. Ἀντὶ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν Ἀβραάμ, &c. ut in Lat. Iterumque August. l. deunit. Eccl. to. 9. col. 345. d. Pro his quæ obaudiit Abraham pater tuus vocem meam, & servavit præcepta mea, & iustitias meas, & legitimam meam: & l. 1. contr. ep. Parm. to. 9. col. 12. d. Pro eo quòd audiit Abraham pater tuus vocem meam. Similiter habet Tichon. reg. 3. col. 54. d. e. Collat. verò Carthag. ap. Optat. col. 392. a. sic: Pro hoc quia obaudiit Abraham pater tuus meam vocem, & servavit præcepta mea, & iustitias meas, & legitimam meam.
 ¶ 6.... 11. Quæ omittuntur hic à Patribus Lat. commemorantur ab August. l. 16. de civit. Dei, c. 36. col. 447. c. his verbis: Timuit sanè etiam ipse periculum de pulchritudine conjugis, cùm habitaret inter alienos, fecitque quòd pater, ut eam sororem diceret, taceret uxorem; erat enim ei propinqua paterno & materno sanguine: sed etiam ipsa ab alienigenis, cognito quòd uxor ejus esset, mansit intacta.
 ¶ 12. Hæc verba usque ad benedixit, ex Hieronymo, leguntur similiter Græcè, sicut & reliqua ex Augustino, nisi excipias istud, centuplum hordei, pro quo ἐκατόσεν-ευσαν κριθῶν, ad verbum, centuplicans hordeum: addit Hieron. ibid. Melius puto illud esse quòd habetur in Hebræo, & Aquila quoque transtulit: Et invenit in anno illo centu-

Tym. I.

VERSIO ANTIQUA.

5. pro eo quòd obaudiit Abraham pater tuus vocem meam, & custodivit præcepta mea, & mandata mea, & justificationes meas, & legitima mea.
 6.... 11. Vide Not.

VERSIO ANTIQUA.

12. Seminavit autem Isaac in terra illa, & invenit in anno illo centuplum hordei: benedixit autem eum Dominus.
 13. Et exaltatus est homo, & procedens major fiebat, quoad usque magnus factus est valde.

Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 530. b. Aug. quæst. 76. in Gen. 1. 3. 397. e.

VERSIO ANTIQUA.

17. Et abiit inde Isaac, & venit in vallem Gerarum, & habitavit ibi:
 18..... Vide Not.

Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 530. b. c.

19. Et foderunt pueri Isaac in valle Gerarum, & invenerunt ibi puteum aquæ vivæ.
 20. Et litem fecerunt pastores Gerarum cum pastoribus Isaac..... & vocavit nomen ejus, Injustitiam.....

Hieron. ibid.

Ambros. l. de Isa. c. 4. col. 363. b. e.

plum æstimatum, id est, ἐκατὸν εἰκασιμένον..... denique sequitur: & benedixit ei Dominus.

¶ 13. Itidem Græcè, præter unum, ἐγένετο, factus est, pro fiebat. Apud Hieron. supra: Et magnus factus est vir, & ambulabat vadens, & magnificatus, donec magnus fieret vehementer.

¶ 17. Optime è Græco, nisi excipias ista: Et venit in vallem Gerarum, pro quibus, καὶ κατέβηκεν ἐν τῇ φάραγγι Γεράρων, & divertit in valle Gerarorum. Observat Hieron. ibid. pro valle, torrentem haberi in Hebræo; unde constat hic & in seqq. apud Hieronymum vix alium adhiberi textum, præter illum qui est secundum LXX.

¶ 18. In Græco sic: καὶ πάντων Ἰσαὰκ ὥρθε τὰ πρῶτα τῷ υἱὲ ἀβραάμ, ὃ ὥρθεσαν οἱ παῖδες Ἀβραάμ τῷ πατρὶς αὐτοῦ, & ἐνέβραζαν αὐτὰ οἱ Φουσιεῖς μετὰ τὸ ἀποθάνειν Ἀβραάμ τὸν πατέρα αὐτοῦ, &c. Quò redeunt ista Ambrosii, l. de Isaac, c. 4. col. 363. a. d. Fodit autem puteos Isaac, & plurimos quidem, quos foderat pater ejus, & repleverunt illos, post mortem Abrahæ patris illius, alienigene.

¶ 19. Similiter in Græco: monet etiam ibid. Hieron. pro valle, scriptum esse (in Hebræo) torrentem. Apud Ambros. l. de Isaac, c. 4. to. 1. col. 363. a. hæc habentur: Præ cæteris fodit hos puteos, unum in convalle Gerarum; & invenit ibi puteum aquæ vivæ; quæ Hieronymi scripturam optime confirmant.

¶ 20. Gr. καὶ ἐμαχέσαντο (schol. ἐδικάσαντο) οἱ ποιμένες Γεράρων μετὰ τῶν ποιμένων Ἰσαὰκ, deinde sic: φάσκοντες αὐτῶν εἶναι τὸ υἱὸν, dicentes suam esse aquam, quorum loco Ambros. habet: Eò quòd aquam sibi ejus putei quasi propriam vindicabant. Græc. addit: καὶ ἐμάχεσαν, (Mf. Alex. ἐμάχοντο) τὸ ὄνομα τῷ πρῶτῳ, Ἀδωνία, &c. in Mf. Alex. πρῶτος ἐκείνῳ.

K

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. quest. 21. & foderunt puteum alterum : & altercati sunt etiam super eo, & vocavit nomen ejus, Inimicitiae.

Ambr. de Isa. c. 4. 363. f. 22. Et foderunt puteum alium, & non litigaverunt cum eis : & vocavit nomen ejus, Latitudo. Dilatavit Dominus nobis, & auxit nos super terram.

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 4. 30. b. 23. Ascendit autem inde ad puteum Juramenti, 24. & visus est ei Dominus in illa nocte, & dixit ei : Ego sum Deus Abraham patris tui, ne timeas, tecum enim sum : & benedicam te, & multiplicabo semen tuum propter Abraham patrem tuum.

25. Et ædificavit ibi Isaac altare : & invocavit in nomine Domini.

Hieron. quest. 26. Et Abimelech ivit ad eum de Geraris, & Ochozath pronubus ejus, & Phichol princeps militiæ ejus.

Ang. Locut. 94. 28. Videntes vidimus quia est Dominus tecum. Fiat execratio inter nos, & inter te, & disponemus tecum testamentum, 29. ne facias nobiscum malum.

21. Foderunt autem & alium : & pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.

22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt : itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens : Nunc dilatavit nos Dominus, & fecit crescere super terram.

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, 24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens : Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum : benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.

25. Itaque ædificavit ibi altare : & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum : præcepitque servis suis ut foderent puteum.

26. Ad quem locum cum venissent de Geraris, Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum,

27. locutus est eis Isaac : Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis ?

28. Qui responderunt : Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus : Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet : sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.

VULGATA NOVA.

30 Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum

31. surgentes manè, juraverunt sibi mutuò : dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. quest. 32. Et venerunt pueri Isaac, & nunciaverunt ei de puteo quem foderunt, & dixerunt ei : Non invenimus aquam.

33. Et vocavit nomen ejus, Juramentum.

32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes : Invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum, Abundantiam : & nomen urbi impositum est Bersabee, usque in præsentem diem.

VULGATA NOVA.

34. Esau verò quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beerî Hethæi, & Basemath filiam Elon ejusdem loci :

35. quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecca. Inf. 27. 46.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 21. Horum meminit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 363. b. e. dicens : Et fodit alium puteum, in quo orta est disceptatio, & imposuit illi nomen, Inimicitias. Græc. ἀρῆς πρὸς αὐτὸν ἵσταντο δὲ καὶ περὶ ἐκείνου καὶ ἐπαινοῦμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐχθρία.

¶ 22. Sic pergit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 363. b. Et fodit tertium (puteum) in quo lis nulla inter pastores commissa est : & vocavit eum, Latitudinem. In Græco sic... ἀρῆς πρὸς αὐτὸν ἵσταντο καὶ ἐμαρτύρετο περὶ αὐτοῦ καὶ ἐπαινοῦμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Εὐρυχωρία, λέγων· Διότι νῦν ἐπλάτυνε, &c. ut in Lat.

¶ 23. Similiter habet idem Fulgent. fragm. 34. contr. Fab. p. 639. a. nec aliter in Græco.

¶ 24. Eadem iterum refert Fulgent. fragm. 34. contr. Fab. p. 639. a. Eaque similiter existit Græcè, detractâ voculâ ei, post dixit. Iisdem alludit Ambros. l. de Isaac, c. 4. col. 364. a. dicens : Ultimis est puteus juramenti, in quo ei visus est Deus, & ait ei : Noli timere : tecum enim sum : & benedixit eum. August. verò l. 16. de civit. Dei, c. 36. to. 7. col. 447. e. cum Fulgentio legit, paucis exceptis : Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere : tecum enim sum. Et benedixi te, & multiplicabo semen tuum propter, &c. ut sup. In edit. Ald. εὐδοκία & ε, at in aliis constanter, εὐλογίᾳ & ε.

¶ 25. Sic iterum Fulgent. fragm. 34. p. 639. a. At in Græco deicit, Isaac, & loco in nomine, legitur, τὸ ὄνομα, nomen.

¶ 26. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd huic, ἀρχι-στράτηγος, additur, τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, id est, princeps militiæ virtutis ejus. Hieron. infra legit, princeps exercitus ejus. Vox etiam, δυνάμεις aliquando accipitur pro exercitu, vel copiis. Monet quoque ibid., Hieron. pro Ocho-

zath pronubo, in Hebræo scribi, collegium amicorum ejus. Vid. quæ notavi supra ad ¶. 17.

¶ 28. Iisdem Græcè, præter unum, ἢ, erat, vel fuit, loco est : pro ἀπὸ verò apud August. legitur, execratio, id est, inquit, juratio, quæ maledictis obstringit, quæ accidant ei, qui pejeraverit : & Locut. 95. Quod Latini habent : Et disponemus tecum testam. ne facias, &c. tanquam diceretur : ut pacificaris non facere nobiscum malum.

¶ 29. Græc. Μη ποιῆσαι, &c. ut in Lat.

¶ 32. Sic habetur in LXX. Interpretibus, teste Hieronymo. Sic autem hodie ibid. legitur : Καὶ παραγερόμενοι οἱ παῖδες Ἰσαὰκ ἀπὸ γέννησιν αὐτῶν περὶ τὴν πρῆσιν αὐτοῦ ὠρυζάν, καὶ εἶπαν· Οὐχ εὐρομεν ὕδωρ. Et advenientes pueri Isaac, nunciaverunt ei. & dixerunt : Non, &c. Apud August. quæst. 78. in Gen. to. 3. col. 397. g. sic : Quid est quod scriptum est, quòd cum venissent pueri Isaac, & dixissent : Fodimus puteum, & non invenimus aquam, &c. at infra addit : Quamquam alii Interpretes pueros Isaac inventam potius aquam nunciasse dixerunt. Et quidem in edit. Comp. etiamnum legitur : Καὶ εἶπαν αὐτῶν· Εὐρομεν, absque negatione, quam etiam negationem in Hebræo non legi, auctor est Hieronymus : E contrario, inquit, in Hebræo, cui interpretationi Aquila consentit, & Symmachus, hoc significat, quæ invenerint aquam, & propterea appellatus sit puteus ipse, Saturitas. Ambros. verò l. de Isaac. c. 4. col. 363. b. habet ut supra : Fodit & puteum juramenti, & non invenit in eo aquam : in Mss. tamen duobus loco, & non invenit, legitur, etenim invenit.

¶ 33. Sic Hieron. post LXX. In Mss. etiam Alex. etiamnum legitur : ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ὀρκος. In Vatic, autem καὶ ἐκάλεσε αὐτὸ, Ὀρκος, cui favet Ambros. l.

de Isaac, c. 4. col. 363. b. dicens : *Et vocavit eum puerum*
juramenti. Similiter August. quæst. 78. in Gen. to. 3. col.

397. g. *Appellavit eundem puerum Isaac, Juramentum.*

CAPUT XXVII.

VULGATA NOVA.

1. **S** Enuit autem Isaac, & caligaverunt oculi
 ejus, & videre non poterat : vocavitque
 Esau filium suum majorem, & dixit ei : Fili mi ?
 Qui respondit : Adsum.

2. Cui pater : Vides, inquit, quod senuerim
 & ignorem diem mortis meæ.

3. Sume arma tua, pharetram, & arcum, &
 egredere foras : cūque venatu aliquid apprehen-
 deris,

VERSIO ANTIQUA.

1..... & vocavit filium suum senioresem Esau, & *Aug. Locut. 96.*
 dixit..... *1. 3. 331. f.*

3. Nunc ergo sume vas tuum, pharetramque, *Item Locut. 97.*
 & arcum, & exi in campum, & venare mihi ve- *98. 331. g. 332.*
 nationem. *a.*

VULGATA NOVA.

4. fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti,
 & affer ut comedam : & benedicat tibi anima mea an-
 tequam moriar.

5. Quod cū audisset Rebecca, & ille abiisset in
 agrum ut iustionem patris impleret,

VULGATA NOVA.

6. dixit filio suo Jacob : Audivi patrem tuum
 loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei :

7. Affer mihi de venatione tua, & fac cibos
 ut comedam, & benedicam tibi coram Domino
 antequam moriar.

8. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis :

9. & pergens ad gregem, affer mihi duos hæ-
 dos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo,
 quibus libenter vescitur :

10. quas cū intuleris, & comederit, bene-
 dicat tibi priusquam moriatur.

11. Cui ille respondit : Nosti quòd Esau fra-
 ter meus homo pilosus sit, & ego lenis :

12. si attrectaverit me pater meus, & senferit,
 timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & in-
 ducam super me maledictionem pro benedictione.

VERSIO ANTIQUA.

6..... 7. *Vide Not.*

8. Nunc ergo fili, audi me..... *Aug. ser. 4. col.*
 9. & vade ad oves, & sume mihi duos hædos *17. a.*
 teneros, & bonos..... *Aug. Locut. 99.*
332. a.

10..... *Vide Not. ad 9.*

11..... Ecce Esau frater meus vir pilosus, & *Hieron. quæst.*
 ego sum vir levis. *Hebr. 1. 2. col. 531.*

12..... 13..... 14. *Vide Not.*

VULGATA NOVA.

13. Ad quem mater : In me sit, ait, ista maledic-
 tio, fili mi : tantū audi vocem meam, & pergens
 affer quæ dixi.

14. Abiit, & attulit, deditque matri. Paravit
 illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.

VULGATA NOVA.

15. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud

VERSIO ANTIQUA.

15. Et sumpsit Rebecca vestimenta Esau filii *Hieron. quæst.*
Hebr. 1. 2. col. 531. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita primū in Græco : *Ἐγένετο δὲ μετὰ τὸ γυρά-
 ζαι τὸν Ἰσαὰκ, καὶ ἠμύνοντο οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ τὸ ὄραν, &c.*
 ut in Latino. Quæ respiciens August. l. 16. de civit. Dei,
 c. 37. col. 448. b. dicit : *Senescit Isaac, ejusque oculis per-
 fectam viſus auferatur.* Item ser. 4. to. 5. col. 15. e. *Sam
 senuerat..... dicuntur caligasse oculi Isaac : & infra, col. 16.
 g. Benedicere volebat majorem filium Isaac senex caliginosis
 oculis.*

¶ 3. Itidem Græcè. Apud Ambros. l. de fug. sæc. c.
 2. col. 437. f. *Carpe arcum & sagittam.*

¶ 6. 7. Horum multa refert August. serm. 4. to. 5.
 col. 17. a. quæ, quoniam recitata videntur ab ipso ex
 memoria, ut & alia plura desumpta ex sermonibus, fac-
 ero contextui nectere plura : ne tamē illa penitus amitt-
 erentur, ipsa & horum similia notis plerumque inferenda
 duximus. Sic itaque August. habet loco supra cit. *Ego ipsa
 audivi patrem tuum dicentem fratri tuo : Vade, & affer mihi
 venationem, ut manducem, & benedicat te anima mea ante-
 quam moriar.* Similiter Ambros. ep. 8. col. 785. f. *Vade,
 affer mihi de venatione tua, ut manducem.* Græc. verò sic :
*Ἰδε, (Mf. Alex. Ἰδε ἐγὼ) ἵκησα τὸ πατρός σου λαλῶντος
 πρὸς Ἡσαὺ τὸν ἀδελφόν σου, λέγοντος : Ἐνεχόν μοι θύραν,
 καὶ ποιήσον μοι ἐδόματα, ἵνα φάγωμαι εὐλογίᾳ σου ἐναντίον Κυρίου
 πρὸ τῆς ἀποθνήσκειν με. Vid. August. serm. 4. & 5.*

¶ 8. Gr. *Νὺν οὖν ἴδε μὲν, ἀκούον μὲν, &c.*

¶ 9. Idem August. quæst. 117. in Gen. to. 3. col.
 406. f. *Curre ad oves, & accipe mihi duos hædos.* Similiter
 Hieron. ep. ad Damasc. to. 2. col. 569. b. *Vade ad gregem,
 & accipe mihi inde duos hædos.* In Græco sic : *Καὶ πορευθεὶς
 πρὸς τὰ πρόβατα, λάβε μοι ἐκείθεν δύο ἐρίφους ἀπαλὰς καὶ καλὰς.*

Tom. I.

καὶ ποιήσον αὐτοῖς ἐδόματα τῷ πατρί σου, ὡς φησὶ deinde :
 Καὶ ἐποίησεν τῷ πατρί σου, καὶ φάγεται ὅπως εὐλόγησεν
 ὁ πατὴρ σου πρὸ τῆς ἀποθνήσκειν αὐτόν. Eadem August. iterum
 narrat ser. 4. to. 5. col. 17. b. dicens : *Et dedit illi confi-
 lium ut iret, afferretque duos hædos de proximo grege, &
 faceret illos mater, quemadmodum delectabatur pater ejus,
 & manducaret, & benediceret filium suum minorem, absente
 majore.*

¶ 11. In Græco sic : *Ἔστω Ἡσαὺ ὁ ἀδελφός μου ἀνὴρ,
 δαυδός, ἐγὼ δὲ ἀνὴρ λεῖος.* Addit Hieron. ibid. *Ubi nos
 Pilosum legimus, in Hebræo scriptum est, Seir.* August.
 eadem refert ser. 4. to. 5. col. 17. b. sed memoriter, ut
 videtur, *Frater meus, inquit, pilosus est, ego autem
 lenis sum.* Vide plura ibid.

¶ 12. 13. 14. Deficiente textu Lat. ita supplemus de
 Gr. *Μήποτε ψιφάρησιν με ὁ πατὴρ, καὶ ἐξομαι ἐναντίον αὐτοῦ ὡς
 καταργονών, καὶ ἐπάρῃ ἐπ' ἐμαυτὸν καλάραν, καὶ ἔκ εὐλογίας
 εἴπῃ δὲ αὐτῷ καὶ μήτιρ' Ἐπ' ἐμὲ ἡ κατὰρα σου τέκνον' μόνον ἐπά-
 κησόν με τῆς φωνῆς, καὶ πορευθεὶς ἐνεγκέ μοι. Πορευθεὶς δὲ ἐλάβες, καὶ
 ἔνεγκες τῇ μητρὶ καὶ ἐποίησεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐδόματα, &c.* Quæ
 omnia August. commemorat ser. 4. to. 5. col. 17. b.
 his verbis : *Ne contingat me, & compalpet pater meus, &
 intelligat, quia ego sum Jacob, & adquiram non benedictio-
 nem, sed maledictionem. Dixit mater : Vade, fili, audi
 me ; maledictio tua super me sit..... Perrexit, & attulit duos
 hædos ; fuitque, & apposuit patri suo.*

¶ 15. Gr. *Καὶ λαβὼσα Ῥεβέκκα τὴν σολὴν Ἡσαὺ τῆ
 ὑπὸ αὐτῆς τῇ πρεσβυτέρῃ τῇ καλῇ, ἡ ἦν παρ' αὐτῇ ἐν τῷ οἴκῳ,
 ἐνέδουξεν, &c.* Quæ autem ibi Hieron. *vestimenta* vocat,
 Ambrosius l. 2. de Jacob, c. 2. col. 461. c. *solum* dicit,

K ij

Hieron. ubi sup. sui majoris, quæ erant desiderabilia valde apud se se habebat domi, induit eum :
domi.....

VULGATA NOVA.

16. pelliculasque hædorum circumdedit manibus,
& colli nuda protexit.

17. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat,
tradidit.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

And. l. de pred.
apud Fro p. p. 1. c.
21. col. 105. d.

18..... Et dicit : Pater ? At ille : Quis es tu fili ?

18. Quibus illatis, dixit : Pater mi ? At ille
respondit : Audio. Quis es tu fili mi ?

19..... Ego sum primogenitus tuus Esaü : feci
sicut locutus es mihi.....

19. Dixitque Jacob : Ego sum primogenitus
tuus Esaü : feci sicut præcepisti mihi surge, sede,
& comede de venatione mea, ut benedicat mihi
anima tua.

Ambros. de fug. sac.
c. 8. 437. d.

20..... Quid est hoc quod tam citò invenisti,
fili mi ? (Respondit Jacob :) Quod tradidit Domi-
nus Deus tuus in manus meas.

20. Rursumque Isaac ad filium suum : Quo
modo, inquit, tam citò invenire potuisti, fili mi ?
Qui respondit : Voluntas Dei fuit ut citò occur-
reret mihi quod volebam.

Idem de Jacob, l.
2. c. 2. 462. a.

22..... Vox quidem, vox Jacob : manus autem,
manus Esaü.

22. Accessit ille ad patrem, & palpato eo
dixit Isaac : Vox quidem, vox Jacob est : sed ma-
nus, manus sunt Esaü.

23..... Vide Not.

23. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus
similitudinem majoris expresserant. Benedicens
ergo illi,

Aug. ser. 4. t. 5.
22. a. b.

24..... Tu es filius meus Esaü..... Ego.

24. ait : Tu es filius meus Esaü ? Respondit :
Ego sum.

25. Et dixit : Appone mihi, & manducabo
de venatione tua, fili, & benedicat te anima
mea.....

25. At ille : Affer mihi, inquit, cibos de vera-
tione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea.
Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam
vinum : quo hausto,

26..... Vide Not.

26. dixit ad eum : Accede ad me, & da mi-
hi osculum, fili mi.

Aug. ibid.

27. Et accessit, & osculatus est eum, & odo-
ratus est odorem vestis ejus, & benedixit eum,
& dixit : Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni,
quem benedixit Dominus.

27. Accessit, & osculatus est eum. Statim-
que ut sensit vestimentorum illius fragrantiam,
benedicens illi, ait : Ecce odor filii mei sicut odor
agri pleni, cui benedixit Dominus.

Aug. l. 16. de civ.
Dei, c. 37. t. 7.
448. c. d.

28. Et det tibi Deus de rore cœli, & de uber-
tate terræ, & multitudinem frumenti & vini.

28. Det tibi Deus de rore cœli, & de pingue-
dine terræ, abundantiam frumenti & vini.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

juxta Græc. Hanc stolam, inquit, Ecclesie typo Rebecca protulit, & dedit filio juniore stolam veteris Testamenti. Item l. de inst. virg. to. 2. col. 271. c. Et tu ergo sume stolam illam..... atque indu te, & hujusmodi epulas adfer ad patrem.

¶ 18. Εἶπε δὲ Πάτερ ὁ δὲ εἶπεν Ἰακώβ Ἐγώ τίς εἶ τοῦ τέκνου ; dixit autem : Pater : ille vero dixit : Ecce ego : Quis es tu fili ?

¶ 19. Græc. Ἐγώ Ἡσαὺ ὁ πρωτότοκος ὃς πεποίημα, &c. ut in Lat.

¶ 20. Hæc primò leguntur Gr. Εἶπε δὲ Ἰσαὰκ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, quibus respondent ista Ambrosii : Unde miratus pater, ait ; reliqua Græca sic habentur : Τὸ τέκνον ὁ ταχὺ εὑρεῖς, ὡς τέκνον ; ὁ δὲ εἶπεν Ὁ παρὲς δαυὲς Κύριος ὁ Θεὸς ἐν ἔργῳ ἡμῶν. Quid hoc quod citò invenisti, ὁ fili ? at ille dixit : Quod tradidit Dominus Deus tuus coram me. Ambros. tamen l. 1. de Cain & Ab. c. 8. col. 198. e. legit ut sup. Quid est hoc quod tam citò invenisti, fili ? & ille respondit : Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas : & infra c. 9. col. 199. f. Quoniam tradidit ea Dominus Deus in manus meas. Item epist. 8. to. 2. col. 785. c. 786. a. Quid est quod tam citò invenisti, fili ? qui dixit : Quod tradidit, &c. ut sup. Vide etiam l. de institut. virg. col. 271. d.

¶ 22. Idem in Græco. Hieron. quoque ep. ad Damas. to. 2. col. 569. a. legit : Vox quidem, vox Jacob est, &c. ut sup. sed in Mss. quibusdam sic : Vox hæc, vox Jacob est ; in aliis, Vox, vox Jacob est.

¶ 23. In Græco sic : Καὶ οὐκ ἐπέγνω αὐτὸν, ἥσαν γὰρ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ὡς αἱ χεῖρες Ἡσαὺ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ διαφέραι. & εὐλόγησεν αὐτόν. Quò spectant illa Augustini, l. 16. de civit. Dei, c. 37. col. 448. b. Vult benedicere filium majorem, & pro illo nesciens benedicit minorem, pro fratre majore qui erat pilosus, se paternis manibus supponentem, hædum sibi pelliculis coaptatis. Vid. etiam ser. 4. to. 5. col. 20. e. ubi sic : Consilium dæ ut accipiat ille pelles hædi-

nas, & accedat ad patrem. Majorem querit pater, & minorem benedixit : & supra col. 17. c. Quia non illum agnoscebat in voce, tetigit, invenit pilos, quia pelliculis hædorum circumdederat mater brachia ejus : & ser. 5. to. 5. col. 31. b. Et sic illum benedixit pater, palpsans brachia ipsius, & inveniens hirsutum.

¶ 24. Ita August. habet : Ipse Isaac ad Jacob : Tu es filius meus Esaü ? Respondit Jacob : Ego. In Gr. Καὶ εἶπε Σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἡσαὺ ; ὁ δὲ εἶπεν Ἐγώ.

¶ 25. In Græco, pro appone, legitur, προσάγε, affer, & pro & benedicat, ἵνα εὐλογήσῃ, ut benedicat ; cætera quadrant ad verbum. August. addit in fine, antequam meritar, ex anteced. ¶ 7.

¶ 26. Ambros. l. de instit. virg. to. 2. c. 16. col. 271. alludens, dicit : Et dicat tibi : Accede ad me, filia. August. serm. 4. to. 5. col. 22. a. addit : Admove mihi osculum. Gr. ἐγγίσσον μοι, & φιλῶν με τέκνον.

¶ 27. Gr. primo loco sic habet : Καὶ ἐγγίσας, ἐφίλησεν ; & accedens osculatus est ; subinde loco vestis, τῶν ἱματίων, vestimentorum ; cætera concordant. Ambros. etiam l. 2. de Jac. c. 2. to. 1. col. 462. a. hab. Et odoratus est odorem vestimentorum ejus : & l. de fug. sac. c. 8. col. 437. e. Ecce odor filii mei tanquam odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Vid. etiam l. 2. de Jac. c. 1. col. 459. f. & l. de Isaac, c. 5. col. 370. e. & l. de instit. virg. to. 2. col. 271. d. & l. de ob. Valent. col. 1192. e. Vet. Iren. Interp. legit similiter : Ecce odor filii mei quasi odor agri pleni, quem benedixit Deus. Item Cypri. l. 1. Testim. col. 281. b. Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Acciunt Hilar. in Pl. 121. col. 388. e. August. l. 16. de civit. Dei, c. 37. to. 7. col. 448. c. d. Et Auctor. l. de promiss. part. 1. c. 21. col. 106. a. nisi quòd Hilar. in fine habet, Deus, alii duo, Dominus, & Gr. Κύριος.

¶ 28. Ita in Græco ad verbum, excepta voce una, πύοντος, pinguedine, pro ubertate. Idem August. serm.

29. Et serviant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30. Vix Isaac sermonem impleverat: & egresso Jacob foras, venit Esau.

31. costosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua.

32. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau.

33. Expavit Isaac stupore vehementi: & ultra quam credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquam tu venires? benedixique ei, & erit benedictus.

34. Auditis Esau sermonibus patris, irrugit clamore magno: & confternatus, ait: Benedic etiam & mihi, pater mi.

35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulentus, & accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit: Justè vocatum est nomen ejus Jacob: supplantavit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundò suoripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Nunquid non reservasti, ait, & mihi benedictionem?

37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum

29. Et serviant tibi gentes, & adorent te principes: & fiere dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui: qui maledixerit te, maledictus: & qui benedixerit te, benedictus.

30.... Vide Not.

31.... Exsurgat pater meus, & manducet de venatione filii sui: ut benedicat me anima tua.

32. Dixit Isaac.... Quis es tu? Et ille: Ego sum Esau filius tuus major.

33. Expavit autem Isaac pavore magno valde... Quis ergo venatus est mihi venationem, & intulit mihi, & manducavi ab omnibus anrequam tu venires? & benedixi eum, & sit benedictus.

34. Factum est autem, ut audivit Esau verba Isaac patris sui, exclamavit voce magna, & dixit: Benedic & me, pater.

35. Et dixit illi: Venit frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam.

36. Et dixit Esau: Justè vocatum est nomen ejus Jacob: supplantavit enim me jam bis: & primogenita mea accepit.

37. Respondit autem Isaac, & dixit ad illum:

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

4. to. 5. col. 22. f. sic legit: Et dabit tibi Dominus de rore calis desuper, & ab uberitate terre, & multitudinem frumenti & vini. Edit. etiam Compl. pro d'au, det, habet, d'au, dabit, & Ms. Alex. ad vocem εἰσάγει, calis, addit αὐθεν, desuper, ut supra. Verus Iren. Interp. l. 5. c. 33. p. 332. d. legit: Det tibi Deus de rore calis, & a fertilitate terre, multitudinem tritici & vini. Cypr. l. 1. Testim. p. 281. b. Et det tibi Deus de rore calis, & a fertilitate terre, multitudinem frumenti, & vini, & olei. Idem Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. p. 306. a. Terul. verò l. 3. contr. Marc. p. 680. c. Det tibi Deus de rore calis, & de opimitate terre, quam vocem, opimitatem constanter adhibet. Ambros. l. de insit. virg. c. 16. to. 2. col. 271. d. Det tibi Deus a rore calis desuper, & ab uberitate terre abundantiam. Junil. Afric. l. 2. de part. divin. leg. c. 21. col. 348. a. Dabit tibi Deus de rore calis, & de pinguedine terra plenitudinem frumenti & vini. Nota in edit. Compl. deesse nai, post vocem terra.

29. Apud ad Græcum, nisi hoc excipias, & qui benedixerit, pro quo, & d'εὐλογῶν, qui autem, &c. Idem August. serm. 4. to. 5. col. 22. f. g. sic habet: Et servient tibi gentes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui: qui maledixerit te, maledictus erit; & qui benedixerit te, benedictus erit. Similiter hab. Cypr. l. 1. Testim. p. 281. b. Et servient tibi gentes, & adorabunt te principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui: & qui te maledixerit, erit maledictus; & qui te benedixerit, benedictus. Vet. autem Iren. Interp. l. 5. c. 33. p. 332. d. ut supra: Et serviant tibi gentes, & adorent te principes, & esto (Gr. γίγῃ) dominus fratris tui; & adorabunt te filii patris tui: qui maledixerit te, maledictus erit; & qui benedixerit te, benedictus erit. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. col. 106. a. Et serviant tibi gentes, & adorabunt te (Ms. Alex. cum edit. Compl. προσκυνηταί) principes, & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filii patris tui; & qui te benedixerit, erit benedictus; & qui te maledixerit, erit maledictus. Ambros. l. de insit. virg. to. 2. col. 271. e. Qui maledixerit tibi, maledictus erit; & qui benedixerit te, benedictus erit.

30. In Gr. sic: Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ πᾶσαι δαῖτα Ἰακώβ εὐλοῖται τὸν υἱὸν αὐτοῦ, & ἐγένετο, ὡς ἂν ἐξήλθεν Ἰακώβ.... & Ησαὺ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἑσπρας. Quibus alludens Ambros. l. 2. de Jacob, col. 462. b. ait: Celebrata benedictione, postea senior frater advenit. Similiter August. serm. 5. to. 5. col. 31. c. Venit ille qui ierat ad venationem, apportans quod pater jufferat.

31. In Græco primum: Καὶ εἰπὼν πρὸς αὐτὸς ἐδέξατο, & προσέειπε τῷ πατρὶ αὐτοῦ, & εἰπὼς τῷ πατρὶ Ἀναστῶ, &c. ut in Lat. Eadem memorat August. serm. 4. col. 18. c. dicens: Venit ille servus, & offert quod jussit pa-

ter: & infra, col. 20. f. Venit major, & dicit: Ecce pater, manduca; sicut jussisti mihi, feci: & serm. 5. col. 31. c. Et dicit: Pater, manduca, sicut voluisti.

32. Similiter hab. idem August. ser. 4. col. 20. f. Dicit ille: Quis es tu? Respondit: Ego sum filius tuus major Esau. In Gr. Καὶ εἰπὼν αὐτῷ Ἰακώβ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τίς εἶ; ὁ δὲ εἶπεν Ἐγὼ εἰμι ὁ υἱὸς σου ὁ πρωτότοκος Ἡσαὺ.

33. August. ibid. Quod habent, inquit, Latini codices: Expavit, &c. Græci habent, Ἐξέστη δὲ Ἰακώβ ἐκστασιν μεγάλῃν ἐπὶ φόβῳ. Nunc etiam ita legitur in omnibus Græcis, additurque, Καὶ εἶπε τὴς, &c. ut in Lat. verbum pro verbo; loco tamen, sit benedictus, habetur εὐλογημένος εἶσαι, benedictus erit; at in Ms. Alex. non εἶσαι, sed εἶσω, ut sup. August. ser. 4. to. 5. col. 23. a. b. iisdem alludit, dicens: Respondens autem Isaac, dixit ad Esau: Quis ergo venatus est mihi venationem, & intulit mihi? benedictus sit: & sup. col. 20. f. Et quis est ille a quo jam manducavi, & benedixi eum? & benedictus erit. Item ser. 5. col. 31. c. Quis est autem jam qui attulit mihi escam, & manducavi, & benedixi illum? & benedictus est. Auctor l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. col. 106. b. sic habet: Et quis est qui venatus est mihi, & intulit priusquam tu introires, & benedixi illum? & benedictus est.

34. Idem Græcè, hoc addito, & πικρὰν ἐπὶ φόβῳ, & amara valde, ad vocem, magna, nec non δὲ, nunc, post benedic.

35. Gr. Εἶπεν δὲ αὐτῷ Ἐλθὼν ὁ ἀδελφός σου.... ἐδάξας, &c. ut in Lat. Rectè Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. col. 462. c. Ait Isaac: Frater tuus veniens cum dolo, accepit benedictionem tuam. August. verò ser. 4. to. 5. col. 18. c. constanter, Venit frater tuus cum dolo, & abstulit benedictionem tuam. Item Tichon reg. 3. col. 55. c. cum Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 21. Venit frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam.

36. Eadem leguntur Græcè, præter hoc, ἰδὲ δ'εὐτερον τῷτο, ecce secundò jam, pro jam bis; at in Ms. Alex. ac edit. Ald. ἰδὲ δ'εὐτερον τῷτο, & in Compl. simpliciter, ἰδὲ δ'εὐτερον, absque τῷτο, nec usquam additur nomen Esau, post dixit. Similiter habet Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 531. d. Et dixit Esau: Justè vocatum est nomen ejus, Jacob; supplantavit enim me ecce secundo; subinde Græc. addit: Καὶ εἶπεν Ἡσαὺ τῷ πατρὶ αὐτοῦ Οὐχ ὑπελάμβαν μοι εὐλογίαν πᾶτερ; seu cum Mi. Oxon. υπελαβὼν μοι εὐλογία; quò spectant ista Augustini, serm. 5. to. 5. col. 31. d. Cum ille diceret: Nunquid finitæ sunt benedictiones? Benedic & me.

37. Priora ista: Respondit autem Isaac, & dixit ad illum, cum postremis: tibi autem quid faciam, fili &c.

Aug. ubi sup.

Anon. de pred. Dei, ap. Prosp. p. 1. c. 21. 106. a.

Aug. ser. 5. t. 5. 31. c.

Aug. quest. 80. in Gen. 2. 252. c. Idem l. 16. de civ. Dei, c. 37. t. 7. 448. g.

Aug. ser. 4. t. 5. 23. a. b.

Aug. ser. 4. t. 5. 23. b. Ambros. de frag. sec. c. 8. 437. f.

Aug. ser. 4. t. 5. 23. c.

Sup. 25. 33.

Jul. Firmic. de errore profan. relig. c. 19. p. 171. g. Dominum tuum feci illum, & omnes fratres ejus feci servos: tritico & vino confirmavi illum: tibi autem quid faciam, fili?

Ambr. de parad. 178. d. 38. Et dixit Esaü ad patrem suum: Nunquid una benedictio tibi est, pater? benedic tamen & me, pater. Cum strangulatus esset Isaac....
Aug. ser. 4. t. 5. 21. g. 23. f. 39. Respondit autem Isaac, & ait illi: Ecce à fertilitate terræ erit habitatio tua, & à rore cœli desuper.

Ambr. ep. 77. 2. 2. 1090. c. 40. Et super gladium tuum vives, & servies fratri tuo: erit autem cum deposueris & solveris jugum illius à collo tuo.

Hieron. ep. ad Damian. quæst. 3. 569. c. 41.... Appropinquent dies passionis patris mei, ut interficiam Jacob fratrem meum.

42.... Vide Not.

Ambr. de fug. sec. 1. 4. 426. b. 43.... exurgens fuge in Mesopotamiam....

44.... Vide Not.

Ibid. 427. b. 45.... mittam ad te, & accersiam te inde....

constitui, & omnes fratres ejus servituti illius subjugavi: frumento & vino stabilivi eum, & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?

38. Cui Esaü: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque obsecro ut benedicas. Cumque ejulatu magno fleret,

39. motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper, Hebr. 11. 20.

40. erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies: tempusque veniet, cum excutias & solvas jugum ejus de cervicibus tuis.

41. Oderat ergo semper Esaü Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum. Abd. 1. 10.

42. Nunciata sunt hæc Rebecca: quæ mitens & vocans Jacob filium suum, dixit ad eum: Ecce Esaü frater tuus minatur ut occidat te.

43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & confurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran:

44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,

45. & cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum: postea mittam, & adducam te inde huc: cur utroque orbabor filio in uno die?

46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere, Sup. 26. 35.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ab August. sumpta sunt; alia intermedia ex Julio Firmico; cuncta Græco non parum similia: ita enim se habet: Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰσαὰκ, εἶπε τῷ Ησαῦ· Εἰ κύριον αὐτὸν πεποίηκά ὧς, καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ποιήσας αὐτῷ οἰκίας, οὕτω καὶ εἰς ἐμὴν ἐξυργάζα αὐτόν· σοὶ δὲ τί ποιήσω τέκνον; August. loco cit. sic habet: Dominum illum tuum feci, & omnes fratres ejus servient illi: & ser. 5. col. 31. d. Cum illum talem feci, tibi quid habeo dare? & ser. 4. col. 21. g. Quid tibi facturus sum? Ista verò de sermonibus, ubi sensus plerumque magis redditur, quàm verba.

38. Græc. Εἶπε δὲ Ησαῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· Μὴ εὐλόγησάς με ὡς, πατήρ; εὐλόγησας δὴ καὶ ἐμὴν οἰκίαν, πατήρ. Καταυχέσας δὲ Ἰσαὰκ, ἀνέβησεν φωνῇ Ἠσαῦ, καὶ ἐλάλησεν. Rursus habet Augustin. ser. 4. col. 21. g. Benedic & me pater; non enim una tibi est benedictio: & ser. 5. col. 31. d. Benedic & me pater: & extorsit, & accepit benedictionem: & ser. 4. col. 23. f. Cum strangulatus esset Isaac, id est, cum coactus esset; & infra, 26. d. Quare suggillatus Isaac, benedixit? jam enim necessitate jam coactus pater ejus, &c. Similiter apud Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. p. 462. d. Et ipse ut benediceretur cogendo elicit, & impetravit.

39. Idem August. infra, col. 26. d. Dixit illi: Ecce ab ubertate terræ erit tibi habitatio, & à rore calis: & ser. 5. col. 31. d. Accepit benedictionem.... à rore calis, & fertilitate terræ omnem abundantiam. Tertul. verò l. 3. contr. Marc. p. 680. c. sic habet: De opimitate terra erit inhabitatio tua, & à rore calis. Ambros. epist. 77. col. 1090. c. Ecce ab ubertate terræ erit tibi habitatio, & à rore calis summo. Græc. Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰσαὰκ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ· Ἰδὲ ἀπὸ τῆς πλοῦτης τῆς γῆς ἔσαι ἡ κατοικησὶς σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσης τῆς ὕδατος ἀναβῇ.

40. Eadem rursus legit Ambros. l. 2. de Jac. c. 3. to. 1. col. 462. f. 463. d. & in Pl. 118. col. 1002. f. Similiter in Gr. καὶ ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήσῃ, καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις· ἔσαι δὲ ἡνίκά σου κατέλθῃς καὶ ἐκλύσῃς τὸν, &c. ut supr. Rectè August. ser. 4. to. 5. col. 24. a. b. Et in gladio tuo vives, & fratri tuo servies: erit autem

cum deposueris, & solveris jugum de collo tuo. Item ser. 5. col. 31. d. Et servies fratri tuo; & erit tibi sic, cum solveris jugum ejus à cervice tua. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 531. c. primò sic habet ex Hebræo: Et fratri tuo servies: & erit quando depones, & solves jugum illius de collo tuo. Subinde addit: Secundum autem septuaginta Interpretes, qui dixerunt: Erit autem cum deposueris, & solveris jugum de collo tuo: videtur pendere sententia, nec esse completa.

41. Hieron. ibid. primò sic habet: Appropinquens dies passionis patris mei, & occidam Jacob fratrem meum: paulò verò post ita: Appropinquent, inquit, dies passionis patris, ut interficiam fratrem meum; ex quibus duobus unum confeci, Græco similis, in quo sic: Εἶπε δὲ Ἠσαῦ ἐν τῇ διαβολῇ αὐτοῦ· Ἐγγίστασθαι αἱ ἡμέραι τῆς πένθους τοῦ πατρὸς μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου. Huc etiam redeunt quæ Ambros. narrat l. 2. de Jac. c. 4. to. 1. col. 463. f. dicens: Hinc orta est invidia, & minabatur Esaü, quòd post obitum patris fratrem occideret.

42. Græc. sic pergit: Ἀπρωγέλη δὲ Ῥεβέκκα τὰ ῥήματα Ἠσαῦ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ πέμψαζα ἐκάρεσεν Ἰακώβ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν νεώτερον, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἰδὲ Ἠσαῦ ὁ ἀδελφός σου ἀπειλεῖ σοὶ τὴν ἀποκτείναν σε. Quibus alludens August. quæst. 81. in Gen. to. 3. col. 398. d. ait: Quomodo annuntiata vel renuntiata sunt verba Esaü Rebecca, quibus comminatus est occidere fratrem suum, cum Scriptura dicat: Hoc enim in sua cogitatione dixisse.

43... 44... 45. Ita in Gr. Νῦν ἐν τέκνῳ, ἀλλ' ὄν μου τῆς φωνῆς, καὶ αἰσθὰς ἀπόδρασι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.... καὶ ἀνέβησεν μετ' αὐτὴν ἡμέρας τινὰς, ἕως τῆς ἀποσπένθαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν τῷ ἀδελφῷ σου.... καὶ ἀποσπένθαι μετὰ πέμψομαι σε ἐκείθεν, &c. quibus respondent ista ex Auctore op. imp. in Matth. hom. 1. p. 13. a. Fili, audi me, & fuge in Mesopotamiam, donec quiescat ira fratris tui. Item ista ex Hieronymo, l. contr. Helvid. to. 14. part. 2. col. 139. c. Jacob fratris insidias metuens, Mesopotamiam perrexit.

CAPUT XXVIII.

VULGATA NOVA.

1. **V**ocavit itaque Isaac Jacob, & benedixit eum, præcepitque ei dicens : Noli accipere conjugem de genere Chanaan :

2. sed vade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet : ut sis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te : ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo.

5. Cumque dimisisset eum Isaac, postestus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebecca matris suæ.

VULGATA NOVA.

6. Videns autem Esaü quoddam benedixisset pater suus Jacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret ; & quoddam benedictionem præcepisset ei, dicens : Non accipies uxorem de filiabus Chanaan :

7. quoddam obediens Jacob parentibus suis, isset in

VULGATA NOVA.

10. Igitur egressus Jacob de Bersabee, pergebat Haran.

11. Cumque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

12. Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum : Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam,

13. & Dominum innixum scalæ dicentem sibi : Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac : Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.

VERSIO ANTIQUA.

1..... Non accipies uxorem ex filiabus Chanaanorum :

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. 1. 7. 449. b.

2. surgens *fuge in Mesopotamiam, in domum Bathuel patris matris tuæ, & fume tibi inde uxorem de filiabus Laban fratris matris tuæ.

* l. vade.

3. Deus autem meus benedicat te, & augeat te, & multiplicet te : & eris in congregationes gentium.

4. Et det tibi benedictionem Abrahæ patris tui, tibi, & semini tuo post te : ut hæres fias terræ incolatus tui, quam dedit Deus Abrahæ.

5..... & exiit in Mesopotamiam Syriæ.....

Aug. Locut. 101. 1. 3. 332. b.

Syriam :

8. probans quoque quoddam non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus :

9. ivit ad Isinaëlem, & duxit uxorem, absque iis quas prius habebat, Maheleth filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabaioth.

VERSIO ANTIQUA.

10. Et exiit Jacob à puteo Jurationis, & profectus est in Charram.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. 1. 7. 449. c.

11. Et devenit in locum, & dormivit ibi, occiderat enim sol : & sumpsit ex lapidibus loci, & posuit ad caput suum, & dormivit in loco illo.

12. Et somniavit : & ecce scala stabilita super terram, cuius caput pertingebat ad cælum : & Angeli Dei ascendebant, & descendebant per illam :

13. & Dominus incumberebat super illam, & dixit : Ego sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac : noli timere : Terram, in qua tu dormis super eam, tibi dabo illam & semini tuo.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Similiter Ambrosius in Ps. 43. to. 1. col. 895. e. & epist. 19. to. 2. col. 842. e. Non accipies uxorem à filiabus Chanaanorum. Sic etiam in Græco.

¶ 2. Ita è Græco ad verbum. Augustus autem quæst. 82. in Gen. to. 3. col. 398. e. ait : Quod habent Latini codices, Isaac dicente filio suo : Vade in Mesopotamiam in domum Bathuel patris matris tuæ, & fume inde tibi uxorem : Græci codices non habent, vade, sed fuge, hoc est, ἀπόδρα. Similiter Ambrosius l. de fug. sæc. c. 4. to. 1. col. 426. d. Suscepit Rebecca (c. 27. §. 43.) Et fuge, inquit, in Mesopotamiam : Isaac dicit : Surgens, vade in Mesopotamiam in domum Bathuel. Item epist. 19. to. 2. col. 842. e. Vade in Mesopotamiam in domum Bathuel & ejus tibi adquirit copulam. Vide etiam in Ps. 43. to. 1. col. 895. e.

¶ 3. Idem Græcè.

¶ 4. Similiter habet idem Augustus. Locut. 100. de Gen. to. 3. col. 332. b. Et det tibi benedictionem patris tui Abraham. Ita quoque in Græco, præter unum, με, mei, loco est, tui. In Ms. tamen Alex. legitur, τὸ πατρός σου reliqua concordant ad verbum.

¶ 5. Græcè.... Καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν πρὸς Λαβὰν, &c. omittit voce, Συρίας, quæ tamen additur infra §. 6. & 7. atque etiam nunc legitur §. 5. in quibusdam Græcis, uti sup. §. 2. in Ms. Alex. hanc autem olim defuisse in LXX. auctor est Augustus. ibid. dicens : Quasi Mesopotamia dicatur nisi Syriæ, quamvis, inquit, hoc Septuaginta non habere perhibeantur, Syriæ, sed cum asterisco scriptum est.

¶ 10. Ita rursus habet Augustus. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. e. f. nec aliter in Græco.

¶ 11. Eadem leguntur Græcè, præter unum, ἀπέναντι τοῦ τόπου, occurrit loco, pro devenit in locum ; al. ἀπέναντι τοῦ τόπου. Idem Augustus. l. de unit. Eccl. to. 9.

col. 345. a. sic habet : Et devenit in locum, & dormivit in loco illo, quoniam solis occasus erat : & sumpsit lapidem ex lapidibus loci, & posuit, &c. ut sup. Cypr. etiam l. 2. Testim. p. 292. b. memorat lapidem, quem posuit Israel ad caput suum.

¶ 12. Eadem iterum refert Augustus. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. excepto uno, & visum vidit, loco & somniavit. In Græco Καὶ ἐνυπνιάσθη, deinde sic : & ἰδὲ καὶ ἐνυπνιάσθη ἐν τῇ γῇ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀνέστη εἰς τὸν οὐρανόν, & οἱ ἀγγέλων.... & κατέβησαν ἐπ' αὐτήν. In Ms. Alex. ἐπ' αὐτὴν, in edit. Compl. ἐπ' αὐτήν. Eadem narrat Tertullianus l. 3. contr. Marc. p. 680. c. Jacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cælum, & angelos alios ascendentes, & alios descendentes. Item Cypr. l. 2. Testim. p. 292. b. Et dormiens (Jacob) videt scalam ad cælum pertingentem, in qua constitutus erat Dominus : & angeli ascendebant, & descendebant. Ambrosius quoque in Pl. 1. to. 1. col. 744. f. hæc habet : Sclavarium similem esse Scriptura nos docet pietatis ascensum, per quas vidit angelos Domini ascendentes & descendentes sanctus Jacob. Augustinus op. imp. in Matth. hom. 2. p. 27. a. Cum fingeret, inquit, Jacob ante fratrem suum Esaü, & venisset ad vespertum, vidit somnium tale : scala posita erat, cuius caput pertingebat usque ad cælum ; & angeli ascendebant, & descendebant per eam.

¶ 13. Idem Græcè, præter hæc pauca quæ variant : ὁ δὲ Κύριος ἐπέσχετο.... ἡ γῆ ἐπ' ἧς οὐ κατέβηδες, &c. Eadem iterum legit Augustus. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. hoc excepto, Ego sum Dominus Deus : at l. 1. contr. epist. Parmen. to. 9. fortè ex Tichonio, sic habet : Ego Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, ne timeas : Terram enim supra quam tu dormis, tibi dabo & semini tuo. Augustinus op. imp. in Matth. hom. 2. col. 27. a. Dominus autem recumberebat super eam. Tertullianus l. 3. contr. Marc. p. 680. c. Innixum dicit desuper Dominum. Augustinus l. de promiss. p. 1.

*Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 38. t. 7. 449. f. 8. * inf. in.* 14. Et erit semen tuum sicut arena terræ : & dilatabitur super mare, & in Africum, & in Aquilonem, & * ad Orientem : & BENEDICENTUR IN TE omnes tribus terræ, & in semine tuo.

15. Et ecce ego sum tecum custodiens te in omni via quacumque ibis, & reducam te in terram hanc : quia non te derelinquam, donec faciam omnia quæ tecum locutus sum.

16. Et surrexit Jacob de somno suo, & dixit : Quia Dominus est in loco hoc, ego autem nesciebam.

17. Et timuit, & dixit : Quàm terribilis est locus hic ! non est hoc nisi domus Dei, & hæc porta est cœli.

18. Et surrexit Jacob, & sumpsit lapidem quem supposuit ibi ad caput, & statuit illum in titulum, & superfudit oleum in cacumen ejus.

Aug. quest. 85. in Gen. t. 3. 398. g. 19. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Dominus Dei ; & Ulammaüs erat nomen civitatis ante.

Hieron. l. 3. cont. Pelag. t. 4. p. 537. f. 20..... Si fuerit Dominus Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego pergo, & dederit mihi panem ad manducandum, & vestimentum ad operiendum,

21. & reducerit me cum salute in domum patris mei : erit mihi Dominus in Deum,

22. & lapis iste, quem posui in titulum, erit mihi Domus Dei : & omnium quæcunque dederis mihi, decimas offeram tibi.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

c. 23. ap. Prosp. p. 107. e. addit : Terram, in qua dormis, tibi dabo eam, & semini tuo post te.

¶ 14. Optimè sibi constat Aug. l. 4. contr. Crescon. co. 9. col. 521. c. ubi eadem prorsus habet quæ supra : eadem quoque tum l. de unit. Eccl. to. 9. col. 345. f. tum l. 1. contr. epist. Parmen. col. 13. a. nisi quod hoc posteriori loco, pro dilatabitur super mare, legit, replebitur in mare ; altero verò de unit. Eccl. multiplicabitur supra mare. Idem in Collat. Carthag. p. 392. a. cum verbo multiplicabitur, ac præterea in Africam, loco in Africum. Græc. πρὸς τὴν ἐπὶ τὰς ἀφ᾽ ἀνατολῆς, & ἡλβ, & βορρᾶν, &c. ut in Lat. Mf. Alex. ἐπὶ ἡλβ, & ἐπὶ βορρᾶν.

¶ 15. Similiter habet ad verbum idem August. l. de unit. Eccl. to. 9. col. 346. c. item locut. 102. de Gen. to. 3. col. 332. c. ab hoc, non derelinquam. Nec dissimile quid Græc. præter hoc ultimum, ὅσα ἐλάττωσά σοι, quæcunque locutus sum tibi.

¶ 16. Optimè è Græco. Eadem iterum legit August. tum quest. 85. in Gen. to. 3. col. 398. e. tum locut. 103. de Gen. col. 332. c. hic tamen pro nesciebam, scribit, ignorabam. Gr. οὐκ ᾔδειν utrobique verò, quis est Dominus, è Græco ὅτι ἐστὶ Κύριος.

¶ 17. August. quest. 83. in Gen. to. 3. col. 398. e. Et timuit, & dixit : Quàm terribilis locus hic ! hoc non est, nisi domus Dei ; & hæc porta est cæli. Rectè quidem, hoc non est, juxta Græc. οὐκ ἐστὶ τὸ τοῦ, licet loco sup. de civit. Dei legatur in edit. non est hic, sed contr. Mf. fidem, qui illic etiam ferunt, non est hoc. Tertul. l. 3. contr. Marc. p. 681. a. sic : Quàm terribilis est locus iste ! non est aliud, sed ades Dei ; & hæc porta cæli. Hieron. verò quest. Hebr. in Gen. to. 2. col. 532. a. Quam terribilis est locus iste ! non est hic nisi domus Dei ; & hæc porta cæli. Aut. op. imp. in Matth. hom. 2. p. 27. a. Quam formidolosus locus est hic ! non est aliud hic, nisi domus Dei, & porta cæli. Item apud Hilar. l. 5. de Trin. col. 865. b. Et domus Dei, & porta cæli locus esse hic visionis ostenditur. In Gr. καὶ ἐπορεύθη, & εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ὅτι, ἀλλ' ἡ οἰκὸς Θεοῦ, & αὐτὴ ἡ πόλις τῆς ἐραῆς.

¶ 18. Gr. καὶ ἀνέσθη Ἰσραὴλ τὸ πρωῒ, & ἐλάβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκεν ἐκεῖ πρὸς κεφαλὴς αὐτοῦ, & ἐθηκεν αὐτὸν στήθην, & ἐπέθηκεν, &c. ut in Lat. Eorundem meminit August. denuo quest. 84. in Gen. to. 3. col. 398. f. dicens : Statuit lapidem Jacob, quem sibi ad caput posuerat, & conspuisit eum titulum, & perfudit illum oleo. Item Cypr. l. 2. Testim. p. 296. b. Lapidem consecravit, & unxit sacra-

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ : 12. 20. dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem : & BENEDICENTUR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Sup. 264

15. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, 4. & reducam te in terram hanc : nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16. Cùmque evigilasset Jacob de somno, ait : Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.

17. Pavensque, Quàm terribilis est, inquit, locus iste ! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Inf. 314

18. Surgens ergo Jacob manè, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum fundens oleum desuper.

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens : Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

21. reversusque fuero prosperè ad domum patris mei : erit mihi Dominus in Deum,

22. & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei : & omnium quæcunque dederis mihi, decimas offeram tibi.

mento unktionis.

¶ 19. Similiter habet idem August. l. 16. de civit. Dei, c. 38. col. 449. g. Et vocavit Jacob nomen loci illius, domus Dei. Hieron. verò quest. Hebr. to. 2. col. 532. a. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Bethel ; & Ulammaüs erat nomen civitatis priùs. Græc. καὶ ἐκάλεσε (Mf. Alex. addit, Ἰσραὴλ) τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐκεῖνης, οἰκὸς Θεοῦ (Aquila Βαβὴλ) & Οὐλαμμοῦ (Mf. Alex. Οὐλαμμαῖς, Mf. Oxon. cum ed. Ald. Οὐλαμμαῖς) ἢ ὄνομα τῆς πόλεως τῆς προτέρας. Hieron. ibid. Nunc loco nomen imponit, & vocat illum, Bethel, id est, domum Dei : qui locus vocabatur ante, Luza..... unde ridiculè quidam verbum Hebraicum, Ulam, nomen esse urbis putant ; cùm Ulam, interpretetur prius. Ordo itaque iste est lectionis : Et vocavit nomen loci illius, Bethel, & priùs Luza vocabulum erat civitatis. Augustin. verò quest. 113. in Gen. to. 3. col. 404. g. Animadvertendum est, inquit, tria jam nomina hujus civitatis commemorata : Ulammaüs, quod dictum est eam priùs vocatam.... & Bethel, quod nomen ipse imposuit, & interpretatur, domus Dei : & Luza, quod modo commemoratum est. Vid. infr. ad cap. 35. 6. 9.

¶ 20. Idem Hieron. epist. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 44. c. sic : Si fuerit Dominus meus mecum, & servaverit me in via hac, per quam ego iter facio ; & dederit mihi panem ad manducandum, & vestimentum ad vestiendum : &c. epist. ad Hebr. quest. 2. to. 4. part. 1. col. 172. b. Si fuerit Dominus Deus mecum, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad operiendum : & in Ezech. 46. to. 3. col. 1052. d. Si dederit mihi Dominus cibum ad vescendum, & vestem ad operiendum. Ambros. verò in Ps. 118. to. 1. col. 988. d. Si Dominus Deus mecum est, ut des mihi panem manducare, & vestem indui. In Gr. primum : καὶ ἡύξατο Ἰσραὴλ εὐχῆν, λέγων, quod August. quest. 85. in Gen. to. 3. col. 398. g. reddit per hoc, votum vocat : mox in Græco : Ἐὰν ἡ Κύριος ὁ Θεός μετ' ἐμὴν, & διαφυλάξῃ με ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἢ ἐργῷ πορεύομαι, & δώῃ μοι ἄρτον φαγεῖν, & ἱμάτιον περιβαλεῖσθαι.

¶ 21. Idem Græc. præter hoc : καὶ ἔσαι Κύριός μοι, & erit Dominus mihi.

¶ 22. Græc. καὶ ὁ ἄλφος αὐτός, ὃν ἔσθια σῆλην, ἔσαι μοι οἰκὸς Θεοῦ, & πάντων ὧν ἐάν μοι δώῃς ἐκείτην ἀποδεκατάω αὐτά σοι, Ambros. in Ps. 118. to. 1. col. 988. d. Omnium quæ das mihi, decimam decimabo tibi. Anon. ap. Ambros. to. 2. col. 2. b. Omnium quæ mihi dederis, decimam decimabo tibi. Vide etiam August. quest. 85. in Gen. to. 3. col. 398. g.

CAPUT XXIX.

VULGATA NOVA.

1. **P**rofectus ergo Jacob venit in terram Orientalem.

2. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur.

VULGATA NOVA.

5. Quos interrogans, Nunquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Sanusne est? inquit: Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7. Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date ante potum ovibus, & sic eas ad pascuum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascibat.

10. Quam cum vidisset Jacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: amovit lapidem quo puteus claudebatur.

11. Et adaquato grege, osculatus est eam: & elevata voce flevit,

12. & indicavit ei quod frater esset patris sui, & filius Rebecca: at illa festinans nuntiavit patri suo.

VULGATA NOVA.

13. Qui cum audisset venisse Jacob filium sororis suae, cucurrit obviam ei: complexusque eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem

VULGATA NOVA.

15. dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias,

VULGATA NOVA.

16. Habebat verò duas filias, nomen majoris, Lia: minor verò appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.

VULGATA NOVA.

20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies prae amoris magnitudine.

VULGATA NOVA.

21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus impletum est, ut ingrediar ad illam.

22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,

24. dans ancillam filiae, Zelpham nomine. Ad

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 5. Sic est in Græco.

¶ 7. In Græco deest, est, post nondum, & loco congregandi, exstat, συναχθῆναι, ut congregentur.

¶ 9. Græco, ἡ δὲ Ῥαχὴλ ἡ θυγάτηρ Λαβὰν ἤρχετο, &c. ut in Lat. Et ecce Rachel filia Laban veniebat, &c.

¶ 10. Græco, ita incipit: Ἐγένετο δὲ ὡς εἶδεν Ἰακώβ, ἅλθον ἐστὶν αὐτὸν ὡς εἶδεν Ἰακώβ, ἀπεκύνει, Et accedens Jacob revolvit. Hieron. l. contr. Helvid. col. 139. d. ut supra: Accelsit, & devolvit lapidem ab ore putei.

¶ 11. Græco, Καὶ ἐπέτιξε τὰ πρόβατα, &c. ut in Lat. Tom. I.

3. Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectionis gregibus rursum super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

VERSIO ANTIQUA.

5..... Nostis Laban filium Nachor?....

Aug. Locut. 104. t. 3. 332. c.

7..... Adhuc est dies multa, nondum est hora congregandi pecora.....

Item Locut. 105. 332. d.

9..... venit Rachel cum ovibus patris sui.....

Aug. quæst. 86. in Gen. t. 3. col. 399. a.

10..... cum vidisset Jacob Rachel, filiam Laban fratris matris suae..... accessit, & revolvit lapidem ab ore putei.

11. Et adaquavit oves Laban fratris matris suae: & osculatus est Jacob Rachel: & exclamans voce sua ploravit;

Hieron. l. contr. Helvid. t. 4. p. 2. col. 139. d.

12. & indicavit Rachel, quia frater est patris ejus, & quia filius Rebecca est.....

VULGATA NOVA.

tem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unius,

VERSIO ANTIQUA.

15. Dixit autem Laban ad Jacob: Quoniam frater meus es, non servies mihi gratis: dic mihi quæ sit merces tua.

Hieron. ubi sup.

VULGATA NOVA.

18. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.

19. Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quam alteri viro, mane apud me.

VERSIO ANTIQUA.

20. Et servivit Jacob pro Rachel annis septem: & erant in conspectu ejus velut pauci dies, eo quod diligebat illam.

Aug. quæst. 88. in Gen. t. 3. 399. c.

VULGATA NOVA.

quam cum ex more Jacob fuisset ingressus, facto manè vidit Liam:

25. & dixit ad focerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi?

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

August. quoque quæst. 87. in Gen. to. 3. col. 399. b. legit cum Hieron. Osculatus est Jacob Rachel, & exclamans voce sua, flevit.

¶ 12. Gr. Καὶ ἀπῆγγεν τῇ Ῥαχὴλ, ὅτι ἀδελφὸς τῆ πατρὸς αὐτῆς ἐστὶ, &c. ut in Lat. Apud August. quæst. 87. in Gen. to. 3. col. 399. b. sic: Et indicavit ei, quia frater est ejus, & quia filius Rebecca est.

¶ 15. Græco, Εἶπε δὲ..... τῷ Ἰακώβ, ὅτι γὰρ ἀδελφός με..... ἀπάγγειλόν μοι τίς ὁ μισθός σου ἐστὶ;

¶ 20. Similiter Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 48. c. Et servivit Jacob pro Rachel annis septem

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. quæst. 89.
in Gen. 399. c. f.

27. Consumma itaque septimanam istius : & dabo tibi & hanc pro opere quod operaberis apud me adhuc septem annos alios.

28. Fecit autem Jacob sic : & implevit septimanam ejus ; & dedit illi Laban Rachel filiam suam ipsi uxorem.

29. Dedit autem Laban Rachel filia suæ Balam ancillam suam, ei ancillam.

30. Et intravit ad Rachel : dilexit autem Rachel magis quam Liam, & servivit illi septem annos alios.

Hieron. quæst.
Hebr. 1. 2. 532. b.

32. Et concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus, Ruben, dicens : Quia vidit Dominus humilitatem meam....

33. Et concepit alterum filium, & dixit : Quoniam exaudivit me Dominus, eo quod odio me haberet vir meus, & dedit mihi etiam hunc : & vocavit nomen ejus, Simeon.

34. Et concepit adhuc, & peperit filium, & dixit : Nunc mecum erit vir meus, quia peperit ei tres filios : ideo vocavit nomen ejus, Levi.

35. Et concepit, & peperit filium, & dixit : Nunc super hoc confitebor Domino, & ob id vocavit nomen ejus, Juda....

27. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ : & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.

28. Acquievit placito : & hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem :

29. cui pater servam Balam tradiderat.

30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis.

31. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, forore sterili permanente.

32. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus, Ruben, dicens : Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.

33. Rursumque concepit & peperit filium, & ait : Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi : vocavitque nomen ejus, Simeon.

34. Concepitque tertio, & genuit alium filium : dixitque : Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios : & idcirco appellavit nomen ejus, Levi.

35. Quarto concepit, & peperit filium, & ait : Modò confitebor Domino : & ob hoc vocavit eum, Judam : cessavitque parere,

Manb.
1. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ *Evant in conspectu ejus quasi dies pauci, quia amabat illum.* Græc. Καὶ ἐδύλευεν.... ἐπτα ἔτη, καὶ ἡ Ἰσὼν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς ἡμέραι ὀλίγαι, παρὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν αὐτὴν.

¶ 27. Optimè August. è Græco, nisi excipias vocem septimanam, pro qua Græc. habet τὰ ἑβδομα, sed Mss. Aug. 9. cum edit. Am. & Rat. ididem ferunt septima. Hieron. quæst. Hebr. 10. 2. col. 532. a. sic legit : *Comple ergo hebdomadam istius, & dabo etiam hanc tibi.* Notandum quoque, pro opere, Græcè legi, ἐργασίας, quod operationem sonat, seu lucrum, quæstum, &c.

¶ 28. Græc. Ἐποίησε δὲ Ἰακώβ ἕως, καὶ ἀνεπλήρωσε τὰ ἑβδομα ταῦτος, &c. ut in Lat.

¶ 29. Ad verbum è Græco, detracta voce Rachel ; Mss. tamen Alex. cum edit. Compl. addit Παχὴλ.

¶ 30. Ididem in Græco : Hieron. quoque quæst. Hebr. 10. 2. col. 532. c. habet : *Et ingressus est ad Rachel, & dilexit Rachel magis quam Liam ; & servavit ei septem annis aliis.*

¶ 32. Græc. Καὶ συνέλαβε Λεία, καὶ ἔτεκεν υἱὸν τῷ Ἰακώβ· ἐκάλεσε δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ῥουβὴν, λέγοντα Διότι

ἵδεν με Κύριος τὴν ταπείνωσιν, &c.

¶ 33. Gr. Καὶ συνέλαβε παῖν, καὶ ἔτεκεν υἱὸν δεύτερον τῷ Ἰακώβ, καὶ εἶπε· Ὅτι ἵκετο Κύριος ὅτι μὲν μαι, καὶ προσέδωκε μοι καὶ τῷ τόν, &c. ut in Lat. *Et concepit iterum, & peperit filium secundum ipsi Jacob, & dixit : Quia audivit Dominus quod odio habeo ; & addidit mihi etiam hunc, &c.*

¶ 34. Eadem leguntur in Græco, nisi excipias hæc : ἐν τῷ νῦν κατὰ πρός ἐμὲ.... τέτοκα γάρ, &c. in hoc nunc tempore apud me.... peperit enim, loco nunc mecum.... quia peperit. Addit Hieron. Ubi nos legimus : apud me erit vir meus : *Aquila interpretatus est : applicabitur mihi vir meus : quod Hebraicè dicitur, ἡ ἄνδρα, & à Doctores Hebraeorum aliter transferunt, ut dicant, Prosequetur me vir meus.* Græc. etiam pro Levi, scribit, Λευί, sed in Mss. Alex. Λευί.

¶ 35. Græc. Καὶ συνέλαβε ἔτι, ἔτεκεν υἱὸν, καὶ εἶπε· Νῦν ἐστὶ τῷ ὅ ἐξομολογήσασθαι Κυρίῳ διὰ τὸ ἵδεν ἐκά ες τὸ.... Ἰδὲ αὖ· quæ à textu Lat. vix discrepant. Vid. August. 1. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. b.

CAPUT XXX.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 22. cont.
Enst. 1. 8. 393. c.

1. & zelavit Rachel sororem suam....

1. **C**ernens autem Rachel quòd infecunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo : Da mihi liberos, alioquin moriar.

VULGATA NOVA.

2. Cui iratus respondit Jacob : Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui ?

grederet ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.

3. At illa : Habeo, inquit, famulam Balam : in-

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 106.
r. 3. 332. d.

4. Et dedit illi Balam ancillam suam ipsi uxorem....

4. Deditque illi Balam in conjugium : quæ ;

Hieron. quæst.
Hebr. 1. 2. 532. c.
533. a.

5. Et concepit Bala, & peperit Jacob filium.

5. ingresso ad se viro, concepit, & peperit filium.

6. Et dixit Rachel : Judicavit me Dominus, & exaudivit vocem meam, & dedit mihi filium :

6. Dixitque Rachel : Judicavit mihi Dominus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium : &

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Similiter in Græco, Καὶ ἐζήλωσε, &c. ut sup.
¶ 4. Ididem Græcè. Vid. etiam August. 1. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. c.

ut in Lat.

¶ 6. Eadem prorsus in Græco, præter hoc, καὶ ὁ Θεός, mihi Deus, loco me Dominus.

¶ 5. Græc. Καὶ συνέλαβε Βαμὰ ἡ παῖς ἰσὴν Παχὴλ, &c.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Idcirco appellavit nomen ejus, Dan.

7. Rursumque Bala concipiens, peperit alterum,

8. pro quo ait Rachel : Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui : vocavitque eum, Nephthali.

9. Sentiens Lia quòd parere defuisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10. Qua post conceptum edente filium,

11. dixit : Feliciter : & idcirco vocavit nomen ejus, Gad.

12. Peperit quoque Zelpha alterum.

13. Dixitque Lia : Hoc pro beatitudine mea : Beatam quippe me dicent mulieres : propterea appellavit eum, Aser.

14. Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras : quas matris Lia detulit. Dixitque Rachel : Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15. Illa respondit : Parumne tibi videtur, quòd præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris ? Ait Rachel : Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

16. Redeuntque ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, & Ad me, inquit, intrabis : quia mercede conduxì te pro mandragoris filii mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

17. Et exaudivit Deus preces ejus : concepitque & peperit filium quintum,

18. & ait : Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo : appellavitque nomen ejus, Issachar.

19. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20. & ait : Dotavit me Deus dote bona : etiam hac vice mecum erit maritus meus, eò quòd genuerim ei sex filios : & idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon.

propterea vocavit nomen ejus, Dan.

7. Et concepit adhuc, & peperit Bala ancilla Rachel filium secundum Jacob :

8. & dixit Rachel : Habitare fecit me Deus habitatione cum sorore mea, & invalui : & vocavit nomen ejus, Nephtalim.

9..... Vide Not.

10. Et peperit Zelpha ancilla Lia Jacob filium,

11. & dixit Lia : In fortuna : & vocavit nomen ejus, Gad.

12. Et peperit Zelpha ancilla Lia filium secundum Jacob.

13. Et dixit Lia : Beata ego, quia beatificant me mulieres : & vocavit nomen ejus, Aser, divitiæ.

15..... Parum est tibi, quòd accepisti virum meum, insuper & mandragorica filii mei vis accipere?.....

16..... Ad me intrabis ; conduxì enim te pro mandragoris filii mei.....

17. Et audivit Deus Liam : & concepit, & peperit Jacob filium quintum,

18. & dixit Lia : Dedit Deus mercedem meam mihi, quia dedi ancillam meam viro meo : & vocavit nomen ejus, Issachar, quod est merces.

19. Et concepit adhuc Lia, & peperit filium sextum Jacob,

20. & dixit Lia : Dotavit me Deus dote bona : ex hoc tempore * deliget me vir meus, quia peperì ei sex filios : & vocavit nomen ejus, Zabulon.

Hieron. ubi sup.

Aug. l. 22. cont. Faust. t. 8. 395. d. f.

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 533. b.

* Hieron. habitabit mecum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 7. Eadem verba Græcum exhibet, sed inversa hoc modo : Καὶ συνέλαβεν ἔτι Βαλὰ ἡ παῖδ' Ἰσὺν Βαχὶλ, καὶ ἔτεκε υἱόν, &c.

¶ 8. Similia Græc. habet, exceptis his : Συνετρεφέτο με ὁ Θεός, καὶ συνέλαβεν με ὁ Θεός, καὶ συνέλαβεν με ὁ Θεός, & colluctata sum cum sorore mea ; pro Habitare fecit me Deus habitatione cum, &c. Aquila cit, teste Hieronymo ibid. συνέλαβεν με ὁ Θεός, καὶ συνέλαβεν με ὁ Θεός, & colluctata sum cum sorore mea ; pro quo, inquit, in Hebræo scriptum est : nephthule Eloim, nephthalethi : unde & conversione, sive & comparatione, quia utrumque sonat conversionem, sive comparationem, Nephtalim nomen filio imposuit ; Gr. Νεφθαλὶ.

¶ 9. Huc redit quod August. habet, l. 16. de civit. Dei, c. 38. to. 7. col. 450. c. Cum enim dixisset, Rachel ancillam suam marito dedisse, addit : Quod etiam major soror ejus (Lia) quantumvis peperisset, imitata, quoniam multiplicare prolem cupiebat, effecit.

¶ 10. Græc. Καὶ συνέλαβεν Ζελφὰ ἡ παῖδ' Ἰσὺν Λεῖας, καὶ ἔτεκε τὸν Ἰσάακ υἱόν. Et concepit Zelpha ancilla Lia, & peperit ipsi Jacob filium.

¶ 11. Idem Græcè, nisi excipiat verbum, ἐπωρύμασε, cognominavit, pro vocavit : addit Hieron. ibid. Ubi nos posuimus, in fortuna, & Græcè dicitur, ἐν τύχῃ, quæ potest eventus dici, in Hebræo habet, Bagad. August. verò quæst. 91. in Gen. to. 3. col. 400. b. Quod Latini habent, inquit, nato filio Lia de Zelpha, quòd dixerit, Beata, vel Felix facta sum, Græci habent, εὐτύχη, quod magis bonam fortunam significat. Mf. Oxon. cum edit. Compl. εὐτύχηκα, alii, ἐν τύχῃ.

¶ 12. Ita penè in Græco, inverso tamen verborum ordine : Καὶ συνέλαβεν ἔτι Ζελφὰ ἡ παῖδ' Ἰσὺν Λεῖας, καὶ ἔτεκε τὸν Ἰσάακ υἱόν δευτέρω.

¶ 13. Ita de Græco ad verbum, si tamen legas, beatificantur, non beatificantur, & tollas vocem ultimam divitiæ : at in Mf. Alex. μακαρίζουσι, non μακαρίζοι, quod legitur in aliis. Græci etiam nonnulli nomini Ἀσέρ, addunt, ὅ ἐστι πλούτος, quod improbat Hieron. his verbis :

Tom. I.

Male addita sunt divitiæ, id est, πλούτος, cum etymologia nominis, Aser, Scriptura auctoritate pandatur dicentis : Beata sum ego, & beatificant me mulieres ; & ab eo quòd Beata dicatur ab hominibus, filium suum Beatum vocaverit. Aser ergo, non divitiæ, sed beatus dicitur dicitur in præfenti loco : nam in aliis secundum ambiguitatem verbi possumus & divitiæ sic vocari.

¶ 15. In Gr. sic : Εἶπε δὲ Λεῖα· Οὐχ ἱκανόν σοι, ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου ; καὶ ἐγὼ, πρὸς μὲν ἀνδράσας τὸ υἱὸν μου λαβὼν &c. Dixit autem Lia : Non satis est tibi quod accepisti virum meum ? nunquid & mandragoras filii mei accipies ?

¶ 16. Græc. Πρὸς ἐμὲ εἰσελευσὲν σήμερον μεμίσθωμαι γὰρ σε αὐτῷ, &c. ut sup.

¶ 17. Græc. Καὶ ἐπλήκυσεν ὁ Θεός Λεῖαν, καὶ συνέλαβεν ἔτεκε, &c. ut in Lat.

¶ 18. Ita Græcè habet ad verbum, nisi quòd vocem μοί, mihi, adjungit verbo δέδωκε, dedit, & pro quia, legit, ὅτι ἔ, pro eo quòd. Observat ibid. Hieron. Etymologiam hujus nominis (Issachar) LXX. Interpretes edidisse, est merces : non utique, inquit, ut plerique, addito pronomine, malè legunt, astimandum est scriptum esse, quod est merces ; sed totum nomen interpretatur, est merces : Is quippe dicitur, est, & Sachar, merces. Et verò Hieron. supra, referendo hujus versiculi verba, non addit, quod est merces. Sed quia monet infra, LXX. Interp. edidisse, est merces, & a plerisque præpositum fuisse relativum, quod, subjungendum duxi & ipse, quod est merces, maxime cum nunc legatur Græcè : Ἰσάακ, ὅ ἐστι μισθός.

¶ 19. Idem in Græco est.

¶ 20. Hucusque retulisse videtur Hieronymus sacrum contextum secundum versionem LXX. hic autem x. 20. apud ipsum expressus videtur ex Hebræo, vel saltem istud, habitabit mecum, positum ab Hieronymo intra textum, loco deliget me, quod ultim. substitui ex ipso, ut videtur infra. Ita verò nunc legitur Græcè : Καὶ εἶπε Λεῖα· Δέδωκεν ὁ Θεός μοι δούλον καλὸν ἐν τῷ ὄντι καὶ ἄνδρα ἀγαθόν, ὅς ἐστι πλούτος, &c. ut in Lat. Et dixit Lia : Donavit Deus mihi donum bonum nunc temporis : deliget me

L ij

Hieron. ubi sup. 21. Et post hæc peperit filiam : & vocavit nomen ejus, Dina.

21. Post quem peperit filiam, nomine Dinam;

VULGATA NOVA.

22. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus.

23. Quæ concepit & peperit filium, dicens : Abstulit Deus opprobrium meum.

24. Et vocavit nomen ejus, Joseph, dicens : Addat mihi Dominus filium alterum.

25. Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo : Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam.

26. Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam : tu nosti servitutem qua servivi tibi.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 107. 27..... Si inveni gratiam ante te, auguratus essem ; benedixit enim me Deus in introitu tuo.

27. Ait illi Laban : Inveniam gratiam in conspectu tuo : experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te :

28. constitue mercedem tuam quam dem tibi.

29. At ille respondit : Tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es : benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ.

31. Dixitque Laban : Quid tibi dabo ? At ille ait : Nihil volo : sed si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias & sparso vellere : & quodcunque furvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te : & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & furva, tam in ovibus quam in capris, furti me argument.

29..... *Vide Not.*

Aug. quest. 92. in Gen. t. 3. 400. d. 30..... & benedixit te Dominus in pede meo. Nunc ergo quando faciam & ego mihi domum ?

Hieron. quest. Hebr. t. 2. 533. d. 534. a. 32. Transibo in universo pecore tuo hodie : separa inde omne pecus varium, & discolor : & omne pecus unius coloris in agnis, & varium, & discolor in capris, erit merces mea.

33. Et respondebit mihi justitia mea in die crastino, cum venerit merces mea coram te : omne in quo non fuerit varium, & discolor in capris & in agnis, furtum erit apud me.

VULGATA NOVA.

34. Dixitque Laban : Gratum habeo quod petis.

35. Et separavit in die illa, capras, & oves, & hircos, & arietes, varios atque maculosos : cunctum autem gregem unicolore, id est, albi & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas : detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit : illa verò quæ integra fuerant, viridia permanserunt : atque in hunc modum color effectus est varius,

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

vir meus : peperit enim ei, &c. Addit Hieron. ibid. *Ubi nos posuimus* : Habitabit mecum : & LXX. interpretati sunt, diligit (1. deligit) me, in Hebræo habet, Jezbuleni : & est sensus : Quia sex filios genui Jacob, propterea jam securus sum ; habitabit enim mecum vir meus ; unde & filius meus vocatur, Habitaculum.

¶ 21. Græc. Καὶ μετὰ τούτο, & post hoc ; reliqua ut supra.

¶ 27. Addit August. ibid. Non videtur consequens quia hic dicendum fuit : Si invenissem gratiam ante te, auguratus essem ; nunc autem, si inveni. Ordo est : Si inveni gratiam ante te, permittite me augurari : ita enim dixit, auguratus essem, tanquam diceret ; o si auguratus essem. Nunc in Græco : Εἰ εὕρεν χάριν ἐναντίον σου, οὐρανίσαι μιν ἂν, &c. Si inveni gratiam coram te, auguratus sum utique ; at in edit. Compl. οὐρανίσαι μιν ἂν. August. etiam Locut. 2. de Exodo, to. 3. col. 339. e. addit ut sup. Benedixit me Deus in introitu tuo. Gr. ἐπὶ τῇ οἱ εἰσόδῳ.

¶ 29. 30. Græc. Εἰς δὲ Ἰακώβ. Σὺ γινώσκεις ὅτι δέδωκα σοι, ἢ ὅσα ἦν κτήνη σου μετ' ἐμοῦ. Μικρὰ γὰρ ἦν ὅσα σου ἐναντίον ἐμῷ, & ἡμεῖς εἰς πλῆθος, deinde sic : Καὶ εὐλόγησέ σε Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ, &c. ut in Lat. Priora illa commemorat August. ibid. dicens : Ait Jacob post 14. annos servitutis suæ socero suo volenti eum adhuc apud se tenere : Nunc ergo quando faciam, &c. dixerat enim quod creverint pecora Laban sub illo, &c.

¶ 32. Ita Hieronymus sacrum contextum refert : quo ex fonte ambiguum ; in Græco nempe sicut in Vulgata multa dissimilia : en Græc. Παρεβέτω πάσθια τὰ πρόβατά σου οἰόμενοι, & διαχωρίζοντες ἐκείθεν πᾶν πρόβατον καὶ οὐκ ἐν ταῖς ἀρχαῖς, & πᾶν διαλέκεται, & παντὶ ἐν ταῖς αἰσῖν, ἔσαι μοι μισθός. Transjanc omnes oves tuæ hodie, & separa inde om-

nem ovem fuscā in agnis ; & omne subalbum & sparsum in capris, erit mei merces. Hæc & sequentia obscuritate non vacant, teste Hieronymo ibid. Multum, inquit, apud LXX. Interpretes confusius est sensus ; & usque in præsentem diem nullum potui invenire nostrorum, qui ad liquidum quid in hoc loco diceretur, exponeret. Hunc autem ipse ita exponere conatur : Vis, inquit Jacob, me servare tibi etiam alios septem annos ? sic quod postulo : separa omnes discolors & varias, tam oves quam capras, & trade in manus filiorum tuorum. Rursusque ex utroque grege, alba & nigra pecora, id est, tenuis coloris, da mihi : si quid igitur ex albis & nigris, quæ unius coloris sunt, varium natum fuerit, meum erit ; si quid verò unius coloris, tuum.

¶ 33. Subjuncta hæc ab Hieronymo non minùs videntur a Græco quàm a Vulgata discrepare : ita nempe legitur Græcè : Καὶ ἐπαυξήσεται μοι ἡ δικαιοσύνη μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπαύριον ὅτι ἐστὶν ὁ μισθός μου ἐναντίον σου : ἢ αὐτὸς ὁ εὐλογησὶς σου, & διδόνειον ἐν ταῖς αἰσῖν, & παντὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, κεκαλεμένον ἔσαι παρ' ἐμοῖ. Et exaudiet me justitia mea in die crastina, quia est merces mea in conspectu tuo : omne quodcunque non fuerit sparsum, & subalbum in capris, & fuscum in agnis, furto ablatum erit apud me. August. Locut. 108. de Gen. to. 3. col. 332. e. similiter habet & Græco : Et exaudiet me justitia mea in die crastino. Item Hieron. ipse, in Hæi. 58. to. 3. col. 431. d. Exaudiet me cras justitia mea.

¶ 37. In Græco sic : Ἐλαβε δὲ αὐτῷ Ἰακώβ ῥάβδον συρακίνην χλωρὰν, & καρύναν, & πλατάνων, & ἐδέσσειεν αὐτάς Ἰακώβ λεπτομάτα λευκὰ, & περιούριον τὸ χλωρὸν, ἐφανέτο ἐπὶ ταῖς ῥάβδῳ το λευκὸν, ὁ ἐδέσσειε, παικίδαν. Sumpsit autem sibi Jacob virgam syracinam viridem, & nucinam, & platanis ; & decorticavit eas Jacob decorutiones albas ; & distringens

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua : ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est ut in ipso calore coitus, oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Jacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum : erant autem alba & nigra quæque, Laban : cætera verò, Jacob, separatis

inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent :

42. Quando verò ferotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant ferotina, Laban : & quæ primi temporis, Jacob.

43. Ditatulusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & atinos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

viride, apparebat in virgis album, quod decorticaverat, varium. Eorundem meminit Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 534. c. dicens : Tres virgas populeas, & amygdalinas, & maligranati ; quamquam LXX. styracinas, & nucinas, & plataninas habeant ; ex parte decorticans, varium virgarum fecit colorem. Item August. quæst. 93. in Gen. to. 3. col. 400. c. Jacob virgas excorticavit, detrahens viride, ut album variè appareret.

¶ 38. Græc. Καὶ παρέθηκε τὰς ῥάβδους, ὥς ἐξέπιεν, ἐν τοῖς κηλοῖς τῶν ποτιστηρίων τῶ ὕδατος, ἵνα ὡς ἂν ἔλθοι τὰ πρόβατα πλεῖν, ἐνώπιον τῶν ῥάβδων ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ πλεῖν, ἐκισχύονσι τὰ πρόβατα εἰς τὰς ῥάβδους. Et apposuit virgas, quas decorticaverat, in alveis canalium aqua ; ut cum venissent oves bibere, in conspectu virgarum venientibus ipsis ad bibendum, conciperent oves in virgas. Quibus respondent ista ex Hieronymo ubi sup. Et ponebat virgas, quas decorticaverat, in canalibus, quibus effundebantur aquæ ; & veniebant ad potandum contra pecora, ut conciperent eo tempore, cum venient ad potandum. Item ex Augustino : Et sic in conspectu factus pecorum variarentur, cum matres in alveis aquarum biberent, & visis virgis, illam varietatem conspicerent.

¶ 41. Græc. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκλώσαν τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, ἔθηκεν Ἰακώβ τὰς ῥάβδους ἐναντίον τῶν προβάτων ἐν τοῖς κηλοῖς, τῷ ἐκισχύονσι αὐτὰ κατὰ τὰς ῥάβδους. Factum est autem, in tempore, quo concipiebant oves in

utero accipientes, posuit Jacob virgas coram ovibus in canalibus, ut ipse conciperent secundum virgas. Hieron. ubi sup. col. 534. d. Et concipiebant pecora contra virgas Jacob, virgas, quas posuerat coram pecoribus in canalibus ad concipiendum in eis.

¶ 42. Græc. Ἡνία δ' ὅν ἔτεκε τὰ πρόβατα, ἐκ ἐτίβει ἐγένετο δὲ τὰ μὲν ἄσκημα τῷ Λάβαν, τὰ δὲ σπέρμα τῷ Ἰακώβ. Cum verò peperissent oves, non ponebat : facta sunt autem non signata ipsius Laban, signata autem ipsius Jacob. Eadem refert Hieron. loco cit. col. 534. d. hoc modo : Et in ferotinis ovibus non ponebat ; & fiebant ferotina Laban, & temporanea Jacob : hæc autem juxta Hebraicum, ut videtur ; nam continuo addit S. Doctor : Hoc in LXX. Interp. non habetur, sed pro ferotinis, & temporaneis, aliud nescio quid, quod ad sensum non pertinet, transulerunt. Eo etiam spectant quæ habet August. quæst. 93. in Gen. col. 400. g. Quod autem, inquit, ad justitiam pertinebat, sicut alii Interpretes apertius hoc narrant, non ponebat virgas in secundo conceptu ovium : quod tanto obscurius, quanto brevius à LXX. dictum est, quia cum peperissent non ponebat : quod intelligitur, cum primū peperissent ; ut jam non solere ponere intelligatur, cum secundo paritura essent, ne ipse auferret omnes fetus, quod iniquum fuit.

¶ 43. Græc. Καὶ ἐπλάτυσεν ὁ ἄνθρωπος ὁρδὴν ὁρδὴν, &c. unde Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. col. 465. b. His itaque, inquit, dives factus est valde, bonum gregem nutriens, &c.

CAPUT XXXI.

VULGATA NOVA.

1. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium : Tulit Jacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus :

2. animadvertit quoque faciem Laban, quòd non esset erga se sicut heri & nudius tertius,

3. maxime dicente sibi Domino : Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.

VULGATA NOVA.

4. Misit, & vocavit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges,

5. dixitque eis : Video faciem patris vestri quòd non sit erga me sicut heri & nudius tertius : Deus au-

VULGATA NOVA.

7. Sed & pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus : & tamen non dimisit cum Deus ut noceret mihi.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græcè, caput incipit ab his : Ἦκενος δὲ Ἰακώβ τὰ ῥήματα τῶν υἱῶν Λάβαν, δευρόντων Εἰσηλθεν Ἰακώβ πάντα τὰ τῷ πατρὶ ἡμῶν, & ἐκ τῶν τῷ πατρὶ ἡμῶν, πεποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην. Audivit autem Jacob verba filiorum Laban, dicentium : Tulit Jacob omnia quæ patris nostri, & ex his quæ patris nostri, fecit omnem gloriam hanc : quibus respondent ista Ambrosii, l. 2. de Jacob, c. 5. col. 465. b. Laba filius (Jacob) ut opulentissimus in invidiam vocabatur, qui suum gregem alieni gregis accessione cumulasset.

¶ 2. Vix melius è Græco.

¶ 3. In Græco sic : Ἐπέτε δὲ Κύριος πρὸς Ἰακώβ : Ἀποστρέψω εἰς τὴν γῆν τὴν πατρίδος σου, & εἰς τὴν γενεάν σου, & ἐσομαι μετὰ σοῦ. Dixit autem Dominus ad Jacob : Revertere in terram patris tui, & ad generationem tuam, & ero tecum.

¶ 7. Hic vericulus totidem verbis refertur ab Hieron. excepto uno agnis, cujus loco ponit vicibus : addit au-

VERSIO ANTIQUA.

1..... Vid. Not.

2. Et vidit Jacob faciem Laban, & ecce non erat ad eum sicut hesternus & nudius tertius die. Aug. Locut. 109. t. 3. 332. f.

3. Et dixit ei Deus : Revertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum. Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. 465. b.

VULGATA NOVA.

tem patris mei fuit mecum.

6. Et ipsæ noctis quòd totis viribus meis servierim patri vestro.

VERSIO ANTIQUA.

7. Et pater vester mentitus est mihi, & mutavit mercedem meam decem agnis : & non dedit ei Deus ut noceret mihi. Hieron. quæst. Hebr. l. 2. col. 535. c. f.

tem ibid. Pro eo quod nos posuimus : Mutavit mercedem meam decem vicibus : LXX. Interpretes posuerunt, decem agnis, nescio qua opinione ducti, cum verbum hebraicum, Moni, numerum magis, quam agnos significet. Quin & hanc vocem agnis, admittit ipse intra textum, infra v. 41. adhibita tamen cautione : his enim : Et mutasti mercedem meam decem agnis ; continuo addit : Idem error qui supra : numerus enim pro agnis legendus est. Contra Augustinus hanc lectionem agnis confirmat quæst. 95. in Gen. to. 3. col. 401. d. dicens : Conquerens enim de patre illarum, ait inter cætera : Et mutavit mercedem meam decem agnorum ; & infra : Decem agnos, vel decem agnas, pro decem temporibus posuit, quibus oves quas pascebat per sexennium pepererunt..... nec mirum quod hæc decem tempora nomine agnorum appellavit, qui eisdem temporibus nascebantur ; velut si quisquam dicat, Per tot vindemias, aut per tot

VERSIO ANTIQUA.

2.... Vide Not.

Aug. Locut. 110. 10.... & vidi oculis meis in somno....
332. f.

Cypr. Testim. l. 11. Et dixit mihi Angelus Domini in somnis:
2. 286. b. Jacob, Jacob? Et ego dixi: Quid est?
Novat. de Trin. 1049. a.

12.... Aspice oculis tuis, & vide hircos & arietes ascendentes super oves & capras, variatos, albos, & varios, & cinericios, & aspersos. Vidi enim quæcunque tibi Laban fecit.

13. Ego sum Deus qui visus sum tibi in loco Dei, ubi unxisti mihi illic stantem lapidem, & vovisti mihi illic votum. Nunc ergo surge, & proficiscere de terra hac, & vade in terram nativitatis tuæ, & ero tecum.

Ambr. ep. 27. 2. 14.... Nunquid est nobis portio aut hæreditas in domo patris nostri?
2. 899. a.

Ibid. 898. f. 15. Nonne sicut alienæ æstimamur ei? vendit enim nos, & devoravit pretium nostrum.

Ibid. 899. a. 16. Omnes divitiæ & gloria, quam tulit Deus patri nostro, nobis erit, & filiis nostris....

VULGATA NOVA.

17. Surrexit itaque Jacob, & impositis liberis ac conjugibus suis super camelos, abiit.

18. Tulitque omnem substantiam suam, & gre-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quæst. 19.... & furata est Rachel idola patris sui.
Hebr. s. 2. 535. c.

21.... & transivit fluvium, & venit in montem Galaad.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQVAM.

messes, quibus numerus intelligatur annorum. Totus vericulus sic habetur Græcè: 'Ο δὲ παῖς ὃν ἡμεῖς παρεκάλει μὲν ὁ θεὸς κακοποιῆσαι με. Aquila & Symm. loco παρεκάλει, circumvenit, legunt, παρενοχλοῦν, decipit, quod idem sonat; reliqua etiam probe conveniunt cum textu Hieronymi.

¶ 8. Hic versus singulari modo refertur ab Hieronymo, loco sup. citato: ita nempe: Si dixerat: Hoc varium pecus erit merces tua: nascebatur omne pecus varium. Et si dixerat: Unius coloris erit merces tua: nascebatur omne pecus unius coloris: quæ verba antecedentibus necesse non placuit, quia non satis constat de ipsis utrum è Græco fonte prodierint, an non? Aliquando enim Hieron. hoc quæst. Hebr. libro, Hebraica intermisceat Græcis, ut notatum est versu superiori. Sic autem Græca se habent: 'Εὖν οὕτως εἶπεν τὰ ποιμένα ἔσαι οὐ μὴδὲς ἢ τέξεται πάντα τὰ πρόβατα ποιμένα. 'Εὖν δὲ εἶπεν τὰ λευκά ἔσαι οὐ μὴδὲς ἢ τέξεται πάντα τὰ πρόβατα λευκά. Si ita dixerit: Varii erunt tui merces; & parient omnes oves variæ. Sin autem dixerit: Alba erunt tui merces; & parient omnes oves alba. De his vide plura apud Hieron. ubi sup. & apud August. quæst. 95. in Gen. to. 3. col. 401. d. seqq.

¶ 10. Ita in Græco.

¶ 11. Hic vericulus mutuò sumptus est partim à Cypriano, partim à Novatiano: priora verba usque ad vocem Jacob, de Cypriano sunt; reliqua de Novat. sic enim narrat Novatianus: Cum apud uxores suas Liam atque Rachel, Jacob de patris illarum iniquitate quereretur, & cum referret quod jam in terram propriam remeare & reverti cuperet, somni quoque sui interponebat auctoritatem, quo tempore refert sibi angelum Dei per somnium dixisse, Jacob Jacob, &c. ut sup. In Græco sic: Καὶ εἶπε μοι ὁ ἄγγελος τοῦ

VULGATA NOVA.

8. Si quando dixit: Variæ erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oves varios fœtus: quando verò è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pepererunt.

9. Tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi.

10. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios & maculosos, & diverforum colorum.

11. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum.

12. Qui ait: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque resperfos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.

13. Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, & votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ. Sup. 28.

14. Responderuntque Rachel & Lia: Nunquid habemus residui quidquam in facultatibus & hæreditate domus patris nostri?

15. Nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?

16. Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filiis nostris: unde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac.

VULGATA NOVA.

19. Eo tempore ierat Laban ad tendendas oves, & Rachel furata est idola patris sui.

20. Noluitque Jacob confiteri focero suo quòd fugeret.

21. Cumque abiisset tam ipse quàm omnia quæ juris sui erant, & amne transmissio pergeret contra Montem Galaad,

Θεῷ καὶ ὁ παῖς, ἱακώβ. ἐγὼ δὲ εἶπα· τί ἐστὶ; in Ms. Alex. acedit. Compl. geminatur, ἱακώβ. ἱακώβ. ut sup.

¶ 12. Novatianus initio sic habet. *Aspice, inquit, oculis, &c.* Græc. Καὶ εἶπεν Ἀνδρέας τοῖς ὄφθαλμοῖς οὐ, ἢ ἴδεν τὸς τράγους, ἢ τὸς κρῖνες ἀσθαινοῦντας ἐπὶ τὰ πρόβατα, ἢ τὰς αἰγὰς, διακρινόντας, ἢ ποιμήνας, ἢ περὶ δειδωλὸς βράχους ἐσθαι καὶ οἱ Λάβαν ποιῆσαι quæ omnia vix unâ aut alterâ voculâ discrepant à textu Lat.

¶ 13. Nil Græco similis, nisi excipias verba, *proficiscere.... & vade*, pro quibus, ἔξελε.... & ἀπελθε, exi.... & abi, quæ idem sonant. Cyprianus quoque l. 2. Testim. p. 286. b. legit: *Ego sum Deus, quem vidisti in loco Dei, ubi unxisti mihi unum lapideum, & vovisti mihi votum.* Vigil. Tapf. l. contra Varimad. p. 737. a. *Ego sum Deus, qui visus sum tibi* (Gr. ὁ ὀφθαλμὸς οἱ) *in loco Dei, ubi unxisti mihi lapidem* (Gr. εἰς τὸν) & *vovisti mihi votum*: August. Locut. 111. de Gen. to. 3. col. 332. f. *Ego sum Deus, qui apparui tibi in loco Dei.*

¶ 14. Itidem Græcè, additâ voculâ, ἐτι, adhuc, ad hanc, nobis.

¶ 15. Græc. Οὐχ αἰς αἰσθητὰ λελογισμένα αὐτῷ; πέπρακε γὰρ ἡμῶς, καὶ καταβράσει, κατέφαγε τὸ ἀργύριον ἡμῶν. Nonne sicut aliena reputata sumus ei? vendidit enim nos, & devoratione devoravit, (vel absorbit) argentum nostrum.

¶ 16. Græc. Πάντα τὴν πλῆθυν ἢ τὴν δόξαν, ἣν ἀπέיקετο ὁ θεὸς τῷ πατρί οὓς ἡμῶν, ἡμῖν ἔσαι, &c. ut sup. Omnes divitias & gloriam, quam abstulit Deus à patre nostro, nobis erunt, &c.

¶ 19. Gr. ἔξελε δὲ, &c. furata est autem, &c. ut sup.

¶ 21. Itidem Græcè, præter unum ὄρμηκεν, προπεσόντι, pro venit.

VULGATA NOVA.

22. nunciatum est Laban die tertio quòd fugeret Jacob.

23. Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad.

Inf. 48. 24. Viditque in somnis dicentem sibi Deum: Ca-

16. VULGATA NOVA.

27. Cur ignorante me fugere voluisti, nec dicare mihi, ut prosequer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?

VULGATA NOVA.

28. Non es passus ut oscularer filios meos & filias: stultè operatus es: & nunc quidem

Inf. 48. 29. valet manus mea reddere tibi malum: sed

16. VULGATA NOVA.

30. Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos?

31. Respondit Jacob: Quòd infcio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas.

32. Quòd autem furti me arguis: apud quemcunque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris: scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, & aufer: hæc dicens, ignorabat quòd Rachel furata esset idola.

33. Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob & Lia, & utriusque famulæ, non invenit. Cùmque intrasset tentorium Rachelis,

VULGATA NOVA.

34. illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantique omne tentorium, & nihil inveniendi,

35. ait: Ne irascatur dominus meus quòd coram

VULGATA NOVA.

36. Tumenſque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quòd peccatum meum sic exaristi post me,

37. & scrutatus es omnem supellestem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis, & judicent inter me & te.

VULGATA NOVA.

38. Idcirco viginti annis fui tecum? oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi:

VULGATA NOVA.

40. die noctuque æstu urebar, & gelu, fugebatque somnus ab oculis meis.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 27. Sic habet Ambrosius, loco cit. sed infra, post hoc: Quomodo me dimisisses? addit: An cum lætitia tua..... cum tympanis scilicet, atque organis..... & jónis tibiærum..... cymbalis, &c. In Græco sic: Καὶ εἰ ἀνῆγειράς μοι, ἐξ ἀπείρου καὶ σε μετ' εὐφροσύνης, καὶ μετὰ μουσικῶν, καὶ τυμπάνων, καὶ κιθάρων.

¶ 30. Gr. Ἰατρί' ἐκλεψας, &c. ut sup.

¶ 31. Ita Græcè ad verbum, nisi quòd post Laban, additur, ὅτι ἐποβήθη, quia imui, quod omittit August. deestque in Mss. Oxon. & Clem. nec non in edd. Ald. & Compl.

¶ 32. Sic iterum Ambrosius, infra, col. 466. e. at in Pl. 38. col. 853. f. habet: Recognosce si quid tuorum in me invenis: & l. 2. de Jac. col. 465. d. pergit, dicens: Et quæſivit Laban, & nihil suum invenit apud Jacob. In Græco sic: Καὶ εἰπὼν Ἰακώβ..... Ἐπίγνωε τί ἐστι παρ' ἐμοὶ τῶν σῶν, καὶ ἀδός. καὶ ἐπεγνώ παρ' αὐτῷ ἔθεν, &c. Et dixit Jacob..... Recognosce quid est apud me tuorum, & cape: & non cognovit apud eum quidquam.

¶ 33. Græc. Εἰσέλθων δὲ Λάβαν, ἡρενήσθη εἰς τὸν οἶκον

ve ne quidquam asperè loquaris contra Jacob.

25. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: cùmque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem Monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio?

VERSIO ANTIQUA.

27. Si annuntiaſſes mihi, emisſiſſem te....

Ambr. ep. 27. t. 2. 900. b.

VULGATA NOVA.

Deus patris vestri heri dixit mihi: Cave ne loquaris contra Jacob quidquam durius.

VERSIO ANTIQUA.

30.... quare furatus es deos meos?

Aug. quæst. 94. in Gen. l. 3. 401. a.

31. Respondens autem Jacob, dixit ad Laban: Idem Locut. 112. Dixi enim, ne fortè auferas filias tuas à me, & 332. f. omnia mea.

32.... cognosce si quid tuum est apud me.... Ambr. l. 2. de Jac. c. 5. 465. d.

33. Intravit autem Laban, & inſcrutatus est in domo Lia.... Aug. Locut. 113. f. 3. 332. g.

VULGATA NOVA.

te assurgere nequeo: quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi: sic delusa sollicitudo querentis est.

VERSIO ANTIQUA.

36.... Quæ culpa mea est, & quod delictum meum, quod perlequutus es me? Hieron. cont. Helvid. l. 4. p. 2. 139. e.

37. Et quare scrutatus es omnia vasa mea? Quid invenisti de omnibus tuis? pone hic in conspectu fratrum tuorum & fratrum meorum, & redarguent inter nos duos.

VULGATA NOVA.

39. nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid furto peribat, à me exigebas:

VERSIO ANTIQUA.

40. Et fui diei perustus calore, & gelu noctis.... Hieron. in Ps. 120. 382. f.

Λείας, &c. Ingressus autem Laban, scrutatus est, &c. ut sup.

¶ 36. Idem Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 530. legit: Quod est peccatum meum, quia persecutus es post me? Græc. Τι τὸ ἀδικία μου; καὶ τί τὸ ἀμαρτία μου, ὅτι κατεδωξας ὀπίσω μου; Quæ injuria mea, & quod peccatum meum, quia, &c. ut sup.

¶ 37. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 530. a. iterum legit: Et quia scrutatus es omnia vasa mea? Quid invenisti de universis vasibus domus tuæ? Ponatur coram fratribus meis & fratribus tuis, & disjudent inter nos. August. Locut. 114. de Gen. to. 3. col. 332. g. Jacob dicit ad Laban: Quia scrutatus es omnia vasa domus meæ? Græc. Καὶ ὅτι ἡρενήσας πάντα τὰ οἶκόν τῶ οἶκόν μου; (edit. Compl. τὰ οἶκόν μου) τί εὗρες ἀπὸ πάντων τῶν οἰκῶν τῶ οἶκόν μου; τίς ἔδωκε ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀδελφῶν σου, καὶ τῶν ἀδελφῶν μου, καὶ ἐνεργήσαται ἀνὰ μέσον τῶν δύο ἡμῶν.

¶ 40. Hieron. ep. 18. ad Eustoch. to. 4. part. 2. col. 48. c. In die urebar æstu, & gelu nocte. Græc. Ἐπείμην τῆς ἡμέρας συγκαίμενος τῷ καύματι, καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 95. in Gen. 1. 3. 401. b. 41..... & decepisti mercedem meam decem agnabus.

Idem quest. 35. in Exod. 1. 3. 431. f. 42. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, adesset mihi, nunc me inanem dimisisses.....

VULGATA NOVA.

43. Respondit ei Laban : Filiæ meæ & filii, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt : quid possum facere filiis & nepotibus meis ?

44. Veni ergo, & ineamus fœdus : ut sit in testimonium inter me & te.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 96. in Gen. 401. f. 45. Sumpsit autem Jacob lapidem, & constituit eum titulum :

Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 535. c. 536. a. 46. & dixit Jacob fratribus suis : Colligamus lapides. Et congregatis lapidibus, fecerunt acervum, & comederunt super eum.....

47. Et vocavit illum Laban, Acervum testimonii, & Jacob vocavit illum, Acervum testis.

Aug. quest. 97. 98. in Gen. 1. 3. 402. a. 48..... Testatur acervus hic, & testatur titulus hic ; propter hoc appellatum est nomen, Acervus testatur.

49. Et visio quam dixit : Respiciat Deus inter me & te.....

Idem quest. 99. 402. b. 50..... vide, nemo nobiscum est.....

VULGATA NOVA.

51. Dixitque rursus ad Jacob : En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te,

52. testis erit : tumulus, inquam, iste & lapis

fint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 100. in Gen. 1. 3. 402. b. 53..... Et juravit Jacob per timorem patris sui Isaac.

VULGATA NOVA.

53. Deus Abraham, & Deus Nachor, iudicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac :

VULGATA NOVA.

54. immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem. Qui cum comedisent, manserunt ibi.

55. Laban verò de nocte confurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis : reversusque est in locum suum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

32c. Et factus sum diei combustus astu, & glacie nollis.

¶ 41. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 535. d. Et mutasti mercedem meam decem agnis. At in Græco, non, ἡμαξας, ut sup. ¶. 7. sed, παρεστῶσαν τὸν μισθὸν με δεκα ἁγνῶν. Vid. Not. ad ¶. 7.

¶ 42. Rursus August. Locut. 115. de Gen. to. 3. col. 333. a. legit : Nisi Deus patris mei Abr. & timor Isaac esset mihi. Item quest. 100. in Gen. 40. 3. col. 402. c. Deus patris mei Abrahæ, & timor patris mei Isaac. Græc. Εἰ μὴ ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς μου Ἀβραὰμ, & ὁ φόβος Ἰσαὰκ ἦν μοι, τὸν ἂν κενὸν με ἐξαπέστειλας, &c.

¶ 45. Græc. Λαβὼν δὲ Ἰακώβ λίθον, ἔστησεν αὐτὸν στήλην.

¶ 46. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ· Συλλέγετε λίθους. Καὶ συνέλεξαν λίθους, & ἐποίησαν βουνὸν & ἐφαγον ἐκεῖ ἐπὶ τῷ βουνῷ, &c. Dixit autem Jacob fratribus suis : Colligite lapides. Et collegerunt lapides, & fecerunt acervum, & comederunt ibi super acervum, &c.

¶ 47. Græc. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Λαβὼν, βουνὸς τῆς μαρτυρίας· Ἰακώβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτὸν, βουνὸς μαρτύρας. Et vocavit illum Laban, Acervus testimonii ; Jacob autem..... Acervus testis. De hujus appellationis diversitate, orta scilicet ex varietate dictionis Hebraicæ & Syriacæ, ita disserit Hieron. loco cit. Acervus, inquit, Hebrææ linguâ, Gal dicitur, Aad verò, testimonium. Rursus linguâ Syriacæ, Igar appellatur ; testimonium, Sedutha. Jacob igitur Acervum testimonii, hoc est, Galaad, linguâ appel-

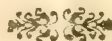
lavit Hebræâ. Laban verò idipsum, id est, Acervum testimonii, Igar sedutha, gentis suæ sermone vocavit : erat enim Syrus, & antiquam linguam parentum provincia, in qua habitabat, sermone mutaverat..... Similiter habet August. quest. 97. in Gen. to. 3. col. 401. g. Quod acervum lapidum, quem inter se constituerant Laban & Jacob, cum aliquanta diversitate appellaverunt, ut eum vocaret Laban Acervum testimonii ; Jacob, Acervum testem, traditur ab eis, qui & Syram & Hebræam linguam noverunt, propter proprietatem suam cujusque linguæ factum. Fieri enim solet, ut aliâ linguâ non dicatur uno verbo, quod aliâ dicitur, & vicinitate significationis quidque appelleretur. Nam postea dicitur : Propter hoc appellatum est nomen, Acervus testatur : Hoc enim medie positum est quod utrique conveniret, & ei qui dixerat, Acervus testimonii ; & ei qui dixerat, Acervus testis.

¶ 48. Eadem leguntur Græcè. Apud Hilar. in Ps. 118. col. 246. c. sic : Testimonium erit vobis collis iste ; & testimonium erit lapis iste.

¶ 49. Ad verbum de Græco. Obscuritatem hujus loci amovere tentat August. ibid. dicens : Fortè ordo est : Et visio quam dixit Deus, respiciat inter me & te : Deus quippe illi dixerat in visione, ne laderet Jacob.

¶ 50. Græc..... ὅρα, ὅτε ἐκείνῳ ἦν ὁρατὸν, sed in ed. Compl. deest, ὅρα. sicut apud August.

¶ 53. Similiter in Græco.

CAPUT XXXII.

VULGATA NOVA.

Inf. 48. 1. **J** Acob quoque abiit itinere quo cœperat : fueruntque ei obviam Angeli Dei.

2. Quos cum vidisset, ait : Castra Dei sunt hæc : & appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est, Castra.

3. Misit autem & nuncios ante se ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom :

4. præcepitque eis, dicens : Sic loquimini domino meo Esau : Hæc dicit frater tuus Jacob : Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque in præsentem diem.

5. Habeo boves, & asinos, & oves, & servos, & ancillas : mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

VULGATA NOVA.

6. Reverſique sunt 6. 7. *Vide Not.*
nuncios ad Jacob, dicentes :

Venimus ad Esau fratrem tuum, & ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.

VULGATA NOVA.

8. dicens : Si venerit Esau ad unam turmam, & percusserit eam, alia turma, quæ reliqua est, salyabitur.

9. Dixitque Jacob : Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac : Domine qui dixisti mihi : Revertere in terram tuam, & in locum nati-
vitatſ tuæ, & beneficiam tibi :

10. minor sum cunctis miſerationibus tuis, & veritate tua quam expleviſti ſervo tuo. In baculo meo tranſivi Jordanem iſtum : & nunc cum duabus turmis regredior.

11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo : ne fortè veniens percutiat in-
terem cum filiis.

12. Tu locutus es quòd beneficeret mihi, & dilatares ſemen meum ſicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non poteſt.

VULGATA NOVA.

13. Cùmque dormiſſet ibi nocte illa, ſeparavit de his quæ habebat, munera Esau fratri ſuo,

VERSIO ANTIQUA.

1..... vidit caſtra Dei applicantia, & occurre-
runt ei Angeli Dei.

2. Et dixit Jacob, ut vidit eos : Caſtra Dei hæc ſunt : & vocavit nomen loci ejus, Caſtra.

3. Miſit autem Jacob nuncios ante ſe ad Eſau fratrem ſuum in terram Seir, in regionem Edom :

4. & mandavit illis, dicens : Sic dicetis domino meo Eſau : Sic dicit puer tuus Jacob : Cum Laban habitavi, & demoratus ſum uſque modo.

5. Et facti ſunt mihi boves, & aſini, & oves, & pueri, & puellæ : & miſi nunciare domino meo Eſau.....

7. Timuit Jacob valde : & perterritus diſiſit populum qui ſecum erat, greges quoque & oves & boves, & camelos, in duas turmas,

VERSIO ANTIQUA.

8. Et dixit : Si venerit ad caſtra prima frater meus, & exciderit ea, erunt ſecunda in ſalutem.

9..... Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac : Domine qui dixiſti mihi : Recurre in terram generationis tuæ, & bene tibi faciam :

10. idoneus es mihi ab omni juſtitia, & ab omni veritate, quæ feciſti puero tuo. In virga enim mea iſta tranſii Jordanem hunc : nunc autem factus ſum in duo caſtra.

11. Erue me de manu fratris mei, de manu Eſau ; quia ego timeo illum : ne cùm venerit, feriat me, & matres ſuper filios.

12. Tu autem dixiſti : Beneficiam tibi, & ponam ſemen tuum tanquam arenam maris, quæ non dinumerabitur præ multitudine.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc. Καὶ Ἰακώβ ἀνέβη εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, & ἀνελθὼν, εἰς παρεμβολὴν Θεοῦ παρεμβολικῶν, & συν-
τιτάναι αὐτῷ οἱ, &c. ut ſup. Poſteriora etiam verba ſumpta ex Hieronymo, Ambroſius exprimit dicens : Proſciſcenti ſancti Jacob angeli Dei occurrerunt.

¶ 2. Similiter habet Ambroſ. l. 2. de Jacob. c. 6. 467. d. Caſtra Dei hæc ſunt. Eò pariter ſpectant quæ in Pf. 36. col. 803. b. narrat, dicens : Cum fratrem fugeret Jacob..... vidit multitudinem celeſtis militiæ, & ait : Hic locus vocatur caſtra angelorum. Non ſatis ſuit caſtrum vocare, ſed caſtra ; quæ tanta multitudini convenirent, &c. Auguſt. quoque quaſt. 101. in Gen. to. 3. col. 402. c. ait : Caſtra Dei quæ vidit Jacob in itinere, nulla dubitatio eſt, quòd angelorum fuerit multitudo ; ea quippe in Scripturis militiæ caſtri nominatur. In Græco ſic : Εἶπε δὲ Ἰακώβ νύκτα εἰδὼν αὐτοῦ παρεμβολὴν Θεοῦ αὐτῷ, & ἐκείνους τὸ ὄνομα τῶ τόπων εἶναι παρεμβολαί, quæ vix diſtèrunt à textu Latino Hieronymi.

¶ 3. Eadem leguntur Græcè.

¶ 4. Idem Græcè, niſi excipias verbum, παρόντων, pro habitant.

¶ 5. Ita quoque Græcum habet ad verbum.

¶ 6. 7. Græcè : Καὶ ἀνέβησαν οἱ ἀγγελοι πρὸς Ἰακώβ, λέγοντες : Ἦλθομεν πρὸς τὸν ἀδελφόν σου Ἰσραὴλ, & ἰδὼν αὐτὸς ἐρχεται εἰς ἐνδοχὴν σου, καὶ τέτραχέσιν ἀνδρες μετ' αὐτῷ. Εὐροβίη δὲ Ἰακώβ οὐδὲν, & ἵππορειτο, & εἶλεν τὸν λαὸν τὸν μετ' αὐτοῦ, & τὰς βίας, & τὰς χαμαινας, & τὰ πρόβατα εἰς δύο παρεμβολάς. Quæ omnia ſic reddit Auguſt. quaſt. 102. in Gen. to. 3. col. 402. c. dicens : Nuntiaſi ſibi fratre

Tom. I.

ſuo Jacob veniente obviam ei cum quadringentis viris, turbatus eſt quidem & mente conſuſus, quoniam timuit valde : & ut vixim eſt homini perturbato, dixit, am multitudinem ſuam in duo caſtra diſpoſuit.

¶ 8. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰακώβ : Ἐὰν ἐλθῇ Ἡσαὶ εἰς παρεμβολὴν μου, & κόψῃ (Mſ. Alex. & ſar. cum edit. Ald. ἐκόψῃ) αὐτὴν, ἔσται ἡ παρεμβολὴ ἡ δευτέρα εἰς τὸ εὐλόγησαι.

¶ 9. Græcum initio habet : εἶπε δὲ Ἰακώβ, unde Auguſt. Quæ verba dicat Jacob, conſiderandum eſt : reliqua Græca cum textu Latino concinunt ad verbum, niſi quod loco, qui dixiſti, legitur, οὐδ' οἱ εἶπον, in qui dixiſti : & in fine, εὖ σε ποιήσω, bene te faciam ; at in Mſ. Alex. ac edit. Ald. ſimpliciter, οἱ εἶπας, & Compl. εὖ σοι ποιήσω, ut ſup. Hieron. quaſt. Hebr. to. 2. col. 536. b. legit : Et dixit Jacob : Deus patris mei Isaac, Domine, qui dixiſti ad me : Revertere in terram tuam, & benedicam tibi.

¶ 10. Græc. habet, Ἰκανέσω, ſufficiam, loco idoneus es ; reliqua ad verbum quadrant, exceptâ tamen voculâ ἡς, quam, pro quæ, ante feciſti. Hieron. l. quaſt. Hebr. to. 2. col. 536. b. ita legit : Minor ſum omni miſericordiæ tuæ, & omni veritate tua, quam feciſti pro ſervo tuo. Sed addit : Pro eo quod nos poſſimus, minor ſum, aliud neſcio quid, quod ſenſum turbet, in Græcis & Latinis codicibus continetur.

¶ 11. Ita Græcum habet conſtanter cum Auguſtino, præter vocem μητέρα, matrem ; at in edit. Ald. μητέρας, matres, ut ſup.

¶ 12. Eadem prorsus in Græco, niſi hoc excipias, εὖ σε ποιήσω, bene te faciam, pro beneficiam tibi.

M

15. camelos foetas cum pullis suis triginta, vacas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis : Antecedite me : & sit spatium inter gregem & gregem.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 117. 17..... Si interrogaverit te Esaü, dicens : Cujus es? & Quò vadis? & Cujus hæc quæ antecedunt te?

18. & dices : Pueri tui Jacob, munera misit domino meo Esaü : & ecce ipse post nos.

Aug. quest. 103. 20..... dixit enim : Placabo vultum ejus in muneribus præcedentibus eum, & post hoc videbo faciem ejus, forsitan enim suscipiet faciem meam.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 6. 468. a. 21..... dormivit..... in castris.

Aug. Locut. 119. 22. Surrexit autem eadem nocte, & accepit uxores duas, & duas ancillas.....

Aug. l. 2. cont. Maxim. t. 9. 740. b. c. 24. remansit autem Jacob solus : & luctabatur homo cum illo usque in manè.

25. Vidit autem quòd non potest ad eum, & tetigit latitudinem femoris ejus, & obstipuit latitudo femoris Jacob, dum luctaretur cum eo.

26. Et dixit illi : Dimitte me, ascendit enim aurora. Ille autem dixit : Non te dimittam, nisi me benedixeris.

27. Dixit autem ei : Quod est nomen tuum? Ille autem dixit : Jacob.

28. Et dixit ei : Non vocabitur amplius nomen

VULGATA NOVA.

17. Et præcepit priori, dicens : Si obvium habueris fratrem meum Esaü : & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quò vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?

18. respondebis : Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esaü : ipse quoque post nos venit.

19. Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens : Iisdem verbis loquimini ad Esaü, cum inveneritis eum.

20. Et addetis : Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur : dixit enim : Placabo illum muneribus quæ præcedunt, & postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.

21. Præcesserunt itaque munera ante eum, ipse verò mansit nocte illa in castris.

22. Cùmque maturè surrexisset, tulit duas uxores suas, & totidem famulas, cum undecim filiis, & transivit vadum Jaboc.

23. Transiitque omnibus quæ ad se pertinebant,

24. mansit solus : & ecce vir luctabatur cum eo usque manè.

25. Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.

26. Dixitque ad eum : Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit : Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

27. Ait ergo : Quod nomen est tibi? Respondit : Jacob.

28. At ille, Nequaquam, inquit, Jacob appel-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 17. Græc.... Καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν, λέγων, &c. ut in Lat. ¶ 18. Idem Græcè, delero &, ante dices ; at in Mf. Alex. Καὶ ἐπεὶ. Plenum tamen esset & integrum, inquit August. etiam si, &c., non haberet.

¶ 20. Totidem verba in Græco : addit August. ibid. Quod Latini codices habent de Jacob ; Dixit enim : Placabo, &c.... scriptor libri, qui narrans ait de Jacob : Dixit enim : Placabo vultum ejus : huc usque verba Jacob dixisse intelligitur ; cetera verò sua intulisse quod ait : In muneribus præcedentibus eum : tanquam diceret ; In muneribus quæ præcedebant Jacob, placabo vultum fratris mei. Ordo est ergo verborum Jacob : Placabo vultum ejus, & post hoc videbo faciem ejus, forsitan enim, &c. Interposita autem sunt verba scriptoris : In muneribus præcedentibus eum. Huc etiam redeunt quæ August. habet ser. 5. to. 5. col. 31. f. Et cùm capisset redire, & timere fratrem suum, mittit munera nescio quanta pecorum, mittit & servum qui dicat : Ecce munera fratris tui, &c.

¶ 21. In Græco sic : Καὶ προσπερεύσας τὰ δῶρα κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ αὐτὸς δὲ ἐκοιμήθη τῇ νύκτι ἐκείνῃ ἐν τῇ παρεμβολῇ. Unde Ambros. Petiturus, inquit, à fratre concordiam, dormivit in castris. Et August. ser. 5. col. 31. f. Noluist eum videre priusquam muneribus placaret, & postea illum acceptis muneribus vidit.

¶ 22. Græc. Ἀναστὰς δὲ τὴν νύκτα ἐκείνῃ, ἔλαβε τὰς.... & τὰ ἐνδεκά παιδία αὐτοῦ, &c. Unde Ambros. l. 2. de Jac. c. 6. col. 467. d. ait : Occurrit itaque fratri cum muneribus, uxoribus, & pignoribus suis.

¶ 24. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. Remansit enim Jacob solus, & luctabatur homo cum illo usque manè. Gr. Ὑπεκρίθη δὲ Ἰακώβ μόνος, & ἐπάδα αὐτὸν, &c. ut sup. Hilar. l. 4. de Trin. col. 845. f. his alludens dicit : Ad Jacob in homine Deus venit ; neque solum venit, sed luctatus ostenditur. Vid. etiam l. 5. col. 864. c. e. Similiter Ambros. l. 2. de Jac. c. 7. col. 468. f. Jacob, inquit, postquam rejectis omnia sua, solus remansit, & luctatus est cum deo. Item Hieron. l. 3. in ep. ad Ephes. to. 4. col. 400. c. Jacob remansit solus ; & luctabatur cum eo homo.

¶ 25. Similia existant in Græco : rursusque apud August. ser. 5. to. 5. p. 32. f. Tetigit latitudinem femoris ejus,

& exaruit. Gr. & ἐνάρκησε. Vid. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 39. to. 7. col. 450. f. Apud Novat. l. de Trin. p. 1049. b. c. sic : Et vidit quoniam non potest adversus eum & tetigit latitudinem femoris Jacob, cùm in eum luctaretur & ipse cum eo. Ambros. quoque eorundem meminit, l. 2. de Jac. c. 7. col. 468. f. dicens : Et quia insuperabilis erat fides ejus.... secreta ei mysteria Dominus revelabat, tangens latitudinem femoris ejus, ex eo quòd ex ejus erat generatione Dominus Jesus oriundus.... cujus cruce, obstupescens femoris latitudo signabat. Similiter apud August. l. de promiss. part. 1. c. 24. p. 108. b. Tetigitque Angelus latitudinem femoris ejus.

¶ 26. Eadem sunt in Græco, nisi excipiat ὕψος ; diluculum, pro aurora. At August. ser. 5. to. 5. col. 32. f. 33. a. d. e. habet : Dimitte me, jam enim manè est ; vel, quia ecce jam manè est : vel, Ecce manè jam venit, dimittite me. Item ibid. Et ille : Non te dimittam, nisi me benedixeris. Vid. etiam quest. 104. in Gen. to. 3. col. 402. g. 403. 2. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. sic legit : Dimitte me, ascendit enim Lucifer : & ille dixit : Non te dimittam (al. dimittito) nisi me benedixeris. Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. c. e. alludens, ait : Beate patriarcha Jacob, & in luctu hominis invalescens, benedicti te ab eo fortior deprecare. Similiter Ambros. l. de instit. virg. c. 16. to. 2. col. 271. e. Jacob, inquit, hominem vidit, & ab eo quasi à Domino deo benedictionem poposcit. August. l. de promiss. part. 1. c. 24. col. 108. b. Non te dimittam, nisi benedixeris me.

¶ 27. Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. Et dixit : Quod est nomen tuum? Et ille dixit : Jacob. Hieron. l. quest. Hebr. to. 2. col. 536. b. Et dixit ei : Quod nomen tibi? Qui ait : Jacob. Auctor l. de promiss. part. 1. c. 24. p. 108. b. Dixitque ei angelus : Quod tibi nomen est? At ille ait : Jacob. Græc. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἦν Ἰακώβ.

¶ 28. Idem Græcè, exceptis his, ἐν Χρυσεῖ, innovastis, pro vultuisti, & in fine, ἐν, eris, pro es ; at in Mf. Alex. & Sar. nec non in edit. Compl. scriptum est, non ἐν. Similiter apud Novatian. l. de Trin. p. 1049. b. Dixitque ei : Non vocabitur jam nunc (inf. etiam nunc) nomen tuum Jacob, sed Israel erit nomen tuum ; quia inva-

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

labitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praevaleris?

29. Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur queris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

30. Vocavitque Jacob nomen loci illius, Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

31. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse verò claudicabat pede.

32. Quam ob causam non comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Jacob, usque in praesentem diem: eò quòd tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit.

tuum Jacob, sed Israël erit nomen tuum: quia valuisti cum Deo, & cum hominibus potens es.

29. Rogavit autem eum Jacob, dicens: Enuncia mihi nomen tuum. Et dixit: Quare hoc interrogas tu nomen meum? Et benedixit eum illic.

30. Et appellavit Jacob nomen loci illius, Aspectus Dei: Vidi enim Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

31. Ortusque est ei sol, mox transivit visionem Dei: ipse verò claudicabat femore suo.

32. Propter hoc non manducant hodieque filii Israël nervum....

Aug. ubi sup.

Novat. de Trin. p. 1049. b.

Ambros. l. 2. de Jac. c. 7. 469. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

inisti cum Deo, & cum hominibus potens es. Apud Hieron. l. quæst. Hebr. to. 2. col. 536. b. sic: Dixit autem ei: (Compl. εἰς δὲ) Jam non vocabitur Jacob nomen tuum, sed vocabitur nomen tuum Israël; quia invaluisti cum Deo, & cum hominibus valebis. At infra: Non vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Ubi etiam monet apud LXX. & Theodot. legi, ἐτι ἐν ἔχουσας μετὰ Θεοῦ. Auct. l. de promiss. part. 1. c. 24. p. 108. b. sic habet: Jam (Mf. Remig. Jam ultra quidem) non vocaberis Jacob, sed erit Israël nomen tuum; quia praevaluisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. In Mf. etiam Oxon. scriptum legitur, οὐ κληθήσεται Ἰακώβ, pro οὐ κληθήσεται ἐτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ, quod ferunt alii. Eidem lectioni faver & August. quæst. 114. in Gen. to. 3. col. 405. b. ubi sic: Jacob non semel Deus dixerat: Non jam vocaberis Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Item ser. 5. to. 5. col. 32. g. Non vocaberis Jacob, sed Israël; quoniam praevaluisti cum Deo, praevaleris & cum hominibus. At hæc ex sermonibus. Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. c. e. eadem commemorat, dicens: Jacob, in laula es; post fidem postulatæ benedictionis, Israël es.

¶ 29. Græc. Ἡρώτις δὲ Ἰακώβ, ἡ εἶπεν Ἀνάγγελόν μοι, &c. ut in Lat. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. a. habet: Et benedixit eum ibi. Quidam Mf. Latini post nomen meum, addunt, quod est mirabile. Apud Theodot. etiam quæst. 91. hoc sequitur, καὶ τῷ εἰς θάυμαστον. In edit. Ald. ὁ εἰς θαυμαστόν.

¶ 30. Novat. l. de Trin. p. 1049. b. Et vocavit Jacob nomen loci illius, Visio Dei: Vidi enim Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. Similiter habet Hieron.

quæst. Hebr. to. 2. col. 537. a. præter unum, facies Dei, loco visio Dei. Sic etiam l. 3. contr. Pelag. to. 4. p. 538. Græc. εἰς οὗ Θεοῦ cætera ut in Lat. Apud Ambros. l. de institut. virg. c. 16. to. 2. col. 271. e. Et appellavit locum, Visio Dei. Apud Tertul. l. contr. Prax. p. 850. b. Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. Similiter apud Hilar. l. 5. de Trin. col. 864. c. & Ambros. in Pl. 43. to. 1. col. 888. a. & Auct. l. de fide orthod. to. 2. col. 354 c. sicut etiam apud August. epist. 147. to. 2. col. 478. b. & Eucher. Lugd. quæst. in Gen. col. 841. e. quibus adjungendi Phæbad. Agin. col. 304. a. & Auct. op. imp. in Matth. hom. 15. col. 80. d. nisi quòd habent, vidi Dominum.

¶ 31. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. a. Ortus est ei sol, postquam transivit Phanuel, quod interpretatur, facies Dei. Ambros. in Pl. 43. to. 1. col. 888. a. Et continuo exortus est ei sol: similiter l. 2. de Jacob. col. 469. a. ubi etiam post pauca addit: Claudicavit autem Jacob à femore suo; & infra: Ideo claudicavit ab uno femore Jacob. Auct. l. de promiss. part. 1. c. 24. col. 108. b. Claudique effectus est Jacob per omnes dies. August. l. 16. de civit. Dei, c. 39. to. 7. col. 450. f. Tetigit illi Angelus.... latitudinem femoris, eumque isto modo claudum reddidit. In Græco sic: Ἀνέλειπε δὲ αὐτῷ ὁ ἄγγελος, ἡνίκα παρήλθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ αὐτὸς δὲ ἐπέκαλε τὸ μῦθόν αὐτοῦ.

¶ 32. Græc. Ἐνεκεν τούτου ἡ μὴ φάγων ὕλην Ἰσραὴλ τὸ νέρβον, &c. Propter hoc non manducant filii Israël nervum.

CAPUT XXXIII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **E**levans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esau, & cum eo quadringentos viros: divisitque filios Liæ & Rachel, amborumque famularum:

2. & posuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam verò, & filios ejus, in secundo loco: Rachel autem & Joseph novissimos.

1.... & divisit pueros super Liam, & super Rachel, & super duas ancillas:

Hieron. quæst. Hebr. t. 2. 537. a.

2. & posuit ancillas, & filios earum primos: Liam verò, & pueros ejus, novissimos: & Rachel, & Joseph novissimos.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc.... Καὶ εἶδεν Ἰακώβ τὰ παιδία, &c. ut in Lat. detracto tamen ultimo, super.

¶ 2. Mirum fortè videbitur quòd Hieron. hic neget, tres turmas à Jacobo fuisse factas: Non ut plevique astimant, inquit, tres turmas fecit, sed duas; quod ut prober, ita prosequitur: Ubi nos habemus, divisit, Aquila posuit, ὑπὸνθεν, id est, dimidiavit, ut unum cuneum faceret ancillarum cum parvulis suis: & alium Liæ & Rachel, quæ liberæ erant, cum filiis earum; primasque in faceret ancillas, secundas liberas; ipse autem ante utrumque gregem, fratrem adoraturus occurreret. Ita Hieron. nixus uno Aquilæ verbo, ὑπὸνθεν. Sed præterquàm quòd verbum istud ὑπὸνθεν, non rectè acceptum, potest etiam significare, distribuit, non aliud certè legitur apud Græcos alios, præter hoc εἶδεν, divisit: potro turmarum illarum tripartita divisio ita clare in Græco exprimitur, ut planè & apertè vim faciat huius contextui, qui neget: sic enim se habet: Καὶ εἶδεν Ἰακώβ τὰ παιδία ἐπὶ Λαίαν, ἡ ἐπὶ

Ῥαχὴλ, ἡ τὰς δύο παιδίους. En distributio triplex; quæ rectè confirmatur etiam his quæ sequuntur: Καὶ ἔθετο τὰς δύο παιδίους ἡ τὸς υἱὲς αὐτῶν ἐν πρώτοις, en prima turma: deinde, Καὶ Λαίαν ἡ τὰ παιδία αὐτῆς ἐπὶ τῷ, en secunda: demum, Καὶ Ῥαχὴλ ἡ Ἰωσήφ ἐχάτες, en tertia. Et verò vocum illarum oppositio, ἐν πρώτοις, pro prima; ὀπίσω, pro secunda; & ἐχάτες, pro tertia; nihil aliud designat, nisi divisionem triplicem: sed hæc partitio non magis elucet, quàm in veribus 6 & 7. qui proxime subsequuntur: Καὶ περὶ ἡγῶσαν αἱ παιδίσκαι, ἡ τὰ τέκνα αὐτῶν, ἡ προσκύνησαν. Deinde, Καὶ περὶ ἡγῶσε Λαία ἡ τὰ τέκνα αὐτῆς, ἡ προσκύνησαν. Denique, Καὶ μετὰ ταῦτα περὶ ἡγῶσε Ῥαχὴλ ἡ Ἰωσήφ, ἡ προσκύνησαν. Et appropriaverunt ancillæ & filii earum, & adoraverunt. Mox ita: Et accessit Liæ & filii ejus, & adoraverunt. Demum: Et post hæc accessit Rachel & Joseph, & adoraverunt: quid clarius? Similis etiam distributio manifestè agnoscitur in edit. Vulgata, ut mirum magis magisque videatur quomodo Hie-

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. ubi sup. 3. Et ipse transivit ante eos, & adoravit sep-
Ambr. l. 2. de ties in terra.....
Jac. c. 6. 467. e.

VULGATA NOVA.

4. Currens itaque Esaü obviam fratri suo, amplexatus est eum : stringensque collum ejus, & osculans, flevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait : Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit : Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo.

6. Et appropinquantibus ancillæ & filii earum, incurvati sunt.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 105. 10.... propter hoc vidi faciem tuam, quem-
in Gen. l. 3. 403. admodum cum videt aliquis faciem Dei.....
b.

Ambr. l. 1. de 11.... misericordiam mei habuit Deus, & sunt
Cain, c. 6. 194. e. mihi omnia.....

Aug. Locut. 120. 13.... & oves, & boves foetantur.....
t. 3. 333. d.

VULGATA NOVA.

10. Dixitque Jacob : Noli ita, obsecro : sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis : sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei : esto mihi propitius,

11. & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens,

12. ait : Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Jacob : Nosti domine mi, quòd parvulos habeam teneros, & oves & boves foetas, mecum : quas si plùs in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

VULGATA NOVA.

14. Præcedat dominus meus ante servum suum : & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad domum meum in Seir.

15. Respondit Esaü : Oro te, ut de populo qui

14.... *Vide Not.*

mecum est, saltem focii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse : hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo, domine mi.

16. Reverfus est itaque illo die Esaü itinere quo venerat in Seir.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Auct. l. de xlii. 17.... Jacob reversus est in tabernacula : & fecit
mansio. ap. Ambr. sibi domos, & pecoribus suis fecit tabernacula ;
t. 2. col. 4. f. propter hoc vocavit nomen loci illius, Tabernacula.

Aug. quest. 108. 18. Et venit Jacob in Salem in civitatem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, cum advenit de Meopotamia Syria : & applicuit ad faciem civitatis.

17. Et Jacob venit in Socoth : ubi ædificata domo & fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius, Socoth, id est, tabernacula.

18. Transivitque in Salem urbem Sichimorum ; quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syria : & habitavit juxta oppidum.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ronymus rem apertissimam inficiari potuerit.

*. 3. Græc. ὁ αὐτὸς δὲ προῦδεν ἐμπροσθεν αὐτῶν, & προσκύνει ἐπὶ τὴν γῆν ἑστάντας, &c. Ipse autem precessit ante eos, & adoravit super terram septies.

*. 10. Auct. op. imp. in Matth. hom. 20. p. 93. a. Quia vidi faciem tuam, sicut qui videat faciem Dei. Græc. ὅπως τὸν εἶδον τὸ..... ὡς ἀντὶς ἰδοὶ πρόσωπον Θεοῦ. Quemadmodum si quis videat faciem Dei. Addit August. Non enim dixit : Quemadmodum si viderem faciem Dei, sed, cum videt aliquis : ipse autem aliquis, quem significare possit, incertum est. Et post pauca : Potuit sic dici, quemadmodum & Moyses Pharaonis deus dictus est.... maxime quia sine articulo in Græco dictum est, quo articulo evidentissime solet veri Dei unius fieri significatio : non enim dixit, πρόσωπον τῷ Θεῷ, sed dixit, πρόσωπον Θεῷ.

*. 11. Græc. ὅτι κλέψῃ με ὁ Θεός, &c. quia misertus est mei Deus, &c. ut sup.

*. 13. Augustinus ibid. Quod habent, inquit, Latini codices : Et oves, & boves foetantur : Græci habent, foetantur super me : (καυχῶνται ἐπ' ἐμέ) quod ea significatione dictum est, ut intelligatur, super sollicitudinem, vel curam meam.

*. 14. Gr. Προσέβητο ὁ κύριός μου ἐμπροσθεν τῷ παιδὸς αὐτοῦ ἐγὼ δὲ ἐν Ἰλυσσῶ ἐν τῇ ὁδῷ κατὰ Σικκὴν τῆς μεσοποταμίας τῆς ἐναντίας μου, & κατὰ πόλιν τῶν παιδαρίων, ἕως τῆ ἐλθεῖν με πρὸς τὸν κύριόν μου εἰς Συσρ. Præcedat dominus meus ante puerum suum : ego autem invalefeci in via secundum tarditatem professionis ejus, quæ coram me, & juxta pedem parvulorum, quoad usque veniam ad domum meum in Seir. August. quæst. 106. in Gen. to. 3. col. 403. e. quærit : Utrum mendaciter promiserit Jacob fratri suo, quòd sequens pedes suorum in itinere, propter quos si moraretur,

venturus esset ad eum in Seir : hoc enim, inquit, sicut Scriptura deinde narrat, non fecit ; sed eo perrexit itinere quòd dirigebat ad suos, (f. Sichimos.)

*. 17. Græc. Καὶ Ἰακώβ ἀπαίρει εἰς οἰκίας ἐπὶ πόλιν ἐαυτοῦ ἐκτὶ οἰκίας, &c. ut in Lat. In edit. Compl. deest, ἐκτὶ. Observat autem idem Auctor ibid. loco Reverfus est in tabernacula, aliam translationem (i. e. Vulgatam) habere : Reverfus est Socoth. Item infra : Et ibi alia translatio dicit : Appellavit nomen loci illius, Socoth, id est, tabernacula. Similiter Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. b. secundum LXX. Et ædificavit ibi Jacob domum, & pecoribus suis ædificavit tabernacula ; ideo vocavit nomen loci illius, Tabernacula ; sed addit : Ubi nos, tabernacula, habemus, in Hebræo legitur, Socoth ; unde epist. ad Evang. to. 2. col. 573. c. legit : Venit Jacob in Socoth, id est, in tabernacula, & fecit sibi ibi domos, atque tentoria.

*. 18. Similia Græcum habet, præter hoc, πόλιν Σικκῶν, al. Σικκῶν, civitatem Secimorum, detracto præced. in ; sed in Mf. Alex. Σικκῶν. Quòd autem pro applicuit, Græc. ferat, παρενέλαβε, mendum est, quod Junius suspicatur irreplisse in edit. Rom. & Paris. Et verò in Mf. Alex. ac edit. Ald. & Complut. legitur, παρενέλαβε. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. b. legit : Et venit Jacob Salem civitatem Sichem, in terram Chanaan, cum venisset de Mesopotamia Syria : at epist. ad Evang. to. 2. col. 573. c. Et transivit in Salem, civitatem regionis Sichem, quæ est in terra Chanaan. Fulgent. fragm. 34. contr. Fabian. p. 639. b. sic : Venit autem Jacob in Salem, civitatem Sichimorum, in terra Chanaan, cum venisset de Mesopotamia Syria ; & applicuit secundum faciem civitatis. Græc. κατὰ πρόσωπον τῆς πόλεως.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

19. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.

20. Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

19. Et emit partem agri in quo statuit illic tabernaculum suum, ab Emmor patre Sichem, centum agnis.

20. Et statuit ibi aram, & invocavit Deum Israël.

Aug. ubi sup.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 19. In Græco: Καὶ ἐκτίσας τὴν μερίδα τῆς ἀγρῆς, αὐτῷ, &c. ut sup. Et acquisivit partem agri, ubi, &c. August. quæst. 167. in Gen. col. 419. e. Emit centum agnis possessionem illam.

¶ 20. Fulgentius frag. 34. contra Fab. p. 639. b. Et statuit ibi altare, & invocavit Deum Israël. Ita quoque in Græco.

CAPUT XXXIV.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **E**gressa est autem Dina filia Lia, ut videret mulieres regionis illius.

2. Quam cum vidisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

3. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristissemque delinivit blanditiis.

1. **E**xiit autem Dina filia Lia, quam peperit ipsi Jacob, ut condisceret filias regionis ejus. *Aug. quæst. 108. in Gen. 404. a.*

2..... Vidit Sichem filius Emmor Evæi, princeps terræ, Dinam filiam Jacob: & accepit eam, & dormivit cum ea, & humiliavit eam. *Idem quæst. 107. 403. c.*

3. Et intendit animo Dinæ filiæ Jacob, & adamavit virginem, & locutus est secundum sensum virginis ipsi.

VULGATA NOVA.

4. Et pergens ad Hemor patrem suum, Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5. Quod cum audisset Jacob, absentibus filiis, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

6. Egrediendo autem Hemor patre Sichem, ut loqueretur ad Jacob;

7. ecce filii ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod foedam rem operatus esset in Israël, & violatâ filiâ Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filii mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi uxorem:

6..... Vide Not.

7. Et filii Jacob venerunt de campo: & cum audissent, compuncti sunt viri, & triste erat illis valde, quod turpe fecerat in Israël, quod dormisset cum filia Jacob: & non sic erit. *Aug. Locut. 121. 3. 333. d.*

8..... Sichem filius meus elegit animo filiam vestram, date ergo illi eam uxorem. *Aug. quæst. 117. in Gen. 1. 3. 406. e.*

VULGATA NOVA.

9. & jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite.

10. Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, & possidete eam.

11. Sed & Sichem ad patrem & ad fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis: & quæcunque statueritis, dabo:

12. augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantum date mihi puellam hanc uxorem.

13. Responderunt filii Jacob Sichem & patri ejus in dolo, sævientes ob stuprum fororis:

14. Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumcisio: quod illicitum & nefarium est apud nos.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

15. Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne masculini sexus;

15..... In hoc similes erimus vobis, & habitabimus in vobis..... *Aug. Locut. 123. 3. 333. e.*

VULGATA NOVA.

16. tunc dabimus & accipiemus mutuò filias vestras ac nostras: & habitabimus vobiscum, erimusque unus populus:

17. si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Idem Græcè, præter hoc, τῶν ἐγγχωρίων, incolarum loci, loco regionis ejus.

¶ 2. Græc. Καὶ εἶδεν αὐτὸν Συγχὲμ ὁ υἱὸς Ἐμμοῦ ὁ Εὐαῖος, ὁ ἀρχὼν τῆς γῆς, ὃς λαβὼν αὐτὴν, ἐκοιμήθη, &c. ut in Lat. In Mss. verò Alex. & Sar. nec non in edit. Ald. non legitur, Εὐαῖος, Εὐαῖος, sed Χορραῖος. Et quidem in Mss. octo August. loco sup. cit. pro Emmor Εὐαῖ, est, Emmor Chorraeus.

¶ 3. Græc. Καὶ προσέθηκε τῇ ψυχῇ Δείνας τῆς..... ὃς ἡγάπησε..... ὃς ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς καρδίας αὐτῆς. August. ibid. addit: Prius enim potuit intendere anima ipsius, & amare virginem, & loqui secundum sensum virginis, deinde cum illa dormire, &c.

¶ 6. In Græco sic: Ἐξήλθε δὲ Ἐμμοῦ ὁ πατὴρ Συγχὲμ πρὸς Ἰακώβ, λαλῶν αὐτῷ: οἱ δὲ υἱοὶ Ἰακώβ ἦλθον, &c.

quò spectant ista Augustini, quæst. 117. in Gen. to. 3. col. 406. e. Emmor pro filio suo Sychem, ut acciperet Dinam filiam Jacob, exiit loqui cum eodem Jacob; & venerunt etiam filii ejus, qui absentes erant.

¶ 7. Vix melius de Græco, nisi quòd hab. οἱ δὲ υἱοὶ, filii autem, pro, & filii, paulòque post, αὐτῶς δὲ ἡγάπησαν, ut autem audierunt, pro, & cum audissent; demum, ὅτι ἀρχὴν ἐποίησαν..... κοιμήθη, quia turpe fecit..... decumbens, loco, quòd turpe fecerat..... quòd dormisset.

¶ 8. In Græco primum: Καὶ ἐλάλησεν Ἐμμοῦ αὐτοῖς, λέγων, pro quibus August. ibid. Et ad omnes dicit Emmor; reliqua quadrant ad verbum. Addit August. Notandum quòd Emmor loquens de Dina ad Jacob & filios ejus, filiam dicit vestram, non dicit, filiam tuam sororem istorum.

¶ 15. Gr. Μόνον ἐν τῷ τῷ ὁμοιωθῆσθαι, &c. ut sup.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 124. 19.... appositus enim erat filia Jacob....
333. c.

Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 537. c. 20. Et venit Emor & Sichem filius ejus ad portam civitatis suae, & locuti sunt ad viros civitatis, dicentes:

21. Viri isti pacifici nobis sunt....

VULGATA NOVA.

22. Unum est, quo differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes.

23. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta quae

possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus, & habitantes simul, unum efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quest. Hebr. 537. c. 25.... & introgressi sunt civitatem diligenter, & interfecerunt omne masculum.

Aug. Locut. 125. 26.... Et filium ejus Sichem interfecerunt in ore gladii....
3. 3. 333. f.

Aug. Locut. 126. 28. Oves eorum, & boves eorum, & asinos eorum, quaecunque erant in civitate, & quaecunque erant in campo, tulerunt:

29. & omnia corpora eorum.... captivaverunt, & diripuerunt quaecunque erant in civitate, & quaecunque erant in domibus.

Ambr. l. 1. de Jac. c. 2. 446. c. Aug. quest. 109. in Gen. 1. 3. 404. c. 30. Jacob Simeon & Levi ait: Odiosum me fecistis, ita ut servus videar.... ego autem exiguum numero: & convenientes super me, occidunt me....

VULGATA NOVA.

18. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio ejus:

19. nec distulit adolescens quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde, & ipse erat inclutus in omni domo patris sui.

20. Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum:

21. Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, & exerceant eam, quae spatiosa & lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus.

VULGATA NOVA.

25. Et ecce die tertio, quando gravissimum vulnere dolor est: arreptis, duo filii Jacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: interfecitque omnibus masculis, Inf. 49. 6.

26. Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob: & depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes quae in domibus & in agris erant:

29. parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patris audacter, Jacob dixit ad Simeon & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chanaanæis & Pherezaeis habitatoribus terrae hujus: nos pauci fumus: illi congregati percutiant me, & delebor ego, & domus mea.

31. Responderunt: Nunquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 19. Itidem Græcè.

¶ 20. In Gr. ἦλθε δὲ Ἐμοὶρ, &c. Venit autem Emor; reliqua ut in Lat. sup. repetita tantum voce, αὐτῶν, suae, post hanc, civitatis.

¶ 21. Græcè: Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰρηνικοὶ εἰσι, absque vocula nobis. Addit Hieron. Ubi nunc LXX. Interpretes, pacificos, transtulerunt, Aquila interpretatus est, ἀνθρωπινοὶ, id est, consummatos, atque perfectos, pro quo in Hebræo legitur, Salamim.

¶ 25. Græc. Ἐλάθον οἱ δύο υἱοὶ Ἰακώβ Συμεὼν & Λεὺι, ἀδελφοὶ Δίνης, ἕκαστος τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, & εἰσέλθον εἰς τὴν πόλιν ἀσφαδῶς, & ἀπέκτειναν πάντας τοὺς ἀνδράς. Sumptum duo filii Jacob Symeon & Levi, fratres Dinæ, quisque gladium suum; & ingressi sunt in civitatem tuam, & interfecerunt omne masculinum. Addit Hieron. ibid. Pro eo quod in Græcis legitur, ἀσφαδῶς, id est, diligenter, in Hebræo scriptum est, bere, id est, audacter, & confidenter. Eadem narrat August. quest. 117. in Gen. to. 3. col. 405. g. dicens: Filii ejus.... pro sorore sua Dinæ.... expugnaverunt civitatem; in quibus Symeon & Levi, qui primi gladiis accincti intraverunt ad illos homines, eosque peremerunt, &c. Vid.

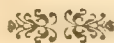
etiam quest. 167. col. 419. f.

¶ 26. Græc. Καὶ Συχεὶμ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, &c. ut sup.

¶ 28. Ita in Græco, verbum pro verbo.

¶ 29. Similia Græcum habet, nisi quod post corpora eorum, addit, & πάντα τὰν ἀποσκευὴν αὐτῶν, & τὰς γυναῖκας αὐτῶν, & omnem suppellectilem eorum, & uxores eorum: quæ etiam agnovisse videtur August. ut facile colligitur ex his quæ addit infra: Non satis intelligitur, inquit, quod dixit, & corpora eorum: neque enim suspicandum est quod corpora abstulerunt peremptorum; sed rerum intelligenda sunt, quæ corporaliter possidentur, ut eorum sit executio quod sequitur: Et suppellectilem, & cetera; sicut in Jure dicitur, Traditio corporum, quanquam Græci, ἐκμάτια, servos appellant, usitatissima locutione; sed quis non cōμάτια, sed cōμάτια, hic dictum est, non est temere confirmandum servos significatos: fieri tamen potest ut hoc magis sit.

¶ 30. Græc. Εἶπε δὲ Ἰακώβ πρὸς Συμεὼν & Λεὺι. Μισήτον με περὶ τὴν γυναῖκα, ὥστε περὶ τὸν με εἶναι πᾶσι τοῖς.... ὅτι δὲ ὀλιγοὶς εἰμι ἐν ἀνθρώποις, & συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ, συκοφαντήσιν με, &c. Vid. Ambr. ibid. & l. 2. de Jac. c. 7. col. 469. c.

CAPUT XXXV.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Interea locutus est Deus ad Jacob : Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo qui apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum.

Sup. 28. 13.

2. Jacob verò convocata omni domo sua, ait : Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

3. Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo : qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei.

4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & inanes quæ erant in auribus eorum : at ille infodit ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.

5. Cùmque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.

6. Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel : ipse & omnis populus cum eo.

Sup. 28. 18.

7. Edificavitque ibi altare, & appellavit nomen loci illius, Domus Dei : ibi enim apparuit ei Deus cùm fugeret fratrem suum.

8. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeckæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum : vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus.

Sup. 12. 28.

9. Apparuit autem iterum Deus Jacob postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei,

10. dicens : Non vocaberis ultra Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël,

11. dixitque ei : Ego Deus omnipotens, cres-

Dixit autem Deus ad Jacob : Surge, & ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi aram Deo qui apparuit tibi, cum fugeres à facie Esau fratris tui.

2. Jacob..... dixit domui suæ, & omnibus qui cum illo erant : Tollite deos alienos, qui vobiscum sunt, de medio vestrum.....

4. Et tradiderunt Jacob deos alienos qui erant in manibus eorum, & inanes quæ erant in auribus eorum : & abscondit ea Jacob subter terebinthum, quæ est in Sichimis, & perdidit ea usque in hodiernum diem.

5..... Et factus est timor Dei in civitatibus quæ circa illos erant, & non sunt consecuti post filios Israël.

6. Venit autem Jacob in Luza, quæ est in terra Chanaan, quæ est Bethel : ipse & omnis plebs quæ erat cum eo.

7. Et ædificavit ibi altare, & vocavit nomen loci illius, Domus Dei : ibi enim apparuit ei Deus cùm fugeret à facie fratris sui Esau.

8. Et mortua est Debora nutrix Rebeckæ, & sepulta est juxta Bethel.....

9. Iterum in Luza apparuit Deus Jacob.....

10. Et dixit ei Deus : Jam non vocabitur nomen tuum Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et vocavit nomen ejus, Israël,

11..... gentes & congregationes gentium

quæ erant in auribus eorum. Ambros. epist. 66. ad Romul. to. 2. col. 1055. a. Patriarcha Jacob, inquit, abscondit inanes cum simulacris gentium, quando in Sichimis abscondit. Item l. 2. de Jacob, c. 7. to. 1. col. 469. e. Ibi deos accepit alienos, & abscondit eos sub lentisco : & infra : Cur sub lentisco ? ibi sunt dii gentium..... ibi inanes gentium..... quas dederunt Jacob.

¶ 5. Græc. Καὶ ἐγένετο φόβος Θεοῦ ἐν ταῖς πόλεσι, τὰς κύκλῳ αὐτῶν, ὅ, οὐ κατέδωκαν, &c. Et factus est timor super civitates, quæ circa illos, & non sunt persecuti, &c. ut sup.

¶ 6. Eadem prorsus in Græco : eadem quoque refert August. quæst. 113. in Gen. to. 3. col. 404. g. ulque ad Bethel. Hieron. verò l. quæst. Hebr. to. 2. col. 537. c. sic : Et venit Jacob in Luzam, in terram Chanaan, quæ est Bethel ; tum addit : Ecce manifestissime comprobatur Bethel, non Ulanmaüs, ut supra dictum est, sed Luzam, id est, Amygdalon, ante vocatam. Vid. not. in ¶. 19. cap. 28.

¶ 7. Similiter in Græco, præter unum, Βαβλῶν, loco domus Dei, detracto præced. illius. Græcè etiam legitur, ἐν τῷ ἀποδείδῳ πάλαι αὐτῶν ἀπὸ προσώπου Ηὐαδ τῷ, &c. cùm fugeret ipse à facie Esau, &c.

¶ 8. In Græco : Ἀπεβὰν δὲ Δεββὶρα ἡ τροφὸς Ρεβέκκας, ὅ, ἐτάφη κατωτέρω Βαβλῶν, &c. Et mortua est Debora nutrix Rebecca, & sepulta est infra Bethel. Addit Hieron. Si mortua est nutrix Rebecca, nomine Debora, ut LXX. quoque hic Interpretes translulerunt, & ip̄um verbum est Hebræicum, Meneceth, scire non possumus quare illi substantiam, (sup. cap. 24. ¶. 59.) posuerunt, hic nutriticem.

¶ 9. Græc. Ὡς δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἰακώβ ἐπὶ ἐν Λεζῶ, &c. Apparuit autem Deus Jacob adhuc in Luzam, &c.

¶ 10. Similiter August. quæst. 114. in Gen. col. 405. a. Et dixit ei : Nomen tuum jam non vocabitur Jacob, sed Israel erit nomen tuum. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός : Τὸ ὄνομα Ἰακώβ, ὃ κληβόσεται ἐπὶ Ἰακώβ, ἀπὸ Ἰσραὴλ, &c. ut in textu Latino.

¶ 11. Idem in Græco.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Cyprian. l. 2. Testim. p. 286. c. Dixit autem Deus ad Jacob : Exurge, & ascende in locum Bethel, & habita illic, & fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit cùm fugeres à facie Esau fratris tui. Hilar. l. 4. de Trin. col. 845. c. Dixit autem Deus ad Jacob : Surgens ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altarium Deo, qui apparuit tibi cùm fugeres à facie fratris tui : at infra l. 5. col. 865. c. legit : Surge & ascende, vel cum Mss. pluribus, descende ; subinde loco altarium, ponit sacrificium, al. sacrarium ; deinde sic : Deo qui visus est tibi cùm recederes à facie Esau, Fulgent. l. 2. ad Monim. c. 4. p. 30. b. & fragm. 34. contr. Fab. p. 639. b. Dixit autem Deus ad Jacob : Surgens ascende in locum Bethel, & inhabita ibi, & fac ibi altare Deo, qui visus est tibi cùm fugeres à facie Esau fratris tui. Ita quoque in Græco, excepto uno, dixit, habita, pro inhabita. Vigil. Tapf. l. contr. Varimad. p. 737 b. sic : Dixit autem Deus ad Jacob : Ascende in Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo, qui visus est tibi in via, cùm fugeres à facie, &c. ut sup. Ambros. verò, l. 2. de Jacob, c. 7. col. 469. d. Exurgens ascende in locum Bethel, vel potius, in Bethleem, ut ferunt Mss. melioris notæ : & quidem Ambros. ibid. continuò addit : Hoc est, in domum panis, ubi natus est Christus, sicut Michas propheta testatus est, dicens : Et tu Bethleem domus Ephrata, &c. verè domus, panis quæ domus Christi est..... ibi jubetur habitare patriarcha, ibi altare facere Deo, qui apparuit ei..... ibi quoque sepulta est Rachel, in via Ephrata ; hac est, Bethleem. (infra ¶. 19.) Neque hic solum, inquit edit. nostri, not. c. sed etiam l. 1. de Abr. c. 2. n. 5. & 6. ac l. 2. c. 5. n. 21. Mss. Ambros. melioris notæ legunt, Bethleem.

¶ 2. August. ibid. Jacob ascensurus Bethel, ubi iussus est aram facere, dicit domui suæ, &c. ut sup. Græc. εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, &c. ut in Lat.

¶ 4. Eadem leguntur Græcè ad verbum, excepto uno, αὐῶν, auribus, pro auriculis. Similiter apud August. quæst. 111. in Gen. to. 3. col. 404. c. Et dederunt (Gr. ἐδωκαν) Jacob deos alienos, qui erant in manibus eorum, & inanes

Aug. quæst. 110. in Gen. l. 3. 404. d.

Aug. quæst. 111. ibid. e.

Hieron. cont. Hela vid. l. 4. p. 2. 134. a.

Aug. quæst. 112. in Gen. l. 3. 404. f.

Fulg. l. 2. ad Monim. c. 4. 30. b. & fragm. 34. cont. Fab. p. 639. b.

Hieron. quæst. Hebr. l. 2. 538. a.

Aug. quæst. 114. in Gen. l. 3. 405. a.

Hieron. quæst. Hebr. l. 2. 538. a.

Aug. quæst. 115. in Gen. l. 3. 405. c.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. ubi sup. erunt ex te....

Aug. quest. 116.
in Gen. 405. c. d.

13. Ascendit autem Deus ab eo loco, ubi locutus est cum eo.

14. Et statuit Jacob titulum in loco, in quo locutus est cum eo, titulum lapideum : & libavit super eum libamen, & infudit super eum oleum.

15. Et vocavit Jacob nomen loci, in quo locutus est cum eo illic Deus, Bethel.

Hieron. quest.
Hebr. 1. 2. 538. b.

16. Et profectus est Israël, & extendit tabernaculum suum trans turrin Ader : & factum est dum appropinquaret Chabratha in terra Chanaan, ut veniret Ephratha, peperit Rachel....

Hieron. quest.
Hebr. 1. 2. 538. c.

18. Et factum est cum dimitteret eam anima, siquidem moriebatur; vocavit nomen ejus, Filius doloris mei : pater verò ejus vocavit nomen ejus, Benjamin.

Ambr. epist. 70.
1065. c.

19. Mortua est autem Rachel, & sepulta est in via Ephrata, ipsa est Bethleem.

Ambr. 1. 2. de
Jac. c. 7. 469. c.

20.... Columnam statuit Jacob supra monumentum ejus....

21.... Vide Not.

ce, & multiplicare : gentes & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12. Terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi, & semini tuo post te.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille verò erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus : libans super eum libamina, & effundens oleum :

15. vocansque nomen loci illius, Bethel.

16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam : in qua cum parturiret Rachel,

17. ob difficultatem partus periclitari coepit. Dixitque ei obstetrix : Noli timere, quia & hunc habebis filium.

18. Egrediente autem anima præ dolore, & imminente jam morte, vocavit nomen filii sui, Benoni, id est, filius doloris mei : pater verò appellavit eum, Benjamin, id est, filius dextræ.

19. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem.

20. Erexite Jacob titulum super sepulcrum ejus : Hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem. Inf. 48. 7.

21. Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.

VULGATA NOVA.

Inf. 49. 4.

22. Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris sui : quod illum minimè latuit. Erant autem filii Jacob duodecim.

23. Filii Lia : primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Judas, & Issachar, & Zabulon.

24. Filii Rachel : Joseph & Benjamin.

25. Filii Balæ ancillæ Rachelis : Dan & Nephthalim.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. quest. 117.
in Gen. 1. 3. 405. e.

26.... hi sunt filii Israël, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syria.

26. Filii Zephæ ancillæ Lia : Gad & Aser : hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syria.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 13. Optimè è Græco, præter hoc, *ab eo loco*, pro quo, *ἀπ' οὗ ἐκ τῆ τοῦ*, *ab eo de loco*.

¶ 14. Græc. *καὶ ἐστὶν Ἰακώβ σῆμα ἐν τῷ τόπῳ, ὃ ἐλέγχετο μετ' αὐτῷ ὁ Θεὸς, σῆμα λεβὶν.... ἡ ἐπέχρετο*, &c. ut sup.

¶ 15. Ad verbum è Græco.

¶ 16. Sequuntur in Græco : *Ἀπάρας δὲ Ἰακώβ ἐκ Βαθλὰ, ἐπέχε τὴν οὐκίαν αὐτῷ ἐπέχρετο τὸ πύργον Γαδέρ, Προφύτος αὐτῷ Jacob de Bethel, fixit tabernaculum suum ultra turrin Gader, quibus respondent ista ex Hieronymo : Et profectus est Israël.... trans turrin Ader, quæ tamen Hieron. ibid. non refert nisi post versum 18. ut responderent versui 21. Vulgate, ubi sic : Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis : Horum autem verborum ne vestigium quidem exstat illic post §. 20. apud LXX. cum eadem ab ipsis jam relata fuerint supra, nempe §. 16. de quo in præfati agimus. Addunt LXX. *Ἐξέβητο δὲ Ἰσραὴλ ἵστησεν εἰς Χαβράθ, τὸ ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἐφραθὰ, ἐπέχετο Παχλὰ, &c.* quæ optimè reddit Hieron. supra, nisi quod post vocem, *Chabratha*, ponit, *in terra Chanaan*, quod abest à Græco. In edit. etiam Compl. deest, *eis*, ante *Χαβράθ*. Vid. infra, cap. 48. §. 7.*

¶ 18. Ita in Græco, præter unum, *eius*, quod deest post hoc, *pater*, verò ; at in Mf. Alex. exstat, *ὁ δὲ πατὴρ αὐτῆς*. Ambros. etiam l. de bened. Patr. c. 12. to. 1. col. 530. d. ait : *Rachel cum pareret Benjamin, vocavit nomen ejus, Filius doloris mei*. Vid. seqq. apud Hieron.

¶ 19. Sic iterum legit Ambros. l. 2. de Jac. c. 7. col. 469. c. *Sepulta est in via Ephrata, hæc est Bethleem*. Græc. verò *Ἀρσένος δὲ Παχλὰ, ἡ ἐστὶν ἐν τῷ ὄρει τῆς Ἰσραὴλ Ἐφραθὰ*. *αὐτὴ ἐστὶ Βηθλὲμ*. Unde Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 538. b. ait : *Ubi in Hebræo dicitur : Et sepelierunt eam in via Ephrata, hæc est Bethleem ; Sepulchrum pro Ephrata, posuerunt, Hippodromum. Attamen in Mf. Alex. ac edit. Ald. & Compl. deest vox, ἵπποδρόμος*. uti sup. apud Ambros. Vide seqq. apud Hieron.

nec non sup. §. 16. & infra, c. 48. §. 7.

¶ 20. Gr. *καὶ ἐστὶν Ἰακώβ σῆμα ἐπὶ*, &c. ut in Lat.

¶ 21. Huc transfert Hieron. l. quest. Hebr. col. 538. d. cum Vulg. quæ leguntur sup. §. 16. apud LXX. scilicet ; *Et profectus est Israël, & extendit tabernaculum suum trans turrin Ader*. Vid. not. ad §. 16.

¶ 26. Aliiter legit August. infra col. 406. b. & g. nempe, *Hi sunt filii Jacob, qui facti sunt ei in*, &c. Sic etiam quest. 151. in Gen. col. 415. a. detracto primo sunt. Item Locut. 162. de Gen. col. 336. a. ait : *Hæc locutione dictum est etiam illud : Hi filii Jacob, qui facti sunt ei in Mesopotamia : cum ibi non fuerit natus Benjamin*. Gr. *Ὁὕτω οὖν Ἰακώβ, ὃ ἐγένετο αὐτῷ ἐν*, &c. ut sup. Duplex igitur legendi modus : unus, quo legatur : *Qui nati sunt ei* ; alter, quo legatur : *Qui facti sunt ei*. De utroque ita differit August. quest. 117. col. 405. e. *Quod duodecim filii, inquit, computantur Israël, qui nati sunt ei, & dicitur : Hi sunt filii Israël, qui nati sunt ei in Mesopotamia : cum Benjamin longe postea natus sit.... frustra quidam conantes istam solvere questionem, dixerunt : Non legendum, nati sunt, sicut Latini plerique codices habent, sed, facti sunt ; Græci enim scriptum est, ἐγένετο : ita violentes intelligi, etiam Benjamin, quamvis ibi natus non fuerit, ibi factum tamen, quia jam fuerat in utero seminat.... Hoc autem modo, etiamsi, nati sunt, legeretur, possent dicere, Jam in utero natus erat, quia conceptus erat.... sed aliud est quod impedit hanc solutionem questionis hujus ; quia si jam ibi Benjamin conceptus erat, qui filii Jacob grandes inde exierunt, vix annorum duodecim esse potuerunt. Et post plura : Proinde, inquit, aliter solvenda questio est, ut ideo intelligatur dictum, commemoratis duodecim filiis : Hi sunt filii Jacob, qui facti sunt ei in Mesopotamia : quia inter omnes, qui tam multi erant, unus tantum erat non ibi natus, qui tamen inde habuit nascendi causam, quod ibi mater ejus patri copulata est, &c.*

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29. Consumptusque ætate mortuus est: & appositus est populo suo senex & plenus dierum: & sepelierunt eum Esau & Jacob filii sui.

27. Et venit Jacob ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Campi, hæc est Chebron....

Hieron. quest. Hebr. 539. a.

28. Fuerunt autem dies Isaac, quos vixit, anni centum octoginta quinque.

Hieron. in Sopen. l. 1. c. 3. 1645. d.

29. Et deficiens Isaac mortuus est: & appositus est ad genus suum senex, & plenus dierum....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 27. Græc. Ἦλθε δὲ Ἰσαὰκ πρὸς..... εἰς Μαρβρὴν, εἰς πόλιν τὴν παλαιάν, &c. ut in Lat. Hieron. posuerat in civitatem Arbee, sed cum ibid. moneat, pro Arbee, in Septuaginta, Campum legi, loco Arbee, scripsimus Campi.

¶ 28. Idem Græcè, præter unum, quinque, quod deest, neque etiam additur in Vulgata. August. quoque, quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 407. a. dicit: Ἰσὼν (Isaac) omnes annos vite suæ, centum octoginta: item intra quæst. 122. col. 408 b. Centesimo octogesimo mortuus est.

¶ 29. Ita in Græco ad verbum, nisi excipias unum, πρεσβύτερος, senior, pro senex. Similiter ait Ambros. l. 1. de Cain & Ab. c. 2. to. 1. col. 185. d. Quod Isaac appositus sit ad genus suum; & infra: Pulebre autem ad genus, non ad populum, sicut alibi, &c. Græc. addit: Καὶ ἐθαψάτω αὐτὸν Ἠσαὺ, ὃς Ἰσαὰκ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ. Unde August. quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 407. a. ait, mortuum patrem simul sepelisse.

CAPUT XXXVI.

VULGATA NOVA.

1. Hæc sunt autem generationes Esau, ipse est Edom.

2. Esau accepit uxores 2.... Vide Not. de filiabus Chanaan: Ada

filiam Elon Herthæi, & Oolibama filiam Anæ filie Sebeon Hevæi:

3. Basemath quoque filiam Ismaël sororem Nabaioth,

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. Par. 1. 35. 4. Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath genuit Rahuel:

4. Et peperit Ada Esau Eliphaz....

Hieron. quest. Hebr. 539. a.

VULGATA NOVA.

5. Oolibama genuit Jehus & Ihelon & Core: hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6. Tulit autem Esau 6. 7. 8. Vide Not. uxores suas & filios & filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, recessitque à fratre suo Jacob.

Sup. 13. 6. 7. Divites enim erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrina-

tionis eorum præ multitudine gregum.

8. Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom.

Jos. 24. 4.

9. Hæc autem sunt generationes Esau patris Edom in monte Seir,

10. & hæc nomina filiorum ejus: Eliphaz filius Ada uxoris Esau: Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus.

1. Par. 1. 34.

11. Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, & Gatham, & Cenez.

VERSIO ANTIQUA.

12. Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filii Esau: quæ peperit ei Amalech: hi sunt filii Ada uxoris Esau.

12. Et Thamna erat concubina Eliphaz filii primogeniti Esau: & ex ipsa natus est Amalech....

Hieron. ubi sup.

VULGATA NOVA.

13. Filii autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza: hi filii Basemath uxoris Esau.

14. Isti quoque erant filii Oolibama filie Anæ filie Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei, Jehus & Ihelon & Core.

15. Hi duces filiorum Esau: filii Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Sepho, dux Cenez,

16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech: hi

filii Eliphaz in Terra Edom, & hi filii Ada.

17. Hi quoque filii Rahuel filii Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza: hi autem duces Rahuel in Terra Edom: isti filii Basemath uxoris Esau.

18. Hi autem filii Oolibama uxoris Esau: dux Jehus, dux Ihelon, dux Core: hi duces Oolibama filie Anæ uxoris Esau.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

19. Isti sunt filii Esau, & hi duces eorum:

19. Isti filii Esau, & isti principes eorum:

Hieron. ibid.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 2. Græc. Ἠσαὺ δὲ ἔλαβε τὰς γυναῖκας αὐτοῦ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῶν Χαναανίων τὴν Ἀδὰ, &c. quibus alludit August. quæst. 118. in Gen. to. 3. col. 406. g. dicens: Quod post narrationem mortis Isaac narratur, quas uxores Esau accepit, & quos creaverit, recapitulatio intelligenda est, &c.

¶ 4. Græc. Ἐγένεθαι δὲ αὐτῷ Ἀδὰ τὸ Ἐνιφάζ, &c. in Gen. col. 406. g. Scriptura dicit Esau abscisisse de terra Chanaan, & habitasse in monte Seir. Et post pauca: Esau, postquam in Mesopotamiam frater ejus abscisisset, noluit habitare cum parentibus suis.... & caput habitare in monte Seir. Deinde post reditum fratris sui, facta inter eos concordia, reversus est & ipse ad parentes: & cum mortuum pa-

trem simul sepelissent, quia eos in plurimum dilatos & eras illa, sicut scriptum est, minime capiebat, abscisisset rursus in Seir, & ibi propagavit gentem Idumæorum. In Græco sic: Ἐλάβε δὲ Ἠσαὺ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ..... καὶ πάντα τὰ ἐκτίνατο, καὶ πάντα ὅσα περιέποιοντο ἐν γῇ Χαναάν ἐπερεύοντο Ἠσαὺ ἐκ τῆς γῆς Χαναάν, ἀπὸ προέχοντος Ἰσαὰκ τὸ ἀδελφεῖ αὐτοῦ. Ἡ γὰρ αὐτῶν τὰ ὑπαρχόντων πάντα, καὶ οὐκ ἔμελλεν αὐτῶν καὶ ἐκ ἡδύνατο καὶ γῆς περιουσίας αὐτοῦ εἶναι αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς πλῆθους τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ. Κατόπιν δὲ Ἠσαὺ ἐν τῷ ὄρει Σειρ, &c.

¶ 12. Græc. Θανά δὲ ἦν παλαιὰ Ἐνιφάζ τὸ υἱὸς Ἠσαὺ καὶ ἔγενεθαι τῷ Ἐνιφάζ τῷ Ἀμαλὼν.

¶ 19. Ad verbum e Græco, præter hoc ultimum, ipse est Edom, pro quo, ὅστις ἐστὶν υἱὸς Ἠσαὺ, hi sunt filii

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. ubi sup. ipse est Edom.

ipse est Edom.

20. Et hi filii Seir & Chorraï, habitantis terram....

20. Isti sunt filii Seir Horraï, habitatores terræ : Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, 1. Par. 1. 38.

Aug. quest. 120. 21..... hi principes Chorraï, filii Seir, in Terra Edom.

21. & Difon, & Efer, & Difan : hi duces Horraï, filii Seir, in Terra Edom.

Hieron. quest. 22. Et fuerunt filii Lotan : Chorraï, & Æmam : & soror Lotan, Thamna.

22. Facti sunt autem filii Lotan : Hori & Heman : erat autem soror Lotan, Thamna.

Hieron. quest. 23. Et isti filii Sobal : Alvan & Manahat & Ebal, & Sepho & Onam.

23. Et isti filii Sobal : Alvan & Manahat & Ebal, & Sepho & Onam.

Hieron. ibid. 24..... Ipse est Ana qui invenit Jamim in deserto, cum pasceret afinos Zebeon patris sui :

24. Et hi filii Sebeon : Aia & Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret afinos Sebeon patris sui :

VULGATA NOVA.

25. habuitque filium Difon, & filiam Oolibama.

28. Habuit autem filios Difan : Hus & Aram.

26. Et isti filii Difon : Hamdan, & Efeban, & Iethram, & Charan.

29. Hi duces Horraeorum : dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

27. Hi quoque filii Efer : Baalan & Zavan, & Acan.

30. dux Difon, dux Efer, dux Difan : isti duces Horraeorum qui imperaverunt in Terra Seir.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. quest. 121. 31. & hi reges qui regnaverunt in Edom, antequam regnaret rex in Israël.

31. Reges autem qui regnaverunt in Terra Edom antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi :

32..... Vide Not.

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

Hieron. quest. 33..... & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bozra.

33. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bosra.

VULGATA NOVA.

34. Cùmque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Hufam de terra Themanorum.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saül de fluvio Rohoboth.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab : & nomen urbis ejus Avith.

38. Cùmque & hic obüffet, successit in regnum Balanan filius Achobor.

36. Cùmque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau : & appellabatur uxor ejus Mectabel, filia Matred filiæ Mezaab.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 127. 40. Hæc nomina principum Esaü, secundum loca eorum in regionibus eorum, & in gentibus eorum.....

40. Hæc ergo nomina ducum Esaü, in cognationibus, & locis, & vocabulis suis : dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,

VULGATA NOVA.

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

habitantes in terra imperii sui, ipse est Esaü pater Idumæorum.

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabfar,

43. dux Magdiel, dux Hiram : hi duces Edom.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Edom. Alii codices ferunt : Οἱ υἱοὶ Ἡσῶν, ἑπὶ τῇ ἐδῶν, absque his intermediis, & οἱ υἱοὶ ἡγεμόνες αὐτῶν.

¶ 20. Græc. Οἱ υἱοὶ Ζηὶρ τῷ Χορραῖ, τῷ κατωτέρῳ τῇ γῇ.

¶ 21. Idem Græc.

¶ 22. Græc. Ἐγένοντο δὲ υἱοὶ Λωτῶν Χορραῖ, & Αἰμῶν ἄδελφοι δὲ Λωτῶν, Θαμνά.

¶ 24. Græc..... ἑπὶ τῇ Ἀνᾷ, ὅς ἐστι τὸν Ἰακὼβ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε ἐν μετὰ τοὺς Σαβεγῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Eadem protus legit Eucher. Lugd. quest. in Gen. col. 841. c.

Observat autem Hieron. ibid. Multa & varia apud Hebræos de hoc capitulo disputari : apud Græcos quippe & nostros, inquit, super hoc silentium est. Vide sis Hieron. ibid.

¶ 31. Optimè è Græco. Non omittenda hic quæ observat August. Non sic accipiendum, tanquam omnes reges nominati sint usque ad ea tempora, quibus ceperunt reges Israël, quorum primus fuit Saül. Multi enim fuerunt in

Edom usque ad tempora Saül, temporibus etiam Judicum, quorum tempora fuerunt ante Reges : sed ex his solis eos solos potuit commemorare Moyses, qui fuerunt antequam ipse moveretur, &c. Vide sis plura apud ipsum.

¶ 32. Græc. Καὶ ἐκαλεῖσθαι ἐν Ἐδῶν Βαλὰν υἱὸς Βεῶρ, &c. Unde August. quest. 121. in Gen. to. 3. col. 407. g. ait : Ne forte autem moveat aliquem quod inter reges Edom commemoratur Balac filius Beor, & de similitudine nominis existimet illum esse Balac, qui restitit Moysi ducenti populum Israël : sciat illum Balac Moabitam fuisse, non Idumæum, eumque fuisse filium Sephor, non filium Beor, &c.

¶ 33. In Græco primum : Ἀπέθανε δὲ Βαλὰν, mortuus est autem Balac ; reliqua ut in Lat. supra, præter ultimum, Βοσόρπας, loco Bozra, al. Βοζόρας, al. Βόσπας.

¶ 40. Græcè similiter, nisi quod post vocem Esaü, additur, ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν, in tribubus eorum ; deinde sic : κατὰ τόπον αὐτῶν, secundum locum eorum, non loca. Vide seqq. apud August. ibid.

CAPUT XXXVII.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. quest. 122. 1. **H**abitabat autem Jacob in terra Chanaan.

1. **H**abitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. In Græco sic : Καθ' ὅσον δὲ Ἰακώβ ἐν τῇ γῇ, οὗ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῇ Χαναάν. Habitabat autem Ja-

cob in terra, ubi incoluit pater ejus in terra Chanaan.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

2. Et hæc sunt generationes eius : Joseph cum sedecim esset annorum, pascbat gregem cum fratribus suis adhuc puer : & erat cum filiis Bala & Zephæ uxorum patris sui : accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo.

3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum : fecitque ei tunicam polymitam.

2. Hæc autem procreaturæ Jacob : Joseph autem decem & septem annorum erat, pascens cum fratribus oves....

Aug. ubi sup.

3. Et Israël dilexit Joseph super omnes filios suos, quia erat filius senectutis : & fecit ei tunicam variam.

Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 540. a.

VULGATA NOVA.

4. Videntes autem fratres ejus quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.

4.... Vide Not.

5. Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis : quæ causa majoris odii seminarium fuit.

6. Dixitque ad eos : Audite somnium meum quod vidi :

VULGATA NOVA.

7. Putabam nos ligare manipulos in agro : & quasi confurgere manipulum meum, & stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

8. Responderunt fratres ejus : Nunquid rex noster eris ? aut subiciemur ditioni tuæ ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum, invidiæ & odii fomitem ministravit.

9. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait : Vidi per somnium, quasi solem, & lunam, & stellas undecim, adorare me.

10. Quod cum patri suo & fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, & dixit : Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti ? num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram ?

7. Putabam nos ligare gremia in campo : surrexit gremium meum, & erectum est ; conversi autem gremia vestra adoraverunt gremium meum.

Aug. 1. de pred. p. 1. c. 25. apud Prosp. col. 108. e.

8.... Nunquid regnando regnaturus es nobis ? aut dominando dominaturus es nobis ?....

Ambros. de Jos. c. 2. 1. 485. d. e.

9. Vidit autem aliud somnium, & narravit illud patri suo & fratribus suis.... quasi sol, & luna, & undecim stellæ adorabant me.

Aug. 1. de pred. apud Prosp. 109. n.

10.... oburgavit illum pater ejus, dicens : Quid ergo erit hoc visum quod somniasti ? nunquid venientes, ego & mater tua & fratres tui, adorabimus te super terram ?

VULGATA NOVA.

11. Invidebant ei igitur fratres sui : pater vero rem tacitus considerabat.

11.... 17. Vide Not.

12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Israël : Fratres tui pascunt oves in Sichimis : veni, mittam te ad eos. Quo respondente,

14. Præstò sum, ait ei : Vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora : & renun-

tia mihi quid agatur. Missus de Valle Hebron, venit in Sichem :

15. invenitque eum vir errantem in agro, & interrogavit quid quæreretur.

16. At ille respondit : Fratres meos quero, indica mihi ubi pascant greges.

17. Dixitque ei vir : Recefferunt de loco isto : audivi autem eos dicentes : Eamus in Dothain. Perrexerit ergo Joseph post fratres suos, & invenit eos in Dothain.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

18. Qui cum vidissent eum procul, antequam

18. Et præviderunt eum de longe venientem,

Ambros. de Jos. c. 3. 1. 486. f.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 2. Græc. Αὐταὶ δὲ αἱ γενεαὶ Ἰακώβ· Ἰωσήφ δὲ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτην ἦν, ποιμαίνων τὰ πρόβατα τῷ πατρὶ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, &c. Mf. verò Alex. sic cum Aug. ποιμαίνων μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὰ πρόβατα, absque hoc, τῷ πατρὶ αὐτοῦ. August. ibid. Quomodo posuerit mors Isaac decem & septem annorum invenire Joseph ejus nepotem, sicut videtur tanquam ex ordine Scriptura narrare? Item infra, col. 410. a.

¶ 3. Ambros. 1. de bened. Patr. c. 11. to. 1. col. 527. a. Amabat eum Jacob, quia filius senectutis erat illi : & 1. de Jos. c. 2. col. 485. b. Jacob illum plus amabat.... meritoque variis tunicis fecit ei. Aug. 1. de promiss. ap. Prosper. part. 1. c. 25. col. 108. e. Jacob diligebat Joseph ; & infra : fecit Jacob Joseph tunicam variam. Græc. Ἰακώβ δὲ ἡγάπα τὸν Ἰωσήφ παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς γήρας ἦν αὐτοῦ· ἐποίησε δὲ αὐτῷ χιτῶνα ποικίλον.

¶ 4. Sequuntur in Græco : Ἰσοῖς δὲ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸν ὁ πατὴρ φιλεῖ ἐκ πάντων τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐμίσησαν αὐτὸν, &c. quibus respondet ista ex Ambrosio, 1. de Jos. c. 1. col. 484. d. A parentibus plusquam ceteri filii diligebatur ; sed ea res invidia fuit.

¶ 7. Eadem narrat Ambros. 1. de Jos. c. 2. col. 485. c. his verbis : Somniavit quod cum alligasset, ut sibi videretur per visum, manipulos cum fratribus suis, surrexerit manipulos ejus, & steterit erecti : conversi autem fratrum manipuli, adoraverunt manipulum suum. Similiter Vigil. Tapl. 1. 3. contr. Eutyech. p. 27. c. Videbam ligare nos in campo manipulos, & surrexisse manipulum meum, vestrosque manipulos adorare manipulum meum. Græc. Οὐκ ἔμελλεν δὲ ἀποκτείναν αὐτοῦ. Præviderunt autem eum à longe, antequam ipse appropinquaret ad eos ; & malignaban-

ἐμὸν δράγμα, καὶ ὠρῶν περιτραπέντα δὲ τὰ δράγματα ὑμῶν, προσκύναν τὸ ἐμὸν δράγμα. Philo, 1. de Jos. legisse videtur initio, ὡμν ἡμᾶς, teste Nobilio. Ita quoque habet Mf. Alex. cum edit. Compl.

¶ 8. Græc. Μὴ βασιλεύων βασιλεύσεις ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κυριεύων κυριεύσεις ἡμῶν ; καὶ, &c. Nunquid regnans regnabis super nos, & dominans dominaberis nobis ?

¶ 9. Priora verba : Vidit autem.... fratribus suis, ex Ambrosio sumpta sunt ; sequentia verò, quasi sol, &c. ex Anonymo : cuncta ad verbum conveniunt cum Græco. Prioribus addit Ambrosius : eo quod sol & luna, & undecim stellæ adorarent eum.

¶ 10. August. quest. 123. in Gen. to. 3. col. 409. a. legit : Quod est somnium hoc quod somniasti ? Nunquid venientes veniemus ego, & mater tua, & fratres tui adorare te super terram ? Græc. Καὶ ἐπέμνησεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί τὸ ἐνύπνιον τούτο, ὃ ἐνεπαύσατο ; ἀπὸ γε ἐλθόντες ἐλευσόμεθα ἐγὼ τε, καὶ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκύνουν σοὶ ἐπὶ τὴν γῆν ;

¶ 11.... 17. Eò spectant quæ Ambros. narrat, 1. de fug. sæc. c. 8. to. 1. col. 436. d. Joseph fratres suos requerebat, & ad eum festinabat locum, in quo pascabant oves ; & cum cognovisset quia in Dothaim sunt, perrexit eo ; & 1. de Joseph. c. 3. col. 486. c. ait : Et misit in Sichem ; pauloque post : Et errabat Joseph, quia fratres suos invenire non poterat.... invenit autem fratres suos in Dothaim.

¶ 18. Græc. Προσίδον δὲ αὐτὸν μακρόθεν, πρὸ τοῦ ἐγγεῖναι αὐτὸν (edit. Ald. delet, αὐτὸν) ἀπὸς αὐτοῦ ; καὶ ἐπονηρεύοντο τὴν ἀποκτείναν αὐτοῦ. Præviderunt autem eum à longe, antequam ipse appropinquaret ad eos ; & malignaban-

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambrosius ubi sup. antequam appropiaret ad illos; & insaviebant ut occiderent illum.

accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere:

19..... Ecce somniator ille venit:

19. & mutuo loquebantur: Ecce somniator venit:

20. nunc ergo venite, occidamus eum..... & videbimus quid proderunt somnia illius.

20. venite, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemusque, Fera pessima devoravit eum: & tunc apparebit quid illi profint somnia sua.

Aug. Locut. 128. 21. Cum audisset autem Ruben, liberavit eum de manibus eorum, & dixit:

21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat: *Inf. 42.*

Ambr. de Jos. c. 3. 488. c. 22. Non feriamus eum in animam..... manus autem nolite inferre illi.....

22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem: sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusque vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo.

23..... 25. Vide Not.

23. Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari & polymita:

VULGATA NOVA.

24. miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

Ægyptum.

25. Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaëlitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum, portantes aromata, & resinam, & stacten, in

26. Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celeremus sanguinem ipsius?

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. ubi sup. 487. f. 27. Venite, vendamus Joseph Ismaëlitis, manus autem nostræ non sint super eum: quoniam frater noster & caro nostra est....

27. Melius est ut venundetur Ismaëlitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim & caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius.

Aug. Locut. 130. 28..... & vendiderunt Joseph Ismaëlitis, viginti aureis....

28. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum. *Sap. 10.*

VULGATA NOVA.

29. Reverfusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum:

30. & scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, & ego quò ibo?

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 132. 31..... occiderunt hoedum caprarum.....

31. Tulerunt autem tunicam ejus, & in sanguine hoedi, quem occiderant, tinxerunt:

VULGATA NOVA.

32. mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit, an non.

33. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Ambr. de Jos. c. 3. 489. c. 34. Jacob scidit vestimenta sua.....

34. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

zur ad eum occidendum.

¶ 19. Similiter habent Cypr. epist. 69. p. 124. & Auct. l. de promiss. part. 1. c. 25. apud Prosp. col. 109. c. Ecce somniator ille venit. Ita quoque in Græco.

¶ 20. Ita in Græco, præter hoc, ἐσαι, erunt, loco proderunt. Similiter habet Cypr. epist. 69. p. 124. Nunc ergo venite, occidamus illum. Auct. l. de promiss. apud Prosp. col. 109. c. Venite, occidamus illum, & videamus quæ erunt somnia ipsius.

¶ 21. Græc. Ἀνδρας δὲ Τρεῖς, ἑξήκοντο αὐτὸν..... ὃ ἔπειν.

¶ 22. Græc. Οὐ παύσασθαι αὐτὸν εἰς ψυχὴν..... χεῖρα δὲ μὴ ἐπὶ τὴν αὐτὴν.

¶ 23..... 25. Horum plura commemorat Ambrosius de Jos. c. 3. col. 488. c. 489. a. dicens: Exutus est tunica..... Lacus autem siccus erat..... Illi igitur emunt Christum qui bonos odores deferunt; thymiamam..... resinam, &c..... Ex Galaad veniebant negotiatores..... merces suas transferentes.

¶ 27. Priora hæc: Venite, vendamus Jos. Ismaëlitis, prodeunt ex Ambrosio; reliqua ex Augustino. Ambrosius etiam infra legit: Tradamus Joseph Ismaëlitis, at manus nostræ non sint insæpe super eum. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 26. col. 109. d. Venite, venundamus Joseph, & non occidamus illum. Græc. Δεῦτε ἀποδοῦμεθα αὐτὸν τοῖς Ἰσραηλῆταις τῆς αἰῶνος αἰῶνος, &c. ut in tex-

tu Augustini.

¶ 28. Itidem Græcè. Observat ibidem Hieron. Pro aureis, in Hebraeo, argenteis, haberi. Item in Matth. 26. to. 4. col. 126. f. ait: Joseph, non ut multi putant, juxta LXX. Interpretes, viginti aureis venditus est, sed juxta Hebræicam veritatem, viginti argenteis. Nec etiam constat de numero viginti; Ambrosius enim l. de Jos. c. 3. col. 488. a. b. postquam dixit, venditum negotiatoribus, emptum à proditoribus Joseph; venditum eum à Juda, emptum ab Ismaëlitis, addit: Ideo alibi, viginti, alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta invenimus emptum Joseph. Et post pauca: Ita hic quoque diversitas, vel viginti, vel triginta aureorum vel argenteorum, &c. Augustinus verò, quæst. 124. in Gen. to. 3. col. 409. c. quærit, Quare Ismaëlitis Scriptura, quibus à fratribus venditus est Joseph, etiam Madianitis vocet. Vide seqq. apud ipsum, & serm. 13. de temp. append. to. 5. ejusdem.

¶ 31. Græc. ἐσθλὰς ἐμποι αἰῶνος, & ἐμποι αἰῶνος τὸν χιτῶνα τὸν αἰμαῖν. Jugularunt hædum caprarum, & scidarunt tunicam sanguine, &c. Ambrosius l. de Jos. c. 3. col. 489. d. Hædi sanguine respererunt tunicam ejus.

¶ 34. Διέσπρεξε δὲ Ἰακώβ τὰ..... ὃ ἐπείθει τὸν υἱὸν αὐτοῦ, &c. Unde Ambrosius, sup. ait: Jacob..... quasi pater filium flebat amissum.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait : Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,
36. Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari eunuchio Pharaonis, magistro militum.

35. Congregati sunt autem omnes filii ejus & filia, & venerunt consolari eum, & noluit consolari, dicens : Quoniam descendam ad filium meum lugens in infernum.....
36. Et vendiderunt Joseph in Ægyptum Petephra ipadoni, præposito coquorum.

Aug. quest. 125.
in Gen. 1. 3. 409. d.

Aug. quest. 127.
in Gen. 409. e.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 35. Eadem exstant in Græco ad verbum. Hieron. quoque epist. 22. ad Paulam, to. 4. part. 2. col. 56. f. habet : Descendam ad filium meum lugens in infernum.
¶ 36. Græc. Οἱ δὲ Μεδιανῖται ἀπέδωκαν τὸν Ἰωσήφ εἰς Αἴγυπτον τῷ Πετεφρῇ τῷ ἐπαδόντι Φαραὼ ἀρχιμαγείρῳ. Observat August. sup. nolle quosdam Præpositum coquorum interpretari, qui Græcè, ἀρχιμάγειρος, dicitur, sed præpositum militiæ, cui esset potestas occidendi ; nam sic appellatus est etiam ille, quem Nabuchodonosor misit, penes quem potius invenitur primatus fuisse militiæ : & infra, col. 411. c. Ἀρχιμάγειρος, inquit, principem coquorum, Latini interpretes posuerunt, principem autem militiæ quidam in-

tellegi volunt. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 540. a. eundem versum sic reddit : Madianitæ autem vendiderunt Joseph in Ægypto Phutiphari eunuchio, Pharaonis archimagiro ; tum addit : In plerisque locis, Archimagiros, id est, coquorum principes, pro magistris exercitus Scriptura commemorat ; Μαγιστρεύων quippe Græcè interpretatur, occidere. Venditus est igitur Joseph principi exercitus & bellatorum, non Petephre, ut in Latino scriptum est, sed Phutiphari eunuchio. Ambros. etiam l. de Joseph, c. 4. to. 1. col. 490. b. ait : Venditus est Joseph, ductus in Ægyptum, emptus a præposito coquorum.

CAPUT XXXVIII.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

1. **E**odem tempore descendens Judas à fratribus suis, divertit ad Virum Odollamitem, nomine Hiram.
1. Par. 2. Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue : & accepta uxore, ingressus est ad eam.
2. 1. 3. Quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her.
Nam. 4. Rursumque concepto foetu, natum filium
26. 19. vocavit Onan.
5. Tertium quoque peperit : quem appellavit Sela : quo nato, parere ultra cessavit.

1. **F**Adum est autem in tempore illo, descendit Judas à fratribus suis ad hominem quemdam Odollamitam, cui nomen Iras.
2. Et vidit illic Judas filiam hominis Chananæi, nomine Savam : & accepit eam, & introivit ad eam.
3. Et concepit, & peperit filium.....

Aug. quest. 128.
in Gen. 1. 3. 409. f.

5. Et adjecit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Selom : hæc autem erat in Chazbi, quando peperit eum.

Hieron. quest.
Hebr. 1. 2. 540. b.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

6. Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.
Nam. 7. Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini : & ab eo occisus est.
6. 19. 8. Dixit ergo Judas ad Onan filium suum : Ingredere ad uxorem fratris tui, & fociare illi, ut suscites semen fratri tuo.
9. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad

uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.
10. Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.
11. Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suæ : Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus : timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quæ abiit, & habitavit in domo patris sui.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Judæ : qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonfores ovium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.
13. Nunciatumque est Thamar quod focer illius ascenderet in Thamnas ad tendendas oves.
14. Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theriistrum : & mutato habitu, sedit in bivio

12..... & consolatus Judas, ascendit ad eos qui tondebant oves ejus, ipse & Hiras pastor ejus Odollamites.....
13. Et nunciatum est nurui ejus Thamar, dicentes.....
14. Et depositis vestimentis viduitatis suæ à se, cooperuit se pallio, & adornavit ; & sedit ad por-

Hieron. ubi sup.

Aug. Locut. 133.
1. 3. 334. d.

Aug. quest. 129.
410. c.

Cypr. l. 3. Testim.
p. 317. b.

Hieron. quest.
Hebr. 1. 2. 540. c.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ad verbum è Græco, modò, fratribus suis, addatur : & pervenit usque : ita enim Græcè : ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἕως ἀπίστω εἰς πρὸς ἄνθρωπον, &c.
¶ 2. Ita in Græco, præter hoc, ἡ ὄνομα Σαῦά, cui nomen Savam, pro, nomine Savam.
¶ 3. Græc. Καὶ συνάβουσα ἐτεκεν υἱόν, &c.
¶ 5. Eadem sunt in Græco, nisi quòd initio legitur : Καὶ προδίδωκεν ἐτεκεν, & adjiciens, peperit ; & in fine, ἐτεκεν αὐτὴς, peperit eos, non eum ; addit Hieron. Verbum Hebræum hic positum esse pro loci vocabulo, quod Aquila pro re transtulit, dicens : Et vocabitur nomen ejus Selom, & factum est ut mentiretur in partu, postquam genuit Selom. Postquam enim genuit Selom, stetit partus ejus. Chazbi ergo non nomen loci, sed mendacium dicitur. Hæc autem adjungimus ex Hieronymo, ut magis magisque constet con-

textum Latinum passim adhibitum in libro quest. Hebr. non esse secundum Hebræum, sed secundum LXX.
¶ 6..... 11. Huc redeunt quæ narrat August. quest. 128. in Gen. to. 3. col. 409. f. Thamar nurum suam (Judas) mortuo primogenito suo, alteri filio dedit ; quo etiam mortuo, expectavit ut cresceret tertius ; & cum crevisset, nec illi eam dedit, timens ne & ipse moreretur.
¶ 12. Idem Græcè, excepto uno, Εἰπάς, Iras, pro Hiras ; additur in fine, εἰς Θαμνά, in Thamna.
¶ 13. Ita in Græco.
¶ 14. Prior versiculi hujus pars : Et depositis..... à se : Augustini est : media cooperuit..... & adornavit, Cypriani : postrema denique, & sedit ad, &c. Hieronymi. In Græco sic : Καὶ περιεσφύνη τὰ ἱμάτια τῆς χιρρεύσεως (Mf. Oxon. addit, αὐτῆς) ἀπ' αὐτῆς, περιέσφαι τὸ χιρρεύον,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. ubi sup. tam Enam, quæ est in transitu Thamnæ....

Cypr. l. 3. Testim.
317. b.

15. Et cum aspexisset eam Judas, visum est ei meretricem esse....

VULGATA NOVA.

16. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me ut coeam tecum: nesciebat enim quodd nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?

17. dixit: Mittam tibi hædum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.

18. Ait Judas: Quid 18. Vid. Not. tibi vis pro arrhabone dari?

Respondit: Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit,

19. & surgens abiit: depositoque habitu, quem sumperat, induta est viduitatis vestibus.

20. Misit autem Judas hædum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cum non invenisset eam,

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quest.
Hebr. t. 2. 540. c.
Aug. Locut. 135.
t. 3. 334. c.

Hieron. in Mich.
2. t. 3. 1515. c.

26. Cognovit autem Judas, & dixit: Justior est illa quam ego: eod quod non dedi eam Selom filio meo. Et non apposuit amplius scire eam.

27. Factum est cum pareret, & haberet geminos in utero: in ipso partu, unus protulit manum, & tulit obstrictrix, & ligavit in manu ejus coccinum, dicens:

28. Hic egredietur prior.

29. Cum autem contraxisset manum, statim egressus est frater ejus: & illa ait: Quare divisa est propter te maceria? & vocavit nomen ejus Phares.

30. Et post hæc egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: & vocavit nomen ejus Zara.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐξάμνησται, ἡ ἐκείνη πρὸς ταῖς πόδας Αἰνῶν, &c. ut in Lat. Et auferens vestimenta viduitatis (sue) à se, induit tberistrum, & adornavit se, & sedit ad portas Añan, &c. August. tamen Locut. 134. de Gen. to. 3. col. 334. e. legit ut supra: Et depositis vestimentis viduitatis sue à se. Tertul. l. de cultu fem. c. 12. p. 267. c. Thamar se expinerat & ornaverat. Græc. addit in fine: ἰδὲ γὰρ ὁ ἰμῖ- γας γέγονε Σωφὸν αὐτὸς δὲ ἐκ ἐδωκεν αὐτῇ αὐτὴ γυναικα. Ad quæ respiciens August. quest. 128. in Gen. col. 409. f. ait: Et cum crevisset, nec illi eam dedit.

¶ 15. In Græco sic: Καὶ ἰδὼν αὐτὴν Ἰούδας, ὁ δὲ ζῆν αὐτὴν πορνὴν εἶναι κατεκαύσατο γὰρ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, ἡ ἐκ ἐπείρω αὐτῇ. Quibus alludens Tertul. l. de cultu fem. c. 12. p. 267. c. ait: Thamar illa.... idcirco Judæ suspicioni visa est quæstui sedere, adeo quia sub velamento latebat, habitus qualitate quæstivariam mentiente, & fecit ut quæstivariam: & voluit, & compellavit, & paitus est.

¶ 18. Gr.... Tina το. ἀρραβὼνὰ τοῖς πόσιν; ἡ δὲ εἶπε· Τὸν δακτύλόν μου, ἡ τὸν ὀφθαλμὸν, ἡ τὴν ἀρραβὼν τὴν ἐν τῇ χειρὶ μου, ἡ ἐδωκεν αὐτῇ, &c. Unde Ambros. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. Annulum, inquit, & monile accepit, & virginem.

¶ 26. Addit Hieron. ibid. In Hebræo habet: Justificata est ex me: non quod justus fuerit, sed quod comparatione illius minus mali fecerit. Ambros. tum l. 3. in Luc. to. 1. col. 1320. e. tum l. 1. de poenit. to. 2. col. 432. d. e. 433. b. legit: Justificata est magis Thamar, quam ego: propter quod non dedi eam Selon filio meo. Græc. Εὐαγγέλιον δὲ Ἰούδας, ἡ εἶπε· Δεδικαίωσα. Θάμαρ ἡ ἐγὼ οὐ ἐρεκεν, &c. ut in Latino sup.

¶ 27. Ambros. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. hæc

VULGATA NOVA.

itineris, quod ducit Thamnæ: eod quodd crevisset Sela, & non eum accepisset maritum.

15. Quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

21. interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix;

22. reversus est ad Judam, & dixit ei: Non inveni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, nunquam sedisse ibi scortum.

23. Ait Judas: Habeat sibi, certè mendacii arguere nos non potest: ego misi hædum quem promiseram, & tu non invenisti eam.

24. Ecce autem post tres menses nunciaverunt Judæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Judas: Producite eam ut comburatur.

25. Quæ cum duceretur ad pœnam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi: cognosce cujus sit annulus, & armilla, & baculus.

VULGATA NOVA.

26. Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est: quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam.

27. Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstrictrix ligavit coccinum, dicens:

28. Iste egredietur prior.

29. Illo verò retrahente manum, egressus est alter: dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

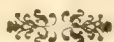
30. Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: quem appellavit Zara.

habet: Cum generaret Thamar.... unus de utero ejus protulit manum, quam corripit obstrictrix, coccinum ligavit, dicens: In Gr. sic: Εἰς τὸν δὲ μήτρα ἐβλήθη, ἡ τῇ δὲ ἡρ δὲ ἰδὲ μὲν ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς. Εἰς τὸν δὲ ἐν τῇ μήτρᾳ αὐτῆς, ὁ ἐκ πο- ἐβλήθη τὴν χεῖρα· παῖδας δὲ ἡ μαῖα, ὁ δὲ ἡρ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῆς κόκκινον, λέγουσα· Factum est autem, quando pariebat, & huic erant gemelli in utero ejus. Factum est autem, dum ipse pareret, unus protulit manum: sumens autem obstrictrix, ligavit super manum ejus coccinum, dicens:

¶ 28. Ambros. l. 3. in Luc. col. 1321. b. Hic exiit prior. Ita quoque in Græco.

¶ 29. Rursum Hieronym. l. quest. Hebr. to. 2. col. 540. d. legit: Et ecce egressus est frater ejus, & dixit: Us quid divisa est propter te maceria? & vocavit nomen ejus, Phares. At l. 1. in ep. ad Eph. to. 4. col. 344. d. Ut quid propter te disrupta est seps? Ambros. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. Ut autem manum revocavit puer in matris uterum, statim exiit frater ejus: dixit autem obstrictrix: Quid incisa est per te seps? & vocavit nomen ejus, Phares. Gr. Ὡς δὲ ἐπὶ τῇ γαστρὶ αὐτῆς τὸ κόκκινον, ἡ εὐθὺς ἐβλήθη ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς ἡ δὲ εἶπε· Τὴν δὲ κοπήν σὺ εἰς φραγμὸς; ἡ, &c. ut in Lat.

¶ 30. Idem Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 541. a. Fuit hoc exiit frater ejus, in cujus manu, &c. ut sup. Ambros. l. 3. in Luc. to. 1. col. 1321. b. Et post ipsum exiit frater ejus, in cujus manu erat coccum: & vocavit nomen ejus, Zaram. Gr. Καὶ μετὰ τὸ ἐξῆλθε ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς, ἡ ὥς ἐπὶ τῇ χερὶ αὐτῆς τὸ κόκκινον, ἡ ἐκάλεσε τὸ.... Ζαρα. Et post hoc exiit frater ejus, in quo erat super manum ejus coccinum, &c. ut sup.

CAPUT XXXIX.

VULGATA NOVA.

1. **I**gitur Joseph ductus est in Ægyptum, e-
mitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis,
princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu If-
maëliitarum, à quibus perductus erat.

VULGATA NOVA.

2. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunc-
tis prosperè agens : habitavitque in domo domini
sui,

VULGATA NOVA.

4. Invenitque Joseph gratiam coram domino
suo, & ministrabat ei, à quo prepositus omni-
bus, gubernabat creditam sibi domum, & univer-
sa quæ ei tradita fuerant :

5. benedixitque Dominus domui Ægyptii
propter Joseph, & multiplicavit tam in ædibus
quàm in agris cunctam ejus substantiam :

6. nec quidquam aliud noverat, nisi panem
quo vesceretur. Erat autem Joseph pulchra fac-
cie, & decorus aspectu.

7. Post multos itaque dies injecit domina sua
oculos suos in Joseph, & ait : Dormi mecum.

8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario,
dixit ad eam : Ecce dominus meus, omnibus mi-
hi traditis, ignorat quid habeat in domo sua :

9. nec quidquam est quod non in mea sit po-
testate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ
uxor ejus es : quomodo ergo possum hoc malum
facere, & peccare in Deum meum ?

VULGATA NOVA.

10... 11... *Vide Not.* 10. Hujuscemodi ver-
bis per singulos dies, &
mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stu-
prum.

11. Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph
domum, & operis quippiam absque arbitris faceret :

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Auct. l. de præd. ap. Prosp. p. 110. c. 12..... Dormi me-
cum. Fugit, & exiit
foras relinquens vesti-
menta sua.

12. & illa apprehensâ
laciniâ vestimenti ejus, di-
ceret : Dormi mecum. Qui
relictus in manu ejus pallio
fugit, & egressus est foras.

13..... 21. *Vide Not.* 13. Cumque vidisset
mulier vestem in manibus
suis, & se esse contemptam,

14. vocavit ad se homines domus suæ, & ait ad
eos : En introduxit virum Hebræum, ut illuderet no-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita in Græco, nisi quod pro *depositus est*, habe-
tur κατήχθη, ad verbum, *deversus est* ; & in fine, ὁ εὐ-
νήχης Φαραώ, eunuchus Pharaonis.

¶ 4. Sic etiam in Græco, præter unum, εἰς αὐτὸν, co-
ram, pro in conspectu.

¶ 5. Ad verbum è Græco, exceptis his, in toto censu
ejus, & in domo, &c. pro quibus, ἐν πάσι τοῖς ὑπαρχουσιν
αὐτῷ ἐν τῷ οἴκῳ, & ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ, in omnibus quæ erant ei
in domo, & in agro ejus. Reliqua addita ab Ambrosio nil
discrepant à Græco, nisi excipiat verbum, *convertit*,
pro quo ἐπέστρεψε, *commisit*, fortè Ambros. legit ἐπέ-
στρεψε.

¶ 6. Gr. Καὶ οὐκ ᾔδει τὰς καὶ αὐτὸν οὐδέν, &c. Et
non noverat eorum quæ circa se quidquam, &c. ut sup.

¶ 7. Græc.... Καὶ ἐπέβη, &c. Et *injecit*, &c. ut
in Lat. Ambros. l. de Jos. c. 5. col. 491. f. *Immisit oculos*
uxor domini ejus in Joseph ; & infra : *dixit autem illi : Dormi*
mecum. Similiter Auct. l. de promiss. part. 1. c. 27. ap.
Prosp. col. 110. c. *Immisit uxor domini ejus oculos in Joseph*,
& ait illi : *Dormi mecum*.

¶ 8. Priora verba, *Et dixit uxori domini sui* : petuntur
ex Ambrosii lib. de Jos. c. 5. to. 1. col. 492. b. reliqua

VERSIO ANTIQUA.

1. **J**oseph autem depositus est in Ægyptum, & *Aug. quest. 130. in Gen. l. 3. 410. c.*
possessionem ejus Petephres spado Pharaonis.....

3. qui optimè noverat Dominum esse cum eo, &
omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.

VERSIO ANTIQUA.

4. Et invenit Joseph gratiam in conspectu do-
mini sui..... *Aug. Locut. 136. 334. c.*

5..... benedixit Dominus domum Ægyptii prop-
ter Joseph, & facta est benedictio Domini in toto
censu ejus, & in domo, & in agris : & convertit
omnia quæcunque illi erant in manus Joseph : *Ambr. de Jos. c. 4. l. 1. 491. c.*

6. & nesciebat quæ circa eum erant nihil, præ-
ter panem quem ipse edebat..... *Aug. Locut. 137. 338. l. 3. 334. c.*

7.... & misit uxor domini ejus oculos suos
in Joseph, & ait : Dormi mecum. *Idem Locut. 137. 334. f.*

8.... & dixit uxori domini sui : Si dominus
meus propter me nihil fecit in domo sua, & omnia
quæcunque habet, dedit in manus meas : *Ambr. l. 2. Offic. 1. 2. 91. c.*

9.... neque subtrahum est à me quidquam,
præter te, quia uxor illius es : quomodo fi-
ciam verbum malum hoc, & peccabo coram
Domino ?

bis : ingressus est ad me, ut coiret mecum : cùmque
ego succubarem,

15. & audisset vocem meam, reliquit pallium
quod tenebam, & fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei retentum pallium
ostendit marito revertenti domum,

17. & ait : Ingressus est ad me servus Hebræus
quem adduxisti ut illuderet mihi :

18. cùmque audisset me clamare, reliquit pallium
quod tenebam, & fugit foras.

19. His auditis dominus, & nimium credulus ver-
bis conjugis, iratus est valde :

20. tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti re-
gis custodiebantur, & erat ibi clausus. *Psal. 104. 18.*

21. Fuit autem Dominus cum Joseph, & miser-
tus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carce-
ris.

descripta ex l. 2. offic. ubi etiam secundum Editr. ver. &
Parisi. nec non Mss. nonnullos, non propter me, legitur,
sed præter me : similiter l. 1. de Jac. to. 1. col. 446. c. *Di-
xit uxori domini sui : Si dominus meus non scit præter mo-
aliquid in domo sua, & omnia quæcunque habet dedit in ma-
nus meas*. In Græc. Εἰπε δὲ τῇ γυναίκὶ τὸ κυρίῳ αὐτοῦ. Ἐὶ ὁ
κύριός μου ἢ γνώσκει δὲ ἐμὲ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, & παῖτα
ὅσα ἐστὶν αὐτῷ, ἔδωκεν, &c. ut sup.

¶ 9. Hæc adjuncta leguntur antecedentibus apud Am-
bros. non tantum loco sup. cit. sed etiam l. 1. de Jacob,
c. 2. to. 1. col. 446. c. ubi post verba, *dedit in manus meas*,
illico sequitur : *Neque subtrahum est à me quidquam, præter*
*te, quæ uxor illius es ; & quomodo faciam verbum hoc ma-
lum, & peccabo coram Deo ?* In Gr. tamen habet ut primò :
Καὶ οὐχ ὑπέσχετο εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην οὐδὲν εὐεῖ, *Et nihil est in*
domo hac quod supra me sit. (ab editr. Compl. at est, *quod*
supra me sit, si Nobilitas fides) tum sequitur : ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ
ταῖς ἀπὸ ἐμὲ ὅτι γινώσκει, δὲ τὸ ὅτι γινώσκει αὐτὸς ἐστὶν ὅτι
παῖς αὐτοῦ τὸ πρῶτον τὸ πομπὴν τῷ, & ἀμαρτῆς ὅμοια ἐστὶν
τὸν τὸ Θεῷ ; quæ congruunt cum Lat.

¶ 10..... 21. Horum plura commemorat Ambros. l.
de Joseph, c. 5. to. 1. col. 492. c. seqq. dicens : *Tertium*

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 141. 22. Et dedit carceris custos carcerem per manum Ioseph....
8. 3. 334. f.

Hieron. l. 3. cont. 23.... quia Dominus erat cum eo, & quæcun-
Pelag. t. 4. p. 538. que faciebat, prosperabantur à Domino in manibus ejus.
b.

VULGATA NOVA.

22. Qui tradidit in manu illius universos vinc-
tos qui in custodia tenebantur : & quicquid fie-
bat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis :
Dominus enim erat cum illo, & omnia opera
ejus dirigebat.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

spiculum adultera interpellandi assiduitate vibrabat ; sed Ioseph non audiebat eam.... §. 11. Denique officii sui & commissi muneris ingressum gratiâ, remotis arbitris ac domesticis— §. 12. apprehendit eum, dicens : Dormi mecum.... Vestimenta reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus detinebat.... vestem exiit, crimen excussit, & reliquit quibus tenebatur exuviis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit.... exiit foras— §. 13. & ipsa adulterii sui tentamenta vulgavit— §. 15. exaltans vocem suam, eò quod reliquit vestibus, Hebræus aufugerat.... §. 19. inaudita causâ, inexplorata fide veri, — §. 20. tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur— §. 21. Sed eum

Dominus nec in carcere deserebat.... Quò non penetrat divina misericordia ? invenit Ioseph hujusmodi gratiam, ut qui fuerat clausus in carcere, ipse potius carceris claustra servaret— §. 22. concederet munere clavicularius, inclusos omnes potestati ejus committeret, &c.

§. 22. Græc. Καὶ ἔδωκεν ὁ ἀρχιδεσμοφύλαξ τὸ δεσμο-
τήριον διὰ χειρὸς Ἰωσήφ. &c. vid. Ambros. sup.

§. 23. Græc.... διὰ τὸ τὸν Κύριον μετ' αὐτοῦ εἶναι ὅσα αὐτὸς ἐποίει, ὁ Κύριος εὐώδην ἐν ταῖς χειρὶν αὐτοῦ. Eò quod Dominus esset cum eo ; & quæcunque ipse faciebat, Dominus prosperabat in manibus ejus.

CAPUT XL.

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quest. 1.... post verba hæc, peccavit princeps vina-
Hebr. t. 2. 541. a. riorum regis Ægypti....

VULGATA NOVA.

1. **H**is ita gestis, accidit ut peccarent duo
eunuchi, pincerna regis Ægypti, & pis-
tor, domino suo.

VULGATA NOVA.

2.... 7. Vide Not.

2. Iratusque contra eos
Pharao (nam alter pincer-
nis præerat, alter pistori-
bus)

3. milit eos in carcerem principis militum, in quo
erat vinctus & Ioseph.

4. At custos carceris tradidit eos Ioseph, qui &
ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, &

illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una juxta
interpretationem congruam sibi :

6. ad quos cum introisset Ioseph manè, & vidisset
eos tristes,

7. sciscitatus est eos dicens : Cur tristior est hodie
solito facies vestra ?

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 142. 8. Et dixerunt : Somnium vidimus, & non est
8. 3. 334. g. qui interpretetur illud.... Nonne per Deum in-
Ambros. l. de Jos. terpretatio somni est ? narrate ergo mihi.
c. 6 l. 1. 494. f.
495. a. c.

9. Et narravit præpositus vini somnium suum :
Erat vitis in conspectu meo :

10. in vite autem tres radices, & ipsa flores
ferens, germinavit maturos botryones uvarum :

11. & calix Pharao in manu mea : & sumpsi
eam, & expressi eam in calicem, & dedi calicem
in manus Pharao.

12. & dixit illi Ioseph : Hæc interpretatio ejus :
Tres radices, tres dies sunt :

VULGATA NOVA.

8. Qui responderunt : Somnium vidimus, &
non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos
Ioseph : Nunquid non Dei est interpretatio ? re-
fert mihi quid videritis.

9. Narravit prior, præpositus pincernarum,
somnia suum : Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propagines, crescere
paulatim in gemmas, & post flores uvas matu-
rescere :

11. calicemque Pharaonis in manu mea : tuli
ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam,
& tradidi poculum Pharaoni.

12. Respondit Ioseph : Hæc est interpretatio
somnia : Tres propagines, tres adhuc dies sunt :

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

§. 1. Ita in Græco : Qui autem apud Hieron. dicitur
Princeps vinariorum, apud Ambros. l. de Jos. c. 6. col.
494. d. vocatur, vini præpositus, Gr. ἀρχιμαυροῦς.

§. 2.... 7. Huc spectant quæ Ambros. narrat l. de
Jos. c. 6. 494. d. De istis spadonibus quid dicam ?....
Gloriatur alter quod esset vini præpositus, alter quod esset
pistorum. Uterque offendit, — §. 3. missique in carcerem,
— §. 4. & commendati sancto Ioseph ab ipso carceris clavi-
culario : cum essent illis dies complures, — §. 5. viderunt
somnia. — §. 6. Et cum revivisset eos Ioseph, tristes
turbatosque animi offendit— §. 7. quia urbebantur
somnia, cujus augmentum non invenirent.

§. 8. Quæ ex Augustino prodeunt sic habentur Græcè :
Οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ· Ἐνὸς αὐτὸν εἶδομεν, ὃ ὁ κύριος οὐκ ἐστὶν
αὐτό. At illi dixerunt ei : Somnium vidimus, & non est
qui illud conjecit. Græc. addit : εἶπε δὲ αὐτοῖς Ἰωσήφ· tum
pergit cum Ambros. Οὐχὶ διὰ τὸ Θεὸς ἡ διασάφαις αὐτῶν
ἐστὶ ; διὰ τὴν ἑαυτοῦ μοῖαν. Dixit autem eis Ioseph : Nonne per
Deum declaratio ipsorum est ? Narrate igitur mihi. In edit.
Compl. διασάφαις αὐτῶν, quæ lectio Ambrosio faver.

§. 9. Eadem Græc. exhibet : sed post somnium suum,
hæc addit : Τὸ Ἰωσήφ, ὃ εἶπεν· Ἐν τῷ ὕπνῳ μὲν, deinde ut
in Lat. ἢ ἀμπελος ἐν τῶν μὲν. Apud Hieron. quest. Heb.

to. 2. col. 541. a. & Eucher. quest. in Gen. col. 841. g.
Et ecce vitis in conspectu meo.

§. 10. In Græco sic : Ἐν δὲ τῇ ἀμπελῷ τρεῖς πυθμένες ;
& αὐτὴ βάλλουσα, ἀνεμοχώρα βλαστὰς· πέπειροι οἱ βότρυες σα-
φυλῆς. In vite autem tres propagines, & ipsa florens,
erumpens germina ; maturi botryones nova. Nonnulli etiam
Mss. Ambrosii mel. not. ferunt sup. maturi botryones, non
maturos, unus, & maturi. Edit. tamen Compl. habet,
βλαστὰς πεπαιρησ βότρυας σαφυλῆς al. verò βλαστὰς, & πέ-
πειροι. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 541. b. legit : Et in
vite tres fundi, & ipsa germinans tres fundos, additque :
tria flagella, & tres ramos, sive propagines Hebræo sermone
significat. Similiter quæd Eucher. Lugd. quest. in Gen.
col. 541. a. Et ecce in vite tres fundi. Item apud August.
infra, §. 12. tres fundi, nec malè.

§. 11. Eadem leguntur Græcè, præter duo, nempe,
σαφυλὴν, πρῶτον, loco eam, post sumpsi ; & χεῖρα, ma-
num, pro manus ; at in Mss. Alex. ac edit. Ald. τὰς
χεῖρας.

§. 12. Græc. Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἰωσήφ· Τέλο ἡ κύριος
αὐτῷ· Οἱ τρεῖς πυθμένες, &c. ut in Lat. August. Locut.
143. de Gen. to. 3. col. 334. g. legit : Tres fundi, tres
dies sunt.

VULGATA NOVA.

13. post quos recordabitur Pharaon ministerii tui, & restituet te in gradum pristinum : dabisque ei calicem iuxta officium tuum, sicut ante facere consueveras.

14. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, & facias mecum misericordiam : ut suggeras Pharaoni ut educat me de isto carcere :

15. quia furto sublati sum de terra Hebraeorum, & hic innocens in lacum missus sum.

16. Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait : Et ego vidi somnium, Quod tria canistra farinae haberem super caput meum :

VULGATA NOVA.

17. & in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui sunt arte pistoria, avesque

VULGATA NOVA.

19. post quos auferet Pharaon caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

VULGATA NOVA.

20. Exinde diestertius natalitius Pharaonis erat : qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis.

21. Restituitque alterum in locum suum, ut por-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 13. Græc. "Ετι τρεῖς ἡμέραι, ἃ μνησέσθαι Φαραὼ τῆς ἀρχῆς αὐ, ἃ ἀποκαταστήσει αὐ ἐπὶ τὴν ἀρχαιοχόριαν αὐ, ἃ δώσεις τὸ πρῶτον Φαραὼ εἰς τὴν χεῖρα αὐτῆς. tum addit ista : κατὰ τὴν ἀρχὴν ὅς τὴν προέβην, ὡς ἴδεναι οὐρανὸν, iuxta principatum tuum priorem, sicut fuisse pincerna, quæ postrema vel reicuit Ambrosius, vel etiam penitus non agnovit, cum versus illi octo eadem serie, nec interruptis aut disjunctis verbis prolatis, legantur apud ipsum. Augustinus Locut. 144. de Gen. to. 3. col. 335. a. hæc tantum refert : Et dabis calicem Pharaoni in manum ejus ; quæ cum Græco optime conveniunt.

¶ 14. In Græco sic : Ἀλλὰ μνήσθητι με διὰ σεαυτῆς, ὅταν εὖ γένηται σοι, &c. Sed memor esto mei per teipsum, cum bene fuerit tibi, &c. ut in Lat. Attamen Ambrosius infra constanter habet, Sed memor esto per teipsum, &c. absque voce mei. In Græco etiam pro carcere, ponitur οὐρανοῦχος, quod proprie significat munitionem, clausuram, castrum.

¶ 15. Mss. plures Ambrosii, ac potiores ita ferunt : quia furto involatus sum : alii verò cum edit, antiq. quia furto caput sum. In Græco ὅτι κλοπῇ ἐλάπην, quia furto furtivo ablati sum ; deinde sic : ἐκ γῆς Ἑβραίων, ἃ ὡς ἐκ ἐπὶ τοῦ αἵματος, ἀλλ' ἐνέβαλον με εἰς τὸν λάκκον τῆς γῆς. De terra Hebr. & hic non feci quidquam, sed injectum me in lacum istum. Edit. Compl. εἰς τὸν οἶκον τῆς λάκκῃς τῆς γῆς in domum cisterne hujus.

¶ 16. In Græco : Καὶ ὡμην, & putabam, loco & vi-

VERSIO ANTIQUA.

13. adhuc triduo, & in mentem habebit Pharaon principatum tuum, & restituet te super officium tuum pristinum : & dabis calicem in manus Pharaon.....

14. Sed memor esto per teipsum, cum tibi bene erit, & facies in me misericordiam : & memor eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere isto :

15. quia furto involatus sum de terra Hebraeorum, & hic nihil malè feci, sed miserunt me in lacum carceris hujus.

16.... Et videbar mihi tria canistra chondritorum portare in capite meo :

Ambrosius, ubi sup.

Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 541. b.

comedere ex eo.

18. Respondit Joseph : Hæc est interpretatio somnii : Tria canistra, tres adhuc dies sunt :

VERSIO ANTIQUA.

19.... & auferet Pharaon caput tuum abs te.... & manducabunt aves cœli carnes tuas abs te.

Aug. Locut. 145. & 146. 1. 3. 335. a.

rigeret ei poculum :

22. alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.

23. Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

debar mihi ; reliqua quadrant. Monet Hieron. ibid. pro tribus canistris chondritorum, tres copinos farina in Hebræo haberi. August. verò quæst. 131. in Gen. to. 3. col. 410. d. Aliqui, inquit, codices Latini habent, tria canistra alicæ, Græci χονδριτών, quod interpretantur qui eum ejusdem lingue habent, panes esse cibaros.

¶ 17. Græc. sic pergit : Ἐν δὲ κατὰ τὸ ἐπάνω ἀπὸ πάντων τῶν γεννῶν ὧν Φαραὼ ἐδίει ἐσθὼν οὐρανὸν, &c. quibus alludens August. quæst. 131. in Gen. col. 410. d. dicit : In superiore canistro fuisse omnia ex quibus edebat Pharaon, opus pistorum ; (al. pistorii) & post pauca : Dicitur est tria canistra χονδριτών, & de super fuisse illa ex omni genere operis pistoris (al. pistorii) in eodem canistro superiore.

¶ 19. In Græco primum : Ἐν τριῶν ἡμερῶν, adhuc triduum ; deinde ut in Lat. supra, verbum ē verbo.

¶ 20.... 23. Huc redeunt quæ Ambrosius l. de Jos. c. 6. to. 1. col. 496. d. ait : Et ipse præpositus erat, & præpositus epularum regis, quæ ad opus pistorum pertinebant : sublimem se esse credebat, quia in potestate habebat panem regium.... nec audivit eum qui loquebatur oraculum, quod ipse iussu regis.... caput amissurus esset, esca avibus derelinquendus : & sup. col. 495. f. 496. a. Spadonum præpositus, qui vinum poculis regis ministrabat.... redditus officio suo, non est memor factus interpretis, sed oblitus est eum. Quibus respondent ista Græca, ¶ 23. Καὶ ἐκ ἐμῆς γῆς ὁ ἀρχαιοχόρος τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπεσάντο αὐτῷ.

CAPUT XLI.

VULGATA NOVA.

1. Post duos annos vidit Pharaon somnium. Putabat se stare super fluvium, 2. de quo ascendebant septem boves, pulchræ & crassæ nimis : & pascebantur in locis palustribus.

VERSIO ANTIQUA.

1. Et factum est post biennium dierum.... Putabat se stare super flumen : 2. & ecce de fluvio ascendebant septem boves, speciosæ ad videndum, & electæ carnibus : & pascebantur in Achi.

Aug. Locut. 147. 1. 3. 335. b. & q. 132. in Gen. 410. a. Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 541. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Similiter Ambrosius l. de Jos. c. 6. col. 496. a. Et factum est post biennium. Græc. Ἐγένετο δὲ μετὰ δύο ἐτη ἡμερῶν, deinde sic : Φαραὼ εἶδεν ἐνύπνιον ὥστε εἶναι ἐπὶ τῇ ποταμῷ.

¶ 2. Græc. Καὶ ἰδὲ ὡς περ ἐκ τῆς ποταμῷ ἀνέβαινον ἐπὶ τῇ ποταμῷ.

Tom. I.

τὰ βοῦς κατὰ τὸ εἶδει, & c. ut in Lat. Addit ibid. Hieron. Bis in Genesi scriptum est, Achi : & neque Græcus sermo est, nec Latinus ; sed & Hebræus ipse corruptus est : dicitur enim, in Ahi, hoc est, in palude ; sed quia, vav, littera apud Hebræos, & iod, similes sunt, pro Ahi, A-

O

VULGATA NOVA.

3. Aliæ quoque septem 3..... 6. *Vide Not.*
 emergebant de flumine,
 fœdæ confectæque maciæ : & pascebantur in ipsa ami-
 nis ripa in locis virentibus :
 4. devoraveruntque eas, quarum mira species &
 habitudo corporum erat. Expergefactus Pharaô,

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 148. 7..... Surrexit autem Pharaô, & erat somnium.
2. 3. 335. b.

Idem Locut. 149. 9..... Peccatum meum recordor hodie :
ibid.

10. Pharaô iratus fuit pueris suis, & posuit nos
 in carcere.....

Ibid. Locut. 150. 11. Et vidimus somnium ambo nocte una, ego
 & ille.....

Ibid. Locut. 151. 13. Factum est autem sicut comparavit nobis,
 ita & contigit.....

VULGATA NOVA.

Pf. 104. 20. 14. Protinus ad regis 14..... 15. *Vide Not.*
 imperium educum de car-
 cere Joseph totonderunt : ac veste mutata, obtule-

VERSIO ANTIQUA.

Hieron. quest. 16. Et respondit Joseph Pharaoni, dicens : Si-
Hebr. 1. 2. 541. b. ne Deo non respondebitur salutare Pharaoni.

VULGATA NOVA.

17. Narravit ergo Pharaô quod viderat : Putabam
 me stare super ripam fluminis,
 18. & septem boves de amne conscendere, pul-

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 152. 19..... quales nunquam vidi tales in tota terra
1. 3. 335. c.

VULGATA NOVA.

7. devorantes omnem priorum pulchritudi-
 nem. Evigilans Pharaô post quietem,
 8. & facto manè, pavore perterritus, misit ad
 omnes conjectores Ægypti, cunctosque sapientes :
 & accersitis narravit somnium, nec erat qui inter-
 pretaretur.

9. Tunc demum reminiscens pincernarum ma-
 gister, ait : Confiteor peccatum meum :

10. Iratus rex servis suis, me & magistrum
 pistorum retrudi iussit in carcerem principis mili-
 tum :

11. ubi una nocte uterque vidimus somnium
 prælagum futurorum.

12. Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis
 militum famulus : cui narrantes somnia,

13. audivimus quidquid postea rei probavit
 eventus : aug enim redditus sum officio meo : &
 ille suspensus est in cruce.

runt ei.
 15. Cui ille ait : Vidi somnia, nec est qui edisserat :
 quæ audiui te sapientissimè conjicere.

VULGATA NOVA.

16. Respondit Joseph : Absque me Deus res-
 pondebit prospera Pharaoni.

VULGATA NOVA.

19. & ecce, has sequebantur aliæ septem bo-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

chi, LXX. Interpretes transfulerunt. Enarrat idem somnium
 Ambros. l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 89. f. dicens : Somnium
 regis primum hoc fuit : Septem juvenes ascendebant de flu-
 mine, viæ decora, & pingues corpore, & ad oram pas-
 cebantur fluminis.

¶ 3. Sic pergit Ambros. l. 2. offic. col. 89. f. Aliæ
 quoque vitule visu deformes, ac sejunctæ corpore, post illas
 juvenes ascendebant de flumine, & juxta eas in ipso ri-
 parum thoro pascebantur. In Græco sic : Ἄλλαι δὲ ἐπὶ τὰς
 βόας ἀνέβαινον μετὰ ταύτας ἐν τῇ ποταμῇ, αἱ καὶ τῶν εὐ-
 δαί, & λεπταὶ ταῖς σαρκί, & ἀνέμοιο παρὰ τὰς βόας ἐπὶ τὸ
 χεῖρες τῇ ποταμῇ. Aliæ autem septem boves ascendebant post
 has de flumine, turpes species, & graciles carnibus, & pas-
 cebantur apud turpes ad labium fluminis.

¶ 4. Addit Ambros. ubi sup. Et visæ sunt hæ vitule
 tenues, atque exiles devorare illas, quæ præstant & for-
 mæ & gratiæ. Græc. Καὶ κατέφαγον αἱ ἐπὶ τὰς βόας αἱ αἰ-
 χραὶ, & λεπταὶ τὰς σαρκὶ τὰς ἐπὶ τὰς βόας τὰς κατὰ τὸν εὐ-
 δαί, & τὰς ἐκλεκτὰς τὰς σαρκί, &c. id est, Et devoraverunt
 septem boves turpes, & graciles carnibus, septem boves
 pulchras specie, & electas carnibus, &c.

¶ 5. Sic Ambros. loco sup. citato : Et somnium secundum
 hoc fuit : Septem spicæ pingues, electæ, & bonæ de terra surge-
 bant. Græc. Καὶ ἐνομιάζον τὸ δειψέρον & ἰδὲ ἐπὶ τὰς σάχους
 ἐπείβαιον ἐν τῷ αὐτῷ ἐν ἐκλεκτοῖς, & καλοῖς id est, Et
 somniavit secundo : Et ecce septem spicæ ascendebant in pro-
 pagine una electæ, & pulchræ.

¶ 6. Ambros. ibid. Et post eas septem spicæ exiles, &
 vento corruptæ, ac marcidæ (Mss. quid ; madidæ, al. ma-
 cidæ) se subjicere moliebantur. Græc. Καὶ ἰδὲ ἐπὶ τὰς σάχους
 λεπτοὶ, & ἀνέμοιοι, ἀνέμοιοι μετ' αὐτὰς. Et ecce septem
 spicæ graciles, & à vento corruptæ, pullulabant post eas.

¶ 7. In Græco primum : Καὶ κατέπιον (M. Oxon.
 κατέφαγον) αἱ ἐπὶ τὰς σάχους οἱ λεπτοὶ, & ἀνέμοιοι τὴν ἐπὶ
 τὰς σάχους τὴν ἐκλεκτὴν & τὴν πλείστην. i. e. Et devoraverunt

septem spicæ graciles, & à vento corruptæ, septem spicæ
 electas & plenas : quibus respondent ista Ambrosii, l. 2.
 offic. c. 16. col. 89. f. Et visum est quoddam latas, & ubi-
 res spicæ, steriles spicæ & tenues devoraverunt : quæ ad-
 duntur ex August. conveniunt cum Græco, nisi excipias
 verbum surrexit, pro quo, ὑπέβη, expergefactus est, &
 verò August. infra, evigilatum dicit.

¶ 9. Græc. Καὶ ἐλθόντων ὁ ἀρχιερεὺς Χοὺς πρὸς Φαραὼ,
 λέγων, &c. Et locutus est princeps pincernarum ad Pharaô-
 nem, dicens : relicta ut in textu. Eò pertinent ista Am-
 brosii, l. de Jos. c. 6. to. 1. col. 496. c. Admonitus
 ergo sui (spado, infra, vini praprosius) per somnium re-
 gis, ait : Peccatum meum recordor.

¶ 10. Idem Græc.

¶ 11. Optimè è Græco. Vide sis Ambros. l. de Jos.
 c. 7. to. 1. col. 497. b.

¶ 13. Græc. Ἐγενήθη δὲ, καθὼς αὐτέφηκε ἡμῖν, οὐδὲ
 & συνέβη, &c. Factum est autem, sicut interpretatus est no-
 bis, ita & evenit.

¶ 14. 15. His alludit Ambros. l. de Jos. c. 7. col.
 497. c. dicens : Quo cognito, rex quoque eum iussit accersiri,
 erutumque de carcere interrogavit si posset interpretari sibi
 somnium. Similiter in Græco : Ἀποσείδης δὲ Φαραὼ, ἐκά-
 ληκε τὸν Ἰωσήφ, & ἐξήγαγον αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἰχυρομάχης.....
 εἰς τὸν δὲ Φαραὼ πρὸς Ἰωσήφ..... Ἐγὼ δὲ ἀνέκτα περὶ ὅ
 λέγουσιν, ἀνέκατὰ σε εὐπνία, συγμύσαι αὐτά. i. e. Mit-
 tens autem Pharaô, vocavit Joseph, & eduxerunt eum de
 custodia..... dixit autem Pharaô ad Joseph..... Ego audivi
 de te dicentes, quia cum audieris somnia, interpretaris ea.

¶ 16. Græc. Ἀποκρίσεις δὲ Ἰωσήφ τῷ Φαραὼ, εἰπὼν,
 &c. ut in Lat. Addit Hieron. In Hebræo aliter habet : Si-
 ne me Deus respondebit pacem Pharaoni.

¶ 19. Idem Græc, præter unum, αὐκ, non, pro
 nunquam.

VULGATA NOVA.

ves in tantum deformes & macilentæ, ut nunquam tales in terra Ægypti viderim :

20. quæ, devoratis & consumptis prioribus,
21. nullum saturitatis dedere vestigium : sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,

VULGATA NOVA.

22. vidi somnium : Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.

23. Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur è stipula :

VULGATA NOVA.

25. Respondit Joseph : Somnium regis unum est : quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchræ, & septem spicæ plenæ : septem ubertatis anni sunt : eandemque vim somni comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ : septem anni venturæ sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur :

29. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti :

30. quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia : consumptura est eniui fames omnem terram,

31. & ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo.

32. Quodd autem vidisti secundò ad eandem rem pertinens somnium : firmitatis indicium est, eò quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eum Terræ Ægypti :

34. Qui constituat præpositos per cunctas regiones : & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea : & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, ferveturque in urbibus.

VULGATA NOVA.

36. Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopiâ.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 21. Græc. Ἐξεγερθεὶς δὲ, ἐκοιμήθη. *Expergescens autem, dormiit.*

¶ 25. August. Locut. 153. de Gen. to. 3. col. 335. d. *Quanta Deus facit, ostendit Pharaoni.* Græc. Ὅσα ὁ Θεὸς ποιεῖ, &c. ut sup.

¶ 26. Similia Græcum exhibet : eademque rursus memorat Ambros. l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 90. b. dicens : *Hoc somnium ita aperuit S. Joseph : eo quod septem juvenæ septem anni forent : & septem spicæ similiter septem anni forent, &c.* August. quæst. 133. in Gen. col. 410. f. *Boves bonas & spicas bonas vocat, sicut infra boves & spicas malas.*

¶ 27. Eadem leguntur Græcè, præter ista, αἱ ἀναβαίνοντες, *ascendentes*, pro quæ ascendebant ; & in fine ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἡμῶν, *erunt septem anni famis*, pro erit septem annis fames. Vid. Rursus Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. b.

¶ 28. In Græco additur, Φαραὼ, post verbum dixi ; cætera quadrant.

¶ 29. Græc. Ἰδὲ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἔρχεται εὐθυσία πολλὴ ἐν πάσῃ τῇ Αἰγύπτῳ. *Ecce septem annos venit abundantia magna in tota terra Ægypti.* Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 541. c. cum Ambros. legit : *Ecce septem anni venient abundantie magnæ in omni terra Ægypti* ; tum addit : *Minor quomodo verbum Hebr. Sabce, quod nos supra abundantiam, sive satietatem, in puteo quem foderunt extremum servi Isaac, interpretati sumus, nunc LXX, redissimè*

Tom. 1.

VERSIO ANTIQUA.

Ægypti turpiores.

Aug. ubi sup.

21..... Exsurgens autem, dormiivi.

Ibid.

VERSIO ANTIQUA.

25..... quæcunque facit Deus, ostendit Pharaon.

Ambros. l. de Joseph. c. 7. t. 1. 427. d. e.

26. Septem vacca bonæ, septem anni sunt ; & septem spica bonæ, septem anni sunt : somnium Pharaon unum est.

27. Et septem vacca macra, quæ post illas ascendebant, septem anni sunt ; & septem spica macra, & à vento corruptæ, septem anni sunt : erit septem annis fames.

28. Verbum autem quod dixi, quæcunque facit Deus, ostendit Pharaon :

29. Ecce septem anni veniunt ubertatis magnæ in totam terram Ægypti :

30. Veniet autem septem annis fames post hæc, & obliviscetur ubertatem in tota Ægypto : & consumet fames totam terram,

31. & non agnoscetur ubertas terræ à fame quæ futura est post hæc : valida enim nimium.

32. Quodd autem iteravit somnium Pharaon bis ; quia verum erit verbum à Deo, & festinabit Deus facere illud.

33. Nunc ergo vide hominem prudentem & intelligentem, & constitue eum super Terram Ægypti :

Aug. Locut. 155. c. 3. 335. e.

34. Et faciat Pharaon, & constituat locorum principes super terram.....

35..... & congregetur triticum sub manu Pharaonis.....

Ibid. Locut. 156.

37. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus :

transferentes, ibi juramentum, interpretati sunt. Vid. Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. c.

¶ 30. In Græco primum : Ἡξεῖ δὲ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἡμῶν μετὰ ταῦτα, i. e. *Veniunt autem septem anni famis post hos* ; deinde sic : Καὶ ἐπιλήσονται τῆς πλυσμοῦ τῆς ἐλπομένης ἐν ὅλῃ Αἰγύπτῳ, & ἀναλώσει ὁ ἡμῶν τὴν γῆν, quæ August. quæst. 133. in Gen. to. 3. col. 410. f. sic reddit : *Obliviscetur ubertatis futura in tota terra Ægypti* : Item Locut. 154. de Gen. col. 335. d. *Et consumet fames terram.* August. observat sup. *Non futuram ubertatem illis, qui famem patientur, tanquam postea veniat illis ubertas, sed futura erat, inquit, tunc quando loquebatur ; tanquam diceret : Ubertatis hujus, quam futuram significaverunt boves bonæ & spica bonæ, obliviscetur homines in ea fame, quam significaverunt boves & spica malæ.*

¶ 31. Græc. Καὶ ἕκ ἐπιγνώσῃς εἶναι ἡ εὐθυσία ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τῆς ἡμῶν τῆς ἐλπομένης μετὰ ταῦτα ἰσχυρὸς γὰρ ἔσται σφόδρα.

¶ 32. Græc. Περὶ δὲ τῆς δουλειᾶς τὸ εὐθυσίον Φαραὼ δὶς, ὅτι ἀληθὲς ἔσται τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῷ Θεῷ, & ταχυνεὶ ὁ Θεὸς τὴν κοίμῃ αὐτοῦ al. deest, τὸ, post ῥῆμα.

¶ 33. Totidem verba in Græco. August. infra non vide, legit, sed provide, Gr. καίψαι. Ambros. infra ¶ 35. prospice.

¶ 34. Itidem in Græco.

¶ 35. Sic etiam in Græco est. Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 90. c. eadem commemorat, dicens : *Quia gratis*

O ij

VULGATA NOVA.

52. Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens : Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.

VULGATA NOVA.

53. Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto :

54. coeperunt venire septem anni inopiae, quos praedixerat Joseph : & in universo orbe fames praevaluit, in cuncta autem terra Aegypti panis erat.

55. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem,

VULGATA NOVA.

57. Omnesque provinciae veniebant in Aegyptum, ut emerent escas, & malum inopiae temperarent.

NOTAE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

dolores suos. Græc. πάσων τῶν πόνων. Item l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. c. ait : Manasses ex oblivione, latina interpretatione signatur. Cassiod. in Pl. 59. col. 200. a. legit : Obliviscit me fecit Deus dolorem, & domum patris mei.

¶ 52. Similiter in Græco, nisi excipias istud, ἡύχθη με, pro crescere me fecit. Rectè Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. to 1. col. 514. c. Ephraim autem, inquit, fecunditatem fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, sicut ait ipse Joseph, dicens : Quia auxit me Deus in terra humilitatis meae. Vide etiam l. de Jos. c. 7. to. 1. col. 498. e. Immo Hieron. ipse loco cit. addit : Ephraim vocatur, eo quod auxerit eum Deus.

¶ 56. Ambr. l. de Jos. c. 7. to. 1. col. 498. c. f.

VERSIO ANTIQUA.

52. Nomen autem secundi vocavit Ephraim : Quia crescere me fecit Deus in terra humilitatis meae.

Hieron. ubi sup.

nem, alimenta petens. Quibus ille respondit : Ite ad Joseph : & quicquid ipse vobis dixerit, facite.

56. Crescebat autem 56..... Vide Not. quotidie fames in omni terra : aperuitque Joseph universa horrea, & vendebat Aegyptiis : nam & illos opprimerat fames.

VERSIO ANTIQUA.

57. Et omnes regiones venerunt in Aegyptum ad Joseph, emere.....

Ambr. l. de Jos. c. 7. l. 1. 499. a.

CAPUT XLII.

VULGATA NOVA.

1. Audiens autem Jacob quod alimenta venderentur in Aegypto, dixit filiis suis : Quare negligitis ?

2. audiui quod triticum venundetur in Aegypto : descendite, & emite nobis necessaria, ut possimus vivere, & non consumamur inopia.

VULGATA NOVA.

Inf. 43. 3. Descendentes igitur 3..... 4. Vide Not.

fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Aegypto,

4. Benjamin domi retento à Jacob, qui dixerat fratribus ejus : Ne fortè in itinere quidquam patiaturs mali :

VULGATA NOVA.

7. & agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos : Unde venistis ? Qui responderunt : De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria.

8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9. Recordatusque somniorum, quæ aliquan-

VERSIO ANTIQUA.

1. Videns autem Jacob quia est venditio in Aegypto, dixit filiis suis : Quare tegnes estis ?

Aug. Locut. 159. t. 3. 335. f.

2. ecce audiui quia frumentum est in Aegypto : descendite illò, & emite nobis pusillas escas, ut vivamus, & non moriamur.

Ambr. l. de Jos. c. 8. l. 1. 499. e. Aug. Locut. 160. t. 3. 335. f.

5. ingressi sunt terram Aegypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Joseph erat princeps in terra Aegypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui,

VERSIO ANTIQUA.

7..... ab his se avertēbat, & loquebatur his dura.....

Ambr. l. de Jos. c. 9. 501. c.

8..... agnovit eos, ipsi verò non cognoverunt illum.

Auct. l. de prom. ap. Projp. p. 112. c.

9. Et commemoratus est Joseph somniorum

Aug. quest. 138. in Gen. t. 3. 411. g.

NOTAE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita in Græco ad verbum. August. tamen quæst. 7. in Exod. col. 445. e. legit : Cum vidisset Jacob, quia sunt escas in Aegypto. Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 499. e. addit : Et Jacob dixit filiis suis : Quare pigri estis ? Græcè Ἰακώβ πρὸς υἱοὺς :

¶ 2. Priora ex Ambrosio usque ad vocem, pusillas, reliqua ex Augustino : cuncta verò conveniunt cum Græco. Ambros. similiter addit escas, sed absque voce pusillas. August. Locut. 159. de Gen. to 3. col. 335. f. legit : Ecce audiui quod est venditio in Aegypto. At in Græco, σίτος, non, πρᾶξις, ut ¶ 1. Vide lis Ambros. l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b.

¶ 3. Græc. Κατέγνωκε δὲ οἱ ἀδελφοὶ Ἰωσήφ οἱ δὲ ἐκαπλαδαί, &c. unde Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 499. f. ait : Ideo decem pergunt.

¶ 4. Sic habet Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 499. f. Non pergit junior, non misit eum pater, ne contingat eum

infirmis : adhuc enim obnoxius erat infirmitati Benjamin junior. Quibus Græca sic respondent : Τὸν δὲ Βενιαμὴν τὸν ἀδελφὸν Ἰωσήφ οὐκ ἀπέστειλε μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ εἶπε γὰρ Μήποτε συνέβη αὐτῷ μαλακία.

¶ 7. Sic Ambros. ibid. Agnoscebat quidem eos : sed ab his se avertēbat, & loquebatur his dura. In Græco, Ἰδὼν δὲ Ἰωσήφ τὴν ἀδελφεὺς αὐτοῦ, ἐπέγνω· ἔκ ἡλλοπίστο αὐτῶν, & ἐλάλησεν αὐτοῖς σκληρά, &c.

¶ 8. Idem Auctor anteposit ista : Videns Joseph fratres suos : deinde ut supra. Apud Ambros. l. de Jos. c. 9. col. 501. c. sic : Ipsi non agnoscebant eum, à quo agnoscebantur. In Gr. Ἐπέγνω δὲ Ἰωσήφ τὴν ἀδελφεὺς αὐτοῦ, αὐτοὶ δὲ ἐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν.

¶ 9. Priora verba usque ad, & dixit, quæ prodeunt ex August. concinunt cum Græco : reliqua vix differunt, ita enim legitur in Gr. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς Κατάκωπον ἐστέ, καὶ ἀνέβη τὰ ἴχνη τῆς χάριτος ἡκαῖε. l. c. Et dixit eis :

VERSIO ANTIQUA.

Aug. l. de præd. ap. Prosp. p. 112. c. suorū, quæ vidit ipse.... & dixit: Exploratores estis: considerare vestigia hujus terræ venistis.

Aug. Locut. 161. t. 3. 335. g. 11.... pacati fumus, non sunt pueri tui exploratores.

Ibid. Locut. 162. 336. a. 13.... Duodecim fumus pueri tui, fratres in terra Chanaan....

Ibid. Locut. 163. 14.... Hoc est quod dixi vobis, dicens: Quod exploratores estis.

Aug. quæst. 139. in Gen. 1. 3. 412. c. 15.... Per salutem Pharaonis non exhibitis hinc, nisi venerit frater vester junior.

16. Mittite ex vobis unum, & adducite fratrem vestrum: vos autem ducemini, quoad usque manifesta sint verba vestra, si vera dicitis an non: sin autem, per salutem Pharaonis exploratores estis.

VULGATA NOVA.

17. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

18. Die autem tertio eductis de carcere, ait: Fa-

do viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ, venistis.

10. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos.

11. Omnes filii unius viri fumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12. Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ hujus considerare venistis.

13. At illi: Duodecim, inquit, servi tui, fratres fumus, filii viri unius in terra Chanaan: minimus cum patre nostro est, alius non est super.

14. Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis.

15. Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.

16. Mittite ex vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrū vera an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 164. t. 3. 336. b. 19.... ipsi verò ite, & ducite emptionem tritici vestri.

Aug. l. de præd. ap. Prosp. p. 112. d. 21.... In peccato fumus de fratre nostro....

Aug. Locut. 165. p. 336. b. & Aug. l. de præd. p. 112. 22.... Nonne locutus sum vobis, dicens: Non nocetis puero: & non exaudistis me?.... ecce sanguis ejus exquiritur.

Aug. Locut. 166. 336. b. & q. 140. in Gen. 412. f. 23. Ipsi autem ignorabant quia audit Joseph: interpret enim inter illos erat.

Idem quæst. 141. 412. g. 24.... & iterum accessit ad eos, & dixit illis.

VULGATA NOVA.

19. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis in domos vestras,

20. & fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat, *Inf. 43. & 5.*

21. & locuti sunt ad invicem: Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio.

22. E quibus unus Ruben, ait: Nunquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum: & non audistis me? en sanguis ejus exquiritur. *Sup. 37. 22.*

23. Nesciebant autem quod intelligeret Joseph: eò quod per interpretem loqueretur ad eos.

24. Avertitque se parumper, & flevit: & reversus locutus est ad eos.

VULGATA NOVA.

25. Tollenque Simeon, & ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28. dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia,

en habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique, mutuo dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes:

30. Locutus est nobis dominus terræ durè, & putavit nos exploratores esse provinciae.

31. Cui respondimus: Pacifici fumus, nec ullas molimur insidias.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Exploratores estis, ad consideranda vestigia regionis venistis.

¶ 11. Itidem Græcè.

¶ 13. Sic etiam in Græco: August. addit: Sumus, dictum est, pro habitamus.

¶ 14. Nil Græco similis.

¶ 15. Optimè è Græco, nisi quod ibi verbum, ἐλθῇ, habetur in fine, adjuncta voculâ, ὥστε, venerit huc.

¶ 16. Similia Græcum habet, præter tria, nempe, πρόσθε, sumite, pro adducite, ἀπαχλύνετε, abducamini, pro ducemini: & in fine, ἡ μὴν καὶ ἀσκότοι ἐσε, pro fœdè exploratores estis. Vid. seqq. apud August.

¶ 19. Ducite, addit August. ibid. pro eo quod est, ferte: quia enim ducuntur jumenta in quibus fertur, etiam

hoc duci dictum est: & verò in Græco est: 'Αὐτοὶ δὲ βαρύνοντες, ἢ ἀπαχλύνετε τὸν ἀγορασμὸν τῆς ἀλλοτρίας ὑμῶν. Ipsi verò ite, & asportate emptionem frumentationis vestræ.

¶ 21. Græcè.... 'Εν ἀμαρτίαις γὰρ ἐσμεν, &c. In peccatis enim fumus, &c. ut sup.

¶ 22. Eadem sunt in Græco, nisi quod voci ecce, præponitur καὶ. Aug. l. de promiss. loco cit. sic habet: Nunquid non dixi vobis: Nolite vexare puerum, & non me audistis? deinde, ecce sanguis, &c. quæ ex ipso addita sunt sup.

¶ 23. August. quæst. 140. legit: Ipsi ignorabant, quia audiebat Joseph, &c. ut sup. Græc. 'Αὐτοὶ δὲ οὐκ ᾔδεισαν, ὅτι ἀκούει 'Ιωσήφ, &c. ut in Lat.

¶ 24. Ad verbum è Græco.

VULGATA NOVA.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus : unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis : Sic probabo quòd pacifici sitis : Fratrem vestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite,

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. ubi sup. 34..... & in terra mercamini.

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quòd non

fitis exploratores : & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis : ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Idem Locut. 168. col. 336. e. 35..... & erat uniuscujusque alligatura argenti in sacco eorum.

35. His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repperunt in ore saccorum ligatas pecunias : exterritisque simul omnibus,

VERSIO ANTIQUA.

32. Duodecim sumus fratres filii patris nostri : unus non est, pusillus autem cum patre nostro hodie in terra Chanaan. Aug. Locut. 167. 3. 336. c. d.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

36. dixit pater Jacob : Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin aufertis : in me hæc omnia mala reciderunt.

36..... super me facta sunt omnia hæc. Idem Locut. 169. 336. e.

37. Cui respondit Ruben : Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi : trade illum in manum meam, & ego eum tibi restituum.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

38. At ille : Non descendet, inquit, filius meus vobiscum : frater ejus mortuus est, & ipse solus remansit : si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

38.... & deducetis senectam meam cum tristitia ad infernum. Aug. quest. 142. 3. 413. a.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* 32. Eadem leguntur Græcè, verbum pro verbo.
* 34. In Gr. & τῶν γῶν ἐμπορεύσθε, & in terra negotiabitini : unde Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 500. c. dicit : In hoc frumento negotiantur patriarchæ.
* 35. Ita in Græco ad verbum. His quoque alludit

Ambros. l. de Jos. c. 8. col. 500. c. dicens : Illi quidem argentum demulerunt : sed bonus Joseph frumentum dedit, argentum reddidit.

** 36..... 38. Eadem leguntur in Græco.

CAPUT XLIII.

VULGATA NOVA.

1. Interim fames omnem terram vehementer premebat.

1..... Vide Not.

2. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos : Revertimini, & emite nobis pauxillum escarum.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 170. r. 3. 336. f. 3. Ait autem illi Judas, dicens.....

3. Respondit Judas : Denuntiavit nobis vir ille

sub attestazione jurisjurandi, dicens : Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.

4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria :

5. Sin autem non vis, non ibimus : vir enim, ut saepe diximus, denuntiavit nobis, dicens : Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo.

Sup. 42. 20.

6. Dixit eis Israël : In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

7. At illi responderunt : Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem : si pater viveret : si haberemus fratrem : & nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus : nunquid scire poteramus quòd dicturus esset : Adducite fratrem vestrum vobiscum ?

7..... Interrogans interrogavit nos homo..... Aug. Locut. 171. p. 336. f.

VULGATA NOVA.

8. Judas quoque dixit patri suo : Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere : ne moriamur nos, & parvuli nostri.

8.... Mitte puerum mecum, & surgentes ibimus, ut vivamus, & non moriamur & nos, & tu, & substantia nostra. Aug. quest. 47. in Exod. 1. 3. 434. c.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

Inf. 44. 32. 9. Ego suscipio puerum : de manu mea require illum : nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

11. Igitur Israël pater eorum dixit ad eos : Si sic necesse est, facite quod vultis : sumite de optimis terræ fructibus in vasibus vestris, & deferre viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, & amygdalarum.

11.... & deferre viro munera, aliquid resinæ, & mellis, thymiana, & stacten, & terebinthum, & nuces. Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 542. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

* 1. In Græco sic : Ὁ δὲ πατὴρ ἐνέχουσεν ἐπὶ τῆς γῆς. Unde Ambrosius l. de Jos. c. 9. col. 500. d. ait : Fames invalefcebat, quia serò venebat.

* 3. Ad verbum è Græco.

* 7. Sic etiam in Græco.

* 8. Eadem leguntur Græcè, præter unum, ἀποσπένει, pro substantia, melius suppletur. August. ibid. Ibi Græcus ἀποσπένει, habet, ubi substantiam, Latinus interpretatus

est, quod aliquando, censum, interpretantur nostri.

* 11. Similiter in Græco : Καὶ καταγάγετε τὸ ἀρωματὸν τῆς γῆς, ὃ τὸ μέντις, θυμιάματα τε, & σακτὶν, & τερβινθον, & κάρυα, & τὸ ἀργύριον δικαίων, &c. Addit Hieron. supra : Idcirco hoc capitulum posuimus, ut sciamus, ubi in nostris codicibus habetur, Thymiana, in Hebræo esse Necotha, quod Aquila, Storacem transulit. Eò spectant quæ Ambros. l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b. ait :

12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum : & illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit :

13. sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem : & remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc Benjamin : ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

15. Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin : descenderuntque in Ægyptum, & steterunt coram Joseph.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 172.
e. 3. 336. f.

16.... mecum enim manducabunt homines panes meridie.

16. Quos cum ille vidisset, & Benjamin simul, præcepit dispensatori domus suæ, dicens : Intro-

duc viros domum, & occide victimas, & instrue convivium : quoniam mecum sunt comesturi meridie.

17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

18. Ibique exterriti, dixerunt mutuo : Propter pecuniam, quam retulimus prius in faccis nostris, introducti sumus : ut devolvat in nos calumniam, & violenter subiciat servituti, & nos, & asinos nostros.

18..... ut accipias nos in servos, & asinos nostros.

Aug. Locut. 173. 336. g.

19. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus

19..... Vide Not.

20. locuti sunt : Oramus, domine, ut audias nos. Jam ante descendimus ut emeremus escas :

Sup. 421 3.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Idem Locut. 174.
Ambros. l. de Jos.
e. 9. col. 502. a.

21.... aperuimus faccos nostros, & hoc argentum uniuscujusque in sacco suo : ad pondus argentum nostrum retulimus....

21. quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperuimus faccos nostros, & invenimus pecuniam in ore saccorum : quam nunc eodem pondere reportavimus.

22. Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis necessaria sunt : non est in nostra conscientia quis posuerit eam in marsupiiis nostris.

23. At ille respondit : Pax vobiscum, nolite timere : Deus vester, & Deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in faccis vestris : nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.

24. Et introductis domum, attulit aquam, & laverunt pedes suos, deditque pabulum afinis eorum.

25. Illi verò parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie : audierant enim quod ibi comesturi essent panem.

26. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis : & adoraverunt proni in terram.

27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens : Salvus ne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi ? Adhuc vivit ?

28. Qui responderunt : Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

Aug. Locut. 175.
col. 337. a.

Aug. quæst. 142.
in Gen. l. 3. 413. a.

23.... Propitius vobis, nolite timere : Deus vester, & Deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in faccis vestris : argentum autem vestrum probatum habeo....

Ambros. l. de Jos.
e. 10. 502. e. 503. ret
a. b.

25. Paraverunt autem munera, donec introiret Joseph meridie....

26.... & intulerunt ei munera....

27.... Quomodo habetis ?.... rectè est pater vester senior ?....

28.... Rectè est puer tuus pater noster, adhuc vivit....

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Libenter juvenum consiliis acquiescebat, ut etiam filium juniorem simul mitteret. Item l. de Jos. c. 9. col. 500. d. Tenebatur tamen Benjamin junior.... intercedens pro eo duo, Ruben & Judas.... his vadibus apud patrem utitur, his committitur. Et infra : Deducatur Benjamin junior, & bonis odoribus comitatus advenit, portans secum resinam.... mel.... incensum.... & cassiam, & guttam.... illicem semper virentem, & nuces.... argentum quoque duplex, &c. x. 16. Auct. l. de promiss. part. 1. col. 113. b. Dixit Joseph præposito domus suæ de fratribus suis : Introduc istos in domum ; mecum enim manducabunt panem. Græc. Εἶπε τῷ πατρί τῆς οἰκίας αὐτοῦ· Εἰσαγάγε τὸς ἀδελφούς εἰς τὴν οἰκίαν·... μετ' ἐμὲ γὰρ φάγονται οἱ ἄνθρωποι ἄρτους τὴν μεσημέριαν.

x. 18. In Græco sic : Εἶπαν Διὰ τὸ ἀργύριον τὸ ἀποσπάρειν ἐν τοῖς μαρσίπποις ἡμῶν τὴν ἀρχὴν, ἡμεῖς εἰσαγόμεθα, τὸ εὐκοφαντῆσαι ἡμᾶς, & ἐπαβεῖναι ἡμῶν, τὸ λαβεῖν ἡμᾶς εἰς παῖδας, & τὸς δυνεῖς ἡμῶν. i. e. Dixerunt : Propter argentum, quod rediit in marsupiiis nostris in principio, nos introducimur ad calumniandum nos, & imponendum nobis, ut accipias nos in servos, &c. ut sup. Similiter Ambrosius, l. de Jos. c. 9. col. 501. d. alludens, ait : Ad salutari mensa vocabantur convivium, & calumniam sibi parari, insidias fieri suspicabantur. August. etiam loco cit. addit : Quod Latini codices, servos, habent, in Græcis, παῖδας, legitur.

x. 19. Sequitur in Græco : Περὶ ἐλθόντες δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐπὶ τῇ οἰκῇ τῇ Ἰωσήφ, ἐλάχυσαν αὐτῷ ἐν τῷ πλάγι τῆς οἰκῆς. Quæ Ambros. l. de Jos. c. 9. col. 501. d. enarrat, dicens : Et cæperunt ad hominem, qui erat supras-

domum, in janua domus, causam suam agere velle, &c.

x. 21. Priora ista : aperuimus.... in sacco suo, ab Augustino mutuamur ; reliqua ab Ambrosio, qui Ambros. etiam anteponit ista : Argentum uniuscujusque in sacculis nostris invenimus ; deinde ad pondus, &c. ut sup. In Gr. sic : Ἠρῶμεν τὸς μαρσίππους ἡμῶν, & τὸς ἐν τῷ ἀργύριον ἐκάσθη ἐν τῷ μαρσίππῳ αὐτοῦ τὸ ἀργύριον ἡμῶν ἐν σαβῶμ ἀποσπάρειν.

x. 23. Similia Græcum refert, nisi excipias unum, & τὸ ἀργύριον, loco argentum autem ; at in Ml. Alex. exstat τὸ δὲ ἀργύριον. August. Locut. 175. notat : In his, propitius vobis, duo verba subaudiri, & sit, & Deus, quod omnino, inquit, usitatissimum est in Græco. Ambros. tamen l. de Jos. c. 9. col. 501. f. 502. c. illa exprimit, dicens : Major domus respondit illis (Gr. εἶπε δὲ αὐτοῖς) Propitius sit vobis Deus, nolite timere : Deus enim vester, & Deus patrum vestrorum dedit vobis thesauros in sacculis (Gr. μαρσίπποις) vestris ; at argentum vestrum probum acceptum habeo. Gr. εὖς οὐκ ἐμὲ ἀσχεῖω.

x. 25. Sic est in Græco, præter unum, τὴν εὐχὴν, veniret, loco introiret ; at in edit. Compl. τὴν εἰσελθεῖν.

x. 26. Græc. Καὶ προσέειπεν αὐτῷ τὸ δαψά.

x. 27. Sic Ambros. Primus interrogat : Quomodo habetis ? Et iterum ait : Rectè est, &c. ut sup. Græcè : Ἡρώμεθα δὲ αὐτὸς· Πῶς ἔχει ; & εἶπεν αὐτοῖς· Εἰ ὕμιν οἱ κατ' ἡμῶν ὁ προσβύσις, &c.

x. 28. Ambros. primò habet : Respondent illi ; deinde ut supra : hoc tamen ultimum, adhuc vivit, additur ex August. Locut. 176. de Gen. to. 3. col. 337. b. qui August. antecedentia etiam verba refert hoc modo : Salvis est

VULGATA NOVA.

29. Attollens autem Ioseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, & ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi.

30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, & erumpebant lacrymæ: & introiens cubiculum, flevit.

31. Rursumque lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes.

32. Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Ægyptiis quoque qui vesciebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuscemodi convivium)

33. sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, & minimus juxta ætatem suam. Et mirabantur nimis,

34. sumptis partibus quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati sunt cum eo.

VERSIO ANTIQUA.

29. Respiciens autem oculis, vidit Benjamin fratrem suum ex eadem matre..... Hic frater vester est adolescentior?.....

Ambr. ubi sup.

30. Et turbatus est; torquebantur autem viscera ejus..... ingressus in promptuarium, ploravit.

31. Et lavit faciem suam, & continuit se..... Apponite panes.

32..... non enim poterant Ægyptii manducare cum Hebræis panes; abominatio est enim Ægyptiis. *Aug. Locut. 177. 3. 337. b.*

33..... *Vide Not.*

34..... magnificata facta est autem pars Benjamin præ partibus omnium quincupliciter ad illorum. Biberunt autem, & inebriati sunt cum eo. *Ibid. Locut. 178. Aug. quest. 144. in Gen. 413. b.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

pater tuus, pater noster. In Græco, οἱ δὲ εἶπαν Ὑγιαίνει ὁ πατὴρ σου, &c. ut in Lat.

¶ 29. Græc. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ Ἰωσήφ, εἶδε Βενιαμὴν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν ὁμομήτριον, & εἶπε· Οὐδὲν ὁ, &c. ut in Lat. à Ms. Alex. ac edit. Ald. abest αὐτῷ, post ὀφθαλμοῖς, sicut seq. Ἰωσήφ, ab edit. Compl. Vide seqq. apud Ambros.

¶ 30. Græc. Ἐπείσπευεν δὲ Ἰωσήφ· συνερέρετο γὰρ τὰ ἔγκατα (alii codd. τὰ ἔσπερα, al. τὰ σπλάγχνα) αὐτοῦ..... εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ ταμεῖον, ἐκλαυζεν ἐκεῖ. i. e. Turbatus est autem Ioseph; convolvebantur enim intestina ejus..... Ingressus autem in cubiculum, flevit illic. Ambros. quoque infra habet, flevit.

¶ 31. Gr. Καὶ νηψάμενος τὸ πρόσωπον, ἔξελθὼν ἐνεκράνεν· & εἶπε· Παράθετε ἄρτους. Et cum lavisset faciem, egressus continuit se, & dixit: Apponite panes. Vid. not. d. apud Ambros. ibid.

¶ 32. Eadem sunt in Græco; nisi excipias verbum manducare, pro quo συνερέρετο, simul vesci, edere cum. Am-

bros. quoque l. de Jos. c. 10. col. 502. f. hæc memorat, dicens: Apponite panes quos soli Hebræi sumunt, Ægyptiis manducare non possunt. In Græco enim hæc leguntur prius: καὶ παρέθηκεν αὐτῷ μὲν, & αὐτοῖς καθ' ἑαυτοὺς, & τοῖς Αἰγυπτίοις..... καθ' ἑαυτοὺς. i. e. Et apposuerunt ei soli, & eis per se ipsos, & Ægyptiis.... per se ipsos, &c. ut sup.

¶ 33. Sequuntur in Græco: Ἐκείθεν δὲ ἐναισθησάμενος ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατὰ τὰς προθέσεις αὐτοῦ, & ὁ νεώτερος κατὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ, &c. quæ Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. f. sic reddit: Per ordinem discubuerunt in convivio contra eum, primitivis secundum ætatem.

¶ 34. In Græco simpliciter, ἐμεγαλύνθη, magnificata est, non magnificata facta est, pauloque post, πρὸς τὰς ἐκείνων, ad eas, quæ illorum, loco ad illorum; cætera optime quadrant. Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. d. ultima tantum refert: Biberunt autem & inebriati sunt pariter cum eo. Item Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 542. c. Et biberunt, & inebriati sunt cum eo; tum addit: Idioma lingua Hebrææ est, ut ebrietatem pro fatietate ponat.

CAPUT XLIV.

VULGATA NOVA.

1. **P**Ræcepit autem Ioseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci.

2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.

VERSIO ANTIQUA.

1..... & pone argentum uniuscujusque in ore sacculi. *Hieron. quest. Hebr. 1. 2. 542. c.*

2. Et condy meum argenteum mitte in sacculum junioris.....

VULGATA NOVA.

3. Et orto manè, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Jamque urbem exierant, & processerant paululum: tunc Ioseph, accersito dispensatore domus, Surge, inquit, & persequere viros: & apprehensis

dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.

VULGATA NOVA.

6. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint?

8. Pecuniam, quam invenimus in summitate

6. Inveniens autem eos, dixit secundum verba hæc. *Aug. Locut. 179. 337. d.*

7..... Ut quid loquitur dominus secundum verba hæc? absit à pueris tuis facere secundum verbum hoc. *Ibid. Locut. 180.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc..... Καὶ ἐμβάλετε ἐκάστῳ τὸ ἀργύριον ἐπὶ τῷ σάκκῳ τοῦ μαρσίπου. i. e. Et injicite uniuscujusque argentum super os marsupii.

¶ 2. Græc. Καὶ τὸ κόνδυ μὲν τὸ ἀργυρεὺν ἐμβάλετε εἰς τὸν μαρσίπον τοῦ νεώτερου, &c. E condy meum argenteum injicite in marsupium junioris. Addit Hieron. Pro sacculo, peronem, vel follem, in Hebræo haberi. Pro condy, id est, poculo..... Aquilam, scyphum; Synmachum, phialam

transulisse. Similiter apud Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 504. c. Et scyphus argenteus soli ejus sacco inseritur; nesciebat hoc Benjamin.

¶ 6. Ita in Græco, nisi quod verbo dixit, additur, αὐτοῖς, eis.

¶ 7. Ad verbum è Græco. Pueris, autem, pro servis, dictum est, teste August.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 181. 9.... & nos autem erimus servi domino nostro.

VULGATA NOVA.

10. Qui dixit eis : Fiat juxta vestram sententiam : apud quemcunque fuerit inventum , ipse sit servus meus , vos autem eritis innoxii.

11. Itaque festinatò deponentes in terram saccos , aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus , 12.... 13. Vide Not. incipiens à majore usque

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 145. 15.... nesciebatis quia augurio auguratur homo in Gen. 1. 3. 413. d. qualis ego?

VULGATA NOVA.

16. Cui Judas : Quid respondebimus , inquit , domino meo ? vel quid loquemur , aut justè poterimus obtendere ? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum : en omnes servi sumus domini mei , & nos , & apud quem inventus est scyphus.

17. Respondit Joseph : Absit à me ut sic agam : qui furatus est scyphum , ipse sit servus meus : vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem propius Judas , confidenter ait : Oro domine mi , loquatur servus tuus verbum in auribus tuis , & ne irascaris famulo tuo : tu es enim post Pharaonem

Sup. 42. 11. & 13. 19. dominus meus. Interrogasti prius servos tuos : Habetis patrem , aut fratrem ?

20. & nos respondimus tibi domino meo : Est nobis pater senex , & puer parvulus , qui in senectute illius natus est ; cujus uterinus frater mortuus est : & ipsum solum habet mater sua , pater verò tenerè diligit eum.

21. Dixisti que servis tuis : Adducite eum ad me , & ponam oculos meos super illum.

22. Suggestimus domino meo : Non potest puer relinquere patrem suum : si enim illum dimiserit , morietur.

Sup. 43. 3. & 5. 23. Et dixisti servis tuis : Nisi venerit frater vester minimus vobiscum , non videbitis amplius faciem meam.

24. Cùm ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum , narravimus ei omnia quæ locutus est

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 182. 34. Quomodo autem ascendam ad patrem , cùm puer non sit nobiscum , ut non videam mala , quæ invenient patrem meum ?

VULGATA NOVA.

faccorum , reportavimus ad te de terra Chanaan : & quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum ?

9. Apud quemcunque fuerit inventum servorum tuorum quod quæris , moriatur , & nos erimus servi domini nostri.

ad minimum , invenit scyphum in sacco Benjamin.

13. At illi , scissis vestibus , oneratisque rursum alinis , reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

VULGATA NOVA.

15. Quibus ille ait : Cur sic agere voluistis ? an ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia ?

dominus meus.

25. Et dixit pater noster : Revertimini , & emite nobis parum tritici.

26. Cui diximus : Ire non possumus : si frater noster minimus descenderit nobiscum , proficiscemur simul : alioquin illo absente , non audemus videre faciem viri.

27. Ad quæ ille respondit : Vos scitis quòd duos Sup. 37. 23. 33. genuerit mihi uxor mea.

28. Egredius est unus , & dixistis : Bestia devoravit eum : & huc usque non comparet.

29. Si tuleritis & istum , & aliquid ei in via contigerit , deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum , & puer defuerit (cùm anima illius ex hujus anima pendeat)

31. videritque eum 31.... Vide Not. non esse nobiscum , morietur , & deducet famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

32. Ego propriè servus tuus sum , qui in meam hunc recepi fidem , & sponendi dixi : Nisi reduxero eum , peccati reus ero in patrem meum omni tempore. Sup. 43. 9.

33. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei , & puer ascendat cum fratribus suis.

VULGATA NOVA.

34. Non enim possum redire ad patrem meum , absente puero : ne calamitatis , quæ oppressura est patrem meum , testis assitam.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 9. Optimè è Græco , ubi semper παῖδες , pro servi ; unde August. ibid. Etiam hic , παῖδες , Græci habent , hoc est , pueri , quod tamen assidue Scriptura pro servis ponit , ut difficiliter inveniantur non isto nomine appellare servos.

¶ 12.... 13. Ita in Græco : Ἡρενίης δὲ ἀπὸ τοῦ προεβούλετο ἀξάμενος , ἕως ἡλθεν ἐπὶ τὸν νεώτερον , ὃ εὖρε τὸ κρυπτόν ἐν τῷ σάκκῳ τῷ Βενιαμίν· ὃ δὲ ἐκρίναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν.... ὃ δὲ ἐκρίναν εἰς τὴν σάλιν. Quibus respondent ista ex Ambrosio . l. de Jos. c. 11. col. 504. f. seqq. Per ordinem singulorum prius inspicuntur sacculi . Et infra : Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum.... discussisti ceteros , hunc prætulit : in nullius alterius sacco scyphus argenteus inventus est , nisi istius . Quid sibi vult quod insertus est sacculo ? Et post plura , col. 505. b. Triticum multis datur , scyphus uni.... intra saccum erat scyphus.... sacco soluto , reliquit argentum.... sed ubi in ejus sacco argentum resplenduit , sciderunt vestimenta sua , & reversi sunt retrò.

¶ 15. Græco : Οὐκ οἶδα τίς ὁ θεὸς οἰωνοῦν οἰωνοῖται ὁ ἀνθρώπος , οἷος ἐγώ ; In edit. Ald. οἰωνοῖται , auguratur .

non οἰωνοῖται , augurabitur . Attramen August. ibid. constanter legit , auguratur ; ait enim infra : Nec illud vacare arbitror , quòd non ait : Auguror ego , sed auguratur homo qualis ego.

¶ 31. In Græco sic : Καὶ ἔσαι ἐν τῷ ἰδεῖν αὐτὸν μὴ ὅτι τὸ παιδίον μετ' ἡμῶν , τελευτήσει , ἢ καταΐξουσιν οἱ παῖδες ἐν τῷ γήρας τῷ παιδὶ ὅς ἐστιν , παῖρος δὲ ἡμῶν , μέγα δύναμις εἰς ἀδελφόν.... ¶ 33. Νυν οὖν παραμένω σοι παῖς ἀπὸ τοῦ παιδὶν , οἰκῆτις τῷ κυρίῳ . Eadem commemorat Ambros. l. de Jos. c. 11. col. 505. e. f. dicens : Nolebant igitur moraliter redire sine fratre.... quo amisso asserabant in mœrore deducendam parentis senectutem Et ideo Judas apud Joseph remanere cupiebat , &c. Vide sis August. quest. 147. in Gen. col. 414. a. b.

¶ 34. Græc. primò habet : πῶς γάρ , quomodo enim , non quomodo autem ; reliqua ut in Lat. supra. Ambros. etiam l. de Jos. c. 11. col. 505. f. ait , Judam apud Joseph remanere voluisse , ne videret mala quæ invenirent patrem suum . Vid. plura apud August. loco cit.

CAPUT XLV.

VULGATA NOVA.

1. **N**on se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus : unde præcepit ut

1..... *Vide Not.*

egrederentur cuncti foras , & nullus interesset alienus agnitioni mutux.

VULGATA NOVA.

2. Elevavitque vocem cum fletu : quam audierunt Ægyptii , omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis : Ego sum Joseph : adhuc pater meus vivit ? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.

4. Ad quos ille clementer : Accedite , inquit , *Ad. 7.* ad me. Et cum accessissent prope , Ego sum , ait , *23.* Joseph , frater vester , quem vendidistis in Ægyptum.

5. Nolite pavere , neque vobis durum esse videatur quòd vendidistis me in his regionibus : *Inf. 50.* pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. *20.*

6. Biennium est enim quòd cœpit fames esse in terra : & adhuc quinque anni restant , quibus nec arari poterit nec meti.

7. Præmisiitque me Deus ut reservemini super terram , & escas ad vivendum habere possitis.

8. Non vestro consilio , sed Dei voluntate huc missus sum : qui fecit me quasi patrem Pharaonis , & dominum universæ domus ejus , ac principem in omni terra Ægypti.

9. Festinate , & ascendite ad patrem meum , & diceris ei , Hæc mandat filius tuus Joseph : Deus fecit me dominum universæ terræ Ægypti : descende ad me , ne moreris ,

10. & habitabis in terra Gessen : erisque juxta me tu , & filii tui , & filii filiorum tuorum , oves tuæ , & armenta tua , & universa quæ possides.

VULGATA NOVA.

11. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas , & domus tua , & omnia quæ possides.

12. En oculi vestri , & oculi fratris mei Benjamin , vident quòd os meum loquatur ad vos.

13. Nunciate patri meo universam gloriam meam , & cuncta quæ vidistis in Ægypto : festinate , & addu-

cite eum ad me.

14. Cùmque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui , flevit : illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos , & ploravit super singulos : post quæ ausi sunt loqui ad eum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc. Ἰωσήφ..... εἶπεν· Ἐγὼ προσέειπα πάντας ἀπ' ἐμῶν , ὅτι ἐὰν παρῆναι ἐθέλῃς τὸ Ἰωσήφ ἡμεῖς ἀνεπαύμεθα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Quibus alludens Ambros. l. de Jos. c. 12. col. 586. b. ait : Et iussit omnes recedere , ut cognosceretur à fratribus. Aug. Locut. 183. de Gen. col. 337. f. cum cognosceretur à fratribus suis.

¶ 2. Ita primum in Græco : Καὶ ἀνῆκε φωνὴν μετὰ κλαυθμοῦ , quod Aug. ibid. ita exprimit , dicens : Flevit Joseph , Ambros. verò , l. de Jos. c. 12. col. 506. b. Et emittens vocem cum fletu. Sequitur in Gr. Ἦκουσάν δὲ πάντες οἱ Αἰγύπτιοι , ὅτι ἀκούσθον ἐγένετο εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ , ad verbum : Audierunt autem omnes Ægyptii , & audibile factum est per domum Pharaonis.

¶ 3. Ad verbum è Græco : Auctor verò l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 31. col. 113. d. legit : Ego sum Joseph frater vester : adhuc pater meus vivit ?

¶ 4. Vix melius è Græco , nisi quòd in ipso deest , ad illum , post accesserunt , uti vos , ante tradidistis , pro quo , ἀπέδοδς , mel. vendidistis , sicut infra ¶ 5. Mf. etiam Alex. habet supra , ἤλθον πρὸς αὐτόν , accesserunt ad illum , cum Ambrosio.

¶ 5. Græc. Νῦν ἐν μὴ λυσιτελεῖς , καὶ δὲ , &c. Nunc igitur ne contristemini , &c. ut in Lat. detracta voce vestram , ante misit. Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 31. col. 113. d. legit : Nolite metueri ; non vos huc me misistis , sed Deus. Sed Ambros. infra , col. 507. a. constanter legit : Nolite metui esse ; & post pauca rursus : Ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos.

Tom. I.

VERSIO ANTIQUA.

2..... audierunt autem omnes Ægyptii , & auditum est in domo Pharaonis.

3. Dixit autem Joseph ad fratres suos : Ego sum Joseph : adhuc pater meus vivit ?.....

4..... Accedite ad me : & accesserunt ad illum ; & dixit : Ego sum Joseph frater vester , quem vos tradidistis in Ægyptum.

5. Nunc ergo nolite mœsti esse , neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis : ad vitam enim vestram misit me Deus ante vos.

7. Misit enim me Deus ante vos remanere vestrum reliquias super terram , & enutrire vestrum reliquiarium magnum.

9..... Ascendite ad patrem meum , & dicite illi : Hæc dicit filius tuus Joseph : Fecit me Deus dominum totius terræ Ægypti : descende ergo ad me , ne steteris ,

10. & habitabis in terra Gesem Arabiæ : & eris prope me tu , & filii tui , & filii filiorum tuorum.....

Aug. Locut. 183. s. 3. 337. f.

Ambr. de Jos. c. 12. t. 1. 506. b. c.

Aug. quæst. 148. in Gen. 1. 3. 414. c.

Ambr. l. de Jos. c. 12. t. 1. 507. a.

Hieron. quæst. Hebr. 1. 2. 542. f.

Ambr. l. de Jos. c. 12. 507. c.

¶ 7. Similia Græcum exhibet , præter unum , ὑμῶν , vobis , loco vestrum , ante reliquias. In Mf. tamen Alex. legitur , ὑμῶν. Vocem autem Græc. κατὰλειψαι , quam vertit hic Aug. reliquiarium , melius reddidisset illa , reliquias , uti paulò supra vertitur ab ipso , κατὰλειψα. Et sane notant editores nostri BB. eò loci multum differre inter se Mf. codices ac editiones antiquas ; v. g. in edit. Erasmi. & Lov. legitur : Et enutrire vestrum reliquias , mirum est. In Rat. & Am. sic : vestrum reliquiarium , mirum est. In Mf. Vaticanis ; Enutrire vestrum reliquiarium magnum semen. In Thuan. verò , Benign. aliisque vetust. codd. optimæ notæ , vestrum reliquiarium magnum , ut supra. Errandi nempe librariis occasio fuit vox barbara , reliquiarium , quæ tamen usum fuisse volunt Augustinum , l. 5. consell. c. 8. n. 15. col. 114. d. auctore Mf. veterrimo Corb. licet alii plerique Mf. cum edit. contradicant. Vide sis plura ibid.

¶ 9. Eadem pariter exstant Græcè , nisi hoc excipias ultimum , καὶ μὴ μετῴς , & ne steteris , loco ne steteris.

¶ 10. Nil Græco similis ; in edit. tamen Compl. deest vox Ἀραβίας. Unde Hieron. loco cit. ait : Hic , Arabiæ , additum est : in Hebræis enim voluminibus non habetur : unde & error increbuit , quòd terra Gessen in Arabia sit. Porro si , ut in nostris codicibus est , per extremum m , scribitur , Gesem , quod mihi nequaquam placet , terram signat completam ; Gessiem enim in imbrem vertitur. Observat etiam Marianus noster , not. d. in hunc loc.

P ij

VERSIO ANTIQUA.

Aug. Locut. 184.
s. 3. 337. f.

16. Et divulgata est vox in domo Pharaonis, dicentes : Venerunt fratres Joseph.....

Hieron. quast.
Hebr. s. 2. 543. a.

17. Dixit autem Pharaos ad Joseph : Dic fratribus tuis : Hoc facite , onerate vehicula vestra , & ite in terram Chanaan.

VULGATA NOVA.

18. & tollite inde patrem vestrum & cognationem, & venite ad me : & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.

19. Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra Ægypti, ad subvectionem parvulorum suorum ac conju-

VERSIO ANTIQUA.

Ibid.

21..... & dedit illis cibaria in via.

VULGATA NOVA.

22. Singulis quoque 22..... 23. Vide Not. proferri iussit binas stolas : Benjamin verò dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis :

VERSIO ANTIQUA.

Ambros. l. de Jos. c.
13. 508. d. 1. 1.
Ibid. f. 509. a.
t. c.

24. Dimisit autem fratres suos, & abierunt; & dixit illis Joseph : Nolite irasci in via.

25. Et ascenderunt de Ægypto, & venerunt in terram Chanaan ad Jacob patrem suum.

26. Et nunciaverunt illi, dicentes : Quia Joseph filius tuus vivit : & ipse est princeps totius terræ Ægypti..... expavit mente, non enim credebat eis.

27..... Vide Not.

28..... Magnum mihi est si adhuc filius meus Joseph vivit : ibo, & videro illum priusquam moriar.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

» Hoc quoque modo fuisse scriptum nomen, *Gesem*, in Latinis exemplaribus, quæ Hieronymus, *nostros codices*, vocat, Latinorum scilicet codices, quibus ante Hieron. usæ sunt Occidentis Ecclesiæ : unde licet Hieronymus textum sup. referendo, correxerit *Gessem*; alterum legendi modum, scilicet, *Gesem*, prætulimus, codicum illorum auctoritate, quorum nostrum est primigeniam exhibere scripturam. In Græco etiam constanter Γεσέμ.

¶ 16. Eadem sunt in Græco, præter hoc, εἰς τὸν οἶκον Φαραὼ, pro in domo Pharaonis : additur etiam : ἐχάρη δὲ Φαραὼ, & ἡ ὀικογένεια αὐτοῦ, gavisus est autem Pharaos, & familia ejus. Similiter apud Ambros. l. de Jos. c. 13. col. 507. e. Et gavisus est Pharaos, quod Joseph agnovisset fratres suos, unde & vulgata est vox in domo Pharaos.

¶ 17. Ad verbum è Gr. præter unum *ite*, pro quo ἀπέστειλεν, abire. Addit Hieronymus, ibid. Pro vehiculis, quæ LXX. & Theodotio, τὰ πορτῖα, interpretati sunt, jumenta, reliqui transulerunt. In quibusdam libris, πορτῖα, in al. πορτῖα, teste Nobilio. Eadem narrat Ambros. l. de Jos. c. 13. col. 507. e. his verbis : Et hortatus est sanctum Joseph (Pharaos), ut fratres suos invitet, ut veniant cum patre, & mandat impleri eorum sarcinas tritico, & vehicula dari.

¶ 21. Gr..... Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐπιτίμιον εἰς τὴν ὁδόν.

¶ 22. Sequitur in Græco : Καὶ πᾶσιν ἔδωκεν δισχῆρας σολᾶς τῶν δὲ Βενιαμὴν ἔδωκεν τριακοαῖς χυτῶν, & πέντε ἐξαχῆρας σολᾶς. Hæc Ambros. sic reddit, l. de Jos. c. 13.

VULGATA NOVA.

16. Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis : Venerunt fratres Joseph : & gavisus est Pharaos, atque omnis familia ejus.

17. Dixitque ad Joseph ut imperaret fratribus suis, dicens : Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan,

gum : & dicito : Tollite patrem vestrum, & properate quantocius venientes.

20. Nec dimittatis quidquam de supellestili vestra : quia omnes opes Ægypti, vestrae erunt.

VULGATA NOVA.

21. Feceruntque filii Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundum Pharaonis imperium : & cibaria in itinere.

VULGATA NOVA.

23. tantundem pecuniæ & vestium mittens patri suo, addens & asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Ægypti : & totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes.

VULGATA NOVA.

24. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait : Ne irascamini in via.

25. Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob.

26. Et nunciaverunt ei, dicentes : Joseph filius tuus vivit : & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Jacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis.

27. Illi e contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset plaustra & universa quæ miserat, revixit spiritus ejus,

28. & ait : Sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus vivit, vadam, & videbo illum antequam moriar.

col. 507. f. Dantur bona stola; & infra, Trecenti aurei, & quinque stola diversi coloris conferuntur. Nobilius vertit, quinque stolas eximias, alii, mutatorias.

¶ 23. Ita Græcè : Καὶ τῶ πατρὶ αὐτοῦ ἀπέστειλε κατὰ τὰ αὐτὰ, & δέκα ὄνες ἀσινῶν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, &c. Similiter apud Ambros. ubi sup. col. 508. c. Et præmittuntur patri munera..... portant hæc munera asini, &c.

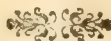
¶ 24. Similiter in Græco, detracto nomine Joseph; in edit. tamen Ald. ponitur post dimisit autem. Eadem memorat Tertul. l. de orat. c. 10. p. 182. a. his verbis : Joseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem : & ne, inquit, irascamini in via. Græc. μὴ ὀργίζεσθε.

¶ 25. Ad verbum è Græco.

¶ 26. Itidem Græcè, nisi quod sub finem legitur, Καὶ ἐξέστη τῇ διαβολῇ Ἰακώβ, & γὰρ ἐπίστευεν αὐτοῖς, & apud Ambros. ibid. Unde & de Jacob scriptum est : Expavit mente, &c. ut sup.

¶ 27. Ambros. addit ibid. Expavit affectu..... sed posteaquam gesta cognovit, tantis beneficiis & operibus delinquit resumpsit spiritum, dicens : quibus respondent Græca : Ἰδὼν δὲ τὰς ἀμαρτίας, αἷς ἀπέστειλεν Ἰωσήφ, ὥστε ἀναλῶσθαι αὐτὸν, ἀνελκυσθε τὸ ἀνέμια Ἰακώβ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Videns autem plaustra, quæ miserat Joseph, ut assumerent eam, revixit spiritus Jacob patris eorum.

¶ 28. Eadem prorsus in Græco, præter hoc, πορευθεὶς ὁ Ιωσήφ, profectus videbo, pro ibo & videbo. In Gr. etiam sic invertuntur verba : ἐν Ἰωσήφ ὁ υἱός μου ἔσται, at in Mf. Alex. ὁ υἱός μου Ἰωσήφ ἔσται, ut sup. ¶ 26.

CAPUT XLVI.

VULGATA NOVA.

1. **P**rofectusque Israël cum omnibus quæ habebat, venit ad Puteum juramenti: & mastratis ibi victimis Deo patris sui Isaac,

2. audivit eum per visionem noctis vocantem se, & dicentem sibi: Jacob, Jacob: cui respondit: Ecce adsum.

3. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5. Surrexit autem Jacob à Puteo juramenti: tuleruntque eum filii cum parvulis & uxoribus suis in plaustris quæ miserat Pharao ad portandum fenum,

6. & omnia quæ possederat in terra Chanaan: venitque in Ægyptum cum omni femine suo,

7. filii ejus, & nepotes, filia, & cuncta simul progenies.

8. Hæc sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. Primogenitus Ruben.

9. Filii Ruben: Henoch & Phallu & Hefron & Charmi.

10. Filii Simeon: Jamuel & Jamin & Ahod, & Jachin & Sohar, & Saul filius Chanaanitidis.

11. Filii Levi: Gerson & Caath & Merari.

12. Filii Juda: Her & Onan & Sela & Phares &

VULGATA NOVA.

15. Hi filii Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua: omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta tres.

VULGATA NOVA.

Zara: mortui sunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Natiq̃ue sunt filii Phares: Helion & Hamul.

13. Filii Issachar: Thola & Phua & Job & Semron.

14. Filii Zabulon: Sared & Elon & Jafelel.

VERSIO ANTIQUA.

15. Hi filii Liæ, quos peperit ipsi Jacob in Mesopotamia Syriæ, & Dinam filiam ejus: omnes animæ, filii & filia ejus, triginta tres.

VULGATA NOVA.

16. Filii Gad: Sephion & Haggi & Suni & Efebon & Heri & Arodi & Areli.

17. Filii Afer: Jamne & Jefua & Jessui & Beria, Sara quoque soror eorum. Filii Beria: Heber & Melchiel:

VULGATA NOVA.

20. Natiq̃ue sunt Joseph filii in terra Ægypti,

VERSIO ANTIQUA.

20..... Facti sunt autem filii Manasse, quos ge-

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc. primò habet: Ἀπαράς δὲ Ἰσραὴλ, αὐτὸς ἔρχεται πᾶν τὰ αὐτοῦ, &c. ut in Lat. At in Mf. Alex. desunt, αὐτὸς ἔρχεται πᾶν τὰ αὐτοῦ, uti sup. apud Ambros. In edit. Compl. deest tantum, αὐτὸς. Verbum autem, ἀπαράς, reddit Nobilium isto, promovens, additque, sic in libris seqq. à Patribus transferri dictionem istam; Ambros. tamen suum legendi modum confirmat infra, dicens: Merito elevatur qui festinat ad Christum; deinde: Prius se elevavit, postea immolavit, ut videatur legitime, ἐπαράς.

¶ 2. Græc. Ἐγὼ δὲ ὁ Θεὸς τῷ Ἰσραὴλ ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, εἰπόντων Ἰακώβ, Ἰακώβ· ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστίν; Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. Dixit autem Deus ad Israel in visione noctis: Ego sum Deus, &c. de 3. August. verò Locut. 185. de Gen. to. 3. col. 337. g. postrema sic reddit: At ille respondit: Quid est? dicens; additque: Ordo est: At ille respondit, dicens: Quid est? similiter in Mf. Alex. Τί ἐστίν; & ἔστω, in edit. Compl. Τί ἐστίν; εἰπὼν αὐτῷ ὁ Θεὸς, λέγων.

¶ 3. Græc. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου καὶ φοβῆσαι καὶ ἀκούειν, &c. ut in Lat. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. Ego sum Deus patrum tuorum; noli timere descendere in Ægyptum; in gentem enim magnam faciam te ibi. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 32. col. 113. d. Ne times descendere in Ægyptum; in gentem enim magnam constituam te illic.

¶ 4. Rursus habet Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9.

col. 472. b. Descendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum; & infra loco cit. de Jos. col. 510. b. Joseph immittet manus super oculos. August. verò Locut. 186. de Gen. to. 3. col. 337. g. Ego descendam tecum in Ægyptum, & ego ascende te faciam in finem; additque: sic habent Græci, quod Latini habent: Et ego deducam te in finem. Hieron. l. 3. contr. Pelag. to. 4. col. 538. c. Et ego descendam tecum in Ægyptum, & educam te inde, & ponet Joseph manus suas super oculos tuos. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. part. 1. c. 32. col. 114. a. Et filius tuus Joseph ponet digitos suos super oculos tuos. Gr. καὶ ἐγὼ κατέβην (ομαι) μετὰ αὐτῷ εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐγὼ ἀνέβην αὐτῷ εἰς τέλους· καὶ Ἰωσήφ ἐπιβέβηκε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ, &c. ut sup.

¶ 6. Idem in Græco, nisi quòd addit in fine, μετ' αὐτοῦ, semen ejus cum eo, quod omittit August.

¶ 7. Græc. ponit μετ' αὐτοῦ, cum eo, post filiorum ejus; non verò post filiarum ejus; cætera quadrant ad verbum. Vide tis August. infra, ubi querit, quomodo dicatur filias, & filias filiarum ejus cum eo, cum filiam unam legatur habuisse, nempe, Dinam: vid. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. a. nec non Ambros. l. 2. de Jacob, c. 8. to. 1. col. 471. b.

¶ 8. Similiter in Græco. Vid. seqq. apud August. l. 15. Ita in Græco ad verbum, excepto uno, ejus, post filia, quod deest. Vide August. ibid.

¶ 20. Hæc primò leguntur Græci: Ἐγένοντο δὲ οὗτοι

Ambros. l. de Jos. c. 14. v. 1. 509. c.

Ambros. ibid. 510.

August. quest. 149. in Gen. l. 3. 414. c.

August. l. 16. de civit. Dei, c. 40. v. 7. 451. f.

1. Par. 7. 1.

August. quest. 151. in Gen. l. 3. 415. a.

Hieron. quest. Hebr. l. 2. 543. b.

VERSIO ANTIQUA.

nuît ei concubina Syra, Machir; & Machir genuit Galaad: filii autem Ephraim fratris Manasse, Suthalaam, & Thaam: filii verò Suthalaam, Edem.

VULGATA NOVA.

quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotia Heliopoleos: Manasses & Ephraim.

VULGATA NOVA.

1. Par. 7. 6. 8. 1.

21. Filii Benjamin: Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared:
22. hi filii Rachel quos genuit Jacob: omnes ani-

mæ, quatuordecim.

23. Filii Dan: Hufim.

24. Filii Nephthali: Jafiel & Guni & Jefer & Sallem.

VERSIO ANTIQUA.

*Ambr. in Ps. 118.
1. 1. 1011. d.*

25. Hi filii Bala, quam dedit Laban Rachel filiæ suæ: & peperit hos Jacob animas septem.

VULGATA NOVA.

25. Hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ suæ: & hos genuit Jacob: omnes animæ septem.

26. Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex.

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Ægypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuerunt septuaginta. Deut. 10. 22.

*Hieron. quæst.
Hebr. t. 2. 543. b.*

26. Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob Ægyptum, & quæ exierunt de femoribus ejus, absque mulieribus filiorum Jacob, animæ sexaginta sex.

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes ergo animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, septuaginta quinque.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Ἰακώβ ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, ὅς ἐτεκεν αὐτῷ Ἀσενὲθ θυγάτηρ Πουτίφωρ ἱερεὺς Ἡλιωπόλεως, τὸν Μαανασσὴ καὶ τὸν Ἐφραίμ, quæ Hieron. ibid. indicat, dicens: Ephraim & Manasse, antequam Jacob intraret in Ægyptum.... nati sunt de Aseneth Putipharis filia in Ægypto: reliqua quæ adnexuimus supra ex eodem Hieron. concinunt cum Græco ad verbum, nisi quod pro genuit, Græc. habet ἔτεκε, peperit; subinde, Μαχὶρ δὲ, Machir autem, pro & Machir, & in fine, Ἐδὲμ, pro Edem; sed in Mf. Alex. legitur Ἐδὲμ. Totam verò hanc pericopen superadditam fuisse, Hieronymus ipse testatur ibid. dicens: Sed & illud quod supra legimus: facti sunt autem filii Manasse, &c. additum est: si quidem id quod postea (x. 26. 27.) legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore, quò ingressus est Jacob Ægyptum, ejus erant atatis Ephraim & Manasse, ut filios generare potuerint. Habetur tamen hoc additamentum in omnibus collatis libris, teste Nobilio, & refertur etiam à Philone. Idem quoque agnovit August. l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. c. cum dicat: Commemoratur ibi Machir filius Manasse, nepos Joseph, & ejusdem Machir filius, id est, Galaad nepos Manasse, pronepos Joseph: id est, & quem genuit Ephraim, mater filius Joseph, id est, Uthalaam, (al. Uthalaam, vel Uthalaam) nepos Joseph; & filius ipsius Uthalaam, Edem, nepos Ephraim, pronepos Joseph, qui nullo modo esse potuerunt quando Jacob in Ægyptum venit, & filios Joseph nepotes suos, avos istorum, minores quàm novem annorum pueros invenit. Mirum fortè videbitur Thaam, alterum Ephraim filium, cujus meminit Hieron. post LXX. non commemoratum fuisse ab Augustino, maxime cum ipse ibid. dicat non tantum nepotes, sed & pronepotes Joseph inter illos LXXV. numeratos, & quæst. 152. in Gen. col. 415. g. Joseph, & filios ejus, non amplius quàm octo commemorari, qui numerus, sublato Thaam, stare non possit. Non dissimulabimus tamen supra apud August. loco cit. de civit. Dei, sic legi in edit. Ibi est & Bareth filius ipsius Uthalaam, id est, nepos Ephraim, pro & filius ipsius Uthalaam, Edem, nepos Ephraim, sed contra fidem Mf. & LXX. Vide infra not. ad xx. 21. 22. 26. 27.

x. 21. Sequitur in Græco: Τὴν δὲ Βενιαμὴν Βαλὰ, καὶ Βοχὸρ, καὶ Ἀσὴν, ἐγένοντο δὲ οὗτοι Βαλὰ, Ἡρὰ, καὶ Νεκμὰν, καὶ Ἀρξίς, καὶ Ρῶς, καὶ Μαμφίμ. Ἡρὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράδ. deinde, Οὗτοι οὖν Ραχὴλ, ὅς ἐτεκε τῷ Ἰακώβ, πέντε: αἱ ψυχὰς δεκαοκτώ. Querit hic August. quæst. 152. in Gen. to. 3. col. 415. g. Quid sibi velit, quòd cum Joseph & filii ejus non amplius quàm octo commemorantur, (sup. x. 20.) Benjamin verò & ejus filii simul undecim referantur, non decem & novem omnes, sicut sunt octo & undecim, sed decem & octo referantur in summam. At verò dicendum, vel mendosum fuisse codicem Augustini, quòd fortasse illò inter nomina novem filiorum Benjamin, decimi cujusdam nomen malè irreperit; vel potius memoria lapsum ipsum Augustinum, qui non satis attenderit, non decem ibid. apud LXX. sed novem tantum filios Benjamin esse annumeratos, qui omnes unà cum ipso Benjamin & Joseph, nec non septem Joseph filiis, numerum XVIII. faciunt, non verò numerum XIX. ut ait Augustinus. Non prætermittendum tamen id quod legi-

tur infra x. 27. apud LXX. scilicet filios Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, fuisse animas novem; tunc enim non jam animæ decem & octo, sed decem & novem numerandæ essent, quod savorer Augustino. Verum præterquam quòd ibi apud LXX. non numerentur nisi octo animæ pro Joseph & filiis ejus, teste ipso Augustino, & decem pro Benjamin & novem filiis ejus; in medio semper manet difficultas, nempe quomodo infra x. 27. numerentur ex parte Joseph & filiorum ejus animæ novem, cum supra non numerati sint nisi octo; ac præterea quomodo August. eodem loco apertè dicat, Benjamin & filios ejus simul undecim reperiri, cum apud LXX. non legantur nisi decem, numerato etiam ipso Benjamin. Vide infra not. ad x. 27.

x. 25. Græc. Οὗτοι οὖν Βαλὰς ἦσαν... ὅς ἐτεκε τέσσερες τῷ Ἰακώβ. πέντε αὖ ψυχὰς ἔσθαι. Hi sunt filii Balæ quam.... quæ peperit istos ipsi Jacob: omnes animæ septem.

x. 26. Eadem exstant Græcè, præter hæc levitia, πέντε αὖ ψυχὰς, omnes autem, pro omnes ergo; paulòque post, ἐς Αἰγύπτου, οἱ ἐξελθόντες, in Ægyptum, qui exierunt, pro Ægyptum & quæ exierunt; & in fine, πέντε αὖ ψυχὰς ἐξελθόντες, omnes animæ, LXVI. loco animæ, LXVI. Eadem refert Ambros. in Pl. 118. to. 1. col. 1011. d. hoc modo: Omnes autem animæ, quæ intraverunt cum Jacob in Ægyptum, quæ exierunt de femoribus illius, præter mulieres & sexaginta sex. Item l. de Isaac, c. 2. to. 1. col. 357. c. Omnes animæ quæ descenderunt in Ægyptum. August. epist. 190. to. 2. col. 705. d. Omnes autem animæ, quæ introierunt cum Jacob in Ægyptum, qui exierunt de femoribus ejus. Similiter quæst. 150. in Gen. to. 3. col. 414. g. Exierunt de femoribus ejus animæ; & quæst. 152. col. 415. c. Legitur, inquit, sexaginta sex animas intrasse cum Jacob in Ægyptum, exceptis videlicet filiis Joseph. Et infra f. ait: Cum septuaginta sex hominibus Jacob in Ægyptum, etiam secundum Hebraicam veritatem, perhibetur intrasse. Hesych. l. 1. in Levit. c. 2. col. 57. g. legit: Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ de femoribus ejus, ab quæ uxoribus filiorum, septuaginta. Addit Hieron. supra: Quid, excepto Joseph & filiis ejus, sexaginta sex animæ, quæ egressæ sunt de femoribus Jacob, introierunt Ægyptum, nulla dubitatio est. Ita enim & paulatim per singulos supputatus numerus approbat, & in Hebrais voluminibus invenitur.

x. 27. Similia Græc. habet, præter seqq. ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, τῷ, vel Αἰγύπτῳ, in terra Ægypti; pro in Ægypto; (al. tamen ἐν Αἰγύπτῳ, & paulò post, πέντε αὖ ψυχὰς αὐτῶν Ἰακώβ, omnes animæ domus Jacob, loco omnes ergo animæ; & in fine, ψυχὰς ἐξελθόντων αὐτῶν, animæ LXXV. Apud Ambros. l. 6. Hexa. to. 1. col. 130. e. sic: Filii autem Joseph, qui facti sunt ei in Ægypto, animæ novem. Omnes ergo animæ, quæ intraverunt cum Jacob in Ægyptum, septuaginta quinque. Item l. de Joseph, c. 14. col. 510. c. Descenderunt in Ægyptum septuaginta quinque animæ; at in Pl. 40. to. 1. col. 871. a. legit: Omnes animæ septuaginta, quæ descenderunt in Ægyptum, non septuag. quinque. August. verò quæst. 152. in Gen. col. 415. c. ait: Filiis Joseph annumeratis, inserti: septuaginta quinque animas fuisse, cum quibus Jacob intravit in Ægyptum. Similiter habet

VULGATA NOVA.

28. Misit autem Judam ante se ad Joseph, ut nunciaret ei, & occurreret in Gessen.

VULGATA NOVA.

29. Quò cum pervenisset, juncto Joseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eundem locum: videntque eum, irruit super collum ejus, & inter

VULGATA NOVA.

31. At ille locutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui: Ascendam & nunciabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me:

32. & sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum: pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt secum.

33. Cumque vocaverit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum?

34. Respondebitis: Viri pastores sumus servi tui, ab infantia nostra usque in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen: quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.

VERSIO ANTIQUA.

28. Judam verò misit ante se ad Joseph, ut occurreret ei ad urbem Heroum in terram Ramessæ. Hieron. ubi sup.

plexus flevit.

30. Dixitque pater ad Joseph: Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo.

VERSIO ANTIQUA.

31. Ascendens nunciabo Pharaoni, & dicam ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerunt ad me: Aug. Locut. 188. 3. 338. n.

32. viri autem sunt pastores, viri enim pecorum nutritores erant: & jumenta, & oves, & omnia sua adduxerunt.

34. abominatio est enim Ægyptiis omnis pastor ovium. Aug. quæst. 154. in Gen. 1. 3. 416. d.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 32. col. 114. a. Descendit autem Jacob in Ægyptum cum animabus LXXV. Idem etiam numerus LXXV. legitur supra in capitulis libro Geneseos præfixis, capit. 75. at in Vulgata, sicut sup. apud Ambros. in Ps. 40. simpliciter septuaginta. Hujus diversitatis rationem affert Hieron. l. quæst. Hebr. col. 543. b. c. dicens: Hoc autem quod in LXX. legimus: Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in Ægypto, animæ novem: sciamus in Hebræo pro novem, esse duas; Ephraim quippe & Manasse, antequam Jacob intraret in Ægyptum.... sed & illud quod supra legimus (v. 20.) de filiis (quinque) Manasse & Ephraim, additum est, inquit, si quidem id quod postea legimus (v. 26. 27.) quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore, quo ingressus est Jacob in Ægyptum, ejus atatis erant Ephraim & Manasse, ut filios generare potuerint. Ex quo manifestum est omnes animas, quæ ingressæ sunt Ægyptum de senioribus Jacob, fuisse septuaginta: dum sexaginta sex postea ingressæ sunt, & repererunt in Ægypto tres animas, Joseph scilicet cum duobus filiis ejus; septuagesimus autem ipse fuerit Jacob. Hanc rem nec videamus adversum Scripturæ auctoritatem loqui, etiam LXX. Interpretes in Deuteronomio transulerunt, quod in LXX. animabus ingressus sit Jacob in Ægyptum. Si quis igitur nostræ sententiæ refragatur, Scripturam inter se contrariam faciet. Ipsi enim LXX. Interpretes, qui hic LXXV. animas, per πρόσωπα, cum Joseph & posteris suis Ægyptum ingressas esse dixerunt, in Deuteronomio LXX. tantum intrasse memorarunt. Vid. not. infra ad cap. 10. Deut. v. 22. deinde sic pergit Hieron. Quòd si è contraria nobis illud opponitur, quomodo in Actibus Apost. in concione Stephani dicatur ad populum, Septuaginta quinque animas ingressas esse Ægyptum, facilis excusatio est: non enim debuit sanctus Lucas, qui ipsius historia scriptor est, in gentes Aethiæ Apost. volumen emittens, contrarium aliquid scribere adversus eam Scripturam, quæ jam fuerat gentibus divulgata. Et utique majoris opinionis, illo duntaxat tempore, LXX. Interpretum expositio August. l. 16. de civit. Dei, c. 40. to. 7. col. 451. a. seqq. his verbis: Ingressi referuntur in Ægyptum simul cum ipso Jacob, septuaginta quinque homines, annuuntur ipso cum filiis suis; in quo numero duas tantum femina commemorantur, una filia, neptis altera: sed res diligenter considerata non indicat quòd tantus numerus fuerit in progenie Jacob, die vel anno, quo ingressus est in Ægyptum.

tum: commemorati sunt quippe in eis etiam pronepotes Joseph, qui nullo modo jam tunc esse potuerunt. Et post plura: Introitus Jacob in Ægyptum, quando eum in LXXV. animabus Scriptura commemorat, non unus dies, vel unus annus, sed totum illud est tempus, quandiu vixit Joseph, per quem factum est ut intrarent. Vide etiam quæst. 152. & 173. in Gen. to. 3. col. 415. c. 422. b. Huc etiam redit quæstio altera, eaque difficilissima, quam indicavimus sup. ad v. 21. quæque proponitur ab Augustino, quæst. 152. in Gen. col. 415. g. nempe: Quid sibi velit quòd, cum Joseph & filii ejus non amplius quàm octo commemorentur (sup. v. 20.) postea Joseph cum filiis suis, non anime octo, sed novem fuisse dicantur, cum octo inventiantur. Verùm difficultatem non solvit; tantum dicit: Hac qua insolubilia videntur, magnam continent sine dubitatione rationem: sed nescio utrùm possint cuncta ad litteram convenire, præcipuè in numeris. Vid. not. sup. ad v. 20. & 21.

v. 28. Ita de Græco, verbum è verbo. August. quoque Locut. 187. de Gen. to. 3. col. 338. a. legit: Judam autem misit ante se ad Joseph, ut veniret sibi obviam juxta Heroum civitatem; sed addit: Nescio utrùm Heroum nomen facile in Scripturis reperiatur. Et quidem in Hebræo nec urbem hanc haberi Heroum, nec terram Ramessæ, sed tantummodò Gessen, testatur Hieronymus. Similiter Ambros. l. de Jos. c. 14. col. 510. d. huc alludens, dicit: Occurrit illi Judas.... hunc sui venturus Indæorum populus prænuntium mittit.

v. 29. Græc. Ζεύξας δὲ Ἰωσήφ τὰ ἄρματα αὐτοῦ, ἀνέεις εἰς Συναίνουσαν Ἰερὰν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.... ἡ δὲ θυγὴς αὐτοῦ, &c. Unde Ambros. l. de Jos. c. 14. col. 510. d. ait: Joseph occurrit. Similiter Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 1. c. 32. col. 114. a. Occurritque illi Joseph filius suus, quem cum vidisset, &c.

v. 30. Græc. Καὶ εἶπεν Ἰσραὴλ.... ἄνωθεν μοι ἀπὸ τοῦ νῦν, ἐπεὶ εὗρα σε τὸ πρόσωπόν σου, &c. Auct. l. de promiss. ubi sup. Video te, fili, amodò libenter moriar.

v. 31. Eadem leguntur Græcè.

v. 32. Similia Græcum habet, præter unum, βόας, boves, loco oves. Observat August. ibid. verba ista, Iri enim pecorum nutritores erant, à Scriptore interposita fuisse ex persona sua; vid. quæst. 161. in Gen. apud eundem, to. 3. col. 418. b.

v. 34. Idem Græcè.

CAPUT XLVII.

VULGATA NOVA.

1. **I**ngressus ergo Joseph nuntiavit Pharaoni, dicens: Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ possident, venerunt de terra Chanaan: & ecce consistunt in terra Gessen.
2. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros

constituit coram rege:

3. quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus servi tui, & nos & patres nostri.

VERSIO ANTIQUA.

Aug. quest. 160. 4. non sunt enim pascua pecoribus puerorum
in Gen. l. 3. 417. d. tuorum, invaluit enim fames in terra Chanaan.
Ibid. quest. 154. Venerunt autem in Ægyptum ad Joseph Jacob, &
416. e. filii ejus, & audivit Pharaon rex Ægypti.

5. Et ait Pharaon ad Joseph, dicens: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6. Ecce terra Ægypti ante te est: in terra optima colloca patrem tuum & fratres tuos.

Aug. Locut. 189. 8. Dixit autem Pharaon ad Jacob: Quot anni
338. b. dierum vitæ tuæ?

Ambros. de bono 9. Et Jacob dixit: Dies annorum vitæ meæ,
mortis, c. 2. 391. e. quos habeo, centum triginta: pusilli & mali fue-
Aug. Locut. 190. runt dies annorum vitæ meæ, non pervenerunt
338. b. in dies annorum vitæ patrum meorum quos dies
Aug. quest. 156. vixerunt.
in Gen. 417. a.

Idem quest. 157. 11. Et dedit eis possessionem in terra optima
417. b. in terra Ramessensem, sicut præcepit Pharaon.

Idem quest. 158. 12. Et metiebatur triticum patri suo Joseph.
417. c. triticum secundum corpus.

Idem Locut. 191. 13. invaluerat autem fames valde, & defecit
392. 338. c. terra Ægypti.

Idem quest. 159. 14. & intulit Joseph omnem pecuniam in
417. c. domum Pharaonis.

VULGATA NOVA.

4. Ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan: petimusque ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.

5. Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6. Terra Ægypti in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis terram Gessen. Quod si nosti in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7. Post hæc introduxit Joseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo: qui benedicens illi,

8. & interrogatus ab eo: Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?

9. Respondit: Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt.

10. Et benedicto rege, egressus est foras:

11. Joseph verò patri & fratribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terræ loco, Ramesses, ut præceperat Pharaon.

12. Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis.

13. In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maximè Ægypti & Chanaan.

14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 4. Græc. ab his incipit: Εἶπεν δὲ τῷ Φαραὼ Πατριάρχῃ ἐν τῇ γῇ ἡκαμέν. Dixerunt autem Pharaoni: Incolere in terra venimus. August. simpliciter: Fratres Joseph Pharaoni dixerunt. Græc. sic pergit: ἐν γὰρ ἐστὶν νομή, non enim est pastus, loco non sunt enim pascua; reliqua ut in textu Lat. nisi quoddam plura interponuntur in Græco, quæ silentio premit August. In edit. Compl. integra ista pericope, venerunt autem in Ægyptum, &c. deest. Vid. August. not. ad 7. seq.

¶ 5. Idem Græcè: in edd. tamen Ald. & Compl. omituntur hæc: Καὶ εἶπεν Φαραὼ πρὸς Ἰακώβ, λέγων, Et ait Pharaon ad Joseph, dicens. Observat etiam August. ibid. Hanc repetitionem non pratermississe rei, ad quam sæpe obijciunt per recapitulationem reditur, hic omnino apertam esse. Jam enim, inquit, dixerat Scriptura, quomodo venerint ad Pharaonem fratres Joseph, & quid eis dixerit, vel ab eis audierit; sed hoc nunc velut ab initio repetiit, ut inde contereret narrationem ab his verbis, quæ soli Joseph Pharaon dixit; quorum omnium in codicibus Græcis, qui à diligentioribus conscripti sunt, quadam obeliscos habent, & significant ea quæ in Hebræo non inveniuntur, & in LXX. inveniuntur; quadam asteriscos, quibus ea significantur quæ habent Hebræi, nec habent LXX.

¶ 6. Sic etiam in Græco, nisi excipias verbum, κατοικίαν, pro colloca, ad verbum, commorari fac, vel habitare fac. Vid. August. sup.

¶ 7. Ad verbum è Græco.

¶ 8. Cuncta concinunt cum Græco, nisi quoddam ibi ipso initio legitur: Καὶ εἶπεν Ἰακώβ τῷ Φαραὼ, Et dixit Jacob Pharaoni, loco, & Jacob dixit, pauloque post, πατριάρχῃ, incolo, pro habeo, repetita voce, ἐν, anni, post hanc, triginta, & in fine, παρώχων, incoluerunt, pro vixerunt. August. quest. 156. in Gen. to. 3. col. 416. g. similiter habet: Dies annorum vitæ meæ, quos incolo, addit-

que: sic enim habent Græci, quod Latini habent, ngo, vel habeo. Et verò ipse Ambros. l. 4. Hex. to. 1. col. 72. f. legit: Omnes dies vitæ meæ, quos ago, uti sup. de bono mort. quos habeo. Ad vocem autem pusilli, observat August. loco cit. de Locut. positam esse pro paucis. Hoc enim inquit, Jacob ex comparatione dixit vitæ majorum suorum. Similiter Ambros. l. 1. Hex. col. 21. d. legit, pusilli & mali, lib. verò 4. col. 72. f. breves & maligni, & lib. cit. de bono mort. minimi & mali. Hieron. in Ecclesiast. to. 2. col. 761. c. Parvi & mali dies mei; & in Isai 26. to. 3. col. 225. f. Parvi sunt & pessimi dies mei: similiter in Jer. 1. to. 3. col. 531. b. adjunctis his, quibus ego peregrinor. S. Pacian. epist. 3. col. 312. d. Anni vitæ meæ durissimi; reliqua quæ ex Augustino, Græco consonant ad verbum, excepto tamen ultimo vixerunt, cujus loco Græc. habet, παρώχων, ut diximus supra. August. bene vertit ibid. incoluerunt; sed quia proximè addit, in Latinis codd. scriptum esse, vixerunt, hanc lectionem præferendam duximus Græcæ, incoluerunt. Non enim, inquit, Jacob hic aliud voluit intelligi, quàm id quod Latini codices habent, vixerunt, ac per hoc significavit hanc vitam incolatum esse super terram.

¶ 11. Sic in Græco est, præter vocem, Ramessensem, pro qua, Ραμεσση, Græcum etiam post possessionem, addit, ἐν γῇ Αἰγύπτου, in terra Ægypto, quod omittit August. Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 544. a. legit: Dedit eis ut possiderent Ægypti optimam terram in Ramesse. Vid. seqq. apud Hieron. & August. ubi sup.

¶ 12. Eadem leguntur Græcè. Hoc autem, secundum corpus, id est, ex August. ibid. secundum numerum corporum, seu numerum hominum.

¶ 13. Græc. Ἐν ὅλῳ γὰρ ὁ κόσμος ἐσθίει πᾶσι, &c. ut in Lat.

¶ 14. Ita prius in Græco: Συνήγαγε δὲ Ἰακώβ πᾶσι

VULGATA NOVA.

15. Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Joseph, dicens: Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecunia?

16. Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

VULGATA NOVA.

17. Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & alinis: sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18. Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt: nec clam te est, quod absque corporibus & terrâ nihil habeamus.

19. Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra nostra tui erimus: eme nos in servitutem regiam, & præbe femina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug.
Loc. 194.
338. d.

20..... & facta est terra Pharaoni,

20. Emitigitur Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subjecitque

VULGATA NOVA.

25. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantum dominus noster & læti serviemus regi.

26. Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti, regibus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

27. Habitavit ergo Israël in Ægypto, id est, in terra Gessen, & possedit eam: auctusque est, & multiplicatus nimis.

28. Et vixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies vitæ illius, centum quadraginta septem annorum.

29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, vocavit filium suum Joseph, & dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & veritatem, ut non sepelias me in Ægypto:

30. sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque in sepulcro majorum meorum. Cui respondit Joseph: Ego faciam quod jussisti.

NOTE AD VERSIONEM ANTIQUAM.

τὸ ἀργύριον τὸ εὔρεθ' ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, &c. quibus respondent ista Ambrosii, l. 2. offic. c. 16. to. 2. col. 89. c. Itaque primum omnium concurrebat pecunias: subinde ut sup. apud August. nisi quod loco pecuniam, legitur, τὸ ἀργύριον, argentum.

¶ 15. Ad verbum è Græco.

¶ 16. Eadem sunt in Græco, præter unum φέρετε, afferite, pro adducite; in fine etiam additur ὑμῶν, ad argentum; sed in edit. Ald. deest ὑμῶν. Vide Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 89. b.

¶ 20. Sic est in Græco. Ambros. l. 2. offic. huc alludens, dicit: Ad postremum jura terrarum regi adquisivit.

¶ 22. Ita Græc. habet, nisi quod addit ταύτην, istam, verbo possedit: abest tamen dictio ista ab aliquot codd. teste Nobilio. Vid. Ambros. l. 2. offic. col. 89. d. e.

¶ 25. Græc. καὶ εἶπα· Σὺ ζωῶν ἡμᾶς, εὐπορεῖν χάρις ἐνέσθω τῷ, &c. ut sup. Et dixerunt: Salvasti nos, &c. unde Ambros. infra ait: Hoc ita fuisse gratum omnibus.... ut non venditionem suæ juris, sed redemptionem salutis præstarent.

¶ 26. Similia Græc. habet, præter hoc, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, usque in diem hanc, loco in hodiernum diem. Eadem memorat Ambros. l. 2. offic. c. 16. col. 89. e. dicens: Quintam portionem collationis statuit, &c.

¶ 28. Similiter in Græco, additis his: ἐκείν' τεσσαρ-

Tom. I.

VERSIO ANTIQUA.

15..... venerunt autem omnes Ægyptii ad Joseph, dicentes: Da nobis panes.....

Aug. Locut. 193.
338. d.

16. Dixit autem illis Joseph: Adducite pecora vestra, & dabo vobis panes pro pecoribus vestris, si defecit argentum.

Idem quest. 160.
417. d.

eam Pharaoni,

21. & cunctos populos ejus, à novissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines ejus,

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

22. præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23. Dixit ergo Joseph ad populos: En ut cernitis, & vos & terram vestram Pharaon possidet: accipite semina, & serite agros,

24. ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabit: quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

Idem Locut. 195.
338. e.

VERSIO ANTIQUA.

25..... dixerunt: Sanasti nos, invenimus gratiam in conspectu domini nostri.....

Ambros. l. 2. off.
t. 2. 89. d.

26. Et posuit illis Joseph in præceptum usque in hodiernum diem in terra Ægypti, ut præsent

Aug. Locut. 196.
t. 3. 338. e.

quintas Pharaoni.....

28..... & fuerunt dies Jacob annorum vitæ ejus.....

Idem Locut. 196.
338. f.

29..... Si inveni gratiam in conspectu tuo, subijce manum tuam sub femore meo: & facies in me misericordiam & veritatem.....

Idem quest. 161.
417. e.

30..... Vide Not. ad v. 29.

καὶ λατρεῖν αὐτῷ, centum quadraginta septem anni. Prius etiam ita scriptum est: Ἐπέθηκε Ἰακώβ ἐν γῇ Αἰγύπτῳ δεκάετην, Vixit Jacob in terra Ægypto decem & septem annos. Item apud Ambros. l. 2. de Jacob, c. 10. col. 471. c. Exalto tempore decem & septem annorum. Et apud August. quest. 47. in Exod. to. 3. col. 436. c. sic: Intravit Jacob in Ægyptum cum esset annorum centum triginta; qui anni 130. juncti cum aliis 17. quos vixit Jacob in Ægypto, numerum præfatum reddunt annorum totius vitæ ipsius, centum quadraginta septem.

¶ 29. Hæc primò leguntur in Græco: Ἡσίων δὲ αἱ ἡμέραι Ἰσραὴλ τῷ αἰσθημένῳ, & ἐκείναι τὸν βίον αὐτοῦ Ἰακώβ, & εἰπεν αὐτῷ, pro quibus August. habet: Moriturus Jacob filio suo Joseph dicit; reliqua concordant inter se, nisi quod pro in conspectu tuo, subijce, Græc. habet, ἐναντίον σου, ὑπὸς σέ, coram te, suppone. Denique post veritatem, Græc. addit: τὸ μὴ με θάψαι ἐν Αἰγύπτῳ, ut non sepelias me in Ægypto; quò spectant Ambrosii ista, l. 2. de Jacob, c. 8. col. 471. b. Vocavit Joseph filium, & per generationis suæ futurum heredem constrinxit eum, ne in Ægypto sepeliretur: acceptaque fide, &c. Similiter habet August. ubi sup. querens: Quid sibi velit à tanto viro tam sollicita corporis commendatio, ut non in Ægypto sepeliretur, sed in terra Chanaan juxta patres suos? Quæ ultima Græc. ita exprimit (v. 30.) Ἀλλὰ κοίμησθαι μετὰ τῶν πατέρων μου

Q

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Hieron. q. Hebr.
2. 544. b.
Aug. quest. 162.
in Gen. 1. 3. col.
418. d.

31. Et dixit ei: Jura mihi. Et juravit ei, & adoravit super caput virgæ suæ.

31. Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israël Deum, conversus ad lectuli caput.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

ἐδούλει με ἐν τῷ τάφῳ αὐτοῦ, &c. Sed dormiam cum patribus meis.... & sepelies me in sepulcro eorum.

¶ 31. Eadem sunt in Græco, exceptis his: εἶπε δὲ, dixit autem, pro & dixit ei, & ἱστανθὲν τὸ ἄκρον τῆς ἰσθμῆς, Israël super summum virgæ ejus, post adoravit. Hieron. loco sup. cit. legit: Et adoravit Israël contra summitatem virgæ ejus. Sed addit: Et in hoc loco quidam frustra simulat adorasse Jacob summitatem sceptri Joseph, quod videlicet honorans filium, potestatem ejus adoraverit; cum in Hebræo multo aliter legatur: Et adoravit, inquit, Israël ad caput lectuli: quod scilicet, postquam ei juraverat filius.... adoraverit Deum contra caput lectuli sui. De eadem sententia August. quest. 162. ita disserit: Quod habent Latini codices: Et adoravit super caput virgæ ejus: nonnulli codices emendatiùs habent: adoravit super caput virgæ suæ, vel, in capite virgæ suæ, sive in cacumine, vel, super cacumen. Fallit eos enim verbum Græcum, quod eisdem litteris scribitur, sive ejus, sive suæ: sed accensus

disparis sunt, & ab eis, qui ista noverunt in codicibus, non contemnuntur. Valent enim ad magnam discretionem, quamvis & unam plus litteram habere possent, si esset, suæ, ut non esset αὐτῆς, sed ἐαυτῆς. Deinde sic pergit: Per hoc meritò quaeritur, quid sit quod dictum est: nam facile intelligeretur senem, qui virgam ferebat eo more, quo illa etas baculum solet, ut se inclinaret ad Deum adorandum, id utique fecisse super cacumen virgæ suæ, quam sic ferebat, ut super eam caput inclinando adoraret Deum. Quid est ergo: adoravit super cacumen virgæ ejus, id est, filii sui Joseph? An fortè viderat ab eo virgam, quando ei jurabat idem filius? & dum eam tenet, post verba jurantis, nondum illa reddita, mox adoravit Deum.... Quamvis in Hebræo facilis hujus questionis absolutio esse dicatur, ubi scriptum perhibet: Et adoravit Israël ad caput lectuli, in quo utique senex jacebat.... nec ideo tamen quod LXX. interpretati sunt, nullum, vel levem sensum habere putandum est.

CAPUT XLVIII.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. Locut. 198.
338. f. 1. 3.
Hieron. q. Hebr.
2. 544. b.

1..... nunciatum est Joseph, quia pater tuus turbatur: & tulit duos filios tecum, Manassen & Ephraim....

1. **H**is ita transactis, nunciatum est Joseph quòd ægrotaret pater suus: qui, assumptis duobus filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit.

2..... Et confortatus Israël sedit super lectulum.

2. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3. Et ingressio ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan: 13. benedixitque mihi,

4. & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: daboque tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam.

5. Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt: 50. Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. 7. 29.

6. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis.

Aug. quest. 163.
in Gen. 1. 3. 418. g.

4..... faciam te in congregationes gentium....

Idem quest. 164.
419. a.

5. Nunc ergo filii tui duo, qui facti sunt tibi in terra Ægypti, priusquam ad te venirem in Ægyptum, mei sunt: Ephraim & Manasse, tanquam Ruben & Simeon erunt mihi.

6. Natos autem si genueris postea, tibi erunt, in nomine fratrum suorum appellabuntur in fortibus eorum.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Ita August. ibid. Quod scriptum est: Nunciatum est, quia pater tuus turbatur: aliqui codices habent, vexatur; aliqui, æstuat; & aliud alii, sicut interpretari Latini potuerunt quod Græcè scriptum est, ἐνοχλεῖται tum addit: Ideo autem, turbatur, accommodatiùs dici videtur, quia hoc dici solet de iis qui afflictione corporis, morte propinquante, jactantur: & ex hoc etiam turba ὄχλος dicitur, &c. Eadem Hieron. loco cit. sic reddit: Et nunciatum est Joseph: Ecce pater tuus ægrotat, cum reliquis quæ ex ipso adneximus supra: In Græco verò loco, & tulit duos filios tecum, scriptum legitur, & ἀναλαβὼν τὸς δύο υἱὸς αὐτοῦ, τὸν, &c. & assumens duos filios suos, absque, secum. In Ms. tamen Alex. utrumque est, αὐτὸν μετ' αὐτῶν.

¶ 2. Gr. similiter: καὶ ἐν ἑξῆς ἱστανθὲν τὸν ἰσθμὸν, &c. Interpres idem verbum aliter atque aliter ediderint, nescio: hoc unum audacter dico quod ipsum verbum, Meta, quod in lectulum, transulerunt, supra (c. 47. v. 31.) virgam, potius quam lectulum, nominaverunt. Ambros. quoque, l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. b. alludens, ait: Ille defatigatus corporis viribus, in lecto, tanquam in sepulcro corpus relinquens, adsuperexit in se.

¶ 4. Idem Græcè.

¶ 5. Nil Græco similis. Eadem quoque refert August. l. 2. de conf. Evang. to. 3. part. 2. col. 28. f. omissis tantum his: In terra Ægypti, & in Ægyptum. Similiter Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 544. c. Et nunc ecce duo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti, antequam venirem ad te in Ægypto, tui sunt Ephraim & Manasse: quasi Ruben & quasi Simeon erunt mihi. In Ms. etiam Alex. & Cotton. legitur, καὶ ὡς Συμεὼν. At Hieron. infra legit: sicut Ruben & Simeon erunt mihi.

ron. infra legit: sicut Ruben & Simeon erunt mihi.

¶ 6. Natos autem si genueris postea, tibi erunt: Hæc apud August. leguntur intra parenthefim; ait enim August. ibid. Fallit legentes aliquando, ut existiment ita dictum, tanquam si alios genuisset Joseph, istorum nominibus eos Jacob appellari præciperet, quod non ita est. Verborum quippe ordo contextitur: Nunc ergo filii tui duo.... tanquam Ruben & Simeon erunt mihi; in nomine fratrum suorum appellabuntur in fortibus eorum; hoc est, simul hereditatem capient cum fratribus suis, ut simul vocentur filii Israël.... Illud autem interpositum est, quod de aliis filiis Joseph, si nascerentur, dixit. In Græco nonnulla diffimilia, nec eadem est interpunctio: ita nempe legitur: τὰ δὲ ἐκγονα, ἃ ἐὰν γεννηθῶς μετὰ ταῦτα, ἐκδοῖται ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἔσονται ἐπὶ τοῖς ἐκείνων κληροῖς, i. e. Nati autem, quoscunque genueris postea, erunt in nomine fratrum suorum: vocabuntur in fortibus illorum. In Ms. tamen Alex. & Oxon. nec non in edit. Ald. & Compl. scriptum est ut sup. col. ἐκδοῖται, deinde ἐπὶ τῶν, &c. & apud August. rursum l. 2. de conf. Evang. to. 3. col. 28. f. Natos autem si genueris postea, tibi erunt. Similiter apud Hieron. quest. Hebr. to. 2. col. 544. c. 545. a. Quos autem generaveris post hæc, tui erunt: in nomine fratrum suorum vocabuntur in hereditatem suam. Id est, inquit, sicut Ruben & Simeon duæ tribus erunt, & ex suis vocabulis appellabuntur: sic Ephraim & Manasse duæ tribus erunt, duosque populos procreabunt, & sic hereditabunt reipromissionis terram sicut & filii mei. Reliqui autem, ait, filii quos post mortem meam genueris, ostendens necdum illa tempore procreatos, tui erunt.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus : & ingrediebatur Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratae, quæ alio nomine appellatur Bethlehem.

7. Ego autem cum venirem de Mesopotamia Syria, mortua est mater tua Rachel in terra Chanaan in via Hippodromi, ut venirem Ephratha..... *Hieron. q. Hebr. t. 2. 538. b.*

VULGATA NOVA.

8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum : Qui sunt isti ?

9. Respondit : Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israël 10..... 13..... 14. *Vi-* caligabant præ nimia se- *de Not.* neclute, & clarè videre non poterat. Applicitoque ad se deosculatus, & circumplexus eos,

11. dixit ad filium suum : Non sum fraudatus af-

pectu tuo : insuper ostendit mihi Deus semen tuum.

12. Cumque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël : Manassén verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambo ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris : sinistram autem super caput Manassé qui major natu erat, commutans manus.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

15. Benedixitque Jacob filiis Joseph, & ait : Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in presentem diem :

16. Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis : & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram.

17. Videns autem Joseph quòd posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit : & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manassé.

18. Dixitque ad patrem : Non ita convenit, pater : quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus.

15..... Deus qui pascit me à juventute mea usque in hunc diem : *Novat. de Trin. 2. 1049. c.*

16. Angelus, qui liberavit me ex omnibus malis, benedicat pueros hos : & invocabitur in his nomen meum, & nomen patrum meorum..... *Aug. Locut. 199. 338. g.*

17. Ubi autem vidit Joseph quoniam superposuit pater suus manum dexteram super caput Ephraim, grave illi visum est : & apprehendit Joseph manum patris sui, auferre eam a capite Ephraim, ad caput Manassé.

18. Dixit autem Joseph ad patrem suum : Non sic, pater : hic est primitivus meus, superpone dexteram tuam super caput ejus.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 7. Ita Græc. habet, exceptis his : ὅτεκα ἤρχομαι, quando veni, loco cum venirem ; & in fine ἐν τῇ ἐξοχῇ μου κατὰ τὸν ἵπποδρομον Χαβραθά τῆς γῆς, τὴ ἐλθεῖν Ephraim, &c. appropinquante me ad Hippodromum Chabrata terre, ad veniendum in Ephrata, loco in via Hippodromi, &c. Vid. sup. not. ad cap. 35. ¶ 16. & 19.

¶ 10. Græc. Οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ Ἰσραὴλ ἐβάρυνον ἀπὸ τοῦ γῆρας, & ἐκ ἡδονῆς βλέπειν, &c. Eadem commemorat Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. e. dicens : Cum oculi ejus gravarentur in senectute, & non posset videre, tunc quoque beatus, &c.

¶ 13. Græc. Λαβὼν δὲ Ἰωσήφ τὸς δύο υἱὸς αὐτοῦ, τὸν τε Ἐφραίμ ἐν τῇ δεξιᾷ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ Ἰσραὴλ τὸν δὲ Μανασσὴν ἐξ ἀριστερῶν, ἐκ δεξιῶν δὲ Ἰσραὴλ, ἤγειρεν αὐτοὺς αὐτῷ. Quæ Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. to. 1. col. 514. a. narrando ita exprimit : Sumens Joseph filios suos..... Ephraim ad dexteram suam, ad sinistram autem Israël patris sui ; Manassén autem ad sinistram suam, ut ad dexteram esset Israël, applicuit eos ante patrem suum : & sup. col. 513. b. ait : Festinavit Joseph sumere benedictionem..... & filios suos obtulit Manassén & Ephraim, quos benedixit Jacob. Item l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. Erravit, inquit, & ipse Joseph, ut cum ad dexteram ejus applicasset filium suum seniore, & ad sinistram ipsius, hoc est Jacob, applicasset filium juniorem, &c.

¶ 14. Sequuntur in Græco : Ἐκείνης δὲ Ἰσραὴλ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραίμ, ὅπως δὲ ἢ ὁ νεώτερος, & τὴν ἀριστεράν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσὴν, ἐκατάς τὰς χεῖρας, & εὐλόγησεν αὐτούς. Similiter habet Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. a. Extendens autem Israël manum dexteram, imposuit super caput Ephraim, qui erat junior, & stabat ad sinistram avii ; & sinistram suam posuit super Manassén, qui erat ad dexteram ; & ita immutatis manibus, benedixit eos. Vid. etiam l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. sicut apud August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. to. 7. col. 453. b. ubi hæc habentur : Quos cum benediceret Jacob, manum dexteram ponens super minorem, quem habebat ad sinistram ; sinistram super majorem, quem habebat ad dexteram, &c. Item quæst. 166. in Gen. to. 3. col. 419. c. Ita benedixit nepotes suos Israël, ut dexte-

ram manum minori imponat, majori autem sinistram. Eò pariter spectant quæ Tertul. l. de Bapt. c. 8. p. 389. dicit : Nepotes suos ex Joseph, Ephraim & Manassén, Jacob, capitibus impositis & intermutatis manibus, benedixit, & quidem ita transversim obliquatis in se, ut, &c.

¶ 15. Similiter Ambros. in Pf. 118. to. 1. col. 988. c. d. Deus qui pascit me à juventute mea : at sup. col. 982. b. Deus qui pascit me à juventute mea. Hilar. in Pf. 54. col. 111. c. Deus qui nutrit me à juventute mea ; sic etiam in Pf. 123. col. 399. a. additis his : Et angelus, &c. ut infra ¶ 16. omisis intermediis, usque in hunc diem. In Græco : Ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης.

¶ 16. Hilar. in Pf. 123. col. 399. a. Et angelus eruens me ex omnibus malis. Græc. Ὁ ἀγγελὸς ὁ ῥυόμενος με, &c. ut in Lat. tum Novatiani, tum Augustini. In edit. Comp. ἀγγελὸς ὁ ῥυόμενος, quæ lectio Novatiano faver.

¶ 17. Similia Græcum habet, nisi excipias ista, ἰδὼν δὲ..... ὅτι ἐπέβαλεν, videns autem..... quia imposuit, pro ubi autem vidit..... quoniam superposuit ; paulòque post, τὴν δεξιάν αὐτοῦ, dexteram suam, non simpliciter, dexteram ; (in edit. tamen Compl. deest αὐτοῦ) subiunde ἀφελεῖν, auferendo, pro auferre ; at in fine, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, super caput, pro ad caput. August. etiam l. 16. de civit. Dei, c. 42. col. 453. b. dicit : Grave visum est patri eorum. Item Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. c. Cum filius putaret eum errasse..... convertere voluit manus ejus : & l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. Volenti filio patriam dexteram super Manassén seniore convertere, respondit. Similiter August. quæst. 166. in Gen. to. 3. col. 419. d. Joseph volenti corrigere quasi errantem atque neicientem, ita respondet, &c.

¶ 18. Græc. Εἶπε δὲ..... τῷ πατρὶ αὐτοῦ..... ὅτι εἰς τὸν ὁ πρωτόγονος ἐπίγης, &c. ut in Lat. August. bene Locut. 200. de Gen. to. 3. col. 339. a. Hic enim primitivus, additque : Minus habet, est, secundum codices Græcos. Ambros. verò l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. d. legit : Non sic, pater, hic enim primitivus est, impone dexteram tuam super caput ejus. Vide etiam August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. col. 453. b.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Cypr. ubi sup.

19. Ille autem noluit, & dixit: Scio fili, scio: & hic erit in populum, & hic exaltabitur: sed frater ejus junior, major illo erit: & semen ejus erit in multitudinem gentium.

Ambr. de ben. 20. In vobis benedicetur Israël, dicentibus: Faciat vobis Deus sicut Ephraim & Manassén....

Idem c. 3. 516. f.

22. Do tibi Sichimam præcipuam super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in machara mea & arcu.

19. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater ejus minor, major erit illo: & semen illius crescet in gentes.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens: In te benedicetur Israël, atque dicitur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Confluitque Ephraim ante Manassén.

21. Et ait ad Joseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. Jof. 15. 7. 16. 1. Jof. 24. 2.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 19. Græc. Καὶ ὃς ἠθέλησεν ὦν ἐπεὶ Ὀῖδα, &c. ut in textu Lat. Rectè Ambros. l. de bened. Patr. c. 1. col. 514. d. Et noluit; sed dixit: Scio, fili, scio: & hic erit in populum, & hic exaltabitur; sed frater ejus junior major illo erit, & semen ejus erit multitudo gentium. Gr. εἰς πολλὰς ἐθνῶν, cum Cypr. Eadem repetit Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 471. f. ab his: scio, fili, scio, usque ad hæc, major illo erit: rursumque in Pf. 118. col. 1151. f. detracto tantum altero, scio. Similiter August. l. 16. de civit. Dei, c. 42. to. 7. col. 453. c. At ille mutare manus noluit, sed dixit: Scio, fili, scio: & hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater ejus junior major illo erit, & semen ejus erit in multitudinem gentium. Ita denique quæst. 165. in Gen. to. 3. col. 419. d. ab his: scio, fili, scio, usque ad finem.

¶ 20. Rursum Ambros. in Pf. 118. to. 1. col. 1151. b. hæc habet: Dicentibus posteris: Faciat vobis Deus sicut Ephraim & Manassén. In Græco sic: Ἐν ὑμῖν εὐλογηθήσεται

ταὶ Ἰσραὴλ, λέγοντες: Πότισται ἐς ὁ Θεὸς αἶς Ἐφραὶμ, ἔως Μανασσὴν, &c. In vobis benedicetur Israël, dicentes: Faciat te Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse.

¶ 22. Eadem sunt in Græco, præter vocem, omnes, quæ deest ante fratres tuos, & hanc, χειρὸς, manu, positam pro manibus. Rursum Ambros. l. 2. de interpell. Dav. c. 4. col. 643. e. sic legit: Ego do tibi Sichimam magnificam (Gr. εὐχέλῃον) super fratres tuos, quam accepi de manu Amorrhæorum, in gladio meo, & sagitta. Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 545. a. Et ego dedi tibi Sichimam præcipuam super fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in gladio meo, & sagitta; at infra bis, in arcu & gladio, juxta Græc. Observat etiam Hieron. ibid. pro præcipuo, id est, ἐξαιρετόν, unum, scribi in Hebræo. August. quæst. 167. in Gen. to. 3. col. 419. c. hæc habet: Dicit Jacob Sichimam se præcipuam dare filio suo Joseph; & addit, quod eam possederit in gladio suo & arcu.

CAPUT XLIX.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. l. 12. cont. 1. Vocavit Jacob filios suos, & dixit: Congregamini, ut annuntiem vobis quæ occurrûra sunt vobis in novissimis diebus. Deut. 33. 6.

Enst. c. 42. t. 8. 246. d.

2. Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israël patrem vestrum.

Ambr. l. de ben. 22. c. 2. 515. c.

3. Ruben primitivus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum: durus portari, durus & temerarius:

4. Affecisti me contumelia: sicut aqua non efferveas: ascendisti enim in cubile patris tui; tunc polluisti thorum, quando ascendisti.

1. Vocavit autem Jacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis.

2. Congregamini, & audite filii Jacob, audite Israël patrem vestrum.

3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, major in imperio.

4. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus. Sup. 35. 22. 1. Par. 5. 1.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 1. Græc. Ἐκάλεσε αὐτὸν Ἰακώβ τὸς..... ὃς ἐπὶ αὐτοῖς, &c. ut in Lat. præter hoc, τι ἀπαγγέλοι, quid occurreret, pro quæ occurrûra sunt. Ambros. l. de bened. Patr. c. 2. to. 1. col. 515. b. hæc habet: Vocavit etiam filios suos; & l. de Jos. c. 14. col. 510. e. Ipse Jacob sic ait ad filios suos; Congregamini, ut annuntiem vobis quæ occurrûra sunt vobis in novissimis diebus. Item l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. b. Annuntiabo vobis quæ occurrûra sunt vobis in novissimis diebus. Hieron. verò in Isai. 2. to. 3. col. 21. b. Venite ut annuntiem vobis quid futurum sit in novissimis diebus.

¶ 2. Græc. Συνέκληκεν αὐτὸν Ἰακώβ, ὃς ἀνέκατέ μιν, ὡς Ἰσραὴλ πατέρα αὐτῶν. At in Mss. Alex. & Oxon. nec non in edit. Compl. deest, μιν, post 1. ἀνέκατε, nec repetitur, ἀνέκατε, post Ἰσραὴλ. Ambros. l. de Jos. c. 14. col. 510. e. simpliciter habet: Congregamini, & audite Israël patrem vestrum.

¶ 3. Ambros. infra. c. 3. col. 517. d. legit, primogenitum, non primitivum. Similiter Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 10. b. Ruben primogenitus meus; deinde sic: Virtus mea, & initium filiorum meorum, durus in conversatione, & durus temerarius. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 545. b. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium filiorum meorum, durus ad ferendum, & durus proacacitate. Hieronymo Græcum faver ad verbum, nisi quod pro durus proacacitate, fert, αὐχμὸς αὐθάρης, durus perorax, seu contumax, intrahabilis. Contra addit Hieron. ibid. In Hebræo ita scriptum est: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & capitulum in li-

beris meis; major ad portandum, & major robore. Apud Eucher quæst. in Gen. col. 841. f. sic: Ruben primogenitus meus, prior in donis, major imperio.

¶ 4. In Græco interpunctio dissimilis, ita nempe, Ἐξέλιπας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκέρχης, quasi diceretur: Luxuriasti sicut aqua; ne efferveas: ἐξέλιπας enim sumitur aliquando pro, evagari petulanter, ut solent flumina extra alveos erumpunt. Significat etiam, contumelia afficere, ab ὕδωρ, contumelia, injuria, sicut legit Ambros. sup. Si prima significatio admittitur, verbum ἐξέλιπας, conjungitur bene cum seq. ὡς ὕδωρ, sicut aqua; si altera, idem ὡς ὕδωρ adnectendum erit huic, μὴ ἐκέρχης; non efferveas, quem postremum legendi modum retinuerunt Patres Latini. Hieron. enim quæst. Hebr. to. 2. col. 545. b. sic legit: Ruben.... durus proacacitate & injuria; deinde: sicut aqua non ebullias; ascendisti enim super scutulum patris tui: tunc violasti stratum, cum ascendisti. Quæ postrema optime respondent Græcis, ἀνέκατε γὰρ ἐπὶ τὴν κόλπην τὸ αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς ἐπὶ αὐτοῦ τὴν σπονδὴν ὡς ὕδωρ, quo ascendisti. Similiter habet Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 10. b. Contumelias irrogasti; tanquam aqua non efferveas: ascendisti enim super cubile patris tui; tunc polluisti thorum, ubi ascendisti. Ambros. etiam infra. c. 3. col. 517. d. scribit, non efferveas ut aqua, loco efferveas, quod posuerat supra. Priori interpunctio, & explicationi faver Vulgata: & verò Hieron. loco sup. cit. addit, In Hebræo ita scriptum esse: Effusus es sicut aqua; ne effervesas: ascendisti enim cubile patris tui, & contaminasti stratum in ascensu.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

5. Simeon & Levi fratres : vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea : quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

7. Maledictus furor eorum, quia pertinax : & indignatio eorum, quia dura : dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israël.

8. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.

9. Catulus leonis Juda : ad prædam, fili mi, ascendisti : requiescens accubisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum ?

10. NON AUFERETUR sceptrum de Juda.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 5. Sic est in Græco ad verbum, nisi excipias ultimum, ἐξαρπάζουσιν αὐτὸν loco adinventionis suæ, Nobil. vertit, *propositi sui*. In edit. Ald. dividitur, ἐξ, ab αἰψέως, cui lectioni faver Tertul. cum legat l. contr. Jud. c. 10. p. 144. a. Simeon & Levi persequerunt iniquitatem ex sua seita. αἰψός, enim idem est ac *hæresis* ; unde, αἰψέως, *hæreticus selector*. Eadem disjunctio admittitur à Prædestin. Sirmond. l. 3. to. 1. p. 567. e. ubi sic : Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitatem ex voluntate sua. Rufin. verò l. de bened. Patr. col. 11. b. legit absque distinctione : Simeon & Levi fratres persequerunt iniquitatem voluntatis suæ. Item Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. col. 177. d. Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitates suas. Hieron. ubi sup. ait ita scriptum in Hebræo : Simeon & Levi fratres, *vasa iniquitatis arma eorum*.

¶ 6. Similia Græc. habet, exceptis his : Καὶ πρὶ τῇ εὐστασίᾳ αὐτῶν μὴ ἐπὶ τὰ ὕψηλα μὴ, οὐκ ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους. Et in congregatione eorum non contendunt jecora mea, quia in furore suo interfecerunt homines. Idem Ambros. l. 2. de Jacob, c. 9. col. 472. f. legit : In consilium eorum non venit anima mea, & in occursum eorum non contendunt viscera mea. Hoc autem, *ὀψαῖς*, quasi *consistentia* est, idem ac *scias*, *statio*, unde *stationes*, & *circuli*, in quibus homines convenire solent ; inde etiam, *ὀψαῖς*, *colloquium*, & *congressus*, quo sensu Ambros. congregationem, dixit, vel occursum. Similiter Tertul. l. contr. Jud. c. 10. p. 144. a. legit : In consilium eorum ne venerit anima mea, & in stationem eorum ne incubuerint jecora mea ; quoniam in indignatione sua interfecerunt homines, in conspectu sua subnervaverunt taurum. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 545. c. In consilium eorum non venit anima mea, & in congregatione eorum non amuletur jecur meum ; (Mss. 2. ne amuletur cor meum) quia in furore suo interfecerunt homines, & in desiderio suo subnervaverunt taurum. Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 11. b. In consilium eorum non introat anima mea, & in consilio eorum non invitentur (forte, irritentur) viscera mea ; quia in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subnervaverunt taurum. Denique Auct. op. imp. in Matth. hom. 42. col. 177. d. sic : In cogitatione eorum non venit anima mea, & in consilia eorum non cadant præcordia mea ; quia in ira sua occiderunt virum, & in furore suo subnervaverunt taurum. Ambros. quoque in Pf. 43. col. 894. d. legit : In furore suo subnervaverunt taurum. Lectioni LXX. Hebraicam opponit Hieron. loco cit. dicens : Necessitate compellimur, juxta propositum operis, longius ea repetere, quæ ab Hebræica veritate discordant : legitur enim ibi (in Hebr.) In arcum eorum ne intret anima mea, & in conventu eorum ne desoleatur (Mf. 1. ne solvatur) gloria mea ; quia in furore suo interfecerunt virum, & in libidine sua suffoderunt taurum.

¶ 7. Optimè è Græco, præter hoc, *superbus* & *temerarius*, pro quo simpliciter αὐθάδης, *peruicax*. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. a. sic : Maledictus furor eorum, quia *procax* ; & ira eorum, quia *dura* : dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israël. Similiter habet l. 3. in epist. ad Tit. to. 4. col. 434. e. quia *procax* ; reliqua verò, *dividam in Jacob*, &c. rursus leguntur apud Ambros. l. de bened. Patr. c. 3. col. 517. d. & in Pf. 43. col. 894. e. sicut apud Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 12. a.

¶ 8. Ad verbum è Græco, excepto uno, *laudabunt*, pro quo, ἀνέκραγον, vel cum Mf. Oxon. ἀνέκρασαν, *laudent* ; at in edit. Compl. ἀνέκραν, *laudabunt*. Idem August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 246. e. legit :

5. Simeon & Levi fratres consummaverunt iniquitatem adinventionis suæ.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in congregationem illorum non contendant viscera mea : quoniam in ira sua occiderunt hominem, & in cupiditate sua subnervaverunt taurum.

7. Maledictus furor eorum, quia superbus & temerarius : & ira illorum, quia indurata est : dividam eos in Jacob, & dispergam illos in Israël.

8. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum, te adorabunt filii patris tui.

9. Catulus leonis Juda : ex germinatione, fili mi, ascendisti : recumbens dormisti ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitabit eum ?

10. NON DEFICIET princeps ex Juda, & dux de

Juda, te laudent fratres tui ; manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum ; adorabunt te, &c. ut sup. Cyprianus l. 1. Testim. p. 281. c. Juda, te laudabunt fratres tui ; manus super dorsum inimicorum tuorum ; adorabunt te filii patris tui. Idem Ambros. tum l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. a. tum l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. b. nisi quod addit *tuæ*, ad manus, cum August. sic etiam rursus legit, l. de ob. Valent. to. 2. col. 1189. e. Juda, te laudabunt, &c. sed hic Mss. nonnulli ferunt, te collaudent ; duo, collaudant, ut Ambrosiast. habet, col. 40. b. Hieron. verò quæst. Hebr. to. 2. col. 546. b. Juda, te laudabunt fratres tui ; tum addit : Quia Juda, confessio, sive laus, interpretatur, consequenter scribitur : Juda, tibi consuebunt fratres tui, vel, te laudabunt fratres tui ; pauloque post : adorabunt te filii patris tui. Rufin. autem l. 1. de bened. Patr. p. 2. a. Juda, te collaudant fratres tui ; manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum, & adorent te filii patris tui. Petr. Chrysol. ser. 156. col. 964. Juda, te laudabunt fratres tui : manus tuæ supra dorsum inimicorum tuorum, adorabunt te filii, &c. ut sup. Similiter apud Gregor. Tur. l. 6. hist. p. 276. c. nec non Auct. l. de promiss. apud Prosp. col. 109. a. Adorabunt te filii patris tui.

¶ 9. In Græco sic legitur, ἐκ βρασέ, ex germine, pro ex germinatione, nec repetitur vox, *leonis*, in fine post *catulus* ; cætera quadrant ad verbum. Idem verò August. l. 12. contr. Faust. to. 8. col. 246. e. sic legit : Catulus leonis Juda, de germinatione filius meus ascendisti, recumbens dormisti, &c. ut sup. Cyprian. l. 1. Testim. p. 281. c. sic : Catulus leonis Juda, de frutice, fili mi, ascendisti, recubans obdormisti velut leo, & velut catulus leonis ; quis excitabit illum ? Hilar. in Pf. 131. col. 449. f. 450. a. Catulus leonis Juda, ex frutice filius meus, procidens dormisti ut leo, & sicut catulus leonis ; quis suscitabit eum ? Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. b. c. Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti, recumbens dormisti ut leo, & tanquam catulus ; quis suscitabit eum ? Similiter l. 2. de Jacob, c. 9. col. 473. a. b. præter hoc, ex germine mihi, pro ex germine, fili mi ; addit quoque vocem *leonis*, ad 2. *catulus*. Vide etiam l. de institut. virg. to. 2. col. 266. e. & in Pf. 118. to. 1. col. 1024. a. Hieron. quæst. Hebr. sic : Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti ; procubens ut leo, & quasi catulus leonis ; quis suscitabit eum ? Similiter in Mich. 6. to. 3. col. 1536. a. exceptis his, *accubans dormisti*, & l. de quæst. addit : Quod sequitur : ex germine, fili mi, in Hebræo habet : de captivitate, fili mi, ascendisti. Rufinus l. 1. de bened. Patr. pag. 2. b. Catulus leonis Juda, de germine filius meus ascendisti ; recubans dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis ; quis suscitabit eum ? & sup. pag. 6. c. Catulus leonis Juda, ex germine, fili mi, ascendisti : & sup. pag. 3. a. recubans dormisti ut leo. Sed pag. 7. a. legit, *recubans*, ut sup. Gregorius Turon. l. 6. hist. pag. 276. e. Catulus leonis Juda, de germine, fili mi, ascendisti ; recubans dormisti quasi leo, quasi catulus leonis ; quis suscitabit eum ? Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. c. 21. col. 348. a. Catulus leonis Juda, ex radice filii mei ascendisti ; recubans dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis ; quis excitabit eum ? Auct. denique l. de promiss. ap. Prosp. col. 181. c. Ascendisti ; recubans, dormisti ut leo.

¶ 10. Nil Græco similis. Eadem refert August. infra, l. 18. c. 6. col. 492. d. ad verbum. Item l. 12. contr. Faust. c. 42. to. 8. col. 246. e. præter unum deerit, pro *deficiet*, Gr. ἐκλείπει. Vet. Iren. Interp. l. 4. c. 10. p. 239. a. sic : Non deerit princeps in Juda, neque dux ex femoribus ejus, quoad usque veniat cui repositum est, (*Feuarden*, &

Hieron. q. Hebr. l. 2. 545. c.

Ambros. l. de ben. Patr. c. 3. 516. c.

Ambros. l. 2. de Jac. c. 9. to. 1. 472. f.

Aug. l. 16. de civ. Dei. c. 41. to. 7. 452. b. c.

VERSIO ANTIQUA.

VULGATA NOVA.

Aug. ubi sup.

femoribus ejus, donec veniant quæ reposita sunt ei, & ipse expectatio gentium.

11. Alligans ad vitem pullum suum, & cilicio pullum asinae suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ amictum suum.

12. Fulvi oculi ejus à vino, & dentes candidiores lacte.

Ambros. l. de ben. Patr. c. 5. 521. b. c.

13. Zabulon juxta mare habitabit, & ipse secus accessus navium, & pertendet usque ad Sidonem.

Idem c. 6. 522. b.

14. Issachar bonum concupivit requiescens inter medias fortes.

15. Et videns requiem quia bona est, & terram quia pinguis, suppositum humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola.

da, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.

11. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14. Issachar aïnus fortis accubans inter terminos.

15. Vidit requiem quod esset bona: & terram quod optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

Voss. repromissum est,) & ipse est spes gentium. Novatianus de Trin. p. 1035. c. Non deficiet princeps de Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat is cui repromissum est, & ipse erit expectatio gentium. Cyprian. l. 1. Testim. p. 281. c. Non deficiet princeps de Juda, & dux de femoribus ejus, quoad usque veniant deposita illi, & ipse est spes gentium. Græc. εως εἰς τὸ ἐλθῆν τα ἀποκείμενα αὐτῷ, at in Mf. Oxon. ὡς ἀποκείμῃ. Hilarius in Pf. 59. col. 140. b. Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse est expectatio gentium. Hieron. in Isai. 2. & 11. to. 3. col. 21. c. 103. a. & in Ezech. 21. col. 847. f. 963. a. & in Ose, 3. col. 1257. & in Soph. 1. col. 1649. d. Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. Vid. etiam l. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. Rufin. l. 1. de bened. Patr. pag. 3. b. Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femore (infr. femoribus) ejus, usquequo veniant ex quæ reposita sunt; tum addit: Et velut in aliis exemplaribus habetur: Veniat is cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. to. 1. col. 518. c. Non deerit iudex ex Juda, & princeps de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium: vide etiam l. de Jos. c. 3. col. 487. c. S. Prosp. in chron. col. 699. d. Non deficiet princeps ex Juda, neque rex de femoribus ejus, donec veniat semen cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 169. b. Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt omnia; & ipse erit expectatio gentium. S. Leo fer. 32. pag. 90. c. Non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. S. Petrus Chrysost. fer. 156. p. 964. c. Non deficiet princeps ex Juda, nec dux ex femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt, & ipse expectatio gentium. Vigil. Tapf. l. contra Varimad. p. 749. f. Non deficiet princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui repositum est, & in nomine ejus gentes sperabunt. Junil. Afric. l. 2. de part. div. leg. col. 348. g. Non deficiet princeps ex Juda, neque dux ex femore ejus, donec veniat cui reposita sunt. Denique Laurent. Mediol. fer. de mul. Chan. Analect. to. 2. p. 30. Non deficiet princeps ex Juda, nec de femoribus (f. femoribus) ejus dominator, donec veniat cui destinatum est, & hic est expectatio gentium.

¶ 11. Sic iterum è Græco August. l. 12. cont. Faust. c. 42. to. 8. col. 246. c. nisi quod habet, vineam, pro vitem, Gr. ἀμπελον. item tollit suæ, post asinæ, licet in Gr. sit, τῆς οὗς αὐτῆς. Ver. Iren. Interp. l. 4. c. 10. p. 239. a. legit: Alligans ad vitem pullum suum, & ad helicem pullum asinae. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Cyprian. l. 1. Test. p. 281. c. & epist. 63. p. 105. c. Deligans ad vitem pullum suum, & ad cilicium (Gr. τῆς ἐμῆς) pullum asinae suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ amictum suum. Item S. Paulin. epist. 46. p. 281. a. Alligans ad vitem pullum suum, & ad cilicium pullum asinae suæ. Ambros. verò l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. c. 520. b. Alligans ad vitem asinam suam (vel asinum suum) & cilicio pullum asinae suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ anaboladiem suum. (Mss. quidam anabolium suum.) Similiter l. 2. de Jacob. c. 9. col. 473. b. Lavabit.... anaboladiem suum. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. Alligans ad vitem pullum suum, & funiculo pullum asinae; tum addit: In Hebræo ita hab. Alligans ad vitem pullum suum, & in socer, fili mi, asinam suam; & infra: Ubi nos legimus: Alligans ad vitem pullum suum, pro

pullo, in Hebræo potest legi, urbem suam. Rufin. l. 1. de bened. Patr. col. 4. a. c. 7. b. Alligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem pullum asinae suæ. Lavabit in vino stolam suam, & in sang. uvæ amictum suum. Idem Tertul. l. 4. contr. Marc. p. 734. a. cum Novatiano, l. de Trin. p. 1040. & Gaud. Brix. fer. 2. col. 946. h. ab hoc, lavabit. Addit Rufinus: Arbitror ego, quod hic ipse Græcus sermo in Latinis exemplaribus antiquitus positus est, ut & alia nonnulla, & per tempus à scriptoribus non intelligentibus pro ἐκκα, cilicium, dicitur putatum est. Vox autem hæc ἐκκα, quam PP. Latini reddunt per cilicium, vel funiculum, vel helicem, vel palmitem, propriè circumvolutio est, seu circumvoluta implexaque linea: dicitur etiam de capreolis vitium, qui ut vitem, naturâ caducam erigant & teneant, ad locum capiendum persunt. Similiter ista, περιβολῶν, quam iidem PP. verunt amictum, vel anaboladium, aut anabolium, vel pallium, propriè vestitus est, unde περιβολῶν, amictus, velamen, a περιβάλλω, circumdo. Similiter Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 110. c. Lavabit in vino stolam suam, & vestem suam in sanguine uvæ.

¶ 12. Ita rursus August. l. 12. cont. Faust. c. 42. col. 246. c. præter unum fulgentes, loco fulvi. Ver. Iren. Interp. l. 4. c. 10. col. 239. a. Lætifici oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus quàm lac, al. tanquam lac, sicut & lætificabuntur, pro lætifici. Cyp. l. 1. Testim. p. 281. c. Formidolosi (edit. quid. formosi) oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus magis quàm lac. Ambros. l. de bened. Patr. c. 4. col. 518. c. d. Hilares oculi ejus à vino, & dentes ejus candidiores quàm lac: & l. 2. de Jacob. c. 9. col. 473. b. Hilares oculi ejus à vino, & dentes candidiores lacte: similiter epist. 47. col. 959. b. At in Pf. 118. col. 1178. a. col. 401. d. Gratiosi oculi ejus à vino, & candidi dentes ejus à lacte. Rufinus denique l. 1. de bened. Patr. col. 5. b. Gratiosi oculi ejus à vino, & dentes ejus candidiores lacte. Græc. Χαροῖνοι οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ὄψον (Mss. Alex. & Oxon. cum edit. Ald. & Compl. ἀποδόν) ἢ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.

¶ 13. Similia Græc. habet, præter unum ὅρμος, loco accessus: ὅρμος autem sumitur pro statione navium, seu portu. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 12. c. legit: Zabulon juxta mare habitabit, & ipse est accessus navium, & extendatur usque ad Sidonem. Junil. Afric. l. de part. div. leg. c. 21. p. 348. b. Zabulon peregrinus inhabitavit, & ipse portus navium.

¶ 14. Idem Ambros. in Pf. 48. to. 1. col. 950. c. sic habet: Issachar, quod bonum est concupivit, requiescens inter fortes. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. Issachar bonum desideravit, requiescens inter medias ceteros; tum addit: In Hebræo ita scriptum est: Issachar asinus offensus, recubans inter terminos. Rufin. l. 2. de bened. Patr. col. 13. b. Issachar bonum concupivit, requiescet in medio fortium: sic etiam in Græco, præter ultima, ἀναπαύμενος ἀπὸ μέσων τῶν ὁρίων.

¶ 15. Eadem rursus habet Ambros. tum l. 1. de Abr. c. 2. col. 283. f. tum in Pf. 48. col. 950. c. Eadem quoque refert Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 546. c. quibus consonat Græcum ad verbum, detractò tantum uno est, post bona. Junilius etiam Afric. l. de part. div. leg. c. 21. col. 348. b. legit: Et sciens requiem quia bona est. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 14. c. Suppositum humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola. Hieron. sup. addit, ita legi in Hebræo: Et videns requiem quia bona est; & terram quia pulchra est: inclinavit humerum suum ad portandum, & factus est in tributum serviens. Vide etiam in Isai. 66. to. 3. col. 503. a.

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

16. Dan iudicabit populum suum sicut & alia tribus in Israël.

17. Fiat Dan coluber in via, cerasites in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.

18. SALUTARE tuum expectabo, Domine.

19. Gad, accinctus præliabitur ante eum : & ipse accingetur retrorsum.

20. Aser, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus.

21. Nephthali, cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

1. Par. 5. 1. 22. Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu : filiae discurrerunt super murum.

23. Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, invideruntque illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob : inde pastor egressus est, lapsus Israël.

16. Dan iudicabit populum suum tanquam & una tribus Israël.

17. Et factus est Dan ipsi serpens in via, sedens & in semita, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum :

18. SALUTEM expectans à Domino.

19. Gad, tentatio tentavit eum : & ipse tentavit eos secus pedes.

20. Aser, pinguis ejus panis, & ipse dabit escam principibus.

21. Nephthali, vitis remissa, porrigens in germine suo decorem.

22. Filius meus amplius Joseph, filius meus ampliatus : zelo appetitus filius meus, filius meus adolescentior, ad me revertere.

23. In quem consilium conferentes maledicebant, & intendebant in eum domini arcum.

24. Et contriti sunt cum potentia arcus eorum, & dissoluti sunt nervi brachiorum manuum eorum per manum potentis Jacob : indeque prævaluit Israël à Deo patris tui.

Ambr. l. de ben. Patr. c. 6. 522. f. 523. a. b. t. 1.

Idem c. 2. 524. a.

Idem c. 9. 524. c.

Ambr. l. 2. de Jac. c. 2. 473. c. t. 1.

Idem de ben. Patr. c. 11. 526. d. e. 527. a. j. 299.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 16. Ita in Græco, præter hoc, ἐν Ἰσραὴλ, in Israël. Idem Ambrosius in Pl. 40. to. 1. col. 877. c. legit : Dan iudicabit populum suum tanquam unam tribum in Israël. At in Gr. αὐτὸς ὡς μία φυλὴ ἐν, &c. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. Dan iudicabit populum suum tanquam si una tribus in Israël. Auct. l. de promiss. apud Prosp. part. 4. col. 196. b. Dan iudicabit populum sicut alia tribus. Hieronymus quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. (f. ex Hebræo.) Dan iudicabit populum suum sicut unum de sceptris Israël.

¶ 17. In Græco sic : Καὶ γενήσεται Δάν ὄφης ἐφ' ὁδὸν, ἐγκαθήμενος ἐπὶ τριβῶν, &c. ut in Lat. At in Ms. Alex. ac edit. Ald. Καὶ ἐγένητο τῷ Δάν, &c. ut apud Ambr. supra : qui etiam priorem lectionem admittit tract. in Pl. 40. col. 877. c. 878. e. cum legat, licet cum interpolatione dissimili : Fiat Dan sicut serpens sedens in via, & in semita mordens calcaneum equi : & cadet eques retrorsum. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. Et fiat Dan serpens in via, adsidens super semitam, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum. Hieron. verò in Ezech. l. 1. to. 3. col. 710. b. Fiat Dan coluber in semita, mordens plantam equi, & cadet eques retrorsum : & l. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. b. (f. ex Hebræo.) Fiat Dan coluber in via, regulus in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retrorsum. Auct. l. de promiss. ap. Prosp. col. 196. b. cum Vulgata concinit ad verbum.

¶ 18. Sic denuo habet Ambrosius in Pl. 40. col. 879. d. lib. verò de Nab. c. 15. to. 1. col. 584. c. Expectans salutem Domini, juxta Græc. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 15. a. Salutem expectans à Domino. Hieron. in Ezech. l. 1. to. 3. col. 710. b. Salutem expectans Dei : & l. de quæst. Hebr. col. 547. b. (ex Hebræo) Salvatore tuum expectabo, Domine.

¶ 19. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 17. a. sic : Gad, piraterium tentabit illum, ipse autem tentabit eos post pedes. Ita quoque in Græco præter hoc, ἀντὶ κατὰ πόδας, eum secus pedes. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 547. c. Gad, latrunculus latrocinabitur eum, & ipse latrocinabitur plantam : tum addit : Juxta Hebræum interpretati sumus : sed ubi nos, latrunculum, posuimus, ibi scriptum est, Gedud ; ut ad Gad nomen alluderet : qui significantius, ἐν-ζωγος, id est accinctus, sive expeditus, exprimi potest.

¶ 20. Similiter habet Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 18. a. Sic etiam in Græco est, præter vocem, τροφὴν, delicias loco escam ; sed Ms. Alex. ac edit. Ald. & Compl. ferunt τροφὴν, alimentum, vel escam, ut sup.

¶ 21. Eadem iterum refert Ambrosius l. de bened. Patr. c. 10. col. 525. d. detracto pronom. suo, post germinem. Hieron. verò quæst. Hebr. col. 547. c. 548. a. sic habet : Nephthali, virgultum resolutum, dans in generatione pulchritudinem : tum addit : In Hebræo ita scriptum est : Nephthali, ager irriguus, dans eloquia pulchritudinis : & post pauca : Ubi nos, agrum irriguum, & Septuaginta, σέληνος, id est, virgultum resolutum, posuerunt : in Hebræo legitur, Ajala selua, quod potest & Cervus emissus, transferri. Rufinus denique l. 2. de bened. Patr. col. 18. a. legit : Nephthali, arbor remissa, (vel ut nostra, inquit, exemplaria habent, vitis diffusa) proferens in fructibus de-

corem. Græc. Νεφθαλί, σέληνος ἀειμένον ἐπιδιδὼς ἐν τῷ γενήματι καρπὸς.

¶ 22. Eadem repetit Ambrosius non uno in loco, nec sine aliqua levi differentia ; sic enim habet l. de Joseph, c. 3. to. 1. col. 487. d. Filius ampliandus meus Joseph, filius ampliandus meus ; zelatus filius meus, filius meus adolescentior, ad me revertere. Similiter l. de bened. Patr. c. 11. col. 526. d. excepto uno zelatus, pro zelatus, omissoque seq. 1. filius meus : at l. de infir. vii. g. to. 2. col. 271. e. legit : Filius meus ampliatus Joseph, filius meus ampliatus, zelatus filius meus adolescentior, ad me revertere : & l. 2. offic. to. 2. col. 90. d. Filius ampliatus meus Joseph, filius ampliatus meus, zelotes filius meus adolescentior ; (in antiquis edit. Zelotes filius meus, filius meus adolescentior :) at in Pl. 43. to. 1. col. 895. d. Joseph filius meus amplificatus, filius meus junior, ad me revertere : & inf. col. 905. b. Filius meus zelo appetitus..... ad me revertere. Demum l. de ob. Valent. to. 2. col. 1129. e. 1190. a. ut sup. Filius meus ampliatus, filius meus ampliatus Joseph. Rufinus etiam l. 2. de bened. Patr. col. 19. c. 20. c. Filius ampliatus Joseph, filius ampliatus, zelatus filius meus adolescentior, ad me revertere. Similiter in Gr. Τὸς νυζημένος Ἰωσήφ, υἱὸς νυζημένος μεν Ἰωσήφ, υἱὸς μεν νεώτατος, παῖς μεν ἀσπρεφον. In Ms. tamen Alex. ac edit. Ald. deest μεν, ante Ἰωσήφ, & pro νεώτατος, Ms. Oxon. & edit. Compl. ferunt, νεώτερος. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 548. b. sic vertit : Filius anulus Joseph, filius anulus super fontem, filia gradu composito incedentes super murum, &c. usque ad ¶. 25. (puta ex Hebræo) addit enim : Quia Septuaginta Interpretes in plerisque dissentiant ; pro interpretatione eorum, ut in Hebræo habetur, expressimus.

¶ 23. Domini arcum, fortè legendum est, Domini arcum, nisi Ambrosius scripserit, arcum : nam in Gr. exstat, Εἰς ὃν διακινεῖσθαι ἐπιδόσαν, ἢ ἐνείχον αὐτῷ κυρὸν το-ξοῦμα, quæ Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 20. c. 22. c. sic reddit : In quem consilantes maledicebant, & intendebant tibi (f. sibi) insidias domini arcum : τοξοῦμα, propriè, sagittatio, ut Nobilius vertit. Hieron. quæst. Hebr. to. 2. col. 548. b. sic ex Hebræo : Et exacerbarunt eum, & contenderunt, & inacebantur adversus eum habentes sagittas.

¶ 24. Ita Græcè, præter duo, χειρὸς, manus, loco manuum, & ἐνείθεν ὃ καὶ ἤϊσας, inde qui confortavit, loco, indeque prævaluit : (in edit. antiq. ille qui prævaluit à Deo Israël patri tuo) Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 23. a. legit : Contriti sunt cum potentia arcus eorum : & sup. col. 21. a. addit : dissoluti sunt nervi brachiorum eorum per manum potentis Jacob : mox ibid. & col. 22. c. Inde qui confortavit Israël à Deo patris tui. Similiter August. Locut. 201. de Gen. to. 3. col. 339. a. Inde qui confortavit Israël ; adjunctis his : Mirum si non ubi dicitur, est, ut plenum sit : Inde est qui confortavit Israël. Ambrosius quoque ubi sup. col. 527. b. repetitis his : Inde prævaluit Israël à Deo patris tui, addit : Quis est qui confortavit Israël ? Hieron. verò quæst. Hebr. col. 548. b. sic habet (ex Hebræo) : Sedit in forti arcus ejus, & dirupta sunt vincula manuum ejus, a manibus fortis Jacob : inde præcetur lapis Israël à Deo patris tui.

VERSIO ANTIQUA.

Ambr. ubi sup.

25. Et adjuvit te Deus meus, & benedixit te
benedictione cœli à summo, & benedictione ter-
ræ habentis omnia, propter benedictionem ube-
rum & vulvæ.

26. Benedictiones patris tui & matris tuæ prævaluerunt super benedictiones montium manentium : & desideria collium æternorum erunt super caput Joseph, & super verticem eorum, quibus præfuit, fratrum.

Idem ibid. c. 12.
§ 30. c.

27. Benjamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad vesp̄eram dividet escam (principibus.)

VULGATA NOVA.

28. Omnes hi in tribubus Ifraël duodecim : hæc locutus est eis pater fuus, benedixitque fingulis, benedictionibu : propriis.

29. Et præcepit eis, dicens : Ego congregor ad
populum meum : sepelite me cum patribus meis in spe-
lunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi,

VERSIO ANTIQVA.

Hieron. in Soph. I.
p. 3. 1645. c.

32.... Cessavit Jacob præcipiens filiis suis, & levans pedes super lectum, defecit: & appositus est ad populum suum.

VULGATA NOVA.

25. Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ.

26. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus : donec veniret desiderium collium æternorum : fiant in capite Joseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos.

27. Benjamin lupus rapax, manè comedit prædam, & vespere dividet spolia.

VULGATA NOVA.

30. contra Mambre in terra Chanaan, quam emit *Sup. 23.*
Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessio-
nem sepulcri. *17.*

31. Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem ejus : ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjuge sua : ibi & Lia condita jacet.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

*. 25. Eadem sunt in Græco: eademque ierum refert Ambros. l. 2. offic. to. 2. col. 90. d. usque ad vocem *propter*, nisi quod illic geminat vocem *terra*: at orat. de ob. Theod. to. 2. col. 1198. c. sic habet: *Adjuvet te Deus meus, & benedicat te benedictione terra habentis omnis, propter benedictionem mamillarum & uulvæ*. Sic etiam ferunt antiquæ edit. supra l. 2. offic. *adjuvet te.... & benedicat te*; sed in Mss. constanter: *adjuvet te.... & benedixit te*, juxta Græc. ἐλθέτω ἡ ἐνδοξία τοῦ Θεοῦ. Rufinus l. 2. de bened. Patr. col. 20. a. c. & 21. b. accinit ad verbum priori textui, nempe libri de bened. c. 11. col. 526. c. sed infra col. 527. c. pro à summo, legit Ambros. *desuper*, est Græco ἀνωθεν.

7. 2. Ambrosi. non bibi constat aliis in locis; nempe
 1. 2. offic. to. 2. col. 90. d. post ultima verba versûs
 anteced. habentis omnia, omisissiq; seqq. propter bene-
 dictionem tiberum & iulvæ, addit: propter benedictiones
 patris tui & matris: deinde, prævaluit super benedictiones
 montium manentium, & desideria collium æternorum: lib.
 verò de instir. virg. to. 2. col. 271. sic: Benedictio patris
 tui, & matris tuæ, prævaluit super benedictiones montium
 manentium, & desid. collium æternorum. Itidem 1. 2. de
 Jacob, c. 9. col. 473. d. ab his: prævaluit super bened.
 &c. at 1. cit. de bened. Patr. col. 528. b. Corvaluit su-
 per omnes montes, & desideria collium æternorum: & infra
 & super vertices montium. Demum orat. de ob. Theod.
 to. 2. col. 1198. c. post hæc: Propter benedictionem ma-
 millarum & iulvæ, addit: benedictiones matris tuæ; &
 propter benedictiones patris tui. Rufinus autem 1. 2. de be-
 ned. Patr. col. 20. a. Benedictionem patris tui, & matris
 tuæ; & infra: In benedictionibus montium permanentium,
 & in benedictionibus collium æternorum. Item ibid. Supra
 caput Ioseph, & super verticem eorum, quibus præfuit,
 fratrium: &c. col. 23. c. Quæ benedictiones erunt in caput
 Ioseph, & super verticem eorum, quibus præfuit, fratrium.
 In Græco nonnulla dissimilia, nec interpunctio eadem:
 Scilicet post novissima ista versûs præced. verba: εὐλογίαν
 πατρὸς σου καὶ μητρός, illico sequitur: Εὐλογίαν πατρὸς

σὺ καὶ πατὴρ σου· deinde sic : ὑπερῆχεν ὡς πατὴρ εὐλογίας
 ὁρῶν μοναχόν, καὶ ἐπὶ εὐλογίας θανάτου ἀεικταί· ἐστιται ἐπὶ κε-
 φαλήν Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς, ὧν ἡνύκατο, ἀλλοφῶν. i. e.
 1. propter benedictionem uberius quæ vitæ, benedictionem pa-
 tris tui & matris tue: prævaluit super benedictiones montium
 flabium, & in benedictionibus collum æternorum: erunt
 super caput Ioseph, & super verticem fratrum, quorum dux
 fuit. Ubi vides geminatam initio vocem εὐλογίας, non
 enī in accusativo casu, sed in genitivo, ut pote quæ re-
 gatur particula antec. εἰς ἑξερ.

§. 27. Ita in Græco, præter hoc ultimum, διὰ τοῦ
 ὧρου, dat eam, pro dividet eam principibus; in edit.
 Compl. διαδοῖμι ὧρου, distribuet eam: nullibi autem
 adjuncta invenitur vox Principibus. Crediderim facile hanc
 addidisse Ambrosium ex instituta comparatione Benjamin
 cum Paulo Apostolo, de quo ait infra: Idem postea princi-
 pibus eam postulare duxit tempore, evangelizans geniti-
 bus Dei verbum, &c. Tertul. l. 5. cont. Marc. p. 782.
 b. sic legit: Benjamin lupus rapax, ad matutinum comet
 adhuc, & ad vesperum dabit eam. Idem Hieron.
 quæst. Hebr. to. 2. col. 548. d. excepto uno, manè, loco
 ad matutinum. Græc. τὸ πρωῒον. At in Isai. 65. to. 3.
 col. 495. d. sic habet: Benjamin lupus rapax, manè
 comedit prædam, & ad vesperum dabit escas; & sup. in Isai.
 5. col. 46. e. Manè comedit, & ad vesperum dabit eam.
 Loco verò cit. quæst. Hebr. ait, in Hebræo sic legi: Ben-
 jamin lupus rapax, sive capiens, in matutino comedit præ-
 dam, & ad vesperum dividet spolia. Rufin. l. 2. de bened.
 Patr. col. 23. c. ita: Benjamin lupus rapax, in matutino
 edet, & ad vesperum dividet cibum. Hilar. in Ps. 67. col.
 208. a. iisdem alludit, dicens: De tribu Benjamin Faciles
 electus est, matutino devoratas carnes ad vesperum dividens
 in salutem.

CAPUT L.

VERSIO ANTICUA.

Ambr. de ob. Theod.
v. 2, 1198, a. b.

2..... Præcepit Joseph pueris sepulcoribus, ut
sepelirent eum; & sepelierunt sepulchros Israël.

VULGATA NOVA.

1. **Q**Uod cernens Joseph, ruit super faciem
patris flens & deosculans eum.

2. Præcepitque servis suis medicis ut aromatibus condirent patrem.

NOTA AD VERSIONEM ANTIQUAM.

7. 2. August. Locut. 202. de Gen. to. 3. col. 339.
b. legit: *Dixit Ioseph servis suis sepulchroribus, ut sepelirent*
patrem ejus; ita quoque in Græco, excepto uno, xai
μερῶν αὐτῶν, & præcepti, pro dixit; sequentia etiam ad-
diunt ex Ambrosio nisi differant in Græco, nisi quod voci
Israel, ibi præponitur articulus τοῦ, August. verò loco

cit. hæc addit: Non invenit lingua Latina quemadmodum
appellaret *εὐτατίας*: non enim *ἴψι* sepelitur, id est, terra
mandant corpora moriturum, quod non est Græcè *εὐτατίας*,
sed *ἱελαί*: Illi ergo *εὐτατίας*, id agunt quod exhibetur cor-
poribus humanis, vel condendo, vel siccando, vel invol-
vendo & alizando,.... Quod ergo dicit: Enim sepeliturus si

VULGATA NOVA.

VERSIO ANTIQUA.

3. Quibus iussu explentibus, transferunt quadraginta dies : iste quippe mos erat cadaverum conditorum : flevitque cum Ægyptus septuaginta diebus.
4. Et expleto planctus tempore, locutus est Joseph ad familiam Pharaonis : Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis :
5. eò quòd pater meus adjuraverit me, dicens : En morior, in sepulcro meo quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliā patrem meum, ac revertar.
6. Dixitque ei Pharaon : Ascende & sepeli patrem tuum sicut adjuratus es.
7. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes fenes domus Pharaonis, cunctique majores natu terræ Ægypti :

Sup. 47.
29.

8. domus Joseph cum fratribus suis, absque parvulis & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerant in terra Gessen.

9. Habuit quoque in comitatu currus & equites : & facta est turba non modica.

10. Veneruntque ad aream Atad, quæ sita est trans Jordanem : ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies.

Ab. 7.
16.

VULGATA NOVA.

11. Quod cum vidissent habitatores terræ Chanaan, dixerunt : Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et ideo vocatum est nomen loci illius, Planctus Ægypti.

12. Fecerunt ergo filii Jacob sicut præceperat eis :

13. Et portantes eum in terram Chanaan, sepelie-

3. Et repleti sunt ei quadraginta dies : sic enim dinumerantur dies sepulturæ : & luxit eum Ægyptus septuaginta diebus.

Amb. ubi sup.

4.... loquimini in aures Pharaonis....

Aug. Locut. 203.
1. 3. 339. b.

5. Pater meus adjuravit me, dicens : In monumento quod ego fodi mihi in terra Chanaan, ibi me sepelies....

Aug. quæst. 170.
in Gen. 1. 3. 421. a.

6. Et dixit Pharaon ad Joseph : Descende & sepeli patrem tuum....

Aug. Locut. 204.
339. a.

7. Et ascendit Joseph sepelire patrem suum, & ascenderunt cum eo omnes pueri Pharaonis, & seniores domus ejus, & seniores omnis terræ Ægypti,

Hieron. Epist. ad Paulam, 1. 4. p. 2.
57. b. c.

8. & omnis domus Joseph, & fratres ejus....

9. Et ascenderunt cum eo quadrigæ, & equites : & facta sunt castra grandia nimis.

10. Et advenierunt ad aream Atad, quæ est trans Jordanem : & planxerunt eum planctum magnum & validum, & fecit luctum patri suo septem dies.

Aug. quæst. 171.
in Gen. 1. 3. 421. c.
Aug. Locut. 205.
1. 3. 340. a.
Idem quæst. 172.
in Gen. 421. c.

VULGATA NOVA.

11. Quod cum vidissent habitatores terræ Chanaan, dixerunt : Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et ideo vocatum est nomen loci illius, Planctus Ægypti.

12. Fecerunt ergo filii Jacob sicut præceperat eis :

13. Et portantes eum in terram Chanaan, sepelie-

runt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulcri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre.

14. Reverfusque est Joseph in Ægyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulto patre.

Sup. 23. 16.

VERSIO ANTIQUA.

15.... & redditione reddet nobis omnia mala quæ ostendimus ei.

Aug. Locut. 206.
340. b.

17.... accipe iniquitatem fervorum Dei patris tui....

Idem Locut. 207.
340. b.

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

curaverunt, intelligere debemus.

¶ 3. Similia Græcum habet, exceptis his : ἐπλήρωσαν αὐτὸν, impleverunt ejus, pro repleti sunt ei, & in fine ἡμέρας, dies, quæ idem sonant. August. Locut. 203. de Gen. col. 339. b. Quod dicit : quadraginta dies sepulturæ ; ipsius curatio accipendi sunt : sepultus enim ille non est, nisi ubi se mandaverat sepeliri : item quæst. 169. in Gen. to. 3. col. 420. c. Quadraginta, inquit, dies sepultura commemorat Scriptura. Gratianus verò in Decret. loco Ægyptus septuaginta diebus, legit, Israël septem diebus, sed male : huic enim lectioni obliſunt Mss. omnes Ambros. cum Septuaginta interpretibus & Vulgata, quibus quid opponant Decreti correctores, vide apud Ambros. ibid. not. c. Augustinus autem quæst. 172. in Gen. col. 421. c. loquens de septem diebus, quibus moris erat Christianorum ut lugerent mortuos, apertè dicit : Septenarius numerus, præter sabbati sacramentum, præcipue quietis indicium est : unde merito mortuis tanquam requiescentibus exhibetur. Quem tamen numerum in luctu Jacob decesserunt Ægypti, qui eum septuaginta diebus luserunt.

¶ 4. In Græco sic : Ἐπεὶ δὲ παρῆλθεν αἱ ἡμέραι τῆς ἐλάσεως τῶν ὁπῶν αὐτοῦ τῷ δουλεύοντι Φαραὼ, λέγων λέγει καὶ ἐπὶ ἐμῷ εἰς τὴν οἰκίαν Φαραὼ. (In Ms. O-xon. ac edit. Ald. & Compl. deest ἐπὶ ἐμῷ.) Eadem memorat August. quæst. 170. in Gen. to. 3. col. 421. a. dicens : Mandavit Joseph ad potentes Ægypti ut dicerent Pharaoni nomine ejus, &c.

¶ 5. Similia Græc. habet, præter vocem ego, ante fodi,

Tom. I.

quam delet : Vide seqq. apud August. ibid.

¶ 6. In Græco non *descende*, sed ἀνάβη, *ascende*, absque seq. & cætera quadrant. Addit August. *Etiam si per potentes illos, per quos Joseph mandaverat, Pharaon dixit quod perferrent ad Joseph, non utique dixit nisi ipsi Joseph.*

¶ 7. Eadem Græcum exhibet, nisi quòd pro *ascenderunt cum eo*, fert, *ἀναβέβαιαν μετ' αὐτοῦ, simul ascenderunt cum eo*, & pro *seniores omnis terræ*, πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς γῆς, omnes seniores terræ.

¶ 8. Idem Græc.

¶ 9. Græc. Καὶ ἀνέβησαν μετ' αὐτοῦ ἡ ἀρμαία, (in edit. Ald. deest καί,) ἡ ἵππις, ἡ ἐξέσις ἢ παρεμβολὴ μετὰ τὸν σπῶδρα. i. e. Et simul ascenderunt cum eo, & currus, & equites, & facta sunt castra magna calde.

¶ 10. Eadem sunt in Græco, præter unum σπῶδρα, additum post *validum*. Hieron. epist. ad Paulam, to. 4. part. 2. col. 57. c. bene, *Et planxerunt eum planctum magnum & fortè nimis*. At August. loco cit. ait : Planxerunt planctum, non planxerunt planctum, locutio est in Latina lingua non ignota, sicut dicitur : *servitutum servavit, militiam militavit, & similia.*

¶ 15. Græc.... ἡ ἀποδομὴ ἀποδοῦναι ἡμῖν πάντα τὰ κακά, ἢ ἐνδολεχμία, & c. In Ms. Alex. ac edit. Ald. & Compl. ἐνδολεχμία αὐτοῦ. Observat August. *Ostendimus, dictum esse pro eo quod est, fecimus.*

¶ 17. Gr.... καὶ τὸν δόξαν τῆς ἀδικίας τῶν βεραίωνων τῶν, &c. ut in Lat.

Aug. Locut. 208. 18. Et venientes ad eum dixerunt.....
340. c.

Ambr. in Luc. 4. 20..... quemadmodum fieret in hodierno, ut
1. 1. 1345. c. pascereetur populus multus.

Aug. l. 16. de civ. Dei, c. 40. t. 7. 22. Et habitavit Joseph in Ægypto, ipse & fra-
451. d. c. tres ejus, & omnis cohabitatio patris ejus : & vi-
xit annos centum & decem. Et vidit Joseph fi-
lios Ephraim usque in tertiam generationem. Et
filii Machir filii Manasse, nati sunt supra femora
Joseph.

18. Veneruntque ad eum fratres sui : & proni
adorantes in terram, dixerunt : Servi tui sumus.

19. Quibus ille respondit : Nolite timere : num
Dei possumus resistere voluntati?

20. Vos cogitastis de me malum : sed Deus *Sup. 45.*
vertit illud in bonum, ut exaltaret me sicut in præ-
fentiarum cernitis, & salvos faceret multos popu-
los.

21. Nolite timere : ego pascam vos & parvu- *Sup. 47.*
los vestros : consolatusque est eos, & blandè ac le-
niter est locutus.

22. Et habitavit in Ægypto cum omni domo
patris sui : vixitque centum decem annis. Et vidit
Ephraim filios usque ad tertiam generationem.
Filii quoque Machir filii Manasse, nati sunt in geni-
bus Joseph. *Num. 32. 39.*

VULGATA NOVA.

Hebr. 11. 12. 23. Quibus transactis, locutus est fratribus suis :
Post mortem meam visitabit vos, & ascendere
vos faciet de terra ista ad terram quam juravit Abra-
ham, Isaac, & Jacob.

24. Cùmque adjurasset eos atque dixisset : Deus

visitabit vos : asportate ossa mea vobiscum de loco isto :

25. mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ *Exod. 13. 19.*
annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo
in Ægypto. *Jos. 24. 32.*

NOTÆ AD VERSIONEM ANTIQUAM.

¶ 18. Gr. Καὶ ἐλθόντες πρὸς αὐτόν, &c.

¶ 20. Græc. ὅπως ἂν γεννηθῇ, ὡς οἰμερον, & παρα-
λὰτος παλός, i. e. ut fieret utique, sicut est hodie, & nu-
triretur populus multus.

¶ 22. Eadem prorsus in Græco, nisi excipiat vox,
πατρια, omnino domus, pro cohabitatio, additur etiam,

Ἰωσήφ, post verbum vixit, tolliturque & ante decem.
Rectè August. quæst. 173. in Gen. 10. 3. col. 422. b.
Et vixit Joseph annos centum decem; deinde sic : Et vidit
Joseph Ephraim filios usque ad tertiam generationem; & fi-
lii Machir, filii Manasse, nati sunt super femora Joseph.
Vide seqq. apud August.

ROMANARUM CORRECTIONUM AD EDITIONEM VULGATAM DELECTUS, Auctore FRANCISCO LUCA Brugenfi. GENESIS.

CAP. I. ¶. 2. Et spiritus Dei ferebatur super aquas.
Non sine causa Romani Corvatores, Domini, id est, τὸ
Κυρίον, quod est in multis libris, mutarunt cum Dei, id
est, τοῦ Θεοῦ, quod est in aliis.

¶. 26. Et bestiis. Rectè hic omiserunt vocem terræ, quam
quidam libri addunt in hunc modum : Et bestiis terræ.

Sequitur : Universæque terræ, non est scribendum crea-
turæ, pro eo quod est in Sixtina Bibliis terræ.

¶. 27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam.
Merito hic omissum est, & similitudinem, quod multi li-
bri superflue interponunt, acceptum ex versu superiori aliis-
que similibus.

CAP. II. ¶. 4. Quando creata sunt. Feminino generi
creata, quod exstat in aliis exemplaribus, præferendum est
neutrum creata.

¶. 16. Præcepitque ei dicens. Non est mutandum præce-
pitum præcepit, cum præsentis præcipit.

CAP. III. ¶. 10. Vocem tuam audivi. Non est adden-
dum Domine, ut nec versu proximo Dominus primo casu,
ubi legis : Cui dixit : Quid enim, &c.

¶. 15. Ipsa conteret caput tuum. Studiosè caverunt
Corvatores, ne femininum, ipsa, quod à Vetere Interprete
datum fuit, mutarent cum masculino ipse, aut neutro ipsum
quancquam clarioribus sensu.

¶. 19. In sudore vultus tui vesceris pane. Sequitur
in quibusdam libris, additurque pronomen tuo, sed quod me-
rito omissum est.

¶. 23. Et emisit eum Dominus Deus, Non est aufe-
renda conjunctio &c.

CAP. IV. ¶. 7. Statim in foribus peccatum aderit.
Huc non est adjiciendum pronomen tuum.

¶. 15. Posuitque Dominus Cain signum. Romani Pa-
tres omiserunt eam, quæ nomini Cain præponi solet, in, præ-
positionem : nam & antiqui nostri codices hic variant (alii
enim scribunt in Cain signum, alii signum in Cain, alii
denique Cain in signum) & LXX. similiter sine præpositione

verterunt τὸ Καὶ tertio casu.

CAP. V. ¶. 3. Et genuit ad imaginem. Consultò
missa est, quam quidam interponunt, vox filium.

¶. 22. Et vixit postquam. Nomen Henoch hic non re-
petitur, sed subaudiendum relinquitur è proximo.

CAP. VI. ¶. 6. Et tactus dolore cordis intrinsecus.
Prudenter sublatum est, quod plerique, vel præponunt vel
postponunt, & præcavens in futurum.

¶. 17. Univerfa quæ in terra sunt consumuntur. De-
leta est conjunctio &, quæ à quibusdam libris huc pericope
præponebatur.

¶. 21. Et erunt tam tibi quàm illis in cibum. Non scri-
bas escam, pro eo quod in antiquis libris est cibum.

CAP. VII. ¶. 2. Tolle septena & septena. Non mutes
imperativi præsens tolle, cum futuro indicativi tolles.

¶. 13. Uxor illius & tres uxores filiorum ejus cum eis. Ut
non est præponenda conjunctio &, ante vocem uxor, ita non est
delendus numerus tres, ante vocem uxores.

¶. 17. Quadraginta diebus. Omittendum est quod se-
quitur in quibusdam codicibus, & quadraginta noctibus.

¶. 23. Et deleuit omnem substantiam. Superfluit quod
quibusdam exemplaribus additur Deus.

CAP. VIII. ¶. 7. Qui egrediebatur & non reverteba-
tur. Non judicaverunt Romani Corvatores omittendam negatio-
nem, fortè ob rationes, notationibus nostris in variis Bibliorum
lectiones indicatas.

¶. 21. Et ait : Nequaquam. Non interponas ad eum.
Ibidem. Omnem animam viventem. Non deleas τὸ vi-
ventem.

CAP. IX. ¶. 5. De manu viri & fratris ejus. Qui-
dam codices repetunt τὸ de manu, hoc modo : De manu
viri & de manu fratris ejus, superflue.

¶. 16. Eratque arcus in nubibus. Sixtina Biblia non
addunt nomini arcus pronomen meus.

¶. 21. Inebriatus est & nudatus. Superfluit quod in
quibusdam libris sequitur jacuit.

¶ 25. Maledictus Chanaan. Redundat vox puer, quam interponunt quidam.

CAP. X. ¶ 1. Hæ sunt generationes filiorum Noë. Injuria delent quidam vocem filiorum.

¶ 9. Ob hoc exivit proverbium. Cave mutes ob, quod est, propter, cum ab; id est, vocalem quartam cum prima.

¶ 18. Et post hæc disseminati sunt. Legendum est post hæc, non per hos.

CAP. XII. ¶ 6. Usque ad convallem. Merito hic omissa est & conjunctio, quæ præponebatur.

¶ 7. Qui apparuerat ei. Quod sequitur in quibusdam libris, & invocavit ibi nomen ejus, consulto transmissum est.

¶ 16. Et famulæ & asinæ. Non est scribendum familiæ pro famulæ, quod est, ancillæ: nec omittendum asinæ femininum, licet præcesserit masculinum asini.

¶ 18. Quare non indicasti? Non addas pronomen mihi, sed subaudias.

CAP. XIII. ¶ 14. Leva oculos tuos. Non subicias in directum, quod alii.

¶ 17. Surge & perambula. Conjunctio ergo superflua interponitur a quibusdam.

CAP. XIV. ¶ 5. In Astarothcarnaim. Male quidam, interjecta conjunctione, scribunt. In Astaroth & Carnaim.

¶ 7. Et venerunt ad fontem Milphat. Merito hic omissum est adverbium usque.

¶ 15. Usque Hoba, quæ est ad levam Damasci. Et hic merito omittitur, quod alii addant, & Phœnicem: usque Hoba & Phœnicem, quæ est.

CAP. XVI. ¶ 1. Non genuerat liberos. Tertio hic recedat omittitur pronomen tibi, quanquam subaudiendum sit ei ex Hebræo.

¶ 7. Qui est in via Sur. Alii legunt relativum femininum quæ, relativum ad solitudinem: sed Sixtina Biblia rectius masculinum qui, ita ut ad fontem referatur, quod Hebræa exigunt.

¶ 13. Vocavit autem. Non addas Agar, sed intelligas.

CAP. XVII. ¶ 4. Et pactum meum tecum. Superfluit verbum ponam, quod adjiciunt quidam.

¶ 17. Et risit dicens in corde suo. Ille verborum ordo ut est certior altero, In corde suo dicens, ita antiquis Latinis atque Hebræis libris congruentior.

CAP. XVIII. ¶ 4. Et lavate pedes vestros. In aliis antiquioribus passivè legitur: Et laventur pedes vestri: verum illud Hebræo consonat.

¶ 5. Et confortate cor vestrum. Similis est hujus loci ratio, ubi alii codices legunt, & confortetur cor vestrum.

¶ 6. Tria fata simul commisce. Non est omittenda vox simulæ.

¶ 25. Nequaquam facies judicium hoc. Nec hic omittendum est pronomen hoc.

CAP. XIX. ¶ 1. Et sedente Lot. Neque conjunctio & hinc asferenda est.

¶ 14. Surgite, egredimini. Hic non est interponenda aut addenda conjunctio &.

¶ 29. Recordatus Abrahæ liberavit Lot. Alii Recordatus est Abrahæ, & liberavit Lot.

¶ 35. Dederunt etiam illa nocte. Quidam etiam gravatius verbum dederunt particula enclitica dederuntque.

CAP. XX. ¶ 7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est: & orabit pro te, & vives. Hic est ordo, non tantum Sixtinorum, verum etiam nostrorum antiquiorum codicum, Hebræica veritati consonantium. In aliis multis libris, illud quia propheta est, postponitur huic & orabit pro te.

¶ 16. Mementoque te deprehensam. Non delectas encliticam conjunctionem que.

CAP. XXI. ¶ 7. Quis auditurum crederet Abraham. Ita legendum est, participium futuri temporis, quapro casu, auditurum, non primo, auditurus; multo minus secundo auditurum, à nomine auditor.

¶ 15. Subter unam arborum quæ ibi erant. Lege pluraliter arborum quæ ibi erant, non singulariter arborem quæ ibi erat.

¶ 20. Et fuit cum eo. Non addas, sed subaudias Deus.

CAP. XXII. ¶ 20. His ita gestis. Non mutes adverbium ita, cum conjunctione itaque.

CAP. XXIII. ¶ 13. Circumstante plebe. Non est addendum pronomen ejus.

Ibidem. Et sic sepeliam mortuum meum in eo. Non scribas antecedens agro pro relativo eo.

¶ 19. In spelunca agri duplici. Pro sexto casu duplici, quidam scribunt secundum duplici.

CAP. XXIV. ¶ 12. Dixit: Domine Deus. Non scribas: Oravit Dominum, dicens: Domine Deus.

¶ 14. Cum domino meo. Non legendum, sed intelligendum est nomen Abrahæ.

¶ 24. Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor. Alii invertunt verborum ordinem, hoc modo: Filia sum Bathuelis, filii Nachor, quem peperit ei

Melcha: & quanquam hæc lectio clavior sit, non tamen est hujus versus, sed quadragiesimi septimi subsequenti.

¶ 32. Ad lavandos pedes ejus. Cave mutes pronomen singulare ejus, cum nomine plurali camelorum, quod est in plerisque libris.

¶ 41. Cum veneris ad propinquos meos. Ita rectius legitur, propinquos ex antiquis libris, quam proximos.

¶ 54. Dimitte me. Plurale legendum est, non singulare dimitte.

¶ 59. Et nutricem illius. Non addas Deboram, proprium nutricis nomen.

¶ 65. At illa tollens citò pallium. Non subicias pronomen suum.

¶ 66. Narravit Isaac. Redundat quod quidam hic interponunt addumque domino suo.

CAP. XXV. ¶ 2. Quæ peperit ei Zamran. Ita scribendum est Zamran, ultima littera existente tertia ex liquidis n, non secunda m.

¶ 10. Quem emerat à filiis Herh. Non est mutandum relativum masculinum quem, quod agrum refert, cum semino quam, quod refert speluncam.

¶ 15. Hadar & Thema. Prioris nominis ultima littera est r, id est, res, non d, quod est, daleth; Hadar, non Haddar.

¶ 25. Qui prior egressus est. Sic legunt Sixtina Biblia cum antiquis exemplaribus, comparativum prior pro superlativo primus.

CAP. XXVI. ¶ 31. In locum suum. Hujus loco non scribas, in domum suam.

¶ 34. Duxit uxores. Non addas duas.

CAP. XXVII. ¶ 12. Et inducam super me maledictionem. Non est mutanda prima persona inducam, cum tertia inducat.

¶ 21. Accede huc ut tangam te. Pro adverbio huc, alii libri habent ad me, minus rectè.

¶ 28. Frumenti & vini. Omite quod sequitur in quibusdam libris, & olei. Idem usu venit infra ¶ 37.

CAP. XXVIII. ¶ 5. Profectus venit. Ne mutes simplex venit cum composito pervenit.

CAP. XXIX. ¶ 13. Cucurrit obviam ei. Pro simplici cucurrit, quidam legunt composito occurrit.

¶ 25. Quare imposuisti mihi? Nequaquam addendum est nomen Liam.

CAP. XXX. ¶ 16. Et ad me, inquit, intrabis. Confindendum est verbum ait, quod quidam addunt: Et ait: Ad me, inquit, intrabis.

¶ 18. Appellavitque nomen ejus Isachar. Omite quod sequitur in quibusdam libris, quod est merces.

¶ 26. Tu nosti servitutem. Non addas conjunctionem verò.

¶ 30. Ut aliquando provideam etiam domui meæ. Non est omittenda particula etiam.

¶ 33. Furti me arguent. Cave mutes verbum plurale tertia personæ arguent, cum singulari secunda personæ argues.

CAP. XXXI. ¶ 29. Sed Deus patris vestri. Pronomen tui consulto mutatum est cum vestri, ne quis errorem esse putet.

¶ 32. Et aufer. Non omittatur conjunctio &.

¶ 39. Quidquid furto peribat. Præferendum est nomen furto adverbio furtim.

¶ 49. Intueatur & judicet. Non præponas & adjecit Laban.

CAP. XXXII. ¶ 1. Jacob quoque abiit itinere quo cœperat. Alii legunt: Jacob autem abiit in itinere quod cœperat: conjunctionem quoque mutant cum autem, addunt præpositionem in; denique pro ablativo quo, scribunt accusativum quod.

¶ 4. Præcepitque. Servandum est præteritum præcepit, non substituendum præsens præcipit.

¶ 18. Domino meo Elai. Pronomen prima personæ meo, non est mutandum cum pronomine tertia personæ suo.

¶ 29. Cur queris nomen meum? Sequitur in quibusdam libris, quod est mirabile, sed non est illud hujus loci, verum Jud. 13. ¶ 18.

CAP. XXXIV. ¶ 15. Omne masculini sexus. Interpres dedit neutrum omne, non masculinum omnis.

¶ 23. Unum efficiemus populum. Futurum indicativum efficiemus, non est mutandum cum præsentis imperativi efficiamus.

CAP. XXXV. ¶ 4. At ille infodit ea. Retinendum est neutrum ea, non mutandum cum feminino eas.

¶ 8. Ad radices Bethel, subter quercum. Legendum est subter, quod locum inferiorem significat, non super contrarium, tamen hoc sit in Romana anni 1593. editione: error est enim typographicus.

CAP. XXXVI. ¶ 11. Et Cenez. Sequitur in quibusdam libris, Et Core; sed superflue.

¶ 14. Filia Anæ, filia Sebeon. Cave scribas masculi-

num filii, pro feminino filiae, priori praesertim loco.

¶ 17. Isti filii Balemath uxoris Elau. Minime redundant hac verba.

¶ 20. Habitatores terræ. Non mutandus nominativus pluralis habitatores, cum genitivo singulari habitatoris.

¶ 24. Cum pasceret asinos. Pro masculino asinos, non est substituendum femininum asinas.

CAP. XXXVII. ¶ 22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem. Utrumque verbum secundâ personâ legitur, interficiatis, effundatis; neutrum prima, interficiamus, effundamus.

Ibidem. In cisternam hanc. Pronomen hanc, non est commutandum cum nomine veterem.

¶ 28. Et prætereantibus Madianitis. Nec hic nomen Madianitis, cum altero Ismaëlitis.

Ibidem. Viginti argenteis. Denique nec hic numerus minor viginti, mutandus est cum majore triginta.

CAP. XXXVIII. ¶ 2. Vocabulo Sue. Pro e secundâ, alii scribunt a prima vocalem, in nomine Sua.

¶ 12. Mortua est filia Sue. Quidam libri omittunt nomen filia; male.

CAP. XXXIX. ¶ 2. Princeps exercitus. Non addas pronomen sui.

¶ 9. Et peccare in Deum meum. Non substituas Dominum τὸν Κύριον, pro Deum, τὸν Θεόν.

¶ 10. Per singulos dies. Transfodiendum est, quod sequitur in quibusdam libris, verbum loquebatur.

¶ 21. Et misertus illius, dedit ei. Non augeas orationem, quomodo alii libris. Et misertus est illius, & dedit ei.

CAP. XL. ¶ 1. His ita gestis. Non est mutandum adverbium ita, cum conjunctione itaque.

¶ 15. Quia furto sublatum sum. Spurius est adverbium furtum, positum loco nominis furto.

¶ 17. Portare me omnes cibos. Superfluum est verbum putabam, quod quidam interponunt.

CAP. XLI. ¶ 11. Vidimus somnium prælagum futurorum. Non est mutandum nomen adjectivum prælagum, cum substantivo prælagium.

¶ 20. Et consumptis prioribus. Cave legas nomen substantivum pecoribus, pro adjectivo numerali prioribus.

¶ 43. Super curram suum secundum. Spurius est pronomen secum, positum pro nomine numerali secundum.

¶ 44. Dixit quoque rex. Superfluit, quod subiungitur à quibusdam codicibus, nomen Ægypti.

¶ 45. Filiam Putiphare. Ita rectius scribitur tum hic tum infra ¶ 50. & c. 46. ¶ 20. Putiphare, quam Putipharis: quò certius distinguatur nomen hoc sacerdotis Putiphare, quadrissyllabum, à trissyllabo nomine eunuchi Putiphar, de quo supra 39. ¶ 1.

¶ 54. In cuncta autem terra Ægypti panis erat. Pro

panis, non scribas fames, quæ est inopia panis.

CAP. XLII. ¶ 13. At illi: Duodecim, inquirunt. Redundat verbum dixerunt, quod quidam addunt: At illi dixerunt.

¶ 25. Datis supra cibariis in viam. Non mutes quartum casum viam, cum sexto via.

¶ 38. Si quid ei adversi acciderit. Præferendum est nomen adjectivum adversi, substantivo adveritatis.

CAP. XLIII. ¶ 11. Sumite de optimis terræ fructibus. Melius est fructibus, quam frugibus.

¶ 14. Quem tener. Non est hujus loci, quod quadam exemplaria subiiciunt, in vinculis.

¶ 17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum. In quibusdam libris, pro quod sibi fuerat, minus rectè legitur sicut fuerat.

¶ 19. Ad dispensatorem domus. Non omittas domus.

¶ 27. Salvus ne est pater vester? Melius est salvus quam sanus.

CAP. XLIV. ¶ 4. Surge, inquit. Superfluit quod quidam præponunt, ait.

CAP. XLV. ¶ 23. Addens & asinos decem. Pro & conjunctione, alii scribunt pronomen, quidam singulare ei, quidam, quod dissimilius est vero, plurale eis.

CAP. XLVI. ¶ 10. Jamuel & Jamin. Non addas & Jami.

¶ 16. Filii Gad: Sephion & Haggi & Suni & Efebon. Pro Sephion non est legendum, omissa media littera, i, Sephon; nec præponendus est Efebon ipsi Suni.

CAP. XLVII. ¶ 4. Ad peregrinandum in terra tua venimus. Melior est sextus casus terra tua, quam quartus terram tuam.

¶ 9. Dies peregrinationis meæ. Superfluit, quod quidam addunt, nomen vitæ.

¶ 18. Non celabimus dominum nostrum. Alii minus rectè, non celabimus domino nostro.

CAP. XLVIII. ¶ 1. His ita transactis. Non est mutandum adverbium ita, cum conjunctione itaque.

¶ 15. Benedixitque Jacob filiis Joseph. In multis libris est: Benedixitque Joseph filio suo: in quibusdam, Benedixitque Jacob Joseph.

¶ 20. Benedixitque eis. Non mutes plurale eis, cum singulari ei.

CAP. L. ¶ 10. Ad aream Atad. Adulterinum est, quod quidam scribunt Arad, ita ut media littera sit postrema liquidarum r, pro muta t.

¶ 17. Ut servus Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Non est mutandus numerus pluralis servus, cum singulari servo, nec secundus casus patris tui, cum tertio patri tuo, sic enim legunt plerique: Ut servo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc.

VARIÆ LECTIONES VULGATÆ,

rursus ab eodem FRANCISCO LUCA observatæ.

GENESIS.

CAP. XI. ¶ 13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis. Alii libri, consentanei Hebræo & Chaldaeo, scribunt quadringentis pro trecentis, hoc est, augent numerum uno centenari.

CAP. XVIII. ¶ 28. Delebis propter quadraginta quinque universam urbem? Quadam Manuscripta, cum antiquis libris veteris nostri Epanorthota, omittunt majorem numerum, nempe quadraginta, conformiter Hebræis & Chaldaeis, quin etiam Græcis quibusdam codicibus, nominatum Sixtina editioni.

CAP. XXIV. ¶ 52. Procidens adoravit. Complura Manuscripta, eaque fide digna, omittunt procidens.

CAP. XXX. ¶ 40. Et posuit virgas in canalibus. Alia Manuscripta fide digna, omittunt hic illud, in canalibus, quod legitur supra ¶ 38. & infra ¶ 41.

CAP. XXXII. ¶ 17. Aut quò vadis, aut cujus sunt ista? Quidam libri, loco duplicis aut disjunctivæ, legunt duplicem & copulativam.

CAP. XXXVI. ¶ 2. Et Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon. Pro genitivo feminino filiæ, alii legunt accusativum filiam, alii genitivum masculinum filii. Legantur no-

tationes nostræ in variis Bibliorum lectiones.

CAP. XXXVII. ¶ 24. In cisternam veterem, quæ non habebat aquam. Non absque causa omittitur ab aliis Manuscriptis nomen adjectivum veterem.

CAP. XXXIX. ¶ 14. Vocavit ad se. Alii codices omittunt ad se.

CAP. XL. ¶ 13. Recordabitur Pharaon ministerii tui. Quadam Manuscripta habent magisterii.

CAP. XLI. ¶ 14. Narravi conjectoribus somnium. Quidam codices pro accusativo singulari, legunt genitivum pluralem somniorum.

CAP. XLIV. ¶ 27. Ad quæ ille respondit. Quidam codices, pro præpositione ad quæ ille, scribunt conjunctionem at ille.

CAP. XLV. ¶ 23. Triticum in itinere panesque portantes. Quidam coniungunt legendum in iter.

¶ 26. Joseph filius tuus vivit. Multa exemplaria omittunt filius tuus.

CAP. XLVII. ¶ 11. In optimo terræ loco. In aliis egregiis libris pro loco, legitur solo.

